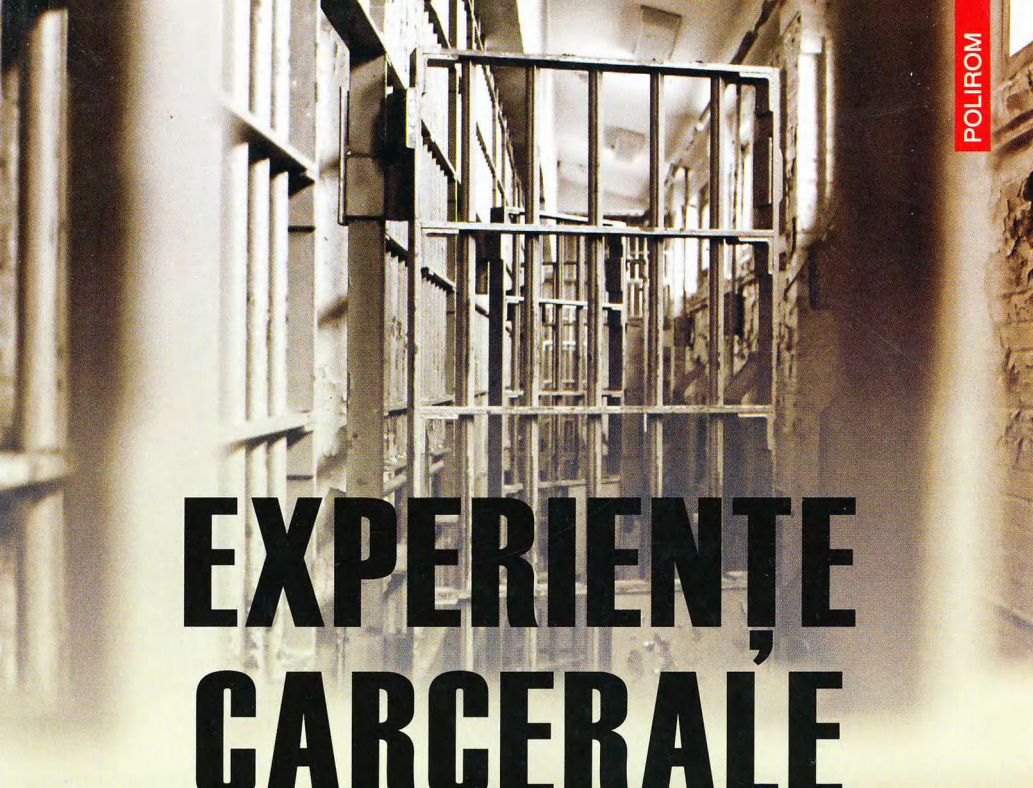

EXPERIENȚE CARCERALE ÎN ROMÂNIA COMUNISTĂ

II

**Institutul de Investigare
a Crimelor Comunismului în România**

La realizarea volumului au mai contribuit : Adrian BOAGIU, Roxana CIUCIUCU,
Dumitru LĂCĂTUȘU

Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România

Președinte : Marius Oprea

Director General : Stejărel Olaru

Secretar General : Lucia Hossu Longin

www.crimelecomunismului.ro

© 2008 by Editura POLIROM

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4 ; P.O. BOX 266, 700506

București, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33, O.P. 37 ; P.O. BOX 1-728, 030174

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României :

Experiențe carcerale în România comunistă/Institutul de Investigare a Crimelor
Comunismului în România ; vol. coord. de Cosmin Budeancă. – Iași : Polirom, 2008

Index

ISBN 978-973-46-0930-7

5 vol.

Vol. 2. – 2008. – 978-973-46-1243-7

I. Budeancă, Cosmin (coord.)

II. Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România (București)

343.8(498)"1947/1964"(047.53)

Printed in ROMANIA

**Institutul de Investigare
a Crimelor Comunismului în România**

EXPERIENȚE CARCERALE ÎN ROMÂNIA COMUNISTĂ

II

**Andrei Lascu, Alexandru Matei, Alin Mureșan,
Constantin Petre, Adrian Sandu, Constantin Vasilescu**

Volum coordonat de Cosmin Budoancă

Cuprins

<i>Nota editorilor</i>	7
Bacău	11
Petru Baciú	13
Nicolae Păduraru	34
Mihai Păvăluță	51
Petre Velescu	61
Buzău	67
Artemie Diaconescu	69
Petre Grigorescu	83
Stelian Săvulescu	95
Cluj	105
Pr. Matei Boilă	107
Pr. Tertulian Langa	126
Raul Volcinschi	151
Covasna	159
Attila Bordasz	161
István Csobotar	177
József Török	186
Dolj	199
Eugeniu Bălașa	201
George Silviu Bălănescu	208
Ilie Cotoi	225
Galați	233
Mihalache Brudu	235
Pr. Alexandru Capotă	246
Constantin Emil Secărescu	259
Neamț	289
Mihai Bontea	291

Pintilie Iacob	301
Neculai Popa	309
Vaslui	325
Toader Botez	327
Petru Drăgan	345
Petre Rotaru	358
<i>Fotografii</i>	377
<i>Anexe</i>	383
<i>Prezentarea autorilor</i>	395
<i>Index de persoane</i>	397
<i>Index de locuri</i>	403

Nota editorilor

În martie 2007, în cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România a demarat proiectul „Experiențe carcerale în România comunistă”, care și-a propus: realizarea de interviuri cu foști deținuți politici; publicarea unor volume de mărturie în care să fie prezentate abuzurile, torturile și tratamentele inumane aplicate „dușmanilor politici și de clasă” în perioada 1945-1989; constituirea unei arhive audio-video cu materiale ce pot fi utilizate în cadrul viitoarelor muzee pe care IICCR le va înființa; realizarea de studii și articole științifice, precum și de materiale necesare în procesul didactic. La sfârșitul anului 2007 a fost finalizat primul volum din serie, iar acum, un al doilea volum vine să completeze imaginea sistemului penitenciar comunist românesc, așa cum și-o amintesc cei care l-au cunoscut cel mai bine: foștii deținuți politici.

În cadrul proiectului, al cărui rezultat este și volumul de față, au fost realizate până în prezent peste 160 de interviuri, în toate județele țării, și estimăm că până la sfârșitul anului 2008 vom finaliza și interviurile programate pentru București.

Toate interviurile au avut la bază un ghid care a urmărit cele mai importante momente ale detenției, și nu numai. Astfel, cei intervievați ne-au descris instaurarea comunismului, motivele și metodele arestării, derularea anchetelor și a procesului, eliberarea și reinsertia. Accentul a fost pus în special pe anii de detenție, rezultatul fiind o serie de informații interesante despre condițiile de viață din închisoare, alimentație, persecuții, condițiile de muncă, viața religioasă, cotidianul de detenție, descrieri de penitenciare, precum și portrete de gardieni și deținuți.

Deși potrivit temei generale a proiectului ar fi trebuit să ne axăm doar pe viața din detenție, în cele mai multe dintre cazuri relatările celor intervievați vizează și viața de după eliberare, intenția noastră fiind aceea de a arăta cum foștii deținuți au reușit sau nu să se reintegreze din punct de vedere socioprofesional. De altfel, pentru majoritatea celor intervievați, eliberarea din temnițele comuniste a însemnat, în fapt, un „transfer” dintr-o închisoare mai mică într-una mai mare, reprezentată de România comunistă.

Elementul de noutate pe care îl propune proiectul de față este dat de faptul că majoritatea celor intervievați nu și-au mai prezentat niciodată experiențele de detenție (prin memorii, interviuri etc.).

Din punct de vedere tehnic, interviurile au fost realizate pe suport audio și video și se află în Arhiva de Istorie Orală a Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România. Cea mai mare parte din interviuri au fost deja transcrise până în prezent, urmând ca în lunile următoare să se finalizeze acest demers.

În ceea ce privește transcrierea interviurilor, trebuie să menționăm că acesta este un proces complex, care implică inevitabil unele schimbări și interpretări, în special datorită faptului că scrierea și vorbirea au o serie de trăsături diferite. Astfel, tonalitatea, volumul și ritmul vorbirii au semnificații și conotații care nu pot fi reproduse grafic decât cu mare greutate. Deoarece în forma brută interviurile prezentau anumite inconveniente din perspectiva lecturării lor, din cauza unor dezacorduri sau exprimări neclare, am operat la nivelul textelor și le-am editat eliminând în special o parte a întrebărilor și intervențiilor interviuatorilor, în așa fel încât mărturiile să nu sufere modificări de fond, ci doar de formă. În ceea ce privește semnele de punctuație, precum și anumite cuvinte sau propoziții care au fost adăugate sau eliminate, nu s-a folosit sistemul trecerii lor în paranteze drepte pentru a nu crea dificultăți cititorului. Pauzele în vorbire sunt reprezentate prin puncte de suspensie (...), iar anumite stări de spirit evidente în înregistrări sunt prezentate între paranteze (plângе, râde).

La începutul interviurilor am încercat să sintetizăm o prezentare a martorului, motivul arestării, principalele date referitoare la detenție și locurile în care a executat pedeapsa, folosind termenul „închisoare” inclusiv pentru a desemna lagărele și coloniile de muncă.

Este de remarcat și de explicat faptul că interviurile au dimensiuni diferite și relațiile diferă în profunzime, din mai multe motive: starea de sănătate a martorilor, cei mai mulți aflați la vârste înaintate, problemele de memorie și, nu în ultimul rând, o anumită formă de autoprotejare, prin refuzul de a rememora momente traumatizante. Pornind de la aceste realități, am încercat să obținem cât mai multe informații, însă fără a pune interviuevatul într-o situație neplăcută.

Dacă unii dintre cei intervievați își amintesc în detaliu anumite momente, date, persoane și întâmplări și descriu amănunțit condițiile de detenție, alții oferă doar informații fragmentare. Din acest motiv am decis să adnotăm interviurile și să oferim date utile care să clarifice relațiile celor intervievați, precum: județele de care aparțin anumite localități (în funcție de situația administrativă actuală); informații suplimentare despre persoanele menționate în interviuri (cu referiri la data arestării, condamnare, închisorile în care au executat detenția, data eliberării); corecții atunci când unele informații oferite de cei intervievați nu corespundeau adevărului istoric; detalierea unor evenimente sau întâmplări prezentate schematic de martor, dar pe care le-am considerat importante.

Informațiile care se regăsesc în notele de subsol provin din câteva lucrări de tip dicționar, dar și din alte lucrări de istorie, însă în cea mai mare parte a lor au fost extrase din fișele matricole penale ale foștilor deținuți politici, aflate în Arhiva Administrației Naționale a Penitenciarelor de la Jilava, fișe care pot fi consultate și pe site-ul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România (www.crimelecomunismului.ro).

Din păcate, există și persoane menționate în interviuri pentru care nu am găsit informații suplimentare, iar pe de altă parte, am considerat inoportună adnotarea unor nume foarte cunoscute.

Volumul de față, al doilea din serie, conține 25 de interviuri realizate în județele: Bacău, Buzău, Cluj, Covasna, Dolj, Galați, Neamț și Vaslui. În alegerea martorilor am încercat să avem o acoperire cât mai mare, atât din punctul de vedere al etniei, genului, studiilor, cât și al apartenenței politice înainte de arestare. Desigur că în fiecare județ au rămas numeroși foști deținuți politici care nu au fost intervievați, dar suntem convinși că astfel de demersuri vor avea ecou și alte experiențe carcerale vor ieși la lumină în anii următori.

În identificarea posibililor martori am beneficiat de sprijin din partea Asociației Foștilor Deținuți Politici din România, a Federației Române a Foștilor Deținuți Politici și Luptători Anticomuniști, a Centrului din Craiova al Fundației ICAR și a lui Marian Tunaru din Râmnicu Sărat, cărora le mulțumim și pe această cale.

În egală măsură dorim să mulțumim tuturor celor care au înțeles demersul nostru și au făcut eforturi deosebite pentru a rememora momente tragice din trecutul lor. Le suntem recunoscători cu atât mai mult cu cât realizăm dificultățile majore prin care au trecut amintindu-și traumele îndurate. Avem însă convingerea că toți au înțeles că au fost parte a unui experiment diabolic și conștiința a fost cea care nu le-a permis să țină ascunse unele amintiri personale, care sunt în fapt fărâme de istorie, părți minuscule ale unei istorii naționale abrutizate. În ultimă instanță, este și o datorie morală a celor care au supraviețuit de a povesti ce s-a întâmplat, o datorie față de aceia dintre ei care nu au scăpat din iadul închisorilor comuniste sau care nu mai sunt în viață.

Cosmin Budeancă

Bacău

Petru Baci

S-a născut la 12 iulie 1922 în Bacău. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : Academia Comercială din București (neterminată din cauza arestării). Profesia : contabil. A fost arestat pe 30 noiembrie 1948 și condamnat la 10 ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Iași, Suceava, Bacău, Jilava, Pitești, Poarta Albă, Peninsula, Capul Midia, Borzești, Aiud, Grindu și Periprava. A fost eliberat în iulie 1961. Rearestat în noiembrie 1975 și condamnat la 6 ani de închisoare pentru „propagandă contra orânduirii socialiste”. A executat pedeapsa în închisorile Rahova, Jilava și Aiud. A fost eliberat în iulie 1977. La data interviului locuia în Bacău. Interviu realizat de Alexandru Matei la 29 martie 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Adrian Sandu, editarea – Constantin Vasilescu, Cosmin Budeancă. Interviu se află în Arhiva de Istorie Orală a Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România (în continuare AIO-IICCR), având cotele 54, 55.

Domnule Baci, spuneți-mi, pentru început, câteva cuvinte despre familia dumneavoastră...

Părinții mei erau ortodocși. Tată-meu, la origine, e din Ruginoasa, Baia, și mama mea e din orașul Bacău. Eu m-am născut aici, în Bacău, și aici mi-am trăit tot timpul viața, și în copilărie și la ora aceasta... Am fost 7 frați, 5 băieți și două fete. Dintre frați, 3 au fost pe câmpul de luptă și alți 3 în temnițe. Ca pregătire am bacalaureatul comercial și am fost înscris la Academia Comercială din București, da' în timpul activității studențești am fost arestat și am executat 15 ani de temniță...

Pentru ce ați fost arestat ?

Prima dată am fost arestat în '41 de Siguranța lu' Antonescu, pentru așa-zisa rebeliune și pentru activitate în cadrul Frățiilor de Cruce. Eu eram elev și în primul rând n-am participat la nici o activitate publică, că n-aveam cum, că eram elev... Și la Bacău nu a fost nici un fel de rebeliune, n-a fost arestat nici un liberal, nici un țărănist, nici un evreu. Așa. Și am fost judecat de Curtea Marțială Galați aproximativ în februarie '42, și după aia am fost achitat. Am fost arestat iar în aprilie '42 până în vara lu' '42, tot pentru activitate în cadrul Frățiilor de Cruce din Bacău. În 1942, toamna, am fost încorporat și trimis la școala militară și la 23 august 1944 am fost trimis pe câmpul de luptă pentru recuperarea Ardealului de Nord. Am participat la tot războiul de eliberare a Ardealului cu divizia I de vânători de munte Sinaia. După ce m-am întors de pe câmpul de luptă m-am înscris la Academia Comercială, cu dreptul de a-mi recupera 3 ani de zile, fiindcă făcusem armată 3 ani...

Și cum au decurs lucrurile după ce s-a încheiat războiul ? Ați continuat să aveți probleme ?

Deci, făcusem războiul și în același timp m-am apucat de activitate legionară : am organizat la Uturea, Soloc, în județul Bacău, un punct de rezistență armată împreună cu

alți camarazi. Șeful acestui punct de rezistență a fost Gheorghe Ungurașu, care și-a asumat toată răspunderea. Și aici ne-am adunat o serie de arme, puști mitraliere, gloanțe, grenade și așa mai departe, fiindcă așteptam o confruntare între Apus și Răsărit și voiam să ne eliberăm cu forțe proprii. În mai '48, când au început marile arestări împotriva legionarilor, eu m-am retras în munți. Și am stat în munți din mai până în noiembrie '48, da' n-am stat în liniște... Și în noiembrie am fost chemat la București de comandamentul legionar pentru a trece granița la Horia Sima. M-am prezentat la București împreună cu alți 6 camarazi, toți studenți. Nu-i mai rețin pe toți după nume; eram eu, Gheorghe Ungurașu, Nicolae Simionescu – student din Iași, șeful grupului studențesc, Cezar Tănase, Doina din Roman. Pe al șaselea nu mi-l mai amintesc... Da' Doina a fost omu' Securității, și pe 29 noiembrie '48, la Lacu Tei, noi am comemorat uciderea Căpitanului. La asta eram toți ăștia 6 pe care i-am enumerat, în frunte cu Doina. A doua zi eram la Interne, la Nicolschi, da'... numa' 5! Doina o rămas pe dinafară, ca să-și ducă mai departe serviciul... N-a avut nici el o soartă fericită, c-a dispărut; l-au terminat comuniștii, ca să nu se mai știe de cei ce au făcut...

Dar cum au reușit să vă prindă ?

Eu ieșisem singur de unde eram adăpostit la București să-mi cumpăr oleacă de pâne, o bucată de pâne... și atunci o tăbărat pe mine Securitatea. Ei ne aștepta și o tăbărat. Unu' mi-o dat cu pistolu' în cap, m-o urcat în mașină și m-o dus la Nicolschi. M-o băgat într-o cameră mică... Era mică, 2 metri pe unu jumate... dacă se poate spune. Și era neagră... Avea pe culoar o porțiune pe care venea oleacă de aer, n-avea geam, nu avea nimica, și jos era umed. Și eu n-aveam nici un fel de bagaj cu mini. Și aici m-o ținut 17 zile și 17 nopți în cătușe care se strâng, de-ălea americane... Și se strâng astea... Când mă mișcam oleacă, se strângea așa, zimții ăia... Nu știu cum se cheamă... Și cu mâinile la spate am stat 17 zile și 17 nopți... Mă aplecam puțin jos că aveam o scândură, mă aplecam și luam cu dinții scândura aia și-o puneam sub cap, și așa stăteam. La program îmi dădea drumul numai o singură dată pe zi...

Și de-acolo de la Nicolschi, am intrat la arestul Ministerului de Interne, la așa-zisa „garsonieră”, unde aveam o masă de piatră, scaune de piatră, pat de piatră. Eram păziți zi și noapte, n-aveam voie să fac o mișcare! Dacă i se părea cumva că mâinile nu-s la locul lor, mă puneă să le ridic sus... Milițienii erau încălțați cu papuci de cârpă și ușa era într-o parte, și fiecare celulă avea un geam mare și se plimba milițianul și permanent striga : „Mâinile sus ! Mâinile sus !”. N-am avut nici cum să mă sinucid, nici într-un fel... Aici n-aveai aer... îți dădea aer condiționat...

Cum a decurs ancheta în cazul dumneavoastră ?

Am fost la Nicolschi și după aia am fost la Dulgheru, la Dulberger, că el era șefu' anchetei pe țară. Și după aia m-au dat în primire la alții. Da' ancheta mea nu a fost chiar atât de grea. De ce? Fiindcă eu n-am avut activitate în București decât așa, tangențial. Activitate multă a avut Nicolae Simionescu... El a fost bătut, era plin de sânge... o încercat să se și sinucidă... Era tot tăiet la mâni și așa mai departe... Dar, domnule, m-o dus și ziua și noaptea la anchetă... Aici era un fost comisar de-al lui Antonescu, am uitat cum îl cheamă, nu-mi mai amintesc... Mai era unu' Ursu, un țișănoiu, la care ancheta începea cu bății la tălpi, la testicule... Aveai palma legată cu o funie și te băga la șocuri electrice. Și în felul acesta a început ancheta la așa-zisul arest 1, la garsoniere.

Aici, zic eu, e interesant de spus ceva. La Interne, la arestul 1 era arestat un inginer care o fost șeful atelierelor CFR-Grivița în anul '33, când o fost grevele muncitorești.

Am uitat cum îl cheamă...¹ Și, în secret, i se făcea dosarul lui Gheorghiu-Dej... Și îl chinuiau pe inginerul acesta să spuie că Gheorghiu-Dej o fost spărgător de grevă în '33. Deci Teohari Georgescu era ministru de Interne, Ana Pauker, Luca și nu știu care mai era... voiau să-l doboare, ăștia 3. Că după-ai a fost invers, că i-a doborât Dej pe ei și a rămas el șef. Eh, asta a fost...

Și după aproximativ o lună de zile de anchetă, am fost dus la arestul 2, la două rânduri sub pământ.

Care erau condițiile de la arestul 2 comparativ cu cele de la arestul 1 ?

Aici, la arestul 2, erau niște țevi calde. Stăteai absolut în pelea goală, numai în chilot, așa... Te târai pe jos ca să tragi o gură de aer. Dacă-ți aduceai o cană de apă de la WC în cameră, se făcea ca sifonul ! Am mai stat aici două luni... Zicea că ne dă mâncare, da' ne dădea o felie de pâine și-oleacă de cafea... După două luni am început să cad jos... Când mă scotea la programul de WC, că nu era WC în cameră, după câțiva metri mă țineam de pereți, că altfel cădeam pe jos... Acuma hoții stau la pușcărie mai bine ca acasă ! Și-o venit o dată un civil... o venit probabil să controleze sau ceva... Cred că era doctor... Eu știu ? ! Și a venit să vadă ce-i cu mine, de ce cad jos... Și n-am mai stat mult nici aici, la arestul 2...

Da' aici, la arestul 2, m-am întâlnit cu profesorul Fotino², liberal, unu' dintre marii profesori de drept, fost decan al Facultății de Drept, și cu profesorul Nicola Nicolae, țărănist...

Cât timp ați fost ținut la Interne ?

Deci am stat la Interne cam 3 luni jumate, și-ntr-o zi m-o scos de-acolo împreună cu Nicolae Simionescu și cu Ghiță Ungurașu, cu care eram în echipă, și ne-au repus în lanțuri. Ungurașu era la mijloc, era legat cu un picior de Simionescu și cu celălalt picior de mine. El era cel mai necăjit, că trebuia să-și aranjeze picioarele după noi, unul după Simionescu și celălalt după mine. Și așa ne-o dus cu duba până în Gara de Nord. Acolo se uita lumea... 3 oameni cu două lanțuri ! Și n-aveai cum să potrivești mersul, și se uita lumea la noi ca la urs... Și, în sfârșit, am ajuns până la urmă la linia de plecare. Era un tren sovietic. Și ne-au aruncat ăștia, milițenii, ca pe niște pachete, că nu puteam să ne urcăm... Am avut acolo cabina noastră... Și ne-o dus cu el... la Iași.

Unde v-au dus la Iași ?

Nici azi nu știu unde ne-o dus, că ne-o dus cu ochelari orbi. Cred că la închisoarea militară... Aici m-au ținut într-o celulă umedă, n-aveam pat, aveam o scândură... și nici bagaje n-aveam. Că eu când am fost arestat în București... n-aveam nimic.

Și de aici, de la Iași, prin martie, aprilie '49, am fost imbarcați în două avioane. Eu eram singur într-un avion și Gheorghe Ungurașu și Simionescu în alt avion și ne-o dus la Suceava. Cred că erau avioane militare... Cine le mai știa ? ! Era de-un singur om acolo... Și la Suceava, când am ajuns noi, o evacuat tot subsolul și ne-o băgat câte unu'

-
1. Ingerul Costin. Petru C. Baci, *Răstigniri ascunse*, Editura Fundației Culturale „Buna Vestire”, București, 2004, p. 186.
 2. George Fotino (1896-1969). Doctor în drept la Paris, decan al Facultății de Drept din București în anii războiului. Cercetător științific la Institutul de Istorie „N. Iorga” între anii 1964 și 1969, membru corespondent al Academiei Române. Petru Popescu Gogan, „Memento”, *Memoria*, nr. 28, 1999, pp. 8-25.

în celulă... Două celule goale, o celulă, două celule goale, o celulă... Noi am ocupat tot... Și-am stat acolo până la Paști... Da' aici nu s-o întâmplat nimic, numa' m-o chemat o dată ca martor... Tribunalul Militar venise în temniță acolo... și de acuma acolo se judecau procesele... Da' eu n-am fost judecat la început, da' au avut nevoie de mărturia mea pentru un lot, la un camarad... Și atunci am aflat și eu ce era acolo. Nu știam altfel, că dacă eram singur... două celule goale, alte două celule goale... Nu știam nimic, n-aveam nici o legătură... ne scotea tot cu ochelari...

Și după Paști v-au mutat de la Suceava ?

Da. După Paștele lu' '49 am fost adus la Bacău, la Securitate. Așa. Șefu' Securității era un ovrei, Zeltăr Paul³. Mai era acolo alt ovrei, bătaș, criminal, Avram Mahalu ; Titi Grimetal, alt bătaș, criminal. Alți bătași mai erau frații Livizeanu... Mai era încă un ovrei care-l rețin, Cojocar... Și era un singur român în anchetă, Volcescu (Iorgu – n.n.), care venise cu „Tudor Vladimirescu”, trădător, mare criminal. Și la anchetă o început cu bătaie la tălpi, la testicule și cu șocuri electrice... Țin minte că aicea erau și câțiva preoți catolici de la Faraoni, Cleja⁴. Acolo comuniștii o vrut să introducă la biserica catolică limba maghiară și poporul și preoții s-or opus, și-o fost răzmeriță mare. Au venit și cu avioane, au dus armata și i-o încercuit armata, i-o băgat pe cetățeni în biserică vreo câteva zile, i-o selectat și i-o adus aici la Bacău, o serie de capi și vreo 4 preoți catolici. Țin minte că era preotul... Pătrașcu Gheorghe⁵, franciscan. Purta barbă... Îl băga Mahalu cu barba în țâțâna ușii, îi punea sârmele electrice pe urechi și-l bătea... da' nu numai așa, ca să-l bată, da' și în derâdere, și-n batjocuri... Și îl bătea, și asta era regimul...

Cât timp ați fost ținut în aceste condiții ?

Am stat aicea, așa, în regimul acesta de bătaii și de anchetă până toamna, că după aia am venit la Suceava în închisoare. Terminasem ancheta... Și la Suceava am stat... da' nu știu cât. După aia, în noiembrie, decembrie, o început plecările de loturi de legionari pe profesii : studenți, muncitori și așa mai departe. Studenții la Pitești, elevii la Târgșor... Eii, da' pe mine nu m-o luat, fiindcă nu erau actele clare... Eu aveam și pe frate-meu, Vasile, și tot îmi venea actele pe Baci Vasile... „Nu sunt Baci Vasile !” Așa încât eu am rămas la Suceava... De acuma terminasem ancheta, și m-o coborât în lanțuri, că de acu' să organizase cu politrucii... Și m-o băgat în lanțuri, niște lanțuri grele, nituite, și am stat acolo cam un an și ceva în lanțuri, la Neagra. Crăciunul l-am făcut la Neagra... Da' nu eram numai eu, că mai era iară un camarad, căzut tot cu Mișcarea Legionară, Puu

3. Paul Zelter, locotenent de Securitate la regionala Bacău. Fiu de zaraf, originar din Dorohoi, bătaș. Doina Jela, *Lexiconul negru. Unelte ale represiei comuniste*, Editura Humanitas, București, 2001, p. 310.

4. Localități în județul Bacău cu o puternică comunitate romano-catolică.

5. Gheorghe Pătrașcu, născut la 30 septembrie 1913. Licențiat în Filozofie și Teologie, preot franciscan, paroh în localitatea Luizi-Călugăra, Bacău. A fost arestat la 13 martie 1949 și condamnat la 11 ani de temniță grea, pedeapsă redusă ulterior la 9 ani. A executat-o în închisorile Sighetu Marmăției, Râmnicu Sărat, Galați, Poarta Albă, Valea Neagră, Constanța. A fost eliberat la 11 martie 1958 cu domiciliu obligatoriu pentru 24 de luni la Lătești, în Bărgan. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. P-Q*, Editura Mașina de Scris, București, 2006, p. 112 ; fișele matricole penale din AANP.

Gavrilescu⁶, tot în lanțuri... Pe el, mai târziu, l-o dus la Pitești și cum o ajuns, cum l-o terminat. Am mai stat acolo cu unu', Jean Arnăutu⁷ parcă-i spunea, din Ungureni, Botoșani. Fost ofițer în armata națională, instruit în Germania, tot în lanțuri pus și el ca și mini... Și l-o omorât... Așa. A mai fost Ion Pintilie. Și pe el, când l-o dus la Pitești, l-o omorât... Nu știu, că toți care-au plecat or fost buni plecați...

Și cum spun, io așa am rămas, din cauză că nu erau clare actele... Și când m-au băgat la așa-zisa Neagra, cum eram în lanțuri, nu m-o putut dezbrăca de pantaloni, dar m-o dezbrăcat la cămașă și bonetă... Și erau obloane de fier la celule, apă pe jos, și tineta pentru nevoi fără capac, ca să nu cumva să pot să stau... Și tot turna apă pe jos... Și mi-o deschis și geamurile, și auzeam „Domn, Domn să-nălțăm”, că pușcăria e în centru... Și... nu mi-o dat mâncare decât, parcă, o singură dată, o jumate de chirpic... M-o ținut așa două zile, da' n-am murit... și după două zile m-o scos...

Eh, și după aia, de aici m-a dus la Jilava, da' tot în lanțuri...

Descrieți puțin și condițiile în care ați fost ținut la Jilava...

Păi... m-o băgat într-o cameră lungă... Erau vreo 240 de persoane... priciuri pe două rânduri. Eu n-am mai avut loc și-am dormit jos, pe ciment, da' nici acolo n-am avut loc, numa' la ușă! Și eram 240... om lângă om, că n-aveai loc nici pe spate... Trebuia să stai pe muchie... Era, așa-zis, un geam în fund, da' era acoperit cu scândură, și de acolo începea numărătoarea până la ușă... Și la ușă erau tinetele cu murdărie... Și eu am ajuns tocma' lângă tinete... și erau și oameni bătrâni, și făceau pe alături, curgea pe mini...

L-am întâlnit aici pe fratele lui Oprișan⁸, Ion Oprișan⁹. Și avea, săracu', o flaneluță... și mi-a dat-o de mi-am pus-o sub coastă, că n-aveam nimic, eram așa cum m-o luat atunci

-
6. Eugen Gavrilescu a decedat în închisoarea de la Pitești. Alin Mureșan, *Pitești. Cronica unei sinucideri asistate*, Editura Polirom, Iași, 2007, pp. 86, 223.
 7. Arnăutu G. Ion (Jenică), născut la 20 septembrie 1923 în Ungureni-Mândrești, Botoșani. Agricultor, fost membru al mișcării de rezistență din Munții Bucovinei, conduse de Grigore Sandu și Dumitru Crăciun. A fost arestat în 16 decembrie 1949 și condamnat la 25 de ani de muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Suceava, Iași, Jilava, Aiud, Gherla, Râmnicu Sărat. A decedat pe 2 noiembrie 1959 la Râmnicu Sărat după o grevă a foamei. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. A-B*, Editura Mașina de Scris, București, 2000, p. 82; fișa matricolă penală din Arhiva Administrației Naționale a Penitenciarelor Jilava (în continuare AANP).
 8. Constantin Oprișan (1921-1959). Poet. S-a născut în comuna Oncești, Tecuci. A urmat cursurile Facultății de Litere și Filozofie din Cluj. După rebeliunea legionară a trecut prin lagărul de la Buchenwald. În 1945 este numit șef al Frățiilor de Cruce pe țară. În anul 1948 este arestat și condamnat la 25 de ani de muncă silnică. La Pitești a fost una dintre victimele preferate ale lui Țurcanu. A fost transferat la Gherla în august 1951. S-a îmbolnăvit de TBC în urma torturilor și la mijlocul anului 1954 a fost transferat la Târgu Ocna. A fost inclus în al doilea proces al deținuților implicați în reeducarea de la Pitești (procesul Vică Negulescu). A murit în Jilava prin iulie 1958. Alin Mureșan, *op. cit.*, pp. 161-163; N. Hristu, O. Daniel, A. Mircea, *Intellectualii și Mișcarea Legionară*, Editura Fundației Culturale „Buna Vestire”, București, 2000, p. 213.
 9. Ioan Oprișan, născut la 6 aprilie 1911 în comuna Oncești, Bacău. Avocat. A fost arestat la 16 septembrie 1948 și condamnat la 4 ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Poarta Albă, Aiud, Spital Văcărești. A fost eliberat la 2 aprilie 1953. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

de pe stradă, și eram și în lanțuri... L-am mai întâlnit acolo pe profesorul Nicola, cu care am stat la Interne... El mi-o făcut rost de-o rogojină... Și am stat acolo la ușă... Și când plecau din deținuți, că aici la Jilava era pentru trecere, chiar dacă pleca de sus... se lua tot la rând, la rând, până ce-am ajuns și eu la geam, și după aia, dacă s-a făcut loc, am ajuns și eu pe oleacă de scândură... și am stat... nu mai știu... două, 3 luni, că după-aia, tot în lanțuri, am ajuns la Pitești.

În ce cameră ați fost închis la Pitești ?

La Pitești... nu știu unde am stat, că eram purtat tot cu ochelari negri. Ne-o lăsat într-o cameră vreo câteva zile, nici număr, nimica... Treaba era așa... suspectă. Și după vreo 3 zile, aproximativ 4... – eu știu ? ! – m-o dus și mi-o tăiat lanțurile și m-o dus la etajul unu. La etajul unu m-o băgat la celula 10... spun aproximativ...

Ce îmi puteți spune despre fenomenul „reeducării” ?

Păi, vă spun... Ceea ce-i sigur e că acolo m-o băgat cu Opreșan și cu Dan Dumitrescu¹⁰. Îi cunoșteam pe amândoi... Dumitrescu era student din Iași, Opreșan era din Bacău... Amândoi au murit după-aia în Jilava... Și domnule, când m-am văzut cu ei... eram... domnule, eu să fi cerut asta și nu o realizau... Dar treaba era alta : ei erau trecuți deja prin bățai și m-o pus cu ei ca să fiu tras de limbă... Da' eu nu știam că să nu vorbesc cu studenții... Auzisem pe la Jilava, dar... Am insistat : „Măi, am auzit c-o fost bățai și chestii...”. „Nu știu, măi, nimic ! Nu știm, spune-ne tu, ce știi ?” Domnule, tot am insistat, am insistat... Dan Dumitrescu, domnule, a avut câteva momente... de dumnezeire în el... Și mi-a zis : „Băi, Petrică, aici nu-i Suceava !”. Eu n-am înțeles nimica... Că eu dacă nu trecusem prin reeducare... Eu făcusem pușcărie sub Antonescu, dar atunci aveai voie la o carte, aveai voie la pachet... La început, că după aia a fost greu... Da' acuma de unde ? ! Și n-am înțeles atunci de ce Opreșan tot mereu spunea : „Nu știu nimic ! Nu știu nimic !”. Și eu tot am insistat, și dacă am văzut că nu scot nimic... am zis : „Bă, ce dracu' s-a întâmplat cu voi ? Ce dracu' ? Nu mai sunt eu ? Nu mai sunteți voi ? !”. Și după aia am renunțat la chestia asta și am depănat lucruri banale...

Da' n-am stat mult acolo, aproape 3 săptămâni... că părinții mi-au făcut cerere de rejudecare și m-au dus la Iași. Acum m-au judecat de unu' singur, și de unu' singur e altceva... fără martori... am spus ce-am vrut eu... n-a avut cine să spună nimic... și mi-au schimbat sentința...

Vă mai aduceți aminte de către cine ați fost judecat ?

Era tribunal de asta, cu asesori... Nici eu nu știu... Nu, nu, nu-i cunosc. Nu mai cunosc... Erau asesori, dar erau cumsecade, domnule. De ce ? Fiindcă eu fugeam de armament, de astea... Am lucrat și cu de astea, trimiteam vești dincolo. Și mă întrebau : „Domnule, ai fost ? Ai făcut ?”. „Am făcut zeci de ședințe, domnule.” „Ai dat ?” „Am dat bani, domnule.” Ca, la un moment dat, după ce s-a terminat tot interogatoriu' și

10. Dan Dumitrescu, născut la 19 octombrie 1922 la Iași. Student la medicină. A fost arestat în mai 1948 și condamnat la 15 ani de închisoare. A trecut prin Suceava de unde a fost transferat la Pitești. Era nepotul comandantului legionar Butnaru din Iași, motiv pentru care s-a făcut exces de zel în torturarea sa. A fost cercetat în 1953 în procesul Țurcanu și a fost condamnat la moarte. Pedepsa i-a fost comutată ulterior în muncă silnică pe viață. A fost folosit ca martor în cel de-al doilea proces al deținuților care au trecut prin Pitești. A murit în Jilava. Alin Mureșan, *op. cit.*, pp. 128-129.

toate răspunsurile mele, președintele îi spune procurorului: „Tovarășu’ procuror, mai aveți vreo întrebare?”. Procurorului nu era atent, se uita prin hârtii: „Da, să spună inculpatul dacă o participat la ședințe legionare”. Și eu am spus: „Domnule președinte, da’ eu v-am spus că am făcut zeci și zeci de ședințe!”. Da’ președintele o spus: „Dacă o spus că o făcut zeci și zeci...”. Și mi-a dat pedeapsă mică. Și cu asta am terminat și cu lașul, și cu procesul...

Și unde ați fost trimis după primirea sentinței ?

De aici am fost trimis la Canal, la Poarta Albă, sigur că da. La început nu știau cine sunt... Erau mii și mii, așa... Și vin ăștia, organizatorii, cutare, și m-o întrebat: „Ce pedeapsă ai?”. „Nu știu ce pedeapsă...”, i-am spus. „Ce meserie ai avut?”. „Cizmar am fost.” Că îi spuneai ce voiai: „Cizmar!” Eu, de fapt, știam oleacă de cizmărie. „Du-l la cizmărie!” Și m-o ținut câteva zile la cizmărie, și-mi dădea și-un sfert de pâine, că atât îți dădea, și o bucată de mămăligă... și făceai și de noapte. Și după aia, deh, prietenii...

Ați avut de-a face cu turnători ?

Sigur că da. Dacă eram căutat, domnule?! Eram căutați mulți, cu munții, cu ce... Eram căutat și la Pitești, mereu m-o căutat... Sigur că da, eram însemnat, da, însemnat de ei... Și m-o luat și m-o băgat la... săpături. Eu eram venit slab, tocma’ de la izolare... și m-o băgat la cazma, la încărcat pământ... că doar eram la Canal și aici era munca cea mai grea. Era și la descărcări, da’ acolo era mai ușoară și mai era și la meserie... Și trebuia să fac 7 metri... Nu-i făceam, domnule. Și aici l-am avut normator pe un student care trecuse prin Pitești... Și de aicea am ajuns la altă brigadă. Și nici aici n-o fost bine pentru ei... n-o fost bine, că după aia mă căutase ăla, Stănciungel¹¹, care o băgat la cuptor oameni...

Spuneți-mi câteva cuvinte despre acest Stănciungel !

Stănciungel era un țigan, brigadier, care o băgat un comandor la cuptorul de cărămizi și l-o ars acolo... ăsta era satrapu’. Mai erau și alții, și de-ai noștri, da’ n-au fost acolo, așa...

O mai fost o brigadă unde m-o băgat... brigada H. Ce era brigada H? Adunase toți preoții din colonie fiindcă erau elementul de rezistență, dacă se poate spune așa, și i-a adunat ca să-i ucidă. Și au băgat și câțiva din ăștia... așa-ziși indezirabili. Și-am ajuns și eu la brigada H, tot la încărcări, sigur că da. Aici ziua ne duceau la încărcări, noaptea ne duceau la corvoadă sau la... vitanjare (sic!). Ce era vitanjarea? Closetele erau niște gropi adânci, mari, și te băgai în chielea goală acolo, în... și scoteai cu găleata murdăria și o încărcai în butoaie. Nu știu cât am mai stat, da’ și aici m-or chinuit mult... Eii, și când ieșeam în colonie, eram necăjit, da’ mai râdeam, așa, în sinea mea, că oamenii îmi spuneau „părinte”, că ei știau că aia-i brigada de preoți... Noi eram înconjurați de sârmă și cu pază... Și cu toate că era pază pe afară, ceilalți mai erau liberi prin cadrul coloniei, așa... Și aicea, la brigada H, cum am spus, era norma de 7 metri, da’ nu puteai să o faci.

11. Marin Stănciungel, supranumit Hercules, brigadier la Canal. I se atribuie o crimă sinistă: a aruncat în cuptorul de cărămidă un deținut. Identitatea acestui deținut nu e certă, ar fi putut fi Dragoș Rambela, frontierist din București, fiu de general. Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România (în continuare CPADCR), *Raport final*, Editura Humanitas, București, 2007, p. 492.

Nu ne dădea de mâncare, ne băga uzi în baracă, geamurile văruiate... noaptea te scotea la corvezi. Ția care ne conduceau, de erau șefii, brigadierii, toți erau hoți, deținuți de drept comun, cei mai criminali. Numai normatori mai erau și de ai noștri, studenți, că acolo trebuia să mai știi oleacă de carte. Și țiganii ăștia erau brigadieri, aveau camere separate, tot... Și țin minte, o dată, că la o corvoadă era un cetățean evreu, Eschinazi¹² îl chema, mare finanțist din Craiova. „Văleu! Văleu! Mor! Mor!” Strigăm și noi: „Ăsta moare! Moare!”. Hoții: „Dă-l încolo de jidan!”. Noi l-am văzut 'negrit la față și l-am luat în roabă... și l-am dus la infirmerie. Era mare colonia... și până l-am dus la infirmerie am cărat eu din greu, că am mers pe pământ, nu pe stradă... L-am lăsat acolo și am plecat. După vreo câteva zile m-o dus și pe mine la infirmerie. Și acolo Eschinazi: „Domnul Baci, domnul Baci!”. „Mă, ce-i cu tine?” Mai era cu un văr de-al lui acolo, tot Eschinazi îl chema, tot jidan era... Ția era pentru bani și pentru aur... Cică: „Uite, al doilea legionar care mi-a salvat viața”. Zic: „Cum ți-am salvat viața, domnule?!”. „Păi, am avut o încurcătură de mațe și atunci m-o dus la spital, la Constanța.” L-o dus și i-o făcut operație.

Cât de mare apreciați că era colonia de la Poarta Albă ?

Eheee! Erau 10.000 de oameni, aproximativ... Era mare! Era cel mai mare lagăr de pe Canal... Poarta Albă. Eii, și după aia, nu știu pe ce criterii, da' m-o scos de la brigada H și m-o dus la Peninsula...

Povestiți, vă rog, câte ceva și despre detenția de la Peninsula...

La Peninsula era bătaie! Era brigada 13-14 condusă de Bogdanovici¹³ (sic!). Banditul ăla era tot student. Și acolo era un trai și-o fericire (sic!)... Acolo se cânta, se juca, că oamenii pe drum n-aveau idee ce se-ntâmplă... Ziceau: „Auzi ce frumos e aicea!”. Și cântau cu aparate, ca să nu se audă cum urlau ăștia! Și ce făceau: te lua noaptea colonei, te bătea, te omora... Așa l-au omorât și pe doctorul Simionescu... după ce l-o chinuit în toate felurile... că îl puneau în patru labe, îl călăreau, îl băgau pe sub pat și așa mai departe...

Eii, și eu în situația asta eram căutat... Știam că eram căutat. Da' la Poarta Albă m-o scăpat, că după ce am plecat de acolo mi-au zis alți colegi: „Băi, ce te-a mai căutat Stănciugel!”. M-o căutat Stănciugel, țiganul ăla, da' am scăpat. Aici eu eram proaspăt, da' știam că mă caută iar! Și am avut noroc de doctorul Sari (Ahile – n.n.) care făcea serviciu' de medic. Și-o venit într-o noapte cu milițianul, cu alți băieți care erau de acuma în Peninsula: „Vezi, băi, că te caută!”. Și m-o trimis la Poarta Albă, înapoi, „cu apendicită”. La Poarta Albă era oleacă de spital și m-o trimis acolo. Și acolo, în spital, era șef doctorul Mihăilescu¹⁴, colonel, fostul șef al spitalului Militar de la București. Tot

12. Marcel Eschinazi (Eskenasy), născut la 1 decembrie 1907 la Craiova, avocat. Condamnat în 1949 la 4 ani pentru cumul de infracțiuni (deținere de materiale subversive și înșelăciune). A trecut prin Penitenciarele Valea Neagră și Poarta Albă. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

13. Ion Bogdănescu, șeful brigăzii nr. 13 de la Canal, brigadă în care s-a aplicat reeducarea. Alexandru Bogdanovici, șeful reeducării de la Suceava, murise în aprilie 1950 la Pitești. Alin Mureșan, *op. cit.*, p. 110.

14. Traian Mihăilescu, născut în București la 23 ianuarie 1900. Medic. A fost arestat la 10 octombrie 1949 și condamnat la 7 ani de închisoare corecțională pentru agitație publică. A executat pedeapsa în închisorile Aiud, Valea Neagră, Midia, Poartă Albă, Jilava. A fost eliberat la 8 octombrie 1955. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

acolo mai era un doctor, un profesor universitar, îl cunoșteam de la Iași, da' nu-i mai știu numele... Și m-o hăcuit acolo, mi-o scos apendicul... Era și un general, Dumitrescu, el m-o îngrijit. După aia o căzut el la cuțit și l-am îngrijit eu. Și am stat un timp aici, nu mai rețin cât, după care m-o trimis din nou la Peninsula. Însă când m-am dus la Peninsula se liniștiseră lucrurile. Se desființase brigada 13-14 și pe studenți, pe o parte din ei, i-o dus în anchetă, că începuse procesul cu Turcanu... Așa. Și eu am scăpat și de aici că m-o dus la Capul Midia. Capul Midia e cel mai îndepărtat punct între ghiol și mare, punctul terminus al Canalului... Domnule, aici o fost mormântul burgheziei! Aici o fost duși toți chiaburii și toți bătrânii, că era administrativ.

Vă mai amintiți cine conducea atunci colonia de la Capul Midia ?

Șeful coloniei, comandantul, era Borcea¹⁵, un criminal. Țsta fusese agent. Adică i-o turnat pe comuniști și acuma el făcea excесе ca să își acopere trecutul... Da' n-o durat mult timp și o venit și l-o arestat și pe el. El chinuia oamenii cel mai tare... Erau bătrâni pe care-i luaseră vara și așa îi apucaseră iarna. Domnule, mergeau la lucru... și nu mai aveau papuci! Mergeau la lucru înfășurați cu opinci făcute din sac de ciment! Noi ăștia, legionarii, eram mai tineri și eram și uniți, că ne mai dădea 60 de lei pe lună și luai cu ei o pâine și-un kil de marmeladă, atâta cât puteai să iei. Așa. Dar ei... Și eram uniți, că dacă îmi venea oleacă de pachet împărțeam cu toții.

Și o instaurat Borcea ăsta un regim foarte sever. De exemplu, dacă nu-ți făceai norma, nu-ți dădea decât felul întâi și pâine nu se dădea. Și la felul întâi le dădea o lingură de ciorbă când veneau de pe șantier și... nu-i lăsa nici să doarmă! Îi băga așa uzi și înghețați într-o cameră, 40, 50... și dimineața când îi scotea iar la lucru erau dezbrăcați, cu cărpe... degetele de la mâini nu mai funcționau. Nu mai erau vitamine, erau ca scândura... Și se duceau, le tăiau degetele... Îi înveleau la infirmerie cu un sac de ciment, că așa știau ei...

Și dimineața stătea Borcea în poartă și zicea: „Tu vei muri! Și tu vei muri!”. Și când am venit din tură, apăi tot în poartă stătea: „Câți ai adus, mă?”. „4!” Că-i aducea pe morți... „Numa' atâta?!” Eii, și băga acolo 4, 8, 10, 12, făcea o grămadă de morți și după aia îi căra la cimitir. Și asta o durat... Da' nu știu cât... Și Borcea a fost descoperit c-a fost agent, că o dat informații Siguranței împotriva comuniștilor. Și l-o arestat și l-o dus la Jilava...

Aici eu am lucrat la atelier, că erau câțiva băieți tineri, FDC-iști din Bacău, care mă cunoșteau, și când s-a făcut repartitia la munci m-a întrebat: „Ce meserie ai?”. „Tâmplar. Ai mai lucrat?” „Da, am lucrat, sigur că da.” Și băieții ăia, care erau cu liceul industrial, știau meserie, și uite așa m-au ajutat, că mergeam la șantier... Șantierul era... păzit de cordon. Cum să spun eu? În cadrul șantierului era liber și putea să mă ajute altul. Și eu am nimerit la un circular și nu era greu. Și am stat acolo, la circularul ăla, o vreme. Între timp o murit Stalin și s-o desființat și munca acolo... fiindcă ăștia au angajat sume mari la Canal și nu mai aveau cu ce să le plătească. Ba aduceau și excavatoare Skoda... adică deasupra aveau eticheta Moscova, dar când căutai sub, erau Skoda! Excavatoare furate din Cehoslovacia și ni le-au dat nouă. Dar alea nu dădeau randament, că erau uzate, erau vechi, și, în general, munca se făcea cu lopata. De

15. Liviu Borcea, fost locotenent-major de Securitate, comandant la Capul Midia (iulie 1951 – august 1953). A fost arestat la 1 decembrie 1954 și condamnat în 1955 la 25 de ani de muncă silnică pentru numeroasele decese petrecute în lagărul condus de el. A fost grațiat în toamna anului 1957 și reintegrat în sistem ca ofițer de serviciu la Penitenciarul de minori Cluj.

exemplu, aici, la Capul Midia, unde am fost eu pe șantier și lucram la circular, pentru ca să facă cofrag, se turnau parapeți mari de zece tone, ca să facă o izolare în raza portului. Și făceau două rânduri de bolovani din ăia mari și înăuntru se cărau săpăturile ca să izoleze... Și o venit după aia terminarea Canalului...¹⁶

Vă mai amintiți care a fost reacția deținuților când a murit Stalin ?

Domnule, părerile erau împărțite. Sigur că, absolut, poporul a trăit momente de descătușare, însă părerile... Oamenii care erau mai instruiți, care aveau oleacă de experiență o fost mai puțin entuziaști... Că am avut și prizonieri din Rusia, cum a fost Puiu Atanasiu¹⁷... Trăiește, cred, nu știu să fi murit, da' are vreo 90 și ceva de ani, comandant legionar la Focșani... Ei, mulți erau entuziasmați, gata, cică dictatura e ca un șnur cu mărgele, s-o rupt, gata, se destramă tot. Da' unii : „Băi, nu-i chiar așa...”. Și au avut dreptate cei care o fost mai puțin entuziaști...

Se zvonea că vin americanii ?

Da, da ! Că de acuma, dacă o murit Stalin... gata. Da' regimul l-o pus pe Hrușciiov. El o pus pe picioare comunismul, dacă se poate spune asta... Ei, și după moartea lui Stalin nu s-a mai lucrat. De la Capul Midia m-o adus la Borzești-Onești. Aici făceam tot un canal, aduceam Trotușul la așa-zisa casa sitelor, unde să pornească motoarele... Și am săpat eu acolo... nu știu cât timp, că după aia m-a depistat Securitatea că-s băcăuan și ca să nu evadez m-au băgat la izolare, iarăși la celule, că toate pușcăriile aveau și penitenciar... Și m-au băgat la celule, și-am mai stat și la celule un timp...

Cum arătau celulele de la izolare de acolo ?

Păi, erau tot camere, da' micuțe. Însă nu erau cu apă. Dădeau și de mâncare, da' era mai mult izolare. Era de izolare și de pedeapsă, însă nu mai țin minte dacă mie îmi dădea aici toată rația sau nu... Am stat aici cu un preot care nu era sănătos la minte... Ce era cu preotul acesta ? Nu vorbea la anchetă, și într-o noapte l-o scos, l-o dus într-o pădure, l-o legat de un copac, singur, legat la ochi, și-o tras asupra lui că-l împușcă... Da' nu l-or împușcat. Și de aici omu' s-o cam... Și l-o băgat în celulă cu mine. Avea și momente de luciditate, da' avea momente când... Știi ? Nu era violent, dar nu te mai înțelegeai cu el... Mă lua că ce-i cu mine ? Și bătea în ușă să-l ducă, nu știu unde, la Securitate... În sfârșit... era nebun, săracu'. Da' nu am stat mult cu el. Eii, și de aici m-o dus din nou la Bacău... aproximativ în '54. M-o dus la Bacău și iar am început ancheta...

Cât a durat ancheta de această dată ?

Am stat aproape 2 ani la anchetă, iarăși. Îl aduseseră pe profesorul Stoian¹⁸... Aici m-o chinuit mult și cu activitatea profesorului Stoian... Însistau : „Misiunea cu care profesorul Stoian a venit în țară de la Horia Sima !”. „Nu știu !” Și-am stat la întrebarea

16. Prin HCM nr. 2404 din 17 iulie 1953 se decreta închiderea șantierelor Canalului. Andrei Muraru (coord.), *Dicționarul Penitenciarelor din România comunistă (1945-1967)*, Editura Polirom, Iași, 2008, p. 210.

17. Puiu Atanasiu (1915-2007). Licențiat în drept, prefect în orașul Focșani (6 septembrie 1940 – 21 ianuarie 1941). În 1942 a căzut prizonier la Cotul Donului. A trecut prin diferite lagăre din URSS (Oranki, Mihailovo, Karganada). A fost repatriat în decembrie 1950. A fost arestat în februarie 1958 și condamnat la moarte, pedeapsă schimbată în muncă silnică pe viață. A fost eliberat în 1964. Radu Mărculescu, „Puiu Atanasiu”, *Puncte Cardinale*, nr. 6, iunie 2007, p. 6.

18. Vasile Stoian. Profesor, fost prefect al județului Bacău în perioada 6 septembrie 1940 – 14 ianuarie 1941. A plecat în Germania, dar după o perioadă s-a întors în țară. A fost arestat la

asta vreo 11 nopți. Domnule, 11 nopți m-o ținut! Sigur că anchetatorii ăștia își făceau carieră... „Cerem să părăsiți această poziție de rezistență în fața organelor de stat! Misiunea cu care Stoian a venit în țară de la Horia Sima!” „Nu știu...” Și după 11 nopți mi-o citit că o scris profesorul Stoian: „Când eram la Viena am primit o scrisoare de la Horia Sima care spunea: «Am auzit că în țară comuniștii cu legionarii au făcut un fel de înțelegere. Du-te și spune-le să acționeze, nu să colaboreze!».”. Pentru asta l-au sacrificat pe profesorul Stoian, care era plecat acolo și care o venit în țară și-o stat de vorbă cu Pătrașcu¹⁹ și i-o spus: „Uite care e poziția șefului... nici un fel de înțelegere cu nimeni!”. Și Pătrașcu îi explica: „Domnule... n-am făcut nici una, e un armistițiu. Eu am spus că mă opresc din activitate, iar ei să-mi elibereze toți deținuții condamnați de Antonescu, că erau sute de mii...”.

Tot ne acuză țărăniștii cu pactul, da' nu-i nici un pact de neagresiune, e un armistițiu, și s-a făcut de la poziție la poziție, de la tabără la tabără. Ei au spus că ne eliberează toți deținuții și nu ne mai urmăresc, da' n-au eliberat deținuții și-au început să ne urmărească... Și noi ne-am organizat. Da' era un fel de repaus, de armistițiu... n-a fost nici o colaborare. Că mulți țărăniști ne acuză că am colaborat, și că ei erau în pușcărie din '47. E adevărat, Maniu în '47 o fost arestat, dar noi eram arestați din '41! Și tehnicienii lui Antonescu au fost arestați și s-au eliberat...

Și profesorul a comunicat acest ordin la 3 oameni: lu' Nicolae Pătrașcu, lu' Vică Negulescu²⁰ și mie. Da' mie mi-o comunicat nu că eram șef, da' el știa că-i în față și oricând poate o să dispară... Și depozitam eu o serie de elemente ca să le duc mai departe. Și asta o fost cu venirea profesorului Stoian și cu ordinul lui Horia Sima. Cam asta a fost de aici, de la Bacău, din anchetă. Am stat aproape 2 ani... Profesorul stătea mai mult, și pentru activitate... Aici era și Dan Dumitrescu... V-am mai spus de el la Pitești. Pe el îl cunoșteam de la Alba Iulia... da' am sărit peste chestia asta...

Detaliați puțin...

La Alba Iulia eram militar, nu făceam nimic pe front... și m-o băgat la Spitalul Militar Alba Iulia, în refacere. Și Facultatea de Medicină din Iași era refugiată la Alba Iulia. Și am desfășurat și acolo activitate. Ce făceam eu? Luam ștampila de la unitate și le făceam bilete de voie de serviciu la studenți. Și așa am cunoscut o serie de băieți,

15 mai 1948 și condamnat la 15 ani de închisoare pentru organizarea Armatei Naționale de la Viena și la 25 ani de muncă silnică pentru activitate legionară. A executat pedeapsa în închisorile Bacău, Iași, Văcărești, Ocnele Mari, Capul Midia, Aiud, Galați, Uranus, Jilava. Ultima oară a fost văzut în august 1964 în Zarca-Aiud. Petru C. Baci, *op. cit.*, p. 117.

19. Nicolae Pătrașcu (1907-1968). Profesor de istorie, română și franceză. Șef legionar al județului Sibiu din anul 1935. Colaborator apropiat al lui Horia Sima între anii 1938 și 1944, secretar general al Mișcării Legionare în 1940. În perioadele 1939-1940 și 1941-1944 s-a aflat în Germania. În 1944 s-a întors în țară, dar a fost arestat. A trecut prin toate închisorile până la eliberarea sa în 1964. A murit în condiții suspecte în 1968. N. Hristu, O. Daniel, A. Mircea, *op. cit.*, p. 226.

20. Valeriu „Vică” Negulescu (1905-1959). Avocat. Arestat la 14 mai 1948 și condamnat la muncă silnică pe viață pentru „înalță trădare”. A executat pedeapsa în închisorile Aiud și Jilava. Este judecat a doua oară în 1957 și este condamnat la moarte, dar i se comută pedeapsa în muncă silnică pe viață. Moare la 19 mai 1959 la Jilava. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

printre care și pe Dan C. Dumitrescu. El era îmbrăcat militar, dar cu ordin de la servicii ! Așa. Și într-o noapte, când eram de serviciu pe spital, în înțelegere cu studenții, am dat drumul la prizonierii nemți. Erau câțiva prizonieri nemți, vreo 6, care nu erau bolnavi grav și puteau să meargă pe picioare. O aranjat studenții și eu am fost numa' executantul... În timpul serviciului meu am aranjat cu sentinelele, le-am trimis încolo, încoace, ca să poată știa pleca... Puteam să le dau drumul și când nu eram de servicii, da' le-am dat drumul în timpul serviciului meu ca să-mi pot asuma răspunderea dacă era ceva, să nu bag pe altul. Da' nu s-o întâmplat nimica...

Și aici am avut mult de treabă în anchetă cu Dan Dumitrescu, fiindcă în timpul războiului la Alba Iulia veniseră și câțiva de dincolo, și era un post de misiune. M-am întâlnit cu Mândreanu²¹ care venise din Germania, cu alții, dar eu nu mă ocupam cu asta, că dacă eram acolo angajat, mă ocupam cu bilete, cu altceva... Asta era de acum în '45, prin februarie, când știa făcea demonstrații cu „Jos Rădescu !”. La 6 martie s-o instaurat comunismul, da' până atunci se striga „Jos Rădescu !”. Eii, și la Alba Iulia, Dan Dumitrescu n-o avut ce să facă și la o întrunire din asta, de mase, cum le spuneau ei, aruncă 3... grenade false, și-o împrăștiat adunarea. Și, domnule, l-o prins ! Că l-o prins, nu-i nimica, dar l-o prins cu biletele de voie și era semnătura comandantului spitalului. Domnule, au venit rușii să-l împuște prin spital pe colonel, pe șeful spitalului ! Eu am fugit atunci la Sibiu, că acolo era organul de mobilizare al unității mele, și în momentul când am fugit o scăpat colonelul, că s-o lămurit că o fost furată ștampila. Eu aveam acolo câțiva ofițeri care mă cunoșteau și știau ce-i cu mine și m-o trimis urgent pe front... Alții fugeau de front, eu în 24 de ore am plecat pe front ! Și-am stat până ce s-o terminat războiul... Și am mai rămas până în septembrie, într-un cordon sanitar. Ce e ăla cordon sanitar ? Dezarmau armata română, asta făceau ! Depune acolo armele...

Eii, și după ce am venit din anchetă, am stat aproape 2 ani și m-o dus iar la Iași, la proces, după care, aproximativ în '57, am plecat la Aiud...

Cine era comandant la Aiud pe vremea aceea ?

Era ăla, cum îi spune ? Ovreiu' ăla... Zi-i, băi ! Koller²² era ! Așa. Și eram la izolare, că așa era, la izolare. Și, domnule, eram bătut, chinuit, flămând. Am cerut să vină doctorul, n-o venit, și am intrat în greva foamei. Am făcut vreo 5 zile de greva foamei, nici apă... Atunci o venit doctorul și mi-o dat oleacă de regim. În timpul acesta l-o împușcat pe un băiat de-al nostru care era condamnat de Antonescu, da' am uitat cum îl chema... O început ai noștri să urle, domnule, o aruncat jaluzelele... Și bătea pe Morse. Știi ? Și după aia, domnule, m-o luat cu ochelari și m-o dus iar la Interne... Asta era în '57 toamna... aproximativ, nu mai știu exact...

21. Nicolae Mândreanu, născut la 23 noiembrie 1913 în Ocna Sibiului, Sibiu. Contabil. A fost arestat la 15 mai 1948 și condamnat la 10 ani de închisoare pentru crimă de înaltă trădare. A executat pedeapsa în închisorile Deva, Codlea, Cluj, Jilava, Aiud. A fost eliberat la 20 iunie 1957 și trimis în domiciliu obligatoriu în comuna Răchitoasa. A fost rearestat la 12 septembrie 1958 și condamnat la 60 de luni. A executat pedeapsa în coloniile de muncă Culmea și Periprava de unde a fost eliberat la 12 septembrie 1963. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

22. Ștefan Koller, născut la 2 august 1916 la Huedin, Cluj. Fost voluntar în războiul civil din Spania în 1936. Colonel de Securitate. A făcut parte din conducerea Direcției Lagăre și Colonii de Muncă, fiind responsabil cu reeducarea. Între anii 1954 și 1957 a fost comandant al închisorii Aiud, iar între anii 1958 și 1967 al închisorii Văcărești. Doina Jela, *op. cit.*, pp. 155-156.

Dar de ce v-au dus din nou la Interne ?

Nu știam de ce, cu cine, cu ce treabă... Domnule, când m-o dus acolo, vizavi de palat, unde erau Internele, nu mai cunoșteam nimica ! Era cu totul altceva atunci. La subsol m-au băgat iarăși, da' era cu totul modificat. Și noroc că m-o mai luat de la Aiud și cu un băiat, student la farmacie, Comănici²³... nu mai știu cum... Ion, parcă. Săracu' o murit, n-o mai trăit mult... Și am comunicat cum am putut, prin perete, în Morse : „Băi, cine ești ?”. „Comănici.” „Băi, eu sunt Baci.” Da' la Interne ne-o despărțit. Și stau eu vreo săptămână... și încep să bat iar în Morse... Și a și răspuns. „Băi, Ioane, ce-i cu tine ? Te-o dus undeva ?” „Nu, nimic !” „Nici pe mine, băi.” Nimic, anchetă. Știi ? Și după aproximativ vreo 10 zile, se deschide ușa... Când deschidea ușa trebuia să te întorci cu spatele la el și cu fața la perete... Mă întorc eu cu fața la perete, un milițian zice : „Întoarce fața la mini ! Vino mai aproape !”. Erau 2, și unu' civil. Se uită la mine, se uită : „Ce fumezi ?”. Nu fumam... Domnule, nu trece mult, iar bate, deschide ușa și vine cu un costum frumos, civil, că eram îmbrăcat hoțeste : „Îmbracă-te cu ăsta !”. Și îmi dă un pachet de țigări... Mă îmbrac frumos, îmi pune ochelari și mă duce în duba cu carcere mici. Da' mi se pare că nu mi-o pus cătușe... Și atunci l-o luat și pe Ion...

Plecăm cu mașina, și tot cu ochelari mă bagă pe o ușă și după aia, când să deschidă altă ușă, milițianul îmi ia ochelarii... O sală mare... În dreapta era completul de judecată, cu banditul ăla de Petrescu²⁴ pe care-l cunoșteam din '41-'42, că el o fost șeful penitenciarului și l-am cunoscut la Galați.

El era președintele tribunalului ?

El era președintele. Era un complet de 5 oameni și-n stânga era o mulțime de-ai noștri. Îi judecau ca șefi ai reeducării²⁵. Era Constantin Opreșan... l-am depistat imediat că era la margine și îmbrăcat cu zeghe. Alături era Vică Negulescu, l-am cunoscut după cap... Cred că era și părintele ăsta care o murit... Calciu Dumitreasa. Da, toți erau judecați ca fiind capii... Erau vreo 16, 17, eu știu ? ! Îl judecase pe Țurcanu de acuma și îl și executase²⁶. Și-mi zice Petrescu : „Uite acolo !”. Mă uit acolo... Apoi : „Ia uită-te la mine ! Uită-te la mine ! Pe cine ai cunoscut acolo ? Uite acolo ! Uită-te la mine ! Uite acolo ! Uite la mine !”. Eu n-aveam când să mă uit nici într-o parte ! A trebuit să mă uit la el, știi ? Pe hoțeste... Și pe Opreșan l-am reperat și mi-am dat seama pentru ce... Eu stătusem în celulă cu el și mi-am dat seama că voia să demonstreze că eu am stat cu Opreșan și că m-o bătut. Că spunea că i-o bătut, i-o omorât, i-o făcut... Și am avut, așa,

23. Probabil Ioan Comănici, născut la 11 februarie 1911 în comuna Oituz, Bacău. La 1 iunie 1948 când a fost arestat, era student în anul I. A fost condamnat la 12 ani de muncă silinică. A executat pedeapsa în închisorile Gherla, Aiud, Jilava, Galați, Periprava. A fost eliberat la 28 mai 1953. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

24. Alexandru Petrescu. Magistrat militar. A prezidat cele mai importante procese : procesul lui Iuliu Maniu, din noiembrie 1947, al „Marii Finanțe” din noiembrie 1948, al lui Eugen Țurcanu din octombrie 1954, cele două loturi de „sabotori și diversioniști de la Canal” din 1952, procesele lui Ion Ioanid ș.a. A murit în noiembrie 1977 la București. Doina Jela, *op. cit.*, pp. 221-222.

25. Al doilea proces al deținuților de la Pitești, din vara anului 1957. Detalii în Marcel Petrișor, *Memorii I. Fortul 13. Convorbiri din detenție*, Editura Meridiane, București, 1991, pp. 145-193.

26. Eugen Țurcanu a fost executat la Jilava pe 17 decembrie 1954.

o inspirație de la Dumnezeu, că de acum aveam și oleacă de experiență... Zic : „Pe Opișan îl cunosc”. „Ce știi de el ?” „Am stat cu el la Pitești.” „Și ?” „Păi, când m-am dus la Pitești, l-am găsit bătut, vânăt, chinuit.” „Și ?” „Mi-o spus că la Pitești chinurile și bătaile o întrecut crimele de la Buchenwald !” Și am povestit cum am stat cu el și că nu m-o bătut... „Altceva ?” „Nimic...” „Treci și semnează !” Mă duc să semnez, eu bătos, m-am uitat și am văzut că nu s-o scris de Buchenwald ! Zic : „Domnule, am zis c-o întrecut crimele de la Buchenwald și nu s-o scris”. Și-o scris, domnule... „Semnează !”

Apoi mi-o pus ochelarii și m-o dus iar la Interne... Ziceam că iar mă ia de la capăt... da' nu, domnule, ce să mai... Nu ne-a mai făcut nimeni nimic, că n-avea nici o valoare... Însă avea valoare pentru sufletele noastre și pentru istorie, nu ? Și m-o dus iar la Aiud.

La Aiud, în '58 toamna, în noiembrie, am făcut zece ani. O venit iar să mă ia de la celulă la anchetă... Era un maior, s-o recomandat el, sigur, fals, și dă-i, dă-i, dă-i... Și nu știam, nu înțelegeam ce vrea, că venise cu alt scop... în final o să vedeți. Și discuții... Era informat cu poezii, cu Gyr, știa, domne, era bine pregătit, știa... Purtam discuții libere...

Care era numele lui ? Cum s-a recomandat ?

S-a recomandat într-un fel, dar în fals. Nu mai țin minte... Eh, era înalt și, v-am spus, atâta îmi amintesc, că era bine instruit... Nu mai erau niște proști. Așa. Și ședea tot în colț și tot avea niște hârtii și zicea că-s condamnat în contumacie la 25 de ani... Umbla să mă sperie. Domnule, era foarte abil, le sucea, le cârmea, le știa... Domnule, tot dă-i, dă-i, de dimineața până la amiază ! Până ce-o sunat masa... Când o sunat masa, el o plecat la popotă și pe mine m-o lăsat acolo, și mi-a dat acolo chirpicul, la birou, la gardian acolo... Și cât o mâncat el, că o durat un timp, eu m-am gândit repede... „Nu-i nimic, n-are nimic nou.” Că n-avea ce să aibă... Și când vine zic : „Domnule, ce tot aveți cu mine ? ! Că 25 de ani, că ce...” Domnule, m-o luat direct. Zice : „Domnule, ai terminat pedeapsa. Ni-i dai ? Îți dăm drumu’”. Scurt. Voia să dau informații. Și să vezi, domnule, ce inspirație mi-a dat Dumnezeu : „Domnule, pentru ceea ce-am făcut mi-au dat 10 ani de temniță, nu mai am nimic de dat !”. „Bă, o să te trimitem...” Și mi-o mai dat 6 ani pentru asta... administrativ. Adică pedeapsă dictată abuziv, fără tribunal, fără proces. Nejustificată. Era o lege a Ministerului de Interne, nu era lege din Codu' Penal... Și m-o dus la Grindu, apoi în Deltă, la stuf, la Periprava. Și i-am făcut și p-ăia...

Haideți să le luăm pe rând. Cum a fost la Grindu ?

La Grindu m-o dus pe un bac, la stuf. Și am mers și pe la grădinărit vara... Și după aia m-o dus la Periprava.

Care erau condițiile de detenție la Periprava ?

Domnule, barăcile erau bune... Erau din acestea de stuf, făcute tot de noi... Mâncarea pentru mini era bună, într-un fel... era mai bună decât aia din '48. Când m-o adus acolo... nu mai puteam, eram terminat, nu mai aveam sănătate... O venit doctorul și o făcut o cameră, așa-zisă de inapți... Acolo erau numa' deăștia, aiudeni, colegi de-ai mei. Așa. Adică foști condamnați care o terminat pedeapsa... Toți eram luați de la Grindu. Eii, și aici, la Periprava, abia ne-am întâlnit iarăși noi, aiudenii, că toți eram dispersați... Da' eram terminați... Cum spun, s-o făcut o cameră de inapți... Ș-o venit un ofițer, domnule... Și strigă pe fiecare... Vine grefierul, dosaru'... Și la urmă, să ne organizeze : „Care-o fost brigadier ?”. Șef de cameră, brigadier se chema. Știți ? Băieții,

toți, ca la comandă: „Baciu! Baciu! Baciu!”. Acum eu eram și mai bătrân între ei, și ca student, că eu am fost student după armată... și mă cunoșteau băieții. „Ieși în față, Baciu!” Ieși în față. „Ai mai fost brigadier?” „Numa' brigadier am fost peste tot!” Da' n-am fost niciodată, Doamne ferește, dar dacă ei o cerut, săracii... Alminteri erau camarazii mei, domnule, erau oameni verificați ăștia, de acuma... „Ia-ți oamenii și du-te la brigadă în camera 9.” Acolo tineri eram puțini, câțiva, da' erau bătrâni... mulți bătrâni. Era Decebal Codreanu²⁷, Cătălin Codreanu²⁸... Săracii... Era profesorul Maxim²⁹, altul, acesta era din Cluj, era Indreica³⁰, cumnatu' lu' ăsta... Și după ce ne-o băgat în cameră, am făcut eu ordine, i-am organizat. Cum? Brigadierul trebuia să aibă pat separat, mânca primul, suplimentul tot el îl lua și după aia dădea la ai lui... Eu m-am băgat în mijloc, ca tot cetățeanul, și când venea mâncarea... toată lumea lua la rând! Erau munci, corvezi... mă duceam numai eu în locul lu' ăștia bătrâni, că eram mai tânăr... Și cu ăștia, câțiva, am făcut lucruri bune acolo...

Ce munci erai puși să faceți acolo?

Ne ducea în port la împins vagoaneți. Domnule, și nu mergeau, că era nisip din ăla grisat, scârțâia... Garda voia să termine mai repede și spunea: „2 oameni la vagoaneți!”. Eu spuneam: „4!”. Se puneau cărămizi: „4 cărămizi!”. Eu spuneam: „Două!”. ăsta, șeful gărzii, iar: „Ieși afară!”. Voia să mă împuște, că era atâta de pornit... Ei voiau să termine repede, iar eu le spuneam: „Domnule, ăștia nu mănâncă decât 100 de grame de pâine pe zi...”. Și când ajungeam la colonie, pentru că n-am ascultat, mă băga la Neagra. Numai la Neagra am stat eu aici... Așa. Stăteam două, 3 zile și iar mă ducea... Și erau și hoți, de drept comun, băieți cumsecade, lucrau la bucătărie. Și aveam noroc de băieții ăștia... Și ai mei făceau post, nu mâncau felia de pâine și mi-o dădeau mie, la Neagra, că mie nu-mi dădea mâncare acolo... Și de la Neagra m-o băgat și la carceră. Dar la carceră era mai bine, că se descuria ușa, și noaptea o deschideam, scoteam picioarele afară și dormeam... Acolo nu era ca la Midia, ca la minele de plumb, cu cuie, cu nu știu ce... Și aici am stat, în regimul ăsta, până în '61...

Vă mai amintiți momentul eliberării?

Da, în '61... Vine milițianul și cu grefa: „Baciu?”. Zic: „Nu-i Baciu aici, îi pe șantier”. Mă temeam că iar mă ia la Neagra și eram sătul... Eii, seara am fugit la

27. Decebal Zelea Codreanu (1913-1967). Avocat. A fost arestat la 30 aprilie 1949 și condamnat la 60 de luni de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Văcărești, Aiud, Mărgineni, Ocnele Mari, Mărgineni, Culmea, Periprava. A fost eliberat la 12 septembrie 1963. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

28. Cătălin Codreanu, născut la 19 iulie 1911 în Huși, Iași. A absolvit 7 clase primare și a lucrat ca lăcătuș mecanic. A fost arestat la 19 iulie 1952 și condamnat la 8 ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Aiud, Peninsula, Căvnic, Baia Sprie, Galați, Periprava. A fost eliberat la 6 mai 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

29. Ioan A. Maxim, născut la 1 iulie 1925 în comuna Tihău, Cluj. A absolvit Facultatea de Filozofie. Profesor. A fost arestat la 5 februarie 1949 și condamnat la 10 ani de detenție. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Aiud, Gherla, Culmea și Periprava. A fost eliberat la 10 octombrie 1959. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

30. Aurel Indreica, născut la 13 mai 1922 în comuna Corund, Odorhei. Contabil. A fost arestat la 4 februarie 1949 și condamnat la 10 ani de detenție. A executat pedeapsa în închisorile Aiud, Jilava, Oradea, Culmea și Periprava. A fost eliberat la 10 octombrie 1959. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

cumnatul lui Aurel, care lucra la un atelier de făcut saltele cu paie, și am stat ascuns acolo până seara, când o trebuit să ies... Când am ieșit mă vede grefa: „Unde ai fost? Am fost pe șantier. Hai la grefă, că mergi acasă!”. Zic: „Domnule, eu mai am 3 ani!”. „Nu mai ai...” (râde – n.n.). Nu i-am mai făcut pe ăia 3 ani decât oleacă... Da' pe primii i-am făcut. Și, pe la 12 noaptea, o venit și m-o luat... și mi-o dat drumul... și bun venit! Am venit acasă. În iulie, chiar de Sfântul Petru... Ziua mea am făcut-o acasă. Așa. Și când am venit acasă, n-am mai cunoscut nici casă, nici părinți, nici nimica... Din '48... până în '61!

Cum ați reușit să vă reintegrați în societate după ce ați ieșit din închisoare?

Domnule, venea Miliția mereu și mă controla... Am vrut să intru la treabă și nu m-o luat nicăieri, cum se spune. M-am dus la „brațele de muncă”, erau de ăștia cu 4 clase primare: „Domnule, avem muncitori acolo...”. Nu se băgau, că eram cu cazier. Și-ntr-o zi, după ce m-am dus eu de câteva ori: „Domnule, avem la trustul 2 un loc, da' muncitor-zidar, necalificat”. „Da, să-mi dați mie, domnule.” Și m-am dus acolo și lucram la var... Căram varul sus, că nu era macarele. Și-am stat acolo un an de zile, mi se pare. După un an de zile la var m-am dus la Sascut. Acolo nu m-au cunoscut ăia și aveau nevoie de unu' pe post de contabil. Eu printr-un coleg de-al meu am aflat... că era avocat acolo și el m-a învățat: „Băi, șeful de cadre este cumsecade, i-am spus cine ești și o spus: «Da' cine te pune să povestești ce-ai pățit în viață? !»”. M-am dus acolo, să mă vadă și pe mine: „Domnule, ce studii ai?”. „N-am făcut studii, nimic...” M-o luat. După un an de zile m-o depistat și mi-o dat liber... După aia am găsit un post la Bacău, la „Combustibilul”. De data asta am vorbit cu șeful de cadre: „Domnule, renunț la preaviz că, uite, am găsit un post”. Și mi-o dat aviz, domnule, că n-am nimica, și-am intrat pe post de contabil... Acolo erau două birouri, aici unu', dincolo unu'... într-unul era viitoarea mea nevestă, dincoace eu. Și într-o zi viitoarea mea nevestă mi-aruncă un bilețel: „Poți să vii la mine, pe strada...” cutare, în fine. Și m-am dus la ea. „Domnule, ce-ai făcut matală dimineață? Că, uite, m-o chemat la cadre și pe mine, că cine ești și nu știi ce... C-ai fost condamnat, că ce vorbești... Vezi, fii atent...” Asta o fost aproximativ prin ianuarie-februarie '63 și în iunie ne-am căsătorit. Am văzut că și ea a fost dată afară din facultate, taică-său, învățător, avea oleacă de pământ... chiabur... I-o chinuit și pe ei, i-o omorât... Și, în sfârșit, m-am însurat cu nevestă-mea. Și a fost bine până în '75, când m-o luat iară...

Dar până atunci v-au mai urmărit?

Tot timpul, da, da. Vara, aproximativ pe 9 iunie, mi-o făcut și o percheziție, mi-o ridicat o serie de hârtii, că ei știau că eu mai fac câte ceva, mai scriu, și o crezut că o să găsească ceva... dar eu nu scriam lucruri cu care... în sfârșit, să risc. Și o durat scrânciul ăsta până toamna, în octombrie... M-o tot luat la anchetă... că mereu mă lua, da' îmi dădea drumul acasă, înțelegi? Și tot căutau turnători... și în noiembrie '75 m-o arestat.

Care a fost motivul acestei rearestări?

Motivul? ! Motivul a fost că trebuia să mor... ăsta era motivul! Că nu murisem în pușcărie, că nu semnasem nimica... și de-aia m-o luat iară în pușcărie. Mi-o făcut percheziție, mi-o umblat prin pod, n-o găsit nimic. Găsise niște notițe, încerca ei să le interpreteze în capul lor cum vor ei... și m-au judecat pentru propagandă. Și iar o găsit câțiva de-ai lor... și câțiva și din familie, pe care i-o forțat... că le dă copiii afară, că-i arestează, și-or scris că am înjurat Partidul Comunist, că ascult Europa Liberă... Astea or fost motivele...

Unde ați fost judecat ?

M-o judecat Tribunalul Militar Iași... O venit de la Iași la Bacău... Am uitat cum îl chema pe președinte... da' procurorul o fost Ionescu, șeful procuraturii militare de la Bacău, un țigan murdar, scârbos... Am fost dus în timpul anchetei și la el și pus față în față cu martori... Martorii spuneau *da*, eu spuneam *nu*. Și pe bună dreptate, domnule, că era *nu*... Nu! Nu! Nu! N-am vorbit, domnule, totul era inventat. În prima... pușcărie am făcut, da... Am făcut cât am putut și-mi asum oricând răspunderea până ce mor, dar acum n-am spus nimica... Da' o trebuit să dispar. De ce? Fiindcă nu am semnat ce voiau ei. Asta era...

Și o venit tribunalul și m-o judecat, din câte țin minte, izolat, de față cu Securitatea. Anchetatorii care mi-au făcut dosarul or fost 2: Cornel Iacob și Bunea. Și ei o fost prezenți în tribunal, întrucât au adus martori care m-or acuzat... Un martor, săracu', care o fost și prizonier de război și chinuit și o spus minciuni... și la un moment dat o vrut să spuie drept: „Domnule președinte, nu e adevărat!”. Și s-o înfuriat președintele: „Cum, nici aici la Securitate nu vrei să spui? Nu vrei să recunoști?”. Știi? Era Securitatea acolo, tot procesul era dinainte gata, totul era de formă. Și acesta n-o mai spus nici *da*, nici *nu*... L-o scos afară, procesul s-o terminat și mi-o dat 6 ani, domne... pentru propagandă împotriva orânduirii socialiste! Pentru că am ascultat Europa Liberă și la o ședință am spus că s-or mărit prețurile, dar salariile stau pe loc... Și o mai adus pe unul care o spus că în timpul când o vorbit Ceaușescu eu am închis aparatul! Și pentru asta m-o condamnat... pentru asta mi-o dat 6 ani de zile!

Unde ați executat pedeapsa ?

De aici m-o dus la București, la Rahova. Acolo m-o băgat direct la penitenciar, domnule, cu țiganul ăla care l-o bătut și pe Calciu. Da, cu ăla m-o băgat, domnule. Gheorghe... și nu mai știu cum îl mai chema pe țigan... Eu n-aveam ce căuta la penitenciar, dar eram încondeiat că așa trebuie. Și am stat un timp... N-o fost agresiv țiganul cu mini. După aia nevastă-mea o umblat pe la o mulțime de penitenciare și nu voiau să spună unde sunt. Și o venit la București și o dat de mine... Și mi-o adus oleacă de pachet, că era voie, mi-o adus și doctorii, și i-am șoptit că-s la izolare. Și, domnule, s-o dus și ce-o făcut? O umblat că-s bolnav cu acte... și m-o scos, domnule, de la izolare...

Cum era izolarea la Rahova ?

Un celular cât patul acesta... atâta era. Era un pat așa, oleacă mai mare... dublu, și eram 4... 2 jos și 2 sus, și aveam o gaură mică acolo pentru WC... Și când dădeam drumul la apă, puneam și cana și beam apă de acolo...

Și în '76 nevastă-mea mi-o făcut de m-o scos... Aveam deja 54 de ani... M-o dus la medic, că era medic acolo, un doctor cumsecade, tot deținut, de drept comun, dar nu era pentru hoție... Și mi-o făcut el analize, că avea acolo și aparat de ăla, Röntgen, și nu știu ce-o găsit, da' m-o trimes la Jilava să mă opereze. Dar până să mă mute la Jilava m-o scos de la izolare și m-o băgat tot cu hoții. Erau și câțiva politici, așa... Și-i bătea hoții pe politici de-i omora, domnule... Eh, am uitat cum îi chema... Erau ziariști, ingineri, oameni care o vorbit... Erau mai tineri decât mine. Am uitat cum îi chema... Era aici și-un cetățean, Anton. Țsta ce a făcut? O luat telefonul și o sunat pe primu-secretar și l-o înjurat. Și l-o depistat și l-o condamnat. Știi? Și-l bătea hoții numa' la ficat, cu chișorul, ca să nu moară...

Aici am stat și cu Dumitrescu, fost secretar PNT. M-am înțeles bine cu el. Lui i-au dat drumul după aia... Însă politicul lucra. V-am spus, îi bătea așa... Și pe asta toată ziua îl bătea la ficat! Pi mini mă mai scotea la doctor... că îmi mai făcea câte o injecție și trebuia să plec la Jilava, la spital. Și un hoț, într-o zi, îmi spune: „Da' ai stat cam mult pe acolo, că aveai treabă”. Zic: „Băi, mai am și eu treburile mele...”. Am confirmat. Știi? Și nu s-o mai agățat de mine... Înțelegi?

Și, între timp, după aia, am plecat la Jilava... Eu n-am vrut, că m-o băgat într-o celulă cu niște geamuri învăluite și nu am vrut să accept. Și apoi am ajuns la Aiud... în '76, chiar în noaptea de Înviere. În dubă: „Hristos a înviat...!”. Și m-o băgat la Zarcă. Eu înainte n-am cunoscut Zarca... am stat doar la celular... Zarca era o onoare! Acolo o fost decimate toate căpeteniile armatei și toți capii politici... Și am ajuns și eu la Zarcă, și am făcut acolo vreo 400 și ceva de zile...

Cum era, atunci, în Zarca Aiudului?

Domnule, Zarca... ce se întâmplă? În Zarcă aveam acuma cearșaf, aveam pat, aveam dreptul la cumpărături... tot de vreo 60 de lei, o pâine, parcă, și pachet la 3 luni... nu mai știu exact. Da' ni lua noaptea la lucru...

La ce vă puneau să munciți?

Era un atelier de învățare a arcurilor... Am lucrat acolo și, între timp, că era greu, nevastă-mea mi-o făcut proces că sunt bolnav, că eu fusesem pensionat pe caz de boală, cu acte... Și-o venit un doctor și m-o examinat: „Domnule, la matala s-o adunat multe”. Și m-o scos de la muncă și m-o lăsat la celule. Care era avantajul la celule? Eram singur, că ceilalți toți mergeau la lucru. Mai erau și politici, da' puțini. Era unu' Niculescu³¹, parcă, inginer specialist electronist, nu știu ce, care mergea totdeauna cu Ceaușescu. Și cică la o întâlnire i-a dat unu' 25.000 de dolari și el nu i-o declarat în ziua aia, i-o declarat a doua zi și pentru asta l-o condamnat la moarte, da' i-o comutat pedeapsa în „pe viață”. Mai era aici și fostul ministru Ilieș³². Mai era Caraza³³, din Piatra Neamț, și

31. Probabil Scarlat Niculescu, născut la 28 iulie 1929 în București. A absolvit Facultatea de Poligrafie. Profesor. A fost arestat la 5 iunie 1970 și condamnat la 6 ani de detenție. Ulterior, i s-a redus pedeapsa la 2 ani și 6 luni. A executat-o în închisorile Aiud (5 noiembrie 1970 – 29 martie 1972; 11 noiembrie 1972 – 4 decembrie 1972), Văcărești (29 martie 1972 – 11 noiembrie 1972). A fost eliberat la 4 decembrie 1972. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

32. Nicolae Ilieș, născut la 4 martie 1923 în Ploiești, Prahova. Director în ministerul Comerțului Exterior. A fost arestat la 26 septembrie 1975 și condamnat la moarte „pentru trădare prin transmitere de secrete”. I se comută pedeapsa la 25 de ani de detenție. A executat-o în închisorile Jilava și Aiud. A fost eliberat la 10 martie 1983. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. H, I, J, K, L*, Editura Mașina de Scris, București, 2003, p. 125; fișa matricolă penală din AANP.

33. Grigore Caraza, născut la 1 februarie 1929 la Poiana Teiului, Neamț. A fost arestat la 31 august 1949 și condamnat la 8 ani de închisoare corecțională. A executat pedeapsa în Penitenciarul Aiud. A fost eliberat la 23 ianuarie 1957. Rearestat la 20 septembrie 1958 și condamnat la 23 de ani de muncă silnică. A executat pedeapsa la Jilava și Aiud. A fost eliberat la 31 iulie 1964. Arestat pentru a treia oară la 31 aprilie 1970 pentru „propagandă împotriva orânduirii socialiste” și condamnat la 10 ani de detenție. A executat pedeapsa în închisorile Văcărești, Aiud, Bacău, Târgu Ocna. A fost eliberat la 22 iulie 1977. În mai 1980 a plecat în exil în SUA, iar în 2001 s-a întors în țară. Grigore Caraza, *Aiud însângerat*, Editura Vremea, București, 2004; fișa matricolă penală din AANP.

vreo 2-3 legionari și simpatizanți... Restul erau... mulți iehoviști și câțiva unguri care l-o înjurat pe Ceaușescu... Gheorghe Calciu încă nu era arestat... el o venit mai târziu. Îmi pare rău că nu l-o arestat mai devreme, că l-aș fi cunoscut și eu, să stau împreună cu el, că n-aveam cu cine sta... (râde - n.n.). Erau și câțiva comuniști, staliști... Eu știu cum să le spun?! Erau pro-ruși... o făcut propagandă pro-rusă... Știi? Că Ceaușescu se îndepărtase... Da' eu știu cât s-o îndepărtat? Da' se purtau frumos. Nu am stat cu ei, da' erau camarazi buni, domnule. Ce să spun? Erau din Bacău...

Și am stat până în vara anului '77, parcă... Atunci s-o dat un decret... că la Europa Liberă s-a spus că sunt deținuți politici, deși regimu' spunea că nu sunt...

Cutremurul din '77 v-a prins în detenție la Aiud?

Da! Mi-am dat seama că-i cutremur, că s-o simțit... Eu l-am simțit, că eram treaz, da' n-o ținut mult. Chiar eram la tinetă... Era noaptea, 9-10, nu mai știu... Și am vrut să-i scol pe ăștia, da'... n-am dat alarma ca să nu zică ăștia c-am luat-o razna... Și a doua zi am primit cărți poștale, ne-o dat în mod special, că a fost dezastru mare... Și ne-o dat și am scris că suntem bine, una alta... Și în '77, la începutul lui iulie, mi se pare, s-o anulat pedepsele... și toată lumea mergea de unde o venit.

Da' mie nu mi-o dat drumul când s-o dat drumul la toți. A venit un delegat și m-o adus seara la Securitate, da' nu m-au mai ținut la celulă, m-au ținut la dormitorul lor. Și a doua zi m-au băgat acolo cu o echipă de specialiști care mă luau că eu sunt fiu al clasei muncitoare, că eu pot să scriu tomuri... Dă-i, dă-i, așa, așa. Un țișănoai urla la mine: „Hă, hă, hă”. Da' nu a avut ce să facă. Ce voiau? Voiau să obțină de la mine semnătură de informator... Și s-o lucrat atât de abil... Până la urmă, unul mai deștept, cică: „Domnul Baci, pleci de undi ai venit la lucru”. Și iar ultima încercare: „Și vezi, domnule, poate vine un provocator la matale, vîi să ne spui?”. Parcă le era scrisă, domnule, că erai format pe linia asta... Da' depinde cum erai format... Eu eram format pe „nu”, pe rezistență. Și zic: „Domnule, eu sunt un om însemnat și toți fug de mini. Dacă vine vreun provocator, unu' din ășta să mă încerce cu una-alta... poate e trimis de dumneavoastră și nu mai e nevoie să vin eu aici!”. Și cu asta s-o terminat și am plecat.

Ați fost reprimat la locul de muncă?

Eu lucrasem la direcția comercială... că așa se chema acum. Păi, m-am dus acolo, că asta era legea... A doua zi mă duc la director, și acela, direct, nu mă primește. Șeful contabil era cumsecade, săracul, lucrasem cu el, spunea: „Petrache, te cunoaștem, avem nevoie de matale... da' ni-i frică să te primim. Du-te din nou la Securitate!”. Mă duc iară cu nevastă-mea... Erau 2 de Lazăr, unu' care era șeful Securității, colonelul Lazăr, și unu' care era mai mic... Și mă ia țișănoai ăla de Lazăr, șeful, începe să se răstească la mini... „Vezi că ai venit tot la noi!? ” „Păi, am venit la dumneavoastră că nu mă primește la lucru!” O început și cu nevastă-mea, săraca. Ea nu știa cum e treaba... Și a luat-o, așa, ca pe mere, direct, tare, de când o intrat: „Te-a făcut și pe dumneata legionară!”. Că m-o luat și cu dosaru' cu care m-a condamnat. Și am zis: „Din dosarul cu care am fost condamnat nici 20 la sută nu-i adevărat, domnule!”. „Aaa, ai venit tot legionar?! ” Înțelegi? Zic: „Domnule, am venit cum am plecat! Și ordinu-i să mă duc acolo...”. Eh, a văzut că nu o scoate la capăt: „Bine, te duci mâine la lucru!”. A doua zi o venit colonelul care se ocupa de toată întreprinderea și m-o primit oamenii așa cum trebuie... Și eram încadrat ca lucrător comercial, vânzător, dar eu lucram tot ca revizor, că aveau nevoie la revizie... Și am lucrat până la pensie... în '84.

După 1984 v-au mai șicanat ?

Domnule, pe mulți colegi de-ai mei i-o luat, o semnat... Pe mini nu m-o luat niciodată... iar când m-o chemat, m-o luat și m-o condamnat ! Și nu mă mai chema după aia că n-avea de ce să mă mai cheme, că, vă dați seama, că în pușcărie nu mai putea să mai mă trimeată, că nu mai aveau acuma pușcăria... Dar, fiindcă m-ați întrebat, totuși, o singură dată, când mă duceam la serviciu, după ce m-am eliberat a doua oară, era aproape de 23 august... unul din acela, colonel, nu știu ce era : „Bună ziua”. „Bună ziua.” Eu nici nu dădeam bună ziua. „Ce bine că ne-am întâlnit. Ia spune, cum e ? ” „Îi bine.” „Aș vrea să stăm de vorbă.” „Domnule, ce vrei să stai de vorbă cu mini ? ” „Păi, despre 23 august.” „Undi vrei să stăm ? ” „Mergem undeva...” Înțelegi ? Fiecare securist avea bârlogul lui și-și câștiga pâinea cu proștii care... Și el voia să-și câștige pâinea cu mini ! Zice : „Mergem undeva ! ”. Și zic : „Domnule, am înțeles”. El, bucuș să lucreze, credea că m-a prins. „Da ? Ați înțeles ? ” Zic : „Da, am înțeles. Când ai nevoie de mini îmi spui ziua, ora și numărul camerei unde să vin, și eu vin acolo, la Securitate”. Și după aia m-am întâlnit cu el, nici bună ziua nu i-am mai dat ! De ce să spun că am fost viteaz ? Că doar nu era meritul meu. Da' nu s-au mai agățat, că nu mai aveau pentru ce. Făcusem atâtea pedeapsă câtă am făcut... Păi, prima dată, am pornit cu nimica toată și am ajuns la 15 ani ! Și în munți am stat și... De ce să mă laud ? ! Am fost și eu om ca fiecare. Cum să spun ? N-am mai putut salva oamenii, dar cu linia și demnitatea n-am făcut nici un compromis ! Și am stat până în ziua de azi... am stat liber.

Din toată perioada detenției există o zi deosebită care v-a rămas înipărită în minte ?

Păi da'... am multe zile de neuitat ! Am atunci când mă băteau la testicule evreii și după aia îmi puneau perna pe figură ca să nu urlu... Și șocuri electrice... Mai te puneau să faci manej, ca să nu se umfle tălpile... În sfârșit, toți în Securitate o fost numa' ovrei, erau șefi, încât nu putem ca să ocolim, să zic așa, activitatea lor... După aia când am stat 17 zile și 17 nopți cu cătușe care se strângeau și tăia mâna... Și n-aveam decât o scândură... și o luam cu dinții, iarna, și-o puneam ca să adorm oleacă... și mereu m-a strâns până s-au învinețit și atunci abia a venit temnicerul și mi le-a slobozit...

Când am făcut Crăciunul la Neagra, în Suceava, dezbrăcat și-n lanțuri și cu apă pi jos... și când mi-o deschis obloanele, cum pușcăria e în oraș, auzeam copiii cântând „Domn, Domn...”. Atunci am compus și versuri : „Ferecat în lanțuri, sfâșiat de ger/ Mă veghează în nopte, crâncen temnicer/ Mi-a luat fereastra, hainele luară, mă reteze una, frigul mă doboară./ Temnicerii toarnă apă pe podea./ Iisuse, mă doare, crucea mi-i prea grea./ Noapte de Crăciun, nu mai cânt «Domn, Domn»/ Iisuse, mi-e foame, Iisuse, mi-e somn”. Mi-era și mie foame, mi-era și mie somn, eram obosit... Asta îi crucea care am purtat-o...

În 1989, când a avut loc revoluția, ce ați simțit ?

Domnule, am simțit absolut o descătușare. Dar ce se întâmplă ? Eu mi-am dat seama imediat că nu-i ceea ce așteptam. După mini a fost o lovitură de stat a lui Iliescu, a Moscovei și-a Apusului. Și o înlocuit o echipă cu altă echipă, care, dacă se poate spune așa, face jocul Apusului, să iasă ei în față... După ei, țara asta n-o avut decât 2 comuniști : pi Ceaușescu și pi Ceaușeasca, ceilalți toți au fost dezidenți și anticomuniști, în frunte cu Iliescu ! Asta este... Iliescu o reorganizat, să zic așa, aparatul comunist și toate elementele comuniste să fie... democratice.

După 1990 v-ați implicat în politică ?

Absolut că da ! Absolut, că tocmai s-a făcut partidul nostru, „Pentru Patrie”, la care am aderat și eu. Am avut și un ziar local, *Crezul nostru*, pe care îl conduceam eu și cu alți 2 colegi. Am participat cu ajutoare, domnule, la o serie de monumente... De exemplu la Aiud. Noi, Bacăul, am fost al cincilea pe țară care am ajutat Aiudul, iar alții se laudă că fac și dreg... Tabăra de la Predeal, unde sunt morții noștri... Duceți-vă și vedeți troița noastră că-i mănjită toată... și s-o fotografiați așa. Nu se duce nici un tânăr, domnule, și e făcută de noi, și am cheltuit. Am făcut și noi ședință, am făcut pomeni, că avem o mulțime de morți împușcați... Nu se duce nimeni, domnule, să rupă o buruiană ! La noi aici se spune așa : „Vorbește puțin, vorbește ce trebuie, vorbește cât trebuie. Oratoria ta să fie oratoria faptelor”. Că fapta se vede... Aproape în fiecare an ne ducem la Aiud, la Târgșor, la Miercurea Ciuc. Am fost și la Râmnicu Sărat. Am fost peste tot... Asta e, dom'le, situația... Da' noi tot timpul am fost cu flamura ridicată și la ora asta tot așa suntem... Și eu rămân pe aceeași poziție, lângă morții mei...

Vă mulțumesc frumos pentru interviu.

Cu plăcere.

Nicolae Păduraru

S-a născut la 8 martie 1924 în comuna Vasile Roaită, județul Bacău. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : liceale. Profesia : lăcătuș mecanic. A fost arestat la 31 mai 1948 și condamnat la 7 ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Suceava, Gherla și Aiud. A fost eliberat la 1 iunie 1955. După eliberare a primit 3 ani domiciliu obligatoriu în comuna Dropia, în Bărăgan. La data interviului locuia în Bacău. Interviu realizat de Alexandru Matei la 30 martie 2007. Transcrierea, tehnoredactarea și editarea interviului – Adrian Sandu. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cotele 56, 57.

Spuneți-mi, pentru început, câte ceva despre familie, despre părinți.

Părinții nu i-am cunoscut, au murit foarte tineri. Mama a murit în '28, la 26 de ani, și tata o murit în '25, la 31 de ani. Am trăit singur... am stat un timp pe la neamuri, apoi am fugit de la dânsle că nu aveau gânduri bune... și am plecat împreună cu fratele meu la Bacău. Am făcut școala primară și 4 ani de gimnaziu. Am mai făcut și 2 ani școală tehnică... da' atunci eram în Cernăuți și a trebuit să fug. Însă m-a ajutat foarte mult, că-n practică am folosit învățătura pe care am avut-o.

Și când eram la Bacău o izbucnit o mare avalanșă când o venit Căpitanul cu Moța și Marin. Am fost și eu la gară, am participat la asta, și de atunci ne-a înscris în Frățiile de Cruce un pedagog care-l aveam noi la cămin...

Câți ani aveau când v-ați înscris în Frățiile de Cruce ?

Asta era în '37, după moartea lui Moța și Marin. Aveam vreo 14 ani atunci, da' eram preocupat tot timpul mai ales de-o dreptate socială, că vedeam cum trăim, mai ales ăștia de teapa mea, și uite că am decis ca să mă sacrific pentru idealul acesta. Mi s-o părut nemaipomenit de... sincer și de bun. Aici la Bacău m-am împrietenit cu un strungar care era neam din Cernăuți. El o plecat și-o încheiat o afacere acolo și după ce m-am rugat de el, m-a luat și pe mine cu el. Am avut o situație bună la Cernăuți, că acolo am învățat și carte și meserie bună, și cu astea cât am trecut prin viață, n-o fost să mă-ntreacă cineva la ceea ce știam io... De aci am fost recrutat și după aceea am plecat la București... Sigur, dacă te angajezi undeva trebuia să prezinți situația militară, că ai livret, că ești recrutat... și atunci m-am arătat că sunt recrutat și m-a luat militar. În '43. Am făcut armată și după 23 august am fost trimis pe front în Ungaria cu grupul de cercetare la regimentul 4 Călărași, în cadrul diviziei a IV-a. Și se știe cum s-o întâmplat : o fost generalul Chirnoagă¹ care o colaborat cu guvernul format de ai noștri la Viena. Pe mine

1. Platon Chirnoagă (1894-1974), general român. După 23 august 1944 a condus Divizia a IV-a Infanterie. A fost luat prizonier de germani în Ungaria împreună cu cea mai mare parte a

mă prinseseră ungurii într-o situație foarte dezastruoasă : eram în pielea goală, încercam să trec Tisa... Eram și rănit aicea la gât... Am fost dus într-un lagăr. Eu acum nici nu mai simțeam nici foame, nici nimic... Ția făceau niște abuzuri grozave, omorau oameni noaptea... cei mai tineri oameni, care era mai vânjoși, îi pomenea că dimineața era morți. Veneau ungurii ăia și puneau lanțul în gâtul omului și-l strângea și-l sufoca, și toți ne miram : Măi, cum, în fiecare dimineață câte 15-20, chiar și 30 de morți ? Și o ajuns asta la urechile nemților și-o venit o comisie germană de control. Prima dată o arestat toată conducerea lagărului de-acolo și pe urmă o venit și m-o găsit și pe mine în niște paie acolo... Și văd 2 ofițeri germani : „Ce faci, flăcău ? Câți ani ai ?”. „Păi”, zic, „20 de ani”. „De unde ești ?” „Din Bacău.” Zice : „În '40 erai în Bacău ?”. Zic : „Da, am venit de la Cernăuți...” „Da” cine era prefect la Bacău ? ” „Păi, era un profesor, Stoian...” „Eu sunt acela”². Chiar el era. Și i-am povestit ce știam eu că se întâmplă în lagărul ăla. Era unu' Boborodea³ care era cu dânsul, tot ofițer SS, de prin Banat, de prin părțile alea... și o zis : „Măi, e păcat de băiatul acesta”. O dat ei ordinul, nu știu ce-o făcut, că m-o scos de acolo și m-o îmbrăcat. M-o lepădat de ce aveam, m-o spălat și mi-o dat un fel de halat, un fel de pijama, așa, m-o pus într-o ambulanță și am mers până a doua zi dimineața. Seara m-a oprit într-o localitate și mi-o dat o cană de cafea cu niște pâine cu miere, cu glucoză, cu ce era, și dimineața am ajuns la Bahnhof, la nord-vest de Viena.

Vi s-au oferit îngrijiri medicale ?

Da. Acolo era un spital, m-o internat ei, și de acolo ținea legătura cu mini, că se formase guvernul național la Viena. Dom'le, nu știu eu ce-o făcut, că aveam o îngrijire extraordinară... în vreo 12-13 zile m-am făcut om acolo. Era o soră a unui *volkdeutsch*⁴, care tat-su trăise în România și era concentrat în armata germană, și vorbea perfect românește... Chiar era o fetișoară frumușică ea așa, aveam simpatii reciproce, și i-am spus : „Vorbește și tu cu cineva să nu mă mai trimeată acolo în lagăr, că uite, știu meserie, pot să muncesc, pot să fac ceva... ca să nu cumva să mai mă ducă acolo”. Pe urmă, după vreo câțva timp, mi-a zis : „Măi, nu te speria că sunt oamenii voștri care se interesează de tine. Când îți facem ieșirea, ei te ia, sunt organizate aicea unități de-a dumneavoastră...”. Și într-adevăr așa o fost. Și norocul meu a fost că nu m-au trimis înapoi în lagăr acolo, la unguri.

efectivelor sale. A preluat comanda Armatei Naționale și a luptat alături de Germania împotriva URSS până la sfârșitul războiului. În 1944 și 1945 a fost ministru de Război în Guvernul în Exil de la Viena. În 1946, din dispoziția Tribunalului de la Nürnberg, a fost internat în lagărul de la Glasenbach până în mai 1947. A murit în 1974, în exil, la Stuttgart. N. Hristu, O. Daniel, A. Mircea, *op. cit.*, p. 73.

2. Văzi nota 18, p. 22.

3. Viorel Boborodea, născut la 1 noiembrie 1911 în Nucet, Sibiu. A fugit în Germania după rebeliunea legionară din 1941. Întors în țară, a fost arestat, probabil în 15 mai 1948, și internat administrativ pentru 24 de luni, pedeapsă prelungită ulterior cu încă 60 de luni. A executat pedeapsa în închisorile Ocnele Mari, Deva, Gherla. A fost condamnat în 1956 la 14 ani detenție grea, din care i se reduc ulterior cei 7 ani executați deja. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Cluj, Gherla, Deva, Aiud. A fost eliberat la 15 ianuarie 1963. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. A-B*, p. 209 ; fișele matricole penale din AANP.

4. Termen care desemnează etnicii germani din estul Europei.

Unde v-au dus de la spital ?

O venit și m-o dus la Korneuburg. Acolo era vreo 150 de legionari care plecase în timpul rebeliunii din țară, pribegise pe acolo prin lagăre, pe la Rostock, pe la Fidental⁵, pe nu știu mai unde. Acolo m-am cunoscut cu mai mulți. Era printreăștia mai deosebiți, comandantul școlii, un bănațean, Popa Virgil⁶. Era Ovidiu Găină⁷, bucovinean, mai era Marinescu Nicolae, Jurubuțovi... Ăștia erau de prin Teleorman, cu care am avut eu relație mai apropiată, și ne-am instruit acolo. Făceam tragere în fiecare zi cu arme... Am cunoscut toate armele din Europa... Care mi-ar fi căzut în mână știam ce-i cu ea, cum s-o mănuiesc, și în fiecare zi mergeam la poligonul de tragere, în plutoane, cântând cântece de-a noastre. I-am speriat și pe nemți acolo, c-am avut niște acțiuni de astea, de partizanat... Ne dădea un plic acolo scris, sigilat, ne dădea o busolă și ne trimetea... „Te duci în cutare loc și trebuie să găsești niște partizani... nu știu unde.” N-am căutat în viața mea în pădurile alea, da' am reușit. Și nu mai zic c-am atacat cazărmiile germane pe-acolo, le-am minat, bineînțeles cu mine false, și nu știu ce... S-o speriat de noi, nu mai știa ce să facă.

Și ne-am instruit acolo până la Crăciunul lui '44-'45. Atunci o venit comandantul nostru Horia Sima de la Viena și-o făcut sărbătorile cu noi. Am format și noi un cor acolo, am cântat, am sărbătorit. Ne-o dat și-un premiu la fiecare, cum era atuncea, de mare valoare... că dădea un pachet de tutun și vreo 20 de țigări care se chema marca Tendevar.

Când v-ați întors în țară ?

Păi, m-am întors în '45, în vară. M-am întors și m-am dus la unitate și de acolo, în '46, ne-o dat la vatră.

Și după ce v-ați întors ați încercat să vă căutați de muncă ?

Ce m-am apucat... Aveam eu un cetățean care trăia cu o mătușă de-a mea și-am făcut un atelier d-ăsta particular. Făcea rost de șasiuri din ăstea de mașini, de motoare... că asta erau toate capturi de război, le montam și făceam mașini de transport, și apoi făcea afaceri, că se făcea transport... era o problemă atuncea...

Ajunseseră deja comuniștii la putere...

Da... Păi, în '46, atuncea... în timpul alegerilor, am pățit-o... Că de aceasta m-am amestecat cu avocatul Popa în dosarul meu... Acuma ăla era țărănist, da' l-o făcut și pe el legionar... Nu știu cum s-o întâmplat. E adevărat că acolo la unitatea asta unde mă angajasem eu deja din '46, noi făceam propagandă țărănistă, că alta mai bună atuncea nu era. Ăștia erau 90 la sută țărăniști... Și golani ăștia, derbedei care erau comuniști, n-aveau nici o valoare umană... Și când s-o terminat votarea, o venit cu două mașini de golani de-ăștia și ne-o luat la bătaie și ne-o alungat de acolo...

Ei, și de atuncea am fost și eu ochit acolo, că m-am amestecat în treaba aia... Eram eu legionar, dar am fost țărănist cu ocazia lu' Popa...

5. De fapt, Friedenthal. Aici era un centru de pregătire alăturat de lagărul Sachsenhausen. Horia Sima, *Guvernul național român de la Viena*, Editura Mișcării Legionare, Madrid, 1993, p. 44.

6. Virgil Popa, comandant legionar. Horia Sima, *op. cit.*, p. 44.

7. Ovidiu Găină (Stan M. Popescu). S-a născut în comuna Solca, Suceava. Profesor universitar, publicist, politolog, s-a retras în exil împreună cu alți legionari după ianuarie 1941. A fost închis în lagărul de la Rostock și apoi în cel de la Buchenwald. După sfârșitul războiului s-a refugiat în Argentina, unde a activat ca profesor de psihologie socială la mai multe universități. N. Hristu, O. Daniel, A. Mircea, *op. cit.*, p. 126.

Când v-au arestat pe dumneavoastră ?

În '48, în luna mai, cu lotul lui Petrică⁸, când o început Lebensohn și Zeltzer⁹ și ăștia să se ocupe de mine. ăștia erau șefii Siguranței noastre și chiar ei amândoi m-o arestat. Am căzut cu părintele Bierza¹⁰ și n-am avut o soartă prea bună, că nu știam despre ce îi vorba când am intrat în închisoare...

Vă aduceți aminte de momentul arestării ? Cum a decurs ?

Da. M-o luat de la fabrică, unde lucrasem 24 de ore... Luni dimineața m-o arestat și m-o dus în casa doctorului Badiu, unde era Siguranța din Bacău la început. M-o dus și m-o strâns ei cu ușa acolo, că : „Noi știm totul, trebuie să recunoști, că dacă nu... nu mai scapi”. Da' eu am văzut că ei nu știu nimica. „N-am, domnule, ce să spun. Eu habar n-am. Eu sunt vai de capul meu, cu familie, și dumneavoastră...” După aia m-o dus la Poliție (sic !), dincolo, unde ne-o cazat în celularul lor... Și acolo m-am întâlnit cu Jebag¹¹. Cu toate că de el nu știam că-i în organizația noastră, m-am gândit că pe mustăciosul acesta l-au pus ăștia să mă tragă de limbă... Venea femeia lui la geam, că era chiar la stradă un geam, și tot vorbea cu ea, îi zicea pe ucraineste. Și îmi dădea de bănuț... Mă gândeam, băi, dacă sunt ruși, probabil că ne spionează ei pe aicea... După două săptămâni acolo, m-o trimis la penitenciar, unde mă întâlnesc cu domnul prefect Stoian. Pe el n-o putut să-l acuze, da' îl ținea că erau porniți, numai datorită funcției care o avut-o. Cât o stat la Prefectură o venit evreei și i-o dat bani : „Uite, domnule, ești om bun, vrem și noi să te susținem”. „Bine, măi, dacă vrei.” O luat banii, o chemat Fiscul și le dădea chitanță, cu nume, cu adresă, totul în regulă. Deci n-o putut să-l găsească vinovat...

După ce v-au arestat ați fost bătut ?

Da. Au încercat ei, mă rog, o tactică de asta repede, da' nu m-o determinat, n-am dat nici o declarație. Și-o dat seama că n-are sens, că atuncea aveau celulele puține, și de acolo ne-o trimes la Suceava... Acolo s-a făcut ancheta. Era un centru bine dotat cu bățuși...

De exemplu, la Suceava, era șeful studenților, unu' Bogdanovici¹², care taică-su era prefect la Botoșani. Și-am auzit că l-o scos temporar din închisoare și l-o dus la taică-su să-l lămurească acolo și să înceapă să o cotească invers, să facă reeducare și nu știu ce și cutare... Și eu am priceput că nu-i nimica de treaba asta, din cauză că de asta s-o și pornit ei împotriva mea și m-o persecutat după ce m-o arestat, de am stat izolat, din toți câți eram acolo. Și m-o luat și m-o băgat în demascări când o venit studenții de la Pitești. Și

8. Pentru detalii a se vedea interviul cu Petru Baci din prezentul volum.

9. Vezi nota 3, p. 16.

10. Probabil Eugen Berza (1925-1996). Preot ortodox. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. A-B*, p. 188 ; fișa matricolă penală din AANP.

11. Pavel Jebag, muncitor la Fabrica de Hârtie din Bacău. A fost arestat în mai 1948 și condamnat de Tribunalul Militar Iași la 7 ani de închisoare. A murit la 6 iunie 1950 în colonia de muncă Valea Neagră. Petru C. Baci, *op. cit.*, p. 130.

12. Alexandru Bogdanovici, născut la 8 iunie 1924 în Soroca, Basarabia. A fost arestat la 20 mai 1948 ca student la Facultatea de Drept din Iași și condamnat la 18 ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Suceava și Pitești. Inițiatorul „reeducării” fără violență de la Suceava din toamna anului 1948, a intrat în conflict cu Eugen Țurcanu, care avea să se răzbune pe el torturându-l până la moarte, pe 15 aprilie 1950. Alin Mureșan, *op. cit.*, pp. 106-110 ; Dorin Dobrinu (ed.), *Listele morții. Deținuți politici decedați în sistemul carceral din România potrivit documentelor Securității, 1945-1958*, Editura Polirom, Iași, 2008, p. 12.

el : „Tre’ să ne facem frate cu dracu să trecem puntea...” Apăi ie-te că n-o trecut-o, și noi după cum o vrut Dumnezeu ne-o ajutat pe fiecare și am ieșit din treaba asta...

Vă mai amintiți numele anchetatorilor ?

Aci la Suceava bătașii se ajutau reciproc... Noi îl aveam pe Volcescu¹³, un țăran de pe la Fierbinți... Dom’le, nici nu știa să ancheteze : „Băi, spune-mi, că știu ! Spune-mi că...” nu știu ce. Acuma nu zic, eu am fost și mai rezistent, copil învățat de mic cu necaz, cu bătaia, da’ când l-o adus pe bietu’ Constantin Belecciu¹⁴ în fața mea, să nu-l mai cunosc. Pe el îl convinsese, nu știu cum declarase, și m-a sfătuit : „Băi, spune-i, mă, că dacă suntem mai mulți poate ne dă drumul !”. Asta era politica lu’ Gherase, de la Iași, șeful corpului muncitoresc, care participa la anchete. „Băi, tu ori ești plătit de cineva să spui treaba asta, ori nu știu ce... Eu ce vrei să spun ? Păi, dacă declar asta trebuie să arăt cum am făcut și unde și cutare...” Și săracul Costică îmi spune : „Băi, dacă nu spui, ăștia nu te lasă în pace, te omoară”. „M-o omorî... m-o omorî. Da’ de câte ori mor ?”

Și m-o luat de acolo din închisoare în timpul anchetei acesteia și m-o dus cu niște oameni pe care nu-i știam, care nu erau ai noștri, pe dealurile alea, prin păduri, într-un loc de ei făcut, și ne-o filmat acolo. Ne-o pus la rând, cu mâna sus, cu salutul nostru... să facă o reconstituire, că uite așa ne-o prins ei făcând ședință legionară. Ei, cam așa s-o perindat anchetele noastre, cum le-o dat lor prin cap...

Ce alți torționari ați mai întâlnit în această perioadă ?

Eu stăteam la camera 36, și la 37 era o cameră mai mică, așa, îngustă, de anchetă. Domnule, și acolo se ancheta niște eleve de la Piatra-Neamț. Era anchetator un polițist, Pompilian¹⁵, avea vreo 150 de kile greutate, înalt... mai înalt ca mine, și atâta de spurcat la gură..., atâta vorbea de urât cu ele... că să declare, că le omoară și nu știu ce... Domnule, țipau ca din gură de șarpe, dar nu se auzeau lovituri... Pe urmă, târziu, după ani de zile, i-am povestit și am întrebat-o pe Lipan... uite așa, așa, așa. „Da, bre, le strângea de sfârcul mamelelor. Gata, zice, declarăm, declarăm...” Și când le dădea hârtie să scrie o spusă să aducă un preot să le dezlege jurământul. Nu știu ce o mai făcut, că m-o îngrozit treaba aia...

Am fost și eu de vreo câteva ori la camera de tortură și când am venit de acolo, n-am mai putut să stau decât pe burtă vreo 10-12 zile... Acolo te bătea la tălpi și te suspenda... Când nu mai era în stare să facă față intra Volcescu al nostru și mai păcătos. I-o adus pe ăia care terminase probabil cu partea lor... Era unu’ Danilevici și Lehan care ajutau la torturat... Te bătea și te alerga prin sala aia și turna apă pe tine... Într-un timp, Pompilian ăsta, după ce i-o dat lu’ unu’ bătaie, l-o dezlegat și ăla nici n-o mai putut să se țină pe picioare. Și : „Hai, hai cu fruntea sus !” și tot așa. Lua omu’ ca pe o găină de acia de după cap și îl ducea și îl alerga pe acolo pe coridor... La Făgăraș când o ajuns Pompilian,

13. Iorgu Volcescu. Anchetator, a venit în țară cu divizia Tudor Vladimirescu. Petru C. Baci, *op. cit.*, p. 128.

14. Constantin Belecciu (1914-1950). Muncitor la Fabrica Letea, Bacău. A fost arestat în mai 1948 de Securitatea Bacău, torturat de Paul Zelter și condamnat la 12 ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Suceava și Gherla, unde la 24 februarie 1951 a murit de TBC. Petru C. Baci, *op. cit.*, p. 129; fișa matricolă penală din AANP.

15. Alexandru Pompilian, comisar-șef în Direcția Generală a Siguranței, a fost îndepărtat începând cu data de 31 august 1948. A fost condamnat la 25 de ani de detenție și a ajuns printre cei pe care i-a torturat. I. Ciupea, V. Târău, F. Olteanu, A. Dobeș, R. Fürtös, C. Budeancă, *Făgăraș - închisoarea polițiștilor*, II, Mega, Cluj-Napoca, 2007.

îl huida toți polițaii... Nimeni nu vorbea cu dânsul... Într-adevăr, era un om sadic... Înainte de anchete mergea la restaurant, bea câte 5 kile de vin, mânca câte o găscă și făcea așa ca să aibă curaj de treabă... Vă închipuiți? Toată noaptea chinua oamenii...

Știți ceva și despre Buliman?

Pe Buliman¹⁶ cred că l-o bătut în secret. Am impresia că tot ăștia de la Iași o fost, inclusiv la Suceava, Volcescu și cu Marici¹⁷ ăla, dar cred că o contribuit mai mulți acolo... Și eu am vrut să aflu realitatea, dar cred că fiecare a avut o contribuție acolo... Când l-o dus pe Buliman la spital era terminat... Nevasta mea, cu nevasta lu' Andreescu, cu a lu' Belecciu erau acolo la spital, se dusesse să mănânce ceva și de acolo să le mai vedem și noi... În spital era un milițian care păzea bolnavii și spunea că și el l-o văzut când l-o dus cu targa acolo. Ția s-o prins că ele erau soții de deținuți și-o telefonat la închisoare, și-o venit de le-o arestat și pe ele. Și le-o arestat, le-o dus la închisoare și le-o judecat că ce le-o trebuit... că nu știu ce: „Domnule, is bărbații noștri și știu că-s oameni cuminți, oameni de treabă, nu știu de ce i-o arestat regimul ăsta...”. După o vreme însă le-o dat drumul...

Dumneavoastră unde ați fost judecat?

Am fost judecat acolo, în închisoare la Suceava.

Vă aduceți aminte detalii despre proces?

Nu mai știu. Poate dumneavoastră cunoașteți mai bine... ce judecător o fost de la Iași... Eu eram socotit să iau 4 ani corecțional și avocatul meu m-o băgat: „Dom'le, dar dânsul o făcut activitate și trebuie băgat în punctul 3...” și uite așa... mi-au dat 7 (râde – n.n.).

Cum îl chema pe avocatul apărării?

Nu știu. Era de-al lor... Nici nu știu dacă găseai atunci un avocat care să te apere. Avocații trebuia să te acuze... Și procurorul doar zicea: „Uite bandiții...”. Adusesse niște puști, niște benzi cu cartușe drept corp delict și le-o pus în fața noastră... Da' erau deja depreciate, nu știu pe unde le-o ținut, și într-adevăr cu astea n-am avut de-a face... Acolo o fost bietu' Sărăcuțu¹⁸, o fost Juga, Mircea Moței¹⁹ de partea mea. Noi n-am știut de depozitul ăla...

Și unde ați executat pedeapsa?

Păi, prima dată am stat la Suceava un an... și în timpul acesta ne-o anchetat și ne-o și condamnat. Am fost duși apoi pe meserii: o dus studenții la Pitești, intelectualii la Aiud, elevii la Târgșor, muncitorii la Gherla...

16. Ioan Constantin Buliman, născut în 1925 la Bacău. Șeful Frățiilor de Cruce între anii 1946 și 1948, organizația Bacău, Grupul 47 „Ștefan Vodă”. Participă la organizarea rezistenței de la Utirea-Solont, Bacău. A fost arestat la 15 mai 1948, anchetat și maltratată la Securitatea din Bacău și Suceava. A murit în iulie 1948, în urma torturilor, la spitalul din Suceava. Petru C. Baciuc, *op. cit.*, p. 129.

17. Petre Marici. La 19 septembrie 1948 este semnalat ca sublocotenent în Serviciul Județean de Securitate Rădăuți. Menționat cu grad de căpitan la Suceava în 1949, când s-a organizat reeducarea. Doina Jela, *op. cit.*, p. 171.

18. Constantin Sărăcuțu. Tehnician, condamnat la 25 de ani de muncă silnică. Petru C. Baciuc, *op. cit.*, p. 136.

19. Mircea Moței, născut la 28 august 1922 în Moinești, Bacău. A fost arestat la 15 mai 1948 și condamnat la 25 de ani pentru „crimă de înaltă trădare”. A executat pedeapsa în închisorile Bacău, Aiud și Gherla. A fost eliberat la 30 iulie 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

Dumneavoastră unde ați ajuns ?

Mie mi-o încheiat dosarul și am ajuns la închisoare în Gherla... M-o ales ca pe oile negre, de-o parte, așa...

Care a fost regimul de detenție de la Gherla ?

Când am ajuns la Gherla... am stat 2 ani izolați... Toată închisoarea era în haine civile, numai noi eram cu haine vărgate... Eram o celulă de intelectuali și una de muncitori... În aia cu intelectuali, care-i mai țin eu minte, era avocatul Măgirescu²⁰, fostul ministru al Agriculturii antonescian Pană²¹, care m-o făcut pe mine comunist... Și mai erau, da' nu-mi mai aduc aminte numele lor... Dintre ai noștri aici am fost cu Sărăcuțu, cu Toma Mihai, cu Costică Botez și cu unu' Lupu, care era pe la uzină... Noi eram și cam la întâmplare acolo, când o venit studenții de la Pitești la Gherla... Era și moș Latiș²², un țăran brigadier prin Câmpulung, bucovinean de origine, dacă ai auzit de dânsul... avea 2 băieți trecuți prin reeducare²³...

Detaliați puțin episodul cu ministrul Pană, dacă vi-l mai amintiți...

De multe ori trebuie să spun că mi-am pus și eu problema : eu am suferit pentru ce am simțit, da' nu să ieșim de acolo și să facem iar guverne de-a lor sau nu știu ce... era revoltător. Cum eram noi acolo, discutam cum am trăit noi, ce vină au ei, și le-am mai reproșat că din cauza lor ni se trage ce pățim noi... Eram acolo amărâți, înfometați, vai de capul nostru, și ăsta licențiat, doctor de agronomie la Paris... Într-o zi, vine cu terciul dimineata – terciul fiind o mâncare sigură și ca gust, cantitate și ca valoare nutritivă –, el cu gamela în mână mânca lacom, așa, și zice : „N-am știut, domnule, că terciul ăsta e așa de bun, că le dădeam și eu la oameni pe moșie...” Ei, am sărit ca ars și l-am făcut criminal, bandit. „Vasăzică asta învățați voi din statul acesta în închisoare ? Nu vă analizați și voi conștiința, ce-ați făcut bine, ce-ați făcut rău ?” Și atunci ăsta m-a făcut comunist...

20. Probabil Eugen Măgirescu, născut la 13 februarie 1922, în comuna Scorțeni, Bacău. Absolvent al Facultății de Drept din Iași. A fost arestat la 15 mai 1948 și condamnat la 12 ani de muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Bacău, Gherla, Aiud, Galați și Periprava. A fost eliberat la 11 mai 1963. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

21. Aurelian Pană (1880-1951), fost ministru al Agriculturii și Domeniilor în guvernul Antonescu între 19 martie 1942 – 3 iulie 1943. A fost arestat și condamnat la 10 ani de închisoare, degradare civică și confiscarea averii. A murit la Gherla în 1951. „Unde sunt cei care nu mai sunt ? «Catalogul» celor uciși în temnițele comuniste”, *Memoria*, nr. 16, mai 1996, p. 139.

22. Probabil Emilian Latiș. Informații din fișele matricole penale ale lui Gavril și Mircea Latiș, din AANP.

23. Mircea Latiș, născut la 26 mai 1925 în comuna Moldovița, Suceava. În momentul arestării, la 11 iunie 1948, era student la Facultatea de Agronomie. A fost condamnat la 15 ani de muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Aiud, Jilava, Caransebeș, Târgu Ocna, Văcărești. A fost eliberat la 7 iunie 1963 și trimis cu domiciliu obligatoriu în comuna Rubla. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

Gavrilă Latiș, născut la 24 septembrie 1927 în comuna Moldovița, Suceava. În momentul arestării, la 12 aprilie 1949, era student la Politehnică. A fost condamnat la 3 ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Pitești, Poarta Albă și Midia. A fost eliberat la 31 decembrie 1952. A fost rearestat la 26 iulie 1954 și condamnat la 6 ani de închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisoarea Iași. A fost eliberat la 2 decembrie 1954. Informații din fișa matricolă penală din AANP. Un Gavrilă Latiș (*sic!*) a fost condamnat în lotul condus de Ioan Itul și a trecut prin reeducare. Alin Mureșan, *op. cit.*, p. 139.

Erau mulți de-ăștia descreierați, și la Aiud, care făceau guverne pe acolo... „Nae, știi că m-am gândit? Îl punem pe Mitică la Interne...” Uite-așa și-ncolo...

Vă mai amintiți în ce an au venit studenții ?

În '51²⁴. Noi aveam un geamușor prin care vedeam în spate acolo, unde se plimbau. Domnule, atât de speriați erau... nu întorcea unu' capul. Alții îi strigau: „Măi, Mitică! Măi, cutare...!”. Nimic, nimic, nimic. Și mă uitam eu la un băiat... o început să plângă săracul. Vai de capul lui. Zic: „Uite, domnule, cred că băieții ăștia ai mei au pățit ceva dacă n-o întors ei capul să mă vadă...”.

Și în timpul celor 2 ani cât am stat izolați în Gherla, directorul Lazăr²⁵ încontinuu ne-o represonat acolo. Ne tot îndemna să acceptăm postura de turnători, că dacă nu vrem, avem de suferit... Când venea pe la noi: „N-are nimenea de raportat nimica?”. „Avem, domnule, de raportat. Noi suntem în niște condiții deosebite față de celelalte închisori, nu știm de ce, nu știm ce-am făcut...” O holbat niște ochi, așa, ca de bufniță... n-o dat un răspuns. O spus: „Crăchi!”. O trântit ușa și-o fugit...

Dar ați observat vreo schimbare după venirea studenților ?

După ce o venit studenții, o făcut o echipă de 3 mediciști care o umblat prin închisoare, vorba aia, cu pretext, da' ei avea indicație să vie la noi să ne tragă de limbă și să-și dea cu părerea, cum ne scăldăm, cum nu știu ce... Și-o venit, într-adevăr, și ne-o consultat pe toți... Atunci l-o găsit pe Munteanu Năstase²⁶ bolnav și eu am fost izolat la infirmerie, că erau cu caverne, erau periculoși... Și tot o venit până o stat ei de vorbă cam cu toți... Eu mi-am ținut gura, nu am hulit, n-am făcut nimic, dar cu toate ăștea, după câțva timp, văd că vine șeful de secție: „Care-i Păduraru!?”. Zic: „Eu sunt. Ia-ți bagajul și ieși afară!”. Dom'le, am luat buceaua mea cu niște bulendre care le aveam acolo și văd că mă suie de la etajul 1 la 3. Acolo mă duce tocmai în capătul celularului, la camera 101. Acolo era centrul. Când intru acolo văd un mozaic pe jos, colorat și strălucea, și un milițian care m-a împins în cameră, așa răstit. M-o văzut cu hainele... „Da' ce-i cu dumneata, domnule? Ești între ăia care-s izolați?” „Da, domnule.” „Domnule, ce bandiți sunt ăștia... uite ce face din oameni...” Eu mă uit la ei așa... „Văd că arăți frumos, văd că aici e curat, pături noi... E frumos aicea. Eu zic să vă mai

24. Primul grup de studenți de la Pitești a ajuns la Gherla pe 7 iunie 1950. Alin Mureșan, *op. cit.*, p. 68.

25. Iosif Tiberiu Lazăr, născut la 21 octombrie 1915, Budapesta, Ungaria; locotenent-major, directorul Penitenciarului Gherla (4 februarie 1949 – 5 iulie 1950); directorul Penitenciarului Tecuci (5 iulie – 28 septembrie 1950); directorul Penitenciarului Făgăraș Central (1 octombrie 1950 – 21 decembrie 1950) și Făgăraș Raional (25 iunie – 21 decembrie 1951). Din cauza evadării a trei deținuți din Penitenciarul Făgăraș, a fost destituit și mutat disciplinar în funcția de șef al Serviciului producție al Coloniei de muncă Peninsula – Valea Neagră (21 decembrie 1951 – 25 aprilie 1952); comandant Colonia Peninsula – Valea Neagră (25 aprilie 1952 – martie 1953); șef al Biroului producție la formațiunea 0665 Onești (martie 1953 – 1 iunie 1954). Trecut în rezervă la 1 iunie 1954. AANP, Fond Serviciul Cadre și Învățământ, dosar personal 701 – Lazăr Iosif Tiberiu, *passim*.

26. Năstase S. Munteanu (1909-1950), din Moinești, Bacău. A fost arestat la 29 aprilie 1948 și condamnat la 12 ani de muncă silnică. A executat pedeapsa în Penitenciarele Iași, Suceava și Gherla, unde a murit la 13 octombrie 1950. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. M*, Editura Mașina de Scris, București, 2004, p. 412.

abțineți, din cauză că s-ar putea să ajungeți de unde vin eu...” Norocul meu o fost că n-am avut acolo nici un apropiat care să mă cunoască. Era unu’ din Banat, Găvăjină²⁷, halal de băiat bun ce-o fost... Era reeducat, o luat bățăi, nu știu ce... și acuma îl făcuse să stea în gașcă cu dâștii, să demaște și el. Ei, domnule, nu m-o turnat în fața lor. Eu am rezistat și n-o putut afla nimica de Germania. „Cum ai venit, măi, din Germania?” Că știau că am fost în Germania, dar ce s-o întâmplat cu mine acolo n-o știut nimic... După vreun sfert de oră, hopa aduce altul, unu’ de prin Domnești, din Argeș. Țsta era un chiaburaș acolo, avea o fabricuță de tăbăcărie... Între reabilitații ăștia, era unul care o fost ofițer prin Germania, unu’ Horia Crinu²⁸. Imediat ce l-o văzut pe ăsta: „Măi, ce faci...?”. I-o sărit în gât, s-o sărutat și toți împrejur l-o bombardat cu întrebări... Țla în câteva zile le-o spus tot, pe unde o îngropat talpa, că avea o fată doctoriță... le-o spus tot. Pe urmă, după puțin timp, o mai băgat unu’ mititel, un oltean, Trancă Pavel²⁹ îl chema. Țsta era băiat bun, avea stofă într-însu’, însă tot așa, o găsit un mare prieten, un student de la Drept, unu’ Gigi Ionescu, și tot așa s-o spovăduit (sic!), i-o spus lu’ ăla toate... Numai eu eram cel mai steril, nu prea dădusem... Mă lăsa unul, mă întreba altul: „Da’ de unde ești? Da’ ce-ai făcut? Da’ cum ai trăit?”. Eu, stând acolo chiar când mă bătea ei, i-am porcăit: „Nu vă e rușine obrazului, sunteți fii de bogătași, de ăștia cu avere? Voi m-ați adus aici, ieri îmi spuneți una, acuma veniți și-mi spuneți alta? Când să vă cred eu? Lasă, domnule, să vie comuniștii să facă reeducare! De unde sunteți voi așa deștepti? Ce încredere să aibă oamenii-n voi?”. Șeful era unu’ așa de rău... de altfel s-o și dus, că l-o condamnat. L-am văzut trecut acolo la Aiud pe catastif...

Vă mai aduceți aminte numele lui ?

Da, Voin Ion³⁰ îl chema și era fecior de preot. O mai fost și popi, o mai fost și alții, c-am auzit de toate cele... N-aș condamna pe nimenea, doar pe Voin ăla. Mai era unu’ Pința³¹ sau unu’ Țăranu... vedeam într-înșii că aveau stofă bună, dar erau terorizați...

27. Iosif Găvăjină, născut la 22 ianuarie 1910, în comuna Doblin, Timiș. Legionar, parașutat în 1945 de un avion german. A fost arestat la 15 mai 1948 și condamnat la 10 ani de muncă silnică pentru trădare de patrie. A executat pedeapsa în închisorile Timișoara, Jilava, Gherla, Culmea. În 12 mai 1958 a mai primit 48 de luni și a fost transferat la Periprava, de unde a fost eliberat la 17 ianuarie 1962. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

28. Horia Crinu, născut la 20 noiembrie 1920 în comuna Stănești, Argeș. A fost arestat la 30 iulie 1948 pe când era student la Facultatea de Medicină. A fost condamnat la 3 ani de detenție și a executat pedeapsa în închisorile Jilava, Pitești, Gherla, Văcărești. A murit la 18 mai 1952. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

29. Pavel Trancă, născut la 22 septembrie 1914 în comuna Perișor, Dolj. Avea 5 clase elementare și era plugar. A fost arestat la 17 februarie 1949 și condamnat la 15 ani de muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Craiova, Aiud, Jilava, Gherla, Nistru. A fost eliberat la 22 noiembrie 1963. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

30. Ion Voin, născut la 23 noiembrie 1923 în comuna Ezeriș, Caraș-Severin. În momentul arestării era student la Facultatea de Medicină din Cluj. A făcut parte din lotul studenților legionari de la Cluj și a fost condamnat la 5 ani de închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Pitești, Gherla, Peninsula și Jilava. A fost implicat în reeducare la Gherla și în culegerea de informații la Canal. Anchetat pentru procesul deținuților „piteșteni” a fost condamnat la moarte și executat în 17 decembrie 1954. Alin Mureșan, *op. cit.*, pp. 95, 209-211.

31. Sever Pința (1926-1990). Student la Facultatea de Medicină din Timișoara. A fost arestat la 28 iunie 1948 și condamnat la 3 ani și 6 luni de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile

Pe dumneavoastră v-au bătut ?

Nu... (râde – n.n.) Eram carne vie... Nu m-o bătut la pielea goală, m-o bătut numa' îmbrăcat, și mă puneau pe aceeași poziție, da' rahat n-am mâncat... (râde – n.n.) Dacă te puneau să mănânci fecale... Era un ofițer, un maior, săracul, din Baia de Aramă... l-o dezbrăcat de toată personalitatea. Mă învățasem acum, știam cum e cu bătaia, și când venea cu ciomegile dădea... dar nu ziceam un cuvânt, nu scoteam nimica și asta i-o enervat și mai tare... Se făcuseră nu știu câte rânduri cu reabilitați și îi scotea de acolo și-i trimetea la Canal. Și am schimbat vreo 3-4 rânduri... fusesem cel puțin 6 luni de zile acolo. Era un instructor politic – dacă ați auzit de el – Avădănei³². Un moldovean de-al meu. Și ăla îi învăța cum să mă descoasă, cum să mă facă, pentru că s-o săturat și voia să o scoată într-un fel cu mine... Și pe urmă zice : „Banditule, acum a ți-o venit timpul... Ori te faci om, ori te facem îngeraș. Te duci la căpitanul tău acolo și stați de vorbă amândoi, că cu el ai să te înțelegi”. „Fă, domnule, ce vrei.” După ce venea primul gardian mă dezbrăca în pielea goală, mă puneau pe mozaic jos cu spatele și turna apă cu cana sub mine. Asta în '52, spre sfârșitul iernii, prin februarie. Și, domnule... asta m-o pus pe gânduri. Tot mai speram până atunci... Ziceam : „Măi, am să sufăr, dar poate am să-ajung la familie...”. Și mi-am dat seama că situația e îngrozitoare... De altfel, ce s-a întâmplat mai târziu cu mine e jale. Și timp de-o săptămână în fiecare seară făcea tratamentul acesta, până uita ei de mine... Picioarele erau umflate ca niște putine, că nu-mi dădea voie să stau jos, adică numai la colțul camerei în picioare... poziția aia era. Și într-o sâmbătă era program de baie și o rămas 2 inși să mă păzească. Eu nu puteam să mă duc la baie că arătam urât, nu trebuia să mă vadă nimeni. Acolo era geamul, aici era colțul camerei, dincolo celălalt colț. Eu stăteam la colțul camerei cu fața la perete și ei în partea opusă, stăteau și vorbeau. Și îmi făcusem planul, că era geamul deschis... M-am repezit la el, i-am dat un pumn, l-am spart, am luat un ciob de sticlă și m-am tăiat serios aicea la gât... Ția s-o fâsticit... nici ei nu știa ce-i cu dâșii, o sărit la mine, o luat o cămașă, m-o strâns de gât, o bătut în ușa și o chemat șeful de cameră. O venit ăștia și, într-adevăr, m-o pansat, m-o tratat, dar sânge pierdusem cam mult... Domnule, și mi-o întrerupt tratamentul... „Tu, banditule”, zice, „ești decis să ne dai de lucru, nouă, da ? Dar tot noi învingem, nu poți să învingi tu”.

Pe urmă nu știu ce le-o spus Koller³³ sau care mai era din șefii ăia pe acolo, că auzise toată lumea despre mine, și mi-a spus mie cineva de acolo că ar fi zis : „Băi, dacă omorâți un moșier, e una, da' dacă-l omorâți pe acesta, vă merge faimă proastă, că acesta e muncitor. Scoateți-l de acolo și dați-l să muncească !”. Ei o început să discute

Timișoara, Jilava, Pitești, Gherla, Aiud. A fost declarat „nereeducabil” și a fost eliberat la 26 iunie 1951. Gheorghe Băgu, *Mărturisiri din întuneric*, Editura Tehnică, București, 1993, p. 119 ; fișa matricolă penală din AANP.

32. Constantin Avădănei, născut la 4 martie 1925, în comuna Mihălășeni, Botoșani. Sublocotenent de Securitate, ofițer politic la Gherla, implicat în reeducare. A fost arestat la 24 martie 1953 pentru acțiuni de teroare și condamnat la 6 ani de muncă silnică. A executat pedeapsa la București și Ocnele Mari. A fost eliberat la 13 noiembrie 1957. Octavian Roske, *Mecanisme represive în România. 1945-1989. Dicționar biografic. A-C*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului (în continuare, INST), București, 2001, p. 162 ; Doina Jela, *op. cit.*, p. 35 ; fișa matricolă penală din AANP.

33. În aceea perioadă, Ștefan Koller lucra în cadrul Direcției Generale a Penitenciarelor.

cu mine, să negocieze. „Da, băi, eu am muncit toată viața, de când am fost copil de-o șchioapă, și cu asta am trăit, și voi ați huzurit și-ați făcut politică...” După ce mă zdrobise, îi tocam eu, că acuma eram învățat cu bătaia... Și o început să negocieze cu mine, că n-aș vrea să muncesc și eu? „Păi, cum să nu vreau, domnule? Văd că aveți unități productive aicea.” „Da, dar să muncești și tu așa ca noi, ca să faci oameni cinstiți...” „Voi vreți să mă faceți pe mine cinstit? Cât de cinstiți sunteți voi?” Era Popa Tanu, cel mai bine văzut... era mai bine văzut și ca Țurcanu, dar era din umbră. Și ăla m-o bătut o dată... M-o chemat la camera lor acolo, dar mi-era frică să nu mă dea pe mâna lui Pușcașu³⁴... Că știi ce-am văzut la ăla? Cu-o sulă, uite așa de lungă, înțepa omul pe spate... îl găurea tot. Era unul săracu', de prin Sighetu-Marmației, o fost și el condamnat cu noi la Suceava, cred că ăla n-o trăit... nu știu ce păcate făcuse ăla și de ce era așa îndârjit pe el...

Și cum ați reușit să scăpați din mâinile torționarilor ?

O văzut că nu se poate cu mine... mi-o dat drumul în fabrică. Și când m-a văzut bietul neea Andreescu³⁵, a început să plângă... „Măi, Culiță, ce-i cu tine, măi?” De la 110 kile am ajuns la 54 de kilograme... Dar mișunau pe acolo codoșii, că erau studenții, lucrau și ei. Eu stăteam izolat, că-mi pusese în vedere: „Banditul, dacă te duci afară, vezi că o să vie toți să te îmbrățișeze, să-i tragi de limbă, să ne spui ce gândesc”. „Domnule, cu mine nu mai faceți trebi de astea. Vreți să mă lăsați acolo, da, dacă nu, nu.” Domnule, și m-o lăsat vreo două săptămâni... Bietul Andreescu îmi dădea turtoiuul lui, că într-adevăr eram înfometat tare... Și ziceam: „Măi, nea Andreescu, da' mata nu mănânci?”. „Băi, eu-s sătul.” Îl iubea directorul ăla, Gheorghiu³⁶... Era un țigan care fusese CFR-ist și o venit în locul lui Lazăr, care era trimes la Canal... ăla om cumsecade, iubea meseriașii, că era și el muncitor...

Dar s-a schimbat situația dumneavoastră datorită relației dintre Gheorghiu și Andreescu ?

Da. Andreescu m-o lădat: „Îi un meseriaș bun Păduraru și îl putem folosi, că aicea avem nevoie...”. Am făcut pe acolo dispozitive și unelte pentru tâmplărie, că făcea rasteluri d-ălea... Eu am făcut mașină de sincuit, care făcea câte 2-3 blaturi odată. După ce-o trecut așa vreo două săptămâni: „Ia vino încoa', Pădurarul!” Mă duc la el. „Am văzut că ți-ai făcut pretenii. Ce ai de raportat?” „Ce pretenie, dom'le? Omu' are 6 copii acasă care n-au mâncare, n-au pâine... Ce pot eu să spun? Luați-l, domnule, și omorâți-l dacă credeți că e ceva!” Și m-o luat într-adevăr și m-o bătut, de n-am mai putut ieși săptămâna aia la lucru până ce nu mi-au trecut vânățiile. Și, dom'le, tot m-a avansat

34. Vasile Pușcașu, născut la 12 septembrie 1923 în Băcești, Iași. În momentul arestării era student la Facultatea de Drept din Iași. A fost unul dintre principalii colaboratori ai lui Eugen Țurcanu. A fost transferat la Gherla în iunie 1950 și a devenit unul dintre liderii reeducării, fiind cunoscut drept cel mai sadic dintre bătauși. A fost eliberat în 1951 și rearestat în 1953. A fost condamnat la moarte și executat la 22 iunie 1955. Alin Mureșan, *op. cit.*, pp. 186-187.

35. Probabil Florică Andreescu, originar din Prahova. A fost condamnat în 1949 și închis la Gherla. În februarie 1951 a fost schingiuit de studenții reeducați, sub conducerea lui Ion Cerbu și Alexandru Popa, ca să divulge activitatea legionarilor din Moreni și Gura Ocnitei rămași nearestați. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. A-B*, p. 48.

36. Constantin V. Gheorghiu, director al închisorii Gherla în perioada 1950-1952. Andrei Muraru, *op. cit.*, p. 332.

ăia... m-a pus șeful întreținerii. Și lucram și la matrițerie sau pe unde era nevoie. Până la urmă m-o pus șeful sectorului de metalurgie și trebuia să răspund de 500 de oameni și nu știu câte altele : lăcătușărie, strungărie, electrice, jucării, fierărie... Făceam câte 2.000 de perechi de clește de cuie într-un schimb...

Când v-au pus șef ?

Asta era în '52. La fierărie învățasem tot și i-am învățat și eu pe oameni să lucreze pe echipe : unii găurea, alții ajusta la polizor... și își făceau norma. Pe panou îmi pusese întreceri, și eu eram la vreo 60 de procente înaintea celorlalți, da' nu că voiam eu, ci că n-aveam rebuturi făcute. Ei, da' s-o întâmplat că am avut o comandă de ciocane de lipit d-astea din cupru, letcon. Și când s-o terminat comanda aia eu am rămas la urmă și n-am mai avut material să fac vreo 30-40 de ciocane de alea de câte un kilogram. „Băi, băiete, unde e cupru ? Bă, sabotoru', bă, uite că n-o făcut, o furat materiale !” Mi-a zis unu' de la Constanța, Mihalcea, era locotenent-major. Și din cauza asta m-o dat în judecată, domnule, și am ajuns la Tribunalul Poporului, cu toate că eram șef de atelier. Pentru că făcusem mai multe ciocane, s-o făcut o anchetă serioasă... Eu am mai avut niște șpan, c-am făcut și ciocane de-astea de cupru, și dornuri, care le făcusem la strung. I-am pus pe ăia de au căutat, o răcâit prin toate colțurile, și o adus așa o movilă de deșeuri de cupru. Am luat șpanul ăla și l-am pus la un cuptor rotativ, l-am topit și-am recuperat cuprul. N-o plătit nimeni, da' tot m-o dat în judecată și-am ajuns la Tribunalul Poporului. Noroc că acolo din partea întreprinderii o pus un maestru, un ungar, unu' Benedict. ăla mă iubea, săracul, și le-o spus la judecători : „Da' ăsta e cel mai bun om din închisoare, cel mai bun meseriaș, domnule. ăsta tot timpul o fost inovator, tot timpul o fost frunțas”. Ei, și m-o achitat. După asta am devenit eu martor pentru alții. Era unul, săracul, care lucra la mine în schimb, și o crăpat o piatră de polizor de-aia mare de 500, la care lucra. Acolo eu îi făcusem un dispozitiv și făceam lamili de bricege pentru armată. La polizorul ăla, cu dimensiunea aia de piatră, trebuia să meargă cu 800 de ture pe minut, dar ei o pus alte șaipe și o mărit turația la 1.500. Aicea o fost treaba ! Dar le-am explicat ălora, și din 30 câți am fost acolo, numa' pe 2 înși i-o condamnat la o lună sau două.

La un moment dat mi-o dat un pontator, unul Stuparu, care era de prin Ardeal. Acesta era fidel lor, fusese probabil și el reabilitat, că tot timpul mă pândeă cu cine vorbesc. Că eu nu fac nici o listă de oameni care i-am găsit cu lucrul în neregulă, cu nu știu ce, dar n-avea ce-mi face, că eu învățasem oamenii să lucreze bine și când venea de la magazie produsele finite, mie nu-mi respingea piesele, că toate corespundeau după desen. Celelalte echipe mai făceau rebuturi...

Câți ani ați stat la Gherla ?

Păi din '49 până în '53...

Când a murit Stalin vă mai amintiți ce s-a întâmplat ?

Vai de mine ! Ne-o adunat în închisoare și ne-o spus într-o adunare generală că ăștia, gardienii, nu mai au voie să-i insulte pe deținuți... să se adreseze lor cu „domnule” și, mă rog, multe treburi... Și noi ne-am mirat... credeam că s-a întâmplat ceva... da' pe urmă am aflat că trăgeau clopotele și boceau toți din toate părțile : „Bă, o murit Stalin”. Asta era ! Atunci parcă o început să fie oleacă mâncarea mai bună, o mai dat două mâncări de fasole, da' n-o ținut aia, că am plecat eu...

Unde v-au mutat de la Gherla ?

La Aiud. De Crăciunul lui '53³⁷ văd că vine de la grefă un tabel : cutare, cutare, Tomuți³⁸, Juberianu³⁹, toată echipa care o lucrat. Visul lor era că o să-i scoată din închisoare și o să-i pună șefi de Securitate, că sunt oameni care or adus aport, că s-or arestat loturi după demascările lor... În '53 eu m-am îmbolnăvit de apendicită acută și aveam niște crize... chiar mă așteptam să mor, că înainte de a mă aresta, un prieten de-al meu murise de apendicită și aveam o părere foarte proastă... Și era un doctor acolo, și i-am spus : „Domnul doctor, am și eu copil acasă, am familie, poate că mai am zile... Hai, trimiteți-mă să mă opereze undeva ! ” „Păi”, zice, „măi, ți-am făcut referat. Când vine aprobarea, imediat te-am trimis...”. Și așa o și fost... că m-o trimis la Aiud, că era spital atunci. Dar în loc să mă bage în spital, s-o uitat în dosarul meu, o văzut că eram încondeiat și m-o băgat la Zarca. Și era timpul ăla, pe la sfârșitul lui februarie, și parcă venea săgeți din pereții ăia, așa strângea... Și cât am fost acolo era unul care o fost o figură politică, fost redactor juridic la ziarul *Universul*. Nedelescu⁴⁰ parcă... așa zic eu că îl chema. Și ăsta o fost plecat prin Franța, prin străinătate, știa foarte amănunțit toate potlogăriile care le făcuse ăștia din familia regală, Carol al II-lea și cu toți ai lor.

Da' până la urmă, acolo în Aiud am fost simpatizat de-un colonel care era acolo pentru munci... Și vine într-o zi și mă întreabă : „Ce-i cu tine, măi ? Ce cauți tu aicea ? Stai aicea cu miniștrii, cu oameni politici, ce-ai făcut ?”. „Ce-am făcut, dom'le ? De când sunt de-o palmă, de la 5 ani, trag în jug, am fost exploatat, n-am avut nimica avere, am răbdat, am suferit, eu nu știu ce-o găsit oamenii ăștia să mă persecute pe mine...” Zice : „Da' mie mi-e milă de tine, că te văd și meseriaș...” Acolo se stricaseră mii de lacăte, făcuse rebuturi... Mergeau presele, ștanțau, făcea lacăte Sfinx, și după ce le monta și le pune acolo... când pune cheia... nu se mai descuiau. Și când o văzut în dosar că eu eram remarcat ca având meserie de la Gherla, mă întreabă : „Ce au, dom'le ? Ce părere ai dumneata de asta ?”. Eu, ca să mă fac și mai remarcat acolo, am luat problema și-am studiat și-am văzut că erau prese din astea care tocau tablă încontinuu... Și am zis : „Dom'le, opriți presele pe loc, nu mai faceți nimica ! Nu mai tăiați, că-s uzate matrițele și-s deformate piesele !”. Și i-am pus pe ăia de le-o demontat, le-o remediat, i-am învățat cum, le-am făcut niște calibre adecvate și o început să producă iar. Dom'le, parcă-i scosesem nu știu de unde... Făcea 2.000 de lacăte pe zi într-un schimb și toate erau bune... Pe urmă o venit o comandă de instrumente chirurgicale... Trebuia

37. Conform fișei matricole penale din AANP este mutat de la Gherla la Aiud în 7 iunie 1953.

38. Octavian Tomuța, student în anul IV la Politehnică în București. A fost arestat în 24 mai 1948 și condamnat la 10 ani de închisoare. A trecut prin Pitești și a fost transferat la Gherla în iunie 1950. A fost martor în primul proces al studenților, după care a fost transferat la Aiud pentru continuarea pedepsei. Alin Mureșan, *op. cit.*, pp. 199-200.

39. Constantin Juberian, născut la 29 octombrie 1926 în Domașnea, Caraș-Severin. Student în anul III la Facultatea de Drept și Filozofie din Cluj. A fost condamnat în 1949 la 7 ani de închisoare corecțională. A trecut prin Pitești și Gherla (septembrie 1951 – 7 iulie 1953). A fost implicat în procesul studenților, condamnat la moarte și executat pe 17 decembrie 1954. Alin Mureșan, *op. cit.*, pp. 142-144 ; fișele matricole penale din AANP.

40. Ion Nedelescu, născut la 12 decembrie 1899 în Giurgiu. Avocat. A fost arestat la 2 octombrie 1948 și condamnat la 3 ani pentru crime contra umanității. A executat pedeapsa în închisorile Jilava și Aiud. A fost eliberat la 24 ianuarie 1954. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

să se facă la Cugir și acolo s-o execute, da' ăia când o văzut ce condiții sunt o zis : „Domnule, nu ne angajăm. Nu putem noi face treaba asta... da' știți ce vă sugerăm ? Duceți-vă la deținuți, că ăia au meseriași ! ”. Au văzut că am lucrat pentru o expoziție la București și cele mai frumoase exponate o fost a noastre, bine executate...

Colonelul ăsta, săracul, voia să-mi dea țigări, voia să-mi dea mâncare. „Domnule colonel, știți că mai sunt pe aici printre noi ca dumneavoastră, colonei deținuți ? Dacă mă vede cineva că mănânc sau că fumez, ce să spun eu, că de unde le am ? Nu vă gândiți la asta ? Nu-i bine să-mi dați...” Eu l-am învățat...

Așadar ați avut o șansă datorită meseriei pe care ați deprins-o...

Da. Și pentru asta mi-o dat o dată o carte poștală și am scris cinci rânduri acasă... Și când mai aveam 6 luni până să mă eliberez mă aduce milițianul în birou la colonelul ăsta. L-o dat afară pe milițian și-am rămas numai cu el acolo. „Ce mai faci tu, măi, Pădurarule, mă ? Păi, așa ai ajuns ? ” Eram slăbit tare... „Păi, domnul colonel, așa e la închisoare.” „Păi, mi se rupe inima de tine, măi.” Zice : „Înainte cu 6 luni de a se elibera, fiecare deținut trimite la locu' unde o muncit, unde o trăit, unde o domiciliat și cere referințe. Dacă aceia dă referințe bune, te pune în libertate și te duci acasă. Da' uite, ție nu ți-o dat, măi. Ai avut 18 referințe, și numai 4 ți le-o dat așa, mai bune...”. Și mi i-o spus pe toți : „Uite, ăsta... Acesta, uite, ce-o zis de tine...”. Și 4 oameni care erau bătrâni, nu erau colegi de-ai mei, toți m-o lăudat că sunt un băiat bun, harnic, muncitor, că nu m-au văzut să fac instigație sau să fac nu știu ce, cutare. Restu' de 14, toți prietenașii mei, toți cei care îi ajutasem eu... Unora le făcusem probele de lucru când i-o angajat... Și era foamea aia mare, și ne duceam la lucru, și când se întrerupea lucrul, pauza de masă, nu mâncam, că n-aveam pur și simplu ce mânca... nu era pâine, nu era mălai... Eu, totuși, mai aveam pe acasă câte oleacă de mălai și puneam soția într-un borcan niște lapte de-ăla cu niște mămăligă. Și mi-era și groază s-o scot, că toți erau flămânzi, și cum s-o mănânc singur ? Îl puneam acolo : „Na, mă, luați câte o lingură până se termină de aicea, că eu nu pot să mănânc singur”. I-am spus și nevastă acasă : „Bă, ori nu mai îmi da, ori fă ce vrei...”. Și mâncam împreună dintr-un borcan... și nu mi-au dat referințe bune... Și, într-adevăr, când am ajuns acasă nici unu' nu o putut să mai mă privească în ochi... toți puneau nasul în pământ.

Vă mai amintiți cum a fost plecarea de la Aiud ?

Eu m-am eliberat în '55. Era chiar în ziua copilului, de 1 iunie⁴¹. M-am eliberat... Nu m-am chiar eliberat, că m-o luat poliția și m-o dus în Bărăgan, în comuna Dropia, în județul Călărași. Ciulnița știți unde e ? De la Ciulnița vreo 5 kilometri, chiar pe moșia fostului ministru al Agriculturii, ăsta de care v-am povestit. M-au dus acolo pe 2 ani și am stat chiar 3.

Eu eram bolnav de plămâni, făceam pneumotorax⁴². Plămânul drept era, așa, strâns ca un burete... Și m-au dus acolo și m-au predat la ăștia din sat... Era un maior acolo și

41. Potrivit fișei matricole penale din AANP, a fost eliberat la 29 mai 1955.

42. Pneumotorax, rezultatul acumulării de aer în spațiul dintre plămâni și peretele toracic, în așa-numitul spațiu pleural, ca urmare a unui traumatism toracic sau a unei manevre terapeutice intempestive sau a unei afecțiuni pulmonare acute stafilococice. Presiunea exercitată asupra plămânilor îi împiedică să se destindă, determinând scurtarea respirației și junghi toracic. Poate deveni amenințător pentru viață. *Medicina internă*, vol. II, Editura Medicală, București, 1964, p. 223 ; <http://ro.wikipedia.org/wiki/Pneumotorax>, accesat la 4 mai 2008.

i-am zis: „Domnule, uite așa, așa... ce fac eu aicea la dumneavoastră, că uite în ce situație sunt?”. Zice: „Lasă, că vedem noi ce facem. Deocamdată am vorbit cu doctorița și o să-ți dea o cameră la dispensar să stai și eventual să mai aibă grijă, să te ajute cu ceva”. „Și de mâncare cine-mi dă?” „De mâncare am să vorbesc eu cu oamenii de prin sat, să-ți aducă acolo.” E adevărat că erau mulți bănațeni și erau oameni intelectuali și oameni gospodari, așa cum erau ei aduși acolo și aruncați în Bărgan, da' trăiau mai bine ca băștinașii de pe acolo... Ția aveau 40 de pogoane, un bordei acolo și 2 căluți ca 2 mâți și câinele care se uita pe geam... Vai de capul lor cum trăiau. Domnule, ăștia aveau niște vaci de umplea căldarea cu lapte, aveau unt, aveau brânză, aveau nu știu ce...

Cum a fost perioada domiciliului obligatoriu ?

Când m-am dus eu acolo eram înspăimântat tare de condițiile care le avusesem. Să te pună dracu' să vorbești, că... adevărul este că pe mulți i-au arestat iar, că n-au putut oamenii să respecte ce le-o cerut ei. Și tot timpul eram obsedat că cineva mă trage de limbă... Nu știu dacă era cineva să nu aibă prin închisoare vreun om din familie. Și întrebau: „N-ai auzit de numele ăștea? N-ai auzit de nu știu cine?”. Chiar auzisem, da' mi-era frică să spun. Și pe urmă le-am spus: „Nu mai mă întrebați, că ăștia au urechi prin tot locul și uite care e situația... Poate sunteți de bună credință, dar eu prin ce-am trecut...”. O pus pe urma mea fete din astea tinere, nu știu ce... Drept să spun, erau acolo deținuți mai mulți și fiecare se aranjase pe acolo...

Și stăteam într-o zi la localul Miliției, pe-o bancă, și deodată văd că vine o coloană de oameni, unul după altul așa, ca o grupă din asta militară, și intră acolo. Când ies afară de acolo zic: „Domnule, dar ce ați făcut acolo înăuntru?”. Zice: „Am făcut prezența, domnule”. „Da' de ce?” „Păi, așa ni se cere în fiecare săptămână.” „Dar ce sunteți?” „Păi, suntem deținuți.” „Domnule, și eu sunt tot așa, domnule. Pe unde trăiți? Cu ce vă ocupați?” „Domnule, lucrăm la un șantier, la Sovrom Petrol...” După cum mi-au explicat, era la vreo 16 kilometri. Îi zic și eu de unde sunt... Printre dâșii era un om credincios și cumsecade, Dors Traian. Mie îmi era frică și de el, dar până la urmă m-am convins că era cumsecade. Și el m-o ajutat mai mult forțat, așa ca să zic... Și i-am spus: „Uite așa, așa, m-o adus și m-o dat aicea bolnav, fără sprijin, fără nimica, n-aș putea găsi ceva de lucru și eu?”. „Domnule, acolo se construiește și e muncă grea, de săpat, de făcut beton, dar vorbim noi cu șeful nostru, că e băiat bun... și chiar dacă nu-ți dă nici un serviciu, să vii să te cazezi acolo cu noi, și punem mână de la mână și îți dăm noi întreținere.” O vorbit cu inginerul Stănescu și m-am dus... Și când m-am dus acolo... numai dislocați erau în serviciu acolo.

Când ați terminat domiciliul obligatoriu ?

În '58. Aveam 33 de ani... În '58 mi-a venit 'liberarea și m-am întors acasă, în Bacău...

Când v-ați întors acasă cum ați găsit familia ?

Aveam fetița... era mare, avea 12 ani, nu mă cunoștea... Casa era dărăpănată... le furase tot. Nu le călca nimenea prin bățătură... n-aveau nici WC. Când m-am dus eu, prima dată m-am apucat și-am săpat ca să fac un WC.

Au avut de suferit după arestarea dumneavoastră ?

Păi, nenorocirea o fost că m-am însurat și m-o arestat imediat după căsătorie, și o rămas o femeie încurcată c-un copil... Și o fost și ea persecutată și n-o avut, mă rog, posibilități de a trăi... s-o îmbolnăvit, o paralizat... Situația asta era când m-o deportat

pe mine în Bărăgan... Și de acolo am luptat cât am putut și... am susținut-o cu nu știu ce... Și era operată la Iași de profesorul Obru, și după operație i-am zis lui fratele meu : „Domnule, ia-o acasă, că o iei mai greu dacă moare, că mai mult ca două săptămâni nu trăiește”. Asta era când avea ea vreo 29 de ani... Ei, Dumnezeu o vrut așa că acum la Bobotează o împlinit 82 de ani și uite că se mai întâmplă...

Ați reușit să vă găsiți de lucru după ce v-ați întors ?

Norocul meu, domnule, după ce am ieșit din închisoare, a fost că aveam o meserie, și nu poate nimeni să facă ce fac eu cu meseria care o cunosc... Și dacă nu era meseria, tot mă aresta sau păteam eu ceva... Ingineri, secretari de partid, când erau cu focul... toți se gudurau la mine. „Domn’ Păduraru, hai, domnule, că am văzut că dumneata ești om cu experiență și cunoști niște lucruri extraordinare !” M-am umflat odată : „Domnule, am văzut că veniți cu premii, ăstea, dar mă ocoliți pe acolo și iau numai ăștia care sunt în partid, la sindicat...”. Zic : „Eu sunt plătit să fac ceea ce spuneți dumneavoastră. Îmi spuneți ce să fac și eu execut. Asta este. Hai, domnule...”. Avea niște pompe venite din RFG, erau defecte și ei nu știau, nu îndrăzneau să puie mâna peste ele, să vadă ce au, că nici nu știau să le desfacă.

Am mai lucrat pe la electromontaj, pe la REM, și până la urmă am intrat la IMB, unde am montat 100 de tone de tubaj la sortare... Și ingineru’ care era acolo zice : „Domnule, dumneata rămâi aicea la noi. Ce pretenții ai, te plătim”. Și așa am putut să mă refac oleacă, mi-am făcut o căsuță nouă, mi-am redresat familia și pe urmă am avut al doilea copil... da’ am fost păzit cu strășnicie.

Copiii au avut neplăceri ?

Neplăceri... n-o putut să-i fac UTC-iști... La facultate o fost, dar să vezi ce s-o întâmplat, ceva foarte interesant. Băietul meu s-o dus și-o dat la Institutul de Marină „Mircea cel Bătrân”, la Constanța. I-o plăcut asta și s-o dus. El tot așa, meticulos, o lucrat acolo la o sală de sport, mai mult de mâna lui făcută arhitectura... Și după ce-o făcut 2 ani acolo, m-am dus la comandantul lui și-am spus : „Domnu’ comandant, uite, am o situație precară, nu cred că o să poată el profesa meseria în naval, că n-o să-l admită, și aș vrea să-l mut la facultate la civil, la București”. „Poate să plece toți care-i am aicea, da’ lui Gigi nu-i dau drumul. E singurul om care mă reprezintă și mă mândresc cu dânsul.” Când o ajuns în anul III, primesc de la dânsul cerere că să trimit cazierul, unde era toată condamnarea mea. Ce să fac ? Aveam pe unu’ care mi-era prieten, era major pe-acolo... Și i-am povestit lui și m-o învățat ăla : „Fă repede o hârtie !”. S-o dus, o făcut asta și mi-o șters cazierul... Și l-am trimis acolo. „Domnule, îi bun până în prezent, da’ ne-ar interesa să trimiteți alăturat și o autobiografie... Să explicați toată viața dumneavoastră de când vă cunoașteți și până în prezent și să accentuați mai mult cu ce ocazie ați făcut închisoare.” Că era ăia de la partid... Domnule, dacă am văzut așa, m-am pus și-am scris tot, că n-aveam nimica de compromis... Și ce-am gândit și ce-am făcut, și nu știu ce, și i-am trimis-o băiatului. „Băi, Gigi... asta e ! Dă-le-o s-o vadă, vezi ce zice... O să te dea și pe tine să lucrezi la un șantier de construcții de vapoare...” Domnule, o dat dosarul, l-o înaintat și o trecut vreo lună jumătate și vine băiatu’ acasă : „Tată, știi ce ? Mi-o aprobat dosarul de imbarcare”. „Da’ cum, măi ?” „Păi, asta m-am întrebat și eu, că am colegi care au părinți membri de partid și nu le-o dat...” „Și care e explicația ?” „Păi, explicația e că, chiar dacă erai membru de partid... și mai au și ei niște lucruri trecute pe acolo... nu te lasă.” Și s-o dus prin Olanda, s-o dus prin Anglia, în

nordul Africii... Și l-am scos, că îl trimetea Ceaușescu prin Golful Persic, la Nessin, cu arme, cu nu știu ce... și dacă se ducea în cursa aia era probleme, că chiar o fost atacat... Și eu vorbisem cu un șef de cadre de la ministerul lor... îi adusese țigări, îi adusese diverse, eu i-am dat un butoi de mere... și i-a dat transfer, și după aceea și-o dat demisia... Acum băiatu' are întreprinderea lui, lucrează, are atâția clienți care-i cer proiecte, de nu-i poate el dovedi...

Suntem mulțumiți acumă că avem copii... Noi i-am crescut cu frică de Dumnezeu, nu se ocupă cu afaceri murdare, trăiesc foarte cinstit, omenește, sunt respectați de cine-i cunoaște și chiar mă felicită prietenii mei când mă întâlnesc...

În 1989, când a izbucnit revoluția, ce sentiment ați avut ?

Atuncea, în nopțile ălea, mi-o spart comuniștii toate geamurile de la apartament... Uite așa o brazdă de bolovani am adunat de-acolo și m-am dus la Poliție... Și știi ce mi-o spus la Poliție ? „Păi, ce să-ți fac, domnule, dacă lumea știe că ai cazier.” „Da', domnule”, zic, „vasăzică eu mi-am plătit, mi-am făcut pedeapsa pentru faptele mele, iar acumă dumneavoastră așa socotiți, că trebuie să suport toate treburile astea ? Sunt și eu om”. Pe urmă o fost acela, Berbecea îl chema, care o chemat pe unu', locotenent, care era cu ordinea socială, și mi-o promis că o să facă și o să dreagă. Eu și acumă mă păzesc, că știu că se uită chiorăș la noi pe unde ne vede... Acum îs mulțumit.

După 1990 v-ați înscris în vreun partid ?

În '990 fuga m-am dus la aista, la țărăniști. Am carnet, am plătit o danie, cotizație, stampilat și eu și nevasta. Zic, să-i facem lu' Coposu număr de acesta să poată intra în politică. Când au început să se înghesuie care să fie mai primul pe listă... m-o scârbit asta. Când am văzut așa, zic : „Domnule, îmi pare rău, am greșit adresa, locul meu nu-i aicea”. Pe urmă am ființat noi în '93 partidul ăsta, „Pentru Patrie”. Îl susținem și noi, dar îi sărac... Am mai primit între noi de-ăștia tineri, darăștia îs învățați să le dai ceva și nu au educație. Nu trebuie să conducem noi țara, dar să pregătim oamenii, așa cum o vrut Căpitanul...

Vă mulțumesc frumos...

Să trăiți, să vă ajute Dumnezeu să faceți ceva bun pentru poporul român...

Mihai Păvăluță

S-a născut la 8 noiembrie 1938, în comuna Filipeni, județul Bacău. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : Facultatea de Electrotehnică din Iași și Facultatea de Teologie din Sibiu (ambele neterminate din cauza celor două arestări). Profesia : contabil. A fost arestat în octombrie 1958 și condamnat la 22 de ani de închisoare pentru „uneltire împotriva ordinii sociale”. A executat 5 ani din pedeapsă la închisoarea Gherla. A fost eliberat la sfârșitul anului 1963. A fost rearestat în 1971 și condamnat la 8 ani de închisoare pentru „propagandă împotriva orânduirii socialiste”. A fost eliberat în 1972. La data interviului locuia în Bacău. Interviu realizat de Alexandru Matei la 30 martie 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Adrian Sandu, editarea – Constantin Vasilescu. Interviu se află în AIO-IICCR, având cota 60.

Domnule Păvăluță, proveniți dintr-o familie care a suferit din cauza regimului comunist...

Da! Tatăl meu¹, preot, a fost arestat inițial în 1950 și a făcut un an de detenție pentru nedenunțare și omisiunea denunțării, pentru că a găzduit diferiți fugari care erau urmăriți de Securitate, i-a ajutat... Și-a făcut un an de detenție la Galați... A doua oară a fost arestat și el în anul 1958 și condamnat la 10 ani tot pentru omisiune de denunț... Ca preot trebuia să-i denunțe pe toți, după ei... Așa, și n-a mai putut rezista bolilor și presiunilor regimului și în 1961, în decembrie, a decedat în închisoarea de la Botoșani, împreună cu alți bătrâni. Și a fost confiscată toată averea, casă, masă, tot, și totul dinamitat... Fratele meu, care e mai mare cu 8 ani, Păvăluță Aurelian, de profesie medic, a fost medic primar în orașul Roman, a scăpat de detenție, spre bucuria lui, oarecum... Dar era gata-gata pregătit, cu bocceluța făcută, ca să ia și el aceeași cale. Sora mea, funcționară de bancă, a decedat... Țștia sunt: frate și soră. Mama mea, învățătoare de profesie, desigur c-a fost scoasă din învățământ imediat când ne-o arestat pe noi, în '58...

1. Ioan Păvăluță, născut la 25 ianuarie 1902 în Oncești, Galați. Preot. A fost arestat la 5 iunie 1950 și condamnat la 1 an de închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisoarea Galați. A fost eliberat la 4 iunie 1951. A fost rearestat la 26 octombrie 1958 și condamnat la 10 ani de închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Bacău, Jilava, Galați, Botoșani. A decedat în penitenciarul Botoșani la 2 decembrie 1961. Informații din fișele matricole penale din AANP.

Ce apartenență politică au avut părinții dumneavoastră înainte de 1947 ?

Tatăl meu n-a fost, propriu-zis... Era preot de profesie, dar era foarte antibolșevic și treaba asta era recunoscută de toată lumea. Iar eu n-am avut... Dacă eram născut în 1938 ? !

Când s-au instalat comuniștii în România, care a fost impresia dumneavoastră, copil fiind ?

Eu am crescut la țară, în casa părinților mei, preot și învățătoare, și, imediat după război, erau evenimente foarte importante pentru vremea aia... se încheiase războiul. Și, desigur, la vârsta aia, de 6-7 ani, eram numai ochi și urechi, că altceva, televizor sau calculatoare, nu aveam... Și am memorat, cum prind copiii la vârsta aia, aproape toate fenomenele care se discutau în casă unde veneau tot felul de intelectuali ai satului și dezbăteau cu înflăcărare... Pe-urmă executarea lui Antonescu... Toate astea se discutau la noi, că tata avea aparat de radio... Șeful de post știa germana foarte bine, i-a ocrotit pe nemții fugari, în fine... Colonelul Vladimirescu, în '71, care m-a anchetat a doua oară, m-a întrebat de șeful de post care i-a ocrotit pe nemți... Auziți, după cât timp ! Da, auzise...

Eu eram copil și pur și simplu s-au înregistrat în memoria de copil toate datele astea, și le-am cimentat oarecum...

În 1953, când a murit Stalin, care a fost reacția populației ?

Eu vă spun punctul meu de vedere... În 1953, când a murit Stalin, eu eram la liceu în Bacău și în gazdă la preotul Nicolau, la bisericuța „Sfântul Ioan”. A fost coleg cu tata, preoți, și m-a ținut în gazdă acolo. În momentul când au primit ordin toți preoții prin protoierie să tragă clopotele dimineța, la prânz și seara, cântărețul n-a venit seara să tragă clopotul. Părintele Nicolau s-a speriat că dacă nu trage clopotul nimeni, îi dă afară protoiereul și m-a rugat pe mine, ca elev de liceu, și m-am dus și-am tras clopotul de la biserică în seara aia, pentru Stalin (râde – n.n.), ca să scape părintele Nicolau... Asta e un moment... În rest... domnule, marea masă a populației nu era conștientă încă, ca și-acuma, de ceea ce-a-nsemnat comunismul... Comunismul local, național și planetar...

Dar s-au bucurat ? Sperau să vină americanii ?

Domnule, erau și plânsete fățarnice. Erau și astea... mai ales care apucau sub Partidul Comunist să aibă o funcție și ca să nu piardă funcția... trebuia să se manifeste ca atare.

Ce îmi puteți spune despre festivalul tineretului din 1953 ?

Noi eram copii atunci, în liceu... Atât știu că din satul meu a fost unu' la festival acolo, un activist, care pe urmă a dat informații la Securitate despre noi... Erau foarte activi, erau împotriva noastră, eram familia preotului și ei erau foarte activi. Nu, atunci eram prea copil, n-am participat la festival, dar tineretul nu-și prea dădea seama atunci, pentru că erau acțiunile mascate, era o dedublare, acolo, a comunismului... Acțiunile împotriva noastră erau, oarecum, mascate...

Cum v-ați raportat la evenimentele din Ungaria în 1956 ?

Eii, atunci am început eu să dau atenție... Ochi și urechi eram ! Le știu și numele tuturor miniștrilor care au format guvernul Imre Nagy atunci, până pe 4 noiembrie dimineța, până când o intrat rușii... Atunci am urmărit la milimetru tot ce se-ntâmpla cu revoluția din Ungaria. Atunci am sperat că poate începe și la noi, o speranță care-au avut-o și ungurii, dar ei au fost oleacă mai așa... au avut speranța să înceapă revoluția numai în Transilvania, odată cu cea din Ungaria, în scopurile lor. Și după a fost un

respiro... că s-au suspendat cotele și astea... Eram în învățământ, suplinitor... Pe urmă, după ce s-au liniștit lucrurile, în 1958, au început arestările cu noi, cei care ne-am bucurat...

Mai exact, când ați fost arestat prima dată ?

În '58, în luna octombrie. Eram suplinitor în învățământ și student la fără frecvență la Iași. M-au luat de la școală și m-au dus la Securitatea din Bacău. Se făceau atunci arestări... Era chiar după vara anului 1958, când s-au retras trupele rusești din România și guvernul care-a rămas, ca să-și țină frâiele, a arestat mii și mii și mii și mii... Și cu scopul de-a încheia colectivizarea...

Dumneavoastră din ce motive ați fost arestat ?

Eu am fost arestat împreună cu mai mulți colegi și acuzați de „uneltire împotriva ordinii sociale”. Erau rezistențe ale învățătorilor, ale țăranilor de prin jurul Bacăului, care se opuneau colectivizării... cotelor, cum erau atunci. Noi i-am stimulat, i-am ajutat pentru așa ceva și speram că... speram că o să vină americanii... să ne facă dreptate...

Când v-au arestat, v-au supus la violențe fizice ?

În momentul arestării, nu. Erau 3 ofițeri care-au venit cu șoferul și, fiind toamnă, erau cu hainele lungi și, bineînțeles, cu mâinile în buzunar... și pe sub astea aveau numai pistoale! Credeau că-s marele... „nu știu care” de prin munți... Nu! Eram un om, totuși, liniștit, dar destul de... de anticomunist, încă din copilărie.

Iar în anchetă ?

În anchetă... desigur că la anchete au mai fost bătaii, au mai fost amenințări, au mai fost...

Ce vă mai amintiți de la proces ?

La primu' proces... noi am fost 70 în total. Adunați, organizați... Organizația încă nu se închegase bine, era așa... cum v-am spus, rezistențe ale învățătorilor, ale țăranilor de prin jurul Bacăului...

Cine v-a judecat atunci ?

Nu-mi mai amintesc numele celor care m-au condamnat... Nici n-am vrut să le rețin! Nu le știu. Doar dacă găsesc prin hârtiile pe care le mai am pe-acasă, da' ca să-i urmăresc și eu... Atunci nu mi-am pus în minte să rețin sau să urmăresc individul... Eu aveam ce aveam cu comunismul... Înțelegeți? Deci noi, lotul de 70 de persoane, am fost împărțiți în două: 35 și 35. Un prim lot a fost condamnat de Tribunalul Militar București, regiunea a II-a, unde am fost eu, și apoi, după o săptămână, a fost judecat lotul 2 de către Tribunalul Militar din Iași. Așa o crezut ei de cuviință... Procesul a fost în aprilie '59 și ne-au condamnat... că se dădeau ani grei în toată țara, să dădeau cu câte 20 de ani, ca nebunii! Da' noi n-am știut că-i așa în toată țara... Și condamnarea mea inițială a fost de 22 de ani de muncă silnică, pentru ca mai târziu, în 1963, să-mi reducă această pedeapsă... Pentru că ne eliberau de-acuma pe toți și mi-au redus-o, pe urmă, la 5 ani...

Unde ați fost dus după pronunțarea sentinței ?

După condamnare ne-a dus la Gherla. Acolo, în primăvara și-n vara anului 1959, era o închisoare centrală unde se adunau din toate colțurile țării, pentru că Securitatea o avut grijă să aresteze din toate satele din cei care se opuneau colectivizării... Și au ajuns atunci de nu mai încăpeau în închisoarea Galați! Și unul din gardienii care țineau efectivele, hainele, la magazie, a spus că s-a atins cifra de 11.000! I-o colectat pe toți în vara lui '58-'59, până au încheiat colectivizarea... Și-apoi, după aia, au mai dus la colonii de muncă... Masive arestări s-au făcut după plecarea rușilor din România...

Apropo de arestări, am să vă spun iarăși o frântură. A fost lotul de bătrâni arestat, separat de noi... Printre colegii bătrâni care i-am avut – eu eram printre cei mai tineri –, cei mai bătrâni erau Iacobeau², altu' Hanariu, Colenicu, așa... De exemplu, Iacobeau era un bătrân care avea 70 de ani... El avea 70 de ani și eu 20... În fine... Am fost coleg cu el... S-a retras din învățământ, fusese deputat pe la țărâniști pe vremuri... Și venea colonelul Boteanu³, un pensionar din burghezia veche, care avea o pareză, și era prieten de-al lor... Își spuneau bancuri, jucau cărți, se distrau bătrânii... așa. Toți 5-6 au fost arestați... Și în instanță l-o pus pe colonelul Boteanu, săracu', să declare ce bancuri spunea. Și-o spus vreo 3 bancuri. Păi, erau simple. Cică: „Știți voi de ce se învârtte satelitul?”. Întrebare simplă. „Păi... de ce?” „De bucurie c-o scăpat de Moscova!” În fine, și i-au arestat pentru asta...

Puteți descrie puțin închisoarea din Gherla ?

Domnule, Gherla este o închisoare care se poate vedea și acuma... Avea atunci 3 pavilioane : unu' mai nou, pe care îl făcuse Maria Tereza... al doilea și-al treilea era rămășițe de închisoare, unde era vai de capu'... Să n-ajungi acolo, la carceră, în umezeala aia... Am făcut odată 9 zile din cauza căpitanului din fabrică, Mihalcea⁴, care m-a pedepsit pentru c-am zâmbit ! Pur și simplu... Eram un grup de 9 oameni care, cu echipa de noapte, lucram în fabrică la încheierea manuală... Era ca la galere acolo... Mihalcea era un om nervos, așa făcea totdeauna : „Uite, se desprinde furniru', n-ați lipit bine ! O să vă condamnez pentru sabotaj !”. Dar eu, care aveam 22 de ani, am ridicat capul din tot grupul și ușor am zâmbit... așa, ușor. Și m-a filat și a zis : „Ai răs de mine !”. Și, în fine, mi-a făcut raport și pentru asta am făcut 9 zile de carceră !

În ce condiții stăteați la carceră ?

Domnule, dormeai pe-un... pat numai din zăbrele, fără saltele, fără nimica. Și numai la ora 10 îi dădea drumul, ca să stai pe fiarele ălea... Restu' trebuia să stai în picioare... Am avut noroc de galenți și stăteam pe galenții din lemn. În timpul carcerii ne dădeau mâncare o dată la 3 zile, da' nu-mi mai amintesc ce... O dată la 3 zile îți dădeau o apă caldă... Asta era la carcera din Gherla.

Gherla a fost pentru dumneavoastră un capitol destul de sumbru...

Destul de sumbru, da. Eu am prins perioada din Gherla de după revoltă... A fost o rezmeriță în Gherla înainte de a ajunge noi acolo cu un an și-acuma eram sub presiunea represaliilor... Bătaie era la liber... Orice gardian când te scotea la plimbare, care apuca, te bătea... Care eram mai tineri, ne mai strecuram, așa. Eu am început detenția politică

-
2. Dumitru Șt. Iacobeau, născut la 28 februarie 1889, în satul Filipeni, Bacău. A fost arestat la 28 iulie 1958 și condamnat la 20 de ani de muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Bacău, Jilava, Galați, Botoșani. A murit la 3 februarie 1961 la Botoșani, din cauza condițiilor de detenție. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. H, I, J, K, L*, p. 84 ; fișa matricolă penală din AANP.
 3. Mihai Boteanu, născut la 3 aprilie 1895 în orașul Bacău. A absolvit școala militară și a fost integrat în cadrul armatei. A fost arestat în 28 iulie 1958, ca pensionar. A fost condamnat la 15 ani de închisoare. I s-a redus pedeapsa la 5 ani în 18 iunie 1963. A executat pedeapsa în închisorile Bacău și Gherla, de unde a fost eliberat la 26 iulie 1963. Informații din fișa matricolă penală din AANP.
 4. Mihalcea, căpitan de Securitate la Gherla. Octavian Roske, *Mecanisme represive în România. 1945-1989. Dicționar biografic. M*, INST, București, 2005, p. 236.

de la 20 de ani fără o lună... Adică 20 de ani i-am împlinit în timpul anchetei... Deci cădeau ăia mai bătrâni la bătaie... Am prins în Gherla o perioadă groaznică... Ne-am îmbolnăvit toți în vara aia... Eram așa de mulți... și ne-au ținut acolo fără aer, fără nimic. Eram vreo 80 de oameni într-un salon mare, dormeam pe ciment, pe saltele de paie... Paiele erau ude, le întorceam, dar toate erau un seu... Au făcut furunculoză toți.

Până la repartizarea pe celule, am stat în așa-zisa carantină... acolo unde leșinau oamenii, că n-aveau aer. Și apoi ne-au mutat în celule... Celulele din Gherla erau mici, de două persoane, de 4... de toate categoriile aveau.

Cât am stat la Gherla, fiecare lot care sosea, noaptea, ziua, era comunicat prin Morse la toți! Întrebau de sus, de la ultimul etaj: „Măi, de unde e lotul acesta? Din Moldova, din Muntenia...”. Și întrebau prin Morse dacă n-aveau consăteni... La ultimul etaj erau prizonierii de război români, veniți din Rusia din 1955, condamnați de ruși și neeliberați. În 1955 a fost o relaxare internațională și o înțelegere între Rusia și Occident ca să elibereze pe toți prizonierii... rușii pe nemți, occidentalii pe ruși. Și rușii i-au eliberat, dar pe cei condamnați în Rusia, la graniță, i-a preluat gardienii și i-o dus să-și continue pedeapsa dată de Moscova în închisoarea din Gherla! Și acolo era și un consătean, tot învățător, Iacobeau, fost ofițer care a refuzat să intre în divizia „Tudor Vladimirescu”. A fost condamnat la 25 de ani și, bineînțeles, pe urmă ne-am întâlnit în fabrică... V-am spus de el înainte.

Ați menționat deja condițiile grele de muncă din fabrică. În ce consta munca de acolo?

Ne scoteau la muncă și munceam în toate zilele, inclusiv duminică... Și zi și noapte. Se lucra în schimburi... Vai de capu' nostru ce era... Acolo am găsit și acest lot de prizonieri români care-au refuzat să vină cu divizia „Tudor Vladimirescu” și pe care rușii i-au condamnat la câte 25 de ani. Și Rusia a amăgit Occidentul, atuncea, că le-a dat drumul... Și acolo, printre prizonieri, l-am găsit pe consăteanu' ăsta al meu...

Cum ați reușit să rezistați în aceste condiții?

Cum să spun? Eu, ca să pot rezista și psihic, mă detașam puțin față de majoritatea deținuților... Trebuia să-ți trăiești o viață spirituală deasupra acestor schingiuri și acestor trăiri materiale... Fără să știu, Ianolide a numit asta în cartea sa⁵... Fără să știu de asta, da' aveam fiecare câte o trăire în sensul ăsta, mai mică sau mai mare... Era permanentă apăsarea asta a pericolului comunist asupra noastră. Era permanentă... Eu așa o simțeam și nu m-am înșelat că duhul răului mă urmărea permanent, ca dovadă că m-au arestat și a doua oară!

Paștele, Crăciunul, marile sărbători creștine, cum le-ați petrecut în anii închisorii?

De Paști, de Crăciun... regimul era inversat! Adică la Paști și la Crăciun regimul alimentar era cel mai mizerabil, și la 23 august și 7 noiembrie, chipurile... era mai bine. Atunci făceau ei această demonstrație și prin regimul alimentar...

Dar se făceau slujbe în taină, deh, ca viața de închisoare... Principalul element care ne-a menținut acolo a fost credința în Dumnezeu și, pot să pun eu, pe locul 2, a fost poezia detenției, care memorată, învățată așa... ne-a întărit, ne-a menținut. Ca acum să descopăr că din toate țările foste socialiste, inclusiv din marea Uniune Sovietică, care a fost prima care a dat cele mai mari sacrificii împotriva bolșevismului, suntem singura

5. Ioan Ianolide, *Întoarcerea la Hristos. Document pentru o lume nouă*, Editura Christiana, București, 2006.

țară care am creat o poezie a detenției, cu care putem defila și cu care se poate mândri România și acum... Rușii au dizidenții lor, da' poezia detenției... Avem zeci și zeci de poeți... Radu Gyr⁶, Nichifor Crainic⁷... N-au alții cum avem noi. Dacă toată această poezie de detenție s-ar lua acum și s-ar introduce în școală, toată poezia perioadei comuniste după '44 nici n-ar mai conta... M-ați înțeles acum? Această întărire venea și din partea poeziei care ne încuraja...

În timpul acesta ați întâlnit vreo personalitate care să vă marcheze ?

Wurmbrand⁸, la Gherla, da' nu m-a marcat... Acuma mi-am adus aminte... În vara anului '63, când se pregătea eliberarea noastră, a tuturor deținuților politici, ne mai aduna duminica, așa... Ne scotea și din celular și din fabrică și : „Băi, știți foarte bine că am început să vă eliberăm...” și cutare... Așa ne-a spus nouă un comandant... Și atuncea l-am cunoscut și pe Wurmbrand, în grupurile din fabrică, stând de vorbă... că o fost și el printre deținuți și o vorbit și el acolo pentru deținuți.

Puteți să-i faceți o scurtă descriere ?

Domnule, era blond... Era de statură înaltă, cam 1,80 înălțime avea... înalt, blonziiu, chipul evreului... Destul de înțelept, așa, dar destul de lunecos. Cult... De exemplu, a învățat maghiara în două săptămâni... Nu știu, era o frământare în interiorul lui, exprima și o nestatornicie teologică, pentru că provenea de la evrei care l-au răstignit pe Iisus și, săracu', trebuia să-l propage pe Iisus... Era... se simțea fierberea, clocotul din el.

Eh, așa ca personalități, la Gherla n-am mai cunoscut personalități politice, pentru că au fost duse în altă parte... legionarii la Aiud, ceilalți la Sighet.

Când v-au eliberat din Gherla ?

La Gherla am stat chiar până la sfârșitul anului 1963. În '63 au început să dea drumul, pe urmă, în '64, s-o terminat deja, gata.

Și după eliberare v-ați întors acasă...

N-aveam casă. 7 ani am peregrinat prin țară. Fiind arestat și tatăl meu și casa confiscată, tot, eu nu mai aveam nici un domiciliu... Am ajuns la Bacău la sora mea... N-au știut la Securitate ce mutație să-mi facă și ce buletin să-mi dea... Am stat o săptămână fără buletin, pe urmă mi-am făcut buletin pe locul de naștere, da' fără să am pe nimeni acolo... Și-am peregrinat prin țară cu două valize ca „El Fugitivo”, că era un film pe vremuri... 7 ani... Nu mă încadram nicăieri. Când mă duceam la cadre, că trebuia să fac obligatoriu

6. Radu Demetrescu (Radu Gyr, 1905-1975). Poet, dramaturg, eseist, gazetar, doctor în litere și conferențiar universitar. A fost arestat la 4 iunie 1945 și condamnat la 12 ani, pedeapsă redusă în 1955 la 6 ani. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Aiud, Văcărești. A fost eliberat la 6 iulie 1956. A fost rearestat la 18 iulie 1958 și condamnat la muncă silnică pe viață, pedeapsă comutată în 1963 la 25 de ani. A executat pedeapsa în închisorile Aiud și Văcărești. A fost eliberat la 24 mai 1963. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

7. Nichifor Crainic (Ion Dobre, 1889-1972), scriitor, poet, ziarist, om politic, doctor în filozofie, academician și teolog. A creat curentul „gândirist” și a făcut parte din două guverne interbelice. A fost arestat la 23 iulie 1947 și condamnat pentru crime de război la „detenție grea pe viață”. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Văcărești și Aiud. A fost eliberat la 24 aprilie 1962. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

8. Pastorul protestant de origine iudaică Richard Wurmbrand care, după a doua sa arestare petrecută în 1958, a fost deținut la închisoarea din Gherla până în 1964.

autobiografia... își puneau mâinile în cap! Dacă mă încadrau... le venea pe urmă la serviciu' personal: „Știți... cutare și cutare și cutare...”. A fost o permanentă prigoană... o permanentă prigoană. Și am ocupat diferite funcții... de la muncitor la profesor suplinitor, iarăși... Așa. Și, desigur, am mai refuzat și reabilitarea... Și s-au ambiționat ofițerii din Bacău și m-au urmărit... M-au urmărit tot timpul, nu m-au lăsat... Am și-o hotărâre judecătorească care atestă această urmărire în perioada dintre cele două detenții...

În acești ani nu ați încercat să vă întemeiați o familie ?

Nu prea... pentru că nu aveam nici o bază, că eram singur și fugăr cu două valize. Stăteam pe la rude, pe la preteni, mai lucram o lună... mai la Săvinești o lună, secretar la o școală... Până mă descopereau! Eu nu-mi schimbam ținuta și atitudinea... Pe urmă, cum v-am spus, am refuzat să-mi fac reabilitarea. Aveam multe rude care spuneau: „Băi, fă-ți și tu reabilitarea cum își fac unii, că de acu' s-o încadrat în câmpul muncii!”. Am refuzat și asta m-o costat, că m-au arestat a doua oară...

Din ce cauză ați fost arestat a doua oară ?

Motivația lor a fost „propagandă împotriva orânduirii socialiste”. A doua arestare a fost în 1971... În 1970, pe când eram, tot așa, urmărit... am intrat la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Sibiu, la zi. Pe vremea aia, în '71-'72, erau în România doar două facultăți de teologie, la Sibiu și la București. Acuma sunt mai multe... S-au mirat toți, și-a venit toată Securitatea din Bacău să vadă... Au venit la Sibiu cu toții și m-au arestat acolo, a doua oară, în timp ce eram în anul II...

Dar ați întreprins ceva acolo sau cum au ajuns să vă aresteze ?

Auzind eu că în 1949 comuniștii au desființat cenaclul studenților „Andrei Șaguna”, de la Facultatea din Sibiu, eu cu un grup de studenți care aveau nuvele, poezii cu nuanțe teologice și așa... ne-am zis: „Hai să refacem cenaclul!”. Și l-am refăcut... Da' de abia începusem, ne prezentam... Eh, și fiecare avea poezii scrise... Pe mine m-au arestat pentru poeziile pe care le-am avut, ca începător... Mi-o găsit vreo 35 de poezii... Le-o luat, le-o făcut, le-o dres că erau împotriva orânduirii socialiste... Nu era nici o poezie care să fie cu... „Jos partidul”, ci erau de ideologie creștină, care se opunea ideologiei marxiste, ateiste, bineînțeles. Și era în Codul Penal, funcționa așa ceva...

Unde ați fost anchetat de data aceasta ?

Ancheta s-a desfășurat la Bacău... Era colonelul Vladimirescu Tudor, care-a murit acu', după '90. Da', să spun sincer, nu știu exact în ce loc m-au dus, când m-au dus, pentru că eram cu ochelari... La sediul Securității sau nu știu în ce celule eram...

Vă mai aduceți aminte cum s-a desfășurat procesul ?

Da, bineînțeles! Procesul a fost la București, la Tribunalul Militar. Pe procuror îl chema... Cozma Vasile, din Bacău. Era tânăr, nu prea pledase procese, nu prea acuzase în procese politice... Și-a fost de un zel extraordinar împotriva mea! „Dușman! Dușman al poporului!” Interesant. Ca avocat al apărării l-am avut pe profesorul universitar de drept Cozma, din Iași, care era profesorul acestui procuror. Nu m-a putut apăra, că seara o trebuit să fugă din hotelul „Decebal”, de aici, că în hotel mișunau numai securiști... O plecat la Roman și o venit la proces, și... În fine, sentința am aflat-o înainte de proces de la gardianul care mă păzea, că discutau între ei, că erau puțini arestați pe vremea aia. Propunerea era dublă! Era fixată... Mi-au dat 8 ani!

Împreună cu cine ați mai fost arestat atunci ?

Eram puțini arestați. Am fost atunci cu Arhip⁹, învățătorul, care a murit și el... cu Haralambie, un bătrân liberal... Erau culeși așa... câțiva. Dar mai important este un moment care ar trebui bine cercetat... În aprilie 1972 mă aflu la București pentru procesul acesta de 8 ani, cu „propaganda...” Ne țineau foarte, foarte ascunși unu' de altu', la Securitate... Era o liniște de mormânt, dar plana asupra noastră un pericol mai mare ca la prima detenție, unde eram mulți... Aicea te puteai lichida și nu te știa nimeni ! Era foarte simplu... și puteai dispărea.

În aprilie 1972, într-o noapte, ne pomenim că se trag toate zăvoarele : „Hai, fuga ! Fuga, fuga !”. Și ne duce la Văcărești într-o cameră a unei comisii de la drept comun... O cameră, două... Ne-au băgat rapid acolo și ne-au ținut câteva ore izolați, câte unul în celulă... Nu știam unul de altul... Acolo ne-am întâlnit toți, 30 și ceva... Și pe urmă, când ne-au scos la plimbare, o relaxare... adică au pierdut controlul... Erau și deținuți de drept comun acolo, și ăia mai în vârstă, bucureșteni, care erau printre noi, au aflat despre ce era vorba. Ce se întâmplase ? În noaptea aia Ceaușescu descoperise complotul generalului Șerb¹⁰, agent sovietic care voia să-i dea lovitura. Ceaușescu era în vizită în Africa în momentul ăla... Asta a fost ce am aflat noi, atunci, în închisoare... că pe urmă am avut oarecare libertate de a afla. Ne-au dat peste gard, acolo, la Văcărești, când... au pierdut controlul. Și pe noi ne-au ținut ascunși față de Ceaușescu, domnule. Este culmea ! Când au venit în control acolo unde am fost ținuți așa, au venit procurori și oficiali, nu au găsit pe nimeni ! Noi eram dincoace, între cei de drept comun... Foarte interesant momentul ăsta... cu generalul Șerb... De fapt, după câte urmăream eu pe posturile străine atunci, s-au înregistrat, cred, vreo 3 încercări de comploturi militare împotriva lui Ceaușescu, pentru lichidarea lui... Mai ales după momentul intrării rușilor în Cehoslovacia... Da' n-au reușit KGB-iștii, pentru că Ceaușescu era șiret, avea și el oamenii lui... Securitatea era împărțită în două : cea conservatoare, veche, cu Drăghici, și cea nouă care-l apăra pe Ceaușescu...

Atunci am aflat prima dată de numele Iliescu... Da. Atunci am aflat și cine trebuia să vină în locul lui Ceaușescu, dacă reușea lovitura. Cică era unul Iliescu... Am aflat de la bătrânii cu care am stat... Era în 1972, cam în luna aprilie... Iliescu recunoaște că din 1971 a fost și el marginalizat, dar marginalizat nu ca anticomunist, ci ca... prea-comunist !

9. Ioan Arhip, născut la 7 august 1907 în comuna Vultureni, Bacău. A fost arestat la 20 ianuarie 1953 și eliberat de la închisoarea din Iași la 21 iulie 1953. A fost rearestat la 19 iulie 1958 și condamnat la 20 de ani de muncă silnică. În 1963 i s-a redus pedeapsa la 6 ani. A executat-o în închisorile Bacău și Aiud. A fost eliberat la 17 iunie 1964 cu domiciliu obligatoriu la Lătești până la 16 iulie 1964. Rearestat la 22 iunie 1971 și condamnat la 10 ani de închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Bacău, Văcărești, Aiud. A fost eliberat la 6 iulie 1976. Informații din fișele matricole penale din AANP.

10. Ioan Șerb. Născut în 1926. Fost lăcătuș mecanic, a intrat voluntar în armată. Absolvent în 1950 al Academiei Militare „Frunze” de la Moscova, a devenit la 29 de ani cel mai tânăr general. Comandantul Comandamentului Trupelor de Grăniceri (1954-1961). În paralel, între 1956 și 1964, a îndeplinit și funcția de comandant al Comandamentului Trupelor de Securitate. Șef al garnizoanei București (1965-1969). A fost arestat la 5 octombrie 1971 pentru divulgare de secrete de stat URSS-ului. A fost condamnat la 7 ani de închisoare și eliberat în august 1976. Dennis Deletant, *Ceaușescu și Securitatea. Constrângere și disidență în România anilor 1965-1989*, Editura Humanitas, București, 1998, p. 101. http://ro.wikipedia.org/wiki/Ioan_%C5%9Eerb, accesat în 22 iulie 2008.

Dar este foarte interesant ce-am descoperit cât am stat acolo la Văcărești, o lună, două, 3... cu cei de care eram izolați unul de altul. De exemplu, un tânăr, Vasiliu, fusese condamnat definitiv, avea condamnare de un an jumătate sau 2, da' definitivă, și era reanchetat de niște procurori. L-au readus și l-au reanchetat. Și cine erau procurorii? Erau procurori puși de Ceaușescu ca să-i ancheteze pe alți procurori, care au făcut organizații pe teritoriu românesc cu însemne fasciste și care făceau rapoarte la Moscova că în țara lui Ceaușescu nu-și poate ține puterea și că, uite, sunt mișcările astea... Cei care voiau să creeze pretexte... Și băiatul acesta și-a recunoscut șeful de lot, de grup de 5 oameni... și în catalogul care i l-o dat procurorii când l-o rechemat în anchetă l-a recunoscut pe colegul care l-o arestat... șeful era ofițer de Securitate! Deci ei erau puși... Deci, cum să spun? Ceaușescu era condamnat la moarte încă de când o intrat rușii în Cehoslovacia, când s-o ridicat atuncea... era condamnat de către Moscova, dar n-au reușit decât sub forma asta de revoluție...

Cum ați resimțit această nouă detenție comparativ cu cea precedentă?

Culmea e că în '72 toată lumea spunea că s-a terminat, că nu mai sunt arestări politice... Ba au mai fost! Și-au o încărcătură și-o motivație mult mai sumbră decât primele. Mult mai sumbră... Foarte interesante sunt aceste arestări de după 1970. De ce se făceau? În final să descopăr, în timpul anchetei, că, în general, se făceau de către ofițeri de Securitate care nu erau fideli lui Ceaușescu și rămăseseră fideli Moscovei, și așteptau, eventual, să vină prietenii lor și să-l dea jos pe Ceaușescu... Și terenul trebuia să fie eliberat de elementele mai periculoase. Și-așa au mai ciupit și-au mai arestat și după '70...

Da' mă simțeam un pic speriat, pentru că ăștia erau în stare de orice! Noi puteam dispărea fără urmă... Ne izolau bine, bine, până dispăream... Altfel condițiile au fost mai bune față de detenția anterioară. Domnule, dar liniștea asta de mormânt în care ne țineau acolo... o simțeam ca un mare pericol. Dar m-au eliberat relativ repede, în '72, la un an după arestare...

În ce condiții ați fost eliberat?

În aprilie a fost această schimbare de care v-am spus, și pe urmă m-a mai ținut așa... tot nu-mi dădea drumul, nu-mi dădea drumul... Noroc cu fratele... care o mai ținut trează problema. El o mai intervenit la procuratura generală și ne-a eliberat pe urmă, așa, pe rând, câte unul, câte unul... ne-a eliberat...

Cum v-ați reintegrat după a doua detenție?

Greu a fost până la începutul anului '73. Între timp m-am dus la Facultatea de Teologie, da' tot cam pe furis. N-au știut, o crezut că sunt internat într-o stațiune și s-o pomenit student cu mine acolo! Și-n '73 m-am căsătorit și m-am încadrat în muncă... Eu am lăsat în Bacău vreo 11 cereri la diverse întreprinderi pentru post de contabil, de funcționar... Și, până la urmă, un director m-a încadrat. Bine, au venit a doua zi... dar omu' și-a luat angajament și pe mine m-a întrebat direct: „Bă, te încadrezi, da' să nu faci organizație în fabrica mea!”. El de colo... Și am stat așa... în fine. Am fost urmărit cum nu se poate...

Au mai făcut presiuni asupra dumneavoastră?

Da, bineînțeles! Bineînțeles. Ei m-au curtat, dar destinul fiind atât de tragic cu mine și cu familia mea, nu am cedat. Eu eram categoric în tabăra cealaltă, nu eram un... căldicel, între și între, ca să mă poată prinde ca informator, ca om al lor. S-au mai lăsat și păgubași...

În 1989, când a izbucnit revoluția...

Lucram în fabrica textilă „Proletaru”. Domnule, șefu' meu de acolo știa că am fost deținut politic, pentru că mi-a spus acu' vreo 4 ani în urmă... și m-a propus să fac parte

din Frontul¹¹ fabricii și m-o ales gloata atunci... Dar ce-am pățit pe urmă! Că eu, când s-a creat FSN-ul, am refuzat să intru. Am făcut parte numai din CPUN... atunci când s-au primit partidele istorice, pe 12 februarie 1990, și-au primit și asociațiile și AFDP-ul. Nu prea ne-am dat seama atunci, că pe urmă s-a sedimentat – cum să spun? – în mintea mea adevărul despre această revoluție... și acum am concluzii, oarecum, mai certe. Adică, în primul rând că a fost o revoluție împotriva lui Ceaușescu, că împotriva comunismului... mai puțin... S-a strigat „Jos comunismul!”, dar mai puțin a fost o revoluție anticomunistă și mai mult anticeaușistă. Despre cuvântul „restaurație” am aflat de la un agent de la Chișinău care vizita Buhușul... De la un coleg am aflat prin '92 că urmează perioada „restaurației”. Ce-i aia? Iliescu știa ce-i aia restaurație. Adică să ducă o politică de cadre pe nesimțite... Și-și numea numa' oamenii lui – procurori militari, cutare, Cochinescu¹² sau cutare... Erau numa' oamenii care erau cei mai stalinisti... și îi avem și astăzi pe unii... Și au creat cazemate de rezistență comunistă. Nu că există vreun comunist-marxist la ora actuală... dar în privința duhului, mai ales dacă vorbim despre asta, comunismul nu a dispărut... C-avem o măsufă și sunt privat, și vând cutare, și gata, am trecut la capitalism... Nu! Să fim serioși...

După 1989 v-ați încadrat într-un partid politic, ați avut simpatii politice?

Simpatii? Eu căutam cea mai anticomunistă tabără posibilă! În luna ianuarie am fost toți grămadă când era PNT-ul atuncea. Am crezut că PNT-ul și cutare... Dar nu! În luna ianuarie, o lună de zile am stat împreună. Pe urmă am preluat AFDP-ul, Asociația Foștilor Deținuți și... cu Decretul 118¹³. Paralel cu asta am lucrat pe aceea, că era singurul segment care demasca comunismul și oarecum îmi mergea la inimă... C-aveam și decretul-lege care trebuia aplicat și trebuiau date niște drepturi la deținuți, și cu ocazia asta se demascau condamnările... O să vă arăt și dumneavoastră, că se spune că nu sunt dovezi! Sunt, și uite că le am și eu! Câți? 2.000 de condamnări... 2.000 de dosare s-au făcut în Bacău cu acte de eliberare, cu certificate de eliberare din închisori. Sunt documentele! Și asta mi-a dat o satisfacție, pentru că am demascat cât am putut comunismul. Cât am putut...

Cum vă raportați astăzi la trecut?

Și acum am rămas cu aceleași convingeri... Adică eu pun față-n față comunist și anticomunist, iar asupra indivizilor... vine judecata! Dar e greu acum să îi prindem... Dumneavoastră începeți o acțiune din asta, dar e greu să prindem un individ și să facem un caz din el. E greu... Da' nu asta este cel mai important. Important este ceea ce lipsește omenirii de astăzi și procesului comunismului: lipsește un manual de istorie a comunismului și a anticomunismului. Noi, din '90 încoace, facem mărturii disperate, fiecare cum poate, cu poezie, cu amintire, cu memorie, cu cărți... cât putem, și le propagăm, în primul rând, tot pe la noi. Asta lipsește și sperăm ca acest institut să facă acest lucru...

Da, noi ne străduim. Vă mulțumesc foarte mult...

Și eu vă mulțumesc.

11. Frontul Salvării Naționale.

12. Nicolae Cochinescu. Jurist român. A deținut funcția de procuror general al României (1996-1997). Din 2001 îndeplinește funcția de judecător la Curtea Constituțională a României. http://ro.wikipedia.org/wiki/Nicolae_Cochinescu, accesat în 25 iulie 2008.

13. Decretul-lege nr. 118/30 martie 1990, privind acordarea unor drepturi persoanelor persecutate din motive politice de dictatura instaurată cu începere de la 6 martie 1945.

Petre Velescu

S-a născut la 6 iulie 1923, în comuna Traian, județul Bacău. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : Academia Comercială din Brașov (neterminată din cauza arestării). Profesie : contabil. A fost arestat în 15 mai 1948. A fost închis fără judecată la Securitatea din Brașov și la penitenciarul din Pitești. A fost eliberat în decembrie 1950. La data interviului locuia în orașul Bacău. Interviu realizat de Alexandru Matei în 28 martie 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Alexandru Matei, editarea – Constantin Vasilescu. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cota 43.

Vă rog, pentru început, să spuneți câteva cuvinte despre dumneavoastră.

Am absolvit Liceul Comercial și după aceea am ajuns până în anul III la Academia Comercială din Brașov. De-acolo m-au arestat și nu am mai continuat studiile după ce m-am eliberat... Am zis : „Chiar dacă am doctoratul, pe mine în funcții nu mă dă ! ”. Că așa era atunci, puteai să fii și doctor în știință și tot degeaba...

Ați avut înaintea simpatii pentru vreun partid politic ?

Eu am fost în Frățiile de Cruce. Eram frate de cruce și am luat parte la rebeliune. Aveam 18 ani în timpul rebeliunii... Dar, mai ales aici la Bacău, nu am avut nimic. Eu mi-a aduc aminte că eram în coloană toți și ne-am dus să cântăm... Și, la un moment dat, ne-o înconjurat armata... și atunci noi am cântat : „Trăiască regele ! ”. Și când o auzit „Trăiască regele...” ne-o lăsat în pace...

Înainte de venirea comuniștilor ați avut proprietăți ?

Nimic nu aveam, domne ! Stăteam cu chirie... Eu m-am născut în comuna Traian, și când o ieșit taică-meu la pensie s-o mutat la Bacău, și am stat cu chirie... Nici nu aveam casă... Singura noastră sursă de întreținere era pensia pe care o avea el... Absolut. Aveam o stare foarte slabă... Adică am avut ceva pământ, da' nici ăla nu l-o folosit...

Vă mai amintiți care a fost reacția oamenilor în momentul abdicării regelui Mihai ?

Aici nu am discutat. În orice caz, nu, nu prea avea așa mare simpatie, dar atunci, în orice caz, fără discuție că lumea era supărată...

Povestiți-mi cum s-a întâmplat când ați fost arestat ?

Eu deduc că m-o turnat cineva... Îl știu și acum... Îl chema Cristescu, era un coleg... Cu el am făcut Liceul Comercial aici, cu el am dat și bacalaureatul. Și-o fost un congres al studenților la Iași, înainte de arestările din mai '48... Domne, o fost un congres, și când o venit el înapoi acolo unde stăteam, la cămin în Brașov, pe strada Lungă... era un

fel de munte, așa... Cum să spun? Tâmpa îi spunea... Și acolo era o fostă închisoare... Și eu m-am exprimat față de el: „Bă, bine că ați venit, că la anu' acolo o să faceți congresul!”. Adică direct la pușcărie... Și el m-o turnat. Și o mai fost câțiva pe acolo...

Dar pentru ce v-au arestat de fapt?

Pentru rebeliune, că am fost legionar... Așa! Și m-au arestat în ziua de 15 mai 1948... Eram la cămin, la Brașov. O venit de la Siguranța Statului, că încă nu era Securitatea, că pe urmă s-o înființat... Tocmai terminasem ora prânzului și voiam să mă odihnesc, și vine cineva: „Domne, te caută un cetățean din Bacău”. În fine, am ieșit pe culoar și... „Mă recomand, sunt Cernat și sunt din Bacău și v-am adus un pachet cu alimente de la părinți, dar nu am știut că vă găesc aici și nu am fost sigur dacă vrei matală să îl iei...” În fine, merg cu el, merg și la un moment dat văd că apare după o clădire unde erau jeepuri din alea, de-ale Poliției (sic!). Când văd... zic: „Domne, nu ți-o fost rușine? În felul ăsta să mă minți dumneata? Nu puteai să îmi spui de la început: «Hai, domne, să dai o declarație!». Nu știu ce...”. O tăcut din gură, n-o spus nimic. În fine. M-o luat, mi-o desfăcut șireturile, ca de obicei, mi-o luat centura, cureaua de la pantaloni, și m-o dus...

Seara m-o chemat la anchetă și m-o ținut toată noaptea... El era acum ofițer de servicii, cum se spune, și m-o ținut de la ora 7 seara și până la 7 dimineața. Și avea în fața lui un pistol pe care îl curăța, și mai făcea așa cu el... În fine, m-o întrebat chestii, ca la anchetă. Mă întreba în special de frate-meu, dacă am relații cu el, și cutare, și cutare... De-asta... „Domne, n-am, nici nu mai știu...” În fine, asta a fost cel mai mult...

În timpul anchetei v-au bătut?

Domne, la început, o dată, câțiva pumni, dar în rest, nu. Eu nu am avut bătăi, însă după-aia, la închisoare, a fost mai greu, la Pitești... Eii, și m-o ținut așa cu ancheta cam vreo săptămână... Și după o săptămână m-o lăsat în pace. Și am stat la Brașov cam jumătate de an, și în luna noiembrie '48, m-o dus cu duba, că era duba... Vai de capu' meu, ce tragedie era și cu dubele astea... Și m-o dus cu duba la Pitești, și am fost internat acolo.

Dar nu ați fost judecat înainte? Nu ați avut parte de un proces?

Nu, nu am avut.

Descrieți-mi care erau condițiile de detenție de la Pitești!

Eii, acolo mi s-o luat de la început dreptul... Nu mai aveam drept nici să scriem, nici la pachet, ne mutase în camere... Dimineața ne dădea un ceai făcut din zahăr ars... de fapt nu era ceai, ci era zahăr ars, și pus acolo pe el o zamă... și așa mai departe. Era o mâncare proastă... Domne, eram flămând de nu știam ce era cu mine... Cât am stat la Pitești a fost un regim de infometare cum nu s-a mai văzut... de care nu am mai apucat în toată viața mea. Chiar și foametea când a fost în Moldova, nu știu dacă a fost așa de mare... Domne, eram de acum schelet, nu altceva. Atât de flămând eram, că seara când mă culcam, din cauza foamei, visam numai mâncare, domne. Știți? Era ceva de nedescris, domne... Ne dădeau o pâine care nu avea 1 kilogram la 4 inși. Și, acum, ce făceam noi? Am luat un băț și am făcut un fel de cântar... și cântăream sferturile de pâine, și făceam prin rotație, că eram 4 inși. În fine... Eii, vă dați seama unde ajunsesem noi? Să facem prin rotație ca să luăm pâinea... că oricum nu puteai să o tai perfect, nu? Da' nici nu aveam noi voie să o tăiem, c-o aducea ei gata tăiată, noi numa' s-o împărțim... Eii, pe urmă cu tinele seara, nu aveam voie să ne ducem... Noi urinam și

ne făceam nevoile în cameră... Și era câteodată, că ne dădea mâncare de aia de la care te pâlea o diaree... dezastru! Mai rău ca animalele am trăit, așa...

Ce puteți să-mi spuneți despre reeducarea de la Pitești ?

Eu am stat în închisoare până în '50. Eu vă spun cum a fost, restul nu mai comentez... Cam prin luna iunie, apar, așa, câțiva... o grupă de-a lui Țurcanu, în cameră la noi. Domne, ne-a luat așa : „Am venit aicea ca să vă facem reeducarea !”. Poate așa o spus... În fine. A început să ne bată, să dea cu bocancii în noi... În fine. Da' lucrul care a fost mai interesant este că tot așa, a venit un grup de-al lui Țurcanu, 3 inși, și l-o scos pe unu' Alfred Popescu¹... El o stat în lagărul de la Buchenwald și probabil că n-o spus niște chestii pe-acolo, nu știu ce... Și l-o luat ăștia : „Ia, dă jos pantalonii !”. Și-o dat jos pantalonii și o rămas numai în chiloți. L-o așezat cu fața în jos... Și erau niște ciomege în toată regula, și, domne, o început să dea în el cu alea... Domne, ca la fasole dădeau... Înțelegi ? Toată lumea s-o speriat... El, nemaiputând, în emoția aia, s-o scăpat pe el... și era excrementele lui pline cu sânge, cum ieșea pe acolo...

Tot în camera aia, deși toți eram studenți, întâmplător era și un avocat din Roman, Crăciunescu² îl chema... Nu știu cum de o ajuns el acolo, probabil că era în tranzit, și era acolo în cameră... Când o văzut cum îl bate pe ăsta, domne, a avut așa de mari emoții că o făcut un infarct și imediat o murit ! Eh, după vreo două ore, o venit gardienii, l-o scos și, bineînțeles, l-o mutat la groapa comună... Era un avocat foarte bun, un băiat foarte bun... Ce să vă mai spun...

Spuneți-mi dacă vă mai amintiți și alte lucruri deosebite din timpul detenției de la Pitești...

Vă spun acum o chestie... Cum stăteam la etaj pe un pat, că acolo erau paturi suprapuse, era un geam acolo de se vedea afară ce era în curte, unde se scotea la plimbare... Pe noi la început ne-a scos la plimbare, apoi nu ne-a mai scos... Și era un grup în care era și Lucrețiu Pătrășcanu³, și nu mai știu cine mai era acolo... În orice caz, Lucrețiu Pătrășcanu și toți ceilalți erau cu pătură pe cap, ca să nu vadă nimic... Neavând ce face, mă uit pe geam și m-o văzut gardianul : „Bă, banditul !”. Da' cum de o aflat că eram eu ? ! Mă durea o măsea, domne, și m-am îmbrobodit așa la cap... și m-o văzut. Eu nu mi-am dat seama că trebuia imediat să-mi scot legătura și nu mai știa... Dar când o deschis ușa și o intrat în cameră : „Bă, tu ai stat acolo !”. Domne, și o început, și m-o bătut... Văleu, ce îmi dădea ! La fund, aicea, și pe unde apuca... Tare m-o bătut atunci... Și, în fine, la un moment dat, m-am smucit din mâna lui și am fugit în cameră... Dar a doua zi o venit și m-a băgat la carceră...

-
1. Alfred Popescu, născut la 10 martie 1918 în București. A fost internat administrativ 24 de luni la 18 februarie 1950 pe când era student la Conservator. În 1953 a primit o majorare de pedeapsă de 60 de luni. Informații din fișa matricolă penală din AANP.
 2. Crăciunescu. Avocat din Roman. A fost arestat și a murit în timpul „reeducării” la penitenciarul din Pitești. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar*. C, Editura Mașina de Scris, București, 2002, p. 251.
 3. Lucrețiu Pătrășcanu (1900-1954). Jurist, lider comunist și fost ministru al Justiției (1945-1948). A fost arestat, condamnat la sentința capitală și executat. A fost reabilitat la Plenara CC al PCR din 22-25 aprilie 1968. Consiliul Național pentru Studiarea Arhivelor Securității, *Membrii CC al PCR 1945-1989. Dicționar*, Editura Enciclopedică, București, 2004, p. 457.

Cât ați stat la carceră ?

Eu am stat în ceiula asta o zi și o noapte. Era la subsol, o cameră cam jumătate cât asta (arată sufrageria – n.n.), fără dușumea, cu pământ, și în fiecare zi aruncau câte o găleată sau două cu apă pe jos... Era un fel de... cam așa ca un strat de mocirlă. Pământ cu apă... Dar vreau să spun că au fost și alți colegi de-ai mei, camarazi, cum să le spun eu, care au fost pedepsiți să meargă la subsol acolo, unde vă spun eu... Îi băga acolo, domne, și când pleca trebuia să își ia bocancii, că altfel, dacă avea pantofi... Și îi ținea câte o noapte și câte o zi acolo... și nu puteau să stea jos din cauză că era mocirlă...

Dumneavoastră în ce an ați fost eliberat ?

În '50, spre sfârșitul lui decembrie... A fost bucuria mare când m-o eliberat, atuncea... Când se elibera cineva, toți ziceau : „Du-te, bă, și pe la mine...”. Da' nu prea apuca să spui, că nu veneau să îți spună cu o zi înainte : „Bă, mâine tu să fii pregătit”. Doar venea un gardian acolo : „X, Velescu sau Popescu, fă-ți bagaje !”. Și stătea lângă tine, domne, cât timp îți făceai bagaje... Adică ce bagaj ? ! Că era mai nimica... Și nu era voie ca să îți dea cineva vreo scrisoare sau să spună ceva... Nici rămas-bun nu am putut să-mi iau de la colegii mei de acolo. Nu, absolut deloc. Da. Asta este...

Și după eliberare cum ați ajuns acasă ?

Hei, și când m-o eliberat m-o luat și m-o dus la Securitate la Pitești, domne, și acolo zic : „Domne, da' cu ce mă duc eu acasă ?”. „Păi, noi nu îți dăm bilet de tren...” Și nu mi-o dat bilet de tren, nimica. Și m-o dus un securist până la gară, ca să fie sigur că mă urc în tren... Și zice : „Lasă că vorbesc eu cu conductorul și te duce”. Și nu s-o mai ținut de mine, m-o lăsat liber. Și am mers până la București, dar de acolo ce să fac eu, domne, cum să mă duc eu ? ! În fine, aveam două cămăși bune la mine, și trenul trebuia să plece peste vreo două ore față de când am ajuns eu, atuncea... Ia să mă duc eu, domne, pe o stradă pe acolo, pe la gară, nu mai știu cum îi spunea, și am găsit un magazin... Încă nu erau jidanii plecați de aicea, încă aveau putere... Și am vândut cele două cămăși și mi-o dat o sumă, și m-am dus la gară să-mi iau bilet. „Uite, domne, că am banii, până unde îmi dați bilet ?” „Păi, domne, nu putem să îți dăm decât până la Adjud...” „Dați-mi până acolo !” Am zis că merg până la Adjud și de acolo nu se mai face control... Și, domne, tocmai de la Adjud mă controlează... „Domne, n-am bilet, am avut până aicea...” Mă întreabă controlorul : „Da' de unde vii dumneata ?”. „Păi, vin de la Pitești. Am fost arestat și mi-o dat drumul...” Domne, când o auzit lumea de acolo... Înțelege ? Și după ce o plecat conductorul, toți s-o repezit la mine să îmi dea de mâncare... Și până la urmă, conductorul' cred că era comunist, că m-o predat la Miliția de la gară... Și pentru că nu aveam buletinul, o venit până la gară să-mi ia toate datele... Și asta o fost...

Și când am venit la Bacău, am fost obligat, primul lucru, să mă prezint la Securitate... M-am prezentat, era unu' Mahalu, care m-o luat în primire : „Băi, Velescule, noi te băgăm, noi te scoatem ! Vezi cum te comporți. Mai vii pe aicea ! Vii pe la noi !”. „Domne, ce să fac la dumneavoastră ?” Așa era atunci...

Cum v-ați reintegrat în societate după eliberare ?

Eh, pe urmă am stat până în luna februarie '51 și m-am dus la „Brațele de muncă” să-mi dea un servici. De acolo m-o repartizat întâi ca strungar la Fabrica de șuruburi. Eh, am stat acolo, da' nu mult, că era un contabil-șef, Simcaș îl chema, un evreu, care avea nevoie de ajutor, și a zis : „Hai, că avem nevoie de contabil la magazie și te băgăm pe tine !”. Și am mers. În fine, o aflatăștia de la Securitate și era președintele partidului, chiar un evreu, și mi-aduc aminte ca acumă că o dat telefon : „Domne, să îl scoateți pe

Velescu de acolo, că o venit din pușcărie! ". „Lasă, domne, că o să vedem noi ce o să facem cu el. " Și m-o chemat Simcaș : „Păi, mă, eu am stăruit să rămâi aici, dar să fii băiat cuminte". M-o lăsat și așa am dus-o ca și contabil până ce am ieșit la pensie în '84... Și am fost și la munca de jos, da' pe urmă mai mult de postu' de contabil nu, pentru că nu aveam calitate de membru de partid...

Cu familia dumneavoastră ce s-a întâmplat în timpul arestării ? A avut de suferit ?

Părinții sigur că da, o avut, dar, în fine, mai puțin... Ei erau acasă... Taică-meu era pensionar, maică-mea era casnică... Ce să spun io ? În orice caz, n-au avut funcții mari sau cutare... Noi am fost 4 frați și 3 surori... Surorile, toate, și ele o avut probleme... da' puțin, așa, câte o juma' de an... Da' eu am mai avut un frate, Virgil, care o murit, și ăla o făcut câțva timp... Aș vrea să spun ceva și de el dacă se poate...

Ce s-a întâmplat cu el ?

După rebeliune, imediat, el a plecat și s-o angajat în Germania, la Berlin, la Ministerul Propagandei. Și o stat cam un an, și apoi l-o băgat în lagărul de la Buchenwald, până la 23 august 1944. De acolo o plecat în Franța, da' n-o stat mult, c-o fost procesul la Nürnberg și s-o întors în Germania... Atunci o intervenit el și, datorită intervenției lui, Mișcarea Legionară a fost scoasă din grupul celor considerați criminali de război...

Dumneavoastră de la eliberare până în '89 ați mai suferit persecuții din partea Securității ?

Nu. Domne, eu de când am ieșit până în '84, nu am avut nimic... Am făcut cerere ca să mă duc la frate-meu și nu mi-o admis... nu mi-o dat pașaport, pentru că au zis că lucrez la o întreprindere și duc secrete, și nu știu ce... În fine. După ce-am ieșit la pensie, în '84, am avut chemare de la frate-meu, și mi-o aprobat să plec, însă nu aveam pașaport. Și pașaportul nu mi l-o dat de la Miliție și a trebuit să mă duc la Securitate ca să îl iau de acolo... Nu știu dacă știi manevra asta ? Și atunci, înainte de a pleca, mi-aduc aminte că era unul Șerban, parcă așa îl chema, nu mai rețin nici eu, și zice : „Hei, îți dau pașaportul, dar dumneata să fii atent acolo, să nu vorbești ceva... să spui ceva rău de regim și să cauți să îl lămurești pe fratele tău să vină în țară, că noi nu îi facem nimica...". Eh, m-am dus acolo, într-adevăr... Ce să vină frate-meu în țară, că dacă venea, imediat pune la labă pe el ! Domne, și când am venit înapoi, m-o obligat iar să mă duc cu pașaportul și să-l predau la Securitate... că așa era atunci. Nu aveai voie să ții pașaportul la tine, trebuia să îl predai la Securitate... Și am mai fost odată, și când m-am întors m-o întreb : „Ce ai făcut, domne, acolo ? ". „Domne, nimica, ce să fac ? ! " Nu știu ce... „Cum e pe acolo ? " Dar alt frate al meu, Costică, de colo : „Domne, găsești acolo absolut de toate, dar e scump de nu poți să te apropii ! ". Ca să zică ceva... Asta era...

În 1989, când a izbucnit revoluția, ați avut un sentiment de ușurare ?

Fără discuții ! Cum să n-am bucurie, domne ? Sigur că da ! Da' în orice caz, tot comuniștii au pus mâna pe putere... A fost o revoluție furată, într-adevăr, așa cum se spune... Toți conducătorii, toți au fost membri de partid, activiști de partid și mari conducători... în frunte cu Iliescu. La început poporul era naiv, domne... Îmi aduc aminte când s-a înființat Partidul „Pentru Patrie", după revoluție, că m-am dus în propagandă să lipesc niște afișe într-o comună aicea, la Filipești. Era un afișier mare și erau 2 bătrâni. Aveau cred cam vârsta mea, dacă nu erau chiar mai bătrâni oleacă... „Aici nu puneți, că aicea e șeful nostru, tatăl nostru..." Adică Iliescu ! Asta vreau să îți spun, că încă era mentalitatea aia... Deși ei au suferit foarte mult pe chestia asta, li s-a

schimbat mentalitatea și au devenit comuniști, domne... Vă spun, aici a fost foarte greu... mai ales la țară. Păi, când au fost primele alegeri, cât o avut Iliescu? O avut optzeci și ceva la sută, domne! În orice caz, asta voiam să spui, că pe urmă și-o dat seama și lumea, într-adevăr. Înțelegeți? Da, ce să spun, că la o parte le-o părut bine că o scăpat de Ceaușescu, mai ales că o fost lipsa aia mare de atunci de mâncare... Că să-ți spun, pe timpul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej mai era de mâncare, așa cum era el, de calitate mai proastă... Atuncea am dus-o și noi mai bine oleacă... Dar pe timpul ăla era mare teroare... Îmi aduc aminte, domne, că aveam un coleg care era țărănist și, domne, numai că o spus câteva cuvinte în legătură cu mâncarea, cu lipsurile, l-o arestat și l-o condamnat la 7 ani de zile! Asta era prin '53-'54, așa ceva... Dar, din punctu' ăsta de vedere, al mâncării, cea mai mare tragedie a fost pe timpul lui Ceaușescu. Mă sculam aicea la ora 4 să mă duc la magazin să iau 2 litri de lapte... că atât îți dădeau... Iar pâinea o luam cu cartela... Așa.

Spuneți-mi, la final, ați putea rememora o zi de detenție care v-a marcat în mod deosebit?

Domne, aia n-o pot uita, când o venit acolo și l-o bătut pe ăla... și când o murit avocatul Crăciunescu... Vă spun, era lângă mine, domne... M-am înspăimântat... Știți?

Mulțumesc frumos pentru interviu.

Eh, mai sunt ele multe de spus, da', în fine...

Buzău

Artemie Diaconescu

S-a născut la 26 decembrie 1924 în comuna Brăiești, județul Buzău. Naționalitatea : română. Studii : gimnaziale. A fost arestat în 19 iunie 1951 și internat administrativ. A trecut prin închisorile Râmnicu Sărat, Ghencea, Capul Midia, Toporu, Poarta Albă, Cernavodă. A fost rearestat în 26 noiembrie 1959 și condamnat la 7 ani de închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Ploiești, Aiud, Ostrov (Salcia), Strâmba. A fost eliberat în 27 iunie 1964. La data interviului locuia în Buzău. Interviu realizat de Cosmin Budeancă și Dumitru Lăcătușu în 24 februarie 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Roxana Ciuciucu, editarea – Cosmin Budeancă. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cotele 10, 11.

[Cosmin Budeancă] : Pentru început prezentați-ne în câteva cuvinte familia din care proveniți !

Tatăl meu a fost primar, picher... Era țărănist pe vremea aceea, și eu din '47 sunt tot țărănist, că dacă tatăl meu a fost... am fost și eu. De la vârsta la care am fost... am făcut politica tatălui meu. El avea 15 hectare de pământ. Și el a murit, și nici eu, nici frații mei mai mici n-am mai mers la școală. Eu am fost chiabur la mine în comună, am avut situație materială bună.

[C.B.] : Era cineva mai bogat ca dumneavoastră ?

Nu pot spune mai bogat, pentru că nici noi nu am fost prea bogați. Era boierul din sat, cu care sunt și cumnat, dar care ședea la București. Eu eram fruntaș al satului și aveam un cazan de fabricat țuică, și din cauza asta ne-a trecut la chiaburi.

[Dumitru Lăcătușu] : Și cum s-a întâmplat că ați fost arestat ?

Prin 1950-1951 a fost făcută o așa-zisă organizație întinsă pe toată valea noastră, din comună în comună. Oamenii care credeau ei că sunt contra și care mai vorbesc împotriva regimului. Și au fost făcută o așa-zisă organizație subversivă, o înscenare de fapt, „Legiunea Albastră”... Acum eu bănuiesc că a fost făcut totul de Securitate, având în vedere ce făceau ăștia... Și din fiecare comună au luat câte 2-3. Și în 1951 am fost arestat.

[D.L.] : Dar câte persoane ați fost arestate atunci ?

Nu mai știu câți... 15, 20, 30... De pe toată valea... Nici nu ne știam unul pe altul. Și din comună în comună se ducea de la unul la altul, și fiecare să spună pe altul, să-l garanteze... Înțelegeți ? Asta a fost prin '50, și după un an de zile, în '51, a venit toată vara și a ridicat toată valea...

[D.L.] : Și unde ați fost duși după arestare ?

Ne-a dus la Buzău la Securitate. Era atunci aici, pe strada Unirii... Era liceul „Petre Zaharescu”, pe stânga, și vizavi de liceu era Siguranța statului, cum îi zicea, Securitatea... Și era un beci, și acolo am stat în anchetă vreo 2-3 luni de zile... Era o pușcărie lângă cimitirul evreiesc, da' era plină, și beciul Securității era plin, și a trebuit să ne transporte de acolo...

[C.B.] : Cum era acolo la Securitate ?

Acolo în Securitate m-a băgat singur în beci, ca să nu iau legătura cu ceilalți. Și acolo m-au ținut 16 zile, într-o celulă de ciment... numai ușa de scândură era în față. Și noaptea, când ședeam câteodată, mă înțepeneam acolo, și ostașul ăla care era acolo, care ne păzea, mai dădea drumul la ușa de mă puteam ridica sus... da' nici nu mă mai puteam ridica... În celulă trebuia să stai în picioare de dimineață de la ora 5, când se dădea deșteptarea, până la 10 seara... Și se uita gardianul, că avea un ochian sau pe vizetă, dacă nu stăteai în picioare te băga la Neagra. Și după aia m-au scos și apoi au început cercetările. Până nu au început cercetările nu m-a întrebat nimic...

[C.B.] : Vă mai amintiți de câte ori v-au scos la anchetă ?

M-au scos de vreo zece ori, cred... Intra gardianul, desfăcea vizeta în beci și întreba : „Litera D, Diaconescu”. Îți dădea ochelarii negri pe fereastră, îi puneai la ochi, și apoi toți din celulă se întorceau cu fața la perete. Atunci ușile se deschideau și spunea : „Diaconescu, întoarce-te !”. Dar mă întorceam cu ochelarii la ochi, că în timpul ăsta îi puneam. Și te lua de mână și te ducea sus la anchetă, fiindcă noi eram la beci.

[D.L.] : Și cum s-au desfășurat anchetele ?

După ce se servea seara masa, pe la 9-10, aveau o așa-zisă moară de huruia... Vruuum. Îți dădea drumul, și atunci îi ducea la anchetă. Și se auzea : „Aoleu ! Aoleu !”. Tipete. La anchetă prima dată se făcea că te servește cu o țigară, nu știi ce... Păi, anchetele... durau până când semnai. Chestia era până ai semnat. Dacă nu semnai, îți băga mâinile între picioare, le lega aici și băga ranga de veneai cu fundul în sus. Și îți dădea 3-4 la fund, până când semnai. „Semnezi ! ?”

Era cu mine în celulă unul Manolescu, care fusese în Suedia ambasador. Îl bătea de îl aducea vântat... Și îl lăsa o lună de zile până se făcea bine, și iar îl ducea.

[D.L.] : Pe dumneavoastră v-au bătut înainte să semnați ?

M-au bătut, cum să nu. Veneau unii : „Spui, mă ?”. „Nu spui.” „Dă-i ! Trage !” „Iscălești, mă ?” „N-am ce să iscălesc, nu este adevărat.” Și dă-i cu pumnii. Până la urmă am stat cu cineva în celulă, cu un profesor, care mi-a spus : „Domnule, du-te și iscălește, că de aici nu mai scapi !”.

După ce am semnat, pe vreo 5 de pe vale ne-a băgat într-o celulă, iar ceilalți erau singuri. Și eu, și cu încă unu', Stelu, Stelian Săvulescu¹, nu am mai spus și de alții... am suferit în beciul Securității, da' nu am mai spus de nimeni, deși eu mai spuseseam și la alții înainte... Am întrerupt lista la noi... Și pe mine și pe Stelu Săvulescu ne-a băgat în proces și ne-a dat administrativ-reeducare. Eu am primit 12 luni și el 6 luni. Și el a făcut aproape un an și eu am făcut aproape 2 ani. Că ce a fost până și ce a fost după atât a ieșit, aproape 2 ani.

1. Pentru detalii a se vedea interviul cu Stelian Săvulescu din prezentul volum.

[C.B.] : Câți anchetatori ați avut dumneavoastră ?

Eu am avut pe unu' pe care îl chema Barbeș Gheorghe... însă era un om deștept. Și l-am mai avut pe colonelul Dumitrescu², băiatul ceprăzarului Dumitrescu de aici...

[D.L.] : Și după ce s-a terminat cu ancheta a urmat procesul ?

Eu prima dată nu am fost în proces, au intrat ceilalți. Eu și cu Stelu ăsta, Stelian Săvulescu, n-am intrat în proces. Doar a doua oară am fost judecat. După ce o terminat ei cu cercetările ne-a dus la Râmnicu Sărat și am stat în beci acolo... 7, 8 luni... Nici eu nu pot să mai știu cât am stat acolo. Și de aci m-au luat și m-au adus înapoi, la Buzău, în beciul Securității. Am stat o noapte și dimineața ne-a luat și ne-a dus la Ghencea, la București.

[D.L.] : În perioada când ați fost la Râmnicu Sărat în ce parte a clădirii ați fost încarcerat ?

Cum intri, în partea stângă, sus la etaj, la celula 31, iar ăstălalt, Stelu Săvulescu, era la 30... și mai era încă unu', un fin al lui, dar eu nu prea îl cunosc, că, așa cum v-am spus, noi cei care am fost luați în așa-zisa organizație subversivă nu ne-am cunoscut.

[D.L.] : Ați putea aprecia câți deținuți erau în închisoare ?

Erau ocupate toate celulele. În celula unde eram noi, erau 4 paturi, două unul peste altul, și eram 5 persoane... Dormea câte unul pe la ăștealalți... făcea cu schimbul de colo până colo, dintr-un pat în altul.

[C.B.] : Vă amintiți numele celor cu care ați fost în celulă ?

Da! Ion Neacșu³, fost liberal și primar. Dumitru Mateescu⁴, Gheorghe Stănilă și un profesor de aici, Ioan Croitoru⁵. Profesorul și cu Gheorghe Stănilă erau din Bozioru, iar Neacșu și cu ăstălalt învățător, Mateescu, erau din comună cu mine, din Brăești. Erau și ei băgați în așa-zisa organizație. Da' aveau oleacă de situație, că ăsta era profesor, ălălalt învățător, ăstălalt era tot chiabur... Neacșu era și liberal... Cred că Mihalache⁶ era în celulele de jos, dar noi nu știam nimic de el...

2. Ion Pașcu-Nicolae Dumitrescu, născut la 16 aprilie 1922 în municipiul Buzău. A funcționat operativ ca ajutor-șef de Birou, șef de Secție, șef de Serviciu și locțiitor al șefului Direcției Regionale MAI Ploiești (1948 – 1 decembrie 1961), șef al Direcției Regionale MAI Ploiești (1 decembrie 1961 – 1 aprilie 1966); șef al Penitenciarului Vlădeni (1 iulie 1966 – 1 octombrie 1968); ofițer specialist III în aparatul central al Direcției Generale a Penitenciarelor (1 octombrie 1968 – 1 decembrie 1970); șef de Serviciu Supraveghere Informativă – DGP (1 decembrie 1970 – 1 iunie 1972); mutat la Direcția a IV-a CI din DSS. AANP, Fond Serviciul cadre și învățământ, Fișă de evidență (fără număr).
3. Ion Neacșu, născut pe 26 octombrie 1895 în Brăiești, județul Buzău. A fost arestat în 1951 și condamnat la 2 ani de închisoare pentru omisiune de denunț. A fost eliberat în 1954. A fost rearestat pe 26 noiembrie 1959 și condamnat la 7 ani pentru uneltire. A executat pedeapsa în închisorile Ploiești, Botoșani. A decedat la 20 octombrie 1961. Informații din fișa matricolă penală din AANP.
4. Dumitru Mateescu, născut la 27 februarie 1905, în comuna Pănătău, Buzău. Învățător. A fost arestat pe 19 iunie 1951 și închis la Râmnicu Sărat până în 31 iulie 1951, când a fost ridicat de Securitatea Râmnicu Sărat. Informații din fișa matricolă penală din AANP.
5. Ioan Croitoru, născut pe 23 mai 1906 în Brăiești, Buzău. Profesor în Bozioru. A fost arestat pe 5 mai 1951 și condamnat la 2 ani și 6 luni de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Râmnicu Sărat, Buzău, Galați, Jilava, Poarta Albă, Valea Neagră, Galeșu. A fost eliberat la 3 noiembrie 1953. Informații din fișele matricole penale din AANP.
6. Ion Mihalache (1882-1963). Om politic. A fost arestat la 14 iulie 1947 și condamnat la temniță grea pe viață pentru „complot, trădare și insurecție armată”. A executat pedeapsa la închisorile

[D.L.] : Puteți descrie o celulă de la Râmnicu Sărat ?

Unde stăteam noi era așa o celulă mică... nici nu aveam unde să ne dăm jos... Avea un gemuleț, o fereastră tocmai sus, cu obloane din alea, de nici nu se putea vedea. În rest nu aveai nimic, decât o singură tinetă pentru urinat și una pentru apă.

[C.B.] : Ce puteți să ne spuneți despre alimentație ?

La ora 5 dimineața ne sculam și așteptam masa... care era un terci... La ora 1 ne dădea prânzul, în majoritatea cazurilor era arpacaș. Fasole când dădea... era o ciorbă lungă, iar când era iarnă ne dădea cartofi înghețați. Și seara se relua masa de la prânz. Mâncarea era foarte slabă. Ajunsesem eu, la 26 de ani, că aveam 35-40 de kile... când ne scotea afară la aer, la o săptămână, nu mai puteam să mai urc niște scări...

La Râmnic eram în celulă alăturată cu a lui Stelu Săvulescu, și patul meu era tot așa sus... Și când trecea sentinela pe partea cealaltă îl bubuiam în ușă să vie la geam ca să pot să-i spui ceva. Și l-am întrebat odată : „Auzi, ce faci ?”. Era pe la 4-5 după-amiaza... „Mănânc.” „Cum mănânci, măi ?” ‘ce : „Mănânc câte un bob de arpacaș, ca să am ce face.” Lua câte un bob cu lingura... ca să aibă ce face, că era singur, el și cu Mirică.

[C.B.] : Doar o dată pe săptămână vă scoteau la plimbare ?

Și la două săptămâni. Și atunci mergeam unul în altul.. Ne scotea pe fiecare celulă. Care era unu' în celulă îl scotea singur, care era 5... îi scotea pe toți 5. Și trebuia să te plimbi așa, cu ochii în jos, că sentinela nu îți dădea voie să te uiți nici măcar până acolo la ziduri. Că ei stăteau pe ziduri sus, avea gheretă acolo, și pe ziduri sus sentinela...

[D.L.] : În ce parte a închisorii era curtea de plimbare ?

Cum am intrat noi acolo, parcă spre stânga...

[D.L.] : Și era un singur turn de observație sau mai multe ?

Dădea roată pușcăriei, peste tot. Eu îl vedeam numai pe ăla de acolo când ieșeam la aer.

[D.L.] : Nu erau două curți de plimbare în care erau scoși deținuții ?

Eu am fost numai în una... O curte mică. Când te dai jos în partea stângă sau cum am intrat noi pe dreapta. Nu mai știu de alta... Și într-o bună zi am ochit pe jos în curte o bucăciță de geam... M-am aplecat, am luat-o și am băgat-o în buzunar, că am zis că nu mă vede sentinela. Da' sentinela de sus m-a văzut. Domne, și a știut celula din care am ieșit. Și după ce m-am întors înăuntru... a venit un ștab mai mare din ăia de pe acolo și cu gardianul. Eram 5 în celulă. Și zice : „Ce ați luat de jos ?”. „Eu am luat.” „Ce ?” „Uite ce.” „Hai încoace !” Și m-a dus jos la comandant. „Să îmi spui, banditul, ce ai vrut să faci cu geamul ?” „Domnule comandant, dacă dumneavoastră nu ne dați cu ce să ne tăiem unghiile... îmi răzui unghiile la mâini și la picioare. Dar ce vă închipuiți dumneavoastră că puteam să fac ?” „Știu eu intențiile tale criminale, banditul...” Da' nu m-a bătut...

[C.B.] : De care gardian vă mai amintiți de acolo ?

Nu am cunoscut nici unul. Nu știu nici unul.

[C.B.] : Dar în general cum se purtau cu dumneavoastră ?

Nu vorbea cu tine, nu îl interesa nimic. De bătut acolo nu ne-au bătut. Însă era o strictețe mare... Umblau cu niște papuci de păslă, să nu-i auzi... și se uitau ca să nu

București, Galați, Sighet Principal, Râmnicu Sărat (1955-1963). La 8 ianuarie 1963 i s-a comutat pedeapsa la 25 de ani de muncă silnică. A decedat în închisoarea de la Râmnicu Sărat la 5 februarie 1963. Informații din fișele matricole penale din AANP.

dormi în timpul zilei... Și pentru cea mai mică abatere eram duși la Neagră. Eu cât am stat atunci nu am fost dus... am scăpat. Am fost dus a doua oară când am fost arestat, că eu am mai fost arestat iar în 1959-1964.

[C.B.] : O să vorbim și despre asta, dar să le luăm pe rând. Despre igienă ce putești să ne spunei ?

Aici cât am stat, nu am făcut nici o baie. Și bărbieriți eram tot o dată la o săptămână sau două. Prima dată când ne-am dus acolo era un moș pe care îl ținea ei pe-acolo și care mai venea cu hârdăul cu terci. Pe el îl lăsau liber pe acolo. Era de prin Râmnicu Sărat, dar nu știu dacă era politic sau nu era... Și prima dată când ne-a dus să ne bărbierim vine moșul înainte, desface vizeta și spune : „Pișați-vă !”. „Ce-a zis ?” întreabă unu'... „Cică să ne pișăm.” N-am știut ce-i cu asta... Și după asta ne-a scos la bărbierit afară... Văd că aduce un lighenăș cu săpun și dădea cu pământul, și când dădea cu briciul ăla... lua cu tot cu piele... De-acolo am dedus noi că de-aia a spus moșul treaba aia... ca să nu facem pe noi de durere...

[C.B.] : La WC când vă scotea ?

Aveam tinetă în cameră și o duceam la closet afară...

[C.B.] : Dar în clădire nu erau WC-uri ?

Nu știu, eu nu am văzut nimic.

[C.B.] : Bucătăria știți unde era ?

Nu știu nimica absolut. Nu am cum să știu ceva. Nu am văzut nimic.

[C.B.] : Cât ați fost aici la Râmnic, au murit oameni ?

Nu știu. Nu am avut cum să aflăm. Nu aveai voie să vorbești nimic. Nu se putea face nimic. Cu ochelari negri la ochi erai scos afară și acolo îți dădea drumul. Și ochelari îți punea când te ducea înapoi, și te ducea de mână. N-aveam de unde să știm, domnule. Nu se știa nimic acolo. Adică eram complet izolați.

[C.B.] : Cum se realiza încălzirea în celule ?

Domne, eu am auzit că pe jos au fost sobe, da' la noi n-a existat nici o sobă, nu a existat nimic. Nu a existat ! Era frig, frig cum trebuie...

[D.L.] : Ați spus că de la Râmnicu Sărat ați fost dus la București...

Da. Au venit și m-a luat din celulă de aici și m-a dus la Buzău, și de acolo m-a dus la Ghencea. Și din ăștia toți m-a luat numai pe mine, iar ăștia 4 au rămas și au intrat în proces.

[D.L.] : Să ne oprim puțin la Ghencea...

Ghencea era un centru de triere al Canalului, de unde erau selecționați cei care trebuiau trimiși mai departe... Acolo l-am găsit încă pe generalul Leonard Mociulschi⁷... Când mi-am dat seama cu cine m-a băgat pe mine mi-am zis : „Ia uite, domne !”.

[D.L.] : Cum arăta lagărul de la Ghencea ?

Ghencea ăsta era mare de tot... erau mulți de tot, domne. Era compartimentat pe 3-4 barăci de astea din lemn. Aci erau deținuți politici, aci erau militari, era dreptu' comun, femei politice, erau și străini... Unde am stat eu eram vreo 600-700 de oameni,

7. Leonard Gh. Mociulschi (1889-1979), general de divizie, arestat și învinuit pentru crimă de război, a fost achitat în ședința Tribunalului Poporului din 31 mai 1946. Rearestat în 1948, a ajuns la unitățile de muncă de la Canal. A fost eliberat în 10 octombrie 1955. I. Ciupea, V. Țărău, F. Olteanu, A. Dobeș, R. Fürtös, C. Budeancă, *Făgăraș – închisoarea polițiștilor*, III, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2007.

amestecați. Și erau numai oameni serioși, generali, colonei, ingineri, doctori. Mă uitam : mă, ce caut eu între oamenii ăștia ?

Pe jos cu paie și niște stănoage puse așa, și dormeam toți unul lângă altul. Când venea masa, dacă nu te duceai să fii acolo, când băgau ăia hârdaiele rămâneai și nemâncat. Am rezistat, că am fost tânăr.

[D.L.] : *Acolo cât ați stat ?*

Nu aș putea să știu, două săptămâni, nu trei... Și într-o zi a venit și ne-a luat cu trenul și ne-a dus la Capul Midia, unde am stat o iarnă întreagă...

[C.B.] : *Acolo cum era ?*

Acolo a fost iadul, iadul de pe pământ ! Colonia era de vreo 3-4.000 de oameni... Erau barăci făcute din scândură și pe jos paie, și dormeam toți unul lângă altul... Iar ieșitul afară... ne scula la 5 dimineața, că la 6 trebuia să plecăm la muncă, și cu toții fugeam la o groapă dreptunghiulară... și când era diaree... eram pe toate părțile, așa puși toți... Și trebuia să te așezi cu grijă, să nu te scapi, dracului, să cazi în groapă.

[C.B.] : *Mâncarea cum era ?*

Mâncarea ? Noaptea ne dădea morcovi spălați cu grebla în roabă... Aveam 200 de grame de pâine și aia venea înghețată... și lucram la piatră, domne, și la piatră era greu... Muncă de 12 ore, schimb de noapte sau de zi... Când eram de noapte intram la 6 seara și ieșeam la 6 dimineața... Eram noi, care eram nejucecați, necondamnați, așa-ziși cu administrativ-reeducare, și mai existau legionarii, care lucrau de zi, că ziceau că sunt mai rău la pază...

[C.B.] : *Erați bătuți dacă nu vă făceați norma ?*

Nu era bătaie, dar dimineața sau seara când veneam în colonie, după 12 ore de lucru, ne dezbrăca hainele, rămâneam numai în cămașă, și ne ținea în poziția de drepti câte două ore... Și era frig afară cum e acum... Și după două ore ne ziceau că nu a ieșit norma. Și macedonenii ăștia strigau : „Împușcați-ne, domnilor, nu vă mai bateți joc de noi !”.

Acolo lucram la același vagonet cu Cornel Pop⁸, nepotul lui Maniu. Aveam niște vagonete de câte 2 metri cubi, și trebuia să le încărcăm după ce se împușca piatră. Era un bărbat brunet la vreo 50-60 de ani... nu mai știu câți avea.... Și zicea : „Domnule Diaconescu, nu mai pot... nu mai pot”. Și eu scormoneam acolo... și după ce terminam, îți băga altă garnitură. Și trebuia să încarci cu piatra asta 5-6 vagoaneți de ăia pe noapte. Era o muncă de ți se îndoiu picioarele dimineața când ne duceam la colonie.

Și într-o noapte îmi amintesc că eram pe malul Mării Negre, și a venit o vijelie de a dărâmat prepeleacurile cu ostașii la pământ, iar noi nu puteam să mai venim în colonie. Au bătut acolo în niște tălângi și s-a dat adunarea, și toți care cum veneam stăteam toți pe burtă, că era viscol și ne trântise... Și toată lumea era pe burtă. Și odată au apărut vreo 30-40 de securiști călare, care ne-au înconjurat să facă numărătoare, să vază câți

8. Cornel Pop, născut la 25 septembrie 1909 în Piua Bârgău, Bistrița, avocat, președintele organizației PNTJ din Bistrița-Năsăud, nepot al lui Iuliu Maniu. A fost arestat și implicat în procesul organizației „Sumanele Negre”. Potrivit lui Cicerone Ionițoiu a fost condamnat la 20 de ani de muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Jilava și Aiud. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar P-Q*, p. 299. Potrivit fișei matricole penale a fost internat administrativ la 18 iulie 1951 pentru 24 de luni, pedeapsă suplimentată în 1953 cu încă 12 luni. A executat pedeapsa în coloniile Castelu, Galeșu, Onești. A fost eliberat la 30 iulie 1954. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

suntem. Și veneau de-ai noștri cu ostași, cu armata, așa viscolul dracului era... Da' n-a fugit nici unu', că nici n-aveai unde să te duci.

[C.B.] : Căldură aveați în barăci ?

Nu! Nici o căldură nu exista! Suflam toți acolo, și dacă înăuntru suflă toți nu era chiar așa frig... Dar cei care erau bătrâni mureau... câte 7-8 mureau pe noapte... Dimineața duceam 7-8 inși înghețați... Nu puteau rezista și înghețau... Îi luam și îi duceam la colonie, că era la 7 km. Eu la 27 de ani... am scăpat mai ușor...

[C.B.] : Ce alte probleme mai aveați ? Cu păduchii, cu șobolanii ?

Domnule, șobolani erau cât lumea... Mai dădeau cu DTT-ul... De la DTT-ul ăla se zvârleau așa...

[C.B.] : La Capul Midia spuneți că ați stat toată iarna...

Da, că în primăvara lui '52, prin mai, nici eu nu mai știu când, a venit și ne-a ales pe care eram mai tineri, așa, să ne reeduce, nu știu ce să ne facă... Și care eram trecuți acolo ca fiind fără profesie, agricultori, ne-a dus la o fermă, la Toporu, în Vlașca. Acolo erau niște grajduri în care ne-a băgat, și unde ne-am aranjat noi... Și după vreo săptămână ne-a trimis la prășit de bumbac... Și prin iunie a venit o brumă și a stricat tot bumbacul. Și a venit iar și ne-a triat, și ne-a dus la Mogoșoaia, la gară și de acolo la Poarta Albă. Era Teli Raicovici acolo, prim-brigadier... nu știu dacă ați auzit de el. Ne-a cerut vreo 3 zile și de-acolea ne-a luat și ne-a dus la colonia 4, unde am stat vreo 2-3 luni. Acolo l-am găsit pe un avocat de aici, Ionel Albu, a murit de icter negru acolo... Și de acolo ne-a luat și ne-a dus la Cernavodă. Eram împărțiți pe țarcuri, drept comun și politici. Și aici am stat până spre sfârșitul lui 1952 când s-au terminat cele 12 luni așa-zise administrative de reeducare... Ce era făcut înainte nu s-a mai pus, și a trebuit să fac 12 luni întregi. Și după ce mi s-au terminat, într-o zi a venit și ne-au luat și ne-au dus la gară la Cernavodă, și ne-au adus în București, înapoi la Ghencea, de unde am fost eliberat.

[C.B.] : După ce ați venit din închisoare v-au mai chemat pe la Securitate ?

Nu, nu mai m-a chemat nimeni, dar în tot timpul ăsta, până să mă aresteze în '59, am fost urmărit... Și au pus după mine câți și câți... Aveam un văr de la Bozioru, era un preot, și a venit la mine și mi-a spus: „Artemică, să bem un pahar de vin!”. L-am cinstit: „Artemică, știi ceva? Mă, eu sunt agentul Securității de vreo 4 ani și sunt trimis la tine...”. „Aoleu, părinte, ce te-a făcut...” „Mi-a fost scumpă libertatea, Artemică.” La două săptămâni pe mine m-a arestat iar... Și pe la Salcia, unde am fost și eu, să aud că a fost și el arestat și a făcut și el 8 ani. S-a servit de el vreo 3-4 ani, apoi l-au închis. A murit săracu' acum 2 ani... a avut 91 de ani.

[C.B.] : A doua oară pentru ce ați fost arestat ?

Păi, a fost revoluția din Ungaria în '56 și, după aia, ca să nu se întâmple și la noi ceva, ne-a luat pe cei care fusesem deja arestați... Din comună atunci am fost ridicăți 3, dar doar eu am mai venit, că ălalți au murit în pușcărie: Neacșu Ion, fost primar liberal, a murit pe la Botoșani, și ăstălal, Pompiliu Crețulescu⁹, fost legionar, a murit pe la Aiud.

9. Pompiliu Crețulescu, născut la 20 martie 1911 în comuna Brăiești, Buzău. A fost arestat și internat la 15 aprilie 1952 pentru 24 de luni la Buzău, Valea Neagră, Borzești, Onești. A fost rearestat la 27 noiembrie 1959 și condamnat la 7 ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Aiud, Ploiești. A fost eliberat la 14 ianuarie 1963. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

[C.B.] : *Cum s-a petrecut arestarea, mai țineți minte ?*

Da, în 1959, la ora 12 noaptea... da' nu mai țin minte în ce zi era...¹⁰, eram inginer la Oradea Mare și aveam fetița de 1 an și 8 luni... Și a bubuit ceva la ușă. Soția zice : „Mă, vezi că bubuie cineva și îs militari !”. M-am dus, le-am dat drumul. Era Securitatea, unii civili, alții militari, toată casa era înconjurată. Și zice : „Măinile sus !”. Am ridicat mâinile sus. „Nu vă speriați, că nu avem nimica, vrem doar să facem o percheziție.”

[C.B.] : *Ce căutau ?*

Căutau armament sau nu știu ce. Eu îi spun soției : „Pregătește-mi cămăși, haine, ciorapi, adă-mi paltonu’...”. „Nu, nu, lăsați, că noi suntem oameni cinstiți.” Zic : „Oameni cinstiți la 12 noaptea ?”. Au făcut percheziția, au scos dușumeaua la o cameră că li s-a părut lor ceva acolo... n-a găsit nimic, decât un pumnal de ăla fără colți și niște ochelari de motociclist, pe care nu știu după unde îi aveam. Afară sedeau mașinile astea a lor, IMS-uri, și m-a băgat înăuntru... Și zice ofițerul ăla care era acolo : „Mă, cum te cheamă pe tine ?”. Și eu îi spun : „Artemie Diaconescu”. Și a închis ușa. Și acolo simțeam că mai e unul lângă mine... Era săracul nea Pompei Crețulescu, primarul legionar. Și zice : „Mă, Artemie, ce pizda mă-sii or mai fi vrând ăștia cu noi ?”. Gardianul ăsta : „Aoleu, futu-i !”. Și l-a bătut atuncea pe loc pe bietul cetățean, să-l omoare... Și au mai ridicat încă un cetățean, dar în mașină numai ăștia 2 eram.

[C.B.] : *Și unde v-au dus ?*

Am fost dus la Ploiești, dar eu credeam că sunt la Buzău. Și până pe la Pârscov, că erau vreo 10 km, numai am vomat încontinuu... Nu știu de ce mi-a venit mie rău, că a mai oprit mașina, mi-a scos ochelarii, și m-a pus să șterg pe-acolo. Când am ajuns, m-a dezbrăcat, percheziție. Și aveam verighetă de aur pe care mi-au luat-o, domne, da' când m-am eliberat mi-a dat-o înapoi. Adică, minune.

[C.B.] : *Cum s-a desfășurat de data aceasta ancheta ?*

La anchetă am stat 9 luni... Am fost bătut cu pumnii, cu picioarele. Intra câte unul : „Spui, mă ?”. „Nu spui.” „Dă-i !” „Futu-ți dumnezeii mă-tii !” Și mă trântea jos și îmi dădea cu picioarele... După aia, sedeam un pic trântit acolo și suna la sonerie, și intra gardianul : „Ia-l și du-l !”. Și te lăsa 2-3 săptămâni și nu te mai chema... Înțelegi ? Acum eram 4 inși în celulă și întotdeauna, de câte ori auzai că pășește pe acolo, sedeam cu urechile chele : „Pe care l-o mai chema ?”. Era un preot din Bălănești, preotul Brătulescu¹¹, și un învățător din Puiești, care în momentul când începea bătăile, seara, și până după ce se termina anchetele, nu mai știa de el, doar clănțănă și tremura...

[C.B.] : *Cum îl chema, vă amintiți ?*

Nu-mi vine în minte. Nu mai știu cum, dar astfel știam. Și după ce a scăpat învățătorul ăsta, au venit a doua oară și i-au găsit în podul școlii o pușcă veche, de alea după vremuri... Și el, când a văzut că au găsit asta... s-a dus și s-a spânzurat de un nuc în fundul curții, ca să nu-l mai aresteze a doua oară... Nu-mi vine în minte cum îl cheamă...

10. Potrivit fișei matricole penale din AANP, a fost arestat în 26 noiembrie 1959.

11. Gheorghe Ilie Brătulescu, născut în 26 februarie 1910. Preot ortodox la Cozieni, județul Buzău. A fost arestat în 26 noiembrie 1959 și condamnat în 1960 la 8 ani. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Sălcia și Aiud. A fost eliberat în 30 iulie 1964. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. A-B*, p. 266 ; fișa matricolă penală din AANP.

Și acolo gardianul se plimba cu papuci din ăia ca să nu-l auzim. Era unu', noi îi ziceam Păsărilă, că era înalt... și se uita că eram care nu aveam dreptul la pat. „Tu nu ai dreptul!” Și era unul Tarase care și dormea, da' ăla era turnătorul. Și la anchetă am zis odată: „Eu de ce nu am dreptul să stau pe pat?”. „De ce? Ciripește!” Dacă ciripeam puteam să stau pe pat.

[C.B.] : Pe cine ați avut acum anchetator ?

A doua oară când m-a luat la Ploiești, era ajutoru' de comandant... iar comandant era un evreu Ștrul. Și după ce s-a terminat ancheta, am semnat dosarul, a venit un procuror care mi-a spus că e din afară, dar era tot de-ai lor de acolo: „Domne, ai scăpat, ai semnat aicea...”. Și după ce am terminat ancheta ne-a și judecat.

[C.B.] : Cum a fost la proces ?

Erau niște barăci în marginea orașului și acolo ne-a judecat... Și nu știu după unde o fi aflat soția și a venit cu fetița pe-acolo... Și pe noi ne adusese mai înainte și ne băgase înăuntru, și cum ședeam cu fața la perete, vedeam oleacă pe geam afară. Și când mă uit, văd o fetiță de vreo 3 ani că se juca. Și mă gândesc: bă, nu o fi a mea? Și chiar a mea era... (plânge – n.n.)

Înăuntru la judecată era acolo și armată, că ne judecau pe mai mulți în ziua aia... Și mi-a venit rândul și mie, m-a băgat acolo, era o boxă sus și 2 ostași cu baioneta, unul într-o parte și unul într-o parte. Și judecătorul spune: „Uite, în dosar este așa, așa...”. „Domnule președinte, nu e adevărat nimica.” Și atunci se ridică procurorul: „Dar de ce ai semnat?”. Și îi spui: „Domnule, în situația în care eram eu acolo, în beciul în care eram, dumneata în locul meu semnai 20 de dosare, nu unul, ca mine”. Și, în fine, am fost judecat...

[C.B.] : Câți erați în boxă ?

În boxă se judeca unul singur, când te judeca... Ălalți veneau pe rând...

[C.B.] : Dar de ce erați acuzat ?

Păi, să vă spun cum a fost, care a fost chestia... Eu am zis că nu dau oi la stâna zootehnică... Noi nu aveam oi, că nu puteam să le mai țin, că dădeam lână, dădeam lapte... Și eu am zis că tehnica Apusului e mai avansată ca a Răsăritului și că o să vină americanii și o să ne salveze... Astea au fost... manifestările mele dușmănoase pentru care am fost condamnat 7 ani. Manifestări dușmănoase... articolul 209, punctul 2, litera A... uneltire contra statului. În fine...

[C.B.] : Au avut martori împotriva dumneavoastră ?

Da, a adus din comună martori. Unul a spus: „Domnule președinte, spunea că tehnica Apusului este avansată, dar nici a Răsăritului nu e pe jos”. Săracul căuta să o întoarcă. Știi? Zice președintele: „Tovarășul, a zis că vin americanii?”. „Domnule președinte, spunea că vin americanii, dar dacă era să vie veneau și cu roaba...” Știi? Unul... Ah, și a mai spus unul că a fost Hrușcirov, sau nu știu care, în America, și i-au spus muncitorii de-acolo: „După cum vedeți că trăim noi, muncitorii, ce credeți că ar putea să ne mai dea comunismul în plus?”. Și Hrușcirov a zis: „Dacă am fi și noi la nivelul dumneavoastră, s-ar trăi de 3 ori mai bine...”. Și ăștea au fost lucruri pe care eu le-am recunoscut. Înțelegeți? Ce să o mai... Dacă le-am spus... le-am spus.

[C.B.] : *Avocat ați avut ?*

Da, familia pusese și ea avocat. Și ăla a zis : „Domnule, să se acorde circumstanțe atenuante...”. Nici nu putea să spuie altceva, că veneai de la Securitate cu condamnarea deja aranjată... Domnul Neacșu, ăsta care fusese primar, când a început să-l întrebe președintele : „Ai făcut așa ? Ai zis așa ?”. „Da, că mi-a spus anchetatorul : «Spune așa, că te condamnă mai ușor».” Și a început să plângă : „Dar nu-i adevărat, că m-au bătut pentru inimica, domne. M-au bătut și m-au omorât și de aia am declarat așa ceva”.

[D.L.] : *Și unde v-au dus după proces ?*

De acolea ne-a luat și ne-a dus înapoi la Securitate... Și a doua zi dimineța știam că mă bate să mă omoare, că de ce am vorbit așa la proces... Dar ziceam : oricum s-a terminat, de aci plec la executarea pedepsei. Și a doua zi, pe la 8 și jumătate, auzim zăvoarele. Zong! Zong! „La perete!” Ne întoarcem la perete. „Cine e Artemie Diaconescu?” „Eu.” Era un bărbat înalt, la care noi îi ziceam „domnule comandant”, și cu „frizeri”, 2 inși care erau bătaușii... Și zice : „Dumneavoastră ieri, în fața organelor de instanță, v-ați manifestat contra regimului de penitenciar. Ce ați vrut să spuneți... că se petrec lucruri... care v-au făcut să semnați?” Zic : „Păi, bătăile și chinurile...” și că am semnat forțat. M-am gândit că urmează o bătaie și am scăpat. Și, domne, a pus mâinile așa pe piept și a zis : „Bă, băiatule, uite care e situația... ai să pleci de la noi... să nu mai vorbești nimic, ce ai văzut și ce s-a întâmplat”.

Le-a făcut la ăia semn să plece, a închis ușa și... am scăpat. Da' oricum știam că e ultima bătaie... Și a doua zi dimineța am auzit : Zdrong! Zbang! ...ușile. Aici era un dreptunghi și celule pe toate părțile... și auzeam... Și de-acolo ne-au luat și ne-au dus la Aiud.

[D.L.] : *Cum a fost detenția la Aiud ?*

La Aiud ne-a ținut pe secție. Secția era un dreptunghi cu pereți de 1 metru și cu niște hrube... niște nenorociri. Am stat acolo vreo lună de zile și după aia a venit și pe mine și pe alții ne-a luat și ne-a dus pe Celular. Ăla e făcut de Maria Tereza, un așa-zis „T” cu 5 etaje, cu vreo 700-800 de celule, cu gard de sârmă din etaj în etaj, ca să nu te arunci... Eu am stat aici la o celulă pe etajul 3... eram 4 inși acolo. Celulele erau oarecum curate, nu ca aici. Și am stat acolo din iarna lui '61 până primăvara... când să disprimăvăreze a venit și ne-a mai triat acolo, și pe mine m-a dus jos. Erau 3 biserici, mai înalte ca aici. Și ne-a băgat vreo 400 de inși în bisericile alea acolo... Auzisem că acolo au fost biserici, catolică, ortodoxă, pe vremuri... Paturile erau pe 3 rânduri. Și eu fiindcă eram tânăr, eram tocmai sus la etajul 4. Aveam acolo niște hârdaie cu murdărie, de le scoteam afară 2 oameni, de un cap și de altul, că nu se putea duce altfel.

[D.L.] : *Și cât ați stat acolo la Aiud ?*

Am stat vreo 3-4 luni de zile... Eram acolo în timpul când l-au aruncat pe Gagarin în sus¹² și ne-a scos comandantul Crăciun afară : „Uite, mă, nenorociților, voi stați aici și noi facem progrese afară... L-a aruncat Uniunea Sovietică pe Gagarin și nu l-a găsit pe Dumnezeu al vostru să vă salveze de aici...”. Și vede 2 băieți unguri... Bíró Carol¹³ îl

12. Iuri Alekseevici Gagarin (1934-1968), cosmonaut sovietic. La 12 aprilie 1961 a devenit primul om care a zburat în spațiu. Larousse. *Cronologie universală*, Editura Lider, București, 1997, p. 435.

13. Bíró Carol, născut la 22 aprilie 1939 în Aninoasa, Hunedoara. Lăcătuș în Mediaș. A fost arestat în 30 octombrie 1958 și condamnat la 7 ani de detenție. A executat pedeapsa în închisorile Târgu Mureș, Gherla, Salcia, Aiud, Ostrov. A fost eliberat la 26 ianuarie 1963. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

chema pe unul... era din Mediaș. Îl știam că am fost cu el... Și zice : „Îl vedeți pe băiatul ăsta ? O vrut să otrăvească... și de aia este aici arestat”. Apoi îl vede pe un evreu care fusese subsecretar... Șloimovici Abraham. Și zice : „Măi, Șloimovici, ce-i cu tine aici, mă ?”. Pentru că normal acolo erau mai mult legionari și țărâniști. Dar jidanul, știi că era un jidan ? „Am fost legionar, domnule colonel.” În fine, am stat în biserica asta până prin iunie¹⁴, când a venit și ne-a luat cu ducele și ne-a dus de acolo...

[D.L.] : Unde v-au dus ?

La Salcia... Da' până am ajuns acolo am stat încă vreo 2-3 zile în gara Buzău. Și aici la Salcia doctorul coloniei era Trifan Constantin, băiatul profesorului de caligrafie și desen, Trifan, și care fusese doctor și la mine în comună. El a stat după-aia lângă Brașov, la Codlea, nevastă-sa a fost săsoaică și au avut și 2 băieți, și amândoi au făcut Facultatea de Medicină. A făcut el și o carte de poezii după revoluție, *Ați învins*. Trifan ăsta acum e în America. În fine. Și am stat la Canal acolo, la muncă... Acolo ne duceam la prășit de porumb, la diguri.

Și în fiecare săptămână, duminica, intrau în barăcile noastre 20-30 de gardieni : „Toată lumea să-și ia sarsanaua și afară !”. Aveam o traistă fiecare și îi ziceam sarsana. Ne scotea afară, ne dezbrăca la cămașă și izmene. Strigam noi : „Ce căutați, domne, tancuri ? Ce aveți cu noi ? Ce ne faceți ?”. Și desfăceau saltelile care erau fără cearșafuri, fără nimic, și le împrăștia... Era o șicană, practic... Da, așa era...

Și prin '63 începuse să ne dea ziare... până atunci nu aveai voie nici o foită, n-aveai nimic... A început atunci să facă reeducarea și ne-a băgat în iarna aia pe cei care eram mai tineri, și ne-a explicat un inginer agronom că ieșim afară și să mergem la colectivizare... Și ne-a luat într-o zi cu câini, cu armată, și ne-a dus la o altă colonie, la Strâmba, unde am stat o iarnă, vreo 3-4 luni, și în primăvara lu' 1964 ne-a luat și ne-a dus la Grădina, la prășit de porumb. Și de aci, în primăvară, a început să se vină și să se facă anumite eliberări... Și simțeam și noi că se întâmpla ceva, că mai șoptea câte unu' din agricultorii care erau pe câmp : „Băi, vedeți că o să plecați !”. Știi ? Dar nu puteau nici ei să spună prea multe, că le era frică la toți, că era pază cu câini...

[C.B.] : Corespondență ați avut cât ați fost închis ?

Nu. Cât am fost la Salcia, dacă erai socotit cumsecade și dacă aveai o depășire de normă, nu știu cum pe acolo... Aveai voie la o carte poștală de 10 rânduri, în care să zici : eu sunt sănătos și sunt bine, trimiteți-mi un pachet de 5 kg. ăsta se dădea la 1 an de zile o dată. Iar prima dată când am fost închis, nu am avut nici pachet, nu am avut nimic. Acolo la Salcia un singur pachet am primit...

[C.B.] : Cât ați fost în închisoare foloseați alfabetul Morse să comunicați ?

La Aiud, pe celular, toată noaptea numai așa se auzea... Și erau macedonenii ăștia care erau condamnați numai la câte 20-25 de ani, și comunicau prin Morse și cu mâinile la spate, domne... Și dacă venea unul de la o celulă, de la nu știu ce etaj, transmiteau : „Uite, a venit unul, și uite ce spune din afară...”. Totul se spunea prin Morse. Eu când m-am dus jos pe secție acolo ăia nu prea băteau, erau fricoși. Și era alături un violonist din București... și îi ciocănesc în perete și am pus cana la perete : „Alo ! Alo ! Mâncarea cum este ?”. Că asta era prima întrebare când te muta într-o pușcărie nouă : „Cum e mâncarea ?”. Și zice : „S-a mai îmbunătățit... luna aceasta ne-a dat de două ori fasole”.

14. Potrivit fișei matricole penale din AANP, Artemie Diaconescu a stat la Aiud de la 5 ianuarie 1961 până la 1 iunie 1961.

[C.B.] : *Dintre personalitățile pe care le-ați întâlnit, de cine vă mai amintiți ?*

Am stat cu Zaharia Boilă¹⁵, cu Cornel Pop, am stat cu un colonel de aici de la Buzău, Ștefan, cu Leonard Mociulschi, general, șef al armatei, al vânătorilor de munte... Cu un inginer, băiatul lui Constantin Dinu Brătianu...

[D.L.] : *Dan Brătianu¹⁶?*

Nu mai știu cum...

[C.B.] : *Vă mai amintiți ziua în care v-ați eliberat ?*

Da... Într-o bună zi, prin iulie¹⁷, pe timpul când se prăsea porumbul de-al doilea, mi-a venit și mie rândul, și m-a luat și m-a adus înapoi la Salcia, de unde am plecat... Aici au venit niște anchetatori de la București și ne lua pe fiecare în parte să stea de vorbă cu noi. Însă care era rostul anchetatorului? Zicea: „Măi, ieșiți afară... Noi am văzut că voi ați fost nevinovați... au fost niște greșeli pe care le-a făcut partidul, mă rog, dar noi avem încredere în voi, că noi le-am dat drumul și la alții și își văd de treabă...”. Dar la urmă: „Uite o hârtie aici. Ar trebui să semnezi... Ce faci afară dacă vine cineva și vorbește față de tine?”. „Ce să fac, domne, fug.” „Nu, mă, vii la noi să ne spui care este situația.” Înțelegeți? Și dacă nu voiai să semnezi, ziceau că nu-ți dă drumul. Eu am spus: „Domne, eu nu semnez. Mai stau aici, dar de semnat nu. Dacă o veni cineva să-mi spună ceva, da, dar altfel eu nu semnez...”. Dar nu m-au oprit... „Bine, du-te!” Și după vreo săptămână ne-au dus la Piatra Frecăței... pe Dunăre, cumva... Pe acolo ne-a dus cu niște bacuri...

[C.B.] : *Cum a fost întâlnirea cu familia ?*

Am venit în Buzău, aveam un frate economist la stația experimentală și știam unde își făcuse el casă... Noi din primăvară până în toamnă ne făcuserăm niște slipuri și eram în pielea goală încontinuu... Și eram negru și tuns scurt, și cu valiza în mână, și când am intrat în casă, fratele meu a stat un pic și a zis: „Dumneavoastră cu cine aveți treabă?”. Când i-am spus cine sunt... a început să plângă. Și la el era și o fată a mea, pe care o aveam cu prima soție, și o dăduseră ei la școala sanitară... Nici fata nu m-a cunoscut. Mai aveam încă un frate care era la țară și a auzit că m-am liberat și a venit în Buzău. Și m-a văzut cu fratele prin oraș și nu m-a cunoscut nici el. Da' a zis: „Mă, dacă e cu fratele meu Traian, înseamnă că el este”.

[C.B.] : *Cât ați fost închis familia a avut de suferit ?*

Ah, soția mea a plecat și ea din comună, nu a mai putut să mai stea. A plecat la ea, spre Pătărlagele, și acolo a stat un timp, vreo 4-5 luni socotitoare pe la CAP. Și fiindcă avea școala medie tehnică de construcții, era tehnician-constructor, a luat fetița pe care o lăsasem eu de 1 an și 8 luni și a plecat cu ea la Oradea Mare, și acolo și-a luat serviciu

15. Zaharia Boilă (1892-1976), jurist și ziarist, rudă prin alianță cu Iuliu Maniu. A fost arestat în trei rânduri: 1947-1948; 1950-1956; 1961-1963. A executat pedepsele în închisorile Jilava, Botoșani, Văcărești, Pitești, Rahova, Sighetu Marmăției. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar A-B*, p. 224; fișele matricole penale din AANP.

16. Dan Brătianu, născut la 1 ianuarie 1913. A fost arestat pe 15 august 1952. A executat pedeapsa în închisorile Văcărești, Ghencea, Galeș, Peninsula, Valea Neagră, Poarta Albă. A fost eliberat în 17 mai 1955. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar A-B*, p. 265; fișele matricole penale din AANP.

17. Potrivit fișei matricole penale, s-a eliberat în 27 iunie 1964.

pe un șantier. Când am venit m-am dus la ea, la Valea Sebicului¹⁸. Și am intrat în casă, și am intrat în vorbă... și îi adusesem fetei un ceas, și când m-a văzut, s-o dus la mă-sa că i-o fost frică să nu o vândă.

[C.B.] : V-ați angajat repede după eliberare ?

În fine, trebuia să ne dea serviciu atunci când am venit pentru că eram după colectivizare. Și eu zic decât să mă mai duc acolo în sat m-am prezentat la oficiul de plasare de la Buzău și m-a dat normator la Fabrica de țigla. Apoi a venit fratele meu din comună și mi-a spus : „Băi, Artemie, uite care este situația, toată comuna zice să vii acasă să intri casier, contabil, că tot pământul tău e acolo”. Ei aveau nevoie și de casier și de contabil... Și m-am dus în comună și după două săptămâni am intrat la CAP unde am stat 4 ani de zile. După 4 ani mi-am zis : „Am copii, ce să fac ?”. Am plecat și am intrat la Fabrica de sârmă muncitor. Și am stat muncitor din 1 martie 1968 până în octombrie '87, aproape 20 de ani. Și în timpul ăsta mi-am luat apartament...

[C.B.] : După ce ați venit din închisoare v-au mai chemat pe la Securitate ?

După ce am venit și am fost la Fabrica de sârmă, așa, după vreo 7-8 ani, eu știam că am după mine... pe cineva, dar nu discutam cu nimeni, nu ziceam la nimeni nimic. Dar vedeam și eu cam cine mă provoca și știam că e după mine. Ca într-o zi, cum lucram pe niște mașini de electroeroziune, m-am pomenit cu un cetățean care mă cheamă după o mașină, deoparte. Și îmi apucă mâna : „Căpitanul Done, din Securitate. Măi, Diaconescule, da' te-ai băgat bine și aici...”. „Ce să fac, domnule căpitan ? Muncesc, îmi fac treaba.” „Mănânci o pâine, ești bine aici... Uite, mă, care e situația... când ieși de la serviciu, acolo la electrozi este o cameră. Și la 3 ciocănești acolo și vii la mine.” M-am dus. „Să trăiți !” „Ia loc, Diaconescule ! Uite care este situația... eu vreau ceva de la tine... vreau să știu tot ce se discută la uzină.” „Domnule căpitan, ce să se discute ? Mă puneți pe mine, lupul, să păzesc oile ? Vedeți-vă de treabă, puneți oameni de acolo, ce aveți cu mine ?” „Uite ce, vezi că de aici mănânci o pâine. Uite, dai o declarație că cine o vorbi ceva, vii și ne spui.” „Domnule, nu vă dau declarație, dar dacă o vorbi cineva vă spun...”

După o săptămână venea Ceaușescu pe aici... Și vine un cetățean la mine cu un plic, să îl dau eu lui Ceaușescu. Eh, futu-i în cur pe mă-sa, să mă duc să îi spun... Mă duc : „Domne, a venit unul la mine și a zis că să dau un plic lui Ceaușescu”. „Nu asta, nouă trebuie să ne dai o declarație.” „Nu dau, domne, nici o declarație, nu am ce declarație să dau. Dacă o vorbi cineva către mine eu vin să vă spui...” Nu m-am mai dus și m-a lăsat în pace vreo 3-4 luni. După asta a venit la mine maistrul și îmi spune : „Măi, tov Diaconescu...” – că așa îmi zice el mie, „tov Diaconescu” – „vezi că a venit Done să te prezinți după-amiază la ora 4 la Securitate”. M-am dus unde e biblioteca pe strada Unirii, că acolo era Securitatea... Zic : „Sunt chemat de domnul căpitan Done”. „Intrați în camera asta.” Am intrat și am stat 3 ore și nu a venit nimeni la mine. După 3 ore vine Done cu un locotenent și zice : „Uite ce, mă, Diaconescule, tovarășul locotenent stă de vorbă cu dumneata și îi spui ce și cum...”. Rămâne ăsta cu mine și zice : „Auzi, uite care îi situația dumneata, ai fost într-o organizație, «Legiunea Albastră»... Noi vrem să fii omul nostru. Eu știu că l-ai refuzat pe domnul căpitan Done și nu vrei să vii cu nimic...”. Atunci mi-a venit mie nebuneala și am zis : „Să mă lăsați în pace, domne ! V-ați bătut

18. Localitate în județul Buzău.

joc de mine! Am făcut pușcărie și acum ce vreți? Lăsați-mă dracului în pace!". A plecat și m-a lăsat... Și am mai stat vreo oră până a venit santinela și a zis: „Sunteți liber să plecați acasă”. Și așa am terminat cu ei... că voiau să mă facă turnător al Securității. Nu știu care au scăpat din ai noștri să nu le ceară declarație... cred că foarte puțini. Adică au căutat să se servească de orice și de oricine, numai să își bată joc de noi...

Și acuma am iar probleme cu autoritățile, că nu-mi dau pământul înapoi... Ieri am fost iar la proces la Pătârlagele, că am 17 pogoane de pădure pe care nu pot să le iau nici acum, pentru că nu mi le dă de acolo. Este un inginer agronom de prin Ardeal, mare comunist, și nu vrea să îmi ia nici o adeverință, nimic. Nu poți să te apropii de el...

[C.B.] : Mulțumim mult.

Nu aveți pentru ce, domnilor.

Petre Grigorescu

S-a născut la 9 iulie 1921 în localitatea Pleșcoi, județul Buzău. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : liceu teoretic. Profesie : muncitor. A fost arestat în 18 ianuarie 1949 și condamnat la 4 ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Caransebeș, Târgu Ocna, Aiud, Jilava, Salcia. A fost eliberat în 16 ianuarie 1953. La data interviului locuia în Buzău. Interviu realizat de Andrei Lascu la 2 mai 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Andrei Lascu, editarea – Alin Mureșan. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cotele 97, 98.

Spuneți-mi, vă rog, înainte de arestare aveți simpatii politice ?

Când aveam 14-15 ani mă-nscisesem ca elev particular la Liceul „Mihai Viteazu” din București. Pe vremea aceea, Mișcarea Legionară era într-un avans pe care nu-l cunoșteam, da’ a trebuit să-l învăț, că în timpul acesta s-a întâmplat ceea ce s-a întâmplat în Spania... Am fost acolo și am luat parte la pelerinajul care s-a făcut pentru eroii Ioan Moța și Vasile Marin¹, când i-a adus în țară și i-a instalat în biserica Ilie Gorgani din București. Am luat parte la pelerinaj împreună cu sora mea, care era elevă la Liceul „Domnița Ileana”, și în fața sicriilor am văzut pe acel legendar Corneliu Zelea Codreanu, care a rămas pentru mine un stâlp de credință, pentru că era un creștin adevărat. Atunci l-am văzut pentru prima dată, în anul 1937, și mi-a rămas întipărit în minte. Am luat parte pe urmă la marșul care s-a făcut când au fost ei trimiși la Casa Verde² din Bucureștii Noi. Acestea m-au făcut să mă hotărâsc să fac parte din Mișcarea Legionară, care a făcut oarecare vâlvă în țara românească...

Venind în Buzău după ce s-au întâmplat lucrurile astea, am căutat să găsesc un cuib legionar în care să mă-nscriu și eu, deși eram aproape un copil, la 16 ani. Mi-a rămas întipărit în minte că asta este singurul drum pe care trebuie să merg eu în viață ca tânăr, ca să pot face ceva pentru țara noastră. Am reușit să iau parte la ședința unui cuib, „Avram Iancu”, din comuna Pleșcoi, județul Buzău, și de-aici am pornit. Mai târziu m-am înscris în Frăția de Cruce în orașul Buzău, unitatea Liceului Industrial Buzău, unde am activat un timp. După aceea am rămas în permanență în Mișcarea Legionară și

1. Războiul Civil din Spania (1936-1939), înfruntare între gruparea naționalistă condusă de generalul Franco și forțele comuniste internaționale. Ioan Moța (1902-1937) și Vasile Marin (1904-1937) au fost 2 dintre legionarii români care au luat parte la lupte și au murit în timpul acestora, în ianuarie 1937.

2. Casa Verde era sediul Mișcării Legionare.

am activat și când Mișcarea a venit la putere și a condus țara împreună cu Antonescu 4 luni de zile...

Și, la un moment dat, în '40, deși aveam doar 19 ani, dar așa a fost situația, mi s-a dat o funcție, și a trebuit să iau conducerea Mișcării Frățiilor de Cruce din Buzău. Ne-a venit o înștiințare de la București că Frăția de Cruce din Buzău rămăsese fără șef, fiindcă cel care-a fost înainte intrase la facultate, și a trebuit să iau eu acest rol. Și am activat ca șef al Frățiilor de Cruce până în '48.

Arestarea dumneavoastră s-a făcut în legătură cu această activitate ?

În '48, când în întreaga țară se făceau arestări, eu a trebuit să mă păzesc, să mă dau la o parte, pentru că mă cunoștea lumea. M-a înștiințat cineva din comuna natală : „Vezi că șeful de secție din comună te caută”. Atunci am simțit că nu trebuie să mai rămân. Și la vremea aceea venise la mine și un student de la Iași, consătean de-al meu, rugându-mă să-l ascund... L-am ascuns la mine-n vie și-i duceam mâncare acolo, dar după ce am aflat că sunt căutat m-am dus, l-am luat și ne-am dus împreună-n munte... care, în sfârșit, a fost întotdeauna ascunzătoarea haiducilor... Am luat legătura și cu alții care erau în munte și a urmat un drum al calvarului, că trebuia să ne procurăm alimente și să supraviețuim...

De unde făceați rost de alimente ?

Eu eram unul dintre cei care-i cunoșteam mai bine pe cei din județ, pe cei din sate, și am început să facem alimentarea mai mult cu ajutorul familiei mele din comuna Pleșcoi. Și a mers lucrul ăsta un timp. Ne-am întâlnit în munte acolo cu unii dintre șefii noștri, care și ei erau urmăriți, și era vorba să luăm legătura cu Vrancea... Cei din Vrancea deja luaseră hotărârea să pornească o revoluție în județ și ne-au spus să așteptăm până-n primăvară, când se va putea face ceva... În timpul ăsta eu m-am îmbolnăvit și-a trebuit să plec din muntele Brazău, să mă internez. Am scris multe lucruri despre muntele Brazău, așa, în episoade, într-o revistă a Fundației Culturale „George Manu”.

Eram, într-un fel, pionul principal pentru aprovizionare, pentru că nu-mi era frică de nimica, umblam foarte ușor prin munte... Dar a trebuit să mă duc să mă internez în Spitalul de Chirurgie „Brătianu”. Îl cunoșteam pe doctorul Podeanu, directorul spitalului, că mi-a făcut o operație cândva, mai de mult. Și m-a primit în spital cu un nume fals și m-a ținut câteva luni de zile. Bine-nțeles că nu puteam să le dau numele meu adevărat, că eram căutat de Securitate. Și chiar după spusele directorului, el căuta să servească omul, adică îl interesa sănătatea omului, nu îl interesează altele. Și la un moment dat am observat că la patul meu vin niște tineri, se uita pe fișa medicală, se uită la mine... Nu mă cunoșteau pe mine atunci, nu știau care sunt eu, ce fel de aspect am așa, personal. Și atunci mi-am dat seama că sunt urmărit... A venit o dată, a venit a doua oară... când a venit a treia oară m-am dus la doctorul Podeanu, i-am arătat situația și i-am spus : „Dați-mi posibilitatea să plec”. El a chemat sora care avea hainele noastre acolo și i-a spus : „Să-i aduci hainele, pentru că se duce și el pe la familie...”. Și am plecat acasă. Acolo mi-au spus c-am fost căutat. M-am dus la o soră dintr-un sat vecin, mi-a spus c-am fost căutat și-acolo... Atunci am plecat la munte unde aveam o soră căsătorită cu un inspector școlar, Stoicescu îi spunea. M-am culcat și, dimineața când m-am sculat, a venit Securitatea și m-a găsit acolo. Cum m-a găsit, nu știu, că nu aveau o fotografie a mea să mă cunoască.

Am fost arestat, a venit Securitatea de la Buzău și m-a luat de la Securitatea din Pătărlagele, iar pe tot parcursul de la Pătărlagele la Buzău am fost bătut ca să vorbesc. N-am vorbit nimic, nu știam ce să le spun, pentru că nu știam că i-a prins pe cei din munți. În sfârșit, i-a arestat, a și murit unul dintre ei acolo în lupta care s-a dat, că a fost împușcat în inimă, așa, iar ceilalți au fost duși la Buzău. Eu nu știam ce-au vorbit ăștia înainte și n-am vrut să vorbesc absolut nimic. M-au bătut, mi-au rupt buzele... Dar nu puteam eu să spun ceva care să mai aducă și alți oameni după mine.

Unde ați fost anchetat ? La Buzău ?

La Buzău. M-au băgat la un beci și, după aceea, au venit 2 și m-au scos și m-au dus în camerele de anchetă. Eram într-o cameră mare, care era camera lor de ședință... de jur-împrejurul camerei erau toți securiștii județului Buzău. M-au aruncat în mijlocul camerei și au sărit pe mine toți securiștii și-au început să mă lovească. Asta a fost cea mai groaznică întâlnire cu Securitatea. Care cum venea voia să mă lovească... M-au lovit în cap, am căzut grămadă jos... După ce am căzut au început să vină cu cizmele și să joace pe pieptul și pe trupul meu, să mă lovească în față, în cap, peste tot... Eram năuc, nu mai puteam să mă mai mișc, dar n-am leșinat. Pieptul mi-era zdrobit... nu mai puteam să mai mișc. M-au luat ca pe o cârpă, m-au dus la beci și m-au lăsat acolo... În timpul ăsta mi-amintesc foarte bine, mi-am revenit, m-am târât și m-am așezat cu spatele de-un perete... și nu mai știu nimic de mine până au venit și m-au trezit ei să mă ducă în altă cameră, păzit de un caraliu. Era o cameră de anchetă sau ce era nu știu, dar m-au lăsat acolo cu un plutonier din ăsta...

La vreun sfert de oră, o juma' de oră, nu știu cât a trecut, au venit c-o asistentă medicală să-mi facă ceva mie acolo... Fata mă cunoștea de când fusesem internat în spital... Și nu știu cum arătam eu, da' când m-a văzut a răcnit : „Ce-ați făcut cu omu' ăsta, domnule ! ? ”. Și securistu-i spune : „Ascultă, tovarășă, tu ții cu bandiții ? Te bag cu el acolo ! ”. Ea a început să plângă. M-a șters pe cap, pentru că sânge curgea din toate părțile, mi l-a bandajat cumva, după care a vrut să continue cu corpul... Când să scoată cămașa, era plină de sângele care se scursese și se închegase, așa că nu mai putea să o desfacă și-a trebuit să taie cu cuțitul, cu foarfecele. Pieptul meu era plin de răni, nu puteam să mai respir, era groaznic. Respirația era ceva groaznic pentru mine atunci... Fata asta s-a luptat și mi-a lăsat tot ce-a avut ea în casoleta ei medicală... M-a pansat, a înfășurat împrejurul corpului meu ce avea, pentru că aveam coastele zdrobite și coastele nu se mai pot vindeca, nu se pot băga în gips... trebuie să se-nfășoare în cearșafuri, în ceva, ca să poată să se vindece...

După ce a terminat ea cu mine, m-a băgat iarăși la beciul ăla și în fiecare zi venea sora și-mi schimba pansamentele, pentru că eram într-o stare jalnică... După vreo două săptămâni de zile, eram refăcut... Refăcut, într-un fel, că puteam să merg bine pe picioare, puteam să respir ceva mai bine, așa că au trimis-o pe soră de acolo și a-nceput ancheta. Deci după ce am fost strivit și coastele mele zdrobite, a-nceput ancheta cu toate durițăile care pot fi... De fapt nu știu dacă pot fi imaginate : rangă de fier, furtunuri, cabluri de fier... Am fost bătut la mâini, mi-au dat cu ranga pe spate... Totul ca să scoată de la mine ce-am vrut să facem noi. Nu știam nimic din tot ceea ce s-a întâmplat... Aflasem c-au fost prinși, dar nu știam ce-au declarat ei, și în felul ăsta eu a trebuit să suport torturi până când au început să mă confrunte cu ei... Doar atunci am cedat, pentru că nu voiam să vorbesc, să mă condamne pe mine că am fost turnător și i-am băgat la pușcărie.

Vă mai amintiți numele anchetatorilor, a celor care vă băteau ?

Sigur. Anchetatorul meu principal era Nelu Dumitrescu, un sublocotenent care voia să se ridice și care, într-adevăr, s-a ridicat... în câțiva ani de zile a ajuns comandantul Securității regionale din Ploiești³. A ajuns în 4 ani de zile de la sublocotenent la colonel. El a fost unul dintre cei care i-au pus să mă zdrobească pe mine... Printre ei era și unul pe care nu-l găsesc vinovat cu nimic, care întotdeauna mi-a vorbit cu „domnule” și cu „dumneavoastră”, pentru că-l cunoșteam... Țsta a fost omul care mi-a vorbit numai cu „domnule Grigorescu” : „Domnule Grigorescu, eu vă înțeleg, dar vedeți că trebuie să vorbiți”. „Ce să spun, domnule, ce să spun ?” Țsta a fost singurul care nu mi-a vorbit rău niciodată, în rest Securitatea numa’ a lovit... Asta a făcut : a lovit, a bruscăt și a făcut cele mai mari răutăți posibile... cât am fost 3 luni de zile anchetat atunci, prima dată. S-au întâmplat multe lucruri... Să spun acum câteva cazuri din astea ?

Sigur, vă rog !

La un moment dat, văzând că nu vorbesc nimic, m-au suit într-o mașină cu 6 anchetatori, în altă mașină, în față, erau încă 6 cu pistoale mitraliere și încă 6 în a treia mașină, jeepuri d-astea, mi se pare că nemțești... Și ne-am pornit pe Valea Buzăului în sus. În sfârșit, am trecut prin Vernești, Căndești, Cojasca, mai sus, Unguriu, Măgura și-am ajuns în Ciuta... Am urcat pe niște serpentine și-n vârful cel mai înalt a oprit mașinile, le-a pus cu luminile înspre mine și m-a așezat în partea dreaptă a drumului ; de acolo se pornea o prăpastie adâncă până în Valea Buzăului. M-a așezat în partea aceea a pantei, în timp ce ei, cei 12 securiști, s-au așezat în șanțul din stânga cu pistoale mitraliere... M-au lăsat acolo cu luminile pe mine, dar eu am venit după ei imediat, cu mâinile legate în cătușe la spate. „Nu, tu stai aici !” Se făceau că mă execută... Asta era strategia lor... În sfârșit, am rămas acolo, dar le-am spus : „Eu stau cu fața înspre dumneavoastră, nu stau cu spatele”. Și la un moment dat Nelu Dumitrescu ăsta a comandat : „Foc !” și toate cele 12 puști mitraliere s-au descărcat înspre mine... Sigur, țiuaiu pe la fața mea, pe lângă mine, dar nu s-a-ntâmplat nimic, nu m-a atins nimic. Pe urmă i-a oprit. Juca teatru așa : „Cum ? N-ai putut nici unul să-l ochiți pe el ?”. Asta era pusă la cale de ei... Îi înjura Dumitrescu ăsta... Pe urmă... asta-i o chestie mai intimă... spune : „Ia căutați-l !”. Au venit 2 și m-au răsucit acolo... credeau că io am făcut pe mine de frică, dar nu se-ntâmplase asta, și i-am spus lui Dumitrescu : „Nu, domne, nici satisfacția asta n-am vrut să v-o dau !”. M-a pocnit în față și fugi la mașină... Și ne-am întors la Buzău... și m-a băgat la beci... Asta a fost una dintre încercările lor de-a mă înfricoșa. Vă dați seama cam ce voiau ei să facă cu mine ?

Pe urmă m-au pus la încercări cu mașini din astea care transmit curent electric. Mi-au pus la degete nu știu ce acolo și-au început și dădeau drumul... cum erau pe vremuri telefoanele... Cam astea erau mașinile care le întrebunțau ei... Și te zguduiau... N-au reușit nici cu asta...

Încă o chestie care trebuie negreșit spusă. La un moment dat m-au chinuit câteva săptămâni cum că aș fi primit niște ajutoare de la unii legionari pentru o studentă din cartierul Mihai Viteazu din Buzău care era bolnavă și trebuia ajutată. Adevărul este că

3. Vezi nota 2, p. 71.

nu știam nimic, absolut nimic, de lucrul ăsta, dar era o chestie, cât m-au chinuit... „Nu pot, domnule, să vă spun, pentru că nu e adevărat ! ” La un moment dat spune : „Măi, banditul, dacă-ți aduc pe cineva care ți-a dat bani pentru studenta asta din cartierul Mihai Viteazu, ai să recunoști ? ”. „Dom'le, dacă poate cineva să vină și să spună c-am făcut eu lucrul ăsta, în momentul ăla am să recunosc.” Dar nu era adevărat, nu făcusem așa ceva... Și mă cheamă la anchetă și spune : „Întoarce-te cu spatele ! ”. Sună după câteva minute : „Ia întoarce-te, Grigorescu ! Cunoști pe omu' ăsta ? ”. „Da, îl cunosc.” „Cine este ? ” „Păi, este contabilul Burniel Nicolae, de la Schela Berca.” „Ia spune, Burniel, câți bani i-ai dat tu lui Grigorescu pentru studenta din cartierul Mihai Viteazu ? ” Io m-am uitat lung la Burniel ăsta... Îl cunoșteam, era un om de treabă... El stătea cu capul în jos. Pe urmă ridică capul și spune : „Nu-i adevărat, domnule, ce v-am spus, eu mințit pentru că mă băteați și nu știam ce să vă mai spun... V-am spus minciuna asta și m-ați lăsat în pace”. Io am zâmbit atunci. Anchetatorul era furios : „Duceți-l de-aici ! ”. L-a dus p-ăla de-acolo și mie îmi spune : „Râzi, banditul, râzi că m-ai biruit. Ei, mâine să vezi dac-ai să mai râzi”. Și începe să scrie pe-o hârtie o mulțime de nume de fete și de femei pe care eu le cunoșteam. Dar cum aș fi putut eu să spun că : „Da, într-adevăr, domne, și ele au fost amestecate sau nu știu ce... ? ”. Și-am spus : „Nu cunosc pe nimeni de-aici”. „Nu-mi spune acum, îmi spui mâine, când am să te chem.”

A fost una dintre cele mai groaznice clipe ale vieții mele, pentru că într-adevăr eu cunoșteam femeile astea... Cum să mă duc să vorbesc despre ele și a doua zi să le bage la pușcărie ? Ce-am să mai zic eu atunci ? Că or să mă întrebe : „Ce-ai făcut, Petrică, de ce ne-ai băgat ? ”. Și atunci am zis : „Decât să mai trăiesc așa, mai bine să-mi pun capăt zilelor”. Și-a fost prima dată în viața mea când am avut slăbiciunea să spun că o să mă sinucid... pentru că sunt împotriva acestei chestii necreștinești și noi ținem la credința asta creștină... Și mă gândeam cum să fac treaba asta, pentru că eram într-o temniță, într-o boxă fără nici un geam, decât ușa care dădea într-un culoar, întuneric beznă... Au început să-mi curgă lacrimi din ochi și să mă gândesc la mama mea : „Mamă, ai să mă ierți tu pe mine pentru ce-ți fac eu acum ? ”. Am vrut să m-arunc cu capul în peretele din partea opusă și să-mi sparg capul și să mor.... Și când stăteam așa și-mi curgeau lacrimi din ochi, a apărut mama mea în întuneric... Nu știu dacă vă dați seama ce înseamnă asta... A apărut așa în întuneric, în beznă care era, a apărut așa într-o lumină și mă certa : „Ce vrei să faci ? ”. Mama mea trăia atunci... „Ce vrei să faci ? Da' pe noi cui ne lași ? ” Și când am strigat : „Mamă ! ”... s-a făcut întuneric și mama a dispărut. Atunci am zis : „Chiar dacă mă taie bucățică cu bucățică, n-am să mai vorbesc nimica”. Și m-am liniștit și-am adormit până dimineața liniștit, pentru că mă gândeam : „De-acuma poate să facă ce vrea cu mine, că s-a terminat. N-are să mai poată să scoată din mine nimic”.

Dimineața m-a trezit unu' dintre caralii ăia și m-a dus la anchetă. Dumitrescu era foarte liniștit, cum nu l-am văzut niciodată, că el întotdeauna era furios și mă lovea. Și mi-a spus : „Grigorescule, ancheta ta s-a terminat. Eu am luat din declarațiile tale ce-am crezut mai semnificativ și îți dau declarația asta pe care-am făcut-o eu. Dacă vrei, o semnezi, dacă nu, tot o să fii condamnat”. Am văzut-o, într-adevăr era din tot ce spusese eu, așa că atunci când am auzit că s-a terminat ancheta, am semnat. Și cu asta s-a terminat ancheta mea de la Buzău, în anul 1949.

Nu v-am mai spus că chiar șeful Securității a vrut să dea exemplu subalternilor cum să se poarte, cum trebuie să facă o anchetă. A venit și-a spus : „Ia să-mi spui mie cutare lucru !”. „Domnule colonel, eu nu pot să vă spun nimic, pentru că nu știu nimica.” Și nu i-a plăcut lui ce i-am spus : „Măi, dacă eu îți dau o palmă, te trezești pe peretele celălalt și cazi grămadă la pământ !”. Și-ntr-adevăr așa a fost, m-a pocnit și m-a trăsnetit cu capul de perete și-am căzut jos grămadă. Au fost multe lucruri care s-au întâmplat, pe care nu vi le-am spus... V-am spus, în mare, cum se făceau anchetele pe vremea aceea în Securitatea din Buzău...

Unde ați fost trimis după anchetă ?

După ce mi s-a spus că ancheta s-a terminat, a doua zi ne-a scos și ne-a dus la închisoarea din Buzău, pentru că nu mai avea loc în Securitate atâția oameni câți arestau ei... Adică Securitatea își avea depozitul la închisoarea din Buzău... Aici a-nceput perioada de înfometare. Primeam o zeamă lungă, care zicea că e ciorbă, și 80 de grame de pâine. Asta era mâncarea pentru deținuți. Era poate o treime din ce era necesar să trăiești, dar pe noi ne-a ținut luni de zile așa. În vreo 3 luni de zile de regim din asta la închisoarea din Buzău, unde eram noi închiși, ajunsesem niște umbre... Nu ne mai cunoșteam noi între noi, care ne vedeam zi de zi... eram niște schelete, ne mișcam ca niște momâi... Asta a durat de prin aprilie-mai, să zicem așa, și până în august...

Voiam să vă mai spun ceva despre ce s-a-ntâmplat atunci, că a fost aproape ca o minune... De Paștele lui '49 au venit câteva femei de la Biserica Eroilor, care era lângă închisoare, și fete de la un liceu care ne-au împărțit ouă roșii... Asta a fost un lucru care ne-a plăcut, a fost un lucru ieșit din comun, față de situația în care ne găseam noi atunci... A fost ca o minune asta, o îmbărbătare... a fost ultima.

La un moment dat, după 3-4 luni de zile de înfometare, a venit comandantul Securității la noi să ne inspecteze și când ne-a văzut pe noi în situația în care eram, a făcut pe-nfuriatu' : „Bă, da' ce-ați făcut cu oamenii mei? Cum i-ați adus în halul ăsta? Duceți-vă și vedeți, nu găsiți alimente să le dați?”. S-au dus ăia și-au găsit pe-acolo podurile pline cu fasole, cu cartofi, pentru că pe noi ne lăsase fără mâncare, dar ei strânseseră totul în depozitele lor. „Cum, dom'le, nu le-ați folosit? Fierbeți tot și dați-le să mănânce la oameni. Peste două luni de zile trebuie să-i trimitem la proces. Să trimitem hârburile astea de oameni, scheletele astea să le trimitem la proces?” Și-ntr-adevăr, dom'le, două luni de zile am trăit boierește... Și m-am pus pe picioare, domne...

Cum s-a desfășurat procesul ?

Pe cei mai în vârstă i-a judecat într-un lot, iar pe noi, cei tineri, că eram elevi de liceu și studenți, ne-a judecat într-un proces separat... Ne-a băgat la Frățiile de Cruce, așa cum se numea tineretu' Mișcării Legionare, sub conducerea mea, eu fiind mai în vârstă decât ceilalți. O să trec mai repede peste astea... Prima dată nu a găsit motive ca să condamne și a trebuit să ne judece a doua oară. A doua oară a spus : „Trebuie s-aduceți niște martori... care să vă apere pe dumneavoastră...”. Nu eram prea mulți, eram vreo 8-9 inși... Am adus și eu pe cineva care m-a apărat, era directorul școlii noastre din Pleșcoi, care mă cunoștea destul de bine, că eram prieten cu băieții lui. Elevii de liceu și-au adus colegi care să vorbească despre ei... În sfârșit, pân' la urmă s-a hotărât verdictul. Și la sfârșit am spus : „Domnule, eu vă spun un singur lucru : copiii ăștia nu sunt vinovați cu absolut nimic decât de aceea de a mă fi cunoscut pe mine. N-au avut nici

un fel de activitate, n-au făcut nimic niciodată. Eu pot fi vinovat, pentru că am avut o funcție acolo în '40, că eram mai mare, eram de 19 ani, dar ei nu sunt vinovați absolut cu nimic. Eu sunt singurul vinovat pentru că ei m-au cunoscut pe mine, și-atât". Asta a fost ultimul cuvânt și pe urmă s-a dat sentința...

Ce condamnări s-au pronunțat ?

Din 9 inși, 7 au fost eliberați, pentru că le-a dat câte-un an de zile, pe care îl făcuseră deja... făcuse chiar mai mult. Unu' era elev de liceu și el a fost găsit vinovat nu mai știu cum și i-a dat un an și jumătate. Asta a mai făcut încă 2 ani de pușcărie... Mie mi-a dat 4 ani temniță grea. Pedepsa nu era mare, nu era prea mult pentru mine, că io m-așteptam la mai mult... dar după ce i-am terminat mi-a mai dat încă 2 ani de zile administrativ. Au crezut ei că eu-s mai vinovat decât m-au găsit la proces, așa.

Și unde ați executat pedeapsa ?

În timpul detenției s-a întâmplat c-am fost operat... iar apoi ne-a trimis pe cei care eram mai în putere de la sanatoriul Târgu Ocna la Caransebeș. De-aici m-a luat Securitatea și m-a dus la Ploiești, ca să mă introducă într-un nou proces cu cineva. M-au anchetat încă 6 săptămâni de zile ca să spun dacă-l cunosc pe cetățeanul care nu a putut fi prins cu noi atunci. Voiau să mă scoată vinovat, să mă țină mai departe la pușcărie. Eu am fost destul de tare, nu am colaborat deloc cu ei și la urmă a venit hotărârea ca eu să fiu eliberat din pușcărie... Asta a fost prima detenție... Și în ziua aceea mi-a dat drumu' fără să-mi dea nici un act, n-aveam nici un ban, nici cu ce să mă legitimez. Mi-a dat drumu' de-acolo și mi-a spus : „Ești liber, domne”. „Domne, cum să plec eu de-aicea, când am 90 de kilometri până acasă ? N-am nici un ban.” Și mi-a spus : „Te descurci dumneata”. Ei credeau că eu am vreo legătură prin Ploiești, ca să-mi găsească iarăși o legătură să mai facă o arestare... Am plecat de la Securitate, pe strada Oilor, am ajuns în partea dinspre Buzău a Ploieștiului și cineva m-a urmărit să vadă ce legături am eu... Nu mi-a găsit nimica... Am plecat de-acolo cu greu, că nu mă lua nimeni în mașină, că eu le spuneam „Domnule, eu vin de la pușcărie și n-am nici un act la mine”. Până la urmă s-a găsit unu' să mă ia, care mergea la Schela Berca, acolo la noi la Pleșcoi, și era și prieten cu un frate al meu care lucra în schelă acolo. Și așa că m-a dus până acasă la fratele meu... și în felul ăsta s-a terminat prima detenție a mea.

Ce ați făcut după eliberare ?

Ce s-a-ntâmplat în timpu' cât am fost liber ? Asta o s-o trec foarte repede... Nu m-a angajat la Berca, unde fusesem eu salariat întâi, și-am plecat în Moldova. M-am dus la Moinești unde am auzit eu că se angajează și oameni d-ăștia „cu pete” pe ei. M-am dus chiar la director, care era buzoian, și i-am spus : „Domnule director, eu vin de la pușcărie și vreau să muncesc. Aveți ceva și pentru noi ?”. „Păi, la contabilitate n-avem nici un post liber”, îmi spune directoru'. „Dar eu am mai întâlnit oameni de-ai dumneavoastră care-au venit din pușcărie și am fost mulțumit de ei, și cred că și dumneata o să fii mulțumit.” „Dom'le, o să-mi fac datoria.” „Te duci la inginerul Brăileanu cu hârtia asta de la mine.” Brăileanu era fiul unui fost mare condamnat legionar, dar nu știam eu lucrul ăsta... M-am dus cu hârtia aia și Brăileanu, care era șeful serviciului tehnologic în petrol, mi-a spus : „Eu vă angajez, dar nu pot să vă plătesc decât ca-ncepător. Dar vă promit că-n fiecare lună vă dau câte un avans, vă avansez”. Eu lucrasem tot în petrol

înainte, da' lucrasem ca și contabil... Și-ntr-adevăr, m-a angajat, că i-am spus : „Domnule inginer, eu vreau să lucrez, oricât ar fi de puțin, că n-am cu ce trăi”.

M-a angajat, m-a dat la serviciul tehnologic și mi-a spus că-n fiecare lună mă va avansa, dacă merit. Eu aveam 33 de ani la ora aia și îmi dădeam seama că trebuie să fac ceva ca să pot să mă-ntrețin... Și, într-adevăr, omu' a fost mulțumit de mine, s-a ținut de cuvânt. Ca odată să-mi spună : „Soția mea a venit odată cu dumneata din pușcărie” (râde – n.n.). Atunci mi-am dat seama că și el e din familie de „revoluționari”. Pe urmă m-a ridicat, m-a făcut adjunct al șefului de serviciu și luam un salariu destul de bun. Ca să pot să iau salariul ăsta îmi făceau acolo un proces-verbal ca să iau încă jumătate de normă, că făceam serviciu de noapte...

E, dar la un moment dat a venit un comunist din ăsta și a spus : „Domne, eu nu pot să-ți mai dau dumneatale treaba asta cu serviciu de noapte. Nu-ți mai semnez”. „Domne, nu-mi mai semnați, nici eu nu mai stau la dumneavoastră!” Eu în timpul ăsta îmi făcusem relații și m-am dus la un prieten al meu care era șef contabil la un serviciu acolo... și i-am spus : „Mă, Lică, uite ce s-a-ntâmplat”. „Duminică am să vorbesc cu șeful contabil de la bunurile comune, să vedem ce putem să facem.” ăsta era tot buzoian și i-a spus : „Să vină la mine, să ne-ntâlnim, să vorbim...”. În felul acesta m-am angajat pe post de contabil, dar eu nu știam că Securitatea ne urmărește pe noi, că nu făceam nimica... Nu s-a-ntâmplat nimic, absolut nimic-nimic, numai că noi, care eram veniți de prin pușcării și lucram pe-acolo, ne mai întâlneam la o bere... Dar, vă spun drept, asta era singurul lucru... nu făceam ședințe mai știu eu de care. Și după ce m-am mutat la Borzești au început să mă urmărească...

La Borzești, în loc de contabil a trebuit să iau un post de șef de depozit. Și după un control, șeful serviciului de control m-a felicitat : „Domnul Petre, sunteți singurul gestionar din bazinul Troțușului la care am putut să semnez un proces-verbal plus-minus egal zero”. Dar la scurtă vreme a venit și m-a arestat... că am lipsă cutare și cutare... tot niște chestii de-astea drăcești, care se făceau. Au chemat-o și pe nevastă-mea... Ea, după ce că era nenorocită că mă luase pe mine, acum nu știa unde m-a dus, ce-a făcut cu mine... n-avea nici un ban și i se imputau pierderi din cauza mea... I-au făcut control în casă și i-au luat tot, până și pătuțul copilului, și trebuia să plătească nu știu câte luni sau ani pagube după mine... Ea s-a gândit să-l caute pe cel care a făcut controlul și l-a găsit la unu' din sectoarele alea de activitate care erau pe la Borzești. ăla a rămas trăsnit când a auzit ce s-a întâmplat. „Cum, că eu și șeful contabil am semnat un proces-verbal, cum poate să-l găsească cu atâta?” Telefonază la șeful contabil și-i spune : „Ce-ați făcut, domne? Ați semnat ca și mine procesul-verbal plus-minus egal zero și-acuma veniți să scoateți de la femeia asta bani? Vă bag pe toți la pușcărie. Într-o oră să-mi spui care-i rezultatul!”. Și-ntr-adevăr, în mai puțin de-o oră, îi spune : „Du-te, doamnă, că nu se-ntâmplă nimic. S-a găsit care-i greșeala și gata”.

Și când v-au arestat a doua oară care a fost motivul ?

Au mințit că noi, cei care eram foști deținuți politici, ne-am adunat și ne-am făcut o asociație. Era absolut... o minciună! Și, după ce ne-au anchetat 15 luni, ne-a făcut un proces și mi-au dat 18 ani muncă silnică pentru porcării care nu existau. Ziceau că ne-am găsit și că nu vorbeam decât 2 cu 2, că nu ne cunoșteam cu toții și că nu știu ce...

În ce an se întâmpla ?

În anul 1959-'60. Și după proces ne-a dus la Jilava, care era închisoare de trecere... orice drum trecea prin Jilava. Aici, de obicei, ne ținea 15-20 de zile, până să ne trimită la pușcăriile unde trebuia să mergem, și ne dădea în fiecare zi câte-o porție de bătaie. Când veneam de la plimbare, că un sfert de oră aveam plimbare, ne aștepta unu' cu măciucă aicea, unu' cu măciucă dincoace și dădea în cap și în spinare la toți cei care treceau...

Ei, da' am pățit și aici un bucluc. Într-una din ocaziile în care ne loveau așa, eu m-am ascuns și nu m-a lovit, nu m-a atins deloc. Când am ajuns în celulă... de fapt nu era celulă, că la Jilava erau camere mari: „Ia vino tu încoace!”. M-a dus și 4 inși mi-a tras o bătaie... „Cum? Tu te retragi să nu primești nimica de la noi? Lasă că-ți arătăm noi.” Asta e o chestie așa mai... hazlie.

Și unde v-au dus de la Jilava ?

De aici de la Jilava ne-a dus la Aiud, unde ne-a băgat întâi în camerele mari de la Secție până când ne-a făcut loc să ne bage la sistemul celular, cu regim mai dur. Și aici s-au întâmplat multe lucruri. De exemplu, eu m-am îmbolnăvit de ulcer în timpul asta, când ne-a băgat la celular... am făcut un ulcer foarte avansat și nu mai puteam să mă hrănesc. Într-o zi a venit la noi în vizită ministrul de Interne Drăghici, buzoian de-al nostru, de la Grăjdana. Ne-a întrebat: „Are cineva ceva de raportat?”. Eu eram bolnav, da' eram bolnav tare... la pat, nu puteam să mai merg, nu puteam să mai mă mișc. „Eu, domnule general.” Era îmbrăcat în costum de general. „Ce vrei?” „Păi, sunt bolnav de-atâta timp, stau aicea de-un an și ceva, nu mă vede nimeni, nu mai pot să mă hrănesc. Mă vedeți cum sunt.” Eram singurul care stăteam în pat... C-acolo trebuia să stai pe pat cu mâinile pe genunchi și să nu privești în jos sau în sus... Da' el îmi spune mie: „Vrei clemență, banditul? Clemență, de sus de colo... Spânzurați de limbă, asta meritați, bandiților!”. Era un cârlig în celulă acolo sus, că a fost lumină cândva agățată p-acolo... Eu n-am avut de lucru, am sărit pur și simplu în sus: „Bravo, domnule general, dacă dumneavoastră spuneți așa, apoi să știți că domnii ăștia chiar o să mă spânzure de limbă!”. Când a auzit așa, a început: „La Neagra cu el! La Neagra cu el!”. Mi-a dat atunci 12 zile de pedeapsă...

Neagra era o celulă de pedeapsă unde nu era lumină și nici nu primeai mâncare... Te băga astăzi și abia după 3 zile îți dădea să mănânci jumătate din rația de deținut... care și aia era o pedeapsă... 80 de grame de pâine pe zi. Și când te băga în celula aia de 2 metri pe 3, arunca o găleată cu apă pe jos, pe cimentul ăla, și te dezbrăca de hainele groase, că de obicei iarna te trimitea acolo... Acuma te-ntreb: cum să dormi acolo? Trebuia toată ziua să alergi, că ți-era frig tot timpul... și nici nu prea aveai unde să dormi. Găsisem un colț de cameră, un loc mai înalt unde nu ajungea apa, și aveam o bonetă din aia de vară, că nu ne dădea bonete de iarnă, și aia o puneam sub genunchi, puneam mâinile așa pe colț și adormeam în prima secundă, adormeam imediat... Dar, după câteva secunde, mă dezzechilibram și cădeam în apă... Iar începeam să alerg, și tot așa timp de 12 zile. În total am făcut la Aiud 42 de zile de Neagra. Închipuiți-vă cât îi de greu. Dar le-am trecut cu ușurință oarecum, pentru că, fiind bolnav de ulcer, mi-am făcut un program de infometare voită... Am luat hotărâre ca 3, 4, 5, 6 zile, 10 zile să nu mănânc nimica, și mi-a fost suficient ca să pot să mă obișnuiesc cu asta. Deci eram obișnuit cu nemâncatul, iar asta mi-a ajutat foarte mult. Și când nu mâncam nimic 3 zile nu mă mai durea stomacul deloc... Că altfel mă durea stomacul îngrozitor... Și dacă am

ținut de 3 ori cu 10 zile, la un moment dat m-am trezit c-au trecut 6 luni de zile și nu m-a mai durut deloc stomacu'. Aveam în celulă un doctor internist din București, Bazavan⁴, și mi-a spus : „Petrică dragă, ulcerul tău s-a terminat. Nu mai e”. Atunci m-am cerut la muncă și am avut norocul că m-a scos colonelul Crăciun la brutăria închisorii. Nu făceam noi pâine, ci un turtoi care se dădea pe lângă pâinea de 80 de grame... că se dădea și-o bucățică de turtoi de 200 de grame... Noi făceam mălaiul ăsta zolit din care se făcea turtoiul...

Ați prins și perioada reeducării la Aiud ?

Da. Reeducarea constă în a nimici tot ce-ai făcut până atuncia și a spune : „Comunismul este tot ce-i mai bun”. Eu am tot amânat să vorbesc, ziceam : „Mai lasă-mă, domne, că eu lucrez de noapte și-s obosit”. Că-ntr-adevăr, noaptea făceam noi turtoiul. Până la urmă am vorbit și eu cu deținutu' ăla care făcea cu noi reeducarea : „Domnule Popescu, dumneata ești deținut politic”. „Da, domne.” „Dumneata îi iubești pe comuniști ?” „Sigur că-i iubesc.” „De ce ?” „Pentru că ei o să ne scoată din pușcărie, domne. Pe noi ne pregătesc să ne scoată din pușcărie.” „Asta s-o crezi dumneata, domne. Uite, și eu am fost anchetat și am fost distrus la anchete și n-am deloc gustul să-i iubesc pe comuniști. Nu-i urăsc, da' nu-i iubesc, domne. Dumneata mă-ntrebi pe mină ce fac dacă ies din pușcărie ? O să știu ce fac când ies din pușcărie, nu acuma când zici dumneata. Ce să spun eu acuma că fac când ies din pușcărie ?” S-a dus ăla și m-a spus, pentru că el era turnător. Pentru asta a doua zi m-a scos și m-a băgat la izolare și m-a pregătit să mă trimită în Insula Mare a Brăilei, pentru că eram deținut condamnat la muncă silnică și trebuia să merg să muncesc... Și acolo se muncea muncă silnică, într-adevăr.

Și m-a scos la o cameră mare de izolare în care s-au strâns 60 de oameni, ne-am ales un șef, un brigadier, și-am plecat în Insula Mare a Brăilei, de unde am și ieșit din pușcărie.

Cum era munca în Balta Brăilei ?

Sigur că aici era o muncă foarte grea : se căra la diguri. În fiecare an se scoteau de sub apă câteva zeci de hectare de pământ și în timpul ăsta se făceau și diguri ca nu cumva să vină apa... Aici se făceau terenuri de plantație și se făcea porumb... de 3 metri înălțime. Dar ce-am găsit eu aici ? Aici era raiu' pentru mine. Era o bibliotecă de 2.000 de volume la Salcia, unde am fost eu, iar bibliotecar era un prieten de-al meu din tinerețe de la liceu. El era regizor la teatrul din Brașov, Val Moldovan îl chema. Și mă duceam la el și luam ce cărți voiam, că-mi plăcea să citesc și am citit mult în viață... Și în timp ce să făcea așa-zisa reeducare, când se citea articolul de fond din *Scântea*, care era o porcărie și se făcea așa de formă, eu citeam în pat Proust sau alte cărți pe care nu le citisem înainte...

Dar ce cărți erau acolo ?

Literatură, poezie... Era o bibliotecă în adevăratul înțeles al cuvântului. Și colegul ăsta era, probabil, cam de-al lor... Dar n-a „vorbit” niciodată nimic, cu toate că eu am discutat multe lucruri cu el. Mă duceam și citeam, dar în timpul liber, pentru că munca

4. Gheorghe Bazavan (zis „Iorgu”), născut la 30 aprilie 1905 în comuna Magheru, Mehedinți. Medic în București. A fost arestat la 5 februarie 1949 și închis până la 4 februarie 1950. A fost arestat la 24 septembrie 1958 și condamnat la 16 ani de muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Văcărești, Jilava, Aiud. A fost eliberat la 1 august 1964. Informații din fișele matricole penale din AANP.

era zi-lumină. Așa îmi pierdeam timpul meu liber, pentru că mi-a plăcut și mai ales că ani de zile n-am văzut o foaie de hârtie, n-am văzut un petec de ziar, n-am putut citi nimic! Aveam *Scânteia*, dar n-o citeam...

Vă mai amintiți când ați fost transferat la Insula Mare a Brăilei ?

La Insula Mare am ajuns în toamna lui '62, iar la sfârșitul lui iulie '64 am ieșit și eu din pușcărie... Dar, cu toată munca de acolo, n-am considerat că Insula Mare a Brăilei a fost o experiență rea pentru mine... Acolo mi-am făcut și o operație de... cosmetică, să zicem așa, c-aveam o cicatrice mare, urâtă, în partea stângă, unde am avut toate operațiile. Era acolo la Salcia un doctor, tot deținut și el, care m-a internat vreo 3 săptămâni în spital și mi-a făcut o operație ca să-mi scoată toată cicatricea aia. A legat mușchiu' și i-a dat drumu' printre coastele care erau acolo lipsă și mi-a făcut de a rămas din toată chestia asta doar o linie.

Pe urmă am mai avut iarăși un noroc cu un doctor care lucrase cu mine în brigadă la Salcia, care ajunsese medic din asta, orelist, și el mi-a spus : „Domn' Petrică, ai deviație de sept. Vino să-ți fac operație!”. Fusesse nasul stâlcit... și mi-se-nfunda nasul. În sfârșit, oasele er' prinse prost acolo... El mi-a făcut operație estetică, adică de deviație de sept, și-ntr-adevăr de-atunci respir normal...

Și acolo făceam tot felul de lucruri. „Cine știe să cosească?” Eu coseam, sigur, că eram fiu de țăran. M-am dus. Și așa mi-am mai îmbunătățit soarta muncii grele, cu treburi din astea. Așa, ce să vă mai spun eu acum? Asta a fost toată detenția...

Cum v-ați regăsit familia după ce ați fost eliberat ?

Eu mă căsătorisem înainte să fiu închis, în prima detenție, și am avut un copil, pe care l-am lăsat de 7 luni și l-am găsit de 7 ani... și nevastă-mea m-a așteptat. Am mai avut un copil după asta, care are 40 de ani acum...

Ați reușit să vă angajați din nou ?

Sigur că m-au angajat, dar nu contabil, ci muncitor pe funcțiuni, adică deși îmi dădea lucrări de contabilitate, salariu' era ca al femeii de serviciu. Eram plătit ca un muncitor necalificat, dar eram pe funcție de contabil. Și asta se numea muncitor pe funcțiuni. Muncitorii aveau și ei un drept, sporul de șantier, care era 240 de lei. Eu aveam 360 salariu, dar cu 240 făcea 600. Asta era salariul pe care-l aveam ca muncitor pe funcțiune. Și 3 ani de zile am stat cu salariul ăsta, dar eram om cu familie, venise și-al doilea copil și aveam nevoie de mai mulți bani. Vedeam muncitori categoria I sau chiar cei necalificați că luau mai mult decât mine. Prin '67 am cerut să fac și eu un curs de calificare și am făcut o calificare de cazangiu, timp de 6 luni, după orele de serviciu. Și pe urmă am intrat în producție și-am putut și eu să-i duc soției mele la primul salariu 300 de lei avans și diferența încă 1.100 de lei. Și a fost mare bucuria nevestei mele... Și-așa am ieșit la pensie, ca muncitor...

Ați mai fost șicanat de Securitate după eliberarea din închisoare ?

Ei m-au urmărit mereu, că voia să mă facă un colaborator al lor, și m-au tot chemat la un birou al lor pe undeva prin Onești. La urmă le-am zis : „Dom'le, ce vreți dumneavoastră cu mine?”. „Dom'le, trebuie să colaborezi cu noi.” „Cum adică?” „Păi, să știm și noi ce se întâmplă pe-acolo.” „Cum, domne, mie îmi cereți să vă dau lucrurile astea, după ce m-ați chinuit atâta? Da' eu pot să fac lucrul ăsta? Dumneavoastră în locul meu ați face lucrul ăsta?” Am un prieten care-a fost ofițer cu propaganda în timpul războiului și mi-a povestit : «La mine veneau și-mi spuneau toți ce se-ntâmplă prin

garnizoane și eu le ziceam că au făcut bine că mi-au spus, dar când plecau, scuipam în urma lor de scârbă». Ei bine, nu vreau să scuipați și dumneavoastră în urma mea.” Și-am plecat, și cu asta m-au lăsat în pace.

Dar ei făceau din mine ce voiau : mă trimeteau când colo, când dincolo. În fiecare an se luau niște grade în urma unor examene. Da’ mă cunoșteau oamenii și erau oamenii înțeleghători. Și la examene le dam, domnule, răspunsurile care trebuiau. Și mereu îmi dădeau categoria. La un moment dat m-au trimis să fac un curs de 10 luni tocmai în Oltenia, la Țicleni, unde era tot o schelă de-asta. Le-am făcut și pe-alea, am venit înapoi. M-au trimis altundeva. „Te duci ca s-ajui la cutare...” Se făceau niște hidrocentrale pe undeva pe Valea Trotușului... și aveam categorii mare de-acuma. M-am dus și-acolo. Pe urmă mi-au dat detașare la Brazi. M-am dus și-acolo și-am stat 3 ani.

Acolo iar au încercat să-mi întindă o capcană. Am fost luat în primire de un ofițer de Securitate... să mă dea în vileag la toți cei de-acolo, de la Brazi, că cine-s eu. Ei făceau foarte secretos lucrul ăsta... Și, într-o zi, femeia de servicii de la echipă, că lucram în echipă, mă cheamă de la echipă la cadre... Mă duc la cadre și șeful de acolo zice : „Tovarășul Petre, vreau să-mi dați niște informații...”. Mă-ntreabă una, mă-ntreabă alta... „Domn’le, da’ uitate că aicea, în cartea dumneavoastră de muncă, sunt niște goluri... Ce s-a-ntâmplat cu golurile astea?” I-am spus : „Domnule, în timpul ăsta eu am fost deținut politic”. Ofițerul politic strânsese toate cadrele din schelă : inginerii, subinginerii, maiștrii, șefii de servicii, toți erau în camera mare de ședință și ascultau lucrurile astea... Între ei era și ofițerul de Securitate, pe care eu îl știam de la colegi, deși el nu știa că eu îl cunosc... Și mi-a spus : „Domne, da’ dați-ne și nouă niște date... Hai, spuneți-ne și nouă cum a fost, ce-a fost acolo?”. „Nu pot să vă spun lucru’ ăsta.” Da’ tâmpitu’ ăla : „Ce, măi, acu ți-e rușine cu prostiile pe care le-ai făcut?”. M-am sculat în picioare și i-am spus : „Domnule, eu nu știu cine sunteți dumneavoastră și de ce îmi vorbiți pe tonul ăsta, pentru că sunt sigur că nu sunteți de la Securitate... – da’ eu știam că-i de la Securitate – că dac-ați fi, ați ști că noi când am plecat de-acolo am fost obligați să dăm o declarație că nu vom spune nimic din tot ceea ce s-a întâmplat acolo”. A rămas tablou... Au rămas tablou și ceilalți... Eu am stat puțin, pe urmă m-am așezat în fața lui șefu’ ăsta de cadre și am spus : „Poftiți !”. Și el îmi spune : „Tovarășu’ Petre, nu mai am nimic. Sunteți liber”. Și ăla a rămas ca prostu’... Vă-nchipuiți ce-nseamnă lucrul ăsta ? Că l-am pus într-o situație atât de dificilă, atât de rea. Da, și cu asta am terminat aici.

Vă mulțumesc foarte mult.

Cu plăcere.

Stelian Săvulescu

S-a născut la 15 ianuarie 1925 în Ploiești. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : liceale. Profesia : contabil. A fost arestat în 3 mai 1951 și închis fără condamnare 1 an, la Râmnicu Sărat, Ghencea, Prunaru, Buftea. La data interviului locuia în Buzău. Interviu realizat de Andrei Lascu în 3 mai 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Andrei Lascu, editarea – Alin Mureșan. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cota 104.

De ce ați fost arestat de către comuniști ?

A fost o reformă monetară¹, dacă vă amintiți, și erau vinovați cei care discutau contra acestei reforme.

Când ați fost arestat ?

Pe 3 mai 1951 și am fost dus la Buzău. Atunci s-a mutat Securitatea de pe Nicolae Bălcescu, unde aveau un sediu mic, și, cum evoluția a fost din ce în ce mai mare, le-a trebuit niște localuri mai mari. Și-atunci au luat două clădiri pe strada Unirii, cam vizavi de fosta bibliotecă, și acolo era Securitatea județeană... Sub una din clădiri era o pivniță foarte lungă, în care noi am fost printre primii locatari. Pe partea dreaptă erau celulele, una lângă alta, erau tencuite proaspăt, n-aveam lumină și nenorocirea cea mare era că nu ne scotea la WC decât de două ori în 24 de ore. Era ceva groaznic ! Nu știu dacă înțelegeți ? Cu rare excepții accepta câte-un milițian să mai facă câte o dată o ieșire...

Câte persoane erați în celulă ?

În celulă la Buzău am fost singur o perioadă. După ce am venit de la Râmnicu Sărat la Buzău pentru 24 sau 48 de ore, am mai stat cu un cetățean, care era iugoslav. Ce se întâmplase cu iugoslavi ? Unii au fugit din Iugoslavia la venirea lui Tito și când Tito a început să nu mai fie agreat de URSS. Dar o parte din cei fugiți s-a constatat ulterior că erau chiar spionii lui Tito. Venind în țară, ai noștri le-au dat servicii – cel cu care am fost eu în celulă lucrase la un IAS lângă Breaza – și într-o noapte i-au arestat pe toți și i-au dus în diferite penitenciare pentru anchetă. Cetățeanul ăla atât mi-a spus, că el a fugit din Iugoslavia pentru că era urmărit de poliția lui Tito și a venit la Buzău și i s-a dat acest serviciu. Lucra la contabilitate... Este singurul cu care am stat.

1. Singura reforma monetară din perioada comunistă a avut loc în 1952. Probabil că arestarea lui Stelian Săvulescu nu avea ca motiv reforma monetară, ci faptul că avea cunoștință de organizația anticomunistă despre care vorbește în continuare.

După arestarea mea la 3 mai, am stat în anchetă până în jur de 20 mai. Timpul nu mai știu precis cât era... pentru că acolo pierdeai noțiunea timpului. În perioada asta am fost anchetat...

Era dură ancheta ? Ați fost bătut ?

Ancheta a fost dură, extraordinar de dură, și nu numai cu mine, ci cu toți. Cea mai mare nenorocire, ca să zic așa... Domne, stăteam în celulă în întuneric, când m-a chemat la anchetă mi se puneau niște ochelari de sudor, care în loc de lentile aveau tablă, și milițianul mă ducea de mână până în biroul de anchetă. În biroul de anchetă mă băga în picioare între două fișete metalice. De acolo începea interogatoriul și, bineînțeles, bătaia. Nu puteai să te duci în stânga, în dreapta, trebuia să stai continuu să te bată cât voia el. Am stat în anchetă, v-am spus, aproape 3 săptămâni... că n-am vrut să recunosc...

Dar pentru ce vă anchetau ?

Ce se întâmplase ? A fost un lot, o organizație subversivă numită Legiunea „Regele Mihai”. Înainte de arestarea mea circula în zona de munte în care locuiam atunci zvonul că într-adevăr sunt organizații anticomuniste... Se vorbea din om în om, așa, discret. La un moment dat, unul din cei care erau într-o organizație din asta a venit la mine și mi-a propus să fac și eu parte din organizație. Am refuzat să fac parte... Mi s-a părut, pentru că era foarte cunoscut acolo, că nu se poate să nu se întâmple ceva... Și-am refuzat să fac parte din organizație.

La început m-a anchetat ca și când aș fi făcut parte din organizație. Ulterior și-a dat seama că n-am fost și m-a trecut la așa-zisă omisiune de denunț. Cel care m-a denunțat pe mine, când mi-a spus de această organizație, domne, nu-l învinovățesc ! Cine n-a trecut pe acolo, pe la Securitate, n-are voie să spună așa ceva... Am înțeles că ăsta a fost bătut și schingiuit într-un hal fără de hal... Deci, oricare ar fi fost, nu poți să rezisti la asemenea tratament și să nu spui tot ce știi... Nu-l acuz pentru că știu ce-am pățit eu. În afară de bătaie în câteva rânduri, m-a băgat într-o carceră obișnuită din zid proaspăt tencuit. Aveam o haină groasă pe mine, un fel de scurtă... mi-a luat-o și m-a băgat acolo. Am stat 3 zile și 3 nopți fără mâncare... Venea milițianul din când în când la mine : „Mă, recunoaște ce spune anchetatorul, ce spune tovarășul locotenent-major !”. „Nu știu, domne, ce să spun mai mult.” Eu n-am recunoscut nici faptul că mi-a propus să fac parte din organizație. Am spus : „Domne, omu' ăsta nu mi-a spus decât atât : că el are niște oameni pe care se bazează și că pe cei de la primărie și de la organizația de bază de acolo, care ne-asupresc, poate o să-i bată într-o noapte”. Eu atât am recunoscut, dar ei insistau să recunosc că mi-a spus de organizație...

N-am spus până la sfârșit și am impresia că am greșit. Am stat în carcera aceea, v-am spus, 3 zile și 3 nopți între pereți proaspăt tencuiți, într-o carceră în care nu puteai să stai nici jos, că n-aveai cum să stai cu genunchii la gură, și trebuia să stai rezemat de un perete de la de tencuială proaspătă, umed. Am răcit atunci și am căpătat un guturai cronic pe care-l am și astăzi și cred că mor cu el, pentru că nu se mai poate vindeca...

Dacă au văzut că nu pot să scoată de la mine nimic, și anchetându-l în același timp și pe cel care m-a denunțat, au renunțat. Au zis : „Ia-l p-ăsta, să declare ce-o vrea !”. Cred că am făcut o greșală că n-am recunoscut de la început, pentru faptul că ei știau că eu am avut cunoștințe de această organizație subversivă și în loc să mi se dea drumul, pentru că omisiunea de denunț era un fapt care atunci nu era încadrat în Codul Penal și nu puteau să mă trimeată la Tribunalul Militar să mă judece...

Vă amintiți cum se numeau anchetatorii dumneavoastră ?

Anchetatorul știu că se numea locotenent-major Nelu Dumitrescu². Este singurul nume pe care l-am știut și îl știu... În penitenciar la Râmnicu Sărat nu știu nici un nume...

Cât ați stat la Râmnicu Sărat ?

M-a ținut 6 luni de zile... Am stat acolo aproape jumătate de an, dar eu nu cunosc închisoarea de la Râmnicu Sărat, ci doar celula în care am stat singur și drumul din celular pe scara unde coboram în curte. Eram la etaj și coboram la parter printr-o ușă care mă ducea într-o curte mică, cam cât suprafața acestui apartament, unde mă ținea zece minute la plimbare. Trebuia să ne scoată zilnic, da' uitau să ne mai scoată și câteodată nu ne scoteau nici măcar o dată pe săptămână... Eram tânăr atunci, aveam 26 de ani, da' nu mai știam să vorbesc... Nu mai eram coerent... vorbeam singur în celulă ca să știu că mai pot să vorbesc. Pe milițianul care venea nu puteai să-l întrebi nimica, iar dacă-l întrebai te înjura : „Banditule, ce vrei ? Nu se poate vorbi aici ! ”.

Cred că eu eram închis în perioada când era și Coposu³ la Râmnicu Sărat. Închisoarea e vestită din cauza țărăniștilor și legionarilor. Pentru că pe Zelea Codreanu și echipa lui când i-a-mpușcat, de la Râmnicu Sărat i-a luat și i-a dus la București în niște beciuri de-ale Ministerului de Interne. În pădurea aia, Săftica mi se pare, a simulat o evadare și i-a-mpușcat pe toți. Întâi i-a spânzurat în mașină și pe urmă i-a-mpușcat⁴. Asta este închisoarea de la Râmnicu Sărat...

Cum arăta celula în care stăteați dumneavoastră ?

Aveam în cameră o tinetă, o strachină și o lingură de lemn. Mai aveam două paturi de-astea tip cazon, dintre care unu' avea saltea de paie și o pătură scurtă, care nu-mi ajungea și pentru picioare. Trelul să stau ghemuit și să fiu acoperit. Asta era tot mobilierul. N-aveam altceva la mine decât o singură batistă care restul îmi luaseră tot. Mi s-a rupt odată ceva și am cerut milițianului un ac cu ață ca să-mi cos, și mi s-a dat un ac cu ață pentru o oră, după care a venit să vadă ce-am cusut și să-mi ia înapoi acul și ața...

Sus era o fereastră la care n-ajungeam decât suind pe paturi. Mă suiam pe capetele patului și abia reușeam să ajung așa la fereastră, dar n-aveam voie să stau acolo. Îi invidiam pe cei de la dreptul comun, care erau în față într-o curte închisă, dar erau toți și jucau țințar, glumeau, erau o colectivitate. Ajunsesem să-i invidiez și pe aceia... Noțiunea timpului nu o mai aveam, nu mai știam ce lună e... Am stat aproape toată vara aceea, din jurul datei de 20 mai până la sfârșitul lui octombrie... N-a venit niciodată vreun medic sau să mă întrebe dacă am nevoie de ceva, dacă mă supără ceva. Iar eu simțeam această răceală continuă, c-o aveam de la anchetă.

Ce mâncare primeați la Râmnicu Sărat ?

Dimineață era, de obicei, o așa-zisă cafea și câteodată terci. Terciul era mai bun, că era din făină de porumb. La prânz primeam o singură ciorbă, de obicei cu câteva boabe

2. Vezi nota 2, p. 71.

3. Corneliu Coposu a fost închis cu regim sever de izolare la Râmnicu Sărat între anii 1954 și 1962. http://www.corneliu-coposu.ro/articol/index.php/60_biografia_seniorului_in_date/, accesat în 20 august 2008.

4. Corneliu Zelea Codreanu a fost asasinat, împreună cu alți 13 legionari, în pădurea Tâncăbești, din apropierea Bucureștiului, în noaptea de 29/30 noiembrie 1938.

de fasole, cartofi sau varză... Dar zeama era de bază... Și mai primeam o singură bucată de pâine, care era a opta parte dintr-o pâine... Și pâinea aceea trebuia să o păstrezi și pentru mâncarea de seara, care era tot o zeamă. Ca să vă dați seama ce însemna alimentație acolo, după ce mâncam aveam senzația că mi-e foame mai tare decât înainte de masă. Probabil că se excitau glandele și foamea era mai mare după ce mâncam... Am slăbit enorm în perioada asta.

Acolo s-a întâmplat odată un lucru foarte curios. A rămas odată niște mâncare de varză: deținuții de drept comun n-au mâncat-o și au rămas niște cantități mai mari, și milițianu' a-nțrebat după ce ne-a pus porția normală: „Mai vrei varză?”. Și mi-a umplut cu vârf strachina aceea cu varză... A fost singura dată în această perioadă de 8 luni când io am știut că m-am săturat, deși era atât de proastă mâncarea... că cei de la drept comun au refuzat-o. Era și normal, că ei primeau pachete de acasă...

Nu puteați comunica și cu alți deținuți acolo?

Nu prea. În curtea aceea unde ne scotea la plimbare erau niște pietre, și pentru că majoritatea din cei care eram acolo eram din același lot și ne cunoșteam, întrucât n-aveam altă posibilitate să comunicăm, ne dădeam niște mesaje scrise pe piatră. Scriam, de exemplu: „Ticule, cum te-a anchetat?” și puneam piatra cu fața în jos... Când mă scotea a doua oară găseam răspunsul. Făceam această corespondență, da' vă dați seama... ce puteai să scrii pe o bucată de piatră? Într-o zi, însă, unu' din milițienii care ne scotea, a observat, că să uita pă un geam de sus: „Ce făceați în curte?”. Imediat a chemat Securitatea de la Buzău și au recuperat mormanul de pietre. Aici n-a ieșit nimic, pentru că erau niște întrebări destul de succinte: „Ce mai faci?”, „Știi ceva de-acasă?”, „Cât ai rezistat la anchetă?”, „Ai rămas cu ceva? Ți-a rupt vreo coastă?”. Chestii în genu' ăsta. Și înainte de a pleca de la Râmnicu Sărat adusesese acest lot de iugoslavi și nu mai avea loc, noi fiind singuri în celule, așa că m-a grupat pă mine și încă 3 inși într-o celulă pentru o perioadă de 7-8 zile, înainte să ne mute de acolo, că s-a format loturi de a trimis la Galați și la Buzău.

În perioada aceea, 2-3 zile n-am dormit deloc, am vorbit întruna, tot ce nu vorbisem noi în 6 luni... Nu știu dacă vă dați seama ce a însemnat ca aproape o jumătate de an să nu poți să vorbești cu nimeni, să nu poți să schimbi o impresie, dacă timpu' e așa sau dacă mâncarea-i altfel, să ajungi să vorbești... Nu ne mai săturam vorbind. Nu conta ce vorbeam, dar era suficient să vorbești... Ce satisfacție am avut atunci pentru această perioadă de 8 zile! Pentru că puteam să vorbim și să ne împărtășim niște lucruri minore, că n-aveai ce să vorbești acolo...

Deci am stat în închisoarea de la Râmnicu Sărat doar 6 luni, și mai mult de atât n-am ce să vă spun...

Și de acolo unde v-au dus?

După 6 luni de zile, pe cei vreo 30 și ceva câți au fost în lot i-a dus într-o noapte la Tribunalul Militar la Galați, iar a doua zi pă mine m-a suit într-un camion cu încă 2 cetățeni pe care nu i-am cunoscut, cu burta în jos, și ne-a dus la București, la Ministerul de Interne. Acolo ne-a ținut circa vreo două ore, cam așa ceva, după care a venit ofițerul care ne-a adus de la Buzău și ne-a dat în primire unui alt ofițer, care ne-a suit într-o mașină mică, într-un Gaz din acesta, și ne-a dus la Ghencea.

Au fost arestați în acea perioadă din toate județele țării și toți erau aduși la Ghencea, care era un lagăr de triere... Ne aducea acolo și de acolo se formau loturi care mergeau

la Canal, la Bicaz sau, mă rog, unde mai erau lagărele astea de muncă. Și eu am stat acolo în lagăr, dar practic am stat puțin, pentru că m-a trimes două luni de zile la o fermă a Ministerului de Interne, la Prunaru⁵, undeva spre Oltenița.

Ce făceați acolo la fermă ?

Am cules porumb și floarea-soarelui după câmp... Am făcut o serie întreagă de munci agricole... Și după circa o lună jumătate-două, ne-a dus în Ghencea. Când am ajuns la Ghencea, eram foarte slăbit. Am intrat, m-a luat un milițian și m-a dus la o baracă, dar era toamnă și afară era cald, soare, o masă întinsă unde luau masa deținuții... Și-aveam o servietă cu care plecasem de acasă. „Ia scoate din servietă !” N-aveam acolo decât o cămașă, niște chiloți și vreo două perechi de ciorapi, dar în fața mea era milițianul, iar în spatele lui erau deținuții și auzeam : „Mă, săracu’ ăsta, cred că l-au chinuit tare de-i așa slab...”. Eram palid la față și foarte-foarte slab. Așa am ajuns la Ghencea...

Dar acolo, întâmplător, am găsit un băiat cu care eu am făcut Școala Militară de Ofițeri de rezervă la Câmpulung Muscel. În perioada aia eram în anu’ 2 și eram instructor la cei de anu’ întâi... Și m-am apropiat de un băiat, fusese legionar, mai discutam cu el, aveam o relație amicală, deși eu eram șeful lui, că eram încheietor de pluton. Am ajuns la Ghencea, ne-am întâlnit acolo și i-am spus : „Măi, mi-e frică că am ceva la plămâni. Există cineva pe aici care mă poate ajuta ?”. „Da, dom’le, hai, vino-ncoace !” Și erau niște medici, tot legionari, care erau închiși acolo, dar serveau deținuții. M-a dus la unul, m-a recomandat și ăla m-a consultat : „Măi, ai avut noroc. Deși ești slăbit” – că mă vedea, eram foarte slăbit – „ai avut noroc, la plămâni n-ai nimic. Ai o răceală doar”.

Cu băiatul ăsta... ca să vedeți... A ajuns și el la Buzău dintr-o întâmplare. Lucra la o întreprindere de construcții din Moldova, și amândoi îl cunoșteam pe un oarecare prinț Ghica⁶. Buzoienii îl cunosc, era din familia Ghica și lucra ca inginer la această întreprindere, la care Vinalcoolul avea lucrări în antrepriză... Eu lucram des cu el și l-am cunoscut pe acest Ghica și acolo. Și cu băiatul ăsta cu care m-am întâlnit la Ghencea, am fost atât la Buftea, cât și la Prunaru...

Apoi, de la Ghencea ne-au trimes la Buftea, la o fermă a IAS-ului, unde am lucrat la răsaduri. Căram gunoi cu targa, făceam mranile pentru răsadurile care urmau să fie replantate pe terenurile acestei gospodării a statului... Nu era o situație gravă, dar era pentru prima dată când, datorită faptului că eram la muncă, după 9 luni de zile de detenție, mi s-a dat o carte poștală și am avut un vorbitor acolo... Până atunci familia mea n-a știut absolut nimic de mine. Au fost foarte îngrijorați când lotul ăsta de 30 și ceva de persoane au fost duse la Galați, la Tribunalul Militar, și eu n-am făcut parte din

5. Colonie de muncă sezonieră (agricolă și horticola), situată la sud-est de localitatea omonimă, a fost înființată în primăvara anului 1954, închisă pe perioada iernii și redeschisă în primăvara anului următor. AANP, Fond Secretariat, Dosar nr. 5/1955, f. 75.

6. Prințul Șerban Ghica (1919-2006), descendent al familiei Ghica, avea studii de inginerie la București și Birmingham. În 1943 s-a înscris în PNȚ și a activat împotriva instaurării regimului comunist în țară, fiind unul dintre organizatorii mitingului din 8 noiembrie 1945. A stat 6 ani în închisoare, deși n-a fost condamnat niciodată, trecând prin 7 temnițe și lagăre de muncă. După eliberare a lucrat ca inginer în Buzău. A fost și președinte al Federației Române de Rugby între 1943 și 1945. <http://www.jurnalul.ro/articole/38601/>, http://www.jurnalul.ro/index.php?section=rubrici&article_id=15848, accesate la 18 aprilie 2008.

lot – au crezut că mie mi s-a întâmplat ceva în anchetă... Am stat și la Buftea două luni de zile, după care ultimele două luni am stat chiar în Ghencea și-am lucrat la contabilitatea CEC, că eu sunt contabil de meserie. Și, la un moment dat acolo, din cauza afluxului mare de deținuți care veneau din toată țara, se formau loturi... Deținutului care venea i se lua în poartă banii și obiectele de valoare, care se înscriau într-un proces-verbal, și după aceea îl introducea în lagăr...

Dumneavoastră ați avut astfel de obiecte predate ?

Nu, n-am avut nimic. Nu mi-am luat nimic la mine, pentru că mi-am dat seama că n-avea rost. M-au prins de acasă... Au venit la 12 noaptea, m-au luat, nu mi-au găsit nimic la percheziție, dar mi-am dat seama că n-are rost să-mi iau la mine verighetă, ceas, bani. N-am luat nimic la mine...

În ce consta practic activitatea dumneavoastră acolo la CEC ?

Luam procesele-verbale pe care le făceau gardienii la intrarea în Ghencea, respectiv sumele de acolo, și întocmeam carnete de CEC pentru suma respectivă, care trebuia să fie rotundă. Pentru mărunțișuri li se dădea țigări. CEC-ul completat era introdus într-un fișier... În momentul când se forma un lot, primeam de la comenduire lista cu persoanele care urmau să fie trecute pentru un drum spre Canal, de exemplu... Se făcea un tren cu dube, că erau sute de deținuți care veneau... Obligația noastră era să scoatem CEC-urile și, odată cu plecarea lor, șefu' nostru făcea un proces-verbal și le dădea, iar cei de la obiecte de valoare le trimiteau pungulițele cu lucrurile fiecăruia. Dacă deținutul de la locul de muncă, de la Canal de exemplu, era mutat la Bicaz, același lucru i se întâmpla și acolo. El trebuia să plece de acolo cu carnetul de CEC-uri și cu obiectele. Bine, nu i se dădeau lui personal, dar erau în transport, milițianul făcea operațiunea. N-aveai voie să cumperi nimic. E, asta am făcut-o aproape două luni de zile la Ghencea, până la eliberare.

Ați fost șicanat de Securitate după eliberare ?

Ne-a luat tot în perioada asta, absolut tot: când am venit eu din pușcărie, casa era luată cu tot inventarul agricol și mobilele din casă, nu mai aveam nimic. Casa nu mi-a dat-o, era deja dată cooperativei de consum de acolo și am stat în casa socrului meu circa două săptămâni, după care m-a dat afară și de acolo și mi-a dat o casă a unei fel de rude îndepărtate la marginea satului, într-un deal acolo...

După ce m-a arestat pe mine, la câteva luni de zile a arestat-o și pe mama mea. A arestat-o pentru faptul că n-a predat cote de cereale. După ce am venit eu din detenție, mă dă și pe mine în judecată, pentru că n-am predat cota pe anul respectiv. Dar ce să-ntâmplase ? În perioada aceea existau planuri de cultură. Nu mai cultivai pe terenul tău, ci erai obligat să cultivi, în conformitate cu planul de cultură, în zona care era stabilită pentru grâu, pentru porumb, pentru floarea-soarelui și-așa mai departe. Deci hotare nu mai existau, ăsta a fost și scopu', dar trebuia să te duci acolo să iei din lotu' ăla. Ți se dădea ce suprafață aveai. Pe noi dacă ne-a arestat, nu ne-a mai dat locul acela, dar m-a dat în judecată pentru asta, cu toate că cei de la primărie știau că nu mi-au dat locul și l-au folosit ei. Cui l-or fi dat, nu știu...

Și m-au dat în judecată și m-au condamnat la 12 ani închisoare corecțională pentru nepredare de cote. Cu toate insistențele mele, primăria de la Bălănești⁷ n-a vrut să-mi

dea nici un fel de document prin care să arăt completului că n-am folosit acest teren... era vorba de 16 hectare. Vă dați seama, nu mai aveam nici o posibilitate de trai. Aveam soție și 2 copii. Și ce era să fac? A trebuit să mă duc acolo unde aveam terenurile agricole în județul Brăila, lângă Ianca, la Târlele Filiului⁸, și cu mare greutate, după multe insistențe, am obținut o hârtie în care spunea că mie și mamei mele nu ni s-a repartizat terenul. Și cu aceasta am putut să scap de condamnarea de la cei 12 ani... Și în perioada asta am și stat fugit circa două luni...

În ce an se întâmpla asta ?

În primăvara lui '53... Și neavând încotro, am plecat la Galați și m-am încadrat la o firmă de construcții. Am lucrat aproape 3 ani pe șantier, iar în ultima perioadă am fost șef contabil al unui șantier național la Nănești⁹, în raionul Liești. De acolo m-a trimis la Barboși¹⁰, de unde, după aproape 3 ani de zile, în toamna lui '55, am fost din nou arestat într-o noapte.

Cum s-a desfășurat această arestare ?

M-a luat milițianul de la Barboși și m-a dus la Galați, la miliția regională. M-a ntrebat cine sunt. I-am spus. „Știi că ești chiabur ?” „Știu.” Da', zic : „Chiabur, chiabur, da' mi s-a luat tot, n-am nimic acolo”. „Nu ne interesează treaba asta, trebuie să te duci la raionul Cislău ! Ești chemat acolo.” M-a dus sub pază până la Cislău, m-a ținut 3 zile, după care m-a trimis în sat la mine la miliție. Și-am întrebat : „Pentru ce m-ați adus ?”. „Trebuie să locuiești în sat !” „Păi, ce să fac în sat ?” „Nu mă interesează... Trebuie să stai în sat !” Am întrebat dacă am domiciliu obligatoriu. „Nu, n-ai domiciliu obligatoriu, dar trebuie să stai în sat !”

În sat n-aveam nici un rost de trai. Nu știu dacă oamenii ăia înțelegeau, dar nu-i interesa, acesta era sistemul. L-am întrebat pe milițian : „Dom'le, sunt arestat ?”. „Nu.” Zic : „Atunci trebuie să mă duc să-mi predau serviciul...”, că eram șef contabil de șantier la Barboși. Într-adevăr, m-am dus, iar cei de la miliția Galați mi-a spus : „Nu mai ai voie să locuiești pe teritoriul regiunii Galați !”. Și-a trebuit să lichidez ce aveam acolo și m-am dus înapoi în sat. Și am stat în sat o lună și ceva... Nu știam ce să fac, cerșeam pur și simplu la cunoștințe, rude, ca să pot să trăiesc eu și familia mea... Vă dați seama ce-a fost pentru mine ? Că aveam înainte o situație materială bună. Tatăl meu murise în '45, mi-a lăsat o avere destul de mărișoară... Împreună cu mama și cu fratele meu aveam tot ce ne trebuia... și să ajung după aceea să nu am ce mânca. Eu și familia mea ajunsesem să cerșim în sat... Nu aveam nimic, pur și simplu, iar de lucrat n-aveam unde să lucrez... Situația asta a fost teribilă, a fost groaznică...

Și cum ați ieșit din situația aceasta dificilă ?

Întâmplător, printr-o mprejurare, am găsit un servici la Vinalcool Buzău. M-a cunoscut cineva și m-a ntrebat : „Da' ce-ai lucrat ?”. I-am spus c-am lucrat în construcții. Zice : „Eu am nevoie de unu' ca tine, da' tu știi ce înseamnă un deviz ?”. „Domnule, aveam control preventiv pentru un șantier național, cum să nu știu ce înseamnă un deviz ?” Zice : „Domne, am nevoie de dumneata !”. Și m-a angajat provizoriu la Vinalcool Buzău, pentru că avea acolo 3 feluri de lucrări : în antrepriză, în regie proprie și reparații

8. Târlele Filiu, subordonată administrativ orașului Ianca.

9. Localitate între Focșani și Galați, astăzi în județul Vrancea.

10. Localitate în județul Galați.

capitale. Cel care era șeful de la investiții fusese un fost ofițer de geniu, era foarte bun ca și constructor, dar nu le avea cu scriptologia. Și-atunci Banca de Investiții de la Buzău (pentru că acestea erau fonduri de investiții) a descoperit la un control făcut că fondurile nu erau puse cum trebuie și a amenințat conducerea întreprinderii că dacă nu-și pun în ordine situația economică a materialelor și a fondurilor, îi vor da în judecată pentru deturnare de fonduri. Acesta a fost motivul pentru care m-au angajat pe mine, provizoriu...

Și vă rog să mă credeți că am muncit în perioada aia de o lună și jumătate mai mult în Banca de Investiții, pentru că la Vinalcool nu găseam documentație, toate devizele erau dincolo... Dar într-o lună și jumătate, ducându-mă la unitățile lor, că erau unități separate, de la Pătărlagele până la Roșiețu, unde aveau fel de fel de lucrări, am reușit să fac lumină în acte. Directorul Băncii de Investiții a venit la conducerea întreprinderii și le-a spus: „Domnilor, ați avut noroc cu băiatu’ ăsta, pentru c-a făcut lumină în tot ce-ați avut până acum”. Ca urmare, am fost ținut în continuare pentru alte probleme de contabilitate... Șeful de cadre, un oarecare Iosif, fusese la depoul de locomotive la Buzău și-l avusese ca ucenic pe Chivu Stoica¹¹, deci era un om cu mare greutate. A venit la mine și mi-a spus: „Domne, am înțeles că ne-ai ajutat, dar nu se poate, trebuie să-ți dai demisia”. După ce făcusem astea, să mă dea afară! Și am avut un prieten acolo la salarizare care mi-a spus: „Să nu cumva să faci această prostie pentru că, din moment ce au trecut două săptămâni de probă și nu te-au dat afară, nu te poate da, pentru că vor avea de-a face cu tribunalul”. Omu’ ăsta mă chema în fiecare zi la el și mă presa să-mi dau demisia. „Nu-mi dau, domne, demisia!” Câteodată omul mai are și noroc... L-a scos la pensie pe el, a venit un alt șef de cadre, un om mai cumsecade, care a spus: „Lasă, domne, că dacă a spus conducerea că omu’ ăsta a muncit la noi, e păcat să nu îl ținem...”.

Și de-asta vă spuneam, că am avut situația aceea grea, și atunci când am venit la Vinalcool și-am lucrat în perioada aia de început, am avut ambiția asta... și am muncit atunci cu atâta sârguință și atâta efort, ca să m-afirm și io la oamenii aceia că pot fi capabil de ceva... Și-ntr-adevăr am reușit și m-au ținut. Și bine-nțeleș că n-am mai încercat să plec în altă întreprindere, pentru că știam ce înseamnă dosarul, să încep din nou cu cadre și așa mai departe. Și am rămas acolo până în 1968 când s-a reorganizat regiunea și am fost propus pentru postul de contabil-șef. Au mers la partid cu dosarele noastre și, când a ajuns la dosarul meu, li s-a spus: „N-ați găsit un altul cu mai multe belele pe cap decât omu’ ăsta?”. Și nu m-a acceptat. Am rămas șef de serviciu. Și-am lucrat la contabilitate 40 de ani la întreprinderea asta, Vinalcool, și-așa am ieșit la pensie pân’ 1985.

Mai trăiește cineva din lotul cu care ați fost arestat ?

Au cam murit... Diaconescu Artemie¹², pe el îl știu că mai trăiește. Eu și cu Artemie eram printre cei mai tineri... eu aveam 26 de ani. Ceilalți erau oameni în vârstă, au murit între timp... Eram toți după valea aceea de la Pârscov până la Goidești, Brătilești¹³... La

11. Chivu Stoica (1908-1975), membru PCR din ilegalitate, a fost și închis în urma grevei de la Atelierele Grivița. Membru CC al PCR/PMR (1945-1975), prim-ministru al României între anii 1955 și 1961 și președinte al Consiliului de Stat între anii 1965 și 1967. S-a sinucis în 1975, trăgându-și un glonț în cap. CPADCR, *op. cit.*, p. 790.

12. Pentru detalii a se vedea interviul cu Artemie Diaconescu din prezentul volum.

13. Localități din județul Buzău.

un moment dat, după ce-am ieșit din pușcărie, s-a vehiculat un lucru, din cauză că la proces n-a apărut șeful organizației... Se spunea că acela se poate să fi fost un securist care-a organizat această treabă ca să vadă care sunt dușmanii poporului. Nu pot să vă spun dacă-i așa sau nu, dar circula acest zvon, deoarece capul acestei organizații n-a fost la proces. Ce să facem? Viața asta ne rezervă multe surprize... Aceasta este o parte destul de importantă a vieții mele... S-ar putea scrie și-un roman, eventual, dacă aș avea niște talent de dramaturg, dar n-am așa ceva, așa că...

O să rămână, oricum, mărturie acest interviu cu dumneavoastră...

Asta așa este. Eu v-am spus tot fără să exagerez nimic. Este absolut realitatea pe care am trăit-o, prin care am trecut...

Aveți regrete pentru ce s-a întâmplat, pentru schimbarea din viața dumneavoastră?

Acuma, să fiu sincer, parcă mie mi-e și jenă să vorbesc de perioada asta a mea, de 1 an de zile, când alții au făcut mulți, mulți, mulți ani... Am avut 2 cumnați preoți, unu' a făcut 7 ani și unu' 12 ani de pușcărie... și, mă rog, câte s-au întâmplat...

Vă mulțumesc foarte mult.

Cu multă plăcere. Atât am putut să vă spun. N-are rost să-mi arog niște lucruri pentru că nu le-am făcut... Ce să mai spun eu? Parcă mi-e și jenă oarecum să vorbesc...

Cluj

Pr. Matei Boilă

S-a născut la 17 aprilie 1926 în Blaj. Naționalitatea : română. Religia : greco-catolică. Studii : Facultatea de Drept. Profesia : preot. Arestat în 3 rânduri : în 1946 (timp de două săptămâni), în 1952 (internare administrativă de 60 de luni, din care a executat puțin peste 1 an) și 1956 (condamnat la 10 ani, a fost eliberat după 8 ani). A trecut prin majoritatea închisorilor și lagărelor comuniste, dintre care amintim Jilava, Gherla, Botoșani, Canal ori Balta Brăilei. A fost eliberat în 29 iulie 1964. La data interviului locuia în Cluj-Napoca. Interviu realizat de Alin Mureșan la 27 mai 2007. Transcrierea, tehnoredactarea și editarea interviului – Alin Mureșan. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cotele 133, 134.

Spuneți două cuvinte despre familia dumneavoastră, vă rog.

Părinții mei, Zaharia Boilă și Clara, născută Pop, sunt greco-catolici. Mama este din familia lui Iuliu Maniu, a fost nepoată de soră. Tatăl mamei mele a murit când ea avea 1 an și ea a fost crescută de Maniu, așa că, într-un anumit fel, Maniu a fost părintele ei, crescător. Sigur că noi am fost foarte legați de Maniu... Eu copilăria mi-am petrecut-o la Cluj, dar importantă pentru activitatea mea și pentru toată epopeea închiderii a fost studenția, pe care-am petrecut-o tot aicea, la Cluj, prin '45-'46. Eu am fost student la Facultatea de Științe Juridice și în timpul acesta am fost secretarul organizației TUNȚ – Tineretul Universitar Național-Țărănist – și am participat din plin la toate mișcările anticomuniste de-atunci.

Ați participat și la marea grevă studențească din 1946 ?

Sigur, cum să nu ? Din plin. Și am fost și arestat atuncea, vreo două săptămâni, și dus la București, pentru că ei considerau că sunt unul din elementele care tulbură aicea și fac imposibilă o liniștire a apelor. Apoi am fost ascuns vreun an de zile : am fost la Bădăcin, unde avea Maniu casa, și dup-aia am ieșit afară și mi-am făcut facultatea. Am ajuns în anul IV și am fost printre puținii – nu știu dac-au fost 2 – integraliști, cum se spunea atuncea, adică îmi luasem toate examenele. După ce am terminat n-am fost repartizat nicăieri, pentru că eu am avut o atitudine împotriva comuniștilor în timpul facultății, am luat de multe ori cuvântul în diverse împrejurări. N-am fost repartizat nicăieri și-atuncea mi-am găsit eu, cu ajutorul unui prieten de-al meu, Iencica Radu¹, care-a fost doctor

1. Radu Iencica, născut la 2 februarie 1926 în Cluj-Napoca. A absolvit Facultatea de Medicină și a lucrat ca doctor la Gura Ocnitei, lângă Târgoviște, dar avea domiciliul stabil în Cluj-Napoca. A fost arestat pe 3 ianuarie 1953 pentru că l-a găzduit pe Ovidiu Cotruș și a fost condamnat la 1 an de închisoare corecțională de către Tribunalul Militar Cluj. Informații oferite de Raul Volcinschi și din fișa matricolă penală din AANP.

unde în Ochiuri², loc de muncă lângă Târgoviște, într-o schelă petrolieră. Când o fost repartizarea lor din partea Ministerului petrolului, a fost un tip mai inteligent care-o spus : „Uite ce e ! Pe mine nu mă interesează că veniți aici și spuneți care-o fost dușmănos și care-o fost nu știu cum. Mie să-mi dați unul care-i bun”. Și-atuncea l-o luat pe Iencica și l-o dat acolo... Apoi m-au dus și pe mine, și am fost ca tehnician și sonder în petrol.

Asta în ce perioadă se întâmpla ?

1951. Am mers acolo că trebuia să-mi câștig existența. Și de-acolo, în 15 august '52, au fost arestați toți așa-zii conducători PNT, PNL – vezi Doamne, reacționarii – și duși la Canal, la administrativ. Atunci am fost și eu arestat în calitatea mea de student neserios pentru ei (râde – n.n.) și am fost dus la Canal.

Vă rog să descrieți în câteva cuvinte cum ați perceput instalarea regimului comunist în România.

Vă dați seama că eu am fost dintre cei care, cât am putut, m-am împotrivit din toate puterile. Am făcut ce-am putut : greve, manifestații... Știam ce se întâmplă în lume și eram bine informat și din partea lui Maniu. Acuma, ceea ce eu vă pot spune este că greșit se spune că Maniu ne-ar fi impulsionat ca să facem toate lucrurile acestea, pentru că el ar fi fost înșelat de occidentali. Nu-i adevărat. El a fost foarte conștient și a știut precis ce se va întâmpla. Vă pot da de exemplu o întâlnire foarte semnificativă. După conferința de la Moscova din iarna lui '45³, când s-a hotărât ca să se facă așa-zisele alegeri libere aici, în România, au fost primiți în guvern 2 delegați din partea Partidului Național-Țărănesc și Partidului Național-Liberal : Hațieganu și Romniceanu⁴. Archibald Clark și Harriman, care erau reprezentanții Angliei și-ai Americii la conferință, împreună cu Vișinski au venit în România să aplice această înțelegere și s-au întâlnit la București cu Maniu. După ce-a avut această întâlnire, Maniu a venit la Cluj și s-a întâlnit cu unchiul meu, Ionel Pop⁵ – scriitorul de povești vânătoarești și naturale, nu știu dacă-l știți –, și Zaharia Boilă, tatăl meu. Și mi-a permis să stau și eu acolo, deși eram tânăr. Cred că Maniu intenționat m-a lăsat să fiu acolo, ca să pot da mărturie mai târziu... Pentru că unchiul meu, Ionel Pop, o zis la un moment dat : „Unchiușule” – că așa-i spuneam noi lui Maniu –, „eu nu pot să înțeleg. Am auzit că vor fi alegeri libere, că vor intra 2 inși în guvern, că Marile Puteri garantează libertatea alegerilor... De ce ești așa de supărat ?”. Și-atunci Maniu s-a uitat la noi și-a spus : „Nu vor fi alegeri libere. Alegerile vor fi măsluite și furate de comuniști. Iar occidentalii vor protesta numai de formă, pentru că s-au înțeles să ne abandoneze pe mult timp rușilor”. Și-atuncea Ionel Pop o spus : „Da' bine, atunci de ce să ne băgăm în alegerile ăstea ? Să dăm liste pentru Securitate⁶ ?

2. Ochiuri, localitate în județul Dâmbovița.

3. Conferința Miniștrilor de Externe ai celor trei Mari Aliați, desfășurată la Moscova între 16 și 26 decembrie 1945.

4. Emil Hațieganu (PNT) și Mihail Romniceanu (PNL), ambii miniștri de stat fără portofoliu de la 7 ianuarie 1946.

5. Ionel Pop, avocat, subsecretar de stat în Ministerul de Interne (1932-1933). Arestat la 1 august 1947, a fost eliberat la scurt timp în urma desolidarizării de PNT cauzate de șantaj. Rearestat la scurtă vreme, nu a fost condamnat, însă regimul comunist s-a folosit de el pentru a dezinforma Occidentul. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. P-Q*, p. 305.

6. „Lista” pentru Securitate consta, desigur, în lista candidaților PNT, nu era vorba despre o acțiune de denunțare.

Dacă și-așa ne-au abandonat și ne-o făcut...". Atuncea, îmi amintesc și-acuma, Maniu s-o uitat cu tristețe la noi și-o spus : „Și voi îmi faceți greutate ? Eu știu că voi muri în fața plutonului de execuție sau în închisorile comuniste, dar am de îndeplinit o misiune. Trebuie să câștig în realitate alegerile, să-i silesc pe comuniști să falsifice în văzul lumii aceste alegeri, ca să dau poporului român conștiința că nu s-a predat de bună voie și c-a rezistat în fața opresiunii și a comunismului, iar acest element de demnitate va fi cel pe care se va clădi viitorul postcomunist, eliberarea și ridicarea românilor". De-aceea sunt așa de supărat acumă când îi văd pe toți ăștia, pe Ungureanu și Liiceanu că zic : „România a fost cel mai puțin rezistentă față de comunism". Cum cel mai puțin, când o fost cea mai mare rezistență aici ? Rezistență adevărată, în care-au murit sute de mii de oameni și o fost închise partide întrege...

...și o Biserică întreagă.

Biserică... asta nici nu mai vorbesc ! Și așa de frumoasă rezistență... până și cea din munți ! Maniu știa ce urmează și zicea : „Să nu faceți ! ", da' nu, oamenii totuși au făcut și-a existat această rezistență extraordinară și o ocupație sovietică de 90%, așa cum au acceptat-o occidentalii, care-a-nsemnat decapitarea societății noastre din toate punctele de vedere : mii de morți, distrugerea structurilor. Și vii acum și spui : „O fost o rezistență slabă". E o crimă împotriva acestor oameni care au rezistat așa de extraordinar. Adică eu confund rezistența cu acea mascaradă de dizidență de la sfârșitul epocii când câțiva, în înțelegere cu occidentalii, s-au apucat și au scris nu știu ce ? Cel mai greu era că nu te lăsa să iei legătura cu lăptaru'. Dă-o-ncolo de treabă, și ăștia erau dizidența... Dizidența a fost un fel de nimica. Bine, bravo lor, că tot trebuia să faci și dizidența asta, că o fost preludiul unei schimbări de-aicea, care o fost înțeleasă cu marile puteri. Nu zic, o fost bine c-o fost.

Deci asta a fost situația și am știut toți ce se va întâmpla. Maniu o spus : „Eu acest lucru îl pot face cu garnitura de oameni pe care o am eu, nu-mi trebe alții noi. ăștia și-așa suntem condamnați și pot să fac lucrul acesta". Rar am văzut atâta eroism conștient și martiriu liber asumat... În fine, eu am ajuns în închisoare, cum v-am spus, în 15 august '52, și am fost trimis la Canal.

Deci motivele arestării au fost legate de activitatea anterioară sau de simpla apartenență la partid ?

Da, de faptul că am fost unul dintre conducătorii studențimii. Așa era atuncea, era o anchetă făcută numai de Securitate, nu se trecea prin proces penal, ci era dată o condamnare administrativă, cum se spunea.

Totuși, ați fost arestat destul de târziu, dacă era vorba de grevele din perioada studenției.

Păi, nu, că pentru greve am fost arestat atuncea, imediat. ăsta a fost lotul administrativ pe țară. Atunci am fost arestați zeci de mii de foști membri PNȚCD, conducători în diferite structuri, și pe mine m-or luat ca și conducător al studenților de-atuncea, împreună cu Ciortin⁷ – unul dintre ei. Eram, practic, cei [pe] care ne considerau ei că am

7. Horațiu Ciortin, născut la Oradea la 15 februarie 1922. Absolvent al Facultății de Medicină din Cluj-Napoca, președinte al Tineretului Național-Tărănesc și lider al Centrului Studențesc „Petru Maior” din Cluj. După 6 martie 1945 a fost arestat pentru câteva săptămâni la Sibiu. În aprilie 1945 a constituit un grup de rezistență în Munții Apuseni. S-a implicat în mișcările

condus atuncea pe studenți. Nu era nici asta prea adevărat... sigur că am fost unii dintre ei. Da' în fine, ne-o considerat așa, ne-o arestat și ne-o condamnat administrativ la 5 ani. Așa era atuncea : administrativ, adică nu condamnare penală, ci trimiterea la lagăr de muncă⁸, care era la Canal. Și erau condiții mai grele decât în pușcărie...

Dar de anchetă ați avut parte ?

Păi, da, da' o anchetă din asta foarte sumară. „Cine ai fost ? Ce-ai făcut ? Ce-ai fost în Partidul Național Țărănist ?” Norocul meu că aveam și o altă chestiune pe conștiință, anume că l-am ținut și l-am adăpostit pe Sabin Cotruș Ovidiu⁹, care era condamnat 7 ani într-un lot de legionari. El era prieten cu Iencica și cu mine și noi l-am ținut acolo la Ochiuri cât am putut. Eu l-am ținut și la Târgoviște și-atuncea m-o băgat și-n proces penal, ca favorizare de infractor. Mi-a făcut un serviciu, că m-a luat de acolo de la Canal și m-o dus la Jilava. Și era mult mai bine, că la Canal era o nenorocire...

Dar la Canal cât ați stat ? Doar câteva luni ?

La Canal numai câteva luni. Atuncea când am fost duși administrativ, am fost la muncă. Eram la Capul Midia, lucram de toate. Extraordinar cum e în lumea asta... Pe o mare parte dintre deținuți ne ducea la cariere de piatră : trebuia să spargem piatra și s-o încărcăm în camioane, s-o ducem să facem un dig. Am făcut atuncea un dig mare la Capul Midia... Și acolo era o betonieră mare de tot care trebuia deservită, încărcată cu camioane cu ciment, cu pietriș și cu nisip. Și-astea se duceau, se aruncau în betonieră, după-ai se malaxa, se forma cimentul ăla mare, se ducea betoniera asta pe o șină și se făceau blocuri imense, din care s-o făcut digul. Știi ? Pentru ei era foarte important ca betoniera să funcționeze, și-atuncea i-am binecuvântat pe ruși, pentru că betoniera era rusească și dacă ar fi funcționat normal și bine era o nenorocire, da' se strica tot la

studențești anticomuniste de la Cluj din 1946. A fost arestat și condamnat la 6 luni de închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Pitești, Ministerul de Interne și Malmaison. În 1948 a fost rearestat și condamnat la 1 an de închisoare. În 1951 este din nou arestat și trimis „administrativ” la Canal pentru 60 de luni. În 1954 i s-a fixat domiciliu obligatoriu la Măzăreni, în Bărăgan. În 1956 s-a stabilit la Dej, apoi la Satu Mare. Claudiu Porumbăcean, *Horațiu Ciortin. De la opoziție la rezistența anticomunistă : Sibiu – Munții Apuseni – Cluj – Canal – Bărăgan*, în *AIO – Anuarul Institutului de Istorie Orală*, IV, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2003, pp. 87-114.

8. Primele internări administrative în lagărele de muncă, realizate prin decizii ale Ministerului Afacerilor Interne (MAI), au avut loc în 1950, însă din 1952 ele s-au succedat într-un ritm scăpat de sub control : în primele 6 luni ale acestui an au fost emise 118 decizii MAI, prin care 3.963 de oameni au fost trimiși în lagăre. Numărul total al celor internați fără condamnări este, într-o estimare minimală, 50.000. Arhiva CEx. al CC, nr. 264/18.02.1972, vol. IV, f. 17, *apud* CPADCR, *op. cit.*, p. 621.

9. Ovidiu Sabin Cotruș (1926-1977), poet, critic literar, nepotul scriitorului și diplomatului Aron Cotruș. A reușit să scape de arestarea din 15 mai 1948 și a fost condamnat în contumacie la 5 ani de închisoare în aprilie 1949 în lotul Centrului Studențesc Legionar Cluj condus de Ioan Bohotici. A stat ascuns până pe 29 noiembrie 1951 când a fost arestat. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Oradea, Gherla. După eliberare a locuit la Timișoara și a lucrat ca redactor la revista *Familia*. A mai fost reținut pentru cercetări după mișcările din 1956, fără a mai fi condamnat, întrucât era grav bolnav. A decedat la Cluj-Napoca. Informații oferite de Marcel Petrișor și din fișa matricolă penală din AANP ; http://ro.wikipedia.org/wiki/Ovidiu_Cotruș, accesat la 1 august 2008.

5 minute... Noi stăteam în timpul ăla, că nu puteam să ne spună nimica până când nu se repara betoniera. Știi? A fost mult mai ușor decât în altă parte...

Or, vezi cum se întâmplă în lumea asta? Când ne-o dus, ne-o scos acolo pe platourile ălea mari și le-o trebuit o brigadă de oameni ca să lucreze la betonieră. Fiindcă pentru ei era mai important să funcționeze betoniera. Știi? Bineînțeles că încărcarea sacilor cu nisip și a vagonetelor cu pietre și cu ciment nu era chiar așa de grea ca ceea ce aveam de făcut la carieră, dar pentru ei asta era important... Și-atunci ne-o scos pe platformă și, cum erau ei totdeauna șmecheri, zice: „Mă, care dintre voi e în stare să lucreze bine și mult?”. Bineînțeles că acolo, săracii, marea majoritate erau intelectuali de-ăștia, profesori amărâți, bolnavi foarte mulți, și nu puteau să lucreze. Și aproape toată lumea zicea: „Sunt bolnav, nu pot să lucrez”. Și-atuncea eu, care eram mai tânăr, am zis: „Domne, dacă nu mă duc eu, cine să se ducă?”. Și-am făcut 3 pași înainte: „Eu!”. „Tu ești în stare, mă?” Eram foarte slab... „Da, sunt în stare.” „No, treci aici!” Încă 2, încă 2, și la urmă zice: „No, voi veți lucra la betonieră”. Când o auzit ceilalți, săracii... toți o vrut să vină aicea, da' nu i-o mai primit: „Duceți-vă!”. Și uite așa am ajuns la betonieră, unde era mult mai bine. Știi? Pentru că atuncea eu m-am gândit: „Ce să fac? Trebe să m-anunț eu, că doară dacă nu mă anunț io,ăștia săracii sunt amărâți și îi vai și-amar de capul lor, bolnavi și bătrâni”. Dup-aia m-a dus la Jilava, pentru ancheta referitoare la Cotruș.

Cam la cât timp după arestare ați fost implicat în procesul lui Cotruș?

După 1 an, nici un an. Prin noiembrie 1952. Pur și simplu am fost dus acolo la Jilava și băgat în procesul ăsta. Și în anul acela cât am stat la Jilava, în toamna și iarna lui '52 spre '53, am fost atât de fericit... Am avut ocazia să stau cu monseniorul Ghika¹⁰. Eram vreo 240 de inși acolo înghesuți în 4 celule mici, și la un moment dat s-o deschis ușa și o împins înăuntru un om îmbrăcat în izmene și maieu, cu barba albă, slab... Ne-am uitat la el și-atuncea imediat, cum se întâmplă în pușcărie, într-o secundă, ca la telegrafia fără fir: „E monseniorul Ghika!”. Eu bineînțeles că știam de el. Repede m-am dus la el: „Monsenior, eu sunt Matei Boilă”. El avea o memorie extraordinară... Nu m-o cunoscut pe mine deloc, da' l-o cunoscut pe fratele meu, pe sora mea și prietenii mei de la București și știa de mine. „A, ești Matei Boilă. Să te binecuvânteț!” Eu, cum eram într-o perioadă când făceam pe rebelul – știi, tinerețea asta... –, am spus: „Da', Monsenior, eu tre' să vă spun ceva. Eu nu sunt momentan în Biserică, nu sunt credincios”. S-o uitat la mine și-o zis: „Eu știu mai bine decât tine că ești în Biserică...” și m-o binecuvântat. Din clipa aia am simțit că nu mai pot să scap de Biserică, fără nici o discuție, așa o putere extraordinară avea. Și eu am fost eliberat după vreo lună-două... și am ajuns la Ochiuri, lângă Târgoviște, acolo unde era fratele meu. Știi? Că doar acolo ne-o lăsat să mergem. Am venit din pușcărie, l-am întâlnit pe fratele meu și vă dați seama ce fericit am fost... Și atuncea primul cuvânt care i l-am spus a fost: „Știi cu cine m-am întâlnit în pușcărie?”. Zice: „Știu. Cu monseniorul Ghika”. „Da' de unde știi?” „Păi, știu, că noi ne-am rugat tare ca să te întâlnești cu el, ca să revii la credință.” Extraordinar a fost.

10. Monseniorul Vladimir Ghika (1873-1954), descendent al ultimului domnitor al Moldovei, Grigore V. Ghika Vodă. Preot, conferențiar, om de știință și diplomat. A înființat primul dispensar gratuit din România (Bethleem Mariae, la București) și a pus bazele spitalului și sanatorului Sf. Vincențiu de Paul. A fost arestat la 15 noiembrie 1952 și condamnat la 3 ani de temniță grea. A executat pedeapsa în închisoarea Jilava. A murit la 17 mai 1954. www.vladimirghika.ro, accesat la 30 ianuarie 2008; fișa matricolă penală din AANP.

A fost un moment frumos.

Da, foarte frumos.

Care era starea de spirit a monseniorului Ghika în închisoare ? Era deja închis de ceva vreme.

Era. Eu spun sincer că puțini oameni am văzut în pușcărie total eliberați. Foarte mulți am văzut care erau puternici și învingeau suferința, erau tari, dar așa eliberați... Era senin. Numa' vreo 3-4 ca el am văzut în pușcărie : el, părintele Iovan¹¹ și încă vreo 2. Când l-am întâlnit prima oară acolo în pușcărie, i-am adresat cuvântul pe care-l spuneam tuturor care veneau noi atunci : „Când ne eliberăm ?”. Ei veneau cu știri de-afară, dar el se uită la mine, zâmbește și zice : „Să ne eliberăm ? Da' când am fost mai liberi decât acum ?”. Și-atunci mi-am dat seama ce prostie am spus și i-am cerut iertare. „Auzi, nu-i nimic, lasă, că îi bine”. Atunci mi-am dat seama ce însemnează omul pentru care zidurile nu există... Pentru el nu existau zidurile ! Era liber sufletește, total liber ! Totuși, pentru că își dădea seama că pentru noi erau importante și știrile astea : „O să fiți și liberi, stați liniștiți. Și de-aicea o să ne eliberăm, da' deocamdată este important că suntem liberi sufletește”. Și într-adevăr avea dreptate : mai liber ca acolo n-am fost nicăieri, niciodată. A fost atât de bine...

Dar fizic cum se simțea ?

O, păi n-avea decât o jumătate de plămân deja, abia sufla... Era foarte necăjit și amărât așa, din punct de vedere fizic. A și murit peste vreo două luni. A fost dus în infirmerie și a murit acolo... Dar și-a anunțat moartea cu vreo două zile înainte. O spus : „O să mor”. Era o figură foarte frumoasă... Știi ?

Cei din cameră cum îl priveau ? Cum se purtau față de el ?

Păi, foarte bine, știți cum era... Acolo erau majoritatea politici. Erau și de-ăștia de drept comun, vreo 2-3, da' ăia erau înăbușiți de toată atmosfera cealaltă, care era extraordinară.

Îl cunoștea toată lumea ?

Toată lumea știe cine-i și cum îi. Ceea ce iarăși m-a impresionat în mod deosebit a fost următorul lucru : eu am stat cu foarte mulți preoți, episcopi, oameni sfinți, așa, și foarte buni, care se rugau mult și își făceau timp și pentru ceilalți, dar își respectau rugăciunea lor și meditația lor. Pe monseniorul Ghika îl simțeam cât este de extraordinar de capabil de înălțare sufletească și de meditație... Cât era de dornic, ca un burete care absorbea Spiritul Sfânt. Totuși, deși slab și amărât cum era, 240 de oameni veneau mereu la el să-l întrebe de toate, și nu numai pentru spovadă, că el era un om care a umblat prin lumea întreagă, cunoștea lumea întreagă. Îl întrebau de toate și el era la dispoziția tuturor. O dată n-am auzit să spună : „Lăsați-mă, că acuma am rău răciune !”. Nu, era cu totul la dispoziția noastră. M-o impresionat chestiunea aceasta. Abia sufla, abia mai putea, da' el era gata să ne ajute...

11. Probabil părintele Ioan Iovan, fost deținut politic, starețul Mănăstirii Recea, Mureș. Fost monah la Mănăstirea Vladimirești, condamnat în 1955 la muncă silnică pe viață după ce a trimis conducerii statului și Bisericii un memoriu în care protesta împotriva deciziei de desființare a mănăstirilor, precum și împotriva Sinodului Permanent al BOR care printr-o decizie din 3 septembrie 1954 dorea să reducă afluența credincioșilor la Mănăstirea Vladimirești sub pretextul unor abateri de la doctrina și practicile ortodoxe.

Era și extraordinar de erudit. Ținea conferințe în celulă ?

Acolo ținea, răspundea la diferite întâmplări, la diferite probleme. Desigur că era foarte erudit și pentru noi asta a fost o binecuvântare. Și-atuncea chiar mi-am dat seama ce însemnează în lumea asta faptul că eu am avut încă o pedeapsă pentru o infracțiune făcută și ce mult m-o ajutat : m-o luat de la Canal, m-o făcut să mă întâlnesc cu monseniorul Ghika și m-o eliberat mai repede... A fost extraordinar, nu știi niciodată cum te-ajută Dumnezeu.

Când ați fost mutat de la Jilava ?

Aproape după 1 an, nici nu mai țin minte. Culmea culmilor e că atunci când o murit Stalin s-a desființat administrativu'... O murit Stalin, s-o desființat și Canalul. Însă știi cum sunt ei, sunt ticăloși de ultimă speță, nu te eliberează imediat... Și eu am fost eliberat în noiembrie. Cum făcea ei : nu ne dădea drumul la toți acasă deodată. Știi ? Ne dădea rând pe rând și o durat aproape 2-3 ani până când i-o eliberat pe toți. Știi ? Pentru că asta era ticăloșia lor... că s-o dat dispoziție să îi treacă prin penal pe cine poate, care au o chestie... Și pe mine m-o dat în penal, da' am avut un noroc extraordinar, că președintele completului de judecată era un fost coleg de-al meu de facultate, un băiat foarte simpatic. S-o prefăcut, bineînțeles, că nu mă cunoaște, și mi-o dat condamnare numai 1 an, cât deja făcusem, că făcusem deja 1 an și ceva. Și mi-o dat drumu' înaintea celorlalți din administrativ, că ceilalți o fost eliberați pe județe... aberații din astea. Știi ? Da' era mai bine c-am avut în plus o condamnare penală... Mă rog, și am fost eliberat în noiembrie '53. Am intrat în vara lui '52 și-am ieșit în toamnă, aproape de Crăciun în '53. Deci am făcut doar 1 an și ceva.

De ce spuneți că a fost bine că ați avut o condamnare penală în plus ?

Păi, am fost implicat în procesul lui Cotruș și am avut condamnare penală. Și-ăla a fost o binecuvântare (râde - n.n.). Stăteam într-o celulă cu niște paturi suprapuse, cu vreo 6-7 inși, tot felul de avocați de prin București, care nu mai puteau de chin. Erau proaspăt arestați și mâncarea era foarte proastă. Dar pentru mine a fost o binecuvântare. Stăteam acolo și dormeam... Cât puteam, dormeam, în afară de când mă scoteau la anchetă. Ția tot ziceau : „Mă, ce nesimțit. Uite cum stă și nici nu-i pasă...”. Știi ? O fost foarte ușor pentru mine și la anchetă. Ei voia să scoată de la mine cine l-o mai ajutat pe Cotruș, cu cine-o mai fost. Vine ofițerul și-mi spune : „Măi, prostule, mă, tu nu-ți dai seama că tu-ți faci greutăți și cu cât durează mai mult ancheta, te ținem aicea la pușcărie ? Altfel te-am trimite la lagărul de muncă”. Și mă uitam la el : „Da, văd că așa avea un interes mare, da' ce să fac dacă nu știi ?”. Da' eu ziceam că să mă ție cât mai mult acolo (râde - n.n.).

Nu v-au bătut în acea anchetă ?

Nu. Eu am avut un noroc extraordinar. Noroc în ghilimele. Tre' să spun că atunci când am fost arestat, cu o lună înainte, am avut șansa de-a sta de vorbă cu un prieten, Ionel Pop, care ieșise din pușcărie chiar atunci. Și-a fost unul dintre cei care-a fost băgat în „reeducarea” de la Pitești, chiar în camerele de infirmerie... Cum le spunea ?

Camera 4-spital.

Da, 4-spital. Și eu am stat cu el de vorbă, că eram prieten cu el. Și nu se putea echilibra sufletește, că trecuse prin acea groaznică tortură și era totalmente distrus. Nici astăzi, după 60 de ani și nu-și poate reveni, este ceva grozav...

Mai trăiește ?

Da. Era pur și simplu apăsător și mama lui tot îmi spunea : „Ce să facem cu el ?”. Până-ntr-o zi când n-o mai putut răbda să țină în el și mi-o spus : „Matei, hai cu mine afară, să-ți spun ceva !”. Că zidurile aveau urechi... Știi ? Ne-am dus la plimbare și pe drum mi-a povestit groaznicele întâmplări din pușcărie, cum o intrat el în moara aceea. Mi-o spus toate acelea, deci eu am fost foarte informat asupra ticăloșeniilor extraordinare ce se întâmplă în închisori. După un timp, am fost și eu arestat, însă am avut timp să realizez și să mă apăr de această mare crimă. Distrugerea sufletului... Știi ? Și îți spun cum : printr-o rugăciune. Da' o rugăciune făcută cu adevărată umilință. Io am văzut atuncea în pușcărie oameni foarte curajoși, puternici, mândri, care erau dispuși să lupte și cu stâncile și toți au căzut până la urmă, că era normal să cadă. Nu era nici un fel de filozofie, că erau bătuți, chinuiți, fizic erau din ce în ce mai slabi, până la un moment dat cădeau, că n-aveau ce să facă. Și l-am întrebat pe unul dintre ei, care-o trecut pe-acolo, Baumann, cu care-am stat în pușcărie : „Spune-mi, Baumann, o fost oameni care au rezistat la tortură și n-au căzut să fie ei la rândul lor torționari ?”. Asta însemnând că au rezistat... Și el s-o uitat la mine și zice : „Ascultă, Matei, o fost. Cei care-or avut norocul să moară în primele 3 zile de represiune”. Asta era situația. Or, eu am realizat lucrul acesta, m-am rugat cu adevărată umilință și-am spus : „Doamne, eu știu că sunt slab. Eu știu că se pot face asupra mea presiuni care depășesc posibilitatea mea de rezistență, deci eu sunt în mâinile Tale. Te rog un lucru : nu-mi da niciodată mai mult decât pot să suport”. Și la Maica Domnului m-am rugat îndeosebi. Și chiar când mă rugam m-am gândit : „Măi, ce bine că eu nu pot să suport prea mult și-atunci o să-mi deie destul de puțin”. Și toată pușcăria am avut această binecuvântare. Am simțit-o.

Fiecare om rezistă mai ușor la anumite lucruri și mai greu la altele. Unii nu rezistă la foame, unii la frig, unii la bătaie, unii la tortură fizică. Pentru mine era cel mai greu de rezistat la tortură fizică. Rezistam mai ușor la foame, la singurătate, la frig... era ușor. Da' m-o ferit Dumnezeu. Și deși am trecut prin 4 anchete, în perioada cea mai cumplită, și eram categoria aceea care trebuia să intre acolo, că eram student, știi cum am scăpat ? Am simțit mâna Maicii Domnului care m-o apărât, pentru că m-am rugat cu umilință. Foarte mare lucru o fost pentru mine. Fiecare om își are partea sa slabă. Dacă are puterea umilinței, să recunoască lucrul acesta și să ceară lui Dumnezeu ajutor, capătă ajutor ! Mi-amintesc că era în pușcărie atunci, chiar pe vremea când eram și eu, o spioană titoistă, vestită în toate părțile, de o dărzenie extraordinară...

Era Vida Nedici cumva ?

Poate că da. Nici nu mai țin minte... Vida Nedici¹², parcă. Domne, era de o forță extraordinară. O băteau, o chinuiau, unghiile rupte, tot felul de chinuri nemaipomenite

12. Vida (Vidosa) Nedici, originară, se pare, din Turda. A lucrat la Securitatea din Timișoara ca translator și anchetator. Era vestită pentru cruzime și pentru metoda de tortură preferată : bătaia cu creionul la testicule. În august 1950 a fost condamnată la moarte într-un grup de persoane acuzate de spionaj în favoarea lui Tito. A fost grațiată după reluarea relațiilor României cu Iugoslavia și pensionată cu gradul de colonel. După eliberare a fugit în Iugoslavia de frica deținuților pe care îi torturase îngrozitor și care juraseră să o ucidă. Doina Jela, *op. cit.*, p. 194.

și rezista la toate. Într-o zi o fost scoasă la anchetă și bineînțeles că era o foame cumplită... și anchetatorul avea pe masă niște prăjituri din care mânca el. Știi? Și a văzut-o pe asta că se uită la prăjitura aia cu o privire extraordinară, transfigurată de poftă și zice: „Nu vrei să mănânci?”. „Vreau!” „Atunci să spui chestia cutare.” Și o căzut atunci, datorită acestui lucru... O bucată de prăjitură, știi? Pentru că fiecare om își are slăbiciunea sa, ca și călcâiul lui Ahile.

Unde v-ați întâlnit cu ea?

Eu nu m-am întâlnit niciodată cu ea. Am auzit doar povestea, că circula povestea între deținuți...

Și după eliberarea din '53 ați spus că a trebuit să mergeți la Ochiuri?

Da, a trebuit să mă duc înapoi la Ochiuri, că am primit domiciliu obligatoriu. Știi? Doar acolo ne-o lăsat să mergem.

Ați reușit să vă angajați ușor sau ați întâmpinat probleme din cauza dosarului?

Păi, cum aveam domiciliu obligatoriu, că ei m-o trimis acolo, era ca un fel de închisoare, eram la munca de jos. Îți dai seama că eu, totuși, aveam facultatea, și eram angajat acolo la schela aceea petroliferă ca sonдор. Lucram la schelele petrolifere. Și deși nu aveam voie să plecăm de acolo, totuși eu m-am dus până la Cluj să-mi văd familia, pe mama și pe surorile mele.

Cât timp ați stat acolo, în domiciliu obligatoriu?

Din '53 toamna și până în '55 iarna. Dup-aia am făcut acel memoriu împreună cu fratele meu, cu sora mea și cu Nicu Balotă¹³, memoriu prin care am vrut să intrăm în pușcărie, în sensul că l-am iscălit.

Vorbiți puțin despre memoriu, vă rog.

Dragă, era un memoriu... i-am spus: „Un protest împotriva ticăloșeniei pe care o făcut-o Occidentul cu noi în momentul acela”. Îmi pare așa de rău că nu l-am recuperat. Eu l-am văzut în timpul procesului în fotocopie, la ei. Securistu' care mă ancheta zice: „Domne, da' aveți o limbă veninoasă cum mai rar am văzut”. Am scris toată situația de la noi din țară: partea culturală o făcut-o Nicu Balotă, partea religioasă sora mea și io am făcut partea politică, vizavi de toată această opresiune... Tare-am vrut să pun mâna pe el, că era tare interesant, da' n-o vrut să mi-l deie. Când eram senator am fost la Măgureanu¹⁴: „Domne, dă-mi...”. „Domne, o să caut, că nu găsesc nicăieri.” Da' eu l-am văzut... N-o vrut să mi-l deie și nici acuma n-am reușit să pun mâna pe el. Ar fi foarte semnificativ. Și am făcut și-acuma, nu demult, altă cerere. Nicu Balotă o făcut și el cerere. Cine știe unde este? Da' sigur că este undeva.

13. Nicolae Balotă, născut în 1925. Eseist, critic și istoric literar, doctor în literatura universală și comparată. Arestat prima dată în 25 noiembrie 1948 și condamnat la 6 luni pentru răspândire de publicații interzise. Rearestat în 3 ianuarie 1956 în urma memoriului pomenit de Pr. Boilă și condamnat la 7 ani de închisoare pentru uneltire. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Făgăraș, Gherla, Pitești, Dej. A fost eliberat în 31 decembrie 1962 cu domiciliu obligatoriu pentru 24 de luni la Lătești. În 1981 s-a stabilit la Paris și a colaborat la Radio Europa Liberă. În prezent locuiește la Nice, în Franța. http://ro.wikipedia.org/wiki/Nicolae_Balotă, accesat la 1 august 2008; fișa matricolă penală din AANP.

14. Virgil Măgureanu, directorul Serviciului Român de Informații în acea perioadă.

Cui îi era adresat memoriul ?

Era pentru opinia publică. Noi protestam împotriva ocupației sovietice, a întregii situații și-a faptului că occidentalii ne-au recunoscut și-atuncea ne-au primit în ONU. Oferea legitimitate regimului. Cum se poate așa ceva ? Știi ? Și noi am știut atunci că asta o să ne coste, da' am zis că îl facem.

Și ce s-a întâmplat cu memoriul acela, l-ați distribuit ?

N-am ajuns, că ne-a turnat cineva, un preot, mai-marele iezuiților, Gal Francisc. Și era foarte important în rețeaua lor de spionaj, pentru că îi cunoștea pe toți credincioșii noștri și toți aveau încredere în el, pentru că el, săracu', o fost bătut cumplit când o fost în pușcărie și-o cedat. Știi ? Io mi-am dat seama din o serie întreagă de elemente, n-are rost să le spun acum, că el este cel care ne-o turnat. Șiăștia de la anchetă voiau să mă facă să cred că nu el ne-a turnat, ci îl acuzau pe părintele Pâclișan¹⁵, ceea ce nu era adevărat, dar nu le convenea ca ăsta să fie dat în vileag. Și cum mereu insista asupra mea, la un moment dat am izbucnit : „Mie degeaba îmi spuneți verzi și uscate, că doar eu știu că el este”. Nu știau ce să mai facă : „Un preot de-al dumneavoastră, catolic, este agentul și spionul nostru ? Bine-ați ajuns !”. Zic : „Ascultă, domnu' locotenent, noi avem sute de mii de preoți în lume. N-avem mașină de ghicit gându' în momentu' în care îi primește în facultate. Îi normal să mai fie dintreăștia. Da' ce să zic eu atunci de dumneavoastră ? Când al doilea om după Stalin, Beria, o fost 25 de ani agentul spionajului american ?”. Că așa o spus, ceea ce nu era adevărat (râde – n.n.), da' nu putea să zică ei că nu-i adevărat. Dintr-odată s-o făcut roșu, s-o sculat : „Ticălosule !”. „Păi, de ce, domnule, eu am citit în ziare chestia asta !” Ai, ce ciudă le era...

Când ați fost arestat pentru a doua oară ?

În 1 ianuarie '56. Eu cu fratele meu, care eram la Ochiuri, după ce am scris toate chestiile astea, ne-am dat seama că suntem urmăriți. Am fost la Bădăcin, să o văd pe mătușa mea, și-am observat cum suntem urmăriți cu niște mașini. Atuncea mi-am dat seama și când am venit acasă am ars memoriul ăsta, însă unul dintre ele apucase să-l vadă Gal și îl fotocopiaseră ei și ăla l-am văzut io la proces.

Cum s-a desfășurat arestarea ?

Cum am fost arestat ? Voiam să mergem la Ochiuri și-am venit la București să mă întâlnesc cu Nicu Balotă. Ne-am dat jos din tren și mergeam pe bulevardul Dacia, ca s-ajungem unde locuia Nicu. Și deodată s-o oprit două mașini, s-o dat jos niște jealați, ne-o înconjurat, ne-o luat de mână, ne-o băgat în mașină, ne-o pus ochelari de-ăia la ochi și ne-o dus la Interne, acolo unde ulterior am fost în Senat... (râde – n.n.) Și acolo ne-o ținut în pivnițele acelea multe.

Acolo a fost și ancheta ?

Da. Da' ei aveau toate elementele deja, așa că n-o fost prea grea. A durat aproape 1 an, pentru că eu n-am vrut să spun nimica și ei insistau, da' n-o fost așa de grea. Nu am

15. Zenovie Pâclișanu (1886-1957), prelat greco-catolic, profesor de teologie la Seminarul de la Blaj, scriitor, secretarul Adunării Naționale de la Blaj de la 1 decembrie 1918, membru corespondent al Academiei Române, director în Ministerul Culturii. A fost închis între 1949 și 1953 la Jilava și Sighet. Rearestat în 19 aprilie 1957 și condamnat la 12 ani. A fost anchetat și după proces și a murit în octombrie 1957, în urma torturilor la care a fost supus. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. P-Q*, pp. 131-132; fișa matricolă penală din AANP.

fost bătut. Am fost bătut în pușcărie, da' asta nu în legătură cu ancheta. Și a fost bătaie benignă, în sensul că atunci când te bătea la anchetă era foarte rău, că te bătea ca să spui ceva; acolo, în pușcărie, m-a bătut pentru că m-a prins la perete bătând Morse, și mi-o dat 25 la tâlpi și la fund... Foarte greu. Da' să faci 7 zile în Neagra... a fost greu, greu. Când am mers înapoi eram plin de vânătăi, tot piciorul. O fost foarte greu, da', în fine, nu pot să spun că au fost chinuri d-alea așa, serioase, cum era în timpul anchetei.

Și vi s-a făcut proces ulterior ?

Da, sigur. În '57 am fost condamnat la 10 ani ca șef de lot, fratele meu la 8 ani, sora mea la 6 ani, iar Nicu Balotă tot la 6 ani.

Unde a avut loc procesul ?

La București, la Tribunalul Militar.

Pentru executarea detenției unde ați fost dus ?

La Gherla, vreun an și jumătate, și după-aceea am fost dus la digul din Brăila. Acuma nu mai țin eu minte exact cum a fost... Am fost dus și la Galați... am și acolo vreun an, am fost la Balta Brăilei, la dig, după-ai m-a dus înapoi la Gherla. După-ai am fost dus la Botoșani și de-acolo am fost eliberat.

După această a doua arestare ați avut un adevărat periplu prin închisori.

Da, bineînțeles, nici eu nu țin minte exact, dar au fost cel puțin 12 pușcării.

Puteți face o comparație între ele, să-mi spuneți unde a fost mai dificil ?

No, asta este cred că una dintre cele mai neadevărate afirmații: „Cea mai grozavă închisoare a fost închisoarea din Aiud. Cea mai grozavă o fost cea de la Sighet”. Nu-i adevărat. Că au fost perioade și perioade. Putea să fie extraordinar de greu și la Aiud, putea să fie extraordinar de greu și la Jilava, putea să fie ușor și la Jilava, depinde de perioade. Gândiți-vă, de exemplu, cum o fost cu Coposu, pe care l-o ținut acolo la Râmnicu Sărat 7 ani singur în celulă. Singur ! Și zidit acolo, încât o uitat să vorbească... Foarte greu. Depindea de perioadă. Uneori am stat 6 luni și n-am mâncat decât ciorbă de morcovi, că toți eram galbeni și abia mergeam. Trebuia să ne ținem de perete. Știi ?

În această perioadă ați avut întâlniri cu persoane mai deosebite, care să vă fi rămas în memorie sau în suflet ?

Am stat în pușcărie cu mulți oameni deosebiți. Deosebiți ! Și unul dintre ei, de exemplu, este Moise Anculia¹⁶, un țăran din Teregoa. Un om de-o putere extraordinară, înalt cât peretele, dar care niciodată n-a abuzat de puterea lui. El a fost partizan. Formidabil ce om deosebit ! Și de o curățenie sufletească... A suferit multe bătăi și chinuri. E arestat-o pe nevastă-sa, o chinuit-o și l-o șantajat pe el, și el s-o dus și s-o

16. Moise Anculia (1915-1985), zis Păsule. Agricultor din Teregoa, Caraș-Severin. La începutul anului 1949 s-a implicat în organizarea rezistenței anticomuniste în cadrul grupului condus de notarul Gheorghe Ionescu și de avocatul Spiru Blănar. A fost arestat la 12 ianuarie 1949 și supus unei anchete dure. A fost eliberat din Primăria Teregoa în urma unei acțiuni în forță organizate de cei doi lideri. A continuat lupta de partizani până la 7 ianuarie 1950 când a fost descoperit și arestat. A fost condamnat la 20 de ani de temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Timișoara, Jilava, Aiud, Nistru, Lugoj, Galați, Gherla, Botoșani, Dorohoi. A fost eliberat la 26 iunie 1964 din colonia de muncă Măcin. Informații oferite de Gabriela Bica-Otescu (Teregoa) și din fișa matricolă penală din AANP.

predat. Și îmi amintesc că spunea : „Știi că noi aveam în munți un sălaș, unde eram ascunși, și aveam arme și toate. Pe mine m-o prins și o început să mă bată, să mă chinuie să le spun unde este sălașul acela, ca să-i prindă pe ceilalți. Domnu' Boilă, cât m-o putut chinui... mi-o smuls unghiile... Or, eu știam un lucru : noi aveam o înțelegere, pe care o respectam în orice fel. Întotdeauna în 21 martie schimbam sălașul, indiferent ce se-ntâmpla. Asta era o regulă generală și-atuncea io – asta era prin ianuarie – mă gândeam că trebe să rezist până-n 21 martie. Și am rezistat. M-o bătut, m-o chinuit, îmi ieșeau mațele afară de bătaie și de chin și când am ajuns în 22 martie le-am spus : «Știi ce... nu mai pot ! Mă predau, vă spun tot !». Și-o crezut că gata, m-o învins. Și o organizat o ieșire acolo la munte, unde le-am spus eu că este sălașu'. Un regiment întreg de pușcași. Și-atunci mi-am dat eu seama, săracii oameni, ce slabi erau, că le tremura mâna când ne-am apropiat... O zis : «Tu mergi înainte și noi după tine !». M-am dus înainte în sălaș și norocul meu că ei acolo or fost și s-o văzut toate urmele că o fost locuit. N-o putut să spună că i-am înșelat. Și-o dat seama că am spus bine și am scăpat de tortură de-atuncea înainte”.

Am stat cu mulți oameni de-ai noștri, printre care, de exemplu, cu Faina Liciniu¹⁷, un om deosebit ; cu avocatul Panaitescu¹⁸... Au fost mulți cu care-am stat împreună. De exemplu, o să vă descriu – că-i semnificativ pentru toată situația de acum – a doua reeducare, de la Botoșani, care-o-nceput în '63, da' n-o mai fost reeducare din aceea cu bătaie.

De la Botoșani sau de la Aiud ?

De la Botoșani. Și la Aiud o fost, da' vreau să vă spun de cea de la Botoșani. La Botoșani erau închiși foștii național-țărăniști și liberali, îndeosebi oameni de-ăștia, și eu am fost trecut în categoria asta... Și ce se-ntâmpla ? Ei, datorită unor înțelegeri, cred cu americanii, o hotărât să ne elibereze pe toți. Cred că asta a fost una dintre condiții ca să primească cele 11 miliarde de dolari cu care s-o făcut industrializarea la noi. Ei s-o hotărât și-n 2-3 ani o organizat această eliberare, în așa fel încât noi să nu știm că vom fi eliberați și să obțină cât mai multe declarații de colaborare și de cedare față de ei, de compromitere.

În ce consta reeducarea ?

Să vă povestesc câteva scene de la Botoșani. Acolo ne scotea pe toți într-o sală mare și îi puneau, pe cei care erau dispuși, să țină discursuri în care să arate că o greșit, că o fost anticomuniști, da' că marxismul este suprema înțelepciune și chestiuni de acestea. Știi ? O „spovedanie” de-aceasta publică. Și îmi amintesc că am fost scoși odată și ne-a

17. Liciniu Făină (Faina), fruntaș PNT, arestat la 15 august 1949 și condamnat la 7 ani de închisoare. A fost închis la Jilava, Aiud și Peninsula. Imediat după eliberare a fost rearestat și implicat în lotul Ioan Faliboga, primind o nouă condamnare de 20 de ani, din care a executat 8, la Jilava și Botoșani. În 1988 a cerut azil politic în Franța, iar după decembrie 1989 s-a întors în țară. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. F-G*, p. 19.

18. Panait Panaitescu, născut la 15 martie 1889 în Dorohoi, Botoșani. Avocat. Fost vicepreședinte PNT Dorohoi. Internat administrativ pentru 60 de luni la 16 august 1952. A fost eliberat la 17 iunie 1954. A fost rearestat la 31 ianuarie 1957 și condamnat la 20 de ani de muncă silnică (redușă ulterior la 10 ani de închisoare corecțională). A executat pedeapsa în închisorile Botoșani, Jilava, Iași, Gherla, Galați, Aiud. A fost eliberat la 18 aprilie 1964. Informații din fișele matricole penale din AANP.

vorbit Paleologu¹⁹ și Amedeo Lăzărescu²⁰. Mulți vorbeau : avocații, oameni care veneau și făceau... Da' când îți vorbesc 2 de-ăștia, care sunt cultivați și știu să vorbească, era mult mai rău. Simțeam așa, o amărăciune în suflet, că erau foarte avizați și vorbeau frumos, și vorbeau de toate, de filozofie... Spuneau că ei au fost și catolici și masoni, dar au găsit adevărata înțelepciune la comuniști...

Dar unul dintre ei, Paleologu, o fost foarte inteligent. Când a ieșit afară, a spus : „Am făcut pact cu Diavolul, am cedat”. Și s-a eliberat ! Io am fost coleg cu el în Senat și cu Lăzărescu, și cu alții, și alții... da' cu el am putut colabora cel mai bine, că l-am simțit liber. Pentru că s-o eliberat prin această inteligență pe care-o avut-o. Bine-ar fi fost să-i fi urmat toți exemplul... Cu totul alta era viața noastră politică dacă oamenii ar fi recunoscut. De-aia este așa de important să dai drumul la dosarele ăștea, nu pentru ca să-i pedepsești, că nu ei sunt cei mai mari vinovați, vinovați sunt ticăloșii care-au organizat această nemaipomenită umilire a poporului nostru – jumătate erau spionii celeilalte jumătăți –, dar ca să se scape odată de șantaj ! N-au vrut oamenii... e orgoliul lor. Știi ? Puțini o fost în situația lui Paleologu.

Eu am avut în pușcărie confirmarea inteligenței cu care ei au făcut această reeducare : la un moment dat, m-o chemat ofițerul politic, era unul Dora²¹ – așa-i zicea, acum știu eu dacă-l chema Dora sau nu ? Și el mi-o zis : „Ascultă, domnule Boilă...” – că atunci deja începuse să schimbe comportamentul –, „cum se poate ? Toată lumea își recunoaște păcatele și le mărturisește. Și noi, comuniștii, recunoaștem ce-am făcut, numai tu și cu fratele tău nu vreți să vă recunoașteți păcatele. Nu vreți să scăpați de ele și să vă recunoașteți”. Zic : „Ascultă, domnu' Dora. Dumneavoastră, comuniștii, în '56 ați recunoscut c-ați greșit în '52. În '60 ați recunoscut c-ați greșit în '56. De fiecare dată recunoașteți, dar în prezent sunteți infailibili și niciodată ceilalți n-au dreptate”. „Taci din gură !” S-a supărat pe mine că vorbesc în felul ăla. Zice : „Nu vezi, toți ăștia care-or vorbit... ce frumos o vorbit ; tu vrei să putrezești în pușcărie până la adânci bătrâneți ? Că nu vă dăm drumul dacă nu vă recunoașteți păcatele”. „Da' eu am cerut să-mi dați drumul ? Eu nu v-am cerut asta. Lăsați-mă în pace !” Și, la un moment dat, îi zic : „Ascultă, domnu' căpitan, eu v-am urmărit ieri, în timp ce vorbeau oameni de-ăștia, cu cât dispreț vă uitați la ei. Vreți neapărat să mă disprețuiți și pe mine ? Nu vreau să vă dau satisfacția asta !”. El era înnebunit, că nu reușea să mă convingă. Și îi mai zic : „Ascultați aici, vreau să vă mai spun ceva ! Eu am stat de vorbă cu unii dintre cei pe care i-ați pus să-și recunoască vina și mă gândesc la următorul lucru : după ce i-ați chinuit ani de zile, i-ați înfometat, i-ați bătut, acum adăugați în plus și această umilire. Credeți că îi faceți

19. Alexandru Paleologu (1919-2005), scriitor, eseist și critic literar, diplomat și om politic. A fost arestat la 8 septembrie 1959 și condamnat la 14 ani de muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Ostrov, Giurgeni și Botoșani. A fost eliberat în 24 iunie 1964. În 1963, când se afla închis în Penitenciarul Botoșani, a fost racolat inițial ca „agent de influență” și a acceptat contacte cu ofițerii de securitate până în 1984. Și-a recunoscut colaborarea cu Securitatea încă dinainte de 1989. [http : //ro.wikipedia.org/wiki/Alexandru_Paleologu](http://ro.wikipedia.org/wiki/Alexandru_Paleologu), accesat la 1 august 2008 ; fișa matricolă penală din AANP.

20. Dan Amedeo Lăzărescu (1918-2002). A fost arestat la 27 martie 1958 și condamnat la 20 de ani de muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Galați, Botoșani, Văcărești. A fost eliberat la 29 iunie 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

21. Mihai Doro (Dora), căpitan de Securitate, ofițer politic la Penitenciarul Botoșani între anii 1961 și 1964. Doina Jela, *op. cit.*, p. 101.

prieteni prin asta? Nu faceți decât să le crească dușmănia față de dumneavoastră". Atuncea mi-o spus un lucru adevărat: „Parcă noi nu știm? Parcă noi suntem naivi? Da' ceea ce fac ei acum, asta le va rămâne toată viața... Și noi vom avea un control asupra lor până la sfârșitul vieții". Deci ei erau conștienți că asta urmăreau. Știi? Țsta era scopul acestei reeducări: să-i facă dependenți și șantajabili. Și-am spus: „No, păi, nu vă supărați, da' eu asta nu doresc să fac”.

Aveați de suportat consecințe din cauza refuzului dumneavoastră?

Păi, acum erau numai presiuni morale. Nu mai era cu izolator... Atuncea era deja schimbată socoteala, lucrau cu șantajul. Eu am și scris despre chestiunile astea. Așa sunt de amărât când mă gândesc cine a avut de suferit de pe urma acestor desconspirări și că adevărații criminali au rămas nedescoperiți... Am stat într-o zi la Jilava, a venit la mine un avocat. Era cu vreo 10-12 ani mai bătrân decât mine. Spun chestiunea aceasta ca să vedeți câtă umilință adevărată a avut omul ăsta. Și zice: „Domnul Boilă, veniți la mine pe pat aicea, să nu ne-audă nimeni, că vreau să vă spun ceva”. Zic: „Bine”. „Nici nu vă cer să nu mai spuneți la nimeni, că știu că sunteți discret. Vă spun un lucru: m-o scos ofițerul politic și mi-o promis că dacă semnez un angajament de turnătorie, îmi va da drumul. Eu nu vreau să torn pe nimeni, dar, domnu' Boilă, eu sunt de 12 ani arestat... După ce am fost arestat, soția mea a născut un copil, o fetiță. N-am văzut-o niciodată! Acuma îmi dau seama de ce eu o iubesc mai mult decât o iubește părintele care-și vede copilul în fiecare zi... Nu mai pot! Nu mai pot! Să fac această declarație ca să ies afară. Eu nu m-aș preta la asta, dar să pot să îmi văd fetița și soția. Că nu mai pot, mă înăbuș... Am vrut să vă spun dumneavoastră, să vă cer, într-un fel, autorizația. M-aș simți mult mai liber. Ce zici?” Și-așa mi-a fost de milă de el... Și i-am zis: „Ascultă, să-ți spun ceva. Eu nu știu de ce ne dă drumul, da' văd că începe să deie drumul la loturi... Și ne amenință că nu dă drumul decât celor care acceptă să fie turnători. Ascultă-mă, ei sau dă drumul la toată lumea, sau nu dă drumul la nimeni. Cum vă închipuiți că pe cei care acceptă să fie turnători le dă drumul și pe ceilalți îi ține în închisoare? Este o aberație. Nu știu care e motivul pentru care ne eliberează, da' dacă o hotărât asta dintr-un motiv, ne va elibera pe toți. Eu sunt convins de chestiunea aceasta, dar acesta este un calcul politic pe care-l fac eu. De multe ori, noi greșim în calcule politice. De câte ori n-am crezut că vin americanii și n-au venit? Deci, pe acest calcul politic să nu vă bazați în momentul în care rezistați. Dar nu vă gândiți că ei sunt de o sută de ori mai puternici decât noi? Și știu să vă facă să cădeți la început numai un pic, după-ai încă un pic, încă un pic, vă ia un deget, vă ia mâna. Aici nu poți decât într-un singur fel să rezisti: să spui hotărât de la început că nu cedezi. Dacă vreți și sunteți dispus pentru mărturisirea adevărului să rămâneți în pușcărie până la sfârșitul vieții, rezistați!”. Săracul, s-o făcut galben, s-o ridicat de pe pat, n-o mai spus nimic, nici că va face, nici că nu va face, și-o plecat. Nu știu ce-o făcut, săracu'. Numa' mă gândesc... să zicem că până la urmă o cedat, c-o vrut să-și vadă copila, și-asta apare în dosar ca turnător... Și toți ticăloșii ăia care au organizat acest comunism, în frunte cu Iliescu și ăia, să ne facă legi! Ei fac legile! Ceea ce este așa o aberație, încât mintea îmi stă în loc. Eu pe acest avocat tre' să îl pedepsesc, da' pe ei nu! ?

Cei care acceptau să facă această „spovedanie” publică în cadrul reeducării beneficiau de anumite avantaje?

Poate că da, mai beneficiau, că mai erau scoși, le mai dădea.... Dar îi ispitesc cu asta: „Dacă faceți, vă dăm drumul! Veți fi cuprinși în primul lot care va ieși”.

Și s-a întâmplat să fie vreun lot eliberat înainte de decret sau vreunul dintre cei care acceptaseră reeducarea ?

Sigur, sigur. Da' ei erau foarte șmecheri. Știi? Nimeni nu putea să știe cine o acceptat și cine nu, da' o organizat destul de bine treaba asta și până la urmă ne-o eliberat pe toți, bineînțeles. I-am spus atunci avocatului: „Ei cer acum ca să semnezi un angajament de turnătorie. Dup-aia o lasă mai moale și se mulțumesc să recunoști că ai greșit. Și dup-aia o lasă și mai moale și: «Dacă recunoașteți ce lucruri grozave am făcut în România și că noi suntem cei mai grozavi, vă las și așa». Până la urmă, dacă rezist la toate, o să-mi deie mâna...”, am spus eu în glumă. Dar exact așa s-o întâmplat, că, înainte de a ne elibera, ultimul am fost eu și cu încă vreo câțiva, că anume ne-o ținut, vezi Doamne, ca să ne sperie că dacă n-am vrut... Și dup-aceea ne-o dus într-o sală unde era un general venit de la București care ne-o ținut un discurs: „Mereți afară... ungurii vor să vă omoare, să ocupe și tre' să fiți așa și pe dincolo”. Noi n-am mai zis nimica, am stat, am ascultat, iar la sfârșit de tot, n-o zis nici un cuvânt. Eram eu, era băiatul lui Vaida-Voevod și era Dragomir²², episcopu' nostru. O știut că n-are ce să discute cu noi. Știi? Și pân' la urmă, mi-o întins mâna și-atuncea mi-o venit în minte: „Acuma ce să fac? Îi dau mâna, că n-am ce să fac...” (râde – n.n.).

În afară de Paleologu și Lăzărescu, mai țineți minte pe cineva de-acolo care acceptase să vorbească ?

Apăi, erau mulți, nu îi mai țin minte. Panaitescu... Mulți, săracii, numa' că nu erau așa de semnificativi, era un oarecare profesoraș, sau avocat, sau meseriaș, care vorbea... Îți dai seama cum vorbea, dar cei care erau mai inteligenți, mai cultivați,ăștia te înveninau teribil. De-aia erau mai vinovați decât ceilalți, într-un fel. Eu pe Paleologu l-am iertat pentru curajul pe care l-o avut că o spus și am putut să colaborez cu el. Îmi amintesc că făceam, de exemplu, câte-un apel împotriva avortului și el era unul dintre cei puțini de tot care ziceau: „Gata, semnez!”. El n-avea frică, pentru că era eliberat.

Ați avut posibilitatea de-a lungul detenției să trimiteți vreodată scrisori sau să țineți legătura cu familia ?

Nu. O singură dată la început, când am fost închis administrativ, am avut o scrisoare. Altceva, nimic.

Și ați ieșit din închisoare în 1964, cu decretul ?

Da, atunci, cu decretu', în 29 iulie 1964. Am fost printre ultimii. Nici nu știu dac-o mai fost dup-aia, da' de-acolo de la pușcăria aia am fost ultimul.

Cum ați resimțit momentul eliberării ?

Ar trebui să fiu talentat poet și scriitor ca să pot să redau un sfert din ceea ce simte omul atunci. Știi? Este greu...

A fost lung drumul până acasă ?

N-a fost atât de lung. Era plăcut gândul că mereai spre casă...

22. Ion Dragomir, născut la 11 octombrie 1905 la Aniniș, județul Maramureș. Episcop greco-catolic de Maramureș. A fost arestat la 19 iulie 1950 și condamnat la 20 de ani de muncă silnică pentru că „nu a vrut să treacă la ortodocs” (sic!). A executat pedeapsa în închisorile Sighet, Râmnicu Sărat, Jilava, Pitești, Galați, Botoșani. A fost eliberat la 29 iulie 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

Ce-a urmat după eliberare ? Unde v-ați întors ?

Păi, ne-o dat un buletin de Ochiuri. Nu mai era atunci, în '64, domiciliu obligatoriu, dar acolo îți dădea buletinul și n-aveai unde să te duci, că nu-ți dădea de muncă fără buletin. Eu m-am reangajat acolo ca tehnician sonдор. Da' n-am stat mult, pentru că am avut norocul ăsta mare că cineva a intervenit pentru mine aicea și m-am angajat la fabrica de ipsos din Aghireș. M-o angajat acolo ca tehnician și am putut să mă mut la Cluj, și m-am căsătorit aici.

V-ați căsătorit imediat ?

Atunci, după, în câteva luni. O cunoșteam pe soția mea dinainte, da' foarte puțin... Ne cunoșteam din familie, că ea era fata lui Fărcaș²³, care o fost președintele tribunalului aicea la Cluj, unu' dintre credincioșii noștri rezistenți, care-o făcut și el pușcărie pentru asta. În timpul anchetei l-au întrebat ăștia : „Ce-ați făcut în momentul în care o venit acea dispoziție ca greco-catolicii să treacă la ortodocși ? Cum i-ați sfătuit pe angajații dumneavoastră de la tribunal, pe judecători, secretari, grefieri ?”. Le-am spus așa : „Măi, să nu cumva să vă trădați credința !” (râde – n.n.). „Ticălosule !” A fost arestat și el...

Pe cine-ați căutat prima dată după ieșirea din închisoare ?

La Cluj, pe mama, pe surorile mele și pe fratele meu. Aveam inima îndoită că s-ar putea să nu-i găsesc pe toți. Mereu era problema asta... Însă, în general, se mai auzea știri de afară. Foarte greu, da' se mai auzea, că mai era arestat câte cineva, care ne mai spunea una, alta. Eu vă spun drept : după ce-am ieșit din pușcărie, ceea ce-a contat enorm, enorm, poate că mai mult decât eliberarea propriu-zisă, a fost că noi am avut o comunitate a noastră. Eu am venit între oameni care aveau aceeași credință, aceeași atitudine în toate privințele, și pentru mine a fost ușor. Și după-aceea, când am avut copii și i-am crescut, au crescut în această concepție și credință a noastră, fără nici un fel de ascunzișuri. Asta a constituit un avantaj extraordinar. Era o lume în lume, o societate a noastră. Și asta a însemnat foarte mult. Foarte mult.

Să vedeți numa' cum îi creșteam pe copii. Tudor, băiatu' meu, care era atunci de 8 anișori, a întrebat-o pe sora mea, care era tare bună cu ei și mereu le spunea povești, era talentată : „Ascultă, Tuta, comuniștii-s răi ?”. Și Tuta, care se gândea că dacă-i spune, o să meargă la școală și o să vorbească pe acolo, i-o zis : „O fost răi cu Biserica noastră”. Și-atuncea el s-o uitat la ea și i-o spus : „Ascultă, îs răi de tot !” (râde – n.n.). Erau crescuți așa cum trebuie... Știi ? Doamne, bine-o fost chestia asta ! Nici un fel de ascunziș.

Unde ați mai lucrat până în 1989 ?

Am stat la Aghireș și după-aia am venit la „Napochim”, o întreprindere de-asta locală. Mi s-a recunoscut diploma, că între timp mi-am luat examenul de stat, și am fost angajat ca economist la serviciul financiar. Și am lucrat acolo până la revoluție. Câteva luni am mai stat după revoluție, după care m-am pensionat.

23. Vasile Fărcaș, născut la 15 aprilie 1896 în comuna Hășdate, Cluj. Fost judecător. A fost arestat împreună cu soția sa Florica-Eugenia la 31 mai 1953 și condamnat la 2 ani de închisoare pentru găzduirea lui Horațiu Comănicu. A executat pedeapsa în închisoarea din Timișoara. A fost amnistiat la 5 octombrie 1955. A fost rearestat la 13 august 1956 și condamnat la 10 ani de închisoare pentru organizarea unei slujbe catolice în clandestinitate. A executat pedeapsa în colonia Periprava și în închisoarea Gherla. A fost eliberat la 15 aprilie 1964. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. F-G*, p. 20 ; fișele matricole penale din AANP.

Cât ați fost în închisoare, familia a avut de suferit ?

Acuma eram arestați 3 sferturi din noi! Săraca mamă, ea a avut suferința cea mai mare: 3 copii și soțul arestați...

Nu a fost șicanată cu serviciul ?

Ea, săraca, nu era în servici, numa' sora mea era în servici... Sigur c-au fost. Sora mea a fost profesoară de matematică și o făcut niște cursuri de-astea de reeducare, cum le ziceau ei atuncea, pe vremea aia, și o întrebat-o: „Basarabia al cui pământ e?”. Și ea a spus: „Al românilor. A fost luat de către comuniști”. „Da?” No, o dat-o afară din învățământ și a rămas lăcătuș...

Ce relații ați avut cu autoritățile după ieșirea din închisoare ? Vă convocau la Securitate, vă șicanau, vă urmăreau, ce simțeți ?

Am avut, da' mai târziu, dup-aia, în '64-'70, când am fost sfințit preot și făceam acasă liturghii și adunări cu tinerii. Câteodată erau 50 de tineri pe care făceam cateheze. Și ei erau foarte supărați și mă șicanau, mă luau la Securitate... Când mă duceam acolo stăteam ore întregi, dar până la urmă am ajuns la o înțelegere tacită, dar înțelegere. „Eu nu renunț la a face credința.” „Domne, nu cu tinerii. Fă liturghia cu ai tăi, de-acolo, și gata. Da' nu duce tineri.” Am zis: „Ascultă, dacă vreți ca să nu mai vină tineri la mine, puneți milițianul la poartă și când vin, nu-i lăsați să intre”. Atuncea era altă epocă, înainte de '89. N-au vrut să facă pe față. Știi? Și-atuncea am ajuns așa, la un fel de pact: „Uite, eu nu fac politică. Nu fac”. „Bine, da' discret, să nu vă vadă alții, care să ieie curaj, și noi vă lăsăm în pace.” Asta era deja prin anii '80 și ceva, '88. Așa a fost. Dacă erai atunci destul de curajos, puteai să ocupi un loc în *no man's land*, cum se spune, din partea care nu aparținea nimănui.

Prin urmare, ați avut contacte cu ei până aproape de revoluție, bănuiesc...

Sigur. Era unu', maiorul care mă ancheta pe mine cel mai mult... și îmi amintesc că în timpul revoluției, în ziua de 22, eu am fost ales aicea președintele comitetului de luptă. Dup-aia o căzut Ceaușescu și am fost la armată și am cerut să îmi deie un camion, c-am auzit că era Securitatea împânzită, și erau oameni în jurul Securității, și era pe punctul să se întâmple omoruri și chestii. Am cerut un camion să mă duc acolo, să potolesc lucrurile. Mi-o dat, m-am dus acolo și-am vorbit la oameni: „Măi, oameni buni, credeți dumneavoastră că de-aia am suferit noi atâta și-am avut atâta greutate, pentru ca s-ajungem să facem și noi același lucru ce-l fac ei, să omorâm oameni? Putem să facem legal și bine”. Oamenii nu prea voiau să asculte. Știi? Pân' la urmă, io am fost delegat să mă duc în Securitate să văd dacă mai sunt arestați și m-am dus cu 2-3 inși, am fost prin toată Securitatea, și în prima cameră l-am văzut pe acest maior: era alb la față și i-am spus: „Domnu' maior, stai liniștit, nu vei păți nimica, că noi nu suntem oamenii ăștia pe care-i credeți”. N-o mai zis nimica. Am intrat acolo înăuntru și le-am dat drumu'. Și am ajuns și-ntr-o cameră unde erau instrumente de tortură și-am spus: „Nu, nu le arătăm. Că dacă le arătăm la oameni sunt în stare de orice”.

Știi c-ați făcut și politică după '90.

Da, am făcut politică național-tărănistă, că eu am fost național-tărănist dintotdeauna. În decembrie '89 am fost acasă la Coposu, unde-am făcut partidul, 250 de oameni. Însă a fost mare supărare și necaz de-al meu, că am fost înăbușiți de toată ticăloșenia asta cu infiltrați... Am fost slabi. În '98 am fost la Diaconescu²⁴ și i-am spus: „Domnu'

24. Ion Diaconescu, fost deținut politic, lider al PNTJ în acea perioadă.

Diaconescu, dumneavoastră nu vedeți ce complot este împotriva Partidului Național-Tărănist? Și din interior, și din afară, și vor să ne scoată din istorie rușinos, pentru că suntem așa de slabi". Zice: „Da, știu, da' n-am ce face!". „Cum adică n-ai ce face? ! Păi, în porcăria, în mlaștina asta urât mirositoare eu nu rămân. Eu am plecat, să știți." Și-atunci am părăsit partidul și-am făcut Alianța Națională Creștin-Democrată cu Ciorbea. Am crezut că pot să renasc spiritul adevărat al partidului, dar nici acolo n-a mers, pentru că oamenii au cedat... Ce să faci? Asta este situația.

Cum ați simțit că sunt privați foștii deținuți politici după '89? Simțiți că s-au făcut niște reparații morale ori nu?

Nu. Nici nu mă interesează chestia asta. De fapt, știți că s-au dat niște sume, care semnifică faptul că te recunosc oficial. La început nici nu erau chiar așa de mici față de ce era salariul celorlalți. Mici, sigur, da' nu prea mici. Bineînțeles că foștii comuniști și securiști aveau mult mai mult și-acuma au mult mai mari venituri, da' asta-i altceva...

Ați avut proprietăți care să vă fie restituite?

Eu n-am avut, da' soția mea a avut o moștenire. Am obținut-o într-un anumit fel, dar nu s-o dat în natură, ci despăgubiri. Despăgubiri nu ne-a dat nimica, doar titluri la fondul „Proprietatea". O comedie...

Privind în urmă acuma, dacă ar fi să faceți un bilanț, aveți regrete?

Nu. Dar vreau să vă relatez o întâmplare în legătură cu asta. După ce am venit la Cluj, m-am întâlnit cu Zeno Turdeanu²⁵, care era un fost coleg de-al meu, foarte simpatică figură, foarte vesel, un fel de actor. „Servus, Matei!" „Servus, măi, ce-ai mai făcut?" „Bine, ce să facem." Și se uită la mine și zice: „Mă, ascultă, tu știi ce am pățit noi? Noi am stat atuncia, am luptat împreună cu studenții și ce frumos o fost... Am stat la închisoare și ne-am chinuit și am fost dați afară. Măi, noi am pățit exact ca și moțu'". Zic io: „Da' cum o pățit moțu'?" „Nu știi că s-o dus moțu' la oraș să-și vândă ciubarele. Și-o ajuns în vârful dealului, o fost obosit, s-o pus cu capul jos, să doarmă. Și ciubarele erau la picioarele lui. La un moment dat o lovit cu piciorul în ciubăr și toate ciubarele alea au pornit pe vale în jos, dâr-dâr-dâr-dâr-dâr-dâr și până jos s-o făcut praf toate. Și moțul s-o uitat așa și-o zis: «Mă, paguba fu cum fu... da'-mi plăcu cum marsă!» (râde - n.n.). Apoi și noi tot așa: Pagubă fu cum fu... da' ne plăcu cum marsă."

Dacă regrete nu aveți... resentimente aveți?

Nu. Nu știu cum să spun... Foarte lucid, eu trebe să încerc să fiu de-al lui Hristos: să iertăm pe toată lumea. Numa' că lucrurile se uită și nu se cunosc bine. „Domne, noi creștinii tre' să iertăm pe toată lumea." Sigur că tre' să iertăm pe toată lumea, da' voi știți care-i condiția iertării?

Mărturisirea.

Da, sigur că da! Pentru ce-i iertăm pe oameni? Pentru că așa cum o fost tâlharul de-a dreapta: „S-ajungă cu Mine în Rai", spune Iisus. S-ajungem în aceeași comuniune. Ca s-ajungi în aceeași comuniune, trebe și el să vrea s-ajungă în aceeași comuniune. Ca să vrea să ajungă în aceeași comuniune, trebe să recunoască, măcar să se desprindă de

25. Zeno Turdeanu, umorist, rebusist, epigramist.

relele acestea, că altfel pe cine iert? Și cu cine intri în comuniune? Nu se poate... Lucrurile acestea trebuie înțelese, nu?

Uite, de exemplu, Iliescu : ce crime-o făcut... o fost unu' dintre cei care-o condus țara noastră pe drumul bolșevismului. Nu era numa' singur, sunt destui, da', în fine, să luăm cazul lui. Eu l-aș ierta, fără nici o discuție, da' când îl văd că vrea să fie în continuare conducător, face în continuare crime îngrozitoare... Chestiile alea cu mineriadele și ce-o făcut dup-aia și-acuma încontinuu : crime ca să se mențină la putere și să-i sprijine pe-ăsta. Păi, stai, domne, întâi recunoaște, renunță la asta și n-am nimic cu tine. Adică, nu că n-am nimic, ci te iert, dar atâta vreme cât faci chestia asta...

Mă gândesc cât sunt de proști oamenii. Există-n PSD o serie întreagă de tineri, care vor să modernizeze, să reformeze partidul și se tot miră că nu reușesc și că partidul scade mereu în sondaje. Păi, ei nu-și dau seama de un lucru : atâta vreme cât apari în frunte cu Iliescu care și astăzi justifică mineriada, ce vrei? Ce vrei? Oamenii chiar dacă nu spun, tot mai puțini sunt care țin cu Iliescu. La început o reușit să prostească 80% din populație. Da, o reușit. Dup-aia tot o scăzut, tot o scăzut, acum e la limita de jos și ei nu înțeleg chestia asta și merg mai departe cu el... Mie-mi pare bine-ntr-un fel... (râde - n.n.)

Mulțumesc mult pentru interviu.

Cu plăcere.

Pr. Tertulian Langa

S-a născut la 26 octombrie 1922 în Târgu Mureș. Naționalitatea : română. Religia : greco-catolică. Studii : Facultatea de Filozofie, Facultatea de Filologie și Facultatea de Psihologie. Profesia : preot. A fost arestat în aprilie 1948 și condamnat la 20 de ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Pitești, Văcărești, Gherla, Aiud, Lugoj, Galați, Grădina și Salcia. A fost eliberat în 1964. La data interviului locuia în Cluj-Napoca. Interviu realizat de Alin Mureșan în 27 mai 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Constantin Vasilescu, editarea – Alin Mureșan. Interviu se află în AIO-IICCR, având cotele 130, 131, 132.

Vă rog să îmi spuneți, pentru început, câteva cuvinte despre dumneavoastră și despre familie.

Eu m-am născut în 26 octombrie 1922, de Sfântul Dumitru. Bizar, dar tatăl meu, deși teolog ca formație, nu mi-a dat numele de sfânt al zilei în care m-am născut, ci mi-a dat un nume de apologet, de luptător pentru doctrina credinței : Tertulian. Dar este bine să se știe că, deși acest Tertulian nu este sfânt, figurează în istoria Bisericii un alt sfânt Tertulian, episcopul orașului Bonn de pe Rin, ucis de Alaric sub gheața Rinului, în cadrul turneului pe care l-au făcut hoardele sale... Eu n-am fost ucis sub gheață, dar am trăit pe gheață în anii mei de închisoare...

În acte, eu sunt consemnat ca având numele de familie Langa, iar ca nume de botez, Tertulian Ioan. Poate că ar fi interesant pentru unii originea acestui nume mai puțin obișnuit, Langa. În munții Făgăraș se află un vârf de 2.110 metri înălțime cu numele Langa, frate geamăn cu muntele Urlea. Pesemne, strămoșii mei pe acolo își pășteau turmele și de aceea și-au luat numele muntelui, Langa. Tatăl meu fiind de factură latinistă, ca unul care și-a făcut liceul și Teologia la Blaj, a ținut să-mi dea un nume latinesc, nu numai în virtutea formației pe care a avut-o, ci și ca o reacție împotriva unei tendințe care încă dăinuia în administrația din Transilvania, de maghiarizare a numelor românești. Și mi-a dat numele de Tertulian, care nu poate fi tradus în altă limbă. Iată, deci, cum a rejecționat instinctul național în conservarea identității sale. Acesta este motivul pentru care în Ardeal sunt multe nume latinești, mult mai multe în trecut decât în prezent, când nu mai există această cauză incitativă. Deci tatăl meu este din Făgăraș, eu însă, din întâmplare, nu m-am născut acolo, ci în Târgu Mureș, unde tatăl meu fusese în serviciu. Dar acest lucru a avut și un avantaj : trăind într-un mediu maghiar, jucându-mă cu copii unguri, am învățat limba maghiară din copilărie, așa încât, încă în liceu fiind, am tradus o carte din limba maghiară în limba română, pe care sper cândva s-o pot da publicității, pentru că e deosebit de interesantă din punct de vedere spiritual...

Părinții dumneavoastră erau amândoi români ?

Bineînțeles. Și așa vrea să spun nu numai că tatăl meu era atât de român încât purta numele istoric al muntelui, dar mama mea era descendentă directă din Horea. Tatăl ei, Nicola Ursu, era mereu mândru să-i amintească: „Să nu-ți faci de râs neamul, că tu te tragi din Horea!”. Bătrânul avea conștiința descendenței ancestrale, istorice, din revoluționarul Horea. Și a trăit tot timpul cu această conștiință, că are de respectat un nume. Așa că și după mamă și după tată, sunt de cea mai pură extracție românească. De altfel, în Făgăraș, în zona în care a trăit familia mea, ulterior au apărut sașii, dar la început n-a fost nici o minoritate. Era o zonă pur românească, și încă se mai ține ca atare.

Părinții mei au ajuns la Târgu Mureș după ce tatăl meu fusese prizonier în Rusia. Deși teolog și cu angajamentul statului că nu-i vor trimite pe teologi pe front, a fost totuși trimis pe frontul din Moldova și a ajuns să lupte împotriva românilor, lucru care l-a tulburat profund. Dar, spre norocul lui, a căzut într-o zonă în care acționau trupele bolșevizate ale armatei ruse, conduse de așa-zisul român Bujor, cu nume românesc, dar cu o conștiință care s-a dovedit a nu fi românească, și care l-a somat să intre în „gărzile roșii”. Și tata a răspuns: „Eu sunt creștin și niciodată n-am să intru în gărzile roșii”. Drept care Bujor a luat patul puștii, i-a trântit o lovitură în cap și s-a trezit în Siberia. În felul acesta a învățat rusește, după cum, fortuit, am învățat și eu ungurește la Târgu Mureș. Dar aceasta i-a accentuat vigoarea sentimentului național, pentru că a trebuit să lupte și în Rusia, ca minoritar, pentru apărarea identității sale naționale, așa cum o fac și astăzi, în continuare, basarabienii și bucovinenii.

Ce studii ați apucat să faceți ?

La Târgu Mureș eu am avut parte de niște profesori absolut de excepție, care au ținut nu doar să ne informeze, ci și să ne cultive și să ne formeze cultura și caracterul de reprezentanți ai unei culturi autohtone originale. Am terminat liceul, dar printr-un capriciu al temperamentului meu, deși părinții mei se refugiaseră la Sibiu odată cu ocuparea Ardealului de Nord de către trupele maghiare și deși aveam Universitatea la Sibiu, am ținut să merg la București, să fac studiile în capitala țării, să prind pulsul stăpânirii românești. La București, potrivit îndemnurilor pe care le-am primit de la profesorii mei, unii îmi spuneau să fac neapărat Filozofia, alții să fac Filologia, iar tata m-a îndemnat să fac Drept. Așa încât, ascultând de toate aceste îndemnuri, la București m-am înscris în primul rând la Filozofie și la Drept și în anul II, văzând că merge cu două facultăți, m-am înscris și la Filologie. Norocul meu a fost această posibilitate multiplă pe care mi-a oferit-o Bucureștiul, pentru că la fiecare din aceste facultăți am avut niște magistri de mare clasă. La Filozofie este suficient să-l amintesc pe Petrovici¹ și pe Mircea Florian², la Drept să-l amintesc pe

1. Ion Petrovici (1882-1972), eseist, memorialist, filozof, profesor universitar și om politic, licențiat al Facultății de Drept (1903) și al Facultății de Litere și Filozofie (1904), doctor în filozofie în 1905, membru corespondent al Academiei Române (1927) și membru activ (1934), ministru al Învățământului și al Lucrărilor Publice (1921, 1926, 1937, 1938), ministru al Culturii Naționale, Cultelor și Artelor (1941). A fost arestat la 28 noiembrie 1948 și condamnat la 10 ani de temniță grea pentru că „a participat la începerea războiului”. A executat pedeapsa în închisoarea Aiud. Ioana Diaconescu, „Ion Petrovici la Reeducare”, *România Literară*, nr. 27/7 iulie 2006; fișa matricolă penală din AANP.

2. Mircea Florian (1888-1960), doctor în filozofie, membru postmortem al Academiei Române.

Istrate Micescu³, fantasticul avocat și orator de bară, iar la Filologie i-am avut pe Vianu⁴, pe Cartoian⁵, pe Caracostea⁶, pe Rosetti⁷, deci toți titanii filologiei românești. În plus, întrucât făcusem ca materie secundară italiana, l-am avut și pe Alexandru Marcu⁸, italianistul nostru de forță.

Așa încât vedeți că Dumnezeu, Sfânta Providență, mi-a rezervat niște contacte intelectuale unice la București, pe care nu le-aș fi avut nicăieri. Poate la Sibiu ar fi contat Blaga, dar făceam ce puteam ca în vacanțe, în timpul pe care mi-l puteam crea liber, să merg la Sibiu să-l audiez pe Blaga. Deci pregătirea mea culturală, după câte se vede, este destul de complexă, complexitate care a fost întregită de contactul prelungit și intim pe care l-am avut cu monseniorul Ghika⁹, care a fost o pesor ă fenomenală și fulminantă.

Spre întâlnirea cu acest unicat al culturii române am fost pregătit de nu mai puțin celebrul episcop Ioan Suci¹⁰, martirul de mai târziu, care an de an venea la Târgu Mureș să ne facă exerciții spirituale, să ne pregătească, și în chip fierbinte avertizându-ne și somându-ne: „Vine stepa! Vine pustiul roșu și ne așteaptă Vinerea Mare a Bisericii noastre! Ne așteaptă o perioadă în care nu avem voie să trăim altfel decât eroic!”. Și el și-a împlinit crezul și a murit eroic în închisoarea de la Sighet, bineînțeles, după repetate tentative de a fi smintit de pe drumul lui...

3. Istrate Micescu (1881-1951), doctor în drept, profesor universitar, ministru de Externe (1937-1938) și de Justiție (1939). A fost arestat în 1947 și din nou la 2 iunie 1948 și condamnat la 20 de ani de temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Văcărești și Aiud. A decedat la Aiud în 21 mai 1951. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar*. M, pp. 232-233; fișa matricolă penală AANP.
4. Tudor Vianu (1898-1964), estetician, critic și istoric literar, poet, eseist, filozof și traducător. Fondatorul școlii de stilistică a Facultății de Litere din București și inițiator al catedrei de literatură universală. A fost și director al Teatrului Național. http://ro.wikipedia.org/wiki/Tudor_Vianu, accesat la 30 ianuarie 2008.
5. Nicolae Cartoian (1883-1944), academician, biograf, cercetător literar, istoric literar și pedagog. A fost profesor la Facultatea de Filologie din 1930. http://ro.wikipedia.org/wiki/Nicolae_Cartoian, accesat la 30 ianuarie 2008.
6. Dumitru Caracostea (1879-1964), doctor în filozofie, profesor universitar, academician. A fost arestat la 5 mai 1950 și închis la Sighetu Marmăției. A fost eliberat la 6 iulie 1955. Dennis Deletant, *Ceaușescu și Securitatea. Constrângere și disidență în România anilor 1965-1989*, Humanitas, București, 1998, p. 16.; fișa matricolă penală din AANP.
7. Alexandru Rosetti (1895-1990), lingvist și filolog, editor, pedagog, istoric al limbii române. Profesor al Facultății de Litere din București și membru al Academiei Române. http://ro.wikipedia.org/wiki/Alexandru_Rosetti, accesat la 30 ianuarie 2008.
8. Alexandru Dem. Marcu (1894-1955), doctor în litere, italianist, profesor universitar, membru corespondent al Academiei. Subsecretar de stat la Ministerul Propagandei (1941-1944). A fost arestat la 30 august 1946 și condamnat în 1948 la 10 ani de temniță grea pentru crime de război. A executat pedeapsa în închisorile Aiud, Craiova, Văcărești. A decedat la 27 februarie 1955 în spitalul Văcărești. *Memoria*, nr. 11, p. 136; fișa matricolă penală din AANP.
9. Vezi nota 10, p. 111.
10. Ioan Suci (1907-1953), episcop greco-catolic, doctor în teologie, orator. Arestat în octombrie 1948, a trecut prin închisorile de la Dragoslavele, Mănăstirea Căldărușani, Ministerul de Interne și Sighet, unde a decedat pe 27 iunie 1953. [http://ro.wikipedia.org/wiki/Ioan_Suci_\(episcop\)](http://ro.wikipedia.org/wiki/Ioan_Suci_(episcop)), accesat la 30 ianuarie 2008.

Ați apucat să vă terminați studiile începute la București ?

Cum să nu ? Am început în '41 și am terminat în '45. Doar la Facultatea de Litere nu mi-am luat licența, pentru că au început vremurile tulburi, mă știam urmărit, și țin minte că un examen mi l-am dat pe stradă... I-am spus profesorului : „Nu mă pot prezenta la examen, pentru că risc să fiu arestat”. „Ne întâlnim pe strada Polonă”. Și ne-am plimbat pe strada Polonă, acolo era biserica noastră, care astăzi e transformată în grajd pentru câini... să se știe lucrul acesta ! În casa aceea locuiesc la etajul 1 și la etajul 2 24 de câini, de nimeni îngrijiți, lăsându-și fecalele și urina peste tot. S-a restituit ? Restituirea s-a făcut către câini ! Sub actualul regim care se vrea integrat în Europa și care respectă drepturile omului și libertatea de conștiință...

Și ce ați făcut după terminarea studiilor ?

Am funcționat o vreme la București ca asistent al profesorului meu de la Pedagogie, Antonescu¹¹, deși nu voiam să mă statornicesc în această disciplină, dar el a insistat spunându-mi : „Acceptă să vii la mine asistent, ca să intri în Universitate. Altul nu știu dacă te va mai chema. Eu te chem și rămâi în cadrul Universității și pe urmă om vedea cum vor evolua lucrurile”. A avut dreptate... Am văzut cum au evoluat lucrurile și a trebuit să fug din București...

Dar până să fug am trăit 7 ani zi de zi în preajma monseniorului Ghika. Era duhovnicul meu, îndrumătorul meu spiritual, o personalitate unică în cultura română. Ca ilustrare voi cita câteva aspecte specifice : vorbea 26 de limbi ! Avea 6 doctorate ! Pe deasupra era și pictor. Stupefiat de aceste performanțe, l-am întrebat : „Nu mai rămâne decât să-mi spunei că ați fost și campion de box !”. De notat că era un om pirpiriu, mic, de 56 de kilograme. Slab. Purta o barbă albă, lungă, pletele revărsându-i-se peste umeri. Părea un sfânt coborât dintr-un iconostas ori un strămoș al dacilor de odinioară... La Sibiu am văzut țărani purtându-și pletele pe umeri, blocate, așa cum le purta monseniorul Ghika...

Până în momentul arestării ați avut activitate politică sau simpatii politice ?

Prin familie eram atașat de țărâniști. Tatăl meu nu știu dacă era membru, dar în orice caz avea o stimă deosebită față de Iuliu Maniu. Maniu a fost și el profesor de drept canonic la Blaj, așa încât ardelenii aveau un cult deosebit pentru personalitatea lui și, zic acum la bătrânețe, pe drept cuvânt, pentru că era o personalitate morală și de o verticalitate austeră rar întâlnită în peisajul cultural românesc. Ca toată generația mea, dominată de personalități ca Mircea Vulcănescu, Mircea Eliade, Nae Ionescu, Constantin Noica, era firesc să mă integrez în această mentalitate a generației mele, dar fără să militez în vreo formațiune politică... Desigur, am vizitat și sediul Partidului Național Țărănesc de la București, unde aveam prieteni, colegi de generație, am vizitat și sediul Partidului Național Liberal, l-am vizitat și pe Titel Petrescu, care era socialist, l-am vizitat și pe Radu Mironovici, fruntaș al Mișcării Legionare. De ce ? Pentru că la un moment dat se născuse un mare scandal în Universitate, provocat de un act de brutalitate al administrației maghiare în Transilvania... când au fost molestați studenții de la căminul „Avram Iancu” de aici din Cluj¹², precum și cei de la Teologia greco-catolică din spatele catedralei noastre.

11. G. G. Antonescu, printre cei mai renumiți pedagogi români din perioada interbelică.

12. Este vorba despre atacul muncitorilor de la fabrica „Dermata” asupra căminului studențesc „Avram Iancu”, din 28 mai 1946, fapt care a condus la o grevă studențească anticomunistă.

Iată deci că, prin tradiția de familie, eram legat de Iuliu Maniu, deși prin relațiile cu generația mea puteam să fiu apropiat și de mișcarea de dreapta existentă în România, pentru că și Goga și A.C. Cuza și Corneliu Codreanu erau de dreapta. Dar ceea ce m-a făcut să am o oarecare prețuire pentru Goga a fost spiritul lui național... De reținut, desigur, că sunt ardelean și nu puteam să fiu decât consonant cu el pe problema națională, și ca urmaș al spiritului puternic militant pentru construirea conștiinței naționale a românilor din Transilvania, nu puteam să fiu și eu decât integrat în mișcarea națională din România.

Fiind o minte deschisă spre toate formele de manifestare culturală și națională, am socotit că este cazul să-i vizitez pe toți conducătorii politici din România. Așa m-am dus, în primul rând, la Bebe Brătianu, pentru că unul dintre membrii grupului cu care acționeam în această acțiune de protest era liberal. Era cunoscut în București, fostul meu coleg de an și de facultate la Drept, Radu Câmpeanu¹³. Am fost la Titel Petrescu, pentru că unul dintre agitatorii mișcării studențești era un socialist de-al lui. Ne duceam și-i consultam și pe alții, ca să fim siguri că avem o orientare justă. Bineînțeles că am fost și la Iuliu Maniu, întâlnire din care este bine să menționez un aspect absolut picant, absolut amuzant. În timp ce stăteam în cameră cu Iuliu Maniu, intră Corneliu Coposu. Cine l-a cunoscut știa că este o figură impozantă, un om de 1,90 înălțime, care cântărea 120 de kilograme, dar care, totuși, avea o anumită agilitate. Văzându-l pe Coposu, Maniu se ridică în picioare: „Ce zici, Puiule, n-ar trebui să-mi întorc pe dos costumul ăsta de haine ca să fie mai prezentabil?” Un președinte de partid își punea problema să își întoarcă costumul pe dos! La care Puiu Coposu îi răspunde: „Păi, domnule președinte, l-ați mai întors o dată!”. Așa trăia Iuliu Maniu! Deci era firesc ca eu să manifest o prețuire față de el. L-am întrebat ce să facem cu mișcarea noastră, cu acțiunea noastră de protest. La care Maniu, dându-și seama bine pe cine are în față, de efervescența care ne stăpânea, ne-a răspuns foarte diplomat, foarte înțelept și foarte deslușit pentru cine îl simțea: „Dragii mei, eu nu vă pot sfătui să manifestați. Dar dacă aș fi în locul vostru, eu aș manifesta”. La care eu, fiind ardelean, deci oarecum pe un grai cu el, i-am răspuns: „Domnule președinte, știm că dumneavoastră nu ne puteți sfătui să manifestăm, dar noi vom face ceea ce ați face și dumneavoastră dacă ați fi în locul nostru. Dumnezeu să vă ajute!”.

Și așa s-a pornit manifestația pe la toate ambasadele și în această situație ne-a chemat Antonescu la înțelegere. Înțelegerea a avut loc atât la președenție, cât și la Predeal, unde avea o vilă. Așa încât și cu Antonescu am avut relații, aș zice, apropiate, pentru că discuțiile nu au fost indifferente și nu au fost distante, au fost sincere.

Cum ați resimțit instalarea regimului comunist în România?

Am fost pregătit pentru asta. Episcopul Suciul mereu ne spunea de asta, deși nu se contura nimic la frontiera de est. Dar el, ca teolog, ca om politic, ca gânditor, ca român; știa că cea mai mare primejdie pentru români este masa slavă a Uniunii Sovietice. Este o masă pe care noi ca români nu o putem ignora și care permanent va teroriza viitorul poporului nostru... Or, dacă el mereu ne spunea: „Vine stepa! Vine stepa roșie!”...natural că eram pregătit pentru asta. Dacă el ne spunea: „Nu aveți voie să trăiți altfel decât eroic! Aceasta trebuie s-o învățați acumă până când nu vine stepa peste voi. Să vă

13. Radu Câmpeanu (n. 1922), om politic, parlamentar, fost președinte al PNL între anii 1990 și 1995.

însușiți ideea că aveți de dat o mărturie eroică ! ”. Că a spus-o, a fost ușor. N-a fost ușor s-o și trăiască... După cum și pentru mine a fost ușor s-o aud și să nu-mi imaginez ce mă așteaptă, dar n-a fost ușor să o trăiesc.

Eram pe atunci asistent dezertat, pentru că, sfătuit de profesorul meu Antonescu, mă retrasem de la facultate. Am dispărut fără să spun nimic și m-am dus la mine la țară, pe Târnave, unde tatăl meu avea o proprietate, și m-am transformat în agricultor. Dar nu agricultor ca moșierii liberali, ci agricultor la cataramă. Lucram efectiv : tăiam pădure, aram, creșteam vite. Cea mai nostimă performanță a mea de agricultor a fost odată când, la București, am întâlnit pe străzi o turmă de miei. Și l-am întrebat pe cioban : „Ce faceți cu mieii ăștia ?”. „Îi ducem la tăiere.” „Nu-mi vinzi și mie ?” „Îți vând.” Și am cumpărat 11 miei : zece mioare și un berbecuț. Erau un soi care la noi pe Târnave nu era și, ca unul care eram integrat în problemele rurale, simțeam că este nevoie de un soi de oi mai bun. Și aveam un prieten care a lucrat la CFR, am obținut un vagon... Și de la locuința pe care o aveam în București până la Gara de Nord am mers călare, noaptea prin București, în urma cioporului de oi. Spectacol cum doar șeriful din Texas ar putea să reediteze ; scenă amuzantă, absolut. Și polițaii care mă vedeau se uitau amuzați la această apariție. Eventual Don Quijote m-ar fi putut depăși... Dar avantajul era al meu, că eu călăream un cal, nu un catâr sau un măgar. Și am imbarcat oile și 2 cai în vagon și împreună cu ele am călătorit până pe Târnave... Am ajuns acasă și le-am integrat în nevoile țăranilor de acolo, le-am oferit lână de oi s-o pipăie, s-o toarcă ei, și să-și dea seama ce importantă este o lână de calitate. Și în felul acesta s-a preschimbat rasa de oi din localitate, contribuind și eu la evoluția vieții rurale din zona respectivă...

Este de prisos să vorbesc acum și despre îmbunătățirile funciare pe care le-am făcut, pentru că eu citeam. Am introdus agricultura pe curba de nivel... Dacă m-am dus la țară, m-am cultivat, ca să fiu un țăran instruit... Și au văzut și ceilalți cum se face terasarea terenului ca să poți ara la orizontală după curba de nivel... Așa că am lăsat ceva de pe urma mea pe Târnave...

Dar vă gândeați atunci că ați putea să fiți arestat ?

Toate întâmplările prin care am trecut și de care am povestit înainte m-au scos în evidență, lucru care nu-mi era convenabil, pentru că nu voiam ca prin ceea ce fac eu pe plan politic să aduc un prejudiciu Bisericii. Drept care, ziceam, trebuie să găsesc o soluție. Și mi s-a oferit soluția : să plec în străinătate. Cei de la Institutul de Bizantinologie din București, de pe strada Cristian Tell, mi-au oferit posibilitatea să mă transfere în Belgia, împreună cu biblioteca lor imensă, să fac parte dintr-un ambalaj cu cărți, într-o ladă, și cu avioanele Liberty, utilizate anterior de americani în bombardamente, să fiu transferat peste frontieră, neverificat de nimeni, până în Belgia. Am căzut de acord. Dar totuși, am zis, trebuie să mă sfătuiesc cu părintele meu spiritual.

Dar de ce nu ați plecat, până la urmă ?

Problema și pasul pe care trebuia să-l fac erau de o importanță deosebită pentru destinul meu, cu atât mai mult cu cât eram și logodit. Ce fac ? O iau pe logodnica mea cu mine ? O las aicea în gura lupilor ? Deci nu era ușoară pentru mine opțiunea. M-am dus să-l caut pe monseniorul Ghika. Nu era de găsit, s-a dat la fund, pentru că știa că va fi arestat. Și atunci m-am dus la Blaj, la cel care ținea locul de mitropolit, la Ioan Suciu, care mi-a spus : „Îți amintești ce am spus când am vorbit la Târgu Mureș ? Ne așteaptă Vinerea Mare pentru Biserica noastră ! Biserica noastră, până acum, nu a avut martiri ;

am avut eroi naționali, dar martiri pentru credință nu am avut. Și pe tine te așteaptă această soartă. Să fii mărturisitor al credinței în Vinerea Mare care ne așteaptă". Am înțeles, n-am plecat și am rămas să trăiesc Vinerea Mare în România...

Și m-am reîntors de pe Târnave în cuibul meu de la București, și în ianuarie 1948 m-am căsătorit. Am stat 3 luni căsătorit, și din scurta conviețuire cu soția mea am primit și un moștenitor. Și când era însărcinată în luna a treia, eu am fost arestat, așa încât cea care trebuia să se nască s-a născut în absența mea, fiica mea pe care n-am cunoscut-o decât când avea 16 ani...

Cum a fost momentul arestării ?

Într-o bună noapte, în aprilie 1948, la geam a bătut o mână, neagră, că nu putea să fie altfel... Am ieșit să văd ce este, am fost luat și dus la închisoare.

Care au fost motivele arestării ?

Uneltire contra orânduirii sociale din România.

Aceasta era trecută în actele lor, dar în fond pentru ce v-au arestat ?

În fond... nu avusesem o apartenență politică fermă, nu aveam o poziție socială importantă, dar eram în legătură strânsă cu toți episcopii noștri și cu nunțiatura... Pe atunci era nunțiu la București Gerald Patrick O'Hara, pe care, evident, ca reprezentant al studenților din București, l-am frecventat, la fel ca și pe episcopii noștri...

Unde ați fost dus după arestare ?

Prima dată am fost dus cu o mașină, fără cătușе, într-o închisoare particulară, secretă, din cartierul Bonaparte. Ca unul care am stat aproape 8 ani în București, cunoșteam bine orașul, cu atât mai mult că eram și plimbăreț. Mi-am dat seama de la început în ce zonă mă aflu, dar m-a contrariat faptul că din celula în care mă afluam închis auzeam vorbindu-se rusește. Și mă intriga gândul că s-ar putea să fiu dus în Rusia, deși n-aveam nici o legătură, că eu nu făcusem frontul. Într-o bună zi sunt dus în fața unui personaj, evident distins, cultivat și șlefuit, dar în ciuda educației pe care o avea, nu putea să-și ștergă o ușoară inflexiune slavizantă în limba română. Cu el am avut o singură discuție lungă... Mi-a oferit o țigară Winchester : „Nu fumez”. „Atunci poate un coniac franțuzesc.” „Nu beau.” „Sunteți discipol al monseniorului Ghika ?” „Da.” „Se vede.” Și am stat o săptămână acolo la aceștia și am avut o singură întrevedere cu acest rus sau basarabean, ce era, care, însă, vorbea o românească impecabilă, aleasă, apoi am fost dus la Malmaison, unde iarăși am fost ținut câteva săptămâni fără să-mi dea cineva vreo importanță. Și în cele din urmă, am fost dus la anchetă...

Cum s-a desfășurat ancheta ?

Ancheta era mai mult formală. Am simțit că nu-i interesează să intre în profunzime, decât în momentul în care au ajuns la problemele Bisericii. Au insistat asupra nunțiului apostolic, O'Hara, american de origine, ce relații am avut cu el, ce relații am avut cu Biserica romano-catolică, atât maghiară, cât și românească, și, în sfârșit, să zăbovim asupra relațiilor pe care le-am avut cu Biserica greco-catolică. Pentru că toată activitatea mea spirituală s-a desfășurat în sânul acestei Biserici, cu amprenta pusă asupra destinului meu spiritual de către episcopul martir de mai târziu, Ioan Suci, și de către monseniorul Ghika, pe care-l vedeam aproape în fiecare zi. El ne ținea cursuri de teologie scolastică, profunde, încât adevărata mea pregătire teologică am făcut-o cu acest monsenior erudit,

poliglot, și cu cel care fusese rectorul Teologiei de la Blaj, ajuns episcop, Tit Liviu Chinezu¹⁴. Foarte fină pregătire teologică și de mare exigență morală...

Așa că am fost cercetat cu precădere nu asupra a ceea ce am făcut eu, ci asupra a ceea ce au făcut alții. Adică presupusele mele relații politice despre care n-au putut afla nimic și presupusele uneltiri pe care le-aș fi făcut cu conducătorii Bisericii mele și cu cei ai Sfântului Scaun împotriva orânduirii sociale din România.

Eu nu știam atunci că va începe procesul Bisericii, dar am fost sigur că are o legătură, că prea mult am fost anchetat despre nunțul O'Hara și despre episcopii mei, prea mult despre monseniorul Ghika. Bineînțeles că s-au dezvoltat în fața mea și alte încrengături, ca să fiu derutat, să nu-mi dau seama ce se urmărește. Dar fiindcă mereu apărea monseniorul Ghika, mereu apărea O'Hara, mereu apăreau episcopii mei, mai des decât Maniu sau Codreanu, mai des decât Brătianu sau Titel Petrescu, mai des decât Max Auschnitt¹⁵ sau Alexandru Popp¹⁶, directorul de la Reșița, de care, în final, au și anexat procesul meu... pentru că undeva trebuia să mă încadreze.

Dar, totuși, care era rolul dumneavoastră în Biserică ? Se reducea doar la aceste vizite și discuții ?

N-am avut un rol deosebit în Biserică, e adevărat, dar am fost un militant în mișcările creștinești-studențești. Că am figurat printre fruntașii acestor acțiuni studențești este adevărat.

Am înțeles. Revenind la anchetă... Cât timp a durat aceasta ?

2 ani. Și acolo s-a încercat demolarea, desființarea mea morală prin teroare...

Mai exact, ați fost bătut ?

Cum se poate să fii anchetat fără să fii maltratat ? Însemnează că nu cunoaște nimeni comunismul ! Asta era prima metodă. Dar ceea ce spun este valabil pentru un om de credință : nu eu am fost bătut, ci Hristos a fost bătut. Eu am această certitudine, că Hristos este în mine și eu sunt în Hristos. Și am trăit acest adevăr pe viu, și eram unit cu Hristos atunci când eram bătut, și ziceam în conștiința mea : „Pentru Tine, Doamne ! Pentru Tine, care ești în mine și ești bătut în mine. Pentru Tine, ca să nu Te trădez când ești bătut”. Sigur că lucrurile par nefirești pentru omul care n-are sensibilitate mistică, dar eu nu pot spune altfel... Aș minți dacă aș contesta acest lucru, această realitate

14. Tit Liviu Chinezu (1904-1955), episcop greco-catolic, doctor în filozofie, fost rector al Academiei Teologice din Blaj. A fost arestat împreună cu ceilalți înalți prelați ai Bisericii Unite pe 28 noiembrie 1948 și încarcerat la Mănăstirea Neamț, Mănăstirea Căldărușani și Sighetu Marmăției. A decedat în detenție la 15 ianuarie 1955. Octavian Roske (coord.), *Mecanisme represive în România comunistă. 1945-1989. Dicționar biografic. A-C*, p. 465 ; http://ro.wikipedia.org/wiki/Tit_Liviu_Chinezu, accesat la 30 ianuarie 2008 ; fișa matricolă penală din AANP.

15. Max Auschnitt (1888-1959), mare industriaș, administrator delegat al Uzinelor de Fier și Domeniilor Reșița (UDR), cea mai mare societate privată din România interbelică. Stabilite în Statele Unite ale Americii în timpul războiului, a fost condamnat în contumacie la muncă silnică pe viață în procesul marii industrii românești.

16. Alexandru Popp, inginer, a condus Societatea Uzinele de Fier și Domeniile Reșița între anii 1942 și 1948. Considerat șeful lotului în procesul „Marii finanțe”, a fost condamnat la 25 de ani de muncă silnică. A fost eliberat din închisoare în 1964. A decedat în 1968. Cristina Anisescu, Nicolae Mărgineanu. *Un psiholog în temnițele comuniste*, Editura Polirom, Iași, 2006, p. 68.

intimă, autentică, chiar dacă nimeni n-a mai scris-o. Să-ți dai seama că înnebunești... Și căutam să-mi rețin acest răspuns reflex, automat : „Nu spun ! ”. Și nu puteam să-l rețin. Mi-am dat seama că sunt nebun și știam că voi fi pus în situația să zic : „Nu spun”, și-mi ziceam : „Nu voi spune așa ! Nu voi spune așa ! ”. Și voiam să spun altceva și scăpam pe gură, fără voia mea : „Nu spun ! ”. Mai dădea o dată : „Nu spun ! Nu spun ! ”. De o mie de ori. Era imposibil să nu intri în blocaj psihic. Aceasta mi s-a părut cea mai diabolică metodă de a fi anchetat, de a-ți subordona intelectul unei voințe străine. Și tot asta s-a încercat, să mă depersonalizeze, ca fiind stăpâni pe personalitatea mea, să mă poată manipula. Dar fiindcă am făcut psihologie, înțelegeam finalitatea și căutam să mă opun cu mijloacele morale, că există un principiu *agere contra*. Când ești stăpânit de un viciu, cum te scapi de el ? Luptând împotriva lui, făcând virtutea contrară celui viciu. Și atunci am aplicat acest procedeu, acest principiu moral l-am aplicat în anchetele mele...

O să vă relatez doar un singur procedeu, cel final, care m-a și scos din circulație. Pe masa anchetatorului meu se afla un săculeț de nisip de mărimea unei sticle de un kilogram pe care îl priveam nedumerit, stupefiat : ce rol poate să aibă un săculeț de nisip într-o anchetă ? La un moment dat a apărut în spatele meu așa-numitul Tarzan, colonelul sau maiorul Brânzaru¹⁷, un țigan de o sută de kilograme, vânos, care a pus mâna pe sac și nu mi-a pus nici o întrebare. Și cu săculețul ăla de nisip mă lovea în creștet : „Spune ! Spune ! Spune ! ”. De zece ori, de o sută de ori, de 500 de ori. Simțeam că mi se zdruncină creierii, simțeam că-mi curge sângele pe nas și pe urechi, dar nu mi se pune nici o întrebare. Decât : „Spune ! ”. Am înțeles că mi se inducea ideea fixă de a spune, de a fi conform cu ce mi se cere... Ca unul care făcusem psihologie și mai citisem și pe delături, mi-am dat seama ce este aceea o idee fixă și am zis că trebuie să răspund contrar : „Nu spun ! ”. Și la fiecare lovitură pe care o primeam în cap, când el zicea : „Spune ! ” – eu ziceam în minte : „Nu spun ! Nu spun, nu spun ! ”. De 100 de ori, de 500 de ori, de 1.000 de ori. „Nu spun ! ” Așa că am ajuns să fiu prizonierul propriei mele idei fixe de a nu spune. De aceea, văzând ei că la orice întrebare care mi se pune eu răspund mecanic, inconștient : „Nu spun ! ”.

Ei ziceau să spun, eu ziceam : „Nu spun ! ”. Și drama pentru mine a fost aceea când mi-am dat seama că această încăpățănare mă duce la nebunie și că voi ajunge acasă un dement, un străin de familie, care nu-și va mai cunoaște familia. Și asta cu atât mai mult cu cât ei știau că soția mea este gravidă și mereu mă amenințau în timpul anchetelor : „Măăă, boue, mă, o aducem aicea, mă, și o batem până față în fața ta ! ”. Tortura aceasta pentru mine a fost cumplită, să știu că soția mea va fi bătută pentru mine și că va fi ucis copilul care este în ea... Cu aceasta mă torturau, că își dădeau seama de profunda afecțiune care există între mine și soția mea, și exploatau această afecțiune până la sânge... Dar știam că nu pot face asta...

Și eu mi-am propus de la început să nu-mi fac de râs neamul și familia. Și a acționat în mine orgoliul. Cu atât mai mult orgoliul s-a manifestat într-o situație în care un degenerat, paralytic, poruncindu-mi să stau pe un scaun care nu avea decât 3 picioare și eu nu știam, a dat cu piciorul în scaun și m-a trântit la pământ. Și a început să dea cu picioarele în mine, cu picioarele acelea schiload, strâmbe... m-a lovit în gură, în ochi, în dinți, în nas... „Spune, mă, crezi că vrei să ieși afară ? Să mai faci încă un plod ca

17. Emil (?) Brânzaru, bătaș în cadrul Direcției de Cercetări Penale a Securității, fost boxer de categorie grea. Conform unor surse incerte, avea grad de colonel în Securitate. A torturat numeroși deținuți în beciurile Ministerului de Interne. Doina Jela, *op. cit.*, pp. 54-55.

tine? Îți storc eu toate icrele să nu mai poți lăsa urmași.” M-a prins de testicule și m-a strâns, cum zicea el, ca să-mi stoarcă icrele, să nu mai pot avea urmași... Țasta era un tip degenerat... Cred că din naștere era cu picioarele strâmbe. Și era cu atât mai dureros pentru mine, să mă bată o asemenea stârpitură! Eu, care eram un atlet, fusesem campion de înot, să fiu bătut de o stârpitură! Aveam orgoliul meu, blestemat orgoliu, dar atunci orgoliul meu a funcționat salvator...

Un alt procedeu interesant la care mă supuneau era cârligul. Bătăile la fus, cum se mai numesc. Îți băga un fus pe un genunchi și te pune pe două mese ca să expui la bătaie tălpile și fesele. Astea sunt descrise și sunt arhidescrise și nu mai este cazul să insist asupra lor. Vreau doar să spun decât despre un moment, când, cu fesele sfărțecate și sângerânde, am ajuns în celulă și am încercat să văd ce se întâmplă cu fesele mele. Erau ca o bucată de șnițel pregătită pentru prăjit... sfărțecate, bătute, zdrobite. S-a spus despre filmul¹⁸ lui Mel Gibson că a fost o fantezie plină de cruzime... Bietul Mel Gibson a fost un naiv... el nu știe ce însemnează o anchetă la Securitate! Că Iisus a fost bătut crunt? Nimeni nu știe cât de crunt a fost bătut. El a încercat să reproducă unele scene imaginare, dar care sunt departe de tragismul pe care l-a trăit trupul de om al lui Iisus Hristos... Ca să nu mai vorbesc de sufletul divin, batjocorit de creatura sa...

Și după ce o serie de procedee, să zic, clasice, obișnuite, diferite forme de bătaie, cu diferite instrumente folosite la bătaie, inclusiv cu acel săculeț de nisip, n-au dat rezultate, s-a recurs la un alt procedeu, care a acționat tot psihologic asupra mea. Am fost introdus într-o cameră obișnuită de bătaie în Joia Mare, când era bătut Iisus. În acel beci erau atârinate jumătăți de miei proaspăt tăiați... încă le picura sânge dintre dinți. Și eu eram băgat între mieii tăiați, pentru înjunghiere, ca Iisus. Asta ca decor psihologic pentru mine... Și elementul cel mai șocant și mai sfredelitor pentru mine a fost un cârlig din tavan. Asta m-a intrigat: „Ce caută aici, în tavanul acesta un cârlig?”. Probabil că psihologia, criptopsihologia, nepătrunsa psihologie a omului, intuiește anumite lucruri... Mi-am dat seama că acest cârlig misterios va avea un rol în viața mea. M-am lăsat să stau pe vine, pe fesele mortificate, sângerânde, care nu mai aveau importanță, eram insensibilizat. Priveam fascinat de misterul acestui cârlig. M-au lăsat, că erau experimentați, și-au dat seama că începe să mă obsedeze cârligul, și cu o lentoare absolut ucigătoare s-a urcat pe un scaun, prin cârlig a trecut o sfoară destul de groasă care și ea avea un cârlig la capăt, pe care până la sfârșit mi l-au trecut în spatele cătușelor... Eram cu mâinile la spate și m-au ridicat de mâini. Nimic de spaimă, deocamdată. Dar ce urmează este neobișnuit pentru orice om. Să fii treaz, să nu fii bătut și să știi că mori... Eu muream prin asfixie... nu mai puteam respira.

Ciudată e și psihologia aceasta a omului... Atunci mi-a venit în minte o experiență pe care a făcut-o marele orator francez Lacordaire¹⁹, în pivnițele catedralei Notre Dame de la Paris. I-a poruncit ucenicului său să-l spânzure, adică să-l lege de cruce cu brațele ca să încerce să reîntărească stările sufletești ale lui Hristos atârând de cruce. Și spune Lacordaire: „Desigur, Iisus a murit de chinuri, de sângerare, de epuizare, de exanghinare, dar cred că cauza directă a fost sufocarea”. În acea poziție, cu brațele în sus și cu corpul atârnat de brațe, toracele nu mai are elasticitate și nu poți respira. Eu nu eram răstignit, eram pur și simplu legat de cătușe și ridicat cu brațele la spate... Atunci am simțit că mor

18. *Patimile lui Hristos*, 2004.

19. Henri Dominique Lacordaire (1802-1861), profesor de teologie francez, orator, scriitor și reprezentant al catolicismului.

(plânge – n.n.). N-am avut sentimentul că mor atunci când eram bătut și zdrobit, dar în momentul în care am văzut că nu am aer, că nu mai am nici o sursă de viață, pentru că aerul era sursa mea de viață, și că această lipsă de aer mă desparte de familia mea, de soția mea, de copilul pe care încă nu-l cunoșteam... aceasta mi-a dat sentimentul morții... prin singurătate! Îmi închipui că și Iisus s-a simțit cumplit de singur în momentul în care se sufoca...

Aceste lucruri nu le pot exprima verbal. Am încercat să le scriu... Și ce rol a avut în tortura mea acel insignifiant și inexpressiv cârlig de care am fost atârnat și care mi-a provocat sufocarea ce mi-a dat sentimentul morții, al singurătății, al despărțirii de toate în singurătate... Fără să pot spune nimănui nimic, fără să știe cineva ce simt și ce gândesc... Și nici măcar la Iisus nu mă mai puteam gândi în acele clipe... Eram de o singurătate absolută. Prin sufocare, prin lipsă de aer, deveneam absolut singur și străin de toate... Aceasta este o formă de anchetă...

Unde a avut loc procesul, în București ?

Da, a fost în 1950 la tribunalul din București de pe strada Negru Vodă, numărul 3... Știu așa de precis pentru că eu am locuit în acea casă! Și am fost dus și judecat la parterul casei în care am locuit. N-am fost băgat chiar în aceeași cameră în care eu aveam patul cândva, dar cunoșteam bine blocul și așa fi putut să și evaderez de acolo, pentru că îi cunoșteam toate cotloanele. Am fost judecat de tribunalul poporului, anchetat de neromâni și judecat de un colonel vândut, pentru că numai așa pot să-i spun acestui om care-și trădase umanitatea din el, care-și trădase neamul, sângele, familia și toată viața lui intelectuală și morală... Pe toate le trădase! De ce? Ca să aibă un bob de linte în plus.

De ce erați acuzat ?

Neputându-mă încadra într-o formațiune politică, m-au încadrat în procesul marii industrii, pentru că am avut legătură cu soția lui Alexandru Popp, care era internată în spitalul Saint Vincent de Paul, ctitorit de monseniorul Ghika, și pe care o vizitam, fiind bolnavă. Și anchetatorul îmi spunea: „Nu degeaba ți-a încredințat ție Alexandru Popp soția, dacă n-ar fi avut încredere în tine. Ce relații ai avut cu Alexandru Popp?”. Și pentru faptul că am vizitat o bolnavă, am fost anexat de lotul Reșița, un lot de 400 de oameni, ca să se dovedească opiniei publice ce probleme importante sunt legate de dosarul meu și de ale celorlalți... că nu sunt 2, nu 3... sunt 400 de inși!

Cine mai făcea parte din acest lot în care ați fost inclus ?

Făceau parte o serie de persoane pe care le cunoscusem anterior: profesorul Nicolae Mărgineanu²⁰, pe care-l cunoscusem când universitatea era la Sibiu și îl audiam acolo. Chiar pe când eram eu elev de liceu în ultima clasă, universitatea venise în primul an la Sibiu. George Manu²¹, profesor de fizică atomică, un fruntaș al intelectualității românești,

20. Nicolae Mărgineanu (1905-1980), doctor în psihologie, cercetător și conferențiar universitar, fondatorul școlilor profesionale din România. A fost arestat în 1948 și condamnat la 25 de ani de închisoare, trecând prin Malmaison, Jilava, Pitești, Aiud și Gherla. A fost eliberat în 1964. A scris un volum de memorialistică, *Amfiteatre și închisori*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1991.

21. George (Gheorghe) Manu (1903-1961), doctor în fizică, autorul primului tratat de fizică nucleară din România, conferențiar universitar. A fost condamnat la muncă silnică pe viață în 1948 și a decedat în detenție, la Aiud, în 2 aprilie 1961. Gheorghe Jijie, *George Manu. Monografie*, Editura Elisaváros, București, f. a.

o minte extraordinară, de o formidabilă inteligență și cultură. Mai era Virgil Petru²², secretarul lui Titel Petrescu. Ce legătură aveam eu cu Virgil Pătru și cu Titel Petrescu? Nici una. Dar trebuia să fie făcut un lot care să impresioneze prin numărul membrilor și masivitatea lui. Mai făcea parte Alexandru Popp, directorul general al Uzinelor și Domeniilor Reșița, generalul Ioan Z. Ioan²³, directorul propriu-zis al întreprinderilor Reșița. Făcea parte inginerul Radoveanu²⁴, proprietarul unei alte fabrici mari din București. Deci iată că eram băgat cu marii industriași din București, eu, care nu aveam nimic comun cu ei. E adevărat că pe Alexandru Popp l-am cunoscut prin soția lui. E adevărat că pe Nicolae Mărgineanu l-am cunoscut, dar relații personale, sociale, cu ei nu am avut. Trebuia, însă, să fiu anexat undeva...

Era așa-numitul proces al „Marii Finanțe” ?

Da, era procesul marii industrii, dar eu nu eram industriaș. N-aveam decât câteva hectare de pământ pe Târnavă, asta era tot ce aveam. Dar aveam două tezaure: Biserica și soția... (plânge – n.n.). Astea au fost marile mele ancore în procesul pe care l-am trăit... și pregătirea pe care mi-a făcut-o episcopul Suciuc: „Vine Vinerea Mare! N-aveți voie să trăiți altfel decât eroic!”. N-aveam eu sentimentul că sunt erou, dar aveam sentimentul că trebuie să rămân eu însumi. Și am înțeles din toate acestea că era la mijloc o acțiune satanică. Trebuia ucisă o personalitate, o demnitate umană trebuia profanată. Neamul omenesc, cel pe care l-a dușmănit cu atâta îndârjire Lucifer și toți urmașii lui, pentru că, lumea nu știe, dar Karl Marx era satanist și făcea ședințe sataniste încă din liceu. El a construit, a imaginat și a oficiat în casa lui niște liturghii satanice, negre. Marx a fost marele umanist, marele economist, marele gânditor social... dar că a fost un satanist fanatic, asta nu se spune. Asta ar fi și în contradicție cu materialismul, să adori o ființă nematerială, pe Satana...

Vă mai amintiți și alți colegi de lot ?

Da. A fost în lot și vărul meu, Gheorghe Comșa²⁵, mărunț funcționar în București, licențiat în Academia Comercială, dar, totuși, funcționar. Căci atât el, cât și eu am fost legați prin relația de familie pe care o aveam cu un personaj care incomoda mult pe guvernarea de atunci și care a făcut carieră în străinătate, fiind fruntaș al emigrației

22. Virgil Pătru (1913-?), avocat, secretarul particular al lui Andrei Rădulescu și Constantin Titel-Petrescu, motiv pentru care în mai 1948 a fost arestat ca lider PSD. A fost condamnat la 10 ani de muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Aiud, Peninsula, Baia Sprie, Poarta Albă. A fost eliberat la presiuni internaționale în 1956. A fost rearestat în 1959 și condamnat la 10 ani. A executat detenție la Gherla, Aiud și alte închisori până în 1964. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. P-Q*, p. 121.

23. Corect Gheorghe Z. Ioan, născut la 22 iulie 1900. Prim director al Societății Uzinele de Fier și Domeniile Reșița. A fost arestat în 13 aprilie 1948 și condamnat la 25 de ani de închisoare. A decedat la Gherla în 3 ianuarie 1959. Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (în continuare ACNSAS), Fond Penal, Dosar 600, vol. 19, ff. 261, 364, *apud* Cristina Anisescu, *op. cit.*, p. 215.

24. Radu Radoveanu, avocat, colaborator principal al lui Alexandru Popp, director administrativ și al Contenciosului la Societatea Uzinele de Fier și Domeniile Reșița. A făcut parte din „Lotul Marii Finanțe”. Cristina Anisescu, *op. cit.*, pp. 171, 192, 305.

25. Gheorghe Comșa, născut la 7 mai 1917. A fost arestat la 23 martie 1948 și condamnat la 15 ani de muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Aiud, Jilava, Galați. A fost eliberat la 24 martie 1963. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

românești de la Paris : Horațiu Comanicu²⁶. El a lucrat la Europa Liberă până când și-a dat seama că acolo acționează principalitatea masonă, și-a dat demisia și a lucrat mai departe ca avocat în Paris, după ce a fost vânzător într-o tutungerie sau tăietor de lemne în pădurile din Franța. El a fost crescut de tatăl meu și i-a imprimat lui aceeași educație, aceeași mândrie a personalității de a nu se lăsa călcat în picioare și de a rămâne el însuși. Și a rămas acest văr al meu el însuși până la moarte. A reușit să plece în străinătate, așa cum eu n-am reușit să plec, într-o ladă cu cărți. A făcut o figură frumoasă în emigrația românească din Franța, a stabilit bune relații cu lumea politică de acolo. Păcat, însă, că a murit și nu și-a putut valorifica relațiile și pregătirea politică pe care o avea. A fost un fruntaș al generației sale, de aici de la Cluj, unde a făcut Facultatea de Drept.

A mai fost în lot cu mine Adrian Dimitriu²⁷, al doilea ca număr în Partidul Social Democrat al lui Titel Petrescu, dar care n-avea nimic comun nici cu mișcarea muncitorească, nici cu marxismul, ci era un om de afaceri care l-a exploatat pe Titel Petrescu, care era altfel un om profund onest. Mi-a făcut o bună impresie discuția pe care am avut-o cu Titel Petrescu atunci când noi pregăteam manifestația studențească.

A fost cu mine în lot un oarecare Furnărache²⁸, care a căpătat și el 20 de ani. Ce a făcut acest Furnărache și cine era, nu știu. Știu doar că avea un iaht ale cărui călătorii pe mările lumii ni le relata în închisoare. Interesant.

Ce condamnare ați primit dumneavoastră ?

Eu am primit 20 de ani, dar nu are importanță cât am căpătat. Importanță are cât am făcut... care nu să pot măsura în cifre. De aceea era bine ce făceau englezii într-o vreme : înainte de a-i pune în funcție pe judecători, îi băgau la închisoare. Ca să știe ce însemnează închisoarea și să știe ce însemnează 15 sau 2 ani pe care îi scrie ei pe hârtie. Cei care mi-au dat mie 20 de ani n-au știut ce înseamnă o lună de anchetă sub mâna lui Brânzaru...

Așa erau ei, generoșii judecători ai comunismului... Deși am reușit să rezist la anchete, să nu existe nici o dovadă, și procurorul declarase în plină instanță : „La

26. Horațiu Comanicu, conducător al unui grup de legionari disidenți care au intrat în PNT. A plecat la Paris beneficiind, se pare, de un ajutor din partea monseniorului Ghika. Cristina Anisescu, *op. cit.*, pp. 205, 221, 235. Potrivit lui Cicerone Ionițoiu, plecarea sa ar fi fost posibilă datorită ajutorului primit de la Silviu Crăciunaș. [http : //www.literaturasidetentie.ro/prieten/carte_16.php](http://www.literaturasidetentie.ro/prieten/carte_16.php), accesat în 19 martie 2008.

27. Adrian Dimitriu (1905-1994), avocat, fruntaș al Partidului Social-Democrat. A fost ales secretar general al PSD în martie 1946. A fost arestat în 5/6 mai 1948 și condamnat în 22 ianuarie 1952 la muncă silnică pe viață pentru crima de înaltă trădare. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Aiud, Pitești. A fost eliberat în 26 aprilie 1956 în urma intervenției Partidului Laburist din Marea Britanie. Informații din fișa matricolă penală din AANP ; [http : //destinatii.liternet.ro/articol/165/Delia-Oprea/Biografia-Adrian-Dimitriu.html](http://destinatii.liternet.ro/articol/165/Delia-Oprea/Biografia-Adrian-Dimitriu.html), accesat în 19 martie 2008.

28. Constantin Furnărachi, născut la 5 mai 1906 în București, avocat, funcționar, fost membru PNT. Familia sa deținea 50 de hectare de pământ și 100 de hectare de pădure, motiv pentru care a fost considerat moșier. Arestat pe 23 martie 1948 și condamnat la 1 august 1950 de către Tribunalul Militar București la 15 ani de muncă silnică pentru că a trecut persoane peste frontiera cu Ungaria. A executat pedeapsa în închisorile Aiud, Jilava, Pitești, Baia Sprie, Oradea, Galați, Botoșani. A fost eliberat pe 19 martie 1963 cu domiciliu obligatoriu în comuna Lătești, în Bărgăan. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

dosarul inculpatului nu se află nici o probă despre vinovăția lui...”, a continuat : „...dar dacă nu ar fi vinovat, n-ar fi aici. De aceea cer sancțiunea maximă!”. Asta deși nu aveam nici o probă! Procurorul Ștefănescu trage concluzia : „15 ani muncă silnică!”. Cu temperamentul pe care îl aveam și pe care se pare că încă mi l-am păstrat, am zis : „Nu se poate! Imposibil!”. „Am să-ți arăt că se poate!” „Nu se poate să mă condamnați dacă nu există nici o probă de vinovăție! Am făcut și eu Facultatea de Drept. Nu pot fi condamnat fără probe!” Judecătorul și-a păstrat calmul, și-a luat stiloul și a scris 20 de ani muncă silnică. Și apoi, cu o ironie supremă, mi-a zis : „Ai văzut că se poate?”. Și într-adevăr, s-a putut, cu mențiunea pe care o fac eu acum, drept paranteză : este mult mai ușor să scrii cu un stilou pe hârtie 20 de ani, decât să-i faci... N-am făcut 20 de ani, dar am făcut aproape 17...

Care a fost prima închisoare în care ați executat pedeapsa ?

Întâi la Văcărești. Era un loc de triaj unde erau trimise loturi peste loturi, unde stăteau oamenii o săptămână, o lună, și de unde erau risipiți la alte închisori din țară. Nu avea Jilava capacitatea să trieze atâtea destine câte i se trimiteau să fie administrate. La Văcărești am avut ocazia să cunosc și lumea interlopă, pentru că dincolo de țarcul în care noi eram îngrădiți, erau deținuții de drept comun. Și auzeam niște răcnete înfiorătoare... nu știam ce se întâmplă. M-am cățarat pe zidul de despărțire și-i vedeam pe barbugii cum își joacă degetele la barbut. După ce dădeau tot ce aveau, nemaivând ce să dea, își dădeau mâna. Și depindea de conducătorul meciului de zaruri, de barbut : degetul ăsta sau degetul ăstaltalt... Și cu o lovitură uimitor de precisă... îi secționau falanga. Eu priveam acest spectacol... Multe sunt de povestit din lumea aceasta interlopă cu care, indirect, am luat legătură, și care n-au implicație în procesul meu sau în viața mea, decât că mi-au îmbogățit cunoștințele despre ce înseamnă decăderea omului...

De la Văcărești, ca loc de triere, am fost trimis la Jilava...

Cum era Jilava prin comparație ?

Detenția la Jilava era foarte superficială. Aici am avut neașteptata onoare să-l cunosc pe celebrul Maromete²⁹. Era găgăuz, deci un fel de rus turcit. Era o bestie, lovea cu o cârje... Tot timpul era înarmat cu un ciomag uriaș, noduros, puternic, cu care lovea în stânga și-n dreapta, pe unde putea. Farmecul lui era că era bâlbâit... Și ne-amuza grozav în timp ce ne bătea să-l auzim cum se bâlbâie ! „Maa... maa... mă, te ba... ba... bag...” și așa mai departe.

La Jilava am fost folosit la realizarea unei grădini... Plantam roșii. Dar, pentru ca să fiu vrednic de această înaltă demnitate, Maromete a ținut să mă supună unui examen. A trimis pe niște milițieni să aducă de la suprafață, că Jilava era sub pământ, adică sub cota zero, să aducă niște lădițe cu răsaduri : „Acuma să te văd ce știi !”. Nemernicele acestea de răsaduri erau toate la fel : o rădăcinuță și două frunzulițe. Ele erau diferite pentru cine știa, însă bineînțeles că eu nu știam. „Ce e asta, mă ?” „*Galanthus nivalis*.” „Ce e aia, mă ?” „*Galanthus nivalis*.” ăsta, de fapt, este ghiocel nobil. „Ce e asta, mă ?” „*Capsella bursa-pastoris*.” *Capsella bursa-pastoris* este, de fapt, traista-ciobanului, o

29. Nicolae Moromete, născut la 3 mai 1912 în satul Gherăiești, comuna Topana, Olt. Comandantul Penitenciarului Jilava între mai 1949 și iunie 1952. Între 1952 și 1958 a fost comandant al penitenciarelor Caransebeș și Galați, la formațiunea Chilia Veche, precum și locțiitor de comandant pentru pază și regim la Văcărești. Andrei Muraru, *op. cit.*, p. 362.

buruiună oarecare... „Da' asta ce e, mă?” „*Fraxinus imperialis*³⁰.” Țsta e frasinul. „Țsta ce e, mă?” „*Quercus suber*³¹.” Țsta e o varietate de stejar... „Bă, ce limbă vorbești tu, mă?” „Domnule, la noi în lumea științifică, pentru ca să nu facem confuzii între plante (pentru că știți că se vorbește despre brândușă, despre toporași, despre violete, dar de fapt este o singură floare), le dăm denumiri științifice, pe limba latină”. Maromete a fost turtit... „Mă, tu ești chiar grădinar!” „Da, domnule șef, sunt grădinar.” „Mai dă-i, mă, o porție de mâncare.” Am câștigat grațiile lui Maromete...

Acolo am avut o perioadă de respiro, pentru că fiind evacuați deținuții de drept comun care se ocupau de serviciile închisorii, au venit să scoată, dintre deținuții politici, oameni care să facă de mâncare, să măture prin curte, și printre ei am fost scos și eu. Am stat două săptămâni la soare, până când a venit colonelul Dulgheru³², care mă anchetase, și ajunsese șeful Securității. Dulberger, pe numele lui adevărat, Mișa Dulberger. Și vine Țsta, mă vede la soare... plantam roșii, ca să aibă ce mânca milițienii, fiindcă ei mâncau din porția noastră și ocupau una din camerele noastre, anume aranjate pentru a fi filmate dacă venea cineva: cu paturi, cu păaturi, cu cearșafuri. Asta se întâmpla într-un timp în care noi dormeam fie pe betonul de la Jilava plin de un strat gros de mazăgă rezultată din transpirație sau din infiltrațiile umede din pământ... Pentru că fortul Jilava fiind subteran, prin pereții de beton ai închisorii se infiltrau ape... și tot timpul pe pereți siroia apa... Iar noi, sărmanii, unii dormeam pe scânduri, că altceva nu era. Eu am avut predilecție, prin destin, să dorm pe beton, și am rămas de acolo cu câteva amintiri în oase...

Dar de Jilava mă leagă și amintiri foarte frumoase... Eram în cameră cu 20-30 de persoane, și întâlneam persoane interesate de viața spirituală și mi se întâmpla să vorbesc și zece ore pe zi. Mai cereau să și varieze și atunci le povesteam din literatură până când am epuizat și tot bagajul meu literar. Și p-ormă, la sfârșit, ca să îmi pot face această obligație față de confracți, cream romane...

Le inventați pe loc ?

Pe loc, acolo. Fie pe o temă dată de ei, dar mai cu seamă imaginată de mine, în care bineînțeles că erau și elemente personale... Odată au auzit confracții mei că e cineva la ușă, că eu de când m-au bătut în cap nu mai aud bine... Și-mi face semn un confrate: „Vezi că e cineva la ușă!”. Să mă opresc acuma ar fi însemnat că singur mă acuz. Nu m-am oprit și am continuat să vorbesc... Milițianul și-a adus un scaun, l-a așezat lângă ușă și a ascultat toată noaptea! Dimineața când trebuia să ieșim cu așa-zisul program, adică să ducem tineta, vasul în care ne făceam nevoile, s-a oprit în fața mea și nu puteam trece de el: „Mă, da' tare ți-o fost dragă!”. Se referea la ce povestisem eu... „Da, domnule șef, tare mi-o fost dragă!” Probabil surprinsese un moment în care era implicat ceva și din biografia soției mele...

Și am avut pe lângă această desfătare personală, de-a putea instrui tinerii din închisoare, și satisfacția de a sta cu mari personalități. Am stat cu profesorul Paul

30. Probabil *fraxinus excelsior*, denumirea latinească a frasinului comun, specia cea mai răspândită de frasin.

31. Denumirea științifică a stejarului de plută.

32. Mișu Dulgheru (Dulberger: 1909-?), colonel, șeful Direcției Anchete din Securitate, coordona toate acțiunile anchetatorilor de pe teritoriul României între anii 1948 și 1952. În octombrie 1952 a fost debarcat și arestat în urma înlăturării grupului Pauker-Luca-Georgescu, dar a fost eliberat în 1954, reatrăgându-i-se gradul de colonel. A fost o vreme supraveghetorul gunoierilor din București, dar a emigrat ulterior în Israel. CPADCR, *op. cit.*, p. 793.

Stănescu, botanist. Era în stare să ne recite zeci și zeci de poezii din literatura franceză, germană, engleză, italiană. Avea o memorie prodigioasă. Am stat cu profesorul Motăș³³, care era entomolog și care avea onoarea să boteze toate găzele câte se descopereau în lume. El le omologa. Mare personalitate culturală. Mare pentru că avea și demnitatea morală corespunzătoare facturii sale intelectuale. Am stat cu Ion Lugoianu³⁴, fostul ministru de Externe, ministru al României la Roma, directorul și proprietar al ziarului *Universul*. Am stat cu Radu Gyr³⁵. Era bolnav, bolnav... transparent de slăbiciune, și care avea permanent întipărit pe figură un surâs de o suavitate rar întâlnită. Și când era bătut, Radu Gyr surâdea. L-am reîntâlnit și la Aiud, după cum l-am reîntâlnit la Aiud și pe Nichifor Crainic³⁶, pe care îl cunoscusem de la București, de la Facultatea de Teologie Ortodoxă, pentru că nu eram sectar ca și confesiune, și mergeam și la cursurile Facultății de Teologie Ortodoxă pentru marile personalități care erau acolo: Nichifor Crainic, Emilian Vasilescu³⁷. Îmi făcea mare plăcere să îi audiez.

Ați stat mult timp în Jilava ?

La Jilava am stat 2 ani, până în vara lui 1950. N-am să descriu mai mult Fortul 13 de la Jilava, pentru că a mai fost descris și de alții. Cum este să dormi pe 18 centimetri de scândură... Pentru că așa eram de deși, încât nu puteam sta decât pe flanc, și spațiul rezervat pentru fiecare corp era de 18 centimetri. Și când unul voia să se-ntoarcă, nemaiputând rezista echilibristica pe vârful osului, șoldului sau umărului, striga: „Gata!”. Și atunci toți ne întorceam pe cealaltă parte.

Unde ați fost dus de la Jilava ?

Am fost dus la Aiud, după o scurtă trecere prin Pitești. La vremea aceea, Piteștiul nu era rău famat. Noi eram primul lot care am intrat în Pitești, care fusese până atunci o închisoare cu un alt caracter. Dar până la Pitești, un mic episod din călătoria de la Jilava la Pitești. Eram cu avocatul Petre Vasilescu, tip care părea inteligent, vioi. Stăteam 2 inși într-un jeep, la spate: „Domnule, ăștia ne împușcă acum”. „Nu ne-mpușcă, domne.” „Îți spun io că ne-mpușcă.” „Lasă, să nu ne torturăm noi. Om vedea ce-o fi. Acuma să ne rugăm lui Dumnezeu.” „Bine zici. Da’ nu știu nici o rugăciune.” „Hai că mă rog io.”

33. Constantin Motăș (1891-1980), biolog, savant, profesor universitar, academician, prorector al Universității București și director al Muzeelor de Istorie Naturală din Iași și București. A fost arestat la 21 mai 1949 din cauza relațiilor pe care le avea cu liderul PSD, Constantin Titel-Petrescu, și condamnat la 20 de ani de temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Aiud, Pitești, Văcărești. A fost eliberat la 26 aprilie 1956. http://ro.wikipedia.org/wiki/Constantin_Motaș, accesat în 19 martie 2008; fișele matricole penale din AANP.

34. Ion Lugoianu (1890-1957). Doctor în drept, avocat, diplomat, ministru în mai multe guverne interbelice, directorul ziarului *Cotidianul*. A fost arestat la 15 august 1949 și condamnat la muncă silnică pe viață pentru că a avut legături cu anglo-americieni. A executat pedeapsa în închisorile Aiud, Pitești, Jilava, Văcărești, Râmnicu Sărat. A murit la 7 noiembrie 1957 la Râmnicu Sărat. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. H, I, J, K, L*, p. 388; Octavian Roske, *Mecanisme represive. Dicționar biografic. H-L*, INST, București, 2004, p. 477; fișele matricole penale din AANP.

35. Vezi nota 6, p. 56.

36. Vezi nota 7, p. 56.

37. Emilian Vasilescu (1904-1985), teolog, pedagog, arhidiacon stavrofor. <http://biserica.org/WhosWho/DTR/V/EmilianVasilescu.html>, accesat la 30 ianuarie 2008.

În sfârșit, am ajuns la jumătatea drumului spre Pitești și milițianul ne-a poruncit: „Dați-vă jos, mă!”. Ne-am dat jos. Vasilescu de colo: „Ne-mpușcă!”. „Nu ne-mpușcă, domne. Ți spun eu că nu ne-mpușcă.” Aveam încredere în Dumnezeu... Ne-am dat jos și am stat ca proștii așteptând un glonț în ceafă. N-a venit. Milițianu' de 'colo, în civil: „Pișați-vă, mă!”. Eram incapabili. Ploua sau plouase și crengile erau ude cu apă... Milițianul deștept sau cu experiență a scuturat o creangă pe noi și apa ne-a declanșat sfînterele. În sfârșit, cu chiloții salvați, ne-am urcat în mașină și ne-am dus la Pitești. Dar n-am stat mult, pentru că după noi trebuia să se schimbe caracterul închisorii și să vină studenții și să înceapă fenomenul Pitești. Dumnezeu m-a scos de moț din Pitești și m-a dus în altă parte, după cum și în altă situație, tot așa, am fost scos de moț atunci când era momentul suprem...

Așadar, după aceea am fost luați și transferați la Aiud, într-un regim special, în Zarcă. Ceva similar s-a întâmplat când am ajuns la Aiud, unde ne aștepta un alt cerbere, nu mai puțin faimos, nu mai puțin năstrușnic, colonelul Czeller³⁸. Eu eram foarte sensibil la cei care ne păzeau, pentru că la Jilava eram păziți de țigani. Înainte fusesem la ruși și acum am ajuns pe mâna lui Czeller.

Nu era vorba de Koller ?

Nu, nu, nu. Era acolo. Cel puțin așa știam noi la Aiud, că era Czeller, înaintea lui Dorobanțu³⁹. Și acest Czeller era sadic. L-am auzit eu, pe fereastră, când învățea în hârdău să vadă cât e de groasă mâncarea: „Scoate-le două polonice de gros și dă-le la dreptu' comun. Bandiții, lasă-i să piară de foame!”. Și ne subția în mod deliberat mâncarea. Dar, când să intrăm în clădirea aceasta numită Zarcă de la Aiud, fiecare care intram trebuia să ne spunem numele: „Tu cine ești, mă?”. „Sunt Ion Bujoiu⁴⁰.” „Ce-ai fost afară, mă?”. „Ministru.” „Tu cine ești, mă?”. „Alexandru Marcu.” „Ce-ai fost afară?”. „Ministru.” În sfârșit, vine personajul asupra căruia vreau să mă opresc: „Tu

38. Probabil o confuzie. Colonelul Ștefan Koller a fost comandantul penitenciarului Aiud între anii 1953 și 1958, urmându-i căpitanului Nicolae Dorobanțu (1950-1953). În perioada despre care vorbește părintele Langa, comandant era maiorul Alexandru Fărcaș (1948-1950). CPADCR, *op. cit.*, p. 574; Andrei Muraru, *op. cit.*, p. 102. Ludovic Czeller (Zeller) a fost director în Direcția Generală a Penitenciarelor și a fost găsit mort în 1953 în cimitirul Bellu. Totuși, potrivit altor informații, a fost comandant la Aiud între anii 1952 și 1953. Doina Jela, *op. cit.*, p. 90.

39. Ion Mihai Dorobanțu (17 aprilie 1909 – ?), locotenent colonel, director al penitenciarului Ploiești (aprilie – 15 decembrie 1950), comandant al închisorii Aiud (1 ianuarie 1951 – 1 ianuarie 1954), locțiitor comandant pentru pază și regim la Penitenciarul Aiud/formațiunea 0622 (1 ianuarie 1954 – 15 octombrie 1954), comandant al Penitenciarului de femei Mîslea/formațiunea 0690 (15 octombrie 1954 – 1 martie 1959), comandant al Penitenciarului Gherla/formațiunea 0606 (1 martie 1959 – 1 martie 1960). Mulțumim colegului nostru Mihai Burcea pentru aceste informații.

40. Ion Bujoiu, născut la 3 septembrie 1894. Inginer de mine, profesor la Institutul Politehnic, fost ministru al Industriei și Comerțului în anii 1937 și 1939, iar în 1938 fost titular la Departamentul Economiei Naționale. Urmărit de Siguranță pentru implicarea în organizația Sumanelor Negre. A fost arestat la 14 aprilie 1948 și condamnat la muncă silnică în procesul „Marii Finanțe”. A executat pedeapsa în închisorile Aiud, Baia Sprie, Satu Mare, Jilava, Aiud, Văcărești. A decedat la Văcărești în 20 mai 1956. Informații din fișele matricole penale din AANP; Cristina Anisescu, *op. cit.*, pp. 67-68.

cine ești, mă ? ” „Nicolă Mavrocordat⁴¹. ” Da’ Czeller de acolo, care voia să își dovedească cultura : „Tu ești grecu’ ăla, mă ? Macovordat ? ”. Dar prințul Mavrocordat, înțepat : „Domnule, corect este Nicolă Mavrocordat”. Cu această lecție de istorie pe care i-a făcut-o Mavrocordat lu’ Czeller, care-l acuza pe Mavrocordat că n-ar fi român, ca și când el ar fi fost cine știe ce român, am intrat în Zarca.

A urmat o perioadă de izolare de 6 luni, cât am stat singur în celulă, iarna, și când mi-au degerat picioarele, pentru că am fost băgat într-o celulă în pielea goală... La sfârșitul lui octombrie venea o iarnă năprasnică și am fost băgat în pielea goală, pentru că tot ceea ce avusem trebuia să las afară pe culoar. Nu știam ce mă va aștepta în acea încăpere în care singurul mobilier erau zăbrelele... încolo, nimic. Nu vorbesc de pat de rogojină, de pătură sau de tineță. Nimic ! Nimic, doar zăbrele și eu în pielea goală... Simțeam că încep să îngheț, și atunci m-am apucat să fac gimnastică, așa flămând și uscat cum eram. După un timp, mi s-a aruncat o pereche de chiloți, o cămașă cu mâneci scurte, un pantalon uzat de pușcăriaș, o zeghe rărită și o bonetă care îmi stătea numai pe jumătate de cap și niște bocanci scorojiți, uriași, fără șireturi, care parcă erau făcuți din talpă, dar în care ca să supraviețuiesc, n-aveam altă modalitate decât să umblu, să mișc.

Pe urmă am început să căpătăm de mâncare... Alimentația, despre care spunea generalul Nicolschi : „Mâncarea era foarte bună. Le dădeam cafea cu lapte și cozonaci și friptură ! Cine a spus că flămânzeau la noi deținuții ? ”. În ce consta mâncarea ? O descriu acum : în acea perioadă, maximum de boabe de fasole pe care le-am avut în gamelă a fost de nouă ! Maximum de boabe de arpacaș pe care le-am găsit în zeamă a fost de 14 boabe ! Că altă dată au fost numai 3 boabe de fasole sau că altă dată au fost numai două, e adevărat. Dar pe lângă boabele de fasole era și hoaspele din care ieșise miezul. Și am trăit... foarte bine, „cu cafea cu lapte și cu friptură”, după zisa lui Nicolschi...

Într-o celulă alături de a mea a fost și profesorul Petre Tomescu⁴², fostul ministru al Sănătății, și care a realizat mai ușor decât mine situația și mi-a spus : „Suntem băgați aicea ca să murim. Da’ nu le facem jocul, noi nu murim. Cine vrea să trăiască să se miște... cine nu se mișcă moare ! Mișcarea ! ”. Și am început să ne mișcăm. 60 de inși în 60 de celule, în bocanci, fără șireturi... bubuia toată clădirea de pașii noștri. Atunci am degerat și ș-acum, după atâția ani, îmi simt degetele degerate, dar am supraviețuit tot în virtutea unei idei fixe pe care mi-am indus-o. Așa cum la anchete ziceam : „Nu spun”, aici ziceam la fiecare pas : „Nu vreau să mor ! Nu vreau să mor ! Nu vreau să mor ! ”. Și asta la fiecare pas. Și n-am murit...

41. Prințul Nicolae Mavrocordat, născut la 31 decembrie 1897 în comuna Dăngeni, Botoșani. Descendent al fostului domnitor al Moldovei cu același nume, ctitor al Mănăstirii Văcărești. Inginer mecanic. A fost arestat la 3 octombrie 1949 și condamnat la 25 de ani de muncă silnică pentru că „a dat informații despre situația economică și politică americanilor”. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Aiud, Pitești, Dej, Gherla. A fost eliberat la 1 august 1964. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. M*, p. 151 ; fișele matricole penale din AANP.

42. Petre Tomescu, medic, profesor universitar la Facultatea de Medicină București, ministrul Muncii, Sănătății și Ocrotirii Sociale între 27 ianuarie 1941 și 23 august 1944. [http://ro.wikipedia.org/wiki/Guvernul_Ion_Antonescu_\(3\)](http://ro.wikipedia.org/wiki/Guvernul_Ion_Antonescu_(3)), accesat la 30 ianuarie 2008.

Cu ce personalități ați avut ocazia să stați la Aiud ?

La Aiud a fost cea mai fecundă perioadă de viață intelectuală pe care am trăit-o în închisoare. Acolo au fost toți marii comandanți de unități militare și toți miniștrii lui Antonescu, alături de care și eu. Eu care nu fusesem comandant de mare unitate militară pe frontul din Rusia, eu care nu fusesem ministru al lui Antonescu. Numai eu eram acolo și ei. De ce m-au dus acolo? Dumnezeu știe. Probabil ca să-i cunosc pe aceștia și pe toți marii intelectuali ai culturii românești din acea vreme. Probabil ca să stau cu maiorul de transmisiuni Traian Nițescu⁴³, care a făcut un atac de cord... se îneca în propriul său sânge, și mi-a spus: „Vine și mă ia! Vine și mă ia! Uite-l acolo!”. Îl vedea pe necuratul. „Roagă-te pentru mine, Tertulică!” Așa-mi zicea el... I-am luat obrazu' ntre palme, m-am rugat, și așa, între palmele mele, a murit Traian Nițescu... Și nu era primul care a murit așa...

De la Aiud ați mai fost dus și în alte închisori ?

După 1 an de Zarcă la Aiud, am fost dus la Lugoj și p-ormă iarăși la Aiud. Am fost și pe la Gherla, de unde țin minte un moment deosebit. Eram sub patul mitropolitului nostru Alexandru Rusu⁴⁴, fostul episcop de Baia Mare, numit mitropolit la Blaj, fără să fie recunoscut ca atare de statul de atunci. El însă, pentru Biserică și pentru Sfântul Scaun, din acel moment a fost considerat mitropolitul nostru și nu numai un mitropolit oarecare, ci un mitropolit martir. Paturile fiind supraetajate, sub patul lui făceam un cerc de rugăciune și recitam Rozarul. Și o dată a intrat comandantul Goiciu⁴⁵. Toată lumea s-a sculat în picioare, inclusiv eu, viteazul de mine, doar episcopul Rusu nu s-a sculat, pentru că nu putea. Era bolnav, infirmizat de boală. Furios, considerând că se află în fața unui afront, Goiciu s-a năpustit asupra lui și l-a bușit cu pumnii până când a obosit. În timp ce era lovit, episcopul Rusu zicea: „Dă, domnule, dă, dar să știi că cu fiecare lovitură se-nalță la cer o rugăciune pentru mântuirea ta!”.

Ați menționat că ați fost dus și la penitenciarul din Lugoj. Cum a fost detenția acolo ?

La Lugoj am întâlnit o altă lume. Încăpere cu ferestre, cu dușumea, nu cu beton, unde aveam și paturi... Aici s-a petrecut iarăși un eveniment memorabil: mi s-a dat voie să vină și soția mea, însoțită de o altă persoană. Sigur că ar fi dorit mult să mă vadă tata, să mă vadă mama... chiar spuneam că, probabil, este singura ocazie când ne vom mai vedea. Dar soția mea a gândit altfel și a zis: „Este bine ca fata să-și cunoască tatăl”. Și toți au

43. Traian T. Nițescu, născut la 11 octombrie 1903 în Buftea. Maior. A fost arestat la 9 aprilie 1949 și condamnat la 20 ani de muncă silnică, pedeapsă redusă ulterior la 15 ani. A executat-o în închisorile Jilava, Lugoj, Aiud, Gherla. A decedat la 19 mai 1957 în Gherla. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

44. Alexandru Rusu (1884-1963), mitropolit greco-catolic, episcop al eparhiei Maramureșului. Arestat pe 28 octombrie 1948, a fost închis la Ministerul de Interne, Dragoslavele, Mănăstirea Căldărușani și Sighet. După eliberarea din 1955 a avut domiciliu obligatoriu la Mănăstirile Curtea de Argeș și Cocos. Împreună cu Iuliu Hossu și Ioan Bălan a redactat un memoriu pentru recunoașterea de către autoritățile comuniste a Bisericii Unite, motiv pentru care a fost rearestat și condamnat în 1957 la 25 de ani de închisoare. A decedat la Gherla pe 9 mai 1963. Cicerone Ionișoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar*. R, Editura Mașina de Scris, București, 2007, p. 248.

45. Petrache Goiciu, comandant al penitenciarelor Galați (1949-1952), Gherla (1952-1959). Andrei Muraru, *op. cit.*, pp. 319, 332.

fost de acord și a venit la închisoarea de la Lugoj soția mea cu fiica mea. Era mică, slăbuță, timidă și încerca să urce o scară care marca nivelul camerei mele față de culoar. Și am văzut un picior apărând pe pragul ușii... (plânge – n.n.) N-am reușit să disting bine figura și silueta pentru că liniștea și tensiunea spirituală a fost sfâșiată de un țipăt. Fiică-mea m-a recunoscut fără să mă fi văzut vreodată. Și a țipat : „Tată ! ” (plânge – n.n.). Soția mea a avut în felul acesta plăcerea că fiica mea mă cunoaște, fără să mă fi văzut vreodată...

Însă acest experiment a avut un dublu efect. Pe lângă cel pe care l-am trăit eu și ai mei, a avut efect și asupra celor care ne păzeau. Comandantul mă-ntrebă : „De când nu v-ați văzut ? ”. Iar soția mea răspunde : „Niciodată”. Și atunci a luat-o pe fiica mea și mi-a dat-o în dreptul meu... Eram despărțiți doar de plasa de sârmă... Și acolo, prin plasa de sârmă, mi-am sărutat fiica... Iar sărutul nostru a fost spintecat de firul rece de sârmă care stătea între buzele ei și ale mele... Așa am cunoscut-o pe fiica mea... (plânge – n.n.) Cu soția mea vorbitorul a durat 7 minute, dar 7 minute în care trebuia să incluzi o veșnicie... Și așa le-am și trăit, ca pe o veșnicie...

Fiind la Lugoj în închisoare, am fost cercetat de un maior de la Ministerul de Interne, care s-a prezentat cu numele Chirilă și care m-a întrebat : „Știi că ai avut bursă pentru Italia și pentru Franța”. „Da.” „N-ai vrea să mergeți în Italia sau în Franța ? ” „Dați-mi voie să zâmbesc. Cum am să plec la Paris din închisoare ? ” „Ne îngrijim noi de asta. Totul este dacă sunteți de acord.” Am înțeles că e vorba de un târg. „Atunci dați-mi, vă rog, o foaie de hârtie.” Mi-a dat o foaie de hârtie pe care în mod deliberat am conceput-o în așa fel ca să rămână la dosar, ca cine ar vrea să-mi mai facă vreodată asemenea propunere rușinoasă să găsească hârtia semnată de mine și să nu mai încerce să discute cu mine. Și pe hârtie am scris așa : „Cu privire la oferta care mi s-a făcut, ca să plec în străinătate cu prețul unor servicii pe care le-aș aduce în dauna unei persoane sau a mai multor persoane, declar că sunt incapabil să întreprind orice acțiune care ar produce un prejudiciu moral sau material unei alte persoane”. Și am semnat. Maiorul și-a mușcat chipiul, că aștepta alt răspuns de la mine... s-a-nfuriat și am crezut că mă lovește. Dar eram obișnuit cu loviturile din anchetele prin care deja trecusem. Nu m-a lovit, decât că și-a martirizat chipiul... Politica internațională s-a schimbat și, nu mult după aceasta, în loc să mă duc eu la Paris sau la Roma, a venit Parisul și Roma la București, pentru că au venit reprezentanți ai țărilor străine cu care, bineînțeles, că eu nu am avut nici o legătură nici înainte și nici după...

La Lugoj am primit și dreptul să scriem acasă. Scrisoarea consta din următoarele cuvinte : „Sunt bine, sănătos. Trimiteți 1 kilogram de zahăr, 1 kilogram de pâine, 1 kilogram de cutare, total : 5 kilograme”. Semnat. Din ce-am primit de acasă, alimentele nu ni le-au dat, în schimb ne-au dat ceva îmbrăcăminte.

Episodul acesta trebuie completat cu unul similar din Balta Brăilei, unde am fost trimis în cele din urmă și unde am stat 2 ani. Acolo iarăși ni s-a dat o carte poștală cu același text stereotip, carte care m-am iscusit să o semnez într-un chip cifrat. În loc să semnez cu numele patronimic sau cu alt nume al meu, am semnat Tonic. Care putea să derive de la Toni, nu ? Am avut încredere în inteligența soției mele. Ea a descifrat semnătura care era cu totul neverosimilă și drept răspuns, printre elementele pe care mi le-a trimis în baza cărții poștale, mi-a trimis și o sticlă de vin, absolut inconfundabil, pentru că era produs de mine, în via noastră de acasă. Dar era doar o sticlă și era mult prea puțin pentru câți eram acolo. Eu știam din studiile mele că amestecul admis minimal este 8 părți de vin și una de apă și atunci, ca să ne ajungă, puneam 8 picături de vin și o picătură de apă. Picurată cu firul de pai... Și așa realizam vinul liturgic pe care, spre stupefarea oricui, l-am folosit în acele condiții să facem sfânta liturghie.

Cu noi era acolo și Benedict Ghiuș⁴⁶. Un teolog ortodox de mare prestigiu, de mare valoare, vrednic de tot respectul, cu care eram în foarte bune relații. L-am întrebat într-o zi: „Dragă părinte, vrei să facem o liturghie?”. „Dar cu ce s-o facem, frate?”. „Cu ce trebuie.” „Dacă zici tu, viu.” Și am făcut liturghie eu, catolicul, cu marele ortodox Benedict Ghiuș, pentru că nici pe mine nu mă împiedeca faptul că el era ortodox, nici pe el nu-l împiedeca faptul că eram catolic. Pentru că euharistia (prefacerea pâinii și a vinului în trupul și sângele Domnului) este recunoscută ca valabilă de către ortodocși la catolici și de către catolici la ortodocși. Și atuncea, eu, având acest discernământ teologic pe care mi l-a confirmat și Benedict Ghiuș, am făcut împreună cu el în Balta Brăilei sfânta liturghie. Acolo am făcut adevăratul ecumenism, fără ca să ne mințim unii pe alții, cum se face acuma...

Sposedanii aveau loc acolo în Balta Brăilei ?

Sigur că da. Păi, unde erau preoți, erau și sposedanii. Nu totdeauna era și euharistie, pentru că numa-n Balta Brăilei am avut această puțință, în altă parte n-am avut. Dar în Balta Brăilei am avut-o și am folosit-o din plin...

Dar când și de unde ați ajuns în Balta Brăilei ?

În Balta Brăilei am ajuns de la Aiud.

În Balta Brăilei deținuții erau puși la munci. Dumneavoastră ce activități ați desfășurat ?

Iarna lucram la diguri și vara lucram la câmp. Am fost puși să săpăm și să facem digul care trebuia să apere zona de Dunăre și să asigure fertilizarea acestui sol extraordinar. Pământul din Balta Brăilei este foarte nisipos, încât încercând să urci pe dig, fugea de sub tine. Noi căram nisipul cu roaba pe pământul care fugea de sub picioarele noastre și, ca să putem trage roaba la 8 metri înălțime, ceea ce era imposibil ca un om s-o facă, și ca să nu se risipească digul, am pus niște scânduri și urcam oblic, așa, pe dig... Și 2 inși trăgeau în ham, ca vitele, și un al treilea ținea roaba de coarne. Și pentru a apăra zona de Dunăre, s-au plantat păduri de protecție, ca valurile să se spargă în păduri. Și pe lângă dig s-au pus mănunchiuri de răchită, ca și ele să apere nisipul din care era format digul. Până la sfârșit l-am făcut, digul Brăilei, care este fala agriculturii românești...

Și de acolo am venit acasă. Bineînțeles că sar peste ani... că am stat atâția ani în temniță... Însă închisoarea mea este un dar de la Dumnezeu, pentru că, cu acești ani de închisoare, am câștigat o veșnicie...

Puteți să descrieți momentul reîntâlnirii cu familia ?

Era noapte. Am urcat pe strada cu Grădina Botanică. În acel cartier locuia familia mea. Am intrat în curtea casei, o casă cu o curte mare... Și n-am îndrăznit să intru, dar nu pentru alt motiv, ci ca să nu le stric somnul... Știam că voi fi certat pentru această amânare, dar asta a fost sentimentul meu: să nu le stric somnul. Până la sfârșit am fost slab, am cedat și-am intrat. Deja începuseră oamenii să vină acasă și ei se așteptau să

46. Benedict Ghiuș (Vasile Ghiuș, 1904-1990), preot călugăr, doctor în teologie. A fost arestat cu grupul „Rugul aprins” și condamnat pe 14 iunie 1958 la 18 ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Aiud și Salcia. A fost eliberat în 1964. S-a pensionat și s-a retras la Mănăstirea Cernica 10 ani mai târziu. Informații din fișa matricolă penală din AANP; Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. F-G*, p. 220; http://www.crestinortodox.ro/D-Benedict_Ghius-10398-264.html, accesat la 30 ianuarie 2008.

vin și eu. Soacră-mea a auzit pașii mei pe scară și când am apăsât pe butonul soneriei, toți erau în antreu. Aveam în fața mea o planșă cu figuri împietrite de emoție și prima care a rupt tăcerea a fost fiica mea. Și după aceea toți am început să ne îmbrățișăm... Am reintrat în viața de familie, am regăsit-o pe cea care o lăsasem tânără mireasă, cu 3 luni de căsătorie, i-am găsit pe socrii mei, care s-au purtat extraordinar în absența mea, și am găsit-o pe fiică-mea, o făptură cu totul surprinzătoare pentru mine, dar care mi-a făcut bucuria de a mă cunoaște fără să mă fi văzut vreodată... Când m-am întors avea 16 ani... Nu o văzusem născându-se, dar ea a fost suportul psihic și moral al soției mele în anii ei de singurătate. Asupra acestui copil și-a polarizat întreaga atenție și viață și l-a crescut așa ca să-mi facă mie bucurie. De altfel, reîntorcându-mă acuma la firul închisorilor, tot timpul în închisoare, pe lângă atitudinea rectiliniară pe care mi-o impunea morala creștină, am avut și un mobil personal : să nu las o pată pe numele familiei mele, să mă comport în așa fel în anchete și în închisoare, încât familiei mele să nu-i fie rușine că a avut în rândurile ei un pușcăriaș care le-a compromis viitorul și profilul moral.

Iată deci că, pe lângă educația morală pe care am avut-o și care m-a ținut în picioare tot timpul, la această verticalitate pe care mi-am impus-o a avut un rol și orgoliul. Îmi pare rău să o recunosc, dar aceasta este realitatea. Din mândria de a nu lăsa familiei mele un nume compromis, nu am acceptat nici un compromis, lucru care se materializează în dosarul meu care există acuma undeva la CNSAS și pe care nu sunt curios să-l văd din orgoliu, ca să nu pot produce această dovadă a temeiului pe care l-am avut în poziția mea în închisoare...

Și a contat mult și educația pe care am primit-o acasă. Tata îmi spunea mereu : „Să fii tu însuți, să nu copiezi pe nimeni, să fii tu însuți și să nu te lași călcat de nimeni în picioare !”. Cum s-au tradus aceste indicații ale tatălui meu în viața mea am constatat în închisoare. Nu m-am lăsat influențat de nimeni. Numai de modelele mele : de monseniorul Ghika și de episcopii mei. Pentru că, trebuie să mărturisesc, un rol important în formarea mea spirituală, înainte de monseniorul Ghika, l-au avut episcopul Suciu, episcopul Vasile Aftenie⁴⁷ și preotul paroh de la Târgu Mureș, Iosif Pop⁴⁸. Aceștia au fost stâlpii mei morali și spirituali, în legătură cu care am fost permanent anchetat.

Și pentru că l-am menționat pe episcopul Vasile Aftenie, vreau să relatez câteva lucruri mai puțin cunoscute. După ce a fost crunt bătut în Ministerul de Interne, i s-a acordat o pauză, a fost trimis la Sinaia într-o vilă, cum zicea el – ca să fie făcut, prezentabil. Iar acolo s-a restaurat cumva, reîntors la Ministerul de Interne a fost

47. Vasile Aftenie (1899-1950), episcop greco-catolic, doctor în filozofie și teologie, fost rector al Academiei Teologice din Blaj. A fost arestat în octombrie 1948 și ținut la Dragoslavele, Mănăstirea Căldărușani, Ministerul de Interne și Văcărești, unde a murit la 9 (10) mai 1950 din cauza torturilor. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. A-B*, Editura Mașina de Scris, București, 2000, p. 15 ; http://ro.wikipedia.org/wiki/Vasile_Aftenie, accesat la 30 ianuarie 2008 ; fișa matricolă penală din AANP.

48. Iosif Pop (1896-1985). Vicar arhiepiscopar al orașului Târgu Mureș. A fost arestat în 1948 pentru 120 de zile. Rearestat la 28 iulie 1951 și condamnat la 5 ani de închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Târgu Mureș, Cluj, Jilava, Aiud, Baia Sprie, Gherla, Lugoj. A fost eliberat la 5 octombrie 1955. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar P-Q*, p. 305 ; fișele matricole penale din AANP.

confruntat cu Petru Groza, cu Justinian Marina⁴⁹, cu Teoharie Georgescu⁵⁰, și care i-au pus în vedere cu toată fermitatea că are de ales între Bellu și Patriarhia de București, sugerându-i-se că dacă se va lepăda de credința părinților săi, poate să ajungă patriarhul României: „Te numim mitropolit la Iași și de acolo la București nu mai este decât un singur pas!”. Pe tonuri diferite i-au vorbit Petru Groza, Justinian Marina și Teoharie Georgescu. I-a ascultat pe rând pe fiecare și la sfârșit i-a întrebat: „Acum ai terminat?”. „Am terminat.” „Pot să vă spun și eu o vorbă pe care s-o țineți minte: nu am nici suflet, nici neam și nici conștiință de vânzare!” A spus-o aceasta cel despre a cărui Biserică se spunea că a trădat neamul românesc. Iată în ce fel Biserica Unită a trădat neamul românesc: afirmând prin episcopul ei că nu are nici conștiință, nici suflet, nici credință și nici neam de vânzare! Acesta a fost Vasile Aftenie, drept care a fost trecut în altă fază de cercetare, zdrobit în bătaie, dar literalmente zdrobit!

M-am întâlnit în pelegrinările mele continentale, după ce am ieșit din închisoare, într-o localitate din Austria, Rupholding, cu un preot care fusese la „Sfântul Iosif” în București, Hans Balthaiser, dar i se spune Iancu. El mi-a spus așa: „Nu știu cât vom sta împreună, dar vreau să-ți povestesc ceva. Eu l-am înmormântat pe Vasile Aftenie. A fost dus la cimitirul Bellu, în capelă. Curios pe cine trebuie să înmormântez (cu atât mai mult că familia – cei care mi-au fost prezentați ca familie – era complet dezinteresată și se plimba prin fața capelei), am reușit să deschid capacul sicriului și am văzut o figură de nerecunoscut. Și ca să-mi pot da seama pe cine am în față, am trecut de cealaltă parte a sicriului. Se vedea un obraz sfâșiat, pe ruptură putându-se întrezări dinții, un ochi tumefiat până la dispariție. Mi-am dat seama că este Vasile Aftenie. Nu știu dacă ne vom mai vedea, dar te rog să ții minte această scenă care confirmă martirajul tragic al episcopului vostru Vasile Aftenie”.

Am scris despre aceste lucruri. Nimeni nu publică nimic! Pentru că o conspirație împotriva Bisericii Unite a început odată cu comunismul și continuă și astăzi. Ca dovadă este că nici astăzi bisericile confiscate de către comunism nu ni se restituie. De ochii lumii se restituie câte o biserică ici-colo, mai mult sau mai puțin semnificativă, ca să nu se poată spune că nu există voința de restaurare a legalității violate grav de către comunism. Dar cât de autentic este rezolvată această problemă o știm numai noi. Privitorii de pe margine nu trăiesc dramele Bisericii Unite, care știe că a avut 12 episcopi și, din 12, nici unul nu a cedat presiunilor violente la care a fost supus, atitudinea lor fiind sintetizată de cuvintele episcopului Vasile Aftenie: „Nu am nici suflet, nici neam și nici credință de vânzare!”. Așa au spus toți.

Dacă privești acum în urmă, aveți sau nu regrete?

Nu! Dimpotrivă, am o mare recunoștință. În primul rând pentru capitalul de jertfă pe care mi l-a dat Dumnezeu. Și consider că jertfa aceasta mi-a cerut-o Dumnezeu și am

49. Justinian Marina (1901-1977), patriarh al Bisericii Ortodoxe Române între anii 1948 și 1977, pe numele de mirean Ioan Marina. Personalitate controversată din cauza perioadei în care a păstorit Biserica Ortodoxă și a relațiilor pe care le-a avut cu autoritățile comuniste.

50. Teoharie Georgescu (1908-1976), comunist din ilegalitate, membru al Comitetului Central și al secretariatului PCR. Una dintre figurile centrale care au impus comunismul în România, a fost ministru de Interne în perioada 1945-1952, când a fost înlăturat de la putere de Gheorghiu-Dej. A fost arestat și anchetat timp de 3 ani, dar eliberat în 1965 și reabilitat în 1968. CPADCR, op. cit., pp. 793-794.

acceptat-o cu toată seninătatea, știind că ea poate să fie folosită de Iisus așa cum crede El. Și pentru faptul că am întâlnit în închisoare oameni care L-au cunoscut pe Dumnezeu prin mine și s-au mântuit prin intermediul meu... Un om s-a mântuit, pentru că în timp ce îl alimentam, încercam să-l fac să vorbească și îi spuneam : „Ghiță, îți pare rău de păcate?”. Nu răspundea. „Ghiță, îți pare rău de păcate?” A început să mă imite și credeam că numai reproducea cuvintele mele, ca un ecou. Și-am insistat : „Ghiță, îți pare rău de păcate?”. Iar drept răspuns, pe tâmpilele lui Ghiță au siroit lacrimile și-am zis : „Doamne, iartă-l!”. Acest moment mi l-a dat Dumnezeu ca mulțumire... Un om a murit împăcat cu Dumnezeu, cerându-și iertarea pentru păcatele lui... Și-acesta a fost un moment de mare valoare pentru mine... Dar câte alte suflete am întâlnit în închisoare care l-au găsit pe Dumnezeu acolo și pentru care i-am mulțumit lui Dumnezeu că i-a adus acolo în închisoare, ca să-l găsească pe Dumnezeu, pentru că afară nu știau să-L caute !

Și sunt recunoscător pentru faptul că am avut ocazia să-mi ispășesc păcatele, pentru că afirm, cu toate că sunt credincios și s-ar părea că prin aceasta eu n-am păcătuit, dimpotrivă, ca toți oamenii am păcătuit și eu, și Dumnezeu mi-a dat prilejul să ispășesc în închisoare ceea ce, poate, ar fi trebuit să ispășesc în veșnicie și pe veșnicie... Dar mi-a dat Dumnezeu acest favor, să pot ispăși pentru mine și pentru alții care nu și-au pus problema să-și ispășească păcatele și care, poate, și astăzi încă trăiesc în păcat, deși li s-a vorbit despre ispășire și despre viața de dincolo, dar nu le pare rău că au greșit și nu doresc să-și schimbe viața și trăiesc ca niște animale, fără Dumnezeu, străini de veșnicie. Așa încât, nu numai că nu îmi pare rău de închisoare, nu numai că nu reprezintă un gol, dar reprezintă un mare dar...

3 mari daruri am primit de la Dumnezeu, în afară de viață. Unul este acela că am beneficiat de sfintele taine : spovada, euharistia, botezul și toate celelalte, fără de care aș trăi ca un animal. Ce deosebire ar fi între mine și un cal? Nici el nu știe ce e aia veșnicia, nici el nu știe ce e aia răstignirea lui Hristos pentru mine. Dar în închisoare mi-am putut valorifica aceste cunoștințe și închisoarea nu a fost pentru mine o antecameră a infernului, ci a fost, sper, o antecameră a raiului. Deci, consider închisoarea ca fiind al doilea dar de la Dumnezeu, primele daruri fiind sfintele sacramente, sfintele taine. Al treilea dar este soția mea, pe care nu încerc să o prezint, să o valorific, dar este unul din marile daruri pe care mi le-a dat Dumnezeu. Având aceste daruri, cum pot să răspund lui Dumnezeu pentru ele? Cu ce să-L răsplătesc pe Dumnezeu pentru ele? Bucurându-mă și manifestând recunoștință că mi le-a dat aceste daruri, diferite între ele, dar capitale în viața mea...

Dar resentimente ? Se poate să aveți resentimente ?

Resentimente... Am resentimente înțelegând cuvântul în alt sens. Din sentimentele negative pe care le-aș fi avut pentru cineva s-a născut re-sentimentul iubirii. Și mă rog pentru cei care m-au chinuit, mă rog pentru cei care mi-au făcut rău. Pentru că ce pot să le răspund eu lor și lui Dumnezeu, căci ei au fost instrumentul sfințirii mele? Cum pot să condamn pe acela prin care Dumnezeu m-a chemat la sfințenie? Nu-l condamn. Îi mulțumesc că Dumnezeu l-a apreciat vrednic să fie instrumentul mântuirii mele. Pentru că indiferent cum s-a purtat, a lucrat spre mântuirea mea, prin mortificările la care m-a pus și prin perspectiva pe care mi-a deschis-o asupra suferinței și asupra rolului pe care îl are suferința în viața omenească. Pentru mine suferința nu este un cuvânt de bibliotecă : este o realitate trăită. Toți vorbim despre suferință sau despre iubire, dar nici unul nu

iubim în mod curat și nu suferim în mod curat. Atuncea, față de aceste persoane care m-au chinuit, care m-au bătut, nu numai că nu am resentimente, dar mă rog pentru ei. Mă rog ca Dumnezeu să-i ierte și sunt mulțumit că Dumnezeu mi-a dat această formă de apostolat, anonim, necunoscut, prin care eu mă rog pentru aceia pentru care nu se roagă nimeni. Căci și ei au nevoie de mântuire. Astea sunt re-sentimentele mele...

Vă mulțumesc mult.

Raul Volcinski

S-a născut la 14 septembrie 1923 în Liov, Polonia. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : Facultatea de Drept și Academia Comercială. Profesia : conferențiar universitar. A fost arestat în 23 noiembrie 1956 și condamnat la 25 de ani de închisoare. Evadează din Securitate și mai primește o condamnare de 20 de ani. A executat pedeapsa în închisorile Cluj, Jilava și Gherla. A fost eliberat în 31 iulie 1964. La data interviului locuia în Cluj-Napoca. Interviu realizat de Alin Mureșan în 28 mai 2007. Transcrierea, tehnoredactarea și editarea interviului – Alin Mureșan. Interviu se află în AIO-IICCR, având cotele 132, 133.

Vă rog să vă prezentați și să spuneți unde și când v-ați născut.

Mă numesc Raul Volcinski. Aparțin familiei Volcinski, una din cele mai mari familii din Moldova de Nord. Unul din strămoșii mei făcea parte din ceata de războinici din Maramureșul voievodal care împreună cu Bogdan Vodă a realizat al doilea descălecăt al Moldovei. Faptul este atestat documentar. De-atuncea, această familie a fost întotdeauna în preajma Domnitorului și a devenit o familie de boieri cu demnități foarte înalte. Aveau pământurile lor la margine de țară, pe granița de nord, dar trebuie să menționez că Evul Mediu românesc nu este egal cu Evul Mediu occidental : Evul Mediu românesc are o boierime, dar ea nu este de avere, de pământuri și-așa mai departe, ci este una de luptă, cu grade militare. Ei aveau menirea ca la orice năvălire – și acolo năvălirile se țineau lanț, că erau tătarii, cazacii – să strige oastea, să adune oamenii pentru luptă. Această familie a purtat la început numele de Goian, iar unul din fiii lui Cosmin Goian, mare cămăraș al lui Ștefan cel Mare, s-a căsătorit cu Dumitra, din neamul Stârcea, alt mare neam boieresc, și cum primește ca dar de nuntă moșia Volcineț, își adoptă numele de Volcinski, după tipicul vremii. Deci aceasta este originea numelui nostru și, sigur, au existat destule ramuri, unele s-au dezvoltat, altele au murit cu totul din cauza vicisitudinilor vremurilor, pentru că tot timpul erau războaie și-așa mai departe...

Eu m-am născut la 14 septembrie 1923 în orașul Liov, în Polonia, unde tatăl meu era consul al României. Tata a participat la Primul Război Mondial ca ofițer încorporat în armata austriacă. Este rănit în 1916, trece prin câteva spitale militare și se reface la Boian, unde bunicul era protopop. Pe atunci Boianul era în Austria, dar era o comună pe 3 frontiere : în stânga era Prutul și dacă treceai Prutul, intrai în Basarabia, care era atunci parte din Imperiul Țarist, și mai era un mic pârau în spatele satului care despărțea Boianul de România. În noaptea când s-a aflat că România a intrat în război împotriva Austro-Ungariei și Germaniei, tata a trecut frontiera înspre România, a intrat în Armata Română, dar a fost judecat și condamnat la moarte de un tribunal militar

austriac, pentru dezertare și fugă la inamic. Bunicul a fost deportat cu bunica la Sopron¹, în Ungaria, unde bunica a murit din cauza mizeriei de acolo, iar bunicul, întors la sfârșitul războiului, s-a călugărit intrând în Ordinul Bazilicanilor și a devenit starețul Mănăstirii Putna. De acest loc sunt foarte legat, pentru că primii ani de viață i-am petrecut acolo, împreună cu bunicul. Cum tatăl meu a avut diferite posturi de-astea diplomatice, între care și acela de consul al României la Liov, eu am locuit împreună cu bunicul.

Ce studii ați apucat să faceți ?

Eu am făcut două facultăți: Dreptul și Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale din București, cum se numea atunci, care erau în aceeași clădire și aceleași săli. Le-am absolvit pe amândouă și mi-am făcut un doctorat în științele economice la Academie. Am avut parte de o pleiadă de profesori străluciți, extraordinari, fiecare în parte și toți la un loc m-au marcat enorm. Întâi profesorul Grigore Dumitrescu², care fusese și guvernatorul Băncii Naționale, m-a reținut ca și asistent, dar au început mișcările acestea cu înscrierile în partid și am plecat de-acolo, pentru că aia era condiția *sine qua non* : intrarea în partid. Totuși am avut noroc printr-o relație, pentru că fusesem coleg cu Paul Niculescu-Mizil³, și l-am scos odată dintr-o chestiune foarte încurcată, încălțită, că făcea propagandă comunistă p-acolo și era cât p-aci să ia o bătaie de la niște studenți. Și pentru asta m-a ajutat, și chiar nefiind membru de partid, am fost trimis la Cluj, oraș total necunoscut de mine.

M-am încadrat la Facultatea de Drept și-am rămas cu gura căscată : și-aicea au fost o serie de dascăli mari, profesori de filozofie, de științe juridice, care fuseseră aproape toți dați afară. Și în locul lor veniseră tot felul... De pildă, decanul era un individ... zicea că-i ilegalist, că pusese steagul roșu pe biserica din Șomcuta – faptă de arme grozavă, lăudabilă pentru el. Era decanul Facultății de Drept și scria lege cu „j”... „leje”, așa cum se pronunța în Ardealul de Nord. „L-a schingiuit” devenea la el „lo schinjuit”, legat și cu „j”. Eram uluit de treburile astea...

Dar ați activat politic sau aveți simpatii politice înainte de venirea comuniștilor ?

Da, da. Simpatii aveam pentru național-țărăniști. Am fost și membru în TUNȚ, deci în organizația de tineret universitar a țărăniștilor, dar fără o activitate grozavă. Am avut o întâlnire cu Iuliu Maniu, care m-a impresionat foarte mult, cu toate că temperamental eram oameni total diferiți : el blajin, vorbea încet, parcă trebuia să scoți cu forcepsul cuvintele din el, însă bine cântărite, bine așezate, cu o logică internă perfectă și cu o

1. Oraș în vestul Ungariei, la granița cu Austria.

2. Grigore-Dorel Dumitrescu, născut la 1 februarie 1885, în Călărași, Ilfov. Doctor în drept, profesor de drept roman la Universitatea din București, guvernator al Băncii Naționale, deputat PNL. A fost dat afară din învățământ în 1947 și arestat la 6 mai 1950 în cadrul lotului demnitarilor. A fost condamnat în 1951 la 38 de luni, pedeapsă majorată în 1953 cu alte 60 de luni. A murit în detenție la Sighet la 1 iunie 1955. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. D-E*, p. 177; fișa matricolă penală din AANP.

3. Paul Niculescu-Mizil (n. 1923). A deținut numeroase funcții în regimul comunist : șef al Secției Propagandă și Agitație, ministru de Finanțe, ministru al Educației și vice-președinte al Consiliului de Miniștri, membru al Comitetului Executiv al PCR (1965-1989). După evenimentele din decembrie '89 a fost închis pentru 2 ani. CPADCR, *op. cit.*, pp. 797-798.

documentație cinstită. Pentru că el era conștient că erau numai vorbe acelea că Occidentul ne-ajută. Povești, nu ne ajutau deloc, nici n-aveau de gând să ne-ajute, dar ne ațâțau pe noi. Eram lider studențesc, de pildă, și am avut întâlniri cu niște oameni din Comisia Aliată de Control tripartită: americanii, englezii și rușii. Rușii făceau ce voiau, și ceilalți ajunseseră în așa hal încât, dacă voiau să ia un avion să zboare spre bazele lor din Italia, trebuiau să capete hârtie de la ruși... Își băteau joc rușii de ei. Iar ei își băteau joc de noi, ne ațâțau: „Duceți-vă, faceți manifestații, noi vom raporta... Washingtonul trebuie să fie convins că aicea lumea detestă regimul”. Și ne băgau în foc, rezultatul fiind arestări, bătăi, schingiuri și-așa mai departe...

Care a fost motivul arestării dumneavoastră ?

Inițial nu m-am manifestat violent, să zic așa, ci am aprofundat, să văd cine sunt comuniștii, ce vor, ce hram poartă și am citit destul de temeinic lucrările lor. Mi-am dat seama că e o greșeală științifică clară comisă de Marx – un reduccionist oarecare, ce din 3 lucruri făcea unul și-l îndumnezeia, îl absolutiza – și care a fost transformată de Lenin într-o oroare. Or, ea trebuia combătută. Terenul era fertil, studenții din vremea aia erau cam 90% de părerea mea și erau discuții... Duceam o opoziție ideologică, retorică, să zicem. Sigur că la un moment dat s-au radicalizat anumite lucruri, că și-n țară se radicalizaseră. Veniseră niște studenți de la Făgăraș cu relații în munți. Clase întregi de la Liceul „Radu Negru” plecaseră în partizanat în munți și ei mai aveau legături cu aceștia, iar eu am devenit interesat și de aceste lucruri.

Și, ca de obicei, se târăște trădarea ca umbra după om. Unii dintre cei care erau în preajma mea au exagerat, pentru că efectiv dacă ar fi spus adevărul treacă-meargă, dar au exagerat lucrurile, devenisem un fel de „Grozăvescu” sau așa ceva, speriam lumea. Nu făcusem ceea ce mi se atribuia, dar în schimb, când a izbucnit revoluția maghiară din '56, ne-am radicalizat cu toții: „Trebuie să facem și noi ceva!”. Nu era vorba de a-i ajuta pe unguri, pentru că n-aveam cum să o facem, dar să creăm măcar și-n România o pâlălaie. Am luat legătura cu Timișoara, cu Bucureștiul, fiecare însă a lucrat pe cont propriu. Noi aicea am mers pe o linie dură, radicală, cu arme... pentru a lupta împotriva regimului. Am fost trădați, am fost arestați și au curs condamnările...

Când ați fost arestat ?

În 23 noiembrie '56. Și am luat 25 de ani de condamnare pentru activitatea mea, conform articolului 208, partea a III-a. M-au încadrat la crimă de uneltire împotriva ordinii sociale, că așa era titlul acestui alineat.

După ce am fost arestat am avut o tentativă de evadare – reușită – și care m-a mai costat 20 de ani, pentru că în evadarea asta am lovit câțiva subofițeri, iar colegul cu care am evadat a fost împușcat mortal⁴. Am fost condamnat și pentru asta... tentativă de omor, că așa fi încercat să-i omor pe securiști. E, iaca că nu i-am omorât, da' ei au omorât. Și am fost condamnat la 25 de ani pentru activitate subversivă și la 20 de ani pentru evadare.

4. Tentativa de evadare din sediul Securității Cluj-Napoca din 5 mai 1957, soldată cu uciderea prin împușcare a lui Eugen Crișan. Acesta era născut la 23 septembrie 1925 în comuna Mihai Viteazu, Cluj, domiciliu în Ocna Mureș și era cercetat pentru instigare publică. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

În ce închisori v-ați executat pedeapsa ?

După proces am fost depus la Zarca Gherlei, dar am fost dus și la Jilava și am stat și-acolo o vreme, iar după-aia am fost adus la Penitenciarul Cluj. Pe-atunci Penitenciarul era lipit de Tribunal, unde erau judecate niște rămășițe din organizația mea. I-am apărât la proces zicând că n-au nici o legătură cu mine. Au fost achitați, dar eu am mai stat câteva luni și pe-aicea. După-aia iară m-am întors în Gherla, ca în 1963 spre 1964 să mă ducă la Jilava... dar n-am înțeles de ce. Și de acolo am ieșit ultimul, că i-a luat la eliberat pe listă, iar eu cu litera „V” eram ultimul din cei politici care s-au eliberat din Jilava. Au venit acolo în schimb cei de la dreptul comun.

Dacă ar fi să alegeți un moment mai deosebit din toată perioada de detenție, care ar fi acela ?

Sunt mai multe... persoane interesante cu care te-ai întâlnit, cum a fost Ion Vulcănescu⁵, vărul lui Mircea Vulcănescu... un foarte mare matematician, cu o carieră sfărâmată de zeci de ani de pușcărie, că a fost arestat în '47 sau așa ceva și a fost eliberat în '64. Destul de mulți oameni interesați, foarte mulți militari superiori, chiar unii membri ai guvernului... din toate categoriile sociale am întâlnit.

Așa, ca o zi mai aparte, aș menționa momentul când am schimbat hainele civile cu hainele penale. Era în 20 sau 21 mai '57. Noi am fost judecați aici în Cluj, 9 inși, după-aia au fost judecați vreo 3 la Timișoara⁶, 5 la Deva, și ulterior, tot la Cluj, au mai fost judecați unii care au fost și achitați. Deci eram noi 9 aduși la Gherla... Eu eram în lanțuri, având în vedere și condamnarea mare, de 25 de ani. La transporturile astea, toți cei care aveau condamnări peste 10 ani erau ținuti în lanțuri. Acolo am fost despărțit imediat de ei. I-am văzut că au dispărut pe sub o poartă înspre dreapta, iar pe mine, în haine civile și cu lanțuri, m-au îndreptat spre Zarcă. Mai târziu am aflat ce-i aia Zarcă : o clădire veche cu ziduri cam de 1 metru grosime, plină de igrasie. Fusese înainte castelul unui grof unguresc, Martinuzzi⁷. Asta era parte din Zarcă, iar celularul era clădit cam pe la sfârșitul secolului XVIII. Și între cele două era o clădire care adăpostea pe deținuții care lucrau în fabrică. Acolo era o fabrică de mobilă, unde lucrau cei care aveau pedepse mici, adică până în 10 ani. E, nu cunoșteam eu atunci configurația acestui penitenciar, care se ilustra prin faima cruzimii.

Am fost introdus, deci, după un zid de-acesta, într-o curticică interioară și acolo m-a coborât pe niște trepte de lemn care scârțâiau puternic și erau gata să se dezechilibreze. Am coborât împreună cu un major care a deschis o ușă, atât cât să văd că celulele erau așezate în formă de „L” : o celulă pe-o latură și 6 sau 7 celule înșirate una după alta. Pe mine m-a băgat în penultima, care n-avea ferestre, la care i se spunea „oarba” sau „neagra”, dar mai târziu am aflat că se numește „Roja Sandor”. În revoluția maghiară

5. Ion Vulcănescu, asistent universitar specializat în filozofie matematică. Conform mărturiei lui Tudor Greceanu, implicat în lot cu Vulcănescu, acesta a fost acuzat că a pus bazele unei organizații anticomuniste „Graiul sângelui”. Tudor Greceanu, „Comuniștii n-au avut nevoie de un «zburător» ca mine”, *Memoria*, nr. 23, 1998, p. 116.

6. Un interviu cu Alexandru Roșcovan, singurul supraviețuitor al grupului judecat la Timișoara, va fi publicat într-un volum următor.

7. Gheorghe Martinuzzi (Georg Ujessenovicz-Martinuzzi, 1482-1551), guvernator al Transilvaniei între anii 1541 și 1551. Călugăr și arhiepiscop de Esztergom, a fost cel care a ordonat construirea cetății din Gherla, care avea să devină închisoare. http://ro.wikipedia.org/wiki/Gheorghe_Martinuzzi, accesat la 1 iunie 2008.

din 1848 s-a ilustrat și un haiduc, Roja Sandor, care până la urmă a fost capturat și și-a petrecut un timp aci, în această celulă, până a murit, iar celula îi purta numele. Era o celulă cumplită, dacă stai să te gândești. Am petrecut acolo vreo 10 zile... Dacă stăteam mai mult, probabil că avea repercusiuni grave asupra ochilor, pentru că efectiv n-aveai nici un pic de lumină... Ușa se închidea în urma ta, era un belciug la mijloc de care îmi lega lanțul și autonomia de mișcare era cam de 1 metru la stânga, la dreapta și spre un pat, care avea numai osatura de fier și nici o saltea, nimic, nimic. Pe el puteai să stai. Norocul nostru că celulele în Zarca aveau podeaua de lemn. Acest lemn ne-a salvat nouă viața, că noi n-aveam paturi, n-aveam scaun, și ședeam pe lemnele alea. Însă erau puternic uscate și asta ne-a salvat viața...

Aveți vreo întâlnire care să vă fi rămas întipărită în memorie ?

Da. La vreo câteva ore după ce am fost depus în Zarca, a venit un subofițer și mă întreabă cum mă numesc. Mă scoate de acolo și mă duce la cabinetul ofițerului de serviciu. Ofițer e o vorbă, un fel de a spune, pentru că ofițerii ăștia erau de fapt subofițeri. Mă duce, așadar, la șeful de tură, care stătea 12 ore cu deținuții acolo și rezolva problemele lor. Și mă introduce în camera aceasta a ofițerului de serviciu. Era un individ foarte înalt, mult mai înalt ca mine, spre 2 metri... Eu cu 1,81 metri ai mei mă uitam la el în sus. Era foarte blond, un fel de albinos, cu ochi mari, albaștri, care aveau inflexiuni de oțel și când se supăra îi apărea pe față un fel de gropiță. Când vedeai că începe să-i joace mușchiul ăla, știai că explodează. Eu nu știam acest lucru atunci. Îl chema Șomlea⁸. Era acolo la Gherla o familie întreagă de Șomlea. Țsta era Șomlea cel înalt, da' era și Șomlea cel bătrân, care era mai scund și mult mai lat. Da' și ăsta avea pumnul cât capul meu. Habar n-aveam până atunci cine-i Șomlea ăsta și ce-i cu el...

În camera respectivă era o masă, pe ea o mașină de tuns, un dosar și un scaun în spatele mesei. Eram în civil, dar în lanțuri. Se uită Șomlea așa la mine și zice : „În genunchi !”. Eu parcă nu înțelegeam ce spune. Văd că începe să se miște, să se agite. Zice : „Am spus în genunchi !”. „De ce ?” „Pentru c-am comandat să stai în genunchi !” „Eu nu stau în genunchi decât în fața lui Dumnezeu !” Se uită așa la mine, parcă se mira și el. „Da' ce-i cu ăsta ? Țsta-i nebun ? Când eu comand, ăsta are ceva de comentat ?” Și atunci prima oară i-am văzut gropița aia în obraz... în stângul, în dreptul, nu mai știu în care, dar mă fascina gropița aia. Mă uitam la ea... Și urlă deodată : „Măi, am comandat în genunchi !”. „Și eu v-am răspuns : «Nu stau în genunchi în fața dumneavoastră».” „Mă, tu crezi în Dumnezeu ?” „Da, eu cred în Dumnezeu.” „Și ce-ai făcut tu afară ? Ce profesie ai avut ?” „Am fost conferențiar universitar.” Parcă a priceput despre ce-i vorba și zice : „La ce facultate ?”. Deci era umblat pe la informații de genul ăsta... Zic : „La Facultatea de Drept”. „De unde ești ?” „Din Cluj.” „Din Cluj ? De la Facultatea de Drept din Cluj ?” „Da, acolo am fost...” „Măi, să fie... Și de ce crezi în Dumnezeu ?” „Pentru că există. Pentru că tot ce există este făcut de El.” Nu știam că el, ca și toată familia lui, lucrase la Mănăstirea de la Nicula. E, ceva parcă se frecase de el... Știi ? Avea o spaimă de-asta așa, ușor metafizică : „Măi, dar poate că tot îi Dumnezeu... Țștia zic la ședințe că nu e, da' poate că totuși este...”. Și parcă mai binevoitor, ia dosarul meu și începe să-l răsfoiască...

8. Frații Șomlea erau gardienii cei mai de temut din Gherla. Potrivit Doinei Jela, frații Șomlea ar fi murit călcați de tren. Doina Jela, *op. cit.*, p. 274.

Deodată rămâne ca trăsnit. Se uită la mine și zice : „Mă, tu ești ăla care a evadat de la Securitate ?”. Zic : „Da, eu sunt acela”. „Măi, să fie !” Asta fost reacția lui : „Măi, să fie !”. Pune dosarul deoparte, se întinde după scaunul ăla care era în spatele masei, îl saltă ca pe-o surcică, îl pune în mijlocul camerei, ia mașina de tuns și-mi zice : „Stai jos !”. De data asta, pe scaun, nu în genunchi în fața lui... Și începe să mă tundă. Ei, nu pot să spun exact, da' cel puțin de două, sau poate chiar de 3 ori, m-a întrebat aproape pârîntește : „Te ciupește ? Te doare ?”. Zic : „Nu”. Și m-a tuns. Și după-aia zice : „Mă, vrei un pahar cu apă ? Ți trebuie ceva ? Vezi că pleci înapoi la subterană...” sau unde dracu' mi-a zis că plec. Ce-a mai făcut el ? A adus un ciocan, niște scule, un calapod de-ăla de fier și s-a apucat să-mi taie lanțurile. După asta m-a lăsat așa să stau câteva clipe, s-a dus și s-a strigat pe-acolo, a venit un alt subofițer și mi-a adus niște haine. Zice : „Ia încearcă-le, vin bine pe tine ?”. Le-am încercat... era și o manta și, cum eram în luna mai, zic : „Păi, da' ce să fac cu asta ? E vară...”. „Acolo unde stai tu nu mai e vară, acolo e iarnă veșnică.” Am luat și mantaua. Mi-au adunat hainele, au făcut un proces-verbal cu ce-am predat și am semnat pentru ce-am preluat. El a mai stat un pic, după-aia a plecat și a venit cu încă un subofițer, care mi-a bătut iar lanțurile... Și, probabil pentru că era nemulțumit de felul cum le bate, i-a zis : „Vezi, mă, că-i zdrobește piciorul, măi !”. Că ăla bătea, așa, de-a oarba. Și mi le-a bătut el, dar destul de lărguț, încât chiar puteam scoate piciorul. Și noaptea îmi scoteam afară piciorul, și n-aveam lanțul la picioare...

S-a purtat tot timpul altfel cu dumneavoastră decât cu ceilalți deținuți ?

Șomlea ăsta era spaima Gherlei. Când apărea în capul coridorului și răgea, parcă era un leu care anunța toate animalele din zonă : „Feriți-vă, că mi-e foame și tabăr pe voi !”. Când urla, vedeai cum oameni în toată firea păleau. Ziceau : „Aoleo, să dea Dumnezeu să nu vie peste noi, să se ducă în altă parte”. Dar am avut impresia – și-am stat ani de zile în Zarca – că niciodată Șomlea nu mi-a făcut direct vreun rău. De exemplu, eram într-o celulă unde erau câțiva ofițeri mai în vârstă și restul tineri și mă puneau să povestesc romane, diverse chestii, să mai treacă timpul. Era cam după ora prânzului, când o oră, două ne învioram toți. Se preda atunci engleză, germană, franceză, matematică... fiecare după posibilitățile lui, ce știa mai bine încerca să predea și altora. Eu eram bolnav, aveam o gripă rebelă, mă durea și capul, eram așa, indispus. Ședeam cu toții în cerc și băieții au început să insiste : „Hai, domnule profesor, povestești-ne ceva, un roman, ceva mai ușor, că, mă rog, sunteți bolnav...”. Lângă mine era un tânăr care de-abia devenise major, deci a fost luat de la minori și adus la noi. Era un băiat simplu, muncitor, din Brașov, și probabil era considerat periculos. Nu-i mai știu numele, dar porecla lui era Gusti. M-am mai întâlnit cu el prin Craiova după ce-am ieșit. Era muncitor, un băiat simțit, foarte cuminte, la locul lui și dornic să învețe : învăța toată ziua, scria cuvintele cu un pai pe fundul gamelei, se lăsa examinat, era foarte dornic de a se cultiva. Și el ședea lângă mine. Și încep să povestesc *Mănăstirea din Parma*. Însuși personajul principal Ferrante Palla, care se prezintă „Ferrante Palla, om liber”... ei, dar asta era o noțiune subversivă într-o pușcărie politică, nu-i așa ? Muncitori, studenți, revoluție, om liber... E, și Șomlea asculta la ușă. Știi ? Deodată se deschide ușa și apare Șomlea. Se uită așa : „Cine povestește aicea ?”. Eu mă gândeam : „Na, m-a luat naiba. După ce că sunt bolnav, mai iau și o bătaie bună”. Dau să mă ridic, așa cum puteam, și în momentul ăsta Gusti țâșnește ca un arc : „Eu !”. „Tu ești prea prost, mă, ca să povestești. Bătrânii ăștia povestesc.” „Bătrânii” eram cei de 30 de ani... Și se uita insistent la mine. Eu mi-am dat seama că trebuie să mă ridic și iarăși fac mișcarea de a

mă ridica. În momentul ăla, Gusti zice: „Dom’le major, eu am povestit. Vreți să știți, nu vreți să știți, eu am fost”. „Ei, atunci hai afară!” Și după vreo 10 minute îl aduce bătut măr și-n ușa zice: „Te-am bătut bine?”. Zice Gusti: „M-ați bătut de m-ați dezbinat”. „Știi de ce te-am bătut?” „Știu.” „Ba nu știi: te-am bătut c-ai mințit. Na.” Și-nchide ușa. Eu ziceam: „Mă scoate și pe mine acum”. Și-l întreb: „Măi, Gusti, de ce-ai făcut asta?”. „Păi, noi v-am rugat, domne, să povestești, și-acuma să luați și bătaie pentru noi?” Sunt convins că Șomlea a știut că eu sunt cel care a povestit, avea și o ureche foarte fină, asculta și spunea direct: „Tu, hai, ieși afară!”.

Ei, uite că înfruntarea aceasta care-a avut loc între noi... ce știu eu la ce concluzie l-a dus pe el, că nu mi-a spus niciodată. Odată l-am întâlnit și-n libertate, în fața prefecturii. Era în uniforma de gardian, eu civil, bineînțeles, s-a uitat la mine, mă salută și îmi zâmbește. Eu eram ca dintr-o ceață, mă întrebam în gând cine e. Când mă uit mai bine... Hopa! Șomlea. Și zic: „Ce faci, domnu’ major? Tot pe-acolo pe la...?”. Zice: „Vechea meserie... trebuie s-o fac. Ce mai faceți?”. Era foarte politicos, parcă nici usturoi n-a mâncat, nici gura nu i-a mirosit vreodată. Mă rog, ne-am salutat, el cu-ale lui, eu cu-ale mele și dus a fost... Țsta era Șomlea. Era un tip contradictoriu. El era om fără școală, bineînțeles, da’ prin școlile astea de partid s-a înrăit, cum s-ar zice. Am auzit de copiii lui că au făcut studii înalte, că sunt bine plasați...

Cum v-ați explicat atitudinea lui față de dumneavoastră ?

Eu îmi închipui că lucrurile ieșite din comun îl șocau, ca pe orice om primitiv. El a văzut mii de deținuți: nimenea n-a evadat din Securitate, da’ nimenea! Asta s-a întâmplat o dată. Așa, momente când s-a întors milițianul și deținutul a fugit de sub escortă, au mai fost cazuri destule. Chiar aici, la Zarca din Gherla m-am întâlnit cu un ofițer de aviație, Robovici⁹, din Buzău, care-a evadat din Ministerul de Interne. Adică i-a spus milițianul: „Stai aicea!”. Țla a stat, iar când a ieșit milițianul, a ieșit și Țsta pe coridoare, pe ușă. „Salut! Salut!” Țștia credeau că era un funcționar de-acolo și dus a fost. L-au prins până la urmă.

E, pe Șomlea l-a șocat treaba asta: „Ia uite, mă. Țsta a făcut-o, înseamnă că are ceva deosebit în el. A doborât atâția subofițeri, i-a lovit în cap...”. Mie mi-a băgat tentativă de omor, că pe unul l-am lovit rău de tot, pe șeful de tură. Țla a și demisionat din Securitate, a zis că a doua oară nu mai vrea să se întâlnească cu unul ca mine, să-i spargă capul. Deci, pe Șomlea probabil că lucrul Țsta l-a impresionat. Dacă i-aș fi spus: „Știi, eu sunt un pianist care a câștigat nu știu ce premiu sau am câștigat Palme d’Or”, asta nu-l interesa. Dar chestii de-astea de lovire, de făcut... cred că asta este... Altfel, efectiv... nu că m-a protejat, că asta nu pot să spun, dar m-a evitat: nu mă vedea, pur și simplu. Unora le dădea câte un picior în fund, dar mie nu.

Bine, mulțumesc frumos.

9. Mircea C. Robovici, născut la 23 ianuarie 1923. A fost arestat în 16 aprilie 1948 și condamnat la 20 ani de muncă silnică pentru uneltire, ca făcând parte din organizația subversivă „Pajura Neagră”. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Gherla, Nistru, Baia Sprie, Gherla. A fost eliberat în 3 august 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

Covasna

Attila Bordasz

S-a născut la 3 octombrie 1941 în orașul Sfântu Gheorghe. Naționalitatea : maghiară. Religia : catolică. Studii : liceale. A fost arestat în 1958 și acuzat de participare la o organizație subversivă. A fost condamnat pe 4 iulie 1958 la 12 ani de temniță grea și 5 ani de degradare civică. A executat pedeapsa în închisorile Târgu Mureș, Jilava, Ocnele Mari, Aiud și Gherla. A fost eliberat la 18 aprilie 1964. La data interviului locuia în Sfântu Gheorghe. Interviu realizat de Andrei Lascu la 2 iunie 2007. Transcrierea și tehoredactarea – Adrian Boagiu, editarea – Adrian Sandu. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cotele 150, 151.

Puteți să ne descrieți cum ați resimțit venirea comuniștilor la putere ? Ce amintiri aveți din perioada aceea ?

Unele lucruri nici nu pot să fie înțelese. Gândiți-vă, a început colectivizarea... asta a însemnat nu numai forțarea să intri în colectiv, dar și exemple date : au fost ridicați oameni mai înstăriți, mai bine cotați în diferite sate și duși la domiciliu forțat. De aici de la noi duceau în Bărgan sau în Dobrogea, și de acolo a adus aicea... Toți aceștia erau foști așa-zii chiaburi, ridicați din Dobrogea... Între copiii lor eu am avut prieteni care și astăzi mai trăiesc. În sfârșit, deci cum să vă spun ? Profesorii nu aveau voie să poarte pălărie sau cravată întrucât asta însemna că e burghez și noi trăiam ca să construim socialismul proletar. Și era pumnul de fier a proletariatului, prin conducerea domnului Drăghici, fostul ministru de Interne... Normal a făcut totul să strivească ce e vechi și să aducă ceva nou. Probabil nici ei nu știau ce voiau... În sfârșit, era o nemulțumire și în orașe, dar mai ales la sate. În sfârșit, deci cunoșteam problemele... Ce simțeau la începutul școlii ? Frică, pentru că asta era care domina. Știți, pe vremea aceea se opreau mașinile noaptea, te ridica, nici nu știai unde și de ce, nici familia, și dispărut ai fost... Era Canalul Dunărea – Marea Neagră care omora sute de oameni chiar din sate... O parte dintre condamnați sau reținuți, arestați, erau duși acolo, se luptau cu stâncile, cu târnăcop și cu lopată. Mureau foarte mulți, și zvonurile ăstea au introdus frica în oameni, frica de vecinul și chiar de prietenul tău. Nu vorbesc de străinii care venea la sate : oameni din oraș, forțați, profesori, muncitori, ridicați din fabrici, duși acolo și îi forțau să facă colectiv... La urma urmei forțatul ăsta a însemnat și împușcături... Spre exemplu, în satul vecin aicea la noi, Ghidfalău, a fost un copil de 15 ani, o femeie și încă vreo 3-4 înși.

Și pentru colectivizare au fost împușcați ?

Exact. S-a întâmplat lucru ăsta prin '55-'56, nu-mi mai amintesc exact...

Știi cumva dacă au fost autoritățile locale sau au venit din altă parte ?

Știu că erau echipe de organizatori zis pentru colectivizare și n-au reușit să facă nimic pentru a convinge oamenii... și la un moment dat unul dintre țărani a ieșit, că erau găzduiți într-o școală sau nu știu unde, a luat o țiglă, a lovit geamul, l-a spart și atunci ăștia au scos pistoalele. Au zis că au fost atacați! Erau împușcături așa în aer, probabil că în momentul ăla nimeni nu era atunci împușcat... Au bătut clopotele, s-a adunat tot satul, a venit Miliția, normal, pregătită ca să intervină... Nu era organizați... Și a înconjurat satul și atunci a început: cine a tras clopotul a fost împușcat chiar în clopotniță. O femeie care țipa mai puternic și-a văzut chiar fiul său împușcat... Normal că a început să țipe mai tare și a tras și asupra ei... În felul ăsta normal că atunci când au adunat pe toată lumea de acolo și n-a ieșit din școală nimeni, pară-mi-se, până nu s-a semnat că „de bunăvoie toată averea intră în colectiv”. ăstea erau metodele lor...

Cum ați ajuns dumneavoastră în atenția Securității ?

Eu îmi făceam studiile liceale la Școala medie Miklos nr. 1 din Sfântu Gheorghe, dar nu am mai apucat să le termin pentru că, în clasa medie a X-a, am fost arestat datorită organizației noastre.

Dar ce fel de organizație era cea din care făceați parte ?

Eram un grup, Societatea Tinerilor Secui (Székely Ifjak Szövetsége), și am participat la niște discuții în care dezbăteam consecințele evenimentelor din Ungaria din 1956. 2 ani mai târziu, am intrat în colimatorul Securității, am fost arestați, și pe 4 iulie am fost condamnat la 12 ani temniță grea și 5 ani degradare civică de către Tribunalul Militar Cluj. Da' a venit Tribunalul la Târgu Mureș, care pe vremea aceea era reședința Regiunii Autonome Maghiare.

Erați minor...

Da, deci am intrat în pușcărie ca minor, abia împlinind 16 ani. Și alături de mine au fost condamnați și colegi mai mici, de 13 ani, din clasa a VII-a, a VIII-a.

Și de ce erați acuzați ?

Am fost băgat la organizații subversive, paramilitare. Noi aveam două pumnale, cuțite de fapt, și deci eram înarmați, în optica lor... Organizația de fapt nu a făcut mare lucru, că noi discutam doar într-un cadru restrâns de prieteni mai apropiați din clasă... Vorbeam despre revoluție, ce ar fi dacă ar veni și la noi, cum să ne pregătim și așa mai departe... Eu eram conducătorul al doilea, sub șef, întrucât citisem deja două cărți, obligatorii pe vremea aceea, de autori rusești: *Cu inima tânără*¹ și o carte cu Volodea (Dubinin – n.n.). Nu știu cum sunt traduse în limba română... Acțiunea din ambele cărți se petrecea în timpul războiului și acolo niște copii luptau contra fasciștilor. Deci imitam și noi, luam și ne ghidam după cărțile astea... De fapt, ce puteam să facem noi, niște copii ?

Ați menționat că organizația din care făceați parte era inspirată de evenimentele din 1956. Cum le-ați perceput dumneavoastră ?

Când o început revoluția în Ungaria, nu prea aveam nici măcar radiouri pe vremea aia... Noi aveam unu' din întâmplare și știu că zile întregi cunoștințele noastre era la noi.

1. Probabil cartea lui A. Fadeev, *Molodaya gvardya* (Tânăra gardă).

Îmi amintesc că era un miros de fum nemaipomenit acolo în locuință, că toată ziua ascultam la radio. Deși era bruiat radioul atunci ca să nu înțelegi, vestea s-a răspândit. „Deci se poate!”, gândeam noi, dacă acolo s-a putut. De atunci am început să ne organizăm... De fapt în Ungaria a început din cauza studenților din Polonia, da' mai înainte era în Est-Germania, dar prea puțini știam, întrucât erau bine organizați tovarășii, să nu se afle...

În sfârșit, și noi în mediul ăsta am început să ne organizăm. Eu n-aveam idei, n-aveam filozofie formată, că era un copil care discuta după zvonurile care era în oraș, între cunoștințele mele. De fapt de asta avea frică Securitatea, că dacă și copiii la rândul lor începuse să gândească așa, ce putea să fie în realitate... Părinții mei știau ce greu o duceam: ca elev primeam 350 de grame de pâine pe zi, cum era la armată, tatăl, fiind muncitor greu, primea 600, mama, 400... și așa mai departe. Trebuia să stăm la coadă noaptea întreagă, mama mai mult, după două kilograme de carne... Deci în mediul ăsta era infernal, am început să ne organizăm și noi... Normal că mare lucru n-am putut să facem, mai ales după 4 noiembrie când a început invazia rusească în Ungaria, când veștile circulau extrem de greu... Știam de revolta studenților din Timișoara, mai aveam și cunoștințe, vorbeam prin telefon... Așa a ajuns vestea și la noi că la Cluj, la Târgu Mureș, la Iași, spre exemplu, sau în București, în toate orașele centre universitare mai mari, tineretul era cel care mai mișca...

Despre momentul arestării ce detalii vă mai amintiți ?

În data de 14 martie 1958 noi am fost arestați 15 inși, printre care câțiva băieți care nu aveam încă 16 ani. Într-un final, din cei 15 reținuți, 9 inși am stat în boxă. Cel mai mare dintre noi era și major, ca să poată sălta în sus valoarea organizației și să poată accentua gravitatea faptelor.

Ceva interesant... Erau oameni ridicați, dispăruți pur și simplu, și lumea nu știa nimic... Nici de mine, părinții mei nu știau că am fost arestat... Atunci s-au pornit niște zvonuri în oraș, că ăsta n-a fost arestat, că ăsta a fost arestat și i-a dat drumul acasă, deci i-a turnat pe băieți, în sfârșit, niște discuții nu prea ortodoxe...

Cum s-a desfășurat procesul ?

Procesul... a fost pe 3 iunie 1958. În sfârșit, 9 inși am fost condamnați, dintre care băiatul de care v-am zis că era mai mare, nici nu știa de fapt de organizație. Avea 20 și ceva de ani și a fost pus ca șef de lot fiind major... Era om cu familie, cu o fetiță de 2 sau 3 ani pe vremea aceea... Szalai Attila se numea... A murit la Gherla, da' nu știm exact cum²... Un fost deținut, Puiu Maier, medic din Târgu Mureș, scrie în cartea sa³ că a fost lovit la ficat, i s-a fisurat și încet-încet s-a dus... a curs sângele și a murit. Nu știu, eu n-am văzut cartea, da' am auzit...

Care au fost pedepsele ?

Păi, el, ca șef de lot, a primit 18 ani, dintre care 10 pentru nedenunțarea organizației. Când a făcut percheziție acasă au început să țipe la nevasta sa, o tânără de 20 și câțiva

-
2. Szalai Attila a fost condamnat la 18 ani de închisoare și a murit la Gherla în august 1959. Gyula Dávid, 1956 *Erdélyben. Politikai elítéltek életrajzi adattára 1956-1965*, Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület-Polis Könyvkiadó, 2006, p. 310; Jánosi Csongor, „Procesul membrilor Mișcării de Reînnoire Spirituală «Bethania»”, în Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu (coord.), *Forme de represiune în regimurile comuniste*, Editura Polirom, Iași, 2008, p. 333.
 3. Alexandru Maier, *Am fost medic la Gherla*, Editura Mentor, Târgu Mureș, 1998.

ani : „Unde e pușca ? Unde e arma ?”. Femeia știa că băiatul s-a lăudat că are un pistol cu două gloanțe, dar care nu era bun, fiind umezit, și deci nu putea să tragă... Când s-au căsătorit soția a luat arma, pistolul, și l-a băgat într-o fântână, unde locuia pe vremea aceea, iar la arestare deja nici nu mai locuiau acolo, ci cu totul în altă parte în oraș... Însă ei au găsit arma, au scos-o ruginită cum era, și pentru armă a luat 6 ani, pentru gloanțe a luat încă 2, și în felul ăsta a ajuns la 18 ani... Nu au contopit-o pedeapsa, că de obicei dacă ai mai multe condamnări rămâne valabilă cea mai mare și restul e contopită... La dânsul, ca să arate că e și un șef adult acolo, nu au procedat așa. Deci au săltat așa problemele și le-au făcut mai grave...

Un alt băiat care discutasă cu dânsul, depre cum se face o organizație, Szabó se numește, a primit 15 ani, iar eu, ca înlocuitor de șef (râde – n.n.) am primit 12 ani... Un altul, deja era aproape major în timpul condamnării, a primit tot 12 ani și apoi 2 înși câte 10 ani... Din păcate în țară suntem acum numa' 3, restul a murit sau a plecat în străinătate...

Mai țineți minte cine era președintele tribunalului care v-a judecat ?

Da. Cazan era procuror⁴ și Macskási⁴, care ne-a condamnat, președintele tribunalului, secția de la Târgu Mureș. Era un om foarte vestit : se uita afară pe geam și dacă trecea troleibuzul 16, primeai 16 ani sau, dacă ai avut noroc, puteai lua 4 sau 5 ani. În primul an, adică în '56-'57, încă nu se organizaseră, să zicem, Drăghici și gașca lui, adică Securitatea... Erau condamnări mai puține și mai mici, însă în '58 pur și simplu tăiau în viu, arestau copiii sau bătrânii. Spre exemplu, în satul Filia, au arestat 5 persoane, care a luat în comun un ziar, *Előre*, îi zicea editat de Comitetul Central al Partidului Comunist Român. Normal, împreună îl cumpărau zilnic, că ei aveau pensii foarte mici de țărani, de colectivști. Și au primit de la 6 până la 8 ani pedepse pentru că discutau chestiunile ridicate în ziar, și asta era o problemă... că erau cei mai informați oameni în ceea ce privește veștile din țară. Și unul zicea : „Domnul procuror, să-mi dați 10 ani sau și pe viață întrucât nici 5 ani n-am să fac eu aicea pușcărie...”. Avea deja 82 de ani... Erau peste 70 de ani toți cei 5. Și normal că după 2 ani au murit acolo în pușcărie...

Ce s-a întâmplat după pronunțarea sentinței ?

În sfârșit, ne-a condamnat și am fost dus în pușcăria din Târgu Mureș. Acolo am stat o lună, două poate, și după aia ne-a trimis la Jilava, unde era centrul ăsta unde ne împărțea spre pușcăriile executorii... Atuncea, în '58, încă nu erau șantierul deschise pentru deținuții politici în Insula Brăilei sau în Delta Dunării. Adică lucrau deținuți de drept comun, dar nu politici...

Și noi până am ajuns la Jilava, am trecut prin Sfântu Gheorghe. Era acolo un nebun, Feri i se zicea, religios, cam țacnit... Am auzit vocea lui cum se tot ruga așa. Cânta cântece bisericești înainte de plecarea sau la sosirea trenurilor și cei care coborau îi dădeau niște bani sau alimente și ducea la biserica catolică. În sfârșit, am auzit și vocea lui, da' normal că n-am vorbit, că erau niște jaluzele în forme metalice, așa, și foarte puțin se putea... Însă cu sânge am scris o scrisoare pe o batistă și am băgat-o pe WC și cineva a găsit-o și, vreo 4 luni după ce a trecut, a trimis-o acasă întrucât îi era frică și lui să o ducă după prima zi.

4. Pál Macskási. Mai întâi panofar, apoi procuror-șef al Tribunalului Militar Cluj. A fost implicat în majoritatea proceselor din Regiunea Autonomă Maghiară.

La Jilava am stat vreo 4 săptămâni. Noi am ajuns în mijlocul lui septembrie acolo... Sub pământ ne-a pus, pentru că închisoare este cam la 9 metri în adâncime, fiind un fort din cărămidă de pe vremea lui Carol I... În căldurile acelea curgea apa... nu puteai să vezi cerul, decât pe mijloc unde era bolta și o gaură la mijloc. Pe acolo curgea apă și a căzut și niște iepurași care se jucau acolo. Deasupra era iarbă, ținea cât ținea, da' tot era cald... Când era umezeală și cald... pentru noi era foarte cald. Nu suntem obișnuiți cu căldura de acolo de la București. Când s-a încălzit vremea, umezeala aceea s-a intensificat și pur și simplu te sufocai... stăteam la geam doar pentru a mai lua câte o gură de aer.

Și de la Jilava unde ați fost dus ?

De acolo am fost luat și dus la Ocnele Mari, lângă Râmnicu Vâlcea. Ocnița e un sătuc mic unde era pușcărie atât pentru minori, cât și pentru cei de drept comun. Ei lucrau, mai umblau, primeau pachete, vorbitor lunar, puteau să cumpere pe valoare de 50 de lei dacă aveau bani... Noi ca deținuți politici eram într-o cameră cam cât ăsta, ca o sală de clasă. Eram 30-40 de inși, nu eram foarte mulți... copii.

Vă mai amintiți de cei cu care ați stat la Ocnița ?

Da. Râsul lumii... De exemplu, era un băiat de 13 ani și nu știu cum a ajuns la Galați... Locuia undeva în Delta Dunării și a ajuns să cumpere două pâini. Neavând în ce să le împacheteze pentru că ploua, a văzut niște afișe puse pe ziduri și a luat unul să învelească pâinea ca să nu se ude... A fost arestat că cineva în tramvai, când mergea acasă, a văzut că e capul lui Gheorghiu-Dej sau nu știu ce scria pe afișul ăla... A fost denunțat și a primit 4 ani.

Eram și noi, cu organizație, dar erau și foarte mulți tineri care voiau să fugă din țară... Cât de „politicieni” eram dovedește și un alt caz al unui băiat. Când a fost împărțit teritoriul, granița, a rămas aici, și maică-sa locuia în Basarabia și el nu putea să se mai miște... Și băiatul voia să vadă pe maică-sa, cum e orice copil, se trage la părinți... Și dânsul a vrut să fugă, da' în URSS, nu invers... Normal, a fost prins la graniță și a primit 6 ani pentru că a vrut să intre în URSS.

Pe vremea aceea, la Sighetul Marmăției, șeful Securității avea un băiat dus la bunici în Turda. Nu mai rețin numele... Era mai dezghețat el, știa câteva lucruri și a vrut să fugă în Germania. Ce a făcut ? A luat plombe de la fiecare vagon care ducea ciment de la Turda și cu niște colegi de clasă au urcat într-un vagon și duși au fost... A ajuns în Cehoslovacia și într-o gară, noaptea, după vreo două zile, în care n-au băut nimic, că mâncare avea cu ei, da' au uitat să ia apă... Erau însetați, auzeau cum curge un robinet lângă vagon și nu au mai rezistat de zgomotul apei, au deschis pe deasupra vagonul și au fost arestați și duși înapoi...

Era alții care a fugit prin Jimbolia și au înotat prin Dunăre. Au luat 2-3 borcane din sticlă, că de plastic nu prea era, a pus dopul și a legat pe piept ca să țină puțin și a trecut așa noaptea peste Dunăre. A ajuns în Iugoslavia, da' pe vremea aceea îi trimetea înapoi.

Mai era încă o organizație din Banat, pară-mi-se... nu știu nici eu. Unul avea un unchi legionar care stătea în pușcărie pe vremea aceea, la Aiud, că acolo se țineau legionarii și simpatizanții lor. În sfârșit...

Care erau condițiile de viață din Ocnița ?

Aveam vorbitor din 3 în 3 luni... Și dacă aveai bani și pușcăria avea alimente puteam să cumpăr de 50 de lei. Asta însemna niște țigări pentru cine fuma... eu nu fumam, dar duceam țigările pentru cei de la colectivizare. Am asistat la un episod, înainte de a fi noi

scoși de acolo, s-a luat tot satul Ocnița, nu comună, că era doar un sătuc... de la băiatul de 15 ani până la omul de 65 de ani, adică pe toți bărbații din sat... Au golit vreo 3 camere din penitenciar și i-a ținut acolo până semnează că „din bună voie, nesilit de nimeni pun toată averea cu dragă inimă și intru în colectiv”. Au semnat și atunci i-a dat drumul... Și tot satul, femeile, copiii mici, toți era în jurul pușcării... Nu știu ce stare sufletească putea să aibă gardianul acela, care tot din satul respectiv a fost... Și văzând înăuntrul bărbații, afară femeile plângând, am adunat niște țigări, niște chiștoace... În timpul unei plimbări, că ne ducea zilnic la plimbare și stăteam 20-40 de minute, după cum era cheful gardianului care era de serviciu. Și în perimetru acela le-am băgat țigările într-un burlan. Ei le-au scos, au mulțumit, au băgat mămăliga în locul lor, că ei primeau mai multe alimente...

Dar nu primeați mâncare suficientă ?

Nuuu. Noi simțeam ce înseamnă foamea după o lună, după două luni de zile... Credeți-mă că dacă îngenuncheam nu puteam să mă mai ridic decât dacă mă ținea cineva de mână, așa de slab eram. Mă țineam și cu mâna, și cu picioarele, așa reușeam să stau pe picioare... Și era cald de transpira toată lumea...

La un moment dat eram epuizați și comandantul, căruia nu-i mai rețin numele, ne-a spus : „S-a terminat... suntem prea mulți și nu sunt alimente”. Primeam ceai de arpacaș, mămăligă, abia ținea viața în noi. Ce primeam la prânz și ce primeam dimineața : cele 125 de grame de pâine nu ne ajungeau... Asta era mâncarea sigură și care ne ținea în viață, restul era apă. De aceea am așteptat pachetele sau alimentele și cumpărăturile... deși ăstea ne-a făcut figura, că odată a adus niște salamuri stricate la magazin. Și normal că, la câți eram, nu toată lumea avea bani și împărțeam mâncarea, așa că fiecare primea câte o porție... Cum tot salamul ăla a fost stricat, toți am dat în diaree și eu personal era să mor... Aveam o temperatură așa de mare că mi s-a rupt limba și eram plin de bășici cu apă... Era un felcer acolo, un subofițer, care lucrase în armată cândva, și tot îmi zicea : „Singurul lucru care ajută e să bei apă fiartă...”. Da' cine să fiarbă apa ? Eu acolo nu am văzut nici chibrit, chiar dacă noi aveam scule de făcut foc pentru cei care fuma, din nasturi și pietricele... *neagră* se numea că era folosită o cârpă arsă. Și ălea scoteau niște scântei... Dar foc cum să fac ? Practic nu am primit nici un fel de medicamente... Norocul nostru a fost că am fost mutați la Aiud...

Când, la Râmnicu Vâlcea, ne-a băgat în vagonul care circula așa lunar... o dată sau de două ori, cu care transportau deținuți. Compartimentul nostru era de 1 metru pătrat, pentru două persoane făcut, da' am fost 4 persoane...

Ce puteți să-mi povestiți despre Aiud ?

Trebuie să vă spun mai ales că pe vremea aceea pușcării executorii unde trebuia să faci pedeapsa după condamnare nu erau foarte multe : în Ardeal era Gherla cea mai vestită, Aiudul, Cetatea Făgărașului... astăzi e muzeu. Mai lucrau deținuți într-o vreme la Baia Sprie, unde scoteau niște metale neferoase și normal Bucureștiul, Văcăreștiul, vestitul centru de reeducare Pitești. Dar vă spun că cei mai mulți au murit la Timișoara, în pușcăria Securității din Timișoara, au fost omorâți pur și simplu în băți.

Deci, în sfârșit, noi am ajuns la Aiud unde pe vremea aceea erau închiși legionarii sau simpatizanții lor. Când a fost răscoala legionarilor în București, au fost arestați de însuși generalul Antonescu și băgați în pușcărie la Aiud, încă în timpul războiului. Imediat după război trebuia să plece acasă, da' au rămas acolo și într-o bună zi au închis poarta

acolo... Unii au rămas, alții care au plecat au fost adunați mai târziu iar. Dacă primeai o broșură sau ceva, imediat te băga acolo... Unul dintre cei mai mari poeți pe vremea aceea al românilor, Radu Gyr, de exemplu, acolo a murit. Știu și celula în care era...

Noi, minorii, am fost duși acolo, dar în fabrică. În fabrică lucrau deținuți de drept comun cu condamnări de la 15 ani în sus. Deci mai mult pentru crimă, mai mult pentru jafuri așa mai grave sau, pe vremea aceea, începuse să închidă pentru delapidare și să deie niște pedepse mari, chiar și condamnări la moarte...

Și acolo era o fabrică de prelucrat metale: făcea lacăte, uși de sobe, diferite obiecte metalice. Avea o turnătorie, unde lucram cam 800 de persoane acolo. Ne-a băgat și acolo, cât am stat în pușcărie, 6 ani, acolo a fost cel mai bine... Deținuții știa nu prea o văzut copii și ne lua în brațe, ne dădea mâncare... Maistrul meu, un fost ofițer de contrainformații, m-a învățat să lucrez la raboteză... Era tânăr cu origini sociale sănatoase, părinții săi fiind ceva țărani sau muncitori... Și l-au băgat în școli diferite, fără școală medie, adică făceau școala militară medie și apoi ieșea sublocotenent... Cică ar fi făcut o întâlnire cu fetele acolo într-o încăpere, a băgat niște gaze lichefiate în niște sticle, se zice că pentru adormit... Deci atâta ășea capul lor. Și nu știu cum, din greșeală, din neștiință, da' au murit mai mulți acolo, a omorât pe câțiva colegi...

În sfârșit, dar era și o gașcă de criminali din București, care voia să fure un avion... Erau politici, că voiau să fugă din țară... Și ca să fure avionul aveau nevoie de o armă. Au spart... i-au prins milițienii, ăștia i-au omorât, au luat pistolul să îl lase undeva într-un parc oarecare, că numai dimineața să fie găsit... Au fost prinși și ei. Mă rog... diferiți oameni, însă nevăzând copii cum eram noi pe vremea aceea, și slăbuți și slăbănogi, ne-au primit bine...

Și am stat închis vreo 3 săptămâni acolo... Am stat în carantină, cum se zice. Și când am terminat eram deja major... Și în funcție de cum făceai 18 ani, te lua în luna aceea până în luna următoare și te ducea în altă pușcărie.

Și acolo în carantină eram separați de ceilalți... Și ne-a dus într-o pivniță unde trebuia să dăm cu petrol la niște lanțuri dure, cu greutate așa sferice pe ele... Mai erau și niște lanțuri scurte sau în loc de niște ochiuri de lanțuri numai două baze metalice care îngreunau și mai mult mișcările... În sfârșit, credeți-mă că erau 2-3 mii de lanțuri așa ruginite... Trebuia să le tratăm pe toate cu petrol, ca să ardă rugina. Atuncea m-am îngrozit și simțeam că chiar sunt în pușcărie...

La un moment dat ne-a dus pe câțiva dintre băieți mai vâjnoși să adunăm tinetele... La Aiud e pușcărie mare și-i făcută în formă de T și are și celule mici. Probabil le-au făcut pentru o persoană sau pentru două persoane. Pe vremea aceea erau 4-5 persoane într-o celulă acolo, pe coridor era lumină artificială și sute de uși... le vedeai așa, dispărute în întuneric. Și tinetele erau niște butoiașe mici... în unu' făceau nevoile, în altu' primeai niște apă de băut și doar o singură dată pe zi se golea tineta și primeai apă pentru băut, pentru spălat... apă pentru toate. Câțiva litri...

Acolo a fost un eveniment ce mi-a rămas în minte... Pentru prima dată în viața mea am văzut un om mort. Eram în iarnă când am ajuns acolo și ne-a băgat în izolarea aia, carantină să zicem, și fiind mai tânăr am fost repartizat la nivelul 4. Eram deasupra ușii, lângă geam, și era singurul loc unde puteam comunica, că era o bucată din coridor ruptă. Și, stând acolo sus, am văzut într-o dimineață tras un om pe ciment. Îl trăgeau așa de mână și de un picior și îl duceau la WC, la baie, acolo unde se aduna în fiecare dimineață morții... De acolo îi luau și îi duceau la universități de Medicină sau erau îngropați. Am

fost pe terenul acela unde au fost băgați în pământ morții... sau jumate din ei, că dacă, de exemplu, cerea un picior Universitatea sau Centrul Medicinal din Târgu Mureș, trimiteau un picior acolo pentru a experimenta sau să-i învețe pe studenți de nervi, de mușchi, de astea.

În sfârșit, când am ajuns în fabrica de acolo mă simțeam mult mai bine... Am avut și un vorbitor cu mama. A adus pachet, bani, mi-a mai trimis bani și am făcut cumpărături, deci m-am refăcut așa și psihic, și fizic după Ocnele Mari... Și am stat acolo 3 luni până când am terminat majoratul, când am împlinit 18 ani... Și, cum am spus, în funcție de cum făceai 18 ani te lua și te ducea în altă pușcărie...

Pe dumneavoastră unde v-a dus ?

La Gherla. În octombrie⁵ am împlinit 18 ani și cu prima dubă ne-a dus la Gherla. Trebuie să știți, pe vremea aceea, Gherla era un orașel mic... Jur-împrejur apa e sărată, așa că nu poți să bei apa de izvor, e o conductă care o aduce de nu știu de unde... Nici păduri nu erau din cauza sărurilor abundente din sol. Înainte cu un an de a ajunge eu la Gherla, în toamna lui '58, fusese o revoltă. Revolta de ce era? În orașelul de atunci locuiau cam 8.000 de oameni și în cele 3 clădiri ale pușcăriei era înghesuiți tot 8.000 de oameni. Eu n-am fost acolo când a fost revolta deținuților, dar când am ajuns normal că am discutat despre asta și... am aflat ce s-a întâmplat.

Cum erau condițiile din Gherla când ați ajuns acolo ?

Gândiți-vă că 60-80 de inși erau băgați într-o cameră cam de 50 de metri pătrați cel mult... Aveam 3 paturi suprapuse, cât permitea bolta, că era clădire cu boltă, și stăteam 3-4 oameni într-un pat... În timpul zilei, de la 5 dimineața până la 10 seara nu era voie să intri nici măcar între paturi, deși jumate din suprafață era ocupată de paturi... Dacă era vară și scotea toate geamurile, lăsând decât rama, tot transpirai enorm de mult... Eram tot însetați, că, chiar dacă primeai mai multă apă, tot nu era de ajuns pentru băut... Oamenii stăteau transpirați săptămâni întregi, nespălați, apăruseră niște bube uriașe unde e pielea mai subțire, între picioare, la subsioară, la gât și așa mai departe... Era de nesuportat... Și netratați...

Nu era voie să vorbești... Și vă închipuiți că dacă eram 60 de oameni într-o cameră... și dacă vorbeau și numai o treime, și numai dacă șopteau, clădirea fiind făcută cu boltă, se producea așa ca un zumzet, încât se auzea și pe coridor. Și pedeapsa era să torni apa din ciubăr, pe ciment, pe podea, și să rămâi culcat în ea... Te culcai unul peste celălalt, că altfel n-aveai loc pur și simplu... Și singur, pe picioare mai stăteai cumva, dar culcat era o problemă... Și apa dispărea în două minute, că haina ce era pe tine se îmbina cu apă... și mai ales iarna era o problemă. Și stăteai toată ziua în haine umede... Abia așteptam să fiu dus la fabrică... Normal, de atunci am și eu umerii și genunchii răciți... Când se schimbă vremea, reumatismul e deja intrat în noi...

Și așa de aglomerate erau pușcăriile că n-avea unde să se mai țină condamnații și atunci domnul Drăghici sau cineva de acolo de la Comitetul Central a zis : „Dom'le, de ce să steie atâția oameni acolo? Mai bine e dacă lucrează...”. Și a dus o parte dintre deținuți la Insula Mare a Brăilei, unde a făcut niște tabere, niște saivane, jumate în pământ, care îi bun pentru oi, dar nu și pentru oameni.

Eu, pe vremea acela, eram la Aiud... Noroc că eram minor, de aceea am scăpat din transporturile ăstea... I-a dus acolo... Eu nu pot spune cum a fost, poate alții să

5. În data de 3 octombrie 1959.

povestească viața de acolo... Un singur lucru mai știu, de leptospiroză, una dintre holere care a bântuit în Evul Mediu în Europa și care a apărut acolo din nou... Eram unicul stat din Europa în care a venit holera în țară... Se bea apa din Dunăre, se mânca și frunzele de la copaci... tot felul de animale care puteau fi prinse, șerpi, șoareci, viermi, broștile, șoareci... Deci tot ce era comestibil se mânca acolo... și mureau de foame. Apoi a început tifosul de diferite forme... Mureau foarte mulți oameni acolo...

Ați spus că la Gherla vă scotea în fabrică. La ce munci vă puneau ?

La tâmplărie. Și eu n-am avut nimic comun cu tâmplăria... Acolo eu am ajuns și nu cunoșteam nimic, nici cum arată o daltă, dar să fac dulăpior pentru armă sau alte diferite obiecte din lemn... Păi, nici nu puteam să îi întreb pe ceilalți cum se face, cum se ascute o sculă... că mă vedeau gardienii... Am lucrat la finisaj, ca tâmplar, apoi ca tapițer și la urma urmei am făcut un curs de calificare și am primit diploma de calificare în finisaj, lăcuirea elementelor de mobilier...

Lucram câte 12 ore. Dacă lucram la lăcuit mobila și lacul ăsta negru se depunea pe unghii, pe mână te verifica dacă aveai mâini curate și dacă te prindea cu ele curate te bătea, că ai folosit spirt, că însemna că te-ai spălat. Mă rog, lucram în călduri 12 ore și două ore până când intrai în cameră, deci practic nu puteai să dormi mai mult de 5 ore și, cu 2-3 inși pe pat, era greu.

Cât ați stat închis ați suferit presiuni fizice, bățai ?

În urma acestei revolte de care v-am spus, au început să bată oamenii. Era o chinuire fizică a oamenilor... Mulți au murit fără medicamente, dar totuși puteai suporta, că discutai cu celălalt... Însă pe vremea lor se bătea pentru orișice. Eu, spre exemplu, am fost bătut că nu am fugit în curte. Era în noiembrie, aveam pantaloni scurți din doc, vestă tot din doc roșu la culoare, și întrucât era frig și ploaie mi-a dat voie să iau o cămașă, nu două. Aveam două, da' nu era voie numa' una cu mâneca lungă sau chiloți lungi... Și eram încălțat într-o pereche de bocanci cărora li s-a desfăcut talpa... Am legat-o cu șfoară și asta făceam zilnic, că șfoara se uzase cum mergeam. Și intra și ieșea apa și noroiul prin bocanci, și mă țineam pe spatele lor, și așa mergând prin noroi pe călcăie... Și n-am putut să fug, și nici nu știam că trebuie să fug, și de aceea am primit 10 lovituri la fund... Făceam pe vremea aceea niște scaune curbate și picioru' din spate semăna ca o ghioagă, și cu ăla ne bătea. Mi-a legat gâtul și genunchii pe o bancă pe care eram culcat cu burta în jos și dă-i... Mai simt loviturile acelea și astăzi că dacă stau mult pe ceva tare imediat începe să mă doară oasele inferioare la șira spinării.

A doua zi înăuntru' pușcăriei, înainte de a ieși la lucru, am văzut că am niște umflături la rinichi. Urinarea era roșcată, cu sânge, și simțeam în fiecare 10 minute că trebuie să mă duc la WC. Da' acolo nu puteai să ieși așa și eram într-un atelier unde lucram 100 de oameni... Făceam niște rafturi pentru arme pentru armată și... aveam două tichete. Asta înseamnă că luai un tichet, te duceai la paznicul respectiv, la subofiterul care era acolo în preajmă, și cereai voie să ieși. Dacă dădea voie, puteai să pleci la WC, care era în curtea fabricii, apoi te prezentai înapoi și puneai tichetul pe cui... Pentru 100 de oameni însă două tichete erau insuficiente când erai plin cu diaree, erai plin cu diferite probleme de rinichi, de urinare... Și n-aveai voie 2 oameni să plece deodată... Eu nici nu știam că trebuie să cer permisiunea de a ieși... Atuncea fugeam, dacă puteam să fug, că vă spun că 10 lovituri nu e mult, că erau multe alte lucruri pentru care puteai să primești și 25... de care aproape sigur că dacă nu mureai, primeai niște probleme care până la ultima zi a vieții tale le simțeai.

În sfârșit, ofițerul a observat că am ieșit și am intrat din nou... Și a doua zi iar am fost luat la bătaie... Și pentru că nu puteam să stau pe fund, nici să mă culc, am îngenunchiat în fața patului și așa dormeam... cu corpul superior pe pat. Văzând ofițerul că am fost bătut și nu mai pot să mișc, a luat o șipcă pătrată să-mi dea la palmă... Și când a ridicat bățul acela, am auzit că fluiera... fiind așa pătrată bucata aia de lemn, și din reflex, nu intenționat, am tras mâna și s-a lovit la genunchi... Atuncea nu s-a mai uitat unde lovește... Dădea până când s-a oboseit... Dădea pe cap, că pe 3 locuri a fost spart capul, dacă lemnul ăla era cu tăiș... pe umeri, pe spate, pe față... mai mult pe mână, că așa m-am apărat, cum am putut, ca să nu poată să-mi atingă fața...

Mai știți cum îl chema pe acest ofițer ?

Mireasa îi zicea. Era blond și avea și o oglindă așa de buzunar, la care se uita din 5 în 5 minute, ca să dea cu pieptănul...

Să mai spun de Mireasă ăsta un lucru... Lucram pe vremea aceea la tapițerie, unde ne-a adus niște scame pe care trebuia să le desfacem. ăsta a luat o șipcă de vreo 3 metri și a aruncat-o peste o stivă de chereștea stivuită în curte, pe partea unde lucram noi. Șipca m-a lovit pe mine chiar în cap, de am căzut și am leșinat. Unul care era mai tânăr și mai așa cu nerv a sărit pe el, că dacă mă omora. „Cu unul mai puțin...”, a răspuns ăsta... Deci atâta costa viața mea... nimic.

Spuneți-mi despre alți gardieni de care vă mai amintiți...

Cine bătea mai mult era un țigan maghiar Gábor Gábor, se zicea Keszi Gábor în ungurește. Acolo în jurul Huedinului e un trib de țigani așezați cu numele de familie și prenumele tot Gábor. ăsta era plutonier-major și bătea cu băta și dacă nu te văitai destul de tare lovea și mai tare și spunea că nu ai fost lovit ca lumea. De la bătaie, mie fundul începuse să se facă verde, albastru, apoi violet... Și am început să dau jos pielea, și vreo 4 ani tot scoteam piele de pe porțiunea asta... Acasă am venit și la baie simțeam sub unghii că e piele... Și mâna dreaptă o aveam umflată... cum am primit lovituri a doua zi...

În sfârșit, așa bătut, trebuia să fac norma... Păi, era să mor... Așa sufletește eram la pământ... Dacă nu venea niște băieți de la Drobeta-Turnu Severin, o organizație și vreo 2 băieți cu ei, care au fost repartizați lângă mine, eu muream. Eu voiam să mor... Eram înfometat, bătut, cu frica în mine... că nu puteam vorbi cu alți deținuți că ne vedeau ofițerii și pe vremea aceea te bătea pentru asta...

Aicea trebuie să vorbesc și de frații Șomlea... Unul era mai scund, unul mai înalt, chiar foarte înalt. ăsta era puternic, bătea până când obosea, chiar timp de 4 ore, nu făcea altceva... Când era epuizat și nu mai putea, zicea: „Nu mai pot!”. Veneau să continue bătaia fratele său cu alți subofițeri, că erau mulți... Nu prea rețin numele. Gábor ăsta și Mireasa au intrat la mine în minte, dar erau și alții, erau și mai buni, că nu au ajuns degeaba acolo, dar totuși nu erau așa revoltători...

Ce v-a făcut, totuși, să rezistați în acele condiții grele ?

Erau condiții grele, da. Ne bătea foarte mult, mâncarea era proastă... Da' să știți că omul poate să trăiască și să suporte mai mult decât orice animal pe lumea asta. Da' noi aveam o speranță... Ziceam noi că veneau americanii și ne eliberează. Dacă mâncarea era puțin mai bună sau nu ne mai bătea așa de des, așa de crud... ziceam că vine amnestia și mergem acasă. Speranță nefondată, dar speranța supraviețuirii, asta era.

Problema a fost când au început să vină divorțurile de la nevestele rămase acasă. Ele dacă voiau să lucreze undeva, mai ales dacă erau și intelectuale, atunci trebuia să divorțeze de tine, de deținut... Nevasta unui dușman al clasei muncitoare nu putea să mențină postul și atunci normal că trebuia să supraviețuiască, mai ales dacă aveai și copil. Atunci am văzut mai mulți oameni care pur și simplu au înnebunit. Era unu' Chindriș Ștefan⁶, Ștefi îi ziceam, din Vișeu de Sus, învățător, altfel un om foarte puternic, că a făcut 18 ani de pușcărie. El ajutase niște ofițeri polonezi care în '47 se revoltaseră contra rușilor și o parte au fugit și au ajuns în Munții Maramureșului. Acolo a făcut contacte cu oamenii printre care și învățătorul ăsta. Era la școala medie, că nu era universitate, și era în vacanță, dus acasă. Și a urcat cu oile, cu frații săi la munte, și s-a întâlnit cu polonezii. I-a ajutat cu mâncare, cu un acoperiș, că avea o saivană acolo, și au făcut o tabără care a fost însă descoperită. Au fost arestați, inclusiv Chindriș ăsta, băiat tânăr, și a primit... nu știu cât, cred că 22 de ani. Îl ținea în viață gândul că cineva îl așteaptă acasă... Lucram în aceeași echipă... Și când a primit vestea că logodnica lui s-a căsătorit și are deja copil... a înnebunit. Unii plângeau, dar nu făceau gălăgie, alții erau foarte impulsivi, când le venea... nu puteai să-i ții în pat, nu puteai să le închizi gura că-i sufocai dacă-i legai la gură să nu ție... Deci sufletește te distrugea.

De ce alte nume din rândurile deținuților vă mai aduceți aminte ?

Să știți că foarte mult intelectuali au fost închiși. Eu am văzut oameni, foști generali care luptaseră în război și contra URSS, și în legiunea „Tudor Vladimirescu” și contra nemților. Am avut ocazia să învăț, spre exemplu, limba germană, de la un fost ofițer în armata maghiară. Era din Huedin, fost general de brigadă. Am avut profesor universitar, cântăreț din Iași... Lucru interesant, aproape jumătate din efectivul Operei din Iași a fost arestat și condamnat că într-o serbare... așa, între ei, au spus niște bancuri despre Gheorghiu-Dej, despre evrei și, drept urmare, au fost închiși. Din Cluj a fost golită, pur și simplu, universitatea de profesori... și am întâlnit foarte mulți țărani din Banat, foarte educați, care știau și 3 limbi... Păi, fratele lui Chindriș Ștefan, Vasile⁷, era țăran și știa greaca antică de la niște preoți cu care eram închiși... Era unu' Feri, student din Cluj în anul II de facultate arestat, în fiecare an a învățat o limbă... avea dotare. Eu nu aveam aptitudinea asta, dar îi învățam istoria Ungariei, a maghiarilor, am învățat limba germană ca să exerseze, dar eu făceam orice problemă tehnică, matematică. Numai de limbi să nu aud, că nu am dotarea asta... În sfârșit, abia pot să mai vorbesc 2-3 cuvinte astăzi din ce am învățat pe vremea aceea... Fiecare învăța, mai ales tinerii... Duminica după ce am primit voie să mergem în curte, se aduna lumea, se ruga, mă rog, fiecare preot făcea slujba și apoi se cânta... Csardas Király, opereta a lui Kirai Imre⁸, de la început până la capăt. Românii pe românește, ungurii pe ungurește, fiecare pe limba lui, dar melodia e una și aceeași... Cântau acolo 100 de oameni... ca un cor. Era ceva fenomenal...

6. Ștefan Chindriș, născut la 4 aprilie 1928, în Ieud, Baia Mare. A fost arestat la 6 octombrie 1952 și condamnat la 25 de ani de închisoare pentru uelțire, dezertare și fugă în pădure în 1950. A executat pedeapsa în Penitenciarele Aiud, Nistru, Baia Sprie, Gherla, Capul Midia, Satu Mare. A fost eliberat la 29 septembrie 1977. Informații din fișa matricolă penală din AANP.
7. Vasile V. Chindriș, născut la 4 septembrie 1927 în Ieud, Baia Mare. A fost reținut timp de 2 luni în 1949. A fost arestat la 6 octombrie 1952 și condamnat la 23 de ani de muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Aiud, Capul Midia, Baia Sprie, Nistru, Jilava, Oradea, Satu Mare, Gherla. A fost eliberat la 29 iulie 1964. Informații din fișele matricole penale din AANP.
8. *Csárdáskirálynő*, operetă compusă de Kálmán Imre.

A fost o îmbunătățire a condițiilor ? Dacă puteai să cântăți...

A fost și momente de schimbare, când a fost mai bine... În '60 deja a început să dispară oamenii dintre noi... în primul rând au dispărut evreii care au fost cumpărați pur și simplu de statul Israel... și normal că se primeau niște dolari pentru fiecare zi de detenție care au mai avut de făcut. Dar foarte mulți a plecat și din viața civilă, adică din afară, care nu erau închiși... Apoi ne-am împrietenit cu Tito și au fost scoși din pușcărie și sârbii. Am rămas maghiarii și românii, după care au început să vină înapoi din lagărele astea de exterminare, Grind, Salcia 1, Salcia 2 și cine știe câte o mai fost. Păi, acolo mulți au murit și bolnavii care au trecut prin tifos și n-au murit i-au reintrodus în penitenciare...

Timpul a trecut și, deja prin '61-'62, viața a început să se schimbe... Directorul penitenciarului a fost Goiciu⁹, subalternul său Istrate. A venit apoi Alexandrescu¹⁰, maior, apoi colonel, locotenent-colonel, nu mai știu la ce grad a ajuns, dar viața a început să se schimbe. După ce au plecat cele două nații dintre noi și după venirea directorului Alexandrescu parcă s-a mai ameliorat viața...

Concret, ce s-a schimbat ?

Timpul de lucru a fost redus la 10 ore, apoi, înainte de a veni eu acasă, deja era de 8 ore... Duminică sau în fiecare a doua duminică, nu-mi mai amintesc exact, nu lucram... Puteam să stăm în curtea fabricii mai mult timp. Mâncarea s-a făcut mai bună, era săptămânal pastă, ca macaroane cu marmeladă... De fapt nu erau macaroane, ci o pastă compactă, dar puțin roșcată de la marmeladă... cea mai bună mâncare.

Eu credeam că mă eliberez și n-am să mai văd carne în România... Atunci a apărut și carnea... Până atuncia erau numai resturi, pe care nici pe ălea nu le prea primeam... Știți cum e omul înfometat... Fură cei de la bucătărie, da' nu numai pentru ei, că a furat și pentru alții, și pentru subofițeri. În perioada asta a apărut carnea de cal... Unde lucram eu, la finisaje, era la etaj și vedeam de acolo când a adus mâncare la bucătărie... A adus două jumătăți de cal... și deci starea sufletească a început să revină. Să știți că foamea îți face nervi, te faci certăreț sau te-ai închis în sine... e foarte greu de suportat. Mă rog, am văzut numai bucățile astea și a fost mai bine, am început să glumim, s-a făcut prietenii...

Aveai acces la informații din afară ? De la muncitori sau altfel ?

Aveam „radio tineta”... Era radioul în WC. Să vă explic... Noi, lucrând la tapițerie, primeam de exemplu din Spania iarba de mare folosită la tapițerie, pentru umplutură. Desfăcând legăturile câteodată găseai un ziar băgat de muncitorii care stăteau pe baloturi și mai uitau niște ziare sau foi de revistă și normal că cine știa spaniola fugea la WC să citească și de acolo ieșeau informațiile...

Apoi o altă sursă de informare era Morse, semnalele Morse. Eu, din prima zi de când ajunsesem în pușcărie la Târgu Mureș, am învățat de la un preot semnul internațional de Morse, și deja discutam fluent, puteam să bat. La Gherla, fiind pus calorifer, că-i încălzire centrală în toată pușcăria, puteai să discuți cu oricine dacă erai în apropierea caloriferului... Auzul deținutului și mirosul se formează foarte repede... Deținutul e foarte deschis la orice sunet... În paralel discutam 5-6 inși pe aceeași conductă de calorifer. Unul bătea cu piatra, altul cu o bucată de lemn, altul cu o bucată de metal.

9. Vezi nota 45, p. 144.

10. Dumitru Alexandrescu a condus Penitenciarul Gherla între anii 1960 și 1963. Andrei Muraru, *op. cit.*, p. 332.

Dar nu se auzea și pe hol ?

Normal că auzeau pe coridor și gardienii... Unu', Costică, era probabil cel mai civilizat dintre toți și cel mai bun, în sensul de acolo al cuvântului, nu de acuma... adică nu bătea așa dur, îi bătea altcineva în locul său. Și de multe ori a închis ochii, nu a văzut neregulile. Și a încercat să bată cu cheile... Avea o legătură mare de chei pe curea și a bătut cu ea, da' s-a simțit imediat diferența de frecvențe a bății... Normal nu i-a răspuns nimeni... Că fiecare cameră avea un cod... Dacă voiai să comunici cu altă cameră trebuia să începi cu codul acela, că altfel nu ți se răspundea. Și când se elibera vreun deținut te forța să spui care e numărul de cod al camerei...

Apoi au făcut o plasă metalică în fața caloriferului, ca să nu mai ajungi acolo, dar treceam și peste. Dacă venea cineva, vreun lot ajungea la Gherla, peste o oră știau deja cine a venit, ze condamnare are, de unde e...

Nu erau turnători printre dumneavoastră ?

Ba da. Asta a fost foarte trist... La Ocnele Mari am fost turnat de cineva că am băgat țigările în hornul acela unde le-au găsit țărani din sat și atunci... mi s-a tăiat vorbitorul și pachetul. Norocul meu că n-am avut nici o problemă, am scăpat că m-a mutat la Aiud, dar vă spun asta ca să știți, că peste tot au fost turnătorii... Pe unii îi știam și era bine să îi știi, ca să eviți ocazia ca să fii bătut. Pe alții nu îi știam... Erau oameni aleși, că nu eram nici noi sfinți, au devenit turnători pentru o bucată de pâine sau, mă rog, pentru o găleată de mâncare. Și ce se întâmpla ? Trebuia să fii foarte atent ce spui, că nici nu știai că vecinul tău te toarnă... După o vreme te scotea, te băga fie în altă cameră și te bătea, fie la izolator. La izolator eu numai de două ori am fost și noroc că numai câte 7 zile.

Care era regimul la izolare ?

Regimul aici era și mai drastic, că primeai doar la 3 zile o dată mâncare, deși erai infometat. Primeam în două zile câte o bucată de pâine de 150 de grame sau de 200 de grame... Depinde, că se tot micșora volumul, greutatea pâinii. Și mai primeai câte o cană de apă sărată, că dacă o beai ți se făcea și mai tare sete și abia a treia zi primeai mâncare normală... Vă dați seama care era starea sufletească a deținutului... că numa' la ora 10 seara deschideau ușa, din afară aduceau o rogojină pe care o întindeam pe o plasă metalică, legată pe zid, și acolo puteam să mă așez jos, să mă culc.

Și prin rogojină se mai găseau bucăți de mămăligă, și eu în loc să dorm căutam și mâncam... Avea aceeași culoare și trebuia să fii atent, asta dacă nu observa cineva și te turna... Știam că cineva de afară mă ajută, și asta câteodată te ajuta să treci peste o presiune morală... Foarte multe căderi de nervi au fost acolo, la izolator. M-a ajutat și pe mine... și făceam și eu la fel cu alții.

Au fost ceva semnale că o să fiți eliberat ? Se simțea ceva în acest sens ?

Păi, în '63-'64, cu decretul se scotea... au început să dispară oamenii zilnic. La Gherla cam 50 de oameni plecau zilnic... În primele săptămâni nu credeam, ziceam că se duc la alte locuri de muncă, dar am realizat că în urma unor presiuni externe situația se schimbă. Păi, pe vremea aceea eram extrem de mulți în pușcării, mii și mii de oameni... Am ajuns la un moment dat la peste 35.000 de mii de oameni închiși... și pentru nimicuri. Vremea s-a mai trecut, în sfârșit colectivul s-a realizat, mă rog...

În '64 le-a venit rândul și fraților Chindriș. Eu cu Vasile lucram la aceeași masă să finisăm ușile de la un dulap când a venit vestea : „Vasi, a venit și rândul tău”. Băiatul ăsta, care făcea cam 20 de ani de pușcărie deja, n-a mai putut să steie pe picioare... Eu

am plâns atunci o noapte întreagă că nu dânsul era cel în cauză... Când s-a făcut confruntarea cu dosarul inițial, nu el era cel vizat, ci un unchi care era călugăr... tot Vasile se numea, dar era din alt sat¹¹. Și Vasile a plecat înaintea mea, dar șocul acela nervos... vă dați seama cum l-a afectat... Era ceva nemaipomenit.

Dumneavoastră când ați fost eliberat ?

În ziua de 18 aprilie am fost chemat și eu... Când m-au scos, îmbrăcămintea civilă cu care am fost arestat, haina și pantalonii mi erau scurți. Normal, că eu am crescut acolo în pușcărie vreo 10 centimetri... Papucii erau noi, i-am cumpărat înainte de arestare... Când să plec, mi s-a arătat un munte de papuci. Scoate-l ! Am scos, da' nu era același număr, că unu' era mai mare, altul mai mic, dar măcar că dacă nu te uitați atent, nu observați.

Când eram gata de ieșire venea de la Securitatea din fiecare județ sau regiune câte o persoană sau două care te prelua de fapt... Și și acolo ne bătea... Atunci eu am primit o palmă că nu-mi aminteam când s-a născut tatăl meu... Că te întreba dacă ești aceeași persoană, nu cumva să iasă altcineva. Apoi a urmat o ședință că dacă te-ai dus înapoi în societate, să știi că trebuie să te aperi, că te omoară clasa muncitoare, nu știi ce...

Cum a fost drumul spre casă ?

Am plecat cu două mașini... Am urcat într-un camion, a tras foaia pe noi și ne-a dus la o gară unde nu era nici o așezare, sat sau oraș, deci era o gară separată de localitatea respectivă. Acolo trebuie să pleci cu primul tren, indiferent în ce direcție mergeai, indiferent că mergea în sens contrar, să nu ai întâlnire cu oamenii. Era cam 2 când am ieșit și mai așteptam o oră... și era să leșin de aeru' ăla și de soare... Nici astăzi nu suport să stau ore întregi pe soare. Și am plecat cu primul tren și am ajuns seara la Beclean, în Bistrița. O stație mică... Venea o bătrânică : „Domnule, nu cunoști pe fratele meu ?”. Unu' a adus două cornuri cu nucă, mi-a dat, altul mi-a dat o bucată de carne, mămăliga cu brânză de la o bătrânică...

Eram cu un fost ziarist, care lucrase la secretariatul lui Gheorghiu-Dej. Era german și pentru că știa mai multe limbi lucra la o secție unde traducea toate articole de ziare în care apărea despre România. Nu mai știu pentru ce a fost arestat și câți ani a primit, dar avea hemoragie, gută, și s-a paralizat... Era atent, dar cu mișcările avea probleme, n-avea balansul... și nu putea să meargă singur, iar mâna stângă era chiar aproape imobilizată. Și întrucât noi aveam până aproape de Brașov același tren, că eu trebuia să ajung în Sfântu Gheorghe și el în București, m-a rugat cineva să am grijă de el cât pot... Visul său era să bea țuică, coniac și să mănânce câteva bucăți de măslină... Știți, fiecare avea un astfel de vis... al meu era supă de găină făcută de maică-mea. N-avea bani, dar eu aveam 50 de lei trimiși de părinți, pe care acum puteam să-i cheltuiesc, că mi-a dat de la închisoare și o foaie de drum. I-am luat eu de băut... da' eu n-am băut, că mi-era frică să beau. L-am lăsat acolo și am ieșit din gară spre oraș, spre drum. Nu stăteam acolo unde erau oameni, evitam aglomerațiile... Păi, după miros de naftalină și de DTT... alb ca plasticul, subțire și fără păr, normal că fiecare știa că de unde vin.

11. Posibil Vasile I. Chindriș, născut la 2 octombrie 1905 în Ieud, Baia Mare. A fost arestat la 13 august 1956 și condamnat la 10 ani de închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Cluj, Satu Mare, Gherla. A fost eliberat la 14 aprilie 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

Seara a venit trenul, am urcat și hai acasă ! Era duminică deja, și în Ciuc odată se urcă două fete... Păi, ruj, ochelari de soare, pantaloni strâmt așa până sub genunchi, tricouri, că așa decolteu n-am văzut... Eu aveam 16 ani când am fost arestat, 22 de ani când am ieșit... Și stăteau așa vizavi și tot mă uitam și ele tot şușoteau... Și apoi una a întrebat : „Măi, tu nu ești Bordasz ? ” „Da.” „Attila ? ” „Attila.” Păi, toți 4 am început să plângem... Erau două foste colege de școală medie cu mine... Acuma lucrau în nu știu ce sat din Ciuc și veneau acasă. Și până la urmă am venit împreună până la Sfântu'... Pe bătrănu' norocu' nostru că cineva civil care mergea la București, tot din Maramu', l-a luat : „Dom'le, dacă știe adresa eu îl și duc acasă”. Era o familie, mergeau la mare sau nu știu unde mergeau, da' l-au luat de mână și a ajuns acasă.

Cum v-ați regăsit orașul, familia ?

În sfârșit, când am ajuns, era duminică la prânz... era cam 12 când am ajuns în centru' la Sfântu Gheorghe. Păi, eu fugeam acasă ca un nebun, ca să nu mă întâlnesc cu cunoștințe... Cum am intrat în curtea mea, bunica să mă deie afară... Credea că e vreun țigan care vine să cerșească. Când am început să spun cine sunt... a leșinat. Mama să leșine și ea... Taică-meu și cu frate-miu o avut meci de fotbal, că aveam o echipă în clasament pe vremea acela, „Textila” se numea. În sfârșit, păi, toată lumea a venit... Știți cum s-a umplut ! ? Bunica ținea foarte mult de flori în curte... Păi, n-a mai rămas nici iarbă acolo, că a ajuns sute de oameni... Că, gata, am venit acasă. Și eu eram cu frică mare... că mi-a spus că mă omoară clasa muncitoare.

A doua zi, luni, am mers la piață să îmi ia și mie o haină nouă. Taică-meu nu a plecat la lucru, nici maică-mea, și am pornit dimineața cam la ora 8, 8 jumate... Și la ora 1 se închidea prăvălia, dar n-am mai ajuns până acolo... Fiecare om se aduna și dădeau peste mine și părinții mei se opreau, că : „Vai de mine... ! ” „Cum să eviți ? ”. Am ajuns până la o cunoștință vizavi, că era un magazin cu două schimburi, și am luat cămăși, că tot ce aveam acasă era mic, că vă spun, vreo 10 centimetri am crescut în pușcărie...

Ce ați făcut după revenirea acasă ? Cum v-ați continuat viața ?

Am început viața liberă... Am terminat școala medie. În anul acela m-am înscris iar în clasa a X-a și am terminat-o la seral, pentru că lucram la „Mopal”, la fabrica de mobilă. Nu-mi plăcea tâmplăria, dar n-am avut parte de altceva... Am terminat liceul, apoi am plecat la o școală tehnică. De atunci, mă rog, am avut norocul să fiu mereu în elita fabricii. Cum să vă spun ? Am fost șef de secție de 3 ori, dar de câte ori se schimba un director, mă scotea și pe mine din funcție întrucât trebuia să răspundă de mine, dar după aia, după 3 luni, 4 luni, 6 luni, intram la loc. Păi, eu am fost la combinat, în CPL-ul județului Covasna, ultimul șef de birou de producție, și am fost conducătorul a zeci de ingineri și o mie de muncitori... Că aveau mai multe fabrici și la Târgu Secuiesc, în Întorsura Buzăului... în toate orașele din județ aveau secții și fabrici. Covasna era cea mai mare... Apoi m-a ales lumea secretar al... cum se zice ? sindicat... În sindicatul fabricii am fost.

După 1989 ce ați făcut ?

Apoi la schimbarea în '89 am fost președintele Frontului Salvării Naționale pe fabrici din județ. După aia am lăsat fabrica când a început să meargă foarte prost și am intrat și eu în industria particulară. Am fost directorul unei fabrici de mobilă care funcționează și acuma.

Ce să vă spun ! ? Am 2 copii, o fată și un băiat, au terminat ambii universitatea. Băiatul e director de bancă la Târgu Secuiesc, fata lucrează aicea la bancă... Sunt bunic, am o fetiță de două luni în familie și sper că o să fie mai mulți... aștept și un băiat. Cam asta e.

Aveți regrete pentru anii petrecuți în închisoare ?

Am îmbătrânit, să știți... Ce vreau să vă mai spun : pușcăria face parte din viața mea... nu pot să neglijez că foarte multe gânduri, filozofia vieții mele, de fapt, acolo s-a făcut... Și cu certitudine pot să spun că viața pleacă... Dacă te-ai născut și mori, asta e precis și sigur, însă nu e totuna cum treci prin viață... Poți să îi ajuți pe alții, să lupți pentru drepturile tale reale, și dacă ai făcut ceva pe 2 bani, să te lupți pentru cei 2 bani, nu pentru mai mult... Asta e pe scurt, în două cuvinte, viața și filozofia mea de viață...

Nu pot să uit pușcăria... am avut ocazii să intru să vizitez la Aiud în pușcărie și la Gherla, dar nu m-am dus. Alții au fost și prin alte pușcării... Retrăind aceste amintiri, nu mai pot să merg acolo... Omul uită ce e greu, și norocul nostru știți care e ? Că rămâne ce e bun, ce e mai frumos, care te mai ajută în viață... Și foarte mult m-au ajutat colegii... Știți, omul are și căderi sufletești, dar apoi vii și discuți cu colegii tăi și puțin îți mai revii... Și acuma am 66 de ani, dar eu de vreo 6 ani spun că am 60. Nu vreau să mă îmbătrânesc, deși, vedeți, nervii cedează câteodată... Asta a fost viața mea.

Vă mulțumesc pentru timpul acordat.

István Csobotar

S-a născut la 31 august 1944 în Gheorghieni, județul Harghita. Religia : armeano-catolică. Studii : școală profesională. Profesia : tâmplar. A fost arestat în 27 martie 1965 și condamnat de către Tribunalul Militar București la 12 ani de detenție. A executat pedeapsa în închisoarea Aiud. A fost eliberat la 10 octombrie 1969. La data interviului locuia în Sfântu Gheorghe. Interviu realizat de Andrei Lascu în 4 iunie 2007. Transcrierea și tehnoredactarea – Adrian Boagiu, editarea – Constantin Petre. Interviu se află în AIO-IICCR, având cotele 156, 157.

V-aș ruga în primul rând să-mi spuneți pentru ce ați fost arestat.

În '61 eu am terminat școala profesională și în '62 m-am înscris la liceul seral unde, imediat, a fost programul suspendat, fiindcă am fost obligați să participăm la organizarea transformării socialiste a agriculturii, adică la colectivizare. Și în loc să mergem la școală să învățăm, am fost trimiși la țărani să îi îndemnăm ca să intre în colectiv. Și cu toate că noi n-am avut pământ, totuși, în semn de protest, în 1962 am confecționat câteva manifeste împotriva colectivizării...

Singur sau împreună cu cineva ?

Singur, asta singur în '62. Adică, să spun sincer, nici nu știam ce să fac, dar simțeam că trebuie făcut ceva, fiindcă mi se părea absolut anormal. Și eu, personal, neprovenind dintr-o familie de țărani, ca să știu ce e pământul sau cum e bine, sau cum nu e bine, trebuia să duc o muncă de lămurire cu țărani despre o problemă la care eram analfabet, dar nu puteam să refuz. Și atunci, în felul ăsta, am făcut un fel de protest.

Unde ați început acțiunea ?

În incinta întreprinderii „Partizanul” de la Gheorghieni. Era o întreprindere locală unde munceam, că eu urma să intru la liceul seral. Cu asta m-am lăsat și de liceu și nu m-am mai ocupat cu nimic în legătură cu colectivizarea sau cu școala... Și în '63, adică peste 1 an, a venit la mine un prieten și vecin, Orsz Vlaziu, și a spus că el a vorbit cu încă două cunoștințe de-a lui și s-a hotărât să constituie o organizație împotriva regimului. Și primul lucru care l-a făcut a fost să o lărgească, adică să mai coopteze și pe alții... Vecinul ăsta, prietenul meu, era cu 1 an mai mic, a avut încredere în mine că știa și despre fițuicile alea care le-am răspândit la întreprindere în '62. În oraș se făcuse atunci vâlvă mare, adică a știut toată lumea... Și a avut încredere în mine și m-a întrebat dacă nu cumva vreau să particip, să intru în organizația care era în curs de naștere. Eu am spus : „Cum să nu”. Ne-am întâlnit cu încă 2 colegi și am vorbit ca să constituim organizația și să îi dăm și o denumire, dacă e organizație... Eram și tineri, și nepricepuți

și am denumit organizația „Tineretul Ardeal”. Titlul ăsta ne-a venit în minte, fiindcă am citit într-o carte despre o organizație italiană care era „June Italo”, care în românește înseamnă „Tineretul italian”. Organizația a primit denumirea asta și ne-am hotărât ca să începem acțiunea.

Și la ce fel de acțiuni vă gândeați ?

Tot la manifeste. Asta era în luna august '63 și urma imediat sărbătorirea zilei de 23 August, „ziua eliberării”, și am spus că acum este oportun. „Hai să facem câteva manifeste și să le răspândim înainte de 23 la locul unde va fi serbarea de 23 August.” Și la întrebarea „Cine face ?”, am spus că le fac eu. Eram puțin mai... Adică îmi plăcea și să activez. Toți erau de acord să fac eu...

Ne-am înțeles ca seara să ne întâlnim la parcul unde urma să se țină sărbătoarea cu ocazia zilei de 23 August, care acum este piața centrală din Gheorghieni. Urma ca eu să fac fițuicile și să le duc, ca să le răspândim acolo.

Am ajuns acasă și am început să le fac... Și aici e lucru foarte interesant. Am tăiat hârtiile dintr-un caiet de maculatură, adică neliniat... Am început să scriu, dar nu arăta bine. Și m-am gândit că totuși trebuie să apară estetic, ca să merite să se îndoie cineva în jos ca să ia manifestu', să aibă curiozitatea să vadă oare ce scrie. Și cum eram singur acasă, cum eram ocupat cu astea, aud o voce din spatele meu : „Ce faci ?”. Mă întorc și era un verișor al vecinului care m-a chemat în organizație, care a luat în mâini organizația. Verișorul ăsta era cu 5 ani mai mic, era născut în '49, Selyem Béla îl chema. Noi între vecini aveam încredere foarte mare și i-am spus : „Uite, Béla, ce vreau să fac și nu iese așa ca să prindă ochii la oameni...”. Și a spus el : „Stai liniștit, lasă că rezolv eu !”. S-a dus acasă, a adus un cauciuc de cameră de bicicletă și din aia a confecționat, a tăiat literele. A lipit pe o placă și a confecționat ceva ca o ștampilă. Imediat au fost făcute 70 de bucăți de manifeste, frumoase, estetice. Și zice : „Spune-mi când mai ai nevoie. Vii la mine că mai facem”. Și cu asta am terminat. Despre episodul ăsta nu știa nimeni, absolut nimeni, numa' el și eu. Dar eu nu spuneam, că n-aveam interes să spun... Oarecum era și rușine că am luat angajament că le fac și nu am putut să le fac... Adică eu am tăcut...

Am răspândit manifestele și a fost foarte mare mișcare în Gheorghieni. Tot orașul a sosit, că de vorbit n-a avut curajul nimeni să vorbească... Imediat au apărut mulți străini, cei care fila, adică să prindă cine e, și atunci ne-am oprit. Pe 24 august nu am mai răspândit, dar în ziua următoare am împrăștiat încă o serie, după care, pentru că era foarte mare mișcare, am zis că e mai bine dacă încetăm noi, decât să înceteze ei... Ajungea acum ce făcusem. Și cu asta am terminat cu manifestele în organizația noastră...

Și ce alte acțiuni ați mai desfășurat ?

După ce am terminat noi în '63 cu manifestele, cu acțiunea asta, cu organizația „Tineretul Ardeal”, cu un alt coleg, cu un prieten, am plecat cu servicii la termocentrala Luduș-Iernut. Acolo m-am angajat și am făcut cunoștință cu fiul preotului reformat din Fântânele, județul Mureș. El terminase 2 ani de Teologie, după aceea a renunțat și s-a angajat ca electrician la termocentrală. Acolo am discutat să facem și noi ceva... că nu ne plăcea nici asta, nici aia, nici aia... Astfel, am hotărât să mergem cu serviciu' la Porțile de Fier, că acolo se câștigă mai bine. Apoi, dacă nu reușim să obținem ceea ce ne doream, să facem o organizație subversivă și atunci nu mai căutăm nici de lucru și să începem acțiuni împotriva regimului...

Și cum ați pus în practică intențiile dumneavoastră ?

Dacă gândim acum, de fapt nici nu cred că eram noi pregătiți pentru așa ceva, dar – cum să spun ? – eram tineri și tinerii câteodată nu prea măsoară, câteodată riscă. Până la urmă n-am mai mers la Porțile de Fier, că ne-am constituit într-o organizație care, în actele de la procuratură, figura ca organizație teroristă. Planul nostru era să atragem atenția populației pentru ca oamenii să aibă puțin curaj...

Mai întâi trebuia să avem arme ca să putem să ne apărăm. Dacă aveam arme mai rămânea să ne aprovizionăm cu haine și alimente ca să putem să ne retragem în munți. Ne propusesem să încercăm să facem ceva, numa' să nu stăm așa, adică fără nici o mișcare... Intenționam să mai racolăm și alți oameni, iar pentru aprovizionare ne propuneam să facem spargerii la magazinele de stat. Toate aceste intenții ale noastre s-au regăsit apoi și în actele procuraturii...

De fapt, noi am știut foarte bine că nu putem să răsturnăm regimul, nici nu aveam asta în cap, dar am vrut să facem ceva, primul pas în privința asta...

Câți membri erați în această nouă organizație ?

Eram 4 inși. Colegul cu care am plecat, băiatul preotului și eu. Apoi am mai vorbit cu un băiat, fost coleg de-al meu la școala elementară, și așa acești 4 inși am hotărât să începem acțiunea asta teroristă... Am făcut un plan ca să atacăm postul de miliție din Izvorul Mureșului, din județul Harghita. La post erau 2-3 milițieni și ne-am gândit că acolo trebuie să fie și arme... și era foarte bună poziția unde era, că împrejur era numai pădure și ne puteam retrage ușor...

Și ați dus la îndeplinire acest plan ?

Da. Am intrat în post, dar nu erau arme... Am găsit numai 70 de cartușe de semiautomat. Am distrus linia de telefon ca să nu se poată da alarma și am plecat de acolo. Și cu asta am terminat acțiunea așa-zisă... Băiatul preotului s-a dus acasă în județul Mureș, iar eu cu un coleg ne-am dus la Moldova Veche, unde ne-am angajat. Și de acolo am și fost arestat, în timp ce eram la muncă.

Ei bine, asta e pe scurt pentru ce am fost condamnat.

Cum a fost în anchetă ?

Ancheta a fost la Securitatea din Târgu Mureș. Șeful arestului era un maior, Tull îl chema... Și l-a bătut tare pe un coleg de al meu, Kelimeș Ladislau... El a primit bătaie mare că nu știa ce scrie în manifeste... Noi la celule am auzit urletele și am auzit când colegul nostru a spus în ungurește : „Dom'le, mă rog la Dumnezeu să nu mă mai bateți, că nu știu textul”. Pentru maior așa ceva era de neconceput : „Recunoști că ai răspândit manifestele și nu recunoști textul ?”. Dar de fapt nu că nu recunoștea, dar nu cunoștea. Că vreau să spun că manifestele eu le-am dat la băieții aceia, seara, în întuneric, și nici unul nu putea să le citească și nici unul nu cunoștea conținutul manifestului. El le-a primit seara în întuneric, le-a răspândit și s-a dus acasă fără manifeste... Adică n-avea unde să le citească. Iar cu scrisul manifestului știa că eu l-am făcut, că așa era înțelegerea. Eu, fiindcă știam sigur că n-am spus la nimeni și secretul e numai la mine și la băiatul care m-a ajutat, și cum am știut că el n-are nici un scop să divulge, pentru că nici nu era bănuț de toată povestea asta, am spus că eu le-am făcut. Iar ceilalți au spus că au primit de la mine. Și eu nu puteam să spun : „Eu am dat, dar a făcut cutare”. Că, de fapt, nu-mi îngreuna și nu-mi ușura situația... Nu era nici o schimbare.

Și am preluat că eu le-am făcut, dar asta nu era de ajuns... A luat și o probă din scrisul meu și fotocopia unui manifest a fost trimis la București, la grafologie, sau cum se spune. Și să compare dacă scrisul corespunde, dacă l-am scris sau nu... Și eu stăteam tot pe ace, că așteptam să vină înapoi rezultatul și mi-era tare frică... pentru că știam că nu eu am scris. Adică mă gândeam cum putea să corespundă caracterul literelor scrise de cineva cu scrisul meu... Caracterul literelor din manifest nu era al meu, că nu eu le-am făcut, doar proba era scrisă de mine. Și a venit înapoi răspunsul și am fost chemat afară, și a spus căpitanul Flavia Martuny: „Ai avut mare noroc că ai recunoscut că tu ai scris, că uite avem confirmare de la institutul... nu știu care din București”.

Și la Securitate când am fost arestat înainte de condamnare, 6 luni am stat singur în celulă. Niciodată nu a fost nimeni cu mine băgat... sau eu să fiu băgat în altă celulă... Nici nu știu ce pot să spun ca să fie și credibil că s-a întâmplat... Unele cazuri par și incredibile...

Și la proces cum a fost ?

Am fost judecați în august '65 de către Tribunalul Militar București. Eu am fost condamnat pentru „uneltire contra ordinii sociale” la 12 ani de închisoare, din care am executat 4 ani, 7 luni și 20 și ceva de zile... De fapt, am primit o condamnare de 2 ani pentru '62, o condamnare de 6 ani pentru manifeste și încă 12 ani pentru acuzația de terorism. Și s-a contopit și am rămas cu pedeapsa cea mai mare, cea de 12 ani.

Și unde ați executat-o ?

Toată pedeapsa am executat la închisoarea din Aiud, după ce am trecut prin Securitatea județului Mureș, unde a fost anchetat cazul.

A fost destul de greu... Vorbesc atât despre arestul de la Securitate, cât și de pedeapsă, de închisoare, dar singurul lucru care mă ușura era că mă gândeam că am un mare avantaj : eram tânăr, nu eram căsătorit, n-aveam copii... Adică era mult mai ușor de mine față de cei care erau mult mai în vârstă și căsătoriți. În al doilea rând, eu știam să muncesc din greu, ca un bou, și cu asta am avut noroc, că era articolul 720 din Codul Penal care prevedea că dacă depășești norma în timpul detenției, câștigi zile libere... Eu am depășit cu peste 150% norma în fiecare lună, adică într-o lună am realizat 3 luni pentru eliberare...

Am înțeles. Vi s-a scurtat pedeapsa.

Da, însă scurtarea asta era foarte... că dacă ai făcut un pas greșit, tot ce-ai câștigat era tăiat. Dar eu de fire nu puteam să stau... Eu de fire munceam... Și nu puteam să înghit ca cineva să facă o producție mai mare ca mine. Asta nu puteam să înghit. Și făceam pe dracul în patru să fiu bun...

Chiar dacă munceați pentru comuniști ?

Asta depinde... Sunt niște probleme care depinde din ce poziție le privești. Puteam să privesc și așa, dar eu priveam dintr-o altă poziție... că într-o lună câștig două luni. Au fost și mulți care au refuzat să intre la muncă, fiindcă a spus exact cuvântul că „nu lucrez pentru comuniști”.

Și au stat mai mult ?

Au stat la disponibil... că așa îl chema. Acolo era mâncare mult mai slabă... De exemplu, eu care lucram, aveam porția de pâine 300 de grame zilnic. Dacă nu lucram aveam numai 100 de grame. De exemplu, la Securitate, 6 luni am primit numai 100 de

grame. Și acolo la Aiud am muncit foarte mult, însă aveam o fire neastâmpărată. Și când mă încarcam cu nervi trebuia să mă descarc... Și atunci am ținut cont de condițional... Adică m-am gândit cât am câștigat, că mai bine e dacă stau în banca mea, că poate pierd 1 an sau 2 ani din ce am câștigat...

Totuși, nu era simplu... La Aiud era interzis să muncim ceva pentru persoane de pază sau de la fabrică. Secția noastră, a închisorii, lucra pentru întreprinderea metalurgică prelucrătoare de la Aiud... adică o fabrică civilă, cu profil de prelucrare mecanică. Acolo erau maiștri civili, cei care au fost dați afară de la Securitate sau degradați. La noi erau mulți oameni pricepuți, făcea niște brici de băberit din cămașă de rulment de oțel, fel de fel de cuțite, bricege automate... Adică erau îndemânatici, și maiștrii ăștia civili mai ascundeau un pachet de țigări, mai dădeau ca să facă ceva, cu toate că era strict interzis asta... Deținuții nu aveau voie să aibă nici o legătură cu maiștrii sau personalul cu deținuții, numai ce era necesar pentru serviciu...

Și se respecta acest consemn ?

Odată, când lucram la atelierul de tâmplărie, un maestru, Tănăreanu îl chema, m-a rugat pe mine să fac un spătar la o săniuță pentru copil. Maistrul meu era Ciufudeanu Traian, un om al dracului, fost securist, care a fost dat afară de la Securitate și pus în postul de maestru. Acesta a făcut percheziție periodic la noi la atelier, la dulapul de schimbat hainele de lucru, să vadă dacă nu e vreun cuțit ascuns, un bonfaier, ceva în genul ăsta, și a văzut spătarul săniuței... Știa că nu pentru mine am făcut-o, că nu ne dădeam noi acolo cu săniuța, și a vrut să afle cui i-am făcut-o... A făcut un raport, am fost chemat la ofițerul de informații, la locotenentul-major Lazăr¹, care a început să mă ancheteze. Eu am știut că dacă spun, cea mai mică pedeapsă pe care o primește maistrul e că va fi dat afară și apoi era afectată și familia... Aveam 3 ani de câștigat și puteam să-i pierd dacă nu spuneam, iar dacă spuneam făceam rău omului... M-am hotărât că mai bine nu spun și n-am spus, cu toate că am fost anchetat vreo 3-4 zile...

Dar v-au bătut la aceste anchete ?

Nu, nu m-a bătut acolo deloc și n-am spus. Și interesant este că au lăsat-o moartă și nici câștigul meu n-a fost atins...

Dar nu v-au pedepsit în alt fel ?

Nu, doar că am fost chemat de 3-4 ori pentru asta... Dar cât am stat în închisoare am fost pedepsit de mai multe ori... Am fost și în izolator, pentru vorbe...

Cum ați putea caracteriza detenția la Aiud ?

La Aiud este un sistem celular, cu maximum 4 persoane pe o celulă, nu e ca la Jilava sau la Gherla, unde erau camerele de 60 de inși. Și erau perioade diferite... Adică nu pot să spun că a fost pe tot parcursul foarte greu sau pe tot parcursul a fost acceptabil... Depindea de situația politică din afara închisorii. Erau perioade mai liniștite sau mai agitate, dar de muncit a trebuit să muncim... Era o lozincă care spunea : „Ca să câștigi o zi trebuie să depui un efort supraomenesc”... adică muncă foarte, foarte multă.

1. Lazăr (?), ofițer politic la Aiud între anii 1970 și 1983, unul dintre zbirii închisorii. El a introdus 2 deținuți de drept comun, ucigași, în celula preotului Gheorghe Calciu, pentru a-l uide. Cei 2 ucigași au fost aduși la credință de părintele Calciu, astfel că i-au cerut lui Lazăr să-l ucidă singur pe preot, deoarece ei nu pot. Doina Jela, *op. cit.*, p. 160.

Și un lucru foarte interesant, despre care se uită să se vorbească... Cel mai groaznic pentru mine și cred că și pentru mulți alții era întunericul. Era cea mai mare tortură... Că primești o palmă... era nimic. Dar în 4 ani și 7 luni eu am avut întuneric 2 ani... S-a ars becul și n-a fost schimbat, astfel că vreo 2-3 ore am stat în întuneric în fiecare noapte... Că, altfel, acolo lumina era aprinsă toată noaptea... Când se innora puțin vremea se aprindea becul... Noaptea n-aveai voie să stai întors spre perete. Adică trebuia să stai ori spre interiorul camerei, ori pe spate cu mâinile la vedere.

Ce alte categorii de deținuți mai erau la Aiud în acea perioadă ?

Domnule, dacă m-ați fi întrebat ce am mâncat alaltăieri la prânz, ar trebui mult să gândesc... dar ceea ce am trăit și bune, și rele, bineînțeles majoritatea rele, pot să le spun... Zilnic mă gândesc la diferite aspecte din perioada aia... Au fost întâmplări bune, că am avut contact cu oameni, dar cu oameni cu care erai obligat să stai... Și cunoști omul numai atunci când ești obligat să stai mult împreună, că nu poți juca teatru... Acolo am cunoscut oameni mulți, din multe categorii... Eu eram muncitor, și mai mult de 1 an de zile am fost închis într-o celulă cu doctorul Vasile Noveanu², care fusese ministru pe timpul legionarilor, și cu încă un fost legionar, Silviu Colojară³.

Sunt multe întâmplări foarte, foarte interesante... Mie îmi plăcea să lucrez mult și am fost în vreo 5 locuri de muncă. De exemplu, am fost mutat la coșuri, pe care le făceam din furnir de lemn pentru „Fructexport – Franța”. Era un butoi mare cu apă fierbinte în care băgam furnirul pentru înmuiat... Mai era acolo Bradea Costachi⁴, care făcuse teologie, dar nu știu pentru ce era condamnat, și Popescu Silviu, un artist, un băiat din București, care jucase în filmul *Alo, ați greșit numărul*⁵. Eu nu am văzut filmul, dar l-au văzut alții din București. Cei 2 erau prieteni și nu lucrau deloc... Da' toată ziua făceau bancuri și ne distrau. Și în fiecare săptămână, sâmbăta, venea cineva să preia de la noi producția și scria într-un caiet cine și cât a făcut. Într-o dimineațăăștia erau agitați că

2. Vasile Noveanu (1904-1992), doctor în medicină, fruntaș legionar și subsecretar de stat la Ministerul de Finanțe în perioada iunie-august 1940. A fost arestat la 31 mai 1966 și condamnat la 4 ani și 6 luni pentru „uneltire contra ordinii sociale”. A fost eliberat la 25 noiembrie 1970. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Ploiești, Aiud. <http://documentare.rompres.ro/guverne.php?i=73>; <http://www.fgmanu.net/personalitati/Noveanu.html>, accesate la 1 august 2008; fișa matricolă penală din AANP.
3. Silviu Colojară, născut la 30 noiembrie 1919, în Mehadia, Caraș-Severin. A fost arestat la 15 noiembrie 1952 și condamnat la 6 ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Timișoara, Peninsula, Poarta Albă, Jilava, Valea Neagră, Lugoj, Cavnic, Satu Mare. A fost eliberat la 14 octombrie 1955. Rearestat la 28 ianuarie 1959 și condamnat la 25 de ani de muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Timișoara, Gherla, Aiud, Ostrov. A fost eliberat la 2 august 1964. Arestat din nou la 7 august 1967 și condamnat la 10 ani de închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Craiova, Jilava, Aiud, Caransebeș. A fost eliberat la 6 iulie 1976 prin decret prezidențial. Informații din fișele matricole penale din AANP.
4. Constantin Bradea, născut la 5 iunie 1939, în comuna Tomoșani, Iași. A fost arestat în 26 august 1960 și condamnat la 2 ani de închisoare pentru trecerea frontierei și în 26 august 1962 la 6 luni pentru evadare. A executat pedepsele în închisorile Jilava, Giurgeni, Gherla, Cluj. A fost eliberat la 6 decembrie 1962. Rearestat la 23 noiembrie 1964 și condamnat la 4 ani de închisoare corecțională pentru trecerea frontierei. A executat pedeapsa în închisorile Oradea și Aiud. A fost eliberat în 21 noiembrie 1968. Informații din fișele matricole penale din AANP.
5. Comedie din 1958 regizată de Andrei Călărașu.

să-și facă norma de coșuri. „Ce să facem?” Și spune Popescu: „Măi, Bradea, noi trebuie să facem aici o scenă ceva, ca să luăm bilet de intrare, ca să primim coșuri. Și ce să facem?”. Butoiul foarte mare, unde muiam lemnul, era plin cu apă caldă. Bradea spune: „Uite, domnilor, eu așa cum sunt îmbrăcat, urc pe butoi, mă scufund în butoi, dacă dați câte un coș...”. Și toată lumea zice: „Cum să nu!”. Și s-a urcat pe butoi și s-a scufundat în apă. A ieșit afară, și-a stors hainele și le-a pus la uscat. Avea coșurile? Avea. Dar celălalt se gândea ce să facă el acum, că a rămas singur în belea. Așa că a zis: „Dacă îmi dați și mie câte un coș, mă dezbrac în pielea goală și mă arunc în apă”. „Cum să nu?” Fiecare a dat câte un coș. A venit, s-a scris producția, nu era nici o problemă. Dar vestea imediat a ajuns la comandant, că turnătorii era în floare peste tot. Comandantul i-a scos pe Bradea și pe Popescu la raport: „Domn'le, spuneți care este problema? De ce ați făcut asta?”. Bradea, mai isteț, zice: „Păi, sunt nebun, nu știu de ce am făcut”. Comandantul zice către Popescu: „Da' tu pentru ce ai făcut?”. „Dom'le comandant, și eu sunt nebun, nu chiar atât de nebun ca Bradea, dar tot nebun.” Comandantul nu a putut să facă nimic la asemenea răspuns. Și câte un episod din așa mai colora monotonia și ne mai făcea să ne uităm pentru câțva timp situația...

În '68 și '69 până am fost acolo, erau închiși și cetățeni străini, condamnați pe teritoriul României. Eram închis și împreună cu ingineri, profesori și, mai ales, cu foarte mulți... adică aproape cu toți directorii generali din comerț exterior, oameni în vârstă, majoritatea din ei evrei, care erau condamnați pentru subminarea economiei naționale înainte de '64. Dar înainte de marea amnistie din '64, le-au schimbat încadrarea în delapidare și au fost trecuți la drept comun... Și după ce a trecut valul de eliberare le-au schimbat încadrarea în subminarea economiei naționale și ei au fost primii deținuți politici după '64. Se știa despre activitatea lor de ani de zile, dar încă nu fuseseră școlarizați alții cu care să fie schimbați și abia după ce a fost școlarizat schimbul, dosarul era pregătit și imediat au fost închiși toți... Dar majoritatea au fost eliberați mai devreme, în urma unor convenții ale României cu statul Israel... Și eliberarea s-a făcut pe bază de tabel nominal. I-a cumpărat Israelul...

Cum au suportat oamenii greutățile închisorii ?

Au fost și mai multe încercări de sinucidere, însă interesant că sinuciderile cel mai mult proveneau din rândul celor cu pedepse mai mici.

Vă mai amintiți când v-ați eliberat ?

Aici e o poveste interesantă. În '67 a venit un decret pe baza căruia, pentru infracțiuni contra securității statului, s-a micșorat pedeapsa cu 25%. În loc de 12 ani... am rămas cu 9. Și din cei 9 ani trebuia să fie făcuți jumătate zi la zi în închisoare. Când am îndeplinit jumătate din pedeapsă, zi la zi, dosarul meu de închisoare a fost înaintat Tribunalului Alba, urmând ca să se decidă dacă beneficiaz de eliberare condiționată sau nu. Înainte de a fi trimis, dosarul mi-a fost dat să-l citesc și să semnez că am luat cunoștință... În caracterizarea făcută de închisoare se arăta că am avut atitudine obraznică față de cadrele MAI, adică de cadrele de pază și față de angajații fabricii, motiv pentru care am primit atâtea zile de izolare...

Dar dumneavoastră recunoașteți atitudinea asta obraznică ?

Da, da. Dar e adevărat că de multe ori am fost provocat... Și din toate motivele care au fost invocate, închisoarea solicita amânarea suspendării cu 1 an... Au mai fost cazuri, multe cazuri de amânare, de 3 luni, 6 luni... Și dacă erai amânat o dată, erai amânat

pentru totdeauna, adică nu mai aveai șanse de reducere... că era și normal. Acuma a fost obraznic și peste 1 an nu mai e obraznic? Înseamnă că ceva nu e în regulă...

Și după ce am semnat am fost tare necăjit... Trebuia să aștept vreo 3-4 săptămâni, până vine rezultatul oficial, dar știam că niciodată tribunalul n-a trecut peste părerea închisorii. Și eu n-am mai așteptat rezultatul și am hotărât să intru în greva foamei...

Atunci era obiceiul ca cine declara greva de foame, 3 zile era lăsat să își facă de cap, adică unde era în celula respectivă... Returnai farfuria cu mâncarea ta și mai puteai să mănânci de la colegi... După 3 zile nu mai aveai ce să faci, că erai băgat singur în celulă și dacă dădeai farfuria afară și mâncare nu mai aveai de unde să mănânci... Eu eram cu colegi foarte buni, dintre care și domnul Török⁶. Eu am spus că nu mai mănânc, dacă nu pot să merg acasă, că până termin cu pedeapsa am să fiu bătrân, mă cocoșez, nu pot să stau acolo o viață... Eu mai bine mor decât să mai stau...

Colegii spuneau: „Măi, Istváne, hai mănâncă! Hai mănâncă, că tot nu se știe, nu o să afle nimeni că ai mâncat”. Ei mai primeau și de acasă pachet... Da' așa am hotărât, încât nu puteam să înghit nimic... Și după ce ai declarat greva știam că după 3 zile te izola, iar conducerea penitenciarului era obligată să anunțe autoritățile din București. A patra zi am fost pus separat într-o celulă. A venit procurorul din București care să ancheteze cazul și am fost scos afară. Și i-am spus: „Domne, după caracterizarea închisorii sunt amânat”. El zice: „Încă nu ești amânat, că nu e hotărârea tribunalului”. „Dom'le, până acum eu am făcut 5 ani zi la zi, niciodată n-am întâlnit ca o amânare propusă de închisoare să nu fie confirmată de tribunal. Eu nu mai am nici un motiv să aștept... mai bine mor.” „Dar uite ce scrie. Recunoști că ai fost obraznic?” Nu puteam să neg că am fost obraznic față de ei... fiindcă aveam pedepsele, adică eram sancționat cu izolare, cu tăierea dreptului la vorbitor și la pachet... Era o dovadă că, într-adevăr, am făcut astea... Și am spus: „Da, recunosc. Cum să nu recunosc, dom'le, dar să nu uitați că am fost provocat. Eu cu nervii stau puțin mai slab, sunt mai aprinzător, iar maiștrii și paznicii știau toți că lucrez foarte mult, că lucrez ca un prost, foarte mult, și m-au provocat de multe ori la scandal, ca să poată să-mi întocmească proces-verbal de sancționare, ca să poată să amâne eliberarea, să mă mai țină aici, să mai lucrez... Că au zis că ăsta, prostul, lucrează”.

Am știut că trebuia să recunosc ceea ce nu puteam să neg, dar am motivat cu un lucru care putea să îl controleze. Procurorul a notat declarația mea și a spus: „Apucă-te să mănânci și să nu mai faci nici o problemă, că dacă se confirmă ceea ce ai spus, eu garantez că vei fi pus în libertate. Dar dacă nu se confirmă, aici ai să mori... Dacă nu mănânci, n-am ce face altceva...”. Și zice: „Ia să vedem, dacă ai muncit cum spui”. Și era trecut în dosar fiecare nume și cât la sută am depășit... Și de acolo a reieșit că oriunde am fost schimbat, la orice profil, am realizat peste 150%. Eu, sincer, de abia am așteptat să găsesc un motiv ca să pot să mă apuc de mâncare... fără să fie considerată lașitate sau...

Și care a fost rezultatul grevei?

N-au trecut două săptămâni și am fost scos din celulă, am fost dus la magazie, îmbrăcat în civil și dat afară... Domnul Török poate să confirme că ceea ce spun eu e minciună, fiindcă nu-s singura persoană care știe asta... Eram ultimul din deținuții

6. A se vedea și interviul cu József Török din prezentul volum.

politici din Aiud, și atunci, în '69, numai acolo era secție de deținuți politici. Că după '64 știți ce s-a întâmplat... Iar după '69 eu eram ultimul care a beneficiat de eliberarea condiționată... Dânsul, Török, care a avut un caz asemănător, a fost cu câteva luni mai târziu arestat ca mine...

Ce ați făcut după eliberare ?

După eliberare m-am transferat de la școala de maiștri la Casa Pionierului, în post de întreținere, unde am fost 1 an și ceva. Nu am fost întrebat, eu n-am spus, dar și-au dat seama ce om am fost... că eu nu m-am lăudat. Cum era să spun eu ? Pe urmă, pentru că nu putea altfel să scape de mine, s-a desființat postul. După aceea m-am dus la o întreprindere la Ilieni, care aparținea de Sfântul Gheorghe. Acolo după 1 an jumate sau 2, iar s-a suspendat postul. Au suspendat activitatea mea și a împărțit la alții, fiindcă nu eram bine văzut, cu toate că nu putea să găsească nici un motiv să mă dea afară. Atunci desfăcea contractul de muncă, dar de fapt nu era vorba de nemulțumirea instituțiilor... Și am mai primit niște propuneri din partea Securității: „Uite, te ajutam...”. Dar n-am intrat în joc. Am spus: „Dacă aflu, cum să nu...”. Și cu asta am rămas. Că cine spune că n-a primit înseamnă că ori era neînsemnat, handicapat, că nu putea să dea informații... ori minte. Sincer să spun, eu n-am fost omul... N-am refuzat categoric, dar după o perioadă au văzut că nu spun nimic și m-au lăsat.

Ați avut probleme cu reintegrarea în societate ?

Ar fi anormal dacă aș spune că nu am rămas cu urmări de acolo... Este vorba despre încrederea în oameni. Eu totdeauna mă gândesc că oare nu cumva vrea să mă înșele ? Pun totdeauna în față negativul. Mă gândesc că dacă nu e așa o să fiu surprins plăcut... Nu prea am încredere... Încă n-am ajuns până acolo să n-am încredere în mine, dar nu sunt departe... Cum să spun ? Și cu cunoscuți am probleme, mari probleme... Fiindcă necunoscuți nu caut și nu accept să discut... Eu, de exemplu, când mă duc la Gheorghieni sau când călătoresc undeva, nu sunt omul care să mă angajeze într-o discuție cu alți pasageri. Eu ocolesc... Adică nu sunt omul care să caute relația...

Și nici acum, când aș avea ocazia, n-am mers să îmi văd dosarul. Și n-am mers fiindcă n-aș fi vrut să am surprize neplăcute, că mulți au regretat că s-au dus acolo. În anul 2005 am primit și asta... mi s-a acordat titlul pentru luptător în rezistența anticomunistă.

Aveți vreun regret pentru cele întâmplate ?

Eu niciodată nu am încercat să fac pe eroul... și știam că în anumite cazuri nu era frica străină de mine. Cum să spun ? Adică e ușor să vorbești de mare atunci când ești pe uscat, dar să vedem ce faci când ești în apă...

Sincer, nu pot să spun că mi-a părut rău. Asta a fost... Au trecut aproape 5 ani din viață, dar spun că foarte mult am învățat în perioada trăită acolo. Până în ziua de azi mi-au fost de folos cunoștințele și experiența dobândite atunci... Din păcate, tinerilor nu prea le place trecutul... Să spun sincer, la vremea mea, nici eu nu prea am suportat să aud de la bătrâni despre treburile lor.

Eu sunt omul care, am și spus, am suportat mai ușor decât alții, fiindcă am și făcut ceva... Dar au fost condamnați oameni numai pe bază că au zis „hai să facem asta și hai să facem aia”, dar n-au făcut nimic. Adică teoretic, foarte mulți au fost condamnați pentru vorbe, numai pentru vorbe.

Vă mulțumesc.

József Török

S-a născut la 10 ianuarie 1944, în localitatea Sărmaș, județul Covasna. Naționalitatea : maghiară. Religia : romano-catolică. Studii : liceale. A fost arestat în 15 noiembrie 1965 și condamnat de către Tribunalul Militar București la 12 ani de temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Târgu Mureș și Aiud. A fost eliberat în 14 noiembrie 1974. La data interviului locuia în Sfântu Gheorghe. Interviu realizat de Andrei Lascu în 4 iunie 2007. Transcrierea și tehnoredactarea – Adrian Boagiu, editarea – Constantin Petre, Cosmin Budeancă. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cotele 158, 159.

V-aș ruga în primul rând să spuneți câteva cuvinte despre familia dumneavoastră.

Eu sunt născut în comuna Sărmaș, într-o familie de țărani. Tatăl meu a fost agricultor, iar mama mea, casnică. Sunt al treilea copil dintr-o familie cu 6 fii. Copilăria am petrecut-o în comuna natală, din fostul județ Toplița, acuma județul Covasna, sau foșta Regiune Autonomă Maghiară, cum se numea atunci. Am făcut școala elementară în Sărmaș. În perioada '58-'60 s-a construit o fabrică de prelucrat lemnul la Gălăuțaș¹. Având în vedere că cele două sate, Sărmașul și Gălăuțașul, sunt vecine, în '58 deja a început să trimită elevi pentru calificare în meseria de prelucrare a lemnului și astfel am ajuns eu la Râmnicu Vâlcea, unde am terminat o școală profesională. Nici nu știam ce înseamnă de fapt această meserie de mașinist PPF, pentru că inițial voiam să merg la Târgu Mureș la școala de artă. Până la urmă m-o determinat colegii cu care am terminat cele 7 clase să mă duc cu ei la Vâlcea și așa am ajuns într-o zonă total necunoscută.

Limba română o cunoșteam foarte puțin, cu toate că Sărmașul are populație mixtă. Am avut și prieteni și colegi români, dar totuși în partea de sat în care locuiam erau preponderent maghiarii și, în acest fel, mai mult colegii mei români au învățat ungurește, decât eu românește... Bine că nu mă putea vinde, să spun așa, dar totuși am avut cunoștințe mai puține de limba română. Dar, ajuns într-o zonă cu o populație numai românească, mai ales că și profesorii și colegii erau români, aici am învățat mai bine românește. Am terminat cei 2 ani de ucenicie la Vâlcea, după care, în 1960, am ajuns la Gălăuțaș, unde am devenit muncitor calificat.

Din ce cauză ați fost arestat ?

Da. Arestarea mea s-a întâmplat în 1965, în noiembrie. Ajuns la Gălăuțaș, m-am înscris în liceul seral, la clasa cu predare în limba maghiară. Am terminat primul an la clasa de limba maghiară după care, când trebuia să ne prezentăm toamna pentru clasa

1. Localitate în județul Harghita.

a IX-a, ni s-a comunicat că s-a desființat clasa de predare cu limba maghiară și dacă vrem să continuăm liceul mai departe, atunci trebuie să ne înscriem în clase cu predare de limba română. A fost un lucru foarte interesant aici, pentru că cred că aceste lucruri trebuie spuse și e păcat să fie ocolite. În anii '58-'59 și în anii '60 se vedea clar că vor să desființeze Regiunea Autonomă Maghiară. Acuma, în acest sens, s-au făcut o serie de presiuni și demersuri, au fost schimbări foarte mulți conducători din anumite instituții de pe teritoriul Regiunii Autonome Maghiare. S-a început și prin desființarea claselor cu predare în limba maghiară, ca exemplu și clasa în care am fost eu, și acest lucru, totuși, s-a răsfrânt și asupra noastră... Deci a avut o... cum să vă spun?

Un impact.

Impact! Exact! Asta e! Deci a avut un impact asupra modului de a gândi sau de a percepe anumite probleme. Și, în acest sens, sigur că da, având în vedere că sunt de naționalitate maghiară, bineînțeles că nu mi-a convenit acest lucru. Nu că aș fi avut ceva cu românii, dar, totuși, eu am avut impresia că sunt frustrat și în același timp scos din anumite drepturi pe care oricare cetățean al României le are... Așa am perceput acest lucru și atunci am început să discutăm între noi, mai mulți tineri, ce am putea face pentru a contracara această situație care a început să ia amploare. Și sigur că am discutat anumite probleme. Pe partea cealaltă... în același timp, era comunismul care era deasupra noastră. Nenorocirea care s-a abătut asupra tuturor cetățenilor era comunismul... Deci erai forțat într-o direcție, n-aveai posibilitate de a te exprima, nu puteai să faci ceva prin voia proprie. Și bineînțeles că aceste neplăceri s-au perpetuat și pe cale politică, ca să spun așa, cu toate că eram destul de tânăr de a spune că am fost cu vederi politice...

Totuși, cum înțelegeați dumneavoastră, la acea vârstă, politica ?

Noi percepeam anumite lucruri, chiar dacă eram copil, însă eram destul de mare atunci când s-au reîntors foștii prizonieri de război și am auzit o serie de întâmplări foarte neplăcute și foarte amare pe care le-au povestit acești oameni. Și iată că ajungând aproape de maturitate ne-au dat de gândit aceste probleme, și în același timp noi, așa cum spuneam și mai înainte, eram frustrați în anumite drepturi pe care, cu toate că comunismul era atât de drastic atât cu românii și cu ungurii, dar totuși pe lângă toate acestea vedeam că suntem de două ori frustrați... Și, cum v-am spus, am început să discutăm o anumită problemă, că ar trebui să facem ceva ca Regiunea Autonomă Maghiară să rămână așa, cel puțin cum era la ora aceea, cum era atunci. Dar, în același timp, cumva, dacă se poate să și scăpăm de comunism. Și discutând aceste probleme cu colegii și la școală și la fabrică, la un moment dat am simțit, dar și mi-au adus la cunoștință, că Securitatea ne urmărește...

Asta în ce an se întâmplă exact ?

Asta se întâmplă în anii '62, '63, '64.

Trecuseră ceva ani de la revoluția din Ungaria ?

Da. Nu mai era atât de aproape, dar totuși... Evenimentele din Ungaria n-au rămas așa de ușor de șters din memoria cetățenilor. Nemaivorbind că eu am avut un văr care a participat la evenimentele din '56 din Ungaria, la Budapesta, și pentru care a fost condamnat la 12 ani de închisoare, din care a făcut 8 ani. Și întâmplarea a făcut ca după eliberarea lui, eu și cu fratele lui am făcut o vizită în Ungaria. Și întorcându-mă acasă am discutat cu colegii o serie de probleme : cum au fost evenimentele din Ungaria ; care a fost situația ; că ne-au povestit el și cu prietenii lui cu care ne-am întâlnit... și am

participat la o serie de discuții cu ei. Și ei spuneau că comunismul nu va putea să supraviețuiască... Va trece încă câțiva ani, dar comunismul trebuie să dispară... Și tot atunci ei ne-au spus despre cei care au participat la toate evenimentele din '56. De asemenea, ei spuneau că țin o legătură foarte strânsă și orișicând va apărea o situație sunt în stare să participe la o nouă revoluție. Venind noi acasă, tineri fiind, am povestit aceste lucruri la prietenii noștri, la colegii noștri, și bineînțeles că acest lucru s-a... extins și iacătă că imediat am ajuns în vizorul Securității.

Cum ați simțit că sunteți în atenția Securității ?

Într-o zi, știu că a venit frate-miu – am un frate mai mare cu 5 ani ca mine – și mi-a spus : „Fii atent, că mi-a spus cineva că ești urmărit de Securitate !”. Eu deja știam că sunt urmărit de Securitate, de aceea nu ne-am mai întâlnit, n-am mai discutat nimica, tocmai din această cauză... Și am terminat liceul, până la urmă, în limba română. Și deja în '65, în primăvară, au început să fie chemați colegii să dea declarații la Securitate. Și mai mult decât atât, au fost cunoscuți cei care aveau legături cu Securitatea...

Și după ce am terminat bacalaureatul, în iulie, înainte de a mă înscrie la București, la facultate, am fost chemat la Securitate și mi-au pus mai multe întrebări. Am răspuns în mod clar ce am discutat și ce am făcut. Și i-am întrebat dacă pot să mă duc să dau examen de admitere la București, și am spus unde. „Fără nici o problemă, că ăsta nu e un caz de pedepsit...” Adică pot să mă duc, că nu mi se întâmplă nimica...

Și ați mers la facultate ?

Da, am dat admitere la București la Electromecanică și am reușit. În septembrie, octombrie, acuma nu mai știu exact... deja eram la București și știu că am fost urmărit de Securitate. Chiar la examen la București când am fost, a fost 1 tip și încă 2 inși, care s-au dat lângă mine... Au spus că sunt mari sportivi de la Dinamo, nu știu ce, și am discutat o serie de probleme. Și ei povesteau că sunt foarte buni prieteni cu unii sportivi maghiari care erau la Steaua sau la Dinamo și că cunoșteau o serie de lucruri despre ei... Eu aveam bănuieli că acești oameni, care de fapt erau destul de tineri, nu sunt de fapt acolo ca să dea admitere pentru facultate, ci sunt în alte scopuri. Bine, eu mi-am văzut de treabă și mă gândeam că eventual poate o să mă mai cheme la Securitate, dar ceea ce făcusem, după părerea mea, nu era de natură să mă aresteze... Și totuși, pe data de 15 noiembrie 1965 eram la ore și a venit secretara și am auzit, numai așa, că a rostit numele meu către profesor : „Török să vină la cancelarie...”.

M-am dus și, cum am intrat, de după ușă au ieșit 2 tipi. Am rămas trăsnit, că au apărut din spatele meu : „Ce ai în buzunar ?”. „N-am nimica, o batistă.” Cam așa ceva... Imediat mi-a făcut percheziție acolo și zice : „Hai, că trebuie să mergem să discutăm ceva !”. Am ieșit și pe stradă ne-a așteptat o Volgă mare, neagră. M-a băgat înăuntru și m-a dus direct la Securitate. Am coborât și nu știu dacă asta a fost Malmaisonul, cum spuneau colegii, cu toate că deja cunoșteam Bucureștiul, că am stat două luni... După cum îmi amintesc eu, m-a dus cu mașina, am coborât pe lângă Cișmigiu, la vale, și imediat a apărut un zid înalt, și era ghereta cu soldatul și cu sârmă ghimpată... Atunci m-a băgat într-o celulă și după vreo 10 minute a venit cineva, dar nu mi-a spus că sunt arestat, nimic... A trecut cam o jumătate de oră și a venit din nou și m-a pus să mă duc să-mi fac necesitățile, dacă am nevoie, că o să mergem într-o cursă lungă. După aceea am ieșit de acolo cu un ofițer care mi-a spus că mergem la Târgu Mureș. Și mi-a mai spus

că va veni și Csatlós² cu noi, colegul meu de liceu... El plecase în armată, din clasa a X-a, fără să termine liceul... M-a scos apoi afară. Erau mai multe curți și clădiri și m-a dus în curtea în care erau celule în subsol și deasupra, și după aceea când am ieșit în prima curte acolo m-a așteptat... Și a zis: „Să nu scoateți o vorbă, pentru că e un tip foarte dur care va veni cu noi ca escortă și care va trage și cu arma, dacă e cazul”. Am ieșit din această clădire situată undeva pe lângă Cișmigiu...

Și cum ați ajuns la Târgu Mureș ? Cu ce v-au transportat ?

Era un IMS în care m-au urcat, și după câteva minute a adus și pe fostul coleg, pe Csatlós, care era militar la Timișoara. Pe el l-a adus cu o zi înainte, a dormit acolo, și a doua zi, luni, pe 15, ne-a îmbarcat și ne-a dus la Târgu Mureș.

Nici nu mă gândeam că din București să mă ducă pe mine la Târgu Mureș la Securitate... Și am plecat la amiază sau mai devreme de la București cu IMS și când am ajuns în Sighișoara deja începuse să se facă întuneric, iar pe când am ajuns în Târgu Mureș era întuneric complet. Numa' țin minte că am ajuns la Securitate, unde înainte de a intra s-a oprit pentru a fi arătate actele. Securistul a intrat și după aceea m-a băgat în celulă, dar nici atuncea nu mi-a spus că sunt arestat sau de ce am fost adus... Mi-a făcut din nou percheziție, mi-a luat tot ce am avut cu mine, mi-a lăsat doar pantalonii, cămașa și pantofii, dar scoțând șireturile... M-a băgat într-o celulă singur, cu două priciuri lateral și în mijloc cu o masă din beton. Priciurile erau tot din beton, numai că era cu saltea, iar pe masă era lemn pus pe deasupra... Avea o singură intrare, destul de îngustă, că dacă întindeam mâna așa bine ajungeam cele două pereți...

Ce sentimente ați avut acolo, când ați ajuns la Târgu Mureș ?

În prima noapte am dormit foarte liniștit. Probabil că, din cauza oboselii drumului lung pe care am parcurs-o de la București la Târgu Mureș, am dormit foarte adânc. A doua zi când m-am trezit simțeam că m-am odihnit bine... Și n-aveam impresia că acum se va întâmpla ceva deosebit, din această situație în care mă aflam atuncea... Și a trecut ceva timp, câteva zile... Nu prea se ocupa nimeni de mine la Securitate... Venea caraliul care era pe coridor, mai se uita așa pe furiș pe vizor... Eu spun că nu-mi făceam probleme, dar între timp auzisem că în mai multe celule sunt deja arestați...

Dar nu v-au scos deloc la anchetă ?

Ba da. Au trecut câteva zile, vreo săptămână, când am fost chemat la prima anchetă. Anchetatorul meu a fost Fabian Martin, însă anchetatorul principal a fost Avădanei³, maior era sau colonel, acum nu știu. Și mai era Bratu⁴. Avădanei ăsta era un tip mai înalt, bine făcut. Bratu era mai scund, dar era un om foarte al dracului, care țipa și urla și făcea mizerie... Avea niște ochelari cu dioptrii mari și când te scotea la anchetă, mai ales noaptea, stătea în spatele tău și de multe ori erai cu reflectoarele în față. Și când

2. Eugen Csatlós, născut la 28 octombrie 1944 în Mureș-Mort, Mureș. A fost arestat în 13 noiembrie 1965 și condamnat la 8 ani de închisoare pentru uneltire. A executat pedeapsa în închisorile Târgu Mureș și Aiud. A fost eliberat în 11 noiembrie 1968. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

3. Vezi nota 32, p. 43.

4. Mihai Bratu, de meserie vopsitor, a fost încadrat în momentul înființării Direcției Regionale a Securității Poporului, București, într-o funcție operativă, primind gradul de sublocotenent. Doina Jela, *op. cit.*, p. 54.

începea să urle sau să țipe dintr-odată, aveai impresia că în spatele tău se află un animal care acum te mănâncă... Deci a fost un om foarte rău...

Și ce urmăreau ei să declareți ? Ce vă cereau să declarați ?

Ei voiau să declar că acțiunea pe care am făcut-o noi n-a fost altceva decât crearea unei organizații subversive, care urmărea răsturnarea puterii democratice din România și crearea unui nou sistem... politic.

Nu v-au acuzat de terorism ? Că asta era una dintre acuzațiile des folosite...

Nu. Deci e un lucru foarte interesant aici... Nu teroristă, ci mai mult organizație care făcea sabotaj... De sabotare... Dar e un lucru foarte interesant, după plecarea mea din Gălăuș, după ce am dat examen la București și deja am făcut lichidarea, ulterior am aflat că s-a făcut o serie de acte de sabotaj, de care eu nu știam... După plecarea mea de acolo, la o presă la care lucrasem și eu, cineva a aruncat o rangă de fier între etajele presei, din care cauză o mare parte din instalație a fost distrusă și era o pagubă destul de mare, pentru că erau mașini aduse din Germania... De asemenea, la locul de muncă unde lucra văr-meu ca șef de echipă, conducător de mașinărie, tot așa, s-a aruncat pe o bandă rulantă o bucată de fier, destul de mare, care nu se știe cum a ajuns acolo... Și a intrat în tocătorul de lemn și a distrus instalația...

Și nu au fost găsiți cei care au făcut aceste sabotaje ?

E foarte interesant că până la urmă pe mine mă întrebau de aceste acte... pe care eu nu le știam. Și când au aflat ei că de fapt eu nici nu mai lucram în fabrică, atuncia : 'opa ! Pe mine nu m-au mai întrebat de aceste lucruri... Dar cei care au rămas, civilii, colegii și ceilalți care au lucrat pe mai departe în unitate acolo și care nu erau implicați de fapt în treaba noastră deloc, deja ei au perceput ocazia și au avut să spună că : „Uitați, derbedeii aceștia au făcut aceste acte...”

Și nu mai vorbim de un alt fapt, că după eliberarea din penitenciar am aflat ce se răspândește despre noi, că am avut armament în nu știu câte localități și că făceam legătura pe calea ferată, cu trenul prin gări. Și trebuia să luăm armamentul și să pornim la ofensivă. Dar nu știu contra cui, pentru că din rechizitoriu apare că numai pe securiști și pe activiștii de partid am vrut să-i omorâm... Dar noi nici nu discutasem acest lucru și am aflat tot așa, după eliberarea mea din penitenciar, că pe data de 23 august în '65, aveam nu știu ce cantitate de dinamită pe care am fi vrut să o punem sub tribuna de la Târgu Mureș ca să o aruncăm în aer. Aceste lucruri despre care vorbesc acum erau împrăștiate pe acea zonă și trebuie să avem în vedere că lumea știa ce s-a întâmplat la Gălăuș și că o serie de tineri au fost arestați. „Și de ce au fost arestați ? Păi, pentru că au vrut să arunce în aer tribuna de la Târgu Mureș. Au făcut o serie de acțiuni de sabotaj prin care s-au distrus mașini la Gălăuș, și câte și câte n-au vrut să facă.” Deci au spus către lumea de rând că : „Uite, aceștia sunt cei mai răi și sunt dușmani ai poporului”. Și după aceea, în timpul anchetei, neapărat au vrut să demonstreze că noi am constituit o organizație subversivă pentru înlăturarea regimului comunist din România și pentru crearea unui nou regim. Și având în vedere că mai eram și de etnie maghiară și discutasem și despre evenimentele din Ungaria au spus : „Ăștia sunt și iredentiști și vor și alipirea Ardealului de Ungaria”. Parcă ar fi ceva... un lucru pe care îl iei de aici și-l pui dincolo... Și în acest fel ei au creat de fapt această... acuzație, în care au fost băgate o serie de acte pe care ei l-au gândit.

Și în timpul anchetei ți-a spus un lucru sau te-a întrebat de altul și dacă n-ai fost de acord : „Nu-i nimic dacă nu recunoști, că recunoaște celălalt, spune celălalt...” și așa acuzarea este dată. Și din această cauză s-a spus despre mine că eu am recrutat pe cineva. Și eu am spus : „Domne, eu n-am recrutat”. „Nu-i nimica.” „Dacă spune el că ai recrutat, gata.” Și în acest fel a intrat un om fără să fi vorbit cu mine vreodată și a fost condamnat la 3 ani pentru nedenunțare... I-au spus când a fost chemat la Securitate : „Uite, Török a declarat că tu ai fost acolo când ați discutat acest lucru...”, cu toate că el nu știa despre ce este vorba. Și securistul a zis că am spus-o eu, el a recunoscut și a primit 3 ani de zile... Da. Și nu am avut nici o confruntare cu cei care trebuia să am...

Și la proces cum a fost ?

După 6 luni de zile de anchetă au făcut un rechizitoriu, după aceea au întocmit dosarul și pe 14 mai '66, toți cei 12 inși am fost duși în fața instanței de judecată la Tribunalul Militar numărul 2 București, care îl avea președinte pe Sitaru⁵. Ne-au condamnat pe mine și pe vărul-meu la 12 ani, ceilalți 8, 6, 5, 4, 3. 3 ani a fost cea mai mică pedeapsă, pentru nedenunțare...

Ce să vă spun ? Eu nici nu mă gândeam că pe mine mă va condamna pentru acele fapte pe care le-am săvârșit... Deci eu nu neg, că într-adevăr am condamnat comunismul și o serie de lucruri care s-a întâmplat în jurul meu și... deci opțiunea mea atunci era alta.

Dar nu ați întreprins acțiuni violente, să spunem.

Nici o acțiune violentă. Nici măcar una verbală, împotriva cuiva.

Dar era pedepsită și intenția ca și un fapt săvârșit.

Exact. Și așa am ajuns să fim condamnați.

Și după proces unde v-au dus ?

După ce ne-a condamnat am stat mai mult de o lună în Târgu Mureș până ce a venit sentința, căci întâi a avut loc înfățișarea și după aceea a trebuit să așteptăm sentința. Și după ce a venit sentința ne-a dus în penitenciarul de la Târgu Mureș unde ne-a pus să semnăm fiecare... Dar... cel puțin mie, nici atunci nu mi-a fost adusă la cunoștință că sunt arestat.

Și la penitenciarul din Târgu Mureș am fost împărțiți în două grupuri a câte 6 și am fost întrebați dacă facem recurs. Eu am spus clar că nu fac recurs, pentru că vedeam că n-are nici un sens... Consideram că nu e nimic pentru aceste fapte, așa cum spuneam înainte de a merge la București : pentru aceste lucruri nu o să fim pedepsiți, decât vor să afle ce am vrut, ce n-am vrut, ce am discutat... Și iată că am ajuns să primesc 12 ani de temniță grea... Și atunci eu n-am mai făcut recurs, însă după aceea, ulterior, după eliberare, am aflat că s-a făcut din oficiu recurs. Și recursul bineînțeles că a fost respins...

Și în august, după ce recursul a fost respins, ne-a dus de la Târgu Mureș la Aiud. Sunt foarte multe lucruri pe care nici nu le știam atunci... Acuma, după ce am reușit prin CNSAS să intru în posesia dosarelor, am aflat o serie întreagă de lucruri. Aici am văzut

5. Valeriu Sitaru, colonel de Justiție, Tribunalul Militar București. I-a condamnat pe majoritatea deținuților politici de la Aiud din anii '80 ; <http://paginiromanesti.com/articol.asp?codart=1-R01-12061>, accesat la 20 august 2008.

de fapt și nota de arestare sau cum îi zice... Mandatul de arestare... aici l-am văzut. După aceea am aflat o mulțime de probleme de care atunci nu știam. De exemplu că după arestarea mea în sat cineva a început să zvonească că am fost împușcat nu știu unde. Și bineînțeles că părinții erau îngrijorați, nu știau dacă e adevărat sau nu... Avocatul din București, pus din oficiu să mă apere în instanță, a răspuns la scrisorile pe care părinții mei i le-au trimis, să nu se dea credință acestor zvonuri, pentru că nu sunt adevărate, că eu sunt în arestul Securității și că nu-i adevărat că sunt mort și așa mai departe. Deci iată că noi am ajuns unde am ajuns, dar și părinții și toată familia suferau din cauza noastră...

Ce puteți să-mi spuneți despre închisoarea de la Aiud ?

Pe 18 august '66 am ajuns la Aiud. De acolo cu 2 ani înainte au plecat ultimii deținuți politici... Când ne-a băgat în curtea penitenciarului de la Aiud între cele două porți, a doua și a treia, a venit un gardian și ne-a întrebat de ce suntem arestați și i-am spus că din motive politice. Și el a zis : „Măi, da' bine, mă, abia au plecați ceilalți și pe voi v-a adus deja aici ? ”. Asta a fost...

Ne-a băgat în secția a patra la celular, ultima de la ultimul etaj... Atunci în '66 mai erau în jur de 300 de deținuți politici și dintre aceștia în jur de 25 erau condamnați pentru subminarea economiei naționale, că aceștia n-au intrat sub incidența decretului pentru eliberarea foștilor deținuți politici din '64. Aici au fost mai mult oameni care au lucrat în comerț exterior, au fost directori generali... Acestor oameni, care de fapt erau la politici, condamnați înainte de '64, nu li s-a aplicat această lege...

Vă mai amintiți pe cine ați întâlnit la Aiud ?

Înainte de arestarea noastră era aici un grup de arestați din Gheorghieni : Csobotar⁶, Kémenes⁷, Libiczei⁸... în jur de 8 sau 9 inși, și un grup mai mare de vreo 20 și ceva de persoane de la Oradea. În '63, comuniștii au vrut să dărâme o biserică catolică din centrul orașului, biserica Sfântu Ladislau sau Sfânt Laszlo, construită la întemeierea orașului Oradea... Protestând împotriva demolării, acești tineri au făcut manifeste pe care le-au răspândit. Din această cauză au fost arestați și condamnați. De fapt și aici e un lucru foarte interesant, că deja ei erau la Securitate când a apărut legea pentru eliberarea deținuților politici, dar n-au fost eliberați, și mai mult, au lăsat să curgă timpul și după aceea i-au condamnat, și au primit ani grei : 15, 12, 10, 8 ani.

A mai fost înaintea noastră o altă organizație, din Moldova, în care tot așa, erau vreo 15-16 persoane, tot tineri, care au răspândit manifeste pentru revenirea sau alipirea Basarabiei de România. Mai erau și grupuri mai mici, de 3-4 persoane, arestate înaintea noastră. Mai era încă un grup de 5-6 tineri din Satu Mare, unde cei mai mulți erau încă minori, de 15-16 ani. După aceea erau pentru vorbării sau injurii, sau așa mai departe... Dar vă spun că atunci când am ajuns eu la deținuții politici eram în jur de 300 de persoane... Asta a fost în '66, dar în '70 numărul deținuților politici la secția a patra a depășit 1.200 și se apropia de 1.300. Deci nu mai încăpeam în celulele de la secția a patra de la celular...

6. Csobotar István. Pentru detalii a se vedea interviul cu acesta din prezentul volum.

7. Kémenes Laszlo, născut la 5 septembrie 1944, în Gheorghieni, Harghita. A fost arestat în 5 aprilie 1965 și condamnat la 5 ani de închisoare pentru uneltire. A executat pedeapsa în penitenciarul Aiud. A fost eliberat în 3 ianuarie 1967. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

8. Libiczei Gyula, născut la 10 octombrie 1944, în Gheorghieni, Harghita. A fost arestat în 5 aprilie 1965 și condamnat la 6 ani de închisoare pentru uneltire. A executat pedeapsa în penitenciarul Aiud. A fost eliberat în 3 ianuarie 1967. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

În '70 când a fost inundația cea mare, pe motivul că o serie de deținuți de drept comun care lucrau în Deltă și în câmpia Dunării trebuie să fie aduși aicea, pe noi, pe deținuții politici, ne-a băgat la Zarcă. Trebuie știut că Zarca a fost construită încă de Maria Terezia și după eliberarea deținuților politici din '64 și până în '70, în iunie a fost lăsată așa gol... și a fost folosită ca depozit. Deci nimeni n-a mai fost acolo... Și atunci pe noi ne-a băgat acolo și ne-a cuprins o... frică... ce vrea să facă cu noi, ori să ne extermină, ori vor să facă ceva rău cu noi... Și după aceea am fost foarte izolați, să nu putem avea contact cu nimeni pentru că și așa se răspândeau știrile...

Ce fel de știri aflați ?

De exemplu, Ceaușescu a avut o vizită de lucru la Arad și acolo a spus că în România nu mai sunt deținuți politici... și noi nu mai încăpeam la secția 4. Bine, am ajuns în Zarca și până la urmă ne-am obișnuit cu situația... Am fost acolo mai bine izolați, dar n-au fost până la urmă alte repercusiuni asupra noastră... Și aici am petrecut restul timpului până la eliberare, că de acolo m-am eliberat, de la Zarca.

Ce puteai să-mi spunei despre condițiile de detenție în general ?

Despre anii de detenție... vreau să spun că au fost perioade când a fost o ușurare așa, o situație mai lejeră, și altă dată au fost ani foarte grei...

Mâncarea cum era ?

Era mizerabilă, dar asta era. Mâncarea pe care ne-o dădea atunci era mizerabilă. Cei care eram la munci aveam o bucată de pâine, o felie de turtă zilnic și ne gătea toate mizeriile ce apuca : cartofi care erau deja mușegăite sau orice altă mâncare rea...

Izolator se mai făcea ?

Sigur ! Am avut și eu parte... Te băga la izolare din orice nimicuri : dacă nu te-ai așezat la timp în rând sau te-a prins cu o țigară aprinsă sau ai vorbit cu colegul tău în rând... Imediat, pac 14 zile, 11, 20 de zile.

Și în '68-'69, pe lângă acea mâncare de mizerie... a venit, nu știu din ce cauză, o trupă de la București. Era încă Constantinescu⁹, zis Dubă, directorul general al penitenciarelor... Au venit și au făcut o percheziție... Ne-au scos în pielea goală pe coridor, așa din celulă în celulă, și s-a uitat peste tot, deci și în fundul omului.... Nu știu ce au vrut sau ce intenție au avut... După aceea, la izolare, au băgat belciugi în mijlocul celei, în beton, și cei care erau la izolare erau legați de un lanț. Eram 2 înși într-o celulă și eram legați unul de altul și de belciug, iar mâinile le aveam în cătușe ziua și noaptea... Îți dai seama ce înseamnă pentru un om să ai legate mâinile la spate zi și noapte ? Dimineața sau seara, când aveam program, venea un caraliu și te întreba : „Vrei să faci program sau dacă ai nevoie de necesități mari ?”. Dacă spuneam nu, îl dezlega numai pe unul... Doctorul Noveanu¹⁰ spunea că așa ceva nu s-a întâmplat în anii precedenți, înainte de '64. Deci a fost o perioadă foarte grea acești ani '68-'69. Și când ieșeau, după ce ai terminat cele 14 zile sau 21 de zile de izolare, erai slăbit de nu puteai să stai pe picioare, pur și simplu...

9. Marin Constantinescu (poreclit Tunsu sau Dubă), colonel de Securitate. Fost director al închisorii Văcărești. Comandant-adjunct al Direcției Generale a Penitenciarelor în anii '50. Funcționar de rang înalt, răspundea de Canal. Cunoscut și pentru „aruncatul în sârme”, metoda de simulare a tentativei de evadare soldată cu execuția, Doina Jela, *op. cit.*, p. 81.

10. Vezi nota 2, p. 182.

Vă scotea la muncă în ateliere ?

Da. Îmi amintesc că în '68 am fost obligați să lucrăm 12 ore zilnic... Lucram în foc continuu și duminica, n-aveam nici o zi de repaus. Intram la ora 12 noaptea în tură și ieșeam ziua la ora 12 și intra ceilalți. Și în '68, în noaptea de Revelion, când trăgea clopotele la bisericile din Aiud, atunci intram pe poarta fabricii...

Mai mult de atât, ne-a dus cu zăhărelul, să spun așa, că era conform legii, și aveai dreptul... da' te obliga să muncești, și ai avut posibilitate să faci norma. Și dacă ai făcut norma, atunci primeai o jumătate de zi în plus pentru cea pe care ai petrecut-o... Dacă ai făcut o normă jumate, primeai o zi, dacă ai făcut două norme... primeai mai mult... Deci puteai, dacă ai fost în stare, să faci de două ori norma... și puteai să îți reduci pedeapsa. Și bineînțeles că au fost perioade când te-a băgat într-o echipă sau într-un atelier unde n-aveai cum să faci norma. Și jumătate de normă dacă ai reușit să faci a fost foarte mult... Și de ce s-a făcut acest lucru? Pentru că prin asta te-a pus sub presiune și te invita politicul la audieri și prin asta au reușit să racoleze o serie de turnători, să spun așa...

Ați fost și dumneavoastră în situația să nu vă puteți face norma ?

Am fost și eu în această situație un an de zile... Deci n-am avut posibilitatea să fac norma și, în același timp, am fost chemat de către ofițerul politic și... a vrut să mă racoleze. Dar pe mine n-a reușit... Asta pot să dovedesc după ce m-am eliberat și am reușit să intru în posesia dosarului... Dar din păcate au fost nenorociți care au admis acest lucru pe considerentul... de a li se reduce din pedeapsă și de a se elibera mai devreme. După aceea eu am avut și vreo 4 ani când am reușit să lucrez și să fac norma...

Și în toamna lui '70, deci după ce am petrecut mai mult de jumătate din pedeapsă, putea să mă elibereze condiționat. Am avut atunci toate... condițiile pe care le ceruse, deci mai mult de jumătate din pedeapsa executată zi la zi, plus prin câștigarea acelor zile care adunate treceau cu mult peste 9 ani... Dar ce s-a întâmplat? Eliberarea condiționată se făcea numai dacă o comisie din cadrul penitenciarului aproba această eliberare. Și așa s-a întâmplat în '70... Dacă mai țin bine minte era în septembrie, și am ajuns în comisie, unde bineînțeles deținuții n-au fost invitați... Deci, țin minte, era această ședință sau comisie numai la birou, la ofițerul de Securitate sau la comandant, acuma nu mai știu exact, și am fost amânat cu 1 an... A mai trecut 1 an de zile în care tot așa am lucrat și am mai câștigat zile... Tot așa am fost pus în comisie, iarăși am fost amânat 1 an...

Dar care era motivul acestor amânări ?

Motivul amânării nu era spus. Nu se motiva amânarea, ci pur și simplu: „Nu îndeplinesc condițiile pentru eliberare”. Și eu am cerut să mi se dea motivarea în scris, însă probabil că nici nu au citit ce am cerut eu. Și tot așa, mi s-a spus că nu îndeplinesc condițiile... deci la cererea mea de a motiva de ce sunt amânat... Și așa am fost amânat de 4 ori, până ce am terminat pedeapsa, zi la zi...

Mai țineți minte numele comandantului penitenciarului din acea perioadă, când ați cerut motivația ?

Da... Am avut 2 comandanți: unul era Popa¹¹. La al doilea nu îi mai rețin numele, dar securistul sau ofițerul de Securitate era Lazăr... El se ocupa numai și numai de penitenciar, de Aiud.

11. În perioada 1965-1973 comandant al Penitenciarului Aiud a fost colonelul Iorgu Volcescu, urmat în perioada 1973-1978 de colonelul Traian Moldovan.

Aveți vreo zi de detenție deosebită pe care ați ținut-o minte ?

Da, din păcate sunt mai multe... Sunt și de parte negativă, sunt și de parte pozitivă, în ghilimele spus așa... Hai să vă spun și ceva, cu care, de fapt, am reușit să ne menținem, atât fizic, cât și psihic... Totuși, eram tineri și n-am fost așa abătuți să zicem : „Acuma gata, suntem condamnați la 12 ani !”. Că am fost condamnat la 12 ani, da' în '68, în decembrie, a apărut decretul, legea prin care ni s-a redus o pătrime din pedeapsă și am rămas la 9 ani... Totuși simțeam că nu poți să îți dai capul numai de supărare... Deci trebuie să supraviețuiești și trebuie să faci totul ca să rezisti de la o zi la alta. Și așa, de multe ori la fabrică mai făceam glume. Eram la ajustorie, acolo unde nu puteai să faci norma, și atunci mai făceam și bancuri și ne mai distram. Sau să vă spun o altă situație : până în '70 cei condamnați pentru trecerea frauduloasă a frontierei sau tentativă de trecerea frauduloasă a frontierei erau la noi, la deținuții politici. Din '70 au fost trecuți într-o altă grupă, separați de noi, nu mai erau politici, aparțineau de drept comun. Și p-ăștia i-a dus la munci, la cules de fructe... În părțile Aiudului probabil că sunt foarte mulți pruni și i-a dus la culesul prunelor... Și o parte culegeau, și o parte le curățau și le puneau în butoaie, că se duceau la export... Ce era foarte interesant, că butoaiele erau în fața atelierelor noastre, pe unde treceam prin apropiere, și se vedea că era scris în rusește ce conține. Și foștii colegi ne dădeau prin gratii și nouă din aceste prune. Dar ce s-a întâmplat ? Prunele care au fost culese și care n-au fost bune au fost puse separat, în butoaie mai mari. Și cei de la drept comun, la un moment dat, au observat că a început să iasă spumă din aceste butoaie și, până la urmă, s-a observat că s-a făcut un fel de vin...

Au fermentat prunele...

Da, s-a fermentat și s-a făcut vin... Era deci bun pentru fiert țuică. Aduceau cu găleata și ne dădeau și nouă... Aduceau din ambalaje lângă ferestrele noastre, să nu vadă cei din jur, așa-zisii caralii, și atunci noi, dinăuntru, îl scoteam din bidoane sau din vasele cu care ne aduceau. Și au trecut câteva zile bune în care nu știau paznicii că de ce suntem așa de veseli... Mai mult, ne dădeau și pentru țigări... Dădeai 10 bucăți și îți aduceau o găleată întreagă de must din asta de prune... Erau foarte multe butoaie acolo și după ce s-a terminat cu culesul și nu mai aduceau prune, cei de la drept comun se duceau între butoaie și făceau câte o gaură, ca să prindă aer, și peste o săptămână, două sau 3, vedeai că fac o altă gaură și scoate vinul de acolo...

Cadrele cum se purtau cu dumneavoastră ?

Despre ofițerii care ne păzeau sau cu care eram în contact zilnic, eu pot să spun că au fost oameni foarte răi o parte, dar au fost și oameni care erau îngeri și chiar spuneam că înseamnă că și în iad mai sunt și îngeri, pentru că au fost câțiva oameni care, într-adevăr, probabil că fără ei cu mult mai greu puteam să trecem peste perioade mai dure sau mai grele...

Puteți să menționați nume, dacă le mai știți ?

Da, un om foarte-foarte cumsecade la Aiud a fost Marcu... Avea gradu' de plutonier. A fost un om excepțional. Când observa că vine un ofițer superior, începea să strige, să urle, dar niciodată n-a făcut un raport sau n-a înjurat un deținut... Era un om excepțional. Sau, tot așa, a fost unul Socaci. El avea o fată căsătorită la Remetea¹², iar eu am avut

12. Localitate în județul Alba, în apropiere de Aiud.

foarte mulți prieteni care au lucrat acolo, la fosta fabrică de lapte. Și un coleg de-al meu, care a fost șofer la Remetea, a dus acasă pe fică-sa, cu ginerele lui. Și, la un moment dat, a întrebat că dacă mă cunoaște. Și prietenul ăsta a zis: „Da, sigur că da. E un prieten din copilărie”. Și atunci m-a chemat la o parte și mi-a zis: „Uite ce, cutare a fost la mine și îți trimite salutări, să ai grijă de tine. A vrut să-mi dea niște bani să-ți aduc să ai posibilitatea de a cumpăra ceva și i-am spus că nu pot să îți aduc bani, că nu ai ce face cu ei, și eventual dacă vrea să trimită ceva mâncare”. Atuncea mi-a adus niște prăjituri... Deci ce vreau eu să spun? Faptul că sunt și oameni care... prin asta și-a pus propria libertate în pericol.

Și după aceea, mult timp mi-a adus așa un pachetel de la colegi și mereu ducea vești și aducea vești... Nemaivorbind că în '73, de Paști, a adus o sticlură mică cu vin. Dacă ar fi aflat cineva despre acest lucru, cred că ar fi primit cât aveam eu... De aceea vreau totuși să spun că au fost oameni și oameni, cu anumite gesturi foarte bune... Au fost și oameni duri, cum a fost în aceeași secție cu noi plutonierul-major Stan, care... te mânca pur și simplu. A fost un om foarte-foarte rău. A fost ca un șacal... Vedeți, pe de o parte a fost Marcu, pe cealaltă parte a fost Stan sau alții asemenea...

Au fost alte întâmplări mai spectaculoase care să le fi reținut ?

Au fost evadări... Aiudul se cunoștea că e penitenciarul de unde nu se poate evada... Și totuși au fost două evadări, dar din partea celor de la drept comun. A fost o încercare de evadare și de la deținuții politici, în '65, însă au fost turnați și nu s-a reușit... Dar de la drept comun au fost în '67. De la drept comun foarte mulți lucrau pe șantiere, cu gardienii lângă ei. Și 2 inși au reușit să ia arma gardianului de la punctul de lucru și au fugit. Au luat-o spre malul Mureșului, însă după foarte scurt timp au fost prinși. Au fost aduși în penitenciar, puși la izolare și bătuți foarte crunt... Unul dintre ei, chipurile, s-a spânzurat în celulă, în Zarcă. Și, foarte interesant, modalitatea prin care au vrut să explice gardienii cum s-a spânzurat : că ar fi rupt din cearșaf și l-a agățat de becul care era în fiecare celulă și care ardea zi și noapte, pentru că celula nu avea altă sursă de lumină... Dar aceasta n-ar fi fost posibil, în primul rând pentru că în izolator nu există cearșaf, iar în al doilea rând becul e la o înălțime la care nu poți să ajungi. Erau vreo 3 metri, că sunt foarte înalte aceste încăperi...

Dar nu exista pat în camera de izolare ?

Era un pat de fier, peste care era pus un placaj, care se lăsa jos seara din perete... Dar n-aveai posibilitate să te ștrangulezi, că n-aveai cu ce. Mai ales că nici nu puteai să ajungi acolo... Deci el a fost bătut cu bestialitate, din care cauză a murit... Și după aceea, ca să nu fie ei acuzați că a fost bătut și a fost omorât... au înscenat sinuciderea.

A mai fost un caz când, tot așa, unul tot de la drept comun a evadat. Este un mister cum a reușit să iasă din incinta penitenciarului printr-un canal. Bineînțeles că și ăla după vreo 3 zile a fost prins și adus înapoi...

Ce ați făcut dumneavoastră după eliberare ?

După eliberare n-am mai reușit să continui facultatea, pentru că nu mi s-a dat acest drept. Nici cel puțin o școală de maiștri n-am reușit să termin, cu toate că îndeplineam toate condițiile. Nu m-au lăsat, pentru că, atuncea când am vrut să fac, au spus nu, că nu sunt membru de partid...

La o școală de șoferi la care m-am înscris în '84, după ce am terminat partea teoretică, într-o zi, mi-a fost dat în mână dosarul. Am întrebat : „De ce ?”. Nimeni nu

știa... Și după ce m-am dus în audiență la comandantul de la Circulație, până la urmă fără nici o problemă mi s-a aprobat dosarul. Am continuat, dar singurul necaz l-am avut că am fost de vreo 7 ori la examen, până ce am reușit...

La Securitate ați mai fost chemat ?

Am fost chemat de mai multe ori. Mai mult, în '88, la o ședință, da' acumă nu mai știu dacă era o ședință de sindicat sau una de producție... Numai că era acea perioadă când n-aveai ce mânca, când degeaba te duceai la magazine, că nu găseai nimica... Și am avut atuncea o ieșire și am spus : „Cum se poate așa ceva ? Lucrez aicea, am copii mici și n-am ce să le dau de mâncare. Și cum ? Dacă lucrez și am bani, de ce nu pot să cumpăr ceea ce vreau ? ”. Și așa mai departe... Bineînțeles că în acea perioadă emisiunea în limba maghiară la televiziune a fost interzisă... Și am spus că și eu sunt cetățean român care contribuiesc la casieria statului, ca orice alt cetățean, și de ce nu pot și eu să văd o emisiune în limba maghiară ? Și din această cauză, după 1 an de zile – am rapoartele de la CNSAS – am fost chemat la Securitate și probabil, dacă nu interveneau evenimentele din decembrie '89, m-ar fi arestat din nou... Altfel, acum am familie, am copii și sunt bucuros că sunt bine...

Eu vă mulțumesc foarte mult.

Și eu vă mulțumesc... și n-am decât să vă felicit (râde – n.n.).

Dolj

Eugeniu Bălașa

S-a născut la 18 august 1929 în Cioroiul Nou, județul Dolj. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : liceale. Profesia : contabil. A fost arestat în 2 octombrie 1959 și condamnat la 18 ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Craiova, Jilava, Periprava. A fost eliberat în 28 iulie 1964. La data interviului locuia în Craiova. Interviu realizat de Cosmin Budeancă în 18 mai 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Constantin Vasilescu, editarea – Cosmin Budeancă. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cota 115.

Povestești-mi pentru început ce ai făcut de ai ajuns un „dușman” al regimului !

Am făcut niște scrisori pe care le-am răspândit prin oraș. Le scriam de mână cu litere de tipar și cineva a suflat sau eu știu ce s-a întâmplat ? Că ei zice că după amprente. Da' eu cred că nu după amprente... a suflat cineva, vreunul dintre noi.

Erați mai mulți care vă ocupați de treaba asta ?

Vreo 5 inși.

Și ce scriați în aceste scrisori ?

Să nu intre lumea în colectiv. Le arătam ce înseamnă colectivul... „Jos comunismul ! Jos CAP-urile !” Lozinci din astea scurte, că nu-ți citea omul polologie pe hârtie din asta... Asta scriam, nu altceva, pentru că dacă scriai prea multe nu le citea nimeni. Și dacă voiai să scrii mult trebuia și o foaie mare, și n-o lua nimeni. Și bilețele din astea am aruncat odată în gară acia... Le-am pus pe marginea peronului și când a venit trenul le-a împrăștiat. Nu s-a mai urcat nimeni în tren, că toată lumea fugea după bilețele...

Dumneavoastră când ai fost arestat ?

Păi, în '59¹. Eram angajat la Târgu Jiu la Trustul de Construcții. În ziua când m-a arestat l-am chemat pe șeful de șantier, inginerul Banu, din Dăbuleni era el, și i-am spus : „Domnu' inginer, eu în seara asta o să fiu arestat”. „Ei, pe dracu' ! De unde știi ? !” „Îmi suflă și mie o păsărică la ureche !” „Păi, și ce faci ?” „Păi, ce să fac ? Te duci să-i spui lu' nevastă-mea să nu m-aștepte, că nu știu când viu și dacă mai viu...” Între timp venise și nevastă-sa și a-nceput să urle aia, că eram prieteni : „Cum, mă, Eugene ? Cum să nu mai vii ?”. Și așa a fost... M-au luat de pe stradă, din fața poștii. Au zis : „Mergeți cu noi să dați o declarație !”. Și declarația s-a transformat în 5 ani. Că atâta a durat totul...

1. Potrivit fișei matricole penale din AANP, a fost arestat în 2 septembrie 1959.

Până atunci ați mai avut experiențe cu Securitatea ?

Eee, era mâna lor peste tot ! Am fost scos odată din examen, dar aia era altă treabă... Nu era Securitatea direct. Că erau turnătorii care te spionau...

Și ce vi s-a întâmplat după arestare ?

Păi, am stat două zile și o noapte în Târgu Jiu la Securitate, și de acolo m-au adus aici la Craiova pentru anchetă. Și am stat 1 an de zile fără mandat².

Cum s-a desfășurat ancheta ?

Ăăă... ancheta ? Ancheta... Era Toma Popescu, șeful anchetelor, care zicea : „La noi se intră prin asta !”. Avea o bucată de cauciuc, de anvelopă... Așa se făcea intrarea acolo... Toma Popescu am auzit că a fugit prin '89 prin nordul Ardealului. O mai trăi ? N-o mai trăi ? Nu știu...

Și ce vă pune să recunoașteți ?

Că am uneltit împotriva regimului. „Da' ăla cine e ? Da' cu ăla ce ai discutat ? Da' ce ați plănuit ?” Asta era ancheta. Și scriai la autobiografii tot timpul. Și dacă nu voiai să scrii... sau nu-i convenea lui ceva, se pune în funcțiune dunga aia de cauciuc...

Vă bătea și el sau avea oameni care executau ordinul ?

Hă ! Hă ! (râde – n.n.) Mi-aduseși aminte acuma de o treabă... Te bătea și anchetatorul și dacă intrai la regimul de anchetă pentru recunoașterea cine știe cărei fapte sau io știu ce informații voiau ei... venea bătaușul. Aveau un bătauș angajat, domne, care știa cum să bată ! Ăla te bătea la milimetru ! Asta era ancheta la Securitate. Iar Miron Cozma când a fost la închisoare a fost foarte rău tratat aci... Avea covor persan ! Și io am avut covor... da' de faianță. Iete, covor de plăci d-ăstea de faianță am avut. Și n-aveam voie de dimineața de la 6 până seara la 8 să ne atingem de pat. Nu exista așa ceva ! Și am stat la Securitate până în '61.

Dar cum de v-au ținut așa de mult în anchete ? N-ați recunoscut sau din ce motiv ?

Domne, am rezistat și eu cât am putut... Am rezistat cât am putut... Pe urmă am spus : „Da, domne, am făcut...”.

Și după ce ați recunoscut v-a băgat la proces ?

Da. Am fost 5 inși în proces. Eu am luat 18 ani, colegul meu, Cioc Constantin³, a luat 15 ani, încă 2 au luat câte 8, care au fost băgați la omisiune de denunț, printre care și frate-meu...

Dar și el v-a ajutat cu manifestele ?

Ei, le mai dădeam și lor și mai împrăstiau prin țară. D-asta l-a băgat la omisiune de denunț... Da' eu și cu Costică Cioc am fost judecați ca făptași, făptuitori...

Descrieți, vă rog, închisoarea din Craiova, pentru că ați trecut prin ea, chiar dacă pentru o scurtă perioadă.

Da, am fost în trecere prin Penitenciarul Craiova... În '60 ne-a judecat și în '61 am ajuns la penitenciar. Da' am stat puțin, 1 an și ceva, că eram în tranzit⁴. Cum eram așa

2. Potrivit fișei matricole penale din AANP, a fost înmatriculat la Penitenciarul Craiova în 10 octombrie 1960.

3. Constantin Cioc, născut la 12 octombrie 1922, în localitatea Bistreț, Dolj. A fost arestat în 12 mai 1960 și condamnat la 12 ani de închisoare pentru uneltire. A executat pedeapsa în închisorile Craiova, Jilava, Periprava, Gherla. A fost eliberat în 1 august 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

de pușini, când ne-au depus la penitenciar m-au băgat într-o cameră mare, cum intri imediat în stânga. Acolo nu erau decât în jur de 20 de paturi, și noi eram 150 de oameni. Vă imaginați în ce condiții se dormea? Că dormeam câte 3 în pat și n-aveam loc... Mai dormeam unul în brațele altuia pe jos pe padiment...

Acolo nu puteai să iei legătura cu ceilalți de vizavi. Nu exista așa ceva! Noi eram total izolați. Dacă n-aveai voie să vorbești cu vecinul? ! Mai vorbeam prin perete. De acolo s-a născut așa-zisul Morse și toate poeziile lui Radu Gyr au fost transmise prin perete. Dacă n-aveai voie să ai un băț de creion? ! Vă puteți imagina ce-nsemna să ai lemne în celulă sau în cameră? Un băț n-aveai voie să iei! În schimb aveam voie la DDT, pentru că ne-a umplut păduchii... Când i-am spus unui gardian: „Domne, avem păduchi...” imediat ne-au adus 3 saci. Și mai găseam prin saltele bețe, și se uda talpa de la papuc, dădeam cu DDT pe ea și rămânea alb... Și unul stătea cu spatele la ușă ca să nu vină caraliul să ne vadă, și altul scria pe talpă și ălalți învățau. Și așa învățam limbi străine: engleză, franceză, am învățat și ceva din turcă... Așa au fost condițiile noastre de detenție.

Da' cum v-am spus, n-am stat mult acolo, că penitenciarul din Craiova n-a avut regim de execuție pentru politici, era de tranzit. Penitenciare de execuție în Dolj erau la Poiana Mare, la Podari. Iar în Craiova penitenciarul și cu Securitatea era considerată de „tranzit”.

Dar la Poiana Mare era și spital și penitenciar ?

Secția zero de la Poiana Mare era numai pentru politici, și la Podari era un fel de spital, cam așa ceva.

Dumneavoastră l-ați cunoscut pe directorul de la Poiana Mare, pe Olaru ?

Olaru avea ca subunitate Poiana Mare, da' Olaru a fost la Podari. L-am cunoscut pe Olaru. A făcut și el un pic de închisoare, dar cred că înainte... Nu mai știu. A făcut parte dintr-un lot de studenți în '46, da' a făcut puțin...

Haideți să revenim la regimul de detenție de la Craiova! Cum era mâncarea ?

Acia ne dădea mâncare de la armată. Bună. Ce mâncau militarii mâncam și noi acia...

Cum era iarna aici în penitenciar ?

Era cald. Era calorifer.

Dacă totuși mâncarea era bună și era cald, cum de au murit atâția oameni, că au murit peste 100 de deținuți ?

Nu, sunt peste 220! Adică eu am găsit 117-118, cam așa ceva, nume scoase după certificatele de deces existente la primărie, deși nimeni nu ne-a dat vreo relație cum se caută... și ne-am orientat după numele declarantului, care era de la penitenciar. Da' câți au trecut pe acolo... și pe urmă a venit complectarea, au mai venit și alte informații și s-a ajuns la 227.

Dar nu e posibil ca printre ei să fi fost și de drept comun ?

Păi, tocmai, că după numele declarantului era numai de la secția politică...

4. Potrivit fișei matricole penale din AANP, în 10 februarie 1961 a fost mutat de la Craiova la Jilava, pentru a fi transferat apoi la Giurgeni.

Am înțeles. Și de la Craiova unde v-au dus ?

De la Craiova ne-a dus în Deltă... Bine, prin Jilava întâi... Acolo am stat vreo 2-3 luni aproape, și în 3 luni de zile am văzut de 3 ori soarele... Acolo erau camere mari care dădeau din una în alta... Și pe urmă, de-acolo, ne-a dus în Deltă...⁵

Vă amintiți la ce colonie ați fost dus ?

Păi, eram la Grindu... la vreo 4 kilometri de Periprava.

Ați putea aprecia cam câți deținuți erați acolo ?

Eram în jur de 2.000 și ceva de oameni acolo... și, dintre ăștia, 600 erau la infirmerie. Asta a fost condiția umană în care ne-a tratat regimul comunist. Din 2.000 de oameni, 600 de oameni inapți ! Acolo în colonie erai cam liber, numa' n-aveai voie să treci de la o baracă la alta. În cadrul barăcii acolo eram două sute și ceva de oameni, și mergeam de la unul la altul... Erau două dormitoare, unul în fața altuia, și erau câte 4 uși la o baracă din asta. Când era numărul, trebuia să intri în baracă și n-aveai voie să mai ieși nimeni de acolo. Și seara la 6 se închidea baraca și n-aveai voie să mai ieși afară... Și stăteam acolo toți și povesteam fiecare întâmplări din viață...

Și nevoile ni le făceam la tinetă... așa-i spunea la un hârdău. Și mai aveam un WC afară, la care ne scotea dimineța pe camere. Și aveai 20-30 de minute acolo timp pentru nevoi. WC-u' ăsta era ca de țară, săpat, nu cu scaun... o groapă podită. Dar nu în asta consta persecuția, ci în faptul că te ținea închis acolo în baracă și nu aveai aer... Păi, să stai atâția oameni într-o cameră... și ziua și noaptea, îți închipui că nu era chiar așa de simplu !

Ce munci vă puneau să faceți acolo ?

Munci agricole : prășit, cules. Practic eu am ajuns la prășit. Da' mie ăsta mi-a fost norocul, că n-am fost la stuf... că cei care au fost la stuf, săracii, cred că mai mult de jumătate dintre ei au murit ! Păi, să mergi cu apa până la brâu, să legi maldărul ăla... Domne, și era stuful acolo ca peria... N-am mai văzut așa ceva ! Trecuseră cu tractoarele și ieșise pe urmă mai des de cum era înainte... Și au murit de frig, au înghețat, s-au bolnăvit... vai de lume !

Acolo eu am mai avut noroc că la prășit am avut un brigadier care mi-a fost și prieten pe urmă, din Botoșani, Iuliu Nacu. Și ăla m-a luat la el în brigadă și m-a băgat la combine. Acolo eram 2, stăteam sus pe o platformă, puneam sacul acolo la combine până când se umplea, îl legam la gură, îl trăgeam și-l dădeam pe tobogan. Și o altă echipă îi ducea pe șlep...

Vă băteau dacă nu puteați să vă faceți norma ?

Nu, nu. Nu se bătea pentru normă... Aia a fost mai pe la început. Acum te bătea dacă te uitai chiorâș la gardian sau la vreun soldat. Domnule, dacă te scotea la poartă, te scotea ori ca să-ți ceaiă vreo declarație, ori să te confrunte cu cineva, sau la o ciomăgeală... Ne-au dus odată să luăm niște trestie, niște stuf, că voiau să facă niște grajduri acolo la Grindu. Și trebuia să facem 4 kilometri cu maldărul de stuf, care trebuia să aibă 90 de centimetri la diametru. Și pe drum au început să tragă fire din maldăr. Și... vă imaginați ce s-a făcut acolo pe drum dacă fiecare trăgea din față ? Când

5. Potrivit fișei matricole penale din AANP, a sosit în Jilava la 19 februarie 1961, iar la Periprava în 14 mai 1961.

am ajuns cu câteva fire de stuf la Grindu... Și a venit comandantul și când a văzut stratul de stuf de pe drum, l-a chemat pe șeful militarilor și zice: „Bă, soldat, tu ai văzut ce e pe drum?”. „Da, am văzut, să trăiți!” „Cine a aruncat?” „Păi, nu știu, că nu vor să spună.” „Băi, soldat, bă, ia-i fotografia verbală și adu-l la mine pe vinovat!” „Să trăiți, tovarășe comandant, nu vrea să mi-o dea!” (râde – n.n.).

Și iarna, de exemplu, ce făceați acolo?

Iarna? Stăteai pe cracă... cum ziceau ȣiganii. Cu regim de 90 de grame de pâine pe zi, un turtoi de 200 de grame și un fel de mâncare de arpacaș... că ăsta era baza, arpacașul. Sau ne mai dădea ciorbă de morcovi, mâncare de morcovi... cartofi mai puțin. Ce să mănânci?! Ciorbă de morcovi? Pune morcovul în apă, fierbe-l și mănâncă-l! Mănâncă ciorbă! Și ne mai dădea carne de cal... Nu știu de unde aduceau caii. Cred că din toată țara îi aduceau și acolo îi sacrificau... Și carnea ne-o dădea nouă... La început ne-o amesteca cu arpacaș... și am refuzat mâncarea. Și era un comandant, unul Craioveanu, era locotenent pe vremea aia, oltean de-al nostru, și ăla a spus: „Vă pregătiți mâncarea cum vreți!”. Și a băgat niște oameni de acolo de la noi la bucătărie și ăia mai băgau cartoful sau morcovul. Și pregăteau altfel mâncarea, că știau să gătească...

Dar de ce nu v-a plăcut carnea de cal în mâncare?

Păi, da' nu puteai s-o mănânci! Nu mi-a plăcut! Carnea de cal nu e pentru măn-căruri... Pe urmă am mâncat carne de cal, dar prăjită. Așa da. Mâncam numai friptură... Am avut pe unul care a trecut prin Pitești și care prindea șobolanii, îi jupuia, îi prăjea pe cărbuni și îi mânca... L-am găsit pe câmp, pe acolo, mâncând șobolani.

Mâncarea așa cum era... că vă spusei, aveai maximum 90 de grame de pâine și un turtoi și restul numa' zeamă de arpacaș. Arpacașul era hrana de bază! Eu eram subalimentat... ajunseseam până la 53 de kilograme... Mai aveam să slăbesc 1 kilogram ca să intru și eu la inapți, că acolo era prevăzut în rețetar o porție de fasole, că fasolea era considerată supraalimentare. Trebuia să ai minimum 22 de kilograme sub normal, da' n-am ajuns, că mai trebuia să slăbesc încă 1 kilogram... ăsta a fost regimul alimentar.

Dar când erați la cules nu puteați să mai mâncați câte ceva?

Am încăput vreo două săptămâni, cam așa ceva, la încărcat porumbul într-un șlep. Era o șiră, o stivă, de nici nu puteai să arunci până în vârf... de abia aruncam porumbul, așa era de înaltă. Era porumb mult. Cred că erau 1.000 de vagoane de porumb acolo. Și încărcam la șlep, pe unde îl duceau, nu știu... Și noi eram pe marginea Dunării, da' cordonul de gardieni era departe, și noi rupeam sacii și coceam porumb. A trecut odată un comandant de ăsta: „Băăă, păi trăiți bine, coaceți porumb!”. Asta era hrană mai bună, că porumbul copt e bun...

Da' nu totdeauna scăpam așa ușor... Odată, era un caraliu d-ăsta, un găinar, un bățauș, și m-a văzut odată și a zis: „Ai tăiat 2 porumbi!”. Și pentru 2 porumbi mi-a dat 10 zile de arest sever.

Altă dată, când eram la cules de porumb, ne dădea câte două rânduri și mai erau și din ăștia care erau mai vâjnoși și mergeau mai repede. Ei, dacă rămâneai în urmă, te lua la zor soldatul, că ieșeai din cordon și erai pasibil de fugă. De altfel au și fugit de acolo 2 deținuți, da' i-a prins. Erau 2 acuzați pentru trecere frauduloasă a frontierei în Iugoslavia. Unul a fugit de acolo din Deltă, a luat-o pe jos și l-au prins în nordul Basarabiei! A făcut două luni și ceva... Când a venit înapoi l-am întrebat: „Ce ai mâncat, mă, acolo?”. „Păi, furam. Găseam lumea pe câmp, vedeam că e o traistă pusă mai deoparte...

zburam." Și cu asta a trăit două luni de zile... Și au luat-o de la Dunăre, de la Chilia, până sus, în nordul Basarabiei, până aproape în Bucovina. Da' numai 2 inși au fost... Iar pe altul l-au împușcat în sârme. Că a fost băgat acolo sau cum a fost... nu știe nimeni.

Nu știți cum îl chema ?

Nu știu cum îl chema. Da' oricum se zice că ar fi încercat să intre el singur... A și strigat : „Trage, bă ! ”. Și l-a împușcat între sârme, că acolo era zonă interzisă la intrare și la ieșire, și două rânduri de sârmă ghimpată și între ele 2-3 metri lățime porțiune arată... Și n-aveai voie acolo... Dacă intrai în zonă interzisă, ăla din foisor putea să tragă. Da' și ăla care l-a împușcat se zice că un pic o luase razna, că a strigat la el un comandant de ăsta de-al lor : „Nu trage, bă ! Nu trage ! ”. Și ăla a tras. Și l-a lăsat în zona interzisă plin de sânge...

Cât ați fost închis ați avut dreptul la corespondență ?

Am trimis 5 scrisori și am primit 3 pachete în 5 ani... Da' eu nu ceream nimic altceva decât zahăr și țigări. Zahărul îl băgam în arpacaș ca să pot să-l mănânc și țigările... erau țigări. Aveai dreptul la pachet de maximum 5 kilograme. Eu ceream 2-3 kilograme de zahăr și 1.000 de țigări ca să am. Erau alții, în special ardelenii și ungurii, care cereau salamuri, de-stea...

Aveți vreo întâmplare mai specială din perioada petrecută la Periprava ?

Acolo cam toate zilele au fost la fel. Am făcut odată diaree... din apă, cred, că apă ne aducea cu sacaua din Dunăre. Mașina care se ducea încărcă din Dunăre apă și o împărțea la barăci. În timp ce mergeam cu brigada, de jur-împrejur înconjurați de militari cu pistoale automate... pentru că m-a prins, cum se zice, nevoia, am ieșit din rând și m-am dus într-un șanț acolo alături. Nu mi-a făcut nimeni nimic, da' când a venit seara, aveam un unchi, văr primar al lui mama, care era acolo, îl chema Ghițoica, și când a venit ăla zice : „Ce făcuși, mă ? ”. Îi spusese alții mai înainte ce se-ntâmplase... „Păi, ce să fac ? ” „Ieșiși din rând.” „Și ? ” „Păi, putea să te împuște ! ” „Păi, ce era să fac ? Ce câștiga ăla și ce pierdeam eu ? ! ” A început să plângă : „Ce-i spuneam io lui mă-ta când mă duceam acasă ? ”. Se simțea cumva responsabil pentru viața mea... El era om în vârstă, aproape de 60 de ani, și eu aveam 33.... El a ieșit cu vreo lună și ceva înaintea mea. El era optimist, pe mine nu mă interesa viața ! Când m-au depus la penitenciar la Craiova, n-am știut ce pedeapsă mi-au dat, și grefierul zice : „Știi ce pedeapsă ai ? ”. „Nu știu.” „18 ani.” Eu am răs... „Cum, domne, răzi ? ! ” „Da' ce să fac ? ” „Păi, 18 ani ! ” „Domne, în 18 ani ori moare măgarul, ori pierе samarul ! ” „Ia uite, domne, ce concepție la ăștia ! ” Păi, așa era ! Ce, io mă așteptam să mai ies de-acolo după 18 ani în condițiile alea ? !

Tot acolo în Deltă eram, la vreo 3 ani după ce m-a arestat, când m-au chemat la poartă ca să iau la cunoștință de hotărârea de divorț, că soția a dat divorț. S-au făcut presiuni că o dădea afară din serviciu și cu ce era să trăiască ? Și m-a scos când am primit citație, am confirmat de primire, am semnat și acum urma sentința. Și după ce m-au scos la poartă să semnez luarea la cunoștință, când am venit înapoi în dormitor, când le-am spus pentru ce m-au scos, cum erau paturile suprapuse... s-au umplut paturile. Le-a fost frică la toți să nu fac vreun șoc depresiv. Și au început cu sfaturile : „Să-și vadă de treabă ! ”. Unul : „Băi, eu am lăsat copilul de 5 ani, acumă trebuie să aibă paișpe... e copil mare, e flăcău. Fii cuminte, să-ți vezi de treabă, că nu se-ntâmplă nimic. Ieșim noi de aici.” Și le-am zis : „Vedeți-vă, bă, dă treabă... Asta e ! ”.

Și până la urmă v-ați eliberat mai repede decât ați sperat...

Da⁶. Da' când intrai la ei, nu mai aveai speranță de ieșire... pentru că te condamna și când se termina pedeapsa îți mai dădeau administrativă sau îți stabilea domiciliu în Bărăgan și n-aveai voie să pleci de acolo mai mult de 10 kilometri maximum. Și a venit '64, și atuncea Indira Gandhi a intervenit pentru noi, și nu ieșeam, dar s-a pus problema clauzei națiunii și pe chestia asta Gheorghiu-Dej a căpătat clauza națiunii, că altfel nu i-o dădea.

După ce ați fost eliberat ați venit în Craiova ?

Da, am venit în Craiova, nevasta m-a așteptat, m-am recăsătorit a doua oară...

Ați mai avut probleme cu autoritățile ?

Până în 22 decembrie '89 am avut o mașină la fereastră și una vizavi. Ce voiau ! ? Ieșeam cu țigarea aprinsă... da' nu pleca dracu' de acia de la poartă. Stăteau acolo... și probabil că aveau și aparate de ascultat... Ba ceva mai mult : nevastă-mea s-a și speriat odată când i-a văzut pe unii cum priveau la mine în cameră. Săreau gardul, intrau în curte și priveau pe fereastră să vadă ce fac... vorbesc la radio, cine știe ce imaginație aveau ei. Ăștia au fost Securitatea ! Și astăzi sunt nevinovați, săracii ! Nevinovați ! Nici rahat n-au mâncat, nici gura nu le pute !

Vă mulțumesc mult.

6. Potrivit fișei matricole penale din AANP, s-a eliberat în data de 28 iulie 1964.

George Silviu Bălănescu

S-a născut în 6 octombrie 1926 în Craiova, județul Dolj. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : 1 an Facultatea de Drept. A fost arestat în 4 februarie 1949 și condamnat la 3 ani de închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Craiova, Jilava, Aiud. A fost eliberat la 11 februarie 1953. La data interviului locuia în Craiova. Interviu realizat de Cosmin Budeancă în 18 mai 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Constantin Vasilescu, editarea – Cosmin Budeancă. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cotele 119, 120.

Să începeți, vă rog, prin a-mi spune câteva cuvinte despre familia dumneavoastră.

Familia mea a fost una mai de mijloc... și poate și asta m-a determinat să am niște simțăminte mai românești... Tata a fost ofițer activ și n-a acceptat nici situația cu venirea nemților și cu toată tragedia ce a urmat... Încă de atunci, în discuție cu colegii lui spunea că americanii... nu știu ce... A fost dat afară de la armată, bineînțeles, și așa mai departe... Nu a suferit o detențiune, ca să zic așa, dar o dată la o lună, o lună jumate, venea, îl ridica și îl ducea. Și când venea, săracul nu mai era în stare să stea pe nici o parte în pat, că vorba aia... de la câtă bătaie lua... Că îl tot ducea că să dea relații, informații... Or, el a fost un om integru și nu concepea acest lucru... Și mama, la un moment dat, săraca, tot regreta... și zicea : „Nu trebuia să te las eu să ascuți când taică-to vorbea, că uite ce se poate întâmpla...”

Dumneavoastră cu ce vă ocupați în perioada anterioară arestării ?

Domne, în '48 eram student la Drept. Și, practic, trăind în acest mediu, cu o parte din prieteni, din colegii de liceu, ca tinerii, la un păhăruț de nu știu ce, la o distracție, mai era și treaba asta : „Mă, nu mai scăpăm de nenorociții ăștia, de comuniștii ăștia...”

Și în 1945 au reapărut partidele vechi, liberal, țărănist, socialist al lui Titel Petrescu. Și fiind în mediul nostru și oameni care făcuseră politică înainte, sigur că au început să fie și discuții de altă natură, de organizarea partidelor, de nu știu ce... Era unu' din băieții unui fost deputat liberal, nașul și bun prieten cu familia care o botezase pe sora mea, tot așa a fost deputat în parlament pe vremuri, și comenta, și mi-a intrat în sânge treaba asta... vorba aceea. Și, ca să o scurtez, de aici a pornit toată treaba..., dar să știți că nu regret. Și la un moment dat vine cineva... ca să zic așa, viitorul cumnat... încă eram în liceu, în ultimul an, urma să dăm bacalaureatul, și zice : „Mă, uite, a venit la mine un oarecare Adrian Pătru¹” – taică-său avea o mică fabricuță de pâine, se mișcase

1. Adrian Pătru, născut la 22 octombrie 1924 în comuna Dioști, Dolj. A fost arestat la 10 decembrie 1955 și condamnat la 4 ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisoarea Craiova. A fost eliberat în 1956. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

un pic după '45 – „și are o organizație. Nucleul e la București, are legături serioase și ar fi dispus să dea și concursul dacă și noi ne organizăm, ca în eventualitatea în care ar fi ceva, să știm la cine putem apela să putem interveni”. Gândeam noi... cu o floare nu se face... (râde – n.n.). Dar am zis : „Da, sunt de acord”. Și am fost de acord mai mulți. Ne adunasem vreo douăzeci și ceva... Era în perioada aceea o criză de făină, de carne, de de toate... Și Adrian Pătru, cel care propusese treaba asta, făcea și astfel de tranzacții, căra făină la București, nu știu ce... Că el terminase liceul cu vreo 2 ani înainte, da' nu reușise la facultate... Și, la un moment dat, viitorul meu cumnat și ceilalți colegi ne-am întâlnit și am zis : „Măi, ăsta tot ne amână. Hai să ne facă și nouă legătură, și dacă nu poate să vină la noi un reprezentant de la ei, să mergem noi să vedem ce intenționează, ce gânduri au și cum văd rezolvarea. Altfel ce facem ? Stăm de vorbă și nu realizăm nimic...”.

Cum treaba asta tot trena, la un moment dat am avut aceeași discuție : „Bă, ăsta ne tot pasează”. Făcuse și un sistem de legitimație... era atunci o bancnotă nu știu de cât, nu mai rețin ce valoare avea... luase de la bancă în serie și zicea că aia e legitimația. Și cel care avea acea bancnotă între seria de... și seria de... este omul nostru, reacționar, contra partidului. Dar, bineînțeles, că noi trebuia să îi dăm de vreo 10 ori valoarea, care era socotită cotizație. Și am făcut și această tranzacție și la început toți am fost de acord, însă la un moment dat am zis : „Mă, ăsta nu se mișcă cu nimica. Am impresia că face speculații, dar e treaba lui, îl privește, bine că se descurcă. Da' nu cumva, în felul ăsta, cu banii noștri el a agonisit un fel de fond de rulaj, ca să poată să-și facă treaba ?”. Ei zic : „Mă, s-ar putea să ai dreptate. Părerea mea e să-l chemăm odată, să ne întâlnim cu toții. Nu-i spunem ce ne-am gândit noi, să nu-l jignim, poate e de bună credință...”. În fine, a venit la întâlnire și tot așa zicea că să avem răbdare. Și atunci i-am spus : „Măi, Adriane, uite care e treaba... punctul nostru de vedere îl spun eu... ceilalți dacă s-au răzgândit pe parcurs pot să intervină. Văd că trenează treaba asta. Sentimentele ne rămân aceleași, suntem aceiași oameni, poți să apelezi la noi zi și noapte când va fi cazul, dar părerea mea e că decît să vorbim fără să realizăm ceva... Că la un moment dat, cine știe ce, să nu transpire pe undeva și... Dar dacă din colegi, din prieteni, sunt care se răzgândesc și vor să continue treaba, n-am nimica contra... Dacă mai găsești și pe alții în continuare, fă-o, eu voi fi fericit dacă reușești să faci o organizație de talie mare, dar eu unul mă retrag din această mișcare revoluționară română”.

Dar avea o denumire această organizație ?

„Mișcarea Regalistă” i-am zis noi la început, că era monarhie atunci... Și asta a fost toată treaba, ne-am rupt de această organizație... Și, pe urmă, după ce ne-am rupt de acest Adrian Pătru, am zis între noi, isteții : „Măi, noi totuși trebuie să facem ceva, că e păcat, nu ?”. Taică-său lu' prietenul ăsta al meu, cu care am devenit apoi cumnat, avea o tipografie și zic către el : „Mă, fă rost de la taică-tău de acolo de niște litere, vorba aia... pe șest, și să redactăm noi niște manifeste. Le lipim pe ici, pe colo, când plecăm pe la facultate, le mai aruncăm de prin tren, le împrăștiem, măcar să facem ceva...”.

Între timp am luat examenele la facultate, eu la Drept, celălalt prieten la ASE, ne-am dus la București și acolo pur și simplu ne-am apucat de treabă. Am redactat un manifest în care arătam în ce stadiu vor ajunge țărani cu colhozurile. Și cum nu eram din familii procopsite, din ce ne dădeau părinții, am adunat câte puțin zi de zi să cumpărăm hârtie și am făcut matrița manifestului... Era ceva foarte simplu : decît o puneam și gata, ieșea ca la xerox. Și am împrăștiat prin București și în Craiova când am venit după examene. Într-o noapte am împrăștiat prin tot orașul. Am aruncat pe unde știam că sunt cozi la

pâine, unde se aduna lumea dimineața... am aruncat și din tren când am plecat pe urmă înapoi la facultate...

Nu știu cum, ghinionul nostru a fost că printre cei mai mari români dintre noi... era unul care era nepotul unui subofițer de Securitate. Și aproape la un an de zile după aceste discuții, pe 15 august 1949, noaptea, ne-am trezit arestați.

Ați putea detalia puțin cum s-a desfășurat arestarea ?

Da. Era în 1949². Aveam o verandă cu geamlâc mare, cu scări, ușile de metal, și pe la ora 3 noaptea, mare balamuc... Sigur, mama era speriată, taică-meu care era pățit a considerat că a venit după el și i-a zis : „Lasă, dragă, că nu e nici o problemă, chiar dacă mă duc o să viu înapoi, că nu e prima dată...”. A coborât taică-meu în pijama și s-auzea : „Bălănescu Țutu unde e ?”. Așa îmi spuneau mie prietenii... Au intrat o mulțime de haidamaci, percheziție, și : „Îmbracă-te, ești arestat, mergi la Securitate !”. În fine, până la urmă, mama a leșinat, eu nu voiam, eram căpos, vorba aia, că eram tinerel, dar, totuși, am zis : „Domne, merg, nu refuz, că știu că degeaba mă opun, deși cred că nici nu aveți mandat de arestare sau de percheziție, dar până mama nu și-o reveni, eu nu plec de aici ! Poate dacă mă luați pe sus...”. În fine, până la urmă mama și-a revenit și am vorbit cu ea : „Stai, mamă, liniștită, că nu o să fie o problemă, că nu e nimic”. Ea, săraca, nu visa atunci și nici eu nu mă gândeam la clipa aceea că problema transpirase. Și vă dați seama că mama sau taică-meu... s-ar fi dus ei de o mie de ori, numa' să nu mă ia pe mine.

În fine, ne-a ridicat și pe mine și pe tata (el era ofițer la infanterie în Caracal atunci) și ne-a dus la Securitatea din Caracal și ne-a băgat în beciul Securității... Până la urmă ne-am adunat vreo 39 de persoane... mai în vârstă, mai tineri. Pe o parte dintre ei nu-i cunoșteam, dar o parte îi știam... Dar nu puteam comunica, că stam cu fața pe cărămizile alea, cu mâinile pe pereți și nu aveam voie să mișcăm sau să vorbim... În fine, nu ne-a anchetat acolo, că ne-a urcat într-un camion și ne-a dus la Securitatea de la Craiova, aicea pe Câmpia Islazului, unde se amenajase atuncea sediul... noi făceam inaugurarea celularului Securității, adică beciurilor clădirii respective, în fapt o casă naționalizată cu etaj.

Cum erau celulele Securității din Craiova ?

Erau cu două paturi de scândură suprapuse, cu o rogojină fiecare... Și ne-a băgat acolo câte 2. Și era celula aia fără utilități. Și cum nu te scotea afară... de multe ori, vorba aia, ajungeai de urina pe tine sau, pentru că nu aveai cu ce să te schimbi, că erai în ce te luase de acasă... mai făceam pe lângă tocul ușii... Da' bineînțeles că mâncam bătaie când mirosea plantonul, care era tot securist... să-l ia dracu ! „Ce ai făcut, bă ! ?” „Nu am mai putut, domne, v-am bătut în ușă, ce vreți să fac acum ? Unde era să fac, în sân ?” Deci astea erau condițiile. În plus mai era mâncarea... sub orice critică și anchete.

Cum se desfășurau ?

În special le făceau către seară, noaptea, bineînțeles ca să fii mai timorat, mai speriat... Da' ei au mers pe altceva... Adică nu ne-au spus ce știau, da' nici noi, bineînțeles, chiar dacă eram tineri și n-aveam experiență, totuși, ne dam seama că nu trebuie să zicem : „Da, domne, uite ce am vrut să facem...”. Nu le-am povestit cum v-am povestit și dumneavoastră. Căutam să aflăm de la ei ce știu ei... Și ziceam : „Nu, domne, nu am făcut nimic. Nu știu nimica, nu cunosc pe nimeni...”. Așa o țineam toți... Da' din păcate, după vreo două săptămâni, a cedat unul dintre noi, mai slab de înger... Dar nu-l pot acuza, că în teroarea aia foarte greu putea cineva să reziste la infinit... Și,

2. Potrivit fișei matricole penale a fost arestat în 4 februarie 1949.

după două săptămâni, respectivul a dat o declarație. Și a venit după-aia anchetatorul : „Păi, bine, mă, ce ai spus voi aicea și ce a spus ăsta... ai vrut să faceți o organizație ? ” „Nu știu, domne, e inconștient ! L-ai speriat așa de rău încât a declarat ce a visat ? E nebun, nu știu ce dracu' s-a gândit ! Eu nu cred, aduceți-l să mă confrunt cu el să vedem dacă el zice că a discutat cu mine treburile ăstea... ”. Căutam pe toate căile să scap... Dar confruntarea nu o admitea în nici un caz cu nici unul. Până la urmă... mi-a citit declarația, și asta a făcut-o sigur cu toți. Și, într-adevăr, spusese mare parte din ce concepușem noi, din planul nostru, dar nu spusese că dacă ne dăde ăla de la București niște dinamită... nu știu ce făceam, dinamitam casa sovieticilor din oraș unde era armata, că ei aveau în fiecare oraș un astfel de nucleu... podul de cale ferată de la Stoenestii, care era la 12 kilometri peste Olt și care făcea legătura cu Bucureștiul și așa mai departe. În fine. Și ăla fie că uitase de alea, fie că nici ei nu știau aceste treburi și nu l-au întrebat, da' s-au legat mai mult de acel manifest, că ăla a dat manifestu' lui unchiu-său și... de aici a pornit toată treaba.

Îți dădeai seama că trebuie să rezisti cât poți de mult, dar pus în fața faptului împlinit, totuși, nu am vrut să recunosc... Că în plus îl forțase pe viitorul cumnat să declare că am avut legături cu americanii, că am avut depozit de armament și de trotil în Munții Făgărașului. Scrisese și treburi de astea, or, de așa ceva nu fusese vorba. La un moment dat m-a băgat în celula aia unde era permanent întuneric și nu aveai spațiu decât din perete până în ușă și nu puteai să te miști aproape deloc. Nu-mi da apă, nu-mi da să mănânc... Mă amenința : „Dumnezeii mă-tii, te duci la Neagra și o să stai acolo până când oi muri, dacă nu vrei să recunoști ce a spus acest Nițu Ion³. Când te hotărăști, chemi plantonul și te aduce la mine, dacă nu, ai să crăpi acolo”. În fine... pus în fața faptului împlinit, după vreo 26 de zile... am ajuns la concluzia că nu mai merită...

Pe dumneavoastră v-au bătut în anchetă ?

Două săptămâni n-a stat de vorbă cu mine cum stăm noi de vorbă acum... vorba aia. M-a bătut. Mi-a rupt părul din cap, am luat pumni în față... Aveau un sistem... ceva de nedescris. De exemplu, un caz : puneau două scaune cu spătar, spate către spate, îți lega picioarele jos și mâinile, avea o bâta care ți-o băga printre picioare, și după aia, cu un haidamac de-al lor, te lua și te puneau pe scaune și veneai în cap... Era vai de mine tensiune și atunci îți mai dădea tâmpitul ăla de neom și la fund sau pe unde nimerea cu un pulan de cauciuc.

Și ofițerul ăla care m-a anchetat, de exemplu, dintr-o discuție a făcut un dosărel... Și cu mulți au făcut așa, că venea și după o discuție de aia ne dădeam seama că ei știau situația și ziceam : „Mă, nu mai ține figura, scriu aci și am terminat balamucul...”

Adică după toată filiera asta de calvar prin care trecusem... mi-am dat seama că acasă oricum nu mai ajungeam. Și am zis în sinea mea (nu aveam experiență prea multă, de abia făcusem un an de Drept) : „Sigur o să ne trimită în judecată și la Tribunal o să infirm măcar alea cu americanii și o să spun că ne-a terorizat”. Și după 26 de zile când m-a dus a început să mă ia la pumni : „N-ai venit, mă, Dumnezeii mă-tii, ți-ai bătut joc de mine 20 și ceva de zile ! Nu puteai să recunoști ! ? ”. „Dați-mi hârtie și dictați-mi să scriu ce vreți și să vedem dacă o să puteți să dovediți aceste acuzații ! ” Și după vreo

3. Ioan Nițu, născut la 20 iulie 1928 în Caracal, Olt. A fost arestat la 10 septembrie 1949 și condamnat la 5 ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Craiova și Târgu Ocna. A fost eliberat în 16 august 1954. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

5 sau 6 zile, că asta s-a întâmplat în perioada aia în care absolut toți au declarat, ne-a depus la penitenciar la Craiova, tot în regim de celular... până la judecată. Există și acum celularul acela aici în penitenciarul din Craiova.

Ați putea face, vă rog, o descriere a închisorii din Craiova ?

Regimul era așa : celula avea o fereastră sus, de nu puteai să vezi afară. Jos era beton. Aveam două rogojini, una pe dreapta, una pe stânga... și atâta era celula, mai mult nu era. Înăuntru eram două persoane. Dimineața, avea grijă să vină gardianul la numărătoare, că parcă dispărea vreunul... Și atunci trebuia să ai betonul ăla de la rogojini până la ușa spălat. Vă dați seama că seara ne da un pic de apă, și de băut și de spălat... Și bineînțeles că milițianul ăla care era de pază găsea fel de fel de motive : „N-ai spălat, bă ! Te pun să speli cu limba pă jos ! Ce, asta e curățenie ?”. Da' cu ce dracu' să speli, că-ți da o gamelă de apă seara... Eram 2 inși, două gamele și ori să bei, ori să te speli și tu dimineața, ori să speli pe jos... Și ce făceam : luam apă în gură, ca să facem economie, și cu o cârpă care rămăsese de când primisem primul și ultimul pachet, puneam pe ea și udam cimentul ăla ca să-l vadă boul ăla că e spălat... Iar ca să ne spălăm izmana sau cămașa, tot așa, cu apă din gură o udam, frecam jegul ăla, că n-aveam nici săpun, și după aia tot cu apă din gură ziceam că o clăteam...

Și dormeam pe acele rogojini, fiecare cu câte o pătură din ce se arunca de la armată, parcă erau mâncate de șobolani, oricum făcute aproape praf... Nu exista să ai pernă sau altceva, Doamne ferește. Pereții vara transpirau și se umezeau, iarna, de la căldura corpului se umezeau iar, și ajunseseră verzi de mucegai. Nu am avut căldură deloc, că nu era vreun element de calorifer.

La ușa, la intrare în celulă, era o tinetă, un mic hârdăiaș pentru necesități și pentru ca să te speli dacă voiai, deși nu aveai cu ce, săpun sau apă și nici șervet să te ștergi. Acolo ne făceam toate necesitățile 24 de ore... ne mai uita de multe ori domnul milițian și 48 de ore... Cu acea tinetă ne scotea pe câte unul din noi din fiecare celulă să o deversăm... Unde ? Lângă careul circular era zidul din afară a penitenciarului și erau două gropi mari de tot... în care de ani de zile se deversau aceste tinete. Deci nu era toaletă sau ceva canalizare... Și ne scotea la aer, la o așa-zisă plimbare o dată pe săptămână... Și plimbarea era în jurul acelor gropi, unul după altul, la distanță de 3-4 metri, cu mâinile la spate, cu capul în pământ, nu aveai voie să vorbești, și așa mai departe. Vă dați seama cum era aerul care îl inspiram...

Și ne plimbam pe lângă acele gropi... Și ca să vă dați seama în ce stare de abrutizare poate să ajungă un om... pe lângă gropile alea creștea o iarbă mai consistentă, așa-zisă grașiță, și foarte mulți dintre deținuți smulgea cât putea din iarba aia, o băga în sân și venind în celulă o pune în gamelă, o stropea cu un pic de apă și o mânca... Mulțumesc lui Dumnezeu că mi-a dat tăria să rezist, să nu fac așa ceva, deși, vorba aia, nu pot să zic că, în acele condiții, dacă făceam acest gest mi-ar fi fost rușine...

Cum era mâncarea ?

Mâncarea... Dimineața ne da 250 de grame de pâine, adică o felie de pâine făcută în formă... Cu o cutie de conserve care avea un băț prins pe post de coadă și la care îi spuneau polonic... ne da o porție de mălai fiert, terci, dar dacă ar fi fost consistent ar fi fost excelent, dar era o zeamă chioară... nici mălai nu era în ea. La prânz tot cu o cutie de conserve, dar mai mare... venea cu zeama. Era de castraveți acri, de varză... plină de mucegai... Adică ce nu vindea aprozarul era bun la pușcărie, vorba aceea... Ne da

cartofi de două ori pe săptămână... Da' nici măcar de coajă nu era vorba să-i curețe, dar să-i mai spele... Așa. Dar de ăia să fi avut cât de mulți și ai fi fost fericit dacă îți pica o jumate de cartofior... Chiar discutam între noi, acolo : „Mă, eu nu am decât atâta...”. Parcă te durea sufletul când îl auzai pe ălălalt că are mai mult sau mai puțin... Și o dată pe săptămână, vinerea, că era zi de post, vorbă vine, că nu țineau ei cont de treaba asta, ne da ciorbă de fasole... Da' atât de puțină fasole era că număram boabele : „Mă, eu am găsit 15 boabe, tu câte ai avut ? ” „Am avut atât.” Iar când era fasolea ne da și mămăligă, un paralelipiped, că dacă era cub era mai groasă... Și mâncam zeama aia dintr-o gamelă cu 7 petice de cârpe, tot așa ce se arunca de la armată... și cu o lingură de lemn, că dacă era de metal ne tăiam gâtul cu ea... Și savuram zeama aceea, așa-zisă ciorba, opream acele boabe numărate, le frecam cu lingura, puneam mămăliga și făceam un fel de terci... Apoi îl aranjam frumos, dichisit, și luam câte puțin... savuram.

Era o teroare fantastică lipsa de hrană. Aveai o senzație dureroasă... Ha, și acumă parcă simt. Să trăiești zi de zi, ceas de ceas, ani de zile cu această teroare că... „mie nu mi-a picat decât 5 boabe, că nu mi-a dat decât un castravete...” și pe ăla nu poți să-l mănânci că e prea acru... și așa mai departe.

Seara, aceeași poveste... Și după fiecare așa-zisă masă, venea repede cu apa... Nici nu apucau de multe ori să mănânci terciul ăla... că tu voiai să-l mănânci mai așa... mai tihnit, voiai să te amăgești că mănânci mai mult... Și de multe ori venea cu apa și nici nu îți da voie de clătit gamela sau așa... Și-ți puneă un polonic din ăla de apă care era de dimineață până la prânz, de la prânz până seara altul și seara altul... Și din apa aia urma să te speli pe față, să-ți speli izmana, cămașa...

La dușuri nu vă scotea ?

La baie ne scotea poate o dată la 3-4 luni... Atunci zicea că ne duce la baie. Și iarna, dacă se întâmpla, ne dezbrăcam în pielea goală, și nu era calorifer sau ceva cald... Și zicea : „V-ați dezbrăcat, mama voastră ? Gata toată lumea ! ? Treceți sub dușuri câte 2-3...” , că erau doar câteva dușuri acolo. „Dau drumu’ ! ” Câtiva stropi de apă, nici nu era prea călduță măcar... „Gata, jos săpunul ! ” Oprea săpunirea și al treilea nici nu mai apuca. După aia : „Șterge-te ! ”. Cu ce dracu’ să te ștergi, că nu aveam cu ce ! ? „Îmbrăcarea ! ” Și plecai pe afară prin frigul ăla de unde dracu’ era așa-zisa baie, până la celularu’ penitenciarului, care era la o distanță de vreo 300 de metri.

Cum făceați față frigului ?

Cu un ac care ne rămăsese ascuns și cu niște ață furată de ici de colo, toamna, când se răcorea, am cusut cele două pături și ne băgam amândoi în ele... Și stam și ziua de cele mai multe ori, iar noaptea la fel. Și, vorba aia, mai glumeam între noi : „Gata, e ora culcării”. Și cum îl chema, Ioane sau Stane... „treci la sac ! ”. Ne băgam amândoi acolo și căldura care o degaja corpul... mai încălzea un pic... Era pe sistemul sacului de dormit...

Vă și băteau în penitenciar ?

Nu. În penitenciar, nu. Numai ne agresau verbal... Și pur și simplu găseau fel de fel de motive ca să te ia să te ducă la Neagra... că aveau pe fiecare etaj câte una, și te băga acolo și nu-ți da să mănânci 24 de ore sau cât considerau ei... în funcție dacă ai făcut o grozăvie mai mică sau mai mare...

Puteți să apreciați câți deținuți erau în închisoarea din Craiova ?

Domnul meu, deci celularul avea parter plus 3 etaje și avea 15 celule pe etaj... deci vreo 60 de celule, și câte 2 într-o celulă... dar au fost la un moment dat, după vreo două

luni jumătate, când ne înmulțisem, că ne-a băgat câte 3. Ne făcusem aproape 200 în acele celule...

Printre cei care erau la etajul ultim, la 3, în ultima extremitate, au avut „fericirea” să fie domnul Penescu⁴, domnul Hudiță⁵... Știam mai mulți atunci... Erau vreo 5 pe care îi scotea la plimbare o dată la o săptămână, și atunci parcă era o zi mare... mai aveam curajul și mai reușeam să ne ridicăm un pic unul pe spinarea celuilalt și ziceam: „Uite, au ieșit săracii afară la plimbare...”.

Și a mai durat vreo 6 luni până când ne-a dus la Tribunal, până ne-a condamnat. Și venea în inspecție comandantul Securității, un colonel... da’ nu mai rețin cum dracu’ îl chema... Și venea cu câțiva de-ai lui, plus comandantul penitenciarului și milițianul care era de servici. Și deschidea fiecare celulă, da’ nu să vadă dacă ți-e bine, dacă ai nevoie de ceva. Singurul lucru care îl zicea era: „Bă, n-ați mai murit, mă, fire-ați ai dracului să fiți de nenorociți! Criminalilor! Să fi fost în locul Partidului v-aș fi spânzurat! Trebuia să vă împușcăm din prima zi! Mai cheltuiește statul bani cu voi aici!”.

Spuneți-mi, vă rog, cum s-a desfășurat procesul.

Aici în Craiova nu exista Tribunal Militar și s-a deplasat un complet de judecată de la Timișoara. Dar procesul nu s-a ținut în tribunal, probabil ca să nu se afle, ci într-o clădire din apropierea, care era dezafectată. Familia n-am avut cum s-o informăm, pentru că, practic, corespondența era interzisă. O carte poștală să ne fi dat și nouă la câteva luni... La un moment dat, săraca mama, de unde o fi aflat... că eu m-am prăpădit...

Dar să revin la proces. Completul de judecată ne-a băgat în boxă pe toți. Eram 27 din cei 39 care fusesem arestați... De ceilalți nu știam nimic, probabil i-a implicat în altă organizație, în altă aiureală. A venit la noi un avocat din oficiu, care s-a recomandat Aslan. Mi-aduc aminte de el, Dumnezeu să-l ierte, că era un om deosebit... dar nu de atunci, că atunci nu avea ce să facă... Atât numa’ îi trebuia să zică ceva, că nu vrea să facă pe avocatul. Dar, după ani și ani, când am ieșit din penitenciar, cum mie îmi plăcea să fac drumeții în munți, se formase un nucleu la Craiova, și am aflat că printre cei de acolo a fost și acest domn Aslan. La un moment dat, împrietenindu-ne, să-i spun: „Domnu’ Aslan, nu cumva... v-adeuți aminte?”. Și i-am spus detalii. „Dragă, nu-mi mai aduc aminte, că n-a fost nici primul caz și nici ultimul.”

4. Nicolae Penescu (1897-1981), fost ministru de Interne între 4 noiembrie și 5 decembrie 1944. A fost arestat la 14 iulie 1947 și condamnat la 5 ani de închisoare, pedeapsă majorată ulterior la 8 ani. Este eliberat în 1955 cu domiciliu obligatoriu în Bărgan. Rearestat la 28 august 1959 și condamnat la 10 ani de închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Jilava și Sighet Marmației. A fost eliberat la 28 iulie 1964. A emigrat în 1968 și, ca urmare a rolului său în contestarea regimului comunist din România, a fost victima unui atentat cu un colet-capcană în 3 februarie 1981. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. P-Q*, pp. 162-164; fișele matricole penale din AANP.

5. Ioan Hudiță (1896-1982), istoric, profesor universitar și om politic român, membru al PNT, fost ministru al Agriculturii și Domeniilor în al doilea guvern Sănătescu și în guvernul Nicolae Rădescu. A fost arestat la 1 octombrie 1947 și a fost deținut fără proces până la 22 decembrie 1955. A trecut prin închisorile Văcărești, Craiova și Sighet. După eliberare a funcționat în calitate de cercetător principal la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”. În 1959 s-a pensionat. A fost rearestat în toamna anului 1961 și deținut tot fără proces până în iulie 1962, http://ro.wikipedia.org/wiki/Ion_Hudi%C5%A3%C4%83, accesat la 1 septembrie 2008.

În fine, și avocatul mi-a spus mie chiar : „Vă atrag atenția să căutați să nu vorbiți prea mult, să ascultați când vi se citește de către grefieră declarația și o să fiți întrebați dacă recunoașteți sau nu. Să nu vă pună Sfântul să comentați că nu e real, că Securitatea e în sală și o să aveți repercusiuni după aia...”. Asta a fost toată... pledoaria acestui domn avocat. Dar nu-l condamn, v-am spus.

Așa. Și ni s-a citit rechizitoriul întocmit de Securitate și după aia a început să ne strige pe rând pe fiecare. Și președintele ne întreba pe fiecare : „Recunoști declarația care ți s-a citit de către tovarășa grefier ?”. Când ajunge la mine : „Bălănescu”. „Da.” A citit grefiera declarația care o dădusem... Eu o știam, vorba aia, o visam în fiecare noapte... „Recunoști declarația ?” „Nu !” „Cum ? ! Ia, vino încoace.” Îmi arată : „E semnătura dumitale sau nu e asta ?”. „Da, e semnătura mea.” „Păi, și atunci cum poți să susții că nu recunoști ?” Zic : „Păi, stați așa, că dacă m-ați întrebat dacă o recunosc sau nu o recunosc, am și eu de făcut niște adăugiri, dacă îmi permiteți”. Știam acum că acasă nu mai ajung ! Și atunci am spus : „Onorată instanță, recunosc în parte problema cu manifestul, cu anumite discuții care le-am avut cu colegii de la facultate, cu care sunt în boxă aici... Asta a fost situația, am trăit în mediul în care am trăit în familie și m-am manifestat cum am crezut eu. Că am făcut bine, că n-am făcut bine, rămâne să analizați dumneavoastră”. „Păi, și ce nu recunoști ? E scrisă de dumneata ! ?” „Păi, vreți să vă spun de ce am scris-o ? Am scris-o după 26 de zile de calvar, de bătut în toate chipurile și schinuit în fel și fel de sisteme în Securitate ca s-o recunosc... Și după 26 de zile eu am cerut hârtie și creion și le-am cerut să-mi dicteze. Și ce mi s-a dictat, aia am scris.” „Și ce nu recunoști atunci ? !” „V-am spus, în partea asta recunosc și pentru asta primesc pedeapsa, dar să mi se facă și mie dovadă de anchetator, de onor Securitatea care a format acest rechizitoriu, unde sunt legăturile cu americanii ? Unde sunt acei americani din București ? Unde e armamentul din munți și dinamită ? A găsit măcar... nu un cartuș, măcar o capsă de cartuș tras ? Normal, dacă am avut relații și arme, unde sunt ? Sau nu s-au învrednicit să se ducă să le caute ? Le-a lăsat pentru alții ? Asta nu recunosc și rog să se consemneze...” Ce-o fi scris, nu știu... da' sunt convins că ce a scris pe hârtie grefiera... aliluia !, că a luat securistul când a plecat de acolo... Păi, ce, mișca onor instanța față de ei ? ! Și cu asta basta cu procesul...

Ce condamnare ați primit ?

3 ani mi-a dat mie... Cel mai mult a avut 5 ani... viitorul cumnat al meu, care practic luase literale... Deci, cam asta a fost. Ne-a adus pe urmă la penitenciar înapoi și ne-a mai ținut vreo 2-3 luni de zile aicea la Craiova înainte să ne trimită la Jilava și apoi la Aiud.

Dar să vă relatez ceva din perioada asta. Ne-am trezit într-o după-masă cu milițianul : „Toată lumea să fiți atenți că astă seară avem control de la Direcția Penitenciarelor ! Să vedeți, să vă aliniați când oți auzi că suier eu, că înseamnă că vin pe celulare, și să vă aranjați câte 2, în coloană...”. Și numisem noi pe unul din noi care să fie șeful camerei, și el trebuia să dea raportul. Și ne-am trezit, în fine, că a venit acest control, s-a dat raportul de salon, de celular, și ieșeau lipsă vreo 2 sau 3 deținuți. „Cum ? Ce se întâmplă ?” Milițianul era iritat că ce s-a întâmplat, că trebuia să fim toți... După aia ne-a dădăcit comandantul : „Nu v-am spus să fiți toți...”. Și șeful de salon zice : „Domnule comandant” – că noi nu puteam să ne adresăm cu „tovarășe”, că nu putem să fim tovarășii lor... nici nu ne era drag, dar nu admiteau nici ei –, „sunt 2 deținuți care sunt bolnavi în ultimul grad, în vârstă, și nu mai pot să se scoale... „Dumnezeul mamei lor ! Ce, s-au îmbolnăvit în pușcărie ? ! Fir-ar ai dracu' de criminali ! De trai bun, de bogătași, de îmbuibăți, de aia sunt așa ! Să vină afară !” S-au dus vreo câțiva dintre noi de acolo și i-a scos afară să-i vadă comandantul.

Până când ne aliniasem noi, mai discutam între noi, când vedeam că milițianul stătea la intrare să vadă când vin ăia de la etaje inferioare : „Mă, ar trebui să spunem și noi cum e aici, să ne plângem, că dacă e de la Direcția Penitenciarelor... să luăm o inițiativă”. Nimeni nu a zis nimic. Nici eu nu m-am gândit, că eram timorat, vorba aia, îmi dădeam seama ce înseamnă gestul ăsta. După ce ne-a numărat, bălmăjind ăla că ne-am îmbolnăvit de trai bun... nu știu ce s-a întâmplat că nu m-am mai controlat... Vă dați seama că după ce am făcut treaba aia m-am autocondamnat și mi-am zis : „Mă, da' dement am fost, asta mi-a trebuit mie ?”. În fine, și mă trezesc, de unde eram eu mai mititel acolo, că fac un pas înainte. „Ce, bă ?” Milițianul nu știa ce dracu' vreau eu... Și atunci m-am trezit vorbind : „Să trăiți, domnul colonel, vreau să vă raporteze niște probleme de aici”. Directorul de penitenciar a sărit în sus : „Ce, mă, ce probleme ? Nu aveți voi probleme...”. Comandantul ăla de la Direcție, totuși, a fost un om mai de bun-simț, și zice : „Bine, mă, spune ce ai de spus ! De ce nu ești mulțumit ? Ce se întâmplă ?”. Și atunci i-am zis : „Impropiu se zice că ne-am îmbolnăvit acasă, însă regimul e așa și așa...”. Și am început să-i înșir : „Dormim ca niște animale pe rogojină, mâncarea e o zeamă chioară... pe care nici porcii nu ar mânca-o, oamenii sunt bolnavi și normal ar fi fost să-i ducă la infirmerie și să le facă un tratament. Mor cu zile aici, că au și murit între noi câțiva de când suntem aici în doar câteva luni de zile. Absolut nimic nu le-au dat, nici măcar un antinevralgic sau o aspirină ! Din contră, dacă ai curaj să ceri, te huițuie și-ți dă cu pumnii în cap. Aștea sunt condițiile și de aia suntem în situația asta. Vă rugăm să dispuneți, că nu e bine ce se face”.

A tăcut... Au înghețat toți ! S-au întors și au plecat ! Culmea, ca să vedeți că ăsta e omul... Eu imediat după aia mi-am dat seama că am avut un curaj... prostesc... Adică din disperare... nu te mai controlezi. Până când am intrat toți înapoi în celule, riposte de la alții : „Nu trebuia, domne, să spui ! Ce te-a apucat ? Nu-ți dai seama că ăștia acuma ne izolează pe toți și ce măsuri o să ia ?”. Cel cu care dormeam în celulă era un avocat, nea Mac Constantinescu⁶... Era unul căruia dacă îi puneai o întrebare... două ore îți vorbea, indiferent de subiect, din istorie, muzică, din viața de toate zilele. Era din Severin. A murit, s-a prăpădit săracul... Și el zice : „Măi, eu te admir că ai făcut-o, gestul tău e frumos, dar nu trebuia. Tu nu te gândești acuma ce o să se întâmple cu tine ?”. „Măi, nea Mac, nu am mai putut să mă controlez... Asta e ! Ce vrei să fac acum ? Dacă nimeni n-a sărit... Nici eu n-am vrut să fac pe eroul, dar m-am trezit așa ieșind în față și dacă m-a întrebat ce vreau... a trebuit să deschid gura.”

Îmi dădeam seama ce-am făcut, dar era un fapt împlinit. Bineînțeles că după-aia, după ce au plecat, a venit milițianul : „Dumnezeii... stăm de vorbă mâine dimineață !”.

A doua zi dimineață, ce s-a întâmplat ? A venit cu duhul blândeții și cu infirmierul ăla : „Am auzit că m-ai reclamat la...”. „Nu te-am reclamat pe dumneata, domne, eu

6. Mihai G. (Mac) Constantinescu, născut la 14 august 1906 în Mihăileni, Botoșani. Avocat, asistent al profesorului A.C. Cuza la Iași. A fost arestat la 26 martie 1950 și condamnat la 1 an de închisoare corecțională pentru „răspândirea de manifeste”. A executat pedeapsa în închisoarea Craiova. A fost eliberat la 26 martie 1951. Rearestat la 4 noiembrie 1954 și condamnat la 15 ani de muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Craiova, Jilava, Aiud, Gherla, Timișoara, Periprava, Dej. A fost eliberat la 5 august 1964. Potrivit lui Cicerone Ionițoiu, în închisoare a inițiat organizația „Prietenia Albă”, pentru care a și fost judecat în iunie 1964. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. C*, p. 205 ; fișele matricole penale din AANP.

pentru oamenii ăștia, uite, care sunt prin celule pe aicea... Duceți-vă și vedeți că sunt, vorba aia, terminați. Au murit câțiva până acum, o să moară și ăștia, nu? Și s-a zis că de trai bun, or, sunt bolnavi, normal ar fi să veniți să... să-i îngrijiți și ce-o mai putea, vorba aia, să-i mai salveze o zi, să mai... calvarul ăsta, deși nu merită să trăim în condițiile astea.” „Bine, bine, păi, ai vrut tu să vii la... și nu te-a adus tovarășul milițian?” „Nu, dar sunt alții care au cerut și nu i-a dus.” Atunci a zis infirmierul: „Uite, ca să-ți dovedesc că eu sunt băiat de treabă, după ce mănânci masă la prânz, o să te aducă la mine la infirmerie”.

Și m-a dus milițianul la infirmerie... Nu știa ce să mai facă, cum să o mai dregă... Și zice: „Ce să-ți fac? N-am un pat liber, am câte 2. Uite, ăștia sunt în ultimul grad de TBC, sunt bacilari, dacă stai lângă ei te îmbolnăvești. Te văd slăbuț... nu știu ce să fac... Da’ te adusei ca să nu zici că nu vreau, să vezi care e situația. Da’ când s-o face un loc liber te chem eu”. „Domne, pentru că ați fost așa de amabil și m-ați adus până aici... prefer să rămân. Și toți bacilii din TBC-ul ăsta dacă vin, n-au decât să s-acomodează la mine în plămâni sau în ce or vrea. Știu că nu aveți medicamente, că nu puteți să mă ajutați, dar măcar cred că o fi vreun blid de ciorbă în plus...” I-am zis așa că se spunea că ăștia nici măcar nu mai pot să mănânce. „Păi, ce, să mănânci din gamela ăluia cu TBC...” „Mănânc din ce o fi, că poate mai trăiesc o zi în plus...” Ca să vedeți care era raționamentul... Și m-a ținut, într-adevăr, vreo săptămână aici... Și până la urmă a venit: „Vezi că nu sunt condiții...”. Și mi-a fost jenă să-i spun să mai stau... și m-am dus înapoi în celulă.

Deci cam asta era viața de deținut în Penitenciarul Craiova...

Cum îl chema pe comandantul închisorii, știți?

Nu mai rețin. Pe ăla de la Securitate îl știam, îi știam pe toți care mă anchetaseră... Unul îl mai știu acum, Crețu, că a fost în liceu cu mine, mai mare cu vreo 3 ani... Și ajunsese mare ofițer de Securitate, era maior când mă ancheta pe mine...

Ați spus că de la Craiova ați fost mutat, prin Jilava, la Aiud. Cum s-a întâmplat acest transfer?

Am trecut prima dată printr-o comisie, așa-zisă medicală... Atunci am văzut și eu medicul penitenciarului, care făcea un fel de triere. Se auzise printre noi că urma să plece un transport cu deținuți. Înainte, cel care era cu hârdăul cu mâncare și cu polonicul era dintre deținuți și probabil că mai turna și-i mai rămânea și lui din pâinea aia care o tăia, că o tăia mai subțire. În ultima perioadă, cel care venea cu hârdăul era dintre deținuții de drept comun, și ăla mai strecura pe ici, pe colo niște informații și așa mai aflam și noi câte ceva. Și la un moment dat ne-a spus: „E vorba să plece o dubă cu politici”. Și ne-am trezit, într-adevăr, că ne-a chemat la această comisie... medicală. Și, după ce s-a făcut că mă consultă, l-am auzit pe medic că zice: „Respins!”. S-auzise că era vorba de Canal și eu am reacționat imediat: „De ce, domnu’ doctor? Că eu sunt slăbuț așa, da’ pot și eu să muncesc...”. Cu ocazia asta mă gândeam să profit și eu, că înțelegeam că ne duce într-un regim altfel decât cel de celular. Doream să mă duc la Canal că ziceam că măcar e în aer liber, mișcare. Da’ acum îi mulțumesc lui Dumnezeu că m-a respins medicul ăla... Când am ieșit din pușcărie, am venit în Craiova și exact pe strada pe care m-am mutat într-o cocioabă, l-am văzut pe medicul ăla și l-am recunoscut și l-am oprit în poartă și i-am spus: „Domnu’ doctor, n-aveți cum să rețineți, da’ sunt un om care am suferit în penitenciar... și vă spun că la un moment dat am fost contra dumneavoastră și nici nu știu ce nu v-am zis în gând, dar, la un moment dat, v-am

devenit recunoscător. Ați fost omul care poate m-a salvat...". „Pentru ce?” „Pentru că m-ați respins la vizita medicală! Că dacă nu... poate azi nu mai aveam ocazia să vorbim...”

Deci cam așa a fost regimul la Craiova. A urmat apoi trambalarea la Jilava într-un vagon-dubă de la CFR. Și am făcut până la Jilava... 250 de kilometri... în 48 de ore. Vă dați seama? În toate gărilor ne oprea... Dracu' știe ce urmăreau... Probabil mai mult să-și bată joc de noi... Ne scoteau dimineța, la prânz și o dată seara, unde avea vagonul așa-zisa toaletă, dar fără aerisire, fără nimica... Dracu' să-i ia! Și erau mulți care nu se puteau abține și urinau pe ei... Eram toți transpirați, congestionați, înnebuniți... Mâncare ne da câte o bucată de pâine... În fine, am ajuns la Jilava.

Ce impresie v-a făcut Jilava ?

Nu știu cum o fi Jilava acuma, dar în tot cazul... nici vorbă nu cred ca penitenciarul de acum să fie cel în care am stat noi, deținuți politici. Erau niște cazemate în beton la adâncime de 20 de metri, jos niște săli... de încăpusem noi câte 250-300 într-o hală din aia, toată de beton armat... cu o fereastră mică pentru atâția oameni să respire... Acum nu mai era tineta aia micuță, era un hârdău ditai mare la intrarea în acest salon și unde deversau 2-300 de oameni și care era scos la 24 de ore... Pe dreapta și pe stânga erau paturile... adică două rânduri de scânduri suprapuse și tot așa cu rogojina, cu o pătură amărâtă... Da' erau așa de mulți deținuți acolo, încât cei care veneau noi, cum s-ar zice, cum am fost și noi, nu mai aveam loc pe priciuri... Și așa pe ele fiind spațiu' foarte mic, nu puteai să stai cum stăm noi acum de vorbă, că ocupai un spațiu prea mare. Și trebuia să se stea numai pe o parte, pe dreapta ori pe stânga, și întoarcerea se făcea la comandă... adică șeful salonului, care era tot dintre deținuți, spunea : „Vreți să ne întoarcem pe partea dreaptă ?”. „Da !” Toată lumea se întorcea... Că acum soția zice câteodată către mine : „Mă, tu dormi chircit așa ?”. „Lasă, că destul am dormit drept...” Deci asta era aspectul... adică nu puteai să-ți permiți să stai lungit pe spate, că nu era loc... Era zgâriat pe scândura aia locul la fiecare și nu trebuia să depășești... Că de multe ori erau scandaluri pe tema asta. Și cum spun, cei care veneau noi nu mai aveau loc unde să mai stea și stăteau jos, pe rogojină, îi spuneam noi la „șerpărie”, adică pe beton... Și acolo stăteau cu lunile, până când îți venea rândul pe prici sau te trimiteau la Canal, la Aiud, la Râmnicu Sărat sau la Târgu Ocna. Deci astea erau condițiile de cazare... Mâncarea era aceeași... infectă !

Cum se comportau gardienii cu dumneavoastră la Jilava ?

Când le venea cheful : „Toată lumea dezbrăcarea, percheziție !”. Ce dracu' să găsească la noi? Ne scotea afară de data asta... Afară, iarna, în frig, să te percheziționeze... Și te pune, iertați-mi expresia, să te apleci să se uite la tine în anus... și te mai pune și pe tine să-ți bagi degetul ca să n-ai ceva acolo... Io știu ce ? Vreo bombă ? Și, cu ocazia aia, deși nu se întâmpla să găsească ceva, fără să aibă vreun motiv, bătea în scânduri și gemulețul ăla, ca să nu mai vină nici raza aia de lumină peste zi sau vreun pic de aer... Toți eram... umflați de transpirație, vorba aia...

Ăsta era sistemul, de a te teroriza, de a-și bate joc de oameni. Plus că erau pe dreapta și pe stânga haidamaci cu bătele și trebuia să fugi printre ei, dar eram așa de slăbiți că nu mai aveam putere, și dacă nu mergeai mai repede, care mai de care te atingeau cu bastonul... Se împiedicau unii, cădeau, te împiedicai tu de el... Domne, era ceva de... de nedescris !

Deci cam ăstea erau condițiile și la Jilava. Dar aici o s-o scurtez cu poveștile, că în rest regimul era cam același... După aia ne-am trezit la un moment dat că ne bagă într-o dubă și am făcut atunci vreo 3 zile și vreo două nopți până la Aiud...

Cum a fost la Aiud, prin comparație ?

Aiudul era un penitenciar... cât de cât mai civilizată, adică mai nou. Nici vorbă, nu suportă comparația cu Jilava. Tot așa ca la Craiova, regim de celule. E drept că erau paturi de metal, probabil cazarmament de la ceva regimente, tot așa cu o rogojină, cu o pătură mai treacă-meargă... cu o așa-zisă pernă umplută cu paie. Tot regim de izolare... la aer nu te scotea...

La un moment dat, cei care am fost mai apti de muncă, adică mai tineri... eu deja eram de 20 și ceva de ani... ne-a dus în așa-zisa fabrică. Erau niște ateliere care lucrau pentru armată: panouri de tragere, sacale, piese de șah, fel de fel de minuni... Era, într-adevăr, o mâncare un pic mai consistentă, adică în zeama aia era arpacaș ceva mai multicel, și uneori, o dată pe săptămână, ne da arpacașul cu un pic de marmeladă... Felia de pâine, porția, era dublă... Și marea majoritate, vă dați seama, nu știam nici o meserie, nici măcar să batem un cui sau mai știu eu ce dracului... da' am învățat acolo.

Acolo cum se comportau gardienii ?

Și acolo aveau aceleași metehne. Erau celularele ălea gen Sing Sing⁷, cu gol în mijloc, și pe fiecare parte erau niște balustrade d-ăstea de trecere. Și fiecare milițian de etaj trăgea zăvoarele ălea și d-acolo de jos, vreun ofițer, sau ce dracu' era, dădea directive: „Toată lumea iese în fața ușii!”. Făceau percheziție înăuntru... da' ce dracu' să găsească ? ! Și, la fel, de multe ori te dezbrăca în pielea goală să te caute, să te bată, după cum li se năzărea, că nu știai ce nemulțumire aveau... O singură dată am aflat că ar fi încercat să evadeze unul... și vă dați seama ce dracu' a fost acolo, că ne-a scos să ne ducă la fabrică... și după-aia nu ne-au mai dus vreo câteva zile. Făceau cordon în dreapta și în stânga, d-ăștia cu baroase în mâini... și în fugă trebuia să mergi printre ei. Se-mpiedicau între ei, cădeau, te bătea, nu știai cum dracului să zbori mai repede să scapi de drumul ăsta de calvar, de la celular și până-n fabrica aia lu' Dumnezeu...

Care era programul de muncă în fabrică ?

Acolo se lucra ore destule, în jur de douășpe ore... Te scotea de dimineață de la ora 6 și jumătate, și până după-masă pe la ora 18... cam așa ceva.

Ce puteți să-mi spuneți despre colegii de detenție ?

La Aiud am întâlnit mulți tineri, foști legionari... Am toată stima față de ei ca tineri, da' față de metodele folosite de ei... pot să spun că nu am fost și nu pot să fiu de acord. Adică dacă eu pot să te conving pe dumneata să gândești ca mine, de acord, dacă nu... domne, te admir, asta e. Dacă vedem diferit lucrurile... dumneata vezi verde, eu văd bleumarin... cu asta basta, rămânem prieteni... Or, ei nu erau așa ! Am avut o discuție la un moment dat în celulă în Aiud cu unul cu care împărțeam rogojina, care la un moment dat zice : „Mă, Silviule, după atâtea luni câte am stat aci împreună pe rogojină, am ajuns la concluzia că tu ești un tânăr deosebit. Ai toate calitățile, ești un om deosebit...”. Zic : „Da ? Mulțumesc. Și eu am aceleași impresii și toată stima pentru tine”. Zice el : „Știi ce m-am gândit ? Dacă ai fi de acord să te-nscrii în Mișcarea

7. Închisoare de maximă securitate aflată în localitatea Ossining, New York, SUA.

Legionară. „Nu-avem creion și hârtie, da' așa, sufletește te poți pronunța...”. Și atunci i-am spus, între altele : „V-am admirat întotdeauna, dar pentru ce-ați făcut cu Iorga și cu alții... nu, nu pot să fiu de acord”. Zice : „O, păi, și dacă o fi să ieșim de aici... tot așa punem mâna pe pistol și pe rangă”. Atunci i-am zis : „Mă, lasă-mă naiba în pace, nu mă necăji... Treaba ta, rămâi cu ranga ta, eu rămân cu ce gândesc eu...”, vorba aia. Și am rămas prieteni, bineînțeles, că nu ne supăram noi de treburile d-astea...

Când m-a băgat în fabrică, unu' din foștii legionari a venit la mine... Eu am crezut că e de-al lor, d-ai fabricii, d-ai penitenciarului, că m-a luat cu „dumneata”. Și zice : „Dumneata ești tânăr, n-ai vrea să-nveți o meserie ? Că dacă o fi să-ți ajute Dumnezeu să ieși afară, să poți să mănânci o pâine ?”. Ce puteam eu să zic ? ! Îmi era și frică, nu știam cine e... Pe urmă am aflat că era tot deținut și era șeful echipei de strungari în lemn... că ei între ei s-alesese, da' el era mai în vârstă decât ceilalți. Zic : „Da, aș vrea”. „Păi, uite, poți să înveți strungăria în lemn.” „Domne, eu știu ? Nici nu știu ce e aia.” „N-are nimic, ești tânăr și poți. O să ți se dea concursul de cei care lucrează și care sunt mai vechi.” Și m-a dus acolo, m-a recomandat la băieți... Și nici nu ne cunoscusem bine și m-am trezit, pe la 2-3 după-amiaza, înainte de a se termina schimbul, că venea câte unul, câte unul să vadă cum fac și să mă învețe. Prima dată aveam impresia că atunci când puneam scula aia ca să strunjesc lemnul ăla care se învârtea, o să-mi sară în cap... În fine, am învățat până la urmă, dar nu prea reușeam, că piesele alea trebuia făcute după niște criterii... La o piesă de șah, totuși, sunt pretenții enorme... nu se face așa, oricum... or, ei ajunseseră la perfecțiune... Apoi, după o perioadă, m-am perfecționat și eu, dar până atunci mi-aducea fiecare din ei, săracii, câte 5-6 piese, ca să-mi fac norma, că dacă nu-ți făceai norma nu-ți da regimul alimentar de muncă, ți-l da pe cel de celular, adică jumate din pâine, jumate din arpacaș...

D-asta vă spun : am toată admirația față de ei ca oameni, și nu cred să fi fost toți așa, cu ranga și cu pistolul.

Ați avut dreptul la corespondență cât ați fost închis ?

N-am avut dreptul la scrisoare din partea familiei... măcar o carte poștală. Sau să primim ceva alimente cum se primesc acum, și au și frigidere... Doar după proces ne-a trimis de acasă primul și ultimul pachet, într-un sac... Și știam că după 24 de ore veneau și-ți confiscau ce nu puteai să mănânci... Nu știam, vorba aia, cum să îngurgităm cât mai mult, ca să mai câpătăm un pic de energie. Și la Aiud tot așa era regimul, că nu primeam corespondență... Nu puteam nici să scriem, nici să primim nimica, nici pachete... și așa mai departe.

Este vreo întâmplare care să vă fi rămas în memorie în mod deosebit din acei ani ?

Deci erau momente de-astea... La Aiud mi-aduc aminte că eram odată în schimb de noapte și băteau clopotele... Mi-am dat seama că era Paștele, era Învierea (plânge - n.n.). Și m-am trezit cu milițianul care era de serviciu că a pus mâna pe mine : „Ce-i, băiețuș, te vād cu lacrimi ?”. „Ce să fac... mă gândesc și eu... că am și eu părinți...” „Lasă, că o să-ți ajute Dumnezeu, că ești tânăr și o să ieși de aici.” Zice : „Ai fumat vreodată ?”. „Ei, am și uitat ! Mai luam câte o țigară de la tata până m-a arestat, fugeam după casă și trăgeam niște fumuri... acum am și uitat.” „Și ai vrea să iei o țigare ?” „Păi, ce să fac cu ea ?” „Bine, lasă.” A fost drăguț... Și m-am trezit mai târziu cu el că mi-a adus într-o hârtie niște tutun și zice : „N-am foiță. Vezi cum o faci, să nu cumva să se afle că vin și eu lângă tine”. „Se poate, domnul meu ? ! De mi-ar tăia mâinile... și

pentru gestul care îl faceți... și nu că mi-ați dat o țigare, da' că ați schimbat cu mine o vorbă în noaptea de Paști..."

Deci au fost și gesturi de... oameni. Eu cred că fondul românului e într-adevăr omenos... și jos pălăria în special pentru cei din mediul de la țară... s-au mai pervertit și ei acum, dar oricum sunt altfel. Nu mai vorbesc de transilvăneni... Mi-e rușine să spun că sunt oltean... Cât eram tânăr și umblam pă munte, când scriam în registrul ăla de evidență spuneam verzi și uscate, nu spuneam în nici un caz că sunt din Craiova... că se dusesse buhul peste Carpați că suntem niște hoți, niște cutare...

V-adeceți aminte ziua eliberării ?

Domne, ziua eliberării... Să vă spun... În general, în 99% din cazuri, nu puteam să avem legătură nici cu deținuții de drept comun, acolo unde erau... Aicea la Aiud, fiind fabrică, ei veneau cu hârdaiele de mâncare și împărțeau mâncarea și ne mai strecura câte o informație... Și, la un moment dat, am auzit că ar fi venit o dispoziție că cei care și-au executat pedeapsa integral vor fi eliberați, dar în special cei cu pedepse mai mici... Bineînțeles că nu ne venea să credem, dar... speram ! La un moment dat, ca să reeditez acest moment, într-o dimineață, se aude : „Toată lumea afară !”. Și începea unu' să strige : „Popescu, Ionescu... celula numărul cutare”. Coborau în jur de 30 de persoane. Nu știam ce se întâmplă cu ei, dacă îi mai aducea înapoi... La vreo 4-5 zile, iar așa : „Cutare, cutare...”. Mai veneau, nu mai veneau, nu știam... Și aflând de treaba asta că e vorba să dea drumul, și mai ales la cei cu pedepse mai mici, io tot consideram că plec, că avusesem 3 ani și făcusem și 6 luni în plus. Nu se ținea atunci cont de condamnare. Stăteai până la noi ordine...

Și după aia, în a șaptea zi... pe 13 aprilie 1953⁸, m-am trezit și eu : „Bălănescu Silviu !”. M-am dus, era Securitatea la așa-zisa grefă, la poartă, unde avea penitenciarul birourile. Ne-a dădăcit în fel și chip, ne-a speriat : „Nici lu' mă-ta, nici lu' tac-to, nici la rude să nu spuneți pe unde ați trecut, ce regim a fost p-aici, că să fiți convinși că veniți înapoi ! Și poate unii aveți încă în pușcărie colegi, să nu vă duceți la familii să le spuneți pe unde sunt și ce-i cu ei, că veniți înapoi”. În fine, până la urmă, nu ne venea să credem... Nu ne spunea că ne dă drumul, numai ne dădăcea. Ca până la urmă să ne trezim că îl cheamă pe milițian și îi zice : „Du-i la celulă să-și ia ce dracu' mai au p-acolo, sacul cu bulendrele lor, și-i aduci aici la poartă !”. După aia a venit comandantul care era de serviciu și zice : „Vă dăm drumul... Vedeți ? Deschidem poarta... Din clipa în care ați ieșit pe poartă ați uitat tot, nu mai știți nimic prin ce ați trecut, că altfel nici la gară nu ajungeți și vă aducem înapoi !”. Vă spun... când mi-a dat drumul pe poartă... da' nu numai eu... parcă eram... speriați. Am început să fugim, nu știam încotro... Tindeam să ajungem la gară, că ne dăduseră niște ordine d-ălea de transport gratuite. După ce am fugit, ne-am oprit cu chiu cu vai să-ntrebăm cum ajungem la gară. Am ajuns, ne-am suit în tren și am plecat...

Ce puteți să-mi spuneți despre călătoria până acasă ?

Eee... Să vă spun. Ajungând la Piatra Olt, trebuia să iau trenul pentru Caracal, unde știam că mi-am lăsat familia, vorba aia, să ajung și eu acasă. Și înainte să plecăm ne-a dat un cec : „Noi v-am plătit, tâlharilor și criminalilor, n-ați muncit degeaba aicea la atelier ! Uite, vă dăm un cec pentru munca voastră...”. 101 leu era pe cec. Și la Piatra Olt

8. Potrivit fișei matricole penale ar fi fost eliberat în 11 februarie 1953.

aveam câteva ore până la trenul de legătură... și m-am interesat în gară, și cum era comuna aproape, m-am dus și eu la CEC. Mi-am zis că să iau și eu ceva din amărății ăia de bani... Da' nici n-aveam noțiunea de bani, cât era valoarea lor. Da' mă gândeam că poate cumpăr și eu ceva dulce, cât de cât, ca să mă duc și eu cu ceva acasă... M-am dus la CEC... Acolo mi-a spus că n-am buletin și n-a vrut să-mi dea banii. Până la urmă, o doamnă, auzind discuția, a venit după mine, că ieșisem, și i-am explicat : „Uitați, vin de la Aiud, am foaia de eliberare și voiam și eu să scot niște bani, nu de alta, da' să mănânc și eu ceva... Da' cum am răbdat 3 ani jumate, mai rabd până acasă... O da Dumnezeu de i-oi găsi pe ai mei și oi vedea ce-oi face”. Zice : „Dați-mi mie carnetul ! Câți bani vreți ? Să vi-l lichidez ?”. „Păi, nu. Dați-mi vreo 90 de lei, să mai rămână ceva, să-l pun în ramă de amintire, că am trecut prin Aiud...” Și îl am și acum...

N-am întâlnit pe nimeni în Piatra Olt, deși speram că oi vedea și eu pe cineva cunoscut să întreb de ai mei... Nimic, n-am întâlnit pe nimeni nici în gară, nici în tren.

Cum a fost întâlnirea cu familia ?

Am ajuns acasă... era cam ora 15, că am făcut aproape 24 de ore pe drum... Eu mă temeam să nu le fac un șoc când mă văd, mai ales dacă apărea mama. Mă temeam să nu se-nîtmple vreo nenorocire cu ea, de bucurie, să nu îi fie rău cumva, să facă vreun infarct... Și cum aveam veranda aia, cu ziduri și cu geamlâc sus, am bătut și m-am dat așa în spatele tocului de la ușă, că era zid... La un moment dat apare taică-meu, da' era mai cocoșat decât sunt eu acum... și speriat. „Cine e ? Cine e ?” Nu vedea pe nimeni... Dacă mi-am dat seama că e vocea lu taică-meu am ieșit de acolo și zic : „Deschideți ușa că vreau să vorbesc cu dumneavoastră”. N-am avut curaj să-i spun că sunt eu... El a insistat : „Da' cine e ? Ce vreți ?”. Și până la urmă, în fine, a deschis ușa... și atunci l-am luat de ambele mâini și zic : „Tăticule, nu mai mă recunoști ? Sunt fiul tău, Țuțu !” (plânge – n.n.). Ne-am îmbrățișat, am plâns amândoi... M-a luat și a zis : „Hai să mergem sus...”. „Da' unde e mama ? Vezi cum o pregătești, să n-o sperii...” „A, nu, că mama e la București la surorile mele. S-a dus să le vadă și să-și facă și o investigație, că știi că avea probleme cu ficatul... da' o să le dăm telefon și o să vină.” „Bine.” L-am crezut, am luat de bun ce mi-a spus, da' zic : „Mimi, sora mea ?”. „Nu e acasă, că după ce te-a arestat pe tine a fost obligată să-și întrerupă cursurile la liceu în clasa a VI-a și s-a angajat. Da' până la urmă, când au aflat situația cu tine, cu mine, a mutat-o tocmai la Vânu Mare, prin Mehedinți... și cu chiu cu vai, acum e la Calafat. Da', o să-i dăm telefon și o să vină să ne vedem cu toții.” M-am liniștit într-un fel, dar eram, totuși, contrariat... Credeam și parcă nu credeam ! Și la un moment dat, ieșind taică-meu până la toaletă, deschid șifonierul și niște noptiere și văd niște pânglicute negre și o rochie neagră. Atunci imediat mi-am zis : „Probabil s-a întâmplat ceva cu mama”. Nu i-am spus nimic, să nu-i stric bucuria... L-am lăsat. Am dormit amândoi și de dimineață m-am dus lângă el în pat, l-am luat în brațe și i-am spus : „Tăticule, nu mai sunt Țuțu de acum aproape 4 ani ! Am trecut prin multe, nu mai mă sperie nimic. Eu deja de ieri după-masă mi-am dat seama că s-a întâmplat ceva cu mămica. Spune-mi, n-are rost să ne mai ascundem”. Atunci a început să plângă și mi-a spus : „S-a prăpădit acum un an de zile ! Tu știi că ținea mult la tine și a suferit enorm... A dat-o peste cap arestarea ta... a făcut o ciroză și până la urmă s-a prăpădit... A suferit că a auzit că tu ai murit în pușcărie...” (plânge – n.n.). Și a deschis ușa de la sobă și mi-a arătat că avea un locaș acolo : „Uite, săraca, făcea mereu dulceată, și oprea câte 2-3 borcane... că zicea că poate, totuși, oi veni vreodată, și să ai și tu...” (plânge – n.n.).

Ne-am dus la cimitir... A fost o perioadă de vreo lună de zile când mergeam zi de zi. A fost o mamă deosebită, pot să spun o mamă eroină, din toate punctele de vedere. Dar asta a fost viața... Și am intrat și eu în viața de toate zilele...

Ați reușit ușor să vă găsiți un loc de muncă ?

Eee, nu te angaja nimeni dacă spuneai că ai fost deținut... Cam două săptămâni taică-meu, săracul, s-a dus pe la relațiile lui, că era un orașel mic și avea și el cunoscuți, da' toți îi spuneau : „Dom' maior, toată stima față de dumneavoastră, de familie, ne pare rău de băiat, știm ce s-a întâmplat. Îl angajezi chiar dacă n-am post, da' mâine află toată lumea și n-o să poată să reziste... nu poa' să reziste în situația asta”.

Atunci a trebuit să mint și să plec din Caracal. Nea Mac Constantinescu, acel avocat cu care m-am întâlnit în închisoare, trecuse pe la noi după ce se eliberase, deși era interzis... Am aflat ulterior că s-a dus în prima noapte pe la toți părinții colegilor, să le spună care e treaba... Și mi-a spus tata : „Să știi că nea Mac a venit pe la noi... Așa-i spuneai tu, așa s-a recomandat... A venit, ne-a încurajat, mama încă trăia, și a rămas că să-i scriem dacă totuși te vei elibera...”. Locuia în Severin. I-am scris și n-a trecut nici câteva zile și m-am trezit cu o scrisoare de la el : „Vino urgent la Craiova că eu acolo lucrez și ți-am găsit loc unde pot să te angajez”. Și atunci, sigur, primind această scrisoare, am venit aici la Craiova. El, săracul, fost avocat, cu câțiva foști moșieri, medici, toți foști arestați, cumpăraseră o camionetă d-aia pe 4 cauciucuri și 2 cai și s-angajaseră... Erau la o cooperativă d-asta de transport... transportau de la uzina de tractoare fel de fel la gară, de la moară la gară, din fabrică pe nu știu unde. Asta făceau ei și erau plătiți pentru aceste transporturi... Dar pentru mine vorbise cu responsabilul cu expedițiile uzinei de la gară, cu care lucra el... Un băiat de toată isprava, vorba aia, că nu oricine avea curaj atunci să facă o legătură cu o persoană de genul meu, că le era frică la toți. Prin el s-a dus și a vorbit la conducere. Era liber postul la primiri de mărfuri la gară și m-a angajat acolo. Am mințit câte în lună și în soare... M-am uitat în ziarul *Scânteia* să văd ce să scriu la autobiografie... că nu puteam să scriu de Caracal, de pușcărie... Și am scris acolo că fiind student la seral la Facultatea de Juridică Administrativă – că așa era atuncea firma Facultății de Drept – și neavând posibilități să mă întrețin la cursuri, am lucrat la o uzină din Oradea... Că mi-am zis : „Mă, n-o să ajungă ei să mă verifice tocmai până la Oradea”. Și într-adevăr așa s-a întâmplat. M-au angajat, am lucrat o vreme, eram foarte stimat... și la un moment dat mi s-a dat decizie să mă iaăia de la aprovizionare, 2 evrei erau acolo, să mă promoveze șef de depozit, că sunt cel mai bun d-acolo. Când am văzut, am înnebunit... Zic : „Gata, acu' o să vină cadrele precis să-nceapă verificările... Am dat-o dracu', mă dau afară ăștia !”. M-am gândit ce să fac și m-am dus la șeful adjunct de la aprovizionare : „Domne, sunt tânăr, nu mă pricep, n-am curaj” deocamdată, e o răspundere mare ca șef de depozit, nu pot să accept...”. „Cum se poate ? ! Nimic, ești cel mai bun ! Lasă că te descurci, te ajutăm noi.” N-am reușit. A trebuit atunci să ajung la director : „Domnul director, uitați așa, n-am experiență...”. El : „Da și da...”. Eu : „Nu și nu...”. Ca până la urmă mi-a zis : „Eu am dat decizie, nu mă joc de-a deciziile. Dacă îți convine, bine, dacă nu, îți dai demisia și pleci din fabrică !”.

Ce dracu' era să fac până la urmă ? N-a trecut nici două săptămâni și pur și simplu s-a aflat situația mea. Dar să vă spun cum... Viitoarea mea soție era profesoară la Casa Pionierilor în Craiova... Ne împrietenisem după pușcărie și plecând eu la Craiova, a venit și ea... și sora mea i-a găsit postul ăsta. Dar o fostă profesoară de la Caracal, care

se afla în mare tandrețe cu șeful contabil de la învățământ, voia să vină și ea în Craiova și i-a propus soției : „Uite, am intenția să mă căsătoresc, el e d-aici din Craiova și știu că ești caracaleancă... Îți dau postul meu de la Caracal și să rămână postul tău vacant ca să mă angajez eu”. Ea i-a spus : „Nu pot, că în perspectivă urmează să mă căsătoresc și eu...”. Și aflase a dracului femeie, că altfel nu pot să-i spun, cine urma să fie soțul... că ce-a făcut taică-meu, că lu’ taică-său îi fusese naționalizată tipografia... și între timp era o problemă că a avut o tipografie... Și se duce la învățământ și o toarnă pe nevastă-mea : „Uite pe cine ții, ta-său așa, bărbat-său viitor așa, frate-său e închis încă la Aiud...”. Se știa, era oraș mic, se știa tot. Și până la urmă a fost bine, am trăit și noi cum am putut...

Eu vă mulțumesc.

Și eu vă mulțumesc... V-ați deranjat de la București până la Craiova, când sunt și în București, slavă Domnului, o mulțime de opozanți. Adică mai suntem... că, treptat, dispărem. E totuși de admirat că mai sunt unii tineri care pe lângă preocupările de toate zilele mai au și interes în ceea ce privește situația bietului român și o dorință de a nu se mai repeta ceea ce a fost...

Ilie Cotoi

S-a născut la 10 septembrie 1945 în Ișalnița, județul Dolj. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : Facultatea de Științe Economice. A fost arestat în 10 mai 1961 și condamnat la 4 ani de închisoare sub acuzația de uneltire contra ordinii sociale. A executat pedeapsa în închisorile Craiova, Pitești, Jilava, Mărgineni. La data interviului locuia în Craiova. Interviu realizat de Cosmin Budeancă în 18 mai 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Roxana Ciuciucu, Cosmin Budeancă, editarea – Cosmin Budeancă. Interviu se află în AIO-IICCR, având cota 116.

Spuneți-mi cum de ați ajuns să vă opuneți regimului, deși erați atât de tânăr ?

Din întâmplare aveți în față un fost deținut politic care... nu a fost condamnat conform conjuncturii... pentru că a auzit ceva sau că, în sfârșit, a căzut într-un cerc din asta sau l-a pârât cineva... Aveți în față un om care s-a revoltat. Deși eram, într-adevăr, la o vârstă din asta... fragedă, m-am revoltat pe cutumele vieții din perioada aia...

În mod concret, care au fost motivele care v-au determinat revolta ?

Era în perioada '59-'62, perioada de declarare a colectivizării pe țară... Dej era spre sfârșitul vieții... E adevărat, era o perioadă mai ușoară, mai frumoasă, dar a îmbrăcat, totuși, forme crude pentru țaranul de rând... Era perioada în care trebuiau toți să intre în colectiv, nu mai era că ăla vrea și că alălaltu' nu vrea... Iar eu am răbufnit din cauza că... fiii de țărani mijlocii sau cu pământ, cu o anumită stare socială mai bună, nu aveau acces la școlile de stat. Dacă părinții n-aveau posibilitate să te ducă la un liceu sau la o școală de meserii unde să te întrețină... trebuia să te ducă la stat. Dar dacă nu erai fiu de colectivist, de muncitor sau nu aveai o origine socială din aceasta... era foarte greu să intri la o școală de stat. Era o școală pentru combinatul chimic sau pentru Electroputere... că vorbim de zona în care suntem aicea... și dacă reușeam... reușeam fără loc, deci n-aveam loc acolo, că nu aveam origine sănătoasă... Și m-a revoltat...

În ce fel v-ați manifestat această nemulțumire ?

Nemulțumirea mi-am manifestat-o prin manifeste scrise. Nu că m-am dus undeva și am zis ceva... Am scris negru pe alb : „Jos cu comunismul”, „Jos cu Gheorghiu-Dej”, „Jos cu Hrușciiov”, „Jos cu dictatura sovietică”. Ei, și aceste bilețele, manifeste din astea scrise dintr-o răbufnire de copil... le-am aruncat prin sat, pe colo, pe colo, pe colo... pe drum, venind în oraș. Dar ele au avut, ca să spun așa, un impact destul de mare în perioada respectivă.

Și a venit momentu' în care, ca mulți oameni din sat, voiam să plec la oraș... Unii au reușit, alții n-au reușit... Eu eram revoltat... Însă în copilărie te mai întâlnești cu unu', cu

altu', mai vorbești una, alta... Ei, și fiul unui muncitor ceferist, care ajunsese pe la Electroputere și lucra acolo, auzindu-mă ce vorbesc... m-a trădat, ca să spun așa. Deci s-a dus și-a spus la Poliție (sic!). Cei de la post, din comuna Ișalnița, care e la câțiva kilometri de oraș... aveau un caz nerezolvat pe teritoriul comunei. În ziua de 10 mai 1961, pe la ora 9-10 dimineața, m-au invitat la Poliție. Eram copil, la vârsta aia... M-au pus să scriu, chipurile, o cerere, ca să își dea seama de scrisul meu... E, și la expertiza grafologică au stabilit repede că eu sunt cel care am scris acele manifeste, că nu e altcineva autorul. M-au ridicat și m-au adus aicea la sediul Securității, că suntem aproape.

Cum s-au comportat cu dumneavoastră, având în vedere că erați minor ?

Aicea aveau o metodă foarte interesantă, când te aducea pentru prima dată... Existau niște... io le zic boxe, nu celule, pentru că avea lățimea cât e masa asta și lungimea parcă mai scurtă... cred că mai există și-acuma... Erau 3 pereți și-o ușă metalică dublă cu vizetă sus... și pe jos ciment. Era lângă camera de gardă, unde era ofițerii, unde să făcea schimbu' de gardă... Și te băgau acolo, fără să primești nimic, nici un preș sau o cârpă... și trebuia să stai acolo pe jos.

V-au băgat și în anchetă ?

Da' cum să nu ! În fiecare zi, o dată sau de două ori... tracasări... Cu ochelarii pe față te ducea la interogatoriu, dar pe unde te ducea, prin ce încăperi, nu știai niciodată... Și 4-5 zile au durat declarațiile și torturile astea psihologice... dar mai puțin violente. Trebuie să spunem exact lucrurilor pe nume... Au fost mai puțin violente... Și după 4-5 zile... m-au pus sub acuzare... Adică au emis biletul de arest. E, m-au mutat într-o celulă cu 3 paturi suprapuse, cu tineta la ușă... condiții de celulă. Și a durat cam mult ancheta... până la 1 noiembrie. Am stat acolo sub anchetă în toată perioada aceasta... Iar purtarea celor care ne păzeau, a gardienilor era ieșită din comun. Oameni care considerau că nu vorbesc cu oamenii, că vorbesc cu animalele... și noi eram în aceeași categorie cu ceilalți... Pentru ei nu reprezentam decât unelte de tortură psihologică. Să te scoată 10 minute la plimbare într-un țarc unde vedeai lumina soarelui o dată pe zi... și nu întotdeauna, că nu în fiecare zi ne scotea... Și te scotea tot așa să îți speli rufe, să îți faci nevoile ăstea... fiziologice... Era o dezumanizare. Comportamentu' era sub orice critică. E foarte adevărat, l-am reținut pe unul dintre cei care ne păzea că parcă avea ceva mai mult suflet, se purta mai omenesc... da' ceilalți nu. Printre cei mai răi era comandantul de gardă, căpitanu' Fieraru, care era un burtos scund și... brunet. Eu am zis că e țigan... S-ar putea să nu fi fost. Poate și numele ăsta... Dar era foarte urât... Vorbea foarte urât, îți dădea cu șuturi în fund, te lovea... erai cu ochelarii negri la ochi și el îți dădea peste cap... Deci dezumanizarea era totală.

Și cât am stat acolo puteam și să mor. Fiind acolo în celulă stăteam la patul al treilea, cum erau paturi din alea metalice suprapuse... și fiind cel mai tânăr, pentru că în cameră erau și oameni în vârstă, de 50-60 de ani, eu dormeam în patu' de sus. Și într-o noapte am visat urât, m-am răsucit sau ce s-a întâmplat... și am căzut între pat și perete, că era acolo o bancă, dar pe timpu' nopții se scotea. E, și am căzut acolo... Da' am avut noroc că n-am căzut în cap, că am căzut în picioare, în călcâiu' de la picioru' drept... care s-a cam zdrobit, că 3 zile n-am putut să calc în picioru' ăla... Și n-am beneficiat nici măcar de apă rece, ca să pun să treacă umflătura... ce să mai vorbesc de doctor sau de cineva să mă vadă... Nici vorbă de-așa ceva. Dar am avut noroc, că puteam să cad în cap și putea să se întâmple orice...

Au mai fost și alți cunoscuți de-ai dumneavoastră arestați ?

Da. În această perioadă, lângă mine în celulă au mai adus 2 vecini de pe stradă : unu' era elev în clasa a IX-a la liceu' „Elena Cuza”, celălalt era... acasă. Deci nu făcuse decât 4 clase, dar ta-său fusese un fel de moșier, un om mai bogat... Dar la percheziția de la el de-acasă i-au găsit o mașină de scris... Suficientă! I-au mai găsit și niște grenade și niște arme... și mai mult decât suficient ca să ne facă un lot... și să ne trimită în judecată. Și pe 1 noiembrie a fost procesul.

Au făcut lot din 3 minori ?

Eram 4. 3 tineri... minori și cel bătrân, seniorul lu' băiatu' ăsta. Și ne-a făcut lot și ne-a comandat Tribunalul Militar Craiova.

Însă voiam să vă spun de un incident pe care-l țin minte din ziua procesului... Eram în boxa acuzaților și până să-nceapă procesu'... era cu ușile închise, că nu era voie să vină familia sau câțiva din sat... Și am vrut să merg la toaletă... Era la ora 8 dimineața când ne-au luat de la celulă și ne-a dus acolo și procesu' a început cam pe la ora 11-12 și s-a terminat pe la ora 2... Și aveam nevoie de mers la toaletă pentru a urina... Și *nu au vrut să meargă cu mine vreunul de-acolo* (accentuează – n.n.). Aveam impresia că plesnesc. N-am putut să rostesc două vorbe la proces... Și-am ajuns la ora 5 la penitenciar... Vă dați seama că puteam să intru într-o criză din treaba aia... Probabil că vârsta, tinerețea a contribuit de m-am menținut. Dar când am ajuns acolo și când am răsuflat... parcă te naști a doua oară într-o situație de-asta. Dar ăia nu erau oameni... erau animale, nu erau oameni... Comportamentul a lăsat de dorit. Și cum să spun eu? Poate condițiile sociale le-au influențat comportamentul, dar uneltele comunismului au fost... inumane... Vorbim întotdeauna de Securitate, de securiști și printre ei, cum spuneam, au mai fost și oameni, dar în general... n-au fost oameni.

Cum a fost avocatul la proces ?

Păi, avocatul' era din oficiu și n-a putut să spună decât că e de acord cu acuzațiile procurorului, pentru faptele noastre... așa că roagă completul de judecată să țină cont de sancțiunea pe care trebuie s-o dea. Cam asta a fost toată apărarea... Deci avocatul n-a stat de vorbă cu nici unu'... că n-a putut... Eu n-am știut și nu știu nici acum cum l-a chemat pe avocat, pentru că era numit din oficiu și nici măcar nu s-a apropiat de noi. Iar procuroru', în termenii legii, articolului 209, a cerut să fim condamnați la pedeapsa maximă... că am fost împotriva regimului.

Dumneavoastră ce condamnare ați primit ?

4 plus 3. Deci 4 ani condamnare plus 3 ani interdicție. E, eu mi-am recunoscut vina de la început. Treaba e că ceilalți de lângă mine au fost condamnați... nu c-au făcut ceva, ci pentru că tatăl lu' băiatu' ăla a deținut pământ, iar noi am copilărit împreună, deci am fost vecini... Condamnați fără vină! Și au primit aceeași condamnare ca și mine. Iar cetățeanu' care a fost cu noi, care era în vârstă, a primit 9 ani și încă 7... Pe mine țin minte că m-au încadrat la uneltire contra ordinii sociale, articolul 209, punctul 2, litera a...

Ați reținut bine încadrarea...

Sunt după 40 și ceva de ani și... asta nu se uită. Sunt treburile care n-ai cum să le uiți pentru că te marchează pe viață. E o treabă care... cum să spun? Pe mine m-a măcinat și mă macină, pentru că eu am fost condamnat pe drept, pentru faptele pe care le-am făcut, dar ceilalți n-aveau nici o vină...

Unde v-ați executat pedeapsa ?

Ne-a trimis o lună de zile la penitenciarul de-acia, de pe Vasile Alecsandri, apoi tranzit o noapte la Pitești, două sau 3 zile la Jilava în fortul 13, în camera 33, în camera de tranzit, pe unde treceau toți... și de acolo direcția Mărgineni, sat Haimanale, I.L. Caragiale...

Haideți să le luăm pe rând. Cum era viața în penitenciarul de la Craiova ?

La penitenciar... condițiile tot alea erau, deci nu era nimic deosebit de la Securitate. Pentru că la penitenciaru' de-aicea în perioada aia exista o jumătate de celular... la etajul 3 sau 4, nu mai rețin exact, unde nu erau decât deținuți politici... care nu ieșeau la muncă, nu ieșeau nicăieri... n-aveau nici un fel de drept. Dar erau în tranzit, deci nu îi ținea prea mult acia... Cum nici eu acia nu cred că am stat mai mult de o lună de zile... Nu mai rețin exact... Deci ne-a judecat în ziua de 1 noiembrie și cam pe la sfârșitu' lu' noiembrie, începutu' lu' decembrie '61 ne-a transferat.

Puteți să-mi descrieți puțin închisoarea de la Mărgineni ? E o închisoare mai puțin cunoscută decât celelalte...

Așa e... mai puțin cunoscută, pentru că acolo au fost tineri... până-n 18 ani. Deci cum treceau 18 ani, maxim 19-20 de ani, îi muta unde erau închisorile politice. Dar să vă spun cum era : cum intrai acolo în închisoare erau 3 camere, 11-12 parcă, 13 și 14, unde eram numai deținuți... minori. Erau camere cu 10-12 paturi, în care eram adunați minori din toată țara, de la Cluj, de la Timișoara, de la Brăila, de la București.

Acolo erau deținuți politici minori, dar și deținuți de drept comun, criminali condamnați pe viață, și mai erau unii care aveau comutată pedeapsa la 25 de ani... Dar erau condamnări de drept comun. Acolo se făcea mobilă și ne scotea la muncă... Dacă voiai, mai învățai și ceva meserie... acolo te puneau să muncești...

Câte camere erau în total la Mărgineni ?

După câte îmi aduc eu aminte... 4 erau pentru noi, iar restu' erau pentru cei de drept comun... dar nici ei nu erau mulți... Nu cred că erau mai mult de... încă 3-4 camere acolo.

Deci era o închisoare mică.

Da, micuță ! Micuță ! Era... cum să spun ? Acolo se făcea tâmplărie, mobilă.

Cum era regimul de detenție ?

Acolo regimul de detenție era în aceste camere... Erau câte două paturi din acestea suprapuse și dispuse de jur-împrejurul pereților. Ferestrele cu grilaje și vopsite până la jumătate... Deci regim de detenție, nu ca să-ți acorde anumite libertăți din astea... Cum să spun ? Nu aveam presă, nu aveam bibliotecă, nu aveam nimic... Nu existau activități libere... pentru că n-aveai ce face. Aveam un instructor, unu' Lungu Marin, care răspundea de noi, pentru că noi eram acolo la reabilitare... chipurile... să ne redea societății reabilitați. Ăla ne scotea la educație politică... o dată pe săptămână... să ne pună în temă cu evenimentele, să ne spună că noi am fost împotriva statului, împotriva țării... Ne mai spunea că o să ne ducem înapoi în societate și ce-avem de făcut... că nu trebuie să mai facem treab-asta și că trebuie să avem alt comportament...

Vă citea din Scânteia sau vă dădea să citiți ceva ?

Nu, nu. Nimic ! Nimic ! Nici un fel de informare scrisă. Deci cât am stat acolo n-am văzut ce-i aia scrisu', o carte sau un ziar... Doar ce ne spuneau ei... Asta era foarte rău

și foarte trist pentru noi, că nu aveam acces la presă, la radio, la știri, la o carte, la o instruire, la un pachet, la un vorbitor... N-aveam acces la nimic. Deci eram total rupt de societate... Eu vorbesc din punct de vedere al minorului...

Dar trebuia să vă faceți autocritică sau să vă asumați trecutul ?

Da, trebuia să ne asumăm ceea ce ne spuneau ei că trebuie... cum trebuie să ne comportăm în societate când ieșim afară... Și trebuia să declarăm că... suntem convinși c-am greșit și că ieșim reabilitați de acolo și că o să ajutăm în societate, că o să fim buni cetățeni ai țării... Deci cam asta era...

Și ce făceați toată ziua acolo ?

Dacă la Craiova eram unelte de tortură, la Mărgineni eram... unelte de muncă... Dimineața eram încolonați și mergeam la atelierele de lucru. Unii lucrau la zețuire, altu' la finisare, alții la degroșare... Deci toți eram împărțiți pe lângă deținuții de drept comun, care erau cu condamnări pe viață... Lucram împreună cu ei. E adevărat că aveam restricția să nu vorbim, să nu facem anumite lucruri.... N-aveai voie nici să te duci la ăla care lucra la montaj, nici la ălălaltu' de la lăcuire. Nu. Dacă aveai nevoie să te duci la WC ridicai mâna la instructorul politic ca să te duci... și mergea cu tine până acolo. N-aveai voie să mergi singur. Singurele drepturi care le-aveam acolo... era să ne adresăm instructorului politic.

În ce consta de fapt activitatea din atelier ?

Eu efectiv am lucrat la un atelier de zețuit. Ce-nsemna asta ? Furniru' îl lipeam cu scoci... și pe urmă meseriașii îl lipeau pe mobilă... Și ne învățau și pe noi să-l lipim... Pe urmă se trecea la abright, la șlefuire, la lăcuire, montarea propriu-zisă, ambalarea și... gata, ieșea mobilă de la Mărgineni, făcută de deținuți... Deci am contribuit și noi... am făcut mobilă pentru români.

Erau departe atelierele de închisoarea propriu-zisă ?

Nu erau prea departe... După cum îmi aduc eu aminte, erau în aceeași curte... da' n-aveam o delimitare. În schimb, de la ora când se întrerupea munca și până dimineața nu aveam acces nicăieri decât în camera respectivă. Deci nu aveai voie nici să mergi de la o cameră la alta, nici pe hol nici în altă parte. Nimic ! La toaletă și-atât ! Acolo nu era cu tinetă... era o toaletă pe hol, și puteai să ieși, dar doar însoțit... Deci nu ieșeau singur... Era tot... cum să spun ? Era tot o închisoare... cu pereții o țără mai depărtați, dar regulile erau aceleași ca la o închisoare.

Câte ore lucrați pe zi ?

Un schimb de muncă avea 8 ore, nu era mai mult... Și când se termina programul, se opreau toate utilajele, ieșeam din atelier, ne încolonom pe camere, după cum eram repartizați, și mergeam la camere.

Vă aducea la amiază mâncare acolo ?

Da, ne aducea și mâncam acolo. Domne, da' să știți că mâncarea era ceva mai bună decât la Securitatea sau în penitenciaru' de la Craiova. Oricum turtoiu', terciu', ceaiul care n-avea nici o noimă și marmelada pe care ți-o dădea dimineața nu lipsea nici acolo... Acolo singurele lucruri bune din punct de vedere al mâncării... era fasolea la cazan, o dată pe săptămână sau pe lună, când era. Fasolea oricum s-ar face, fie că e-n armată, la școală sau în detenție... la cazan, oriunde ar fi, are un gust bun (râde - n.n.). Țsta era singuru' lucru bun din alimentație... chiar dacă n-avea nimic prin el, că de

carne nici nu putea să fie vorba niciodată... Că găseai niște oase sau o slănină... mai era câteodată, dar altceva nu.

Ce puteai să-mi spunei despre încălzire ? Era frig iarna acolo ?

Frig! Frig! Nu era încălziri centrale pe atunci... O sobă și atât... Ne mai și încălzeam, că dacă răsuflam 14 inși în încăpere... și nici nu era chiar mare...

Vă scoteau la plimbare prin curte ?

Nu! Nu! Acolo nu exista așa ceva. Sistemul de plimbare exista numai la celular, la Securitate în Craiova și la penitenciar. Da' și acolo, cât am stat, după cum v-am spus, exista metoda asta să te scoată la plimbare 10 sau 15 minute pe zi... da' nici nu te scotea în toate zilele...

Ce colegi vă mai amintiți dintre cei cu care ați fost la Mărgineni ?

Păi, de la București am avut chiar un lot de 3 băieți... Mi-aduc aminte că pe unu' din ei îl chema Amza și pe unu' Niculescu... ăsta era mai mic de statură... Pe al treilea nu mai mi-aduc aminte exact cum îl chema... dar erau tot cu condamnări mari... Mi-l mai amintesc pe Petițoiu¹, de la Caracal, care avea 16 ani și avea o condamnare de 20... Deci erau acolo condamnări de la 4 ani în sus... Noi eram printre cei cu condamnările cele mai mici de acolo. Și mai erau ca Petițoiu ăsta, care avea 20 de ani... Și erau și pentru trecerea frontierei...

De la Mărgineni v-ați și eliberat ?

Da, de acolo... pe 17 ianuarie 1963. Și punerea în libertate de acolo de fapt s-a făcut printr-un decret dat de către Dej... Deci prin '62-'63 au început să ne dea drumu' la minori... că politiciii nu mai reprezenta un pericol, că se terminase și colectivizarea... mă rog. În '62 s-a dat decretu' și-n '63 am ieșit...

Cum ați reușit să vă integrați în societate în condițiile în care era foarte greu pentru un fost deținut politic ?

După ce am ieșit de acolo, după ce m-am eliberat... a venit o altă închisoare... O închisoare mai mare, dar fără pereți... Și pot să spun că am stat în această a doua închisoare până la reabilitare... că am făcut reabilitarea în... '68. De fapt nu mai țin minte exact, în '66 sau în '68...

De ce spuneți că erați ca într-o închisoare ? Ce restricții aveți ?

Păi, n-aveai drept de vot, n-aveai drepturi sociale și-așa mai departe. Și trebuia să te zbați dacă voiai să faci ceva... Și-am început să lucrez pe un șantier... Și am început să învăț, să-mi fac școala, să fac liceu', dar toate astea la seral, facultatea la fără frecvență... După facultate să accepți să muncești orice, fără să poți să ai dreptu' să deții o funcție corespunzătoare cu pregătirea pe care... ți-ai făcut-o singur, că nu te-a ajutat nimeni... ca să spun așa... Asta a fost, deci, a doua închisoare... cea fără pereți. Și pentru că eu am fost închis a avut de suferit și familia și toți ai mei...

1. Dumitru Petițoiu, născut la 3 decembrie 1943 în comuna Tatomirești, Dolj. A fost arestat la 24 aprilie 1961 pe când era elev și condamnat la 1 an și 4 luni de închisoare corecțională pentru „uneltire contra ordinii sociale”. A executat pedeapsa în închisorile Craiova, Văcărești, Mărgineni. A fost eliberat la 3 mai 1962. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

Cum vedeți acum acei ani petrecuți în închisoare ?

În perioada asta am cunoscut o mulțime de oameni care au stat cu mine în celulă și aicea la Craiova și la Mărgineni. Erau unii care au făcut Canalu', Sighetu', care-au făcut Aiudu', Piteștiu'... și așa mai departe. Erau și legionari, și șefi de cuib, preoți, foști studenți, nu știu mai ce... da' oameni care pentru mine, pentru cei de vârsta mea, pentru minori... au reprezentat ceva. De la ei am putut să învățăm niște lucruri bune... Nu că ne-au... îndoctrinat, să spun așa, că nu ne-au băgat ei această idee... împotriva regimului sau împotriva comunismului... Dar erau tot felu' de oameni din toate categoriile și mulți oameni instruiți, de la care puteai să înveți câte ceva... Deci, timpu-l mai acopereai, că îți mai spunea o poveste, ceva... Acolo am învățat calendarul pe mână, calcularea Paștelui pentru 2000 de ani înainte și înapoi. Acum am început să le mai uit, că nu le-am mai practicat, dar atuncea însemnau ceva, pentru că-ți ocupai timpul și nu te apucau să te dai cu capu' de toți pereții...

V-au reproșat vreodată ceva cei 2 prieteni împreună cu care ați fost condamnat ?

Nu, niciodată ! Niciodată ! Nu mi-au reproșat niciodată faptul că ei au fost condamnați pentru faptele comise de mine, pentru că de fapt ei niciodată n-au recunoscut că au făcut ceva, decât faptu' că am copilărit împreună... Și suntem și acum în relații bune...

Eu vă mulțumesc mult.

Ce voiam să vă mai spun... Acum, la vârsta aceasta, la maturitate, și în condițiile actuale, am putea să judecăm și altfel ce-a fost și să spunem : „Domne, cum poți să condamni un copil care n-a-mplinit nici măcar 16 ani ?”. Nu mai poți să faci treburile astea acum, dar și-atunci puteau să nu le facă, puteau să facă altceva. „Ești nemulțumit ? Ia să-ți dau eu două scatoalce ! Ce te-ai apucat tu să revoluționezi lumea ?” Sau metoda cealaltă de educare : „Mă, te-ai revoltat, ești nemulțumit... Cum crezi tu că poți să faci treaba asta ? Hai că găsim noi și alte soluții. Uite, facem asta, facem asta... să-ți treacă nemulțumirea, să treci peste momentu-ăsta...”. Da' nu să ajungi și să dezumanizezi, să tragi un copil... pe linie moartă pentru o perioadă... dar și pentru tot restul vieții, până la urmă. Că acest blam, această ștampilă pe care ți-o pune la o vârstă atât de fragedă... te marchează pentru tot restul vieții.

Galați

Mihalache Brudu

S-a născut la 10 aprilie 1934 în Băneasa, județul Galați. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : postuniversitare. A fost arestat pe 9 martie 1958 și condamnat la 8 ani de detenție. A executat pedeapsa în închisoarea Gherla și în coloniile de muncă Rosetti, Salcia, Girgeni, Grădina. A fost eliberat în ianuarie 1963. La data interviului locuia la Galați. Interviu realizat de Alexandru Matei în 25 mai 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Alexandru Matei, editarea – Adrian Sandu. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cotele 122, 123.

Să începem cu o scurtă prezentare a familiei dumneavoastră.

Părinții mei au fost Haralambie și Agripina Brudu, născută în comuna Băneasa, județul Galați. Am și o soră, Antoniu Maria, mai mică cu 4 ani, care este căsătorită...

Părinții dumneavoastră au deținut proprietate funciară înainte de război ?

Sigur că da. Și proprietatea funciară de abia luna trecută am reușit să o recuperez. O parte cu titlul de proprietate, alta prin justiție. Am primit sentința pentru recuperarea împreună cu sora mea a încă 9 hectare și 60 de ari după ce în 2000 promisem o alta, ce nu mi-a fost făcută cunoscută decât în toamna trecută, când am deschis proces împotriva comisei comunale și a celei județene. Deci la ora actuală mai am de recuperat sub formă de titlu de proprietate încă 12 hectare și 60 de ari.

Simpatii politice au avut părinții ?

Tatăl meu se poate spune că a fost liberal în convingeri, dar eu nu pun preț pe aceste excremente din arhivele Securității, pentru că acolo ei au falsificat tot, prin acești turnători, și deci nu pot să le acord girul de document istoric, pentru că acolo nu se găsește adevărul despre oamenii care au fost chinuiți, care au fost torturați și așa mai departe. Acolo nu sunt înregistrate chinurile trăite de oameni... Și atunci, din punct de vedere al adevărului istoric, acestea nu au nici o valoare...

Ce studii ați urmat ?

Am terminat ciclul primar în comuna natală și după aceea am urmat Liceul Comercial „Alexandru Ioan Cuza” din Galați. Între timp, prin '48, a intervenit reforma învățământului și în anul ăla am făcut forme de clasă elementară, cum se spunea în sistemul introdus de școală sovietizată. În '53 am terminat studiile liceale și până în 1957 am urmat cursurile Facultății de Istorie de la Iași. Am luat licența în iulie '57, după care am făcut armata într-un stagiul de 4 luni la Galați. După ce participasem la numeroase șantieri arheologice sub egida Academiei, în special în zona Văii Bistriței, am început să

fac demersuri pentru a mă angaja. Astfel, în luna februarie 1958 m-am dus la Iași, unde era profesorul Petrovicescu Dâmbovița, care trăiește și acuma și care m-a asigurat că voi fi încadrat în domeniul cercetărilor arheologice la Institutul de Arheologie al Filialei Academiei din Iași.

Fiind la graniță, ați avut contact nemijlocit cu ceea ce însemna comunismul... Cum ați perceput, și ca absolvent de istorie, venirea comuniștilor la putere ?

Eu am trăit atunci în satul meu tot ce însemna crez omenesc patriotic. Satul Băneasa este la 12 kilometri de Oancea, spre trecerea de astăzi în Basarabia, la Cahul. Și mi-aduc aminte de toate bubuiturile de tunuri care au pornit în ziua de 22 iunie 1941 și am asistat la toate urmările imediate ale războiului, la crezul pentru care a fost dus acest război pentru recuperarea și întregirea țării. Deci școala românească din perioada interbelică pregătise cetățeanul român, iar noi la Nistru fusesem în contact cu acest imperiu al comunismului. Și de acolo se infiltrau spioni și era o întreagă luciditate a țăranilor, a tuturor oamenilor în privința a ceea ce s-a întâmplat în 1940, când a fost răpită Basarabia. Atunci oamenii aceștia s-au dus în opinci până în Cecenia pe front, ca să rămână trupul țării întreg.

Eh, și după război s-au schimbat lucrurile. Când a venit comunismul deja noi știam ce înseamnă... pentru că soldații care au venit de acolo au adus o serie de informații în acest sens, despre cum se muncea, cum se trăia, ce păteau oamenii și așa mai departe. Toate cruzimile acestea ale comunismului le-am știut chiar din anii războiului, de la cei care erau de acum răniți, schilosiți, mă rog, invalizi. După aceea, începând din '47-'48, au venit prizonierii și au vorbit despre pătimirile care le-au suferit în lagărele și în minele de la Karaganda și din Vorkuta, și pe unde Dumnezeu au mai fost.

În '46 am venit la liceu în Galați și am văzut ce însemna cu adevărat totalitarismul la el acasă, deoarece orașul a devenit unul dintre faimoasele redute ale comunismului românesc, prin Portul Roșu și bustul construit în memoria unuia dintre cei care au fost împușcați în port aicea, la 13 iulie 1916.

Aici în Galați, după abdicarea regelui, care era starea de spirit ?

În '46-'47, Miron Constantinescu venea în centru' orașului și ținea cuvântări în fața oamenilor. Păi, ca să vedeți dumneavoastră, eșalonul partidului era format de muncitorii de la CFR, unde fuseseră Gheorghe Gheorghiu-Dej și Gheorghe Apostol, și aveau aici tot felul de prieteni. Au organizat tot felul de manifestări, pentru ca să infesteze cu aceste idei ale comunismului și, mai ales, cu noțiunile lor de „clasă muncitoare”, „putere politică” și așa mai departe. Ei bine, idei din ăstea debita Miron Constantinescu, când se făceau mitinguri. Cum credeți însă că se făceau ? Cu țărani. Se dădea zvon prin activiști, care, mă rog, organizau treburile acestea, și anunțau satele că cine vrea să meargă la Galați va avea gratuitate cu trenul. Dar nu întrebau dacă vor veni gratuit și înapoi. Că așa este mintea țăranului, naivitatea omului nostru. Și atunci fiecare avea ba o fiică, ba o rudă, își luau un purcel, o găscă, o găină și veneau bieții de ei buluc în vagoane bou-vagon. Când ajungeau, în gară erau întâmpinați de un culoar format din muncitori de la CFR cu banderolă. „Ordine ! Ordine !” Toată lumea se înscria în suvoiul acesta străjuț de acești activiști de încredere și îi ducea pe stradă până în centrul unde trebuia să îl asculte pe Miron Constantinescu. De multe ori erau zile ploioase, țăranii veneau plini de noroi, gâgăiau găștele, guițau porcii, urlau toate animalele care le aveau cu dânsii... Era un circ de nu se mai auzea nimic... Asta ca să vedeți în ce condiții s-a făcut comunizarea lumii de pe aici.

După '47 sigur că presiunea s-a resimțit și mai puternic și țin minte cum profesorii erau toți posomorâți. Unii au și fost arestați în perioada aceea... Mi-a aduc aminte că de la noi, de la Liceul Comercial, în 1948 au fost arestați și 18 elevi. Unul dintre ei a fost chiar aici, e contabilul nostru, Chiru Vasile¹.

Dumneavoastră cum ați ajuns să fiți arestat ?

Eu am făcut formalitățile pentru începerea muncii, cum vă spuneam, și la începutul lunii martie 1958 a început să se procedeze la arestarea celor care au organizat sărbătorirea lui Ștefan cel Mare cu 1 an în urmă, când se împlineau 500 de ani de la înscăunarea sa, pe 12 aprilie. Mai întâi, pe 6 martie, a fost arestat Zub², iar pe mine, care stăteam în gazdă la el, m-au ridicat 3 zile mai târziu. Noi am fost 4 inși de la Universitate, foști studenți care terminasem în '57 și participasem la organizarea festivităților. Al treilea a fost Dumitru Văcariu, care o fost muzeograf. Nu se implicase direct în organizare, dar făcuse o poezie dedicată lui Ștefan cel Mare, păstrată ulterior de către Zub pe o foaie de hârtie. La percheziția pe care i-au făcut-o, au găsit hârtia aia cu poezia și atunci l-au arestat direct de unde muncea, de la Casa de Cultură din Vaslui. În sfârșit, a mai fost arestată și persoana principală, să îi spunem așa, fostul președinte al Uniunii Studenților de la Iași, Aurelian Popescu³.

Vă mai amintiți cum s-a petrecut arestarea ?

Da, cum să nu ? Ce s-a întâmplat... Zub era deja încadrat în muncă din vara lui '57, fiind scutit de armată, că avusese o problemă cu plămânii. Eu trebuia să mă angajez în '58 și deja îmi făcuse dosarul pentru angajare, aveam toate aprobările. În ziua de 10 martie trebuia să iau în primire postul și m-au arestat cu 10 ore înainte de a intra în pâine, cum se spune pe românește, de a intra în serviciu. Am fost ridicat de la Zub, de la gazda de unde stăteam.

Într-o zi, parcă în 5 martie, el vine și îmi spune : „Băi, Mihai” – cum mi se mai zice mie –, „mi-au dat o delegație ca să mă duc la Academie la București și mi-am făcut toată lichidarea. Mi-au dat în loc de diurnă avans pentru decontare și mi-au dat restul de salariu”. „Băi, tu ai făcut cerere să mergi la studii în străinătate ? Că în lagărul nostru, ești specialist.” „Păi, am făcut.” „Ce ai cerut ?” „Păi”, zice, „am cerut Varșovia. Dar m-aș duce și la Moscova până la urma urmei”. „Măi, pentru asta te-a chemat acolo, probabil că îți face un dosar și trebuie să mergi să ți se îplinească solicitarea aceasta.”

1. Posibil Vasile C. Chivu, născut la 10 mai 1929 în Galați. A fost arestat la 17 iulie 1952 și internat pentru 12 luni în colonia Capul Midia. A fost eliberat la 14 martie 1953. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

2. Alexandru Zub, născut la 12 octombrie 1934 în Vârful Câmpului, Botoșani, istoric român. În 1957, cu ocazia împlinirii a 500 de ani de la înscăunarea lui Ștefan cel Mare, a organizat o festivitate studențească considerată ilegală de autorități. A fost arestat și condamnat la 6 ani de închisoare. http://ro.wikipedia.org/wiki/Alexandru_Zub, accesat la 22 iulie 2008.

3. Aurelian I. Popescu (1931-1993). În 1956 era președintele Consiliului Uniunii Asociațiilor Studenților de la Universitatea „Al.I. Cuza” din Iași. A inițiat sărbătorirea a 500 de ani de la urcarea lui Ștefan cel Mare pe tronul Moldovei. A fixat, împreună cu Mihalache Brudu, Dumitru Văcariu și Alexandru Zub desfășurarea festivităților, la Iași și Putna, între 12 și 14 aprilie 1957. A fost arestat și condamnat la 10 ani de închisoare. După eliberare a ajuns profesor universitar și decan al Facultății de Litere și Filologie din Craiova. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. P-Q*, p. 343.

Pe data de 6 martie, el a luat acceleratul și la prima stație din Iași l-a dat jos Securitatea, pe la 7 seara, când era deja întuneric. L-au dat jos și l-au adus la sediu' Securității din Iași.

Pe mine când m-au arestat a fost în felul următor. Eu îl așteptam pe Zub să vină, că el spunea: „Băi, nu cred că o să stau eu mult acolo. Văd eu ce formalități trebuie să îndeplinesc și vin...”. Că tot cu gândul ăsta se frământa. Eu îl așteptam să vină de la București. Nu știam trenul exact când ar putea să vină, dar bănuiam că vine spre seară. Tăiasem lemne, făcusem focul în sobă să mă dezmořesc și la un moment dat am auzit niște pași. Au pătruns 4 inși acolo unde stăteam... da' au intrat fără nici o jenă. Și zic cu voce tare: „He, he, uite unde este domnul Brudu! Dar ce faci matală pe aici?”. Fac puțin pe prostul și zic: „Și eu sunt pe la Iași, pe aici”. În timpul acesta, 2 dintre ei au scos pistoalele din buzunarele paltonului în care erau îmbrăcați și le-au mutat în celălalt buzunar. Și zice: „De când doream noi să ne întâlnim. Noi suntem de la Securitate”. „Păi, mi-am închipuit eu.” „Cam în 5 minute îmbrăcați-vă, luați-vă bagajele care le aveți aici și mergeți cu noi să dați o declarație.” Zis și făcut. Când am ajuns la Securitate, ceasul de la intrare indica 9 martie, ora 8 și jumătate... Și așa am pășit în acest nou stadiu de viață, cel al încarcerării... Și din martie până la începutul lunii iunie am stat în anchetă și după aceea, în proces... la Iași.

Ce puteți să-mi spuneți despre detenția de la Iași ?

Pe 12 iulie am intrat în penitenciarul respectiv. Era foarte cald și nu puteam să stau decât în chiloți. Eram dezbrăcați, curgea apa de pe noi și aveam tineta chiar acolo lângă noi, cu un miros... Ce mai... Era o mizerie nemaipomenită. În timpul zilei nu aveai voie să închizi ochii sau să dormi. De la ora 5 dimineața până la 10 seara trebuia să stai de veghe. Nu aveai voie să povestești, să vorbești. Deci nici un fel de activitate... Aveam un gardian, Chiriță, de proveniență dintr-un sat de lângă Iași, care răspundea de un grup de camere. Țsta avea obiceiul să urmărească prin vizorul ușii ce se întâmpla înăuntru. Și cheile de la ușile acestea le purta pe un inel, în podul palmei, și dacă lui i se părea că cineva stătea pe gânduri, așa, cu pleoapele închise, îl considera adormit. Îl chema afară pe culoar și îi dădea cu cheile acestea în palmă de îl umplea cu sânge... Lovea pe la tâmpile, pe la obraji, pe la nas, pe la ochi, pe la gură, pe unde îi ieșea figura omului în cale. În felul acesta era o teroare de nedescris... Îmi ziceam că dacă se va menține așa tot timpul, nimeni nu va mai ieși la termen, va deceda, va dispărea în aceste torturi. Nu puteai să rezisti, pentru că, pe de o parte, erau curbele de infometare... ni se dădea câte 100 de grame de pâine cu zeamă. Felul întâi o zeamă mai limpede, felul doi o zeamă mai tulbure puțin, dar nu puteai să știi din ce era: din cartofi, din fasole sau din ce puneau ei acolo ca să tulbure zeama aceea... și o cafea dimineața, care probabil era plină de un drog din acesta, de bromuri sau nu știu ce Dumnezeu mai puneau ei, încât îți aducea somnul... îți dădea această lihnire fizică. Așa erau toate zilele...

Aveți vreun episod din detenția de la Iași de care să vă aduceți și acum aminte ?

Îmi aduc aminte că era un evreu, care avusese o fabrică de încălțăminte la Bacău și pe care Antonescu nu l-a luat de acolo, l-a lăsat la fabrica lui, pentru că făcea încălțăminte pentru armată. Nu știu pentru ce era arestat, dar omul acesta mi-a devenit un bun prieten, pentru că era un om cult și înțelept. La un moment dat, era o cameră în care stăteam 134 de oameni, înghesuiți, în special țărani... Și cât a stat acolo, până în primăvara lui '59, omul acesta ne încuraja pe toți, încât pot spune că am avut în el un sprijin moral... Acuma eu eram contrariat de faptul că acolo era un evreu, și mai ales un evreu ca acesta. Și odată l-am întrebat: „Cum vă explicați dumneavoastră că sunteți aici,

în timp ce noi am avut anchetatori evrei...". Și atunci el a spus o poveste din literatura ebraică a lui, din Shalom Aleichem⁴. În ea era vorba despre un bunic, un bătrân, care a mers la târg cu nepoțelul lui. La un moment dat ei au trecut pe lângă o fierărie și, cum sunt copiii cu ochii mari peste tot, nepoțelul a întrebat: Ce e aia? Ce aia? Ce e aia? Dar de ce? Și bătrânul i-a explicat: „Uite aici, zice, un ciocan mare bate fierul acela roșu înroșit în foc, pe nicovală, ca să facă un cuțit”. „Dar de ce îl bate?” „Ca să îl facă drept așa cum este cuțitul.” „Dar de ce...” Și au mers mai departe. Dar sunetul acela strident al nicovalei i-a rămas copilului în urechi. Mergând mai departe a ajuns la o prăvălie unde la o fereastră era un bijutier care avea și el un ciocan și bătea acolo un obiect din aur, un inel. Și cum bătea, inelul făcea: Cline! Cline! Băiatul întreabă iar: „Ce face nenea?”, „Uite, nenea ăla face un inel de aur.” „Dar de ce nu sună ca și dincolo nicovala?” „Păi”, zice, „acolo îl batea fratele pe frate, fierul pe fier, pe când dincoace fierul îl bate pe aur, cu care nu îi frate. Și ăsta nu sună... Aurul nu țipă cum țipă fierul”.

Deci ascultam și asemenea povești cu tâlc, din acestea, că el știa proverbe și tot felul de zicători...

În timpul anchetelor ați suferit coerciții fizice ?

Nu. Nu pot să spun asta, pentru că se întâmplă... Eu nu am scris la Securitate decât ceea ce văzuse toată lumea și, deci, n-aveam decât turnătoriile altora... Mai mult decât atât, am dormit cu un turnător care îi informase și ce știa el aia le-am spus și eu...

Cum s-a desfășurat procesul ?

Păi, am avut proces care a durat 3 zile. Sărbătorirea lui Ștefan a durat 3 zile consecutiv și ne-au făcut proces tot de 3 zile, cu martori, cu public... sigur că da. Mai este un coleg de la filologie, doctorul Rugină, care a fost la ziarul local și a participat la proces. Și mai este o profesoară care a fost în public, intrând ușor în sala de proces...

Procurorul, avocatul acuzării cum se spunea, era un fost coleg de-al nostru de promoție, care terminase în '57. Gicu, așa îi spuneam noi: „Băi, Gicu, tu crezi ce ai citit acolo?”. Că el a citit documentul acuzării... Și fiecare dintre noi a avut un avocat al apărării pus din oficiu. A fost un profesor, Negru, pentru Zub și pentru Aurelian Popescu, care a fost șeful grupului. Din păcate Aurelian a murit în 1993, la începutul anului, în ianuarie. Era decan și profesor universitar la Facultatea de Filologie de la Craiova. Un foarte bun folclorist al țării...

Cine era președintele Tribunalului, vă mai aduceți aminte ?

Ăsta era un ciocănar, cum i se spunea, un muncitor de la atelierele din Pașcani, făcuse facultatea muncitorească de 2 ani, după care s-a înscris la Facultatea de Drept la fără frecvență. Și în 1958, când ne judeca pe noi în calitate de președinte al Tribunalului Militar de la Iași, era în anul II la fără frecvență, lucru pe care l-am aflat ulterior de la un profesor, Ion Enache, care îl cunoștea. Îmi pare rău că nu am la mine starea de fapt, adică ceea ce înregistrase greșiera la proces, care am scos-o de la arhivele militare de la Pitești. De acolo rezultă numele acestui președinte, care era ofițer superior și care, de fapt, nu făcea decât să îndeplinească logaritmul de la Securitate, din punct de vedere al pedepselor. Prima dată a fost învinuirea, citirea dosarului de la Securitate, cu toate învinuirile de acolo. A doua zi a fost cu martori... Mie mi-a fost în apărare profesorul academician Petrescu Dâmbovița, care trăiește și astăzi, și un coleg de la Cluj. Contribuția mea la organizarea comemorării a fost aceea că am avut ideea să lărgim perimetrul

4. Shalom Rabinovich Alehem (1859-1916), scriitor rus de limbă idiș.

sărbătoririi, să invităm delegați de la București și de la Cluj, deci să nu ne limităm doar la intelectualitatea Iașului. Eu aveam cunoștințe de pe șantierul arheologic cu colegi din aceste centre universitare și am făcut un periplu de acesta... Și totul s-a făcut în toilul acela, când fierbea studențimea la București și la Cluj, și se făceau arestări. Eu m-am dus și am avut noroc, m-am strecurat. Pentru festivitățile ce le pregătisem, eu făcusem un tablou al lui Ștefan cel Mare, ce îl am și acum acasă. Tabloul are o forță mobilizatoare, prin simbolistica lui, și este vorba de Ștefan cel Mare în poziție statuară, stând în picioare, cu un picior pe o brazdă de arătură și cu celălalt pe o câmpie înțelenită și privind înainte, frontal. În mâna stângă aveau un corn și în mâna dreaptă un buzdugan, iar în spate se vedea cetatea Ceahlăului. Aici era toată cheia... Cine vedea ce e în spatele lui Ștefan putea să își dea seama unde se uita Ștefan, adică spre granița de răsărit a Moldovei, spre Nistru... Și până la un moment dat a fost un obiect de incriminare, cum se spunea atunci...

Cum ați reușit să scăpați de acest „obiect de incriminare”, după cum v-ați exprimat ?

Ei nu i-au putut defini semnificația și nici Zub nu le-a spus-o. La proces ei insinuuau că m-am inspirat după „Doina” lui Eminescu. Și am zis : „Care «Doina» lui Eminescu ? Ce e aia «Doina» ?”. „Cum, nu știi poezia lui Eminescu ?” „Nu știu, de unde să știu.” Dar vă puteți închipui că eu o știam. Realitatea era însă alta : la statuia lui Eminescu de la Iași, sculptorul Faur a pus pe soclu niște basorelieuri. Unul după tematica „Luceafărului”, altul cu „Doina”. Și acolo Ștefan are niște codri și are la gură dus un corn. După versurile : „Ștefane, Măria Ta,/ Tu la Putna nu mai sta,/ De-i suna din corn o dată,/ Ai s-aduni Moldova toată,/ De-i suna de două ori/ Îți vin codri-n ajutor/ De-i suna a treia oară/ Toți dușmanii or să piară/ Din hotară în hotară...” și așa mai departe. Și eu am negat... „Nu știu nimic de «Doină», dar dacă îi vorba de cornul lui Ștefan cel Mare, este un alt poet, a invocat cornul ca mijloc mobilizator a lui Ștefan cel Mare.” „Cine mai este ăla ?”, m-a întrebat acest președinte. „Păi, cum, nu îl știți ? Îl știu toți copiii din clasa a III-a primară. Este Bolintineanu, cu «Mama lui Ștefan cel Mare».” „Nu îl știu...”, spune el. Aaah, a fost în sală o stupeoare cumplită când am spus că asta este o poezie care o știu toți copiii din a III-a primară... Asta mi-a scos-o din rechizitoriu, că putea să îmi dea 10 ani pentru asta, cuantificând pricinile acestea...

Și până la urmă câți ani v-au dat ?

Mie mi-au dat 8 și lui Zub și lui Popescu câte 10. Da' din anii de condamnare eu am făcut 5.

Și unde v-au dus după proces, la ce închisoare ?

După proces am mai stat vreo săptămână la Securitate în Iași. Aveau ei un gol acolo, aveau spațiu. După aceea aveau să aducă țărani și cum nu mai aveau locuri de cazare libere pentru țărani ne-a dus la penitenciar. Penitenciarul de la Iași era o păduchelniță cumplită... Niște clădiri vechi, strâmte, și într-o cameră ca asta stăteam 30 de inși, pe o căldură infernală... Pe Zub parcă l-a ținut acolo până în septembrie și l-a dus la Jilava. Asta a fost tot în '58... Pe Popescu l-am lăsat la Iași, dar l-au luat și l-a dus și pe el, că în primăvara lui '59 ne-au scos pe toți la munci... Nu mai aveau capacități de încarcerare nici în penitenciare și ne-au dus în lagărele de muncă... Și pe 23 aprilie am intrat în Gherla...

Cu ce v-au transportat la Gherla ?

Ne-a dus cu o dubă din aceasta pregătită special... Ne-a înghesuit acolo sute de oameni într-un vagonel... Stăteam unii călare peste alții, nici nu puteam merge la

toaletă... și așa mai departe. Încă era acolo un evreu bolnav de prostată, într-o stare avansată de suferință... și dădea un miros...

La Gherla cum a fost ?

Când am ajuns la Gherla era dimineață, în ziua de 23 aprilie, de Sfântul Gheorghe... Acolo ne-a pus în genunchi, cu capul în jos, ca să nu ne uităm să vedem ce e în jurul nostru... Și așa din genunchi ne-a coborât pe toți... Aveau un cordon înarmat de oameni de-ai lor, de cadre, „domn' cadre”, cum trebuia să le spunem. Și după aceea ne-a urcat în dubele lor și ne-a dus în penitenciar. Am stat o lună de zile, timp în care s-au făcut dosarele, cum se spune, și analizele... mă rog, un fel de vizite medicale, așa ca pentru cei care puteau să meargă la muncă sau trebuiau să rămână în Gherla... și după o lună de zile am plecat.

Pe 21 mai ne-am pornit și am ajuns la destinație pe 23 mai... deci am făcut două zile și o noapte până la Rosetti, lângă Periprava. Comuna asta Rosetti este mai înspre mare, lângă pădurea aceea cu stejari... Letea.

Deci începând cu 23 aprilie '59 am intrat în lagărele de muncă... și în colonia asta de muncă am făcut munci agricole sute de zile... După această perioadă lângă Periprava ne-a adus în Balta Brăilei, la Salcia, unde m-am întâlnit iarăși cu Zub, cu Ivasiuc⁵... A fost și o toamnă ploioasă anul ăla și ne-a istovit tare... Noi ne-am mai refăcut puțin la Gherla, dar la Iași și la Salcia... a fost nenorocire.

Care erau condițiile de muncă la Salcia și ce trebuia să faceți ?

Era o muncă grea la diguri... Aveam programul de muncă încărcat... Trebuia să duci pe dig aproape 4 metri cubi de pământ și în condițiile acestea de anotimp ploios... era foarte greu. Și asta a fost până în ziua de 6 decembrie, când a venit un îngheț peste noapte și a sleit toate noroaiele acestea, iar noi lăsasem roabele și nu mai se puteau mișca de acolo din mocirla aia, și dacă le forțam se degradau. Ne-a dus la iernat cu 100 de grame de pâine pe zi... Iarăși curbă de infometare.

Am stat la Salcia până în primăvară, prin februarie, când ne-a scos iar la lucru, chiar dacă pământul era înghețat... Ne-au dus să lucrăm la canale de irigare, de desecare prin zonă, în incinta aceasta îndiguită. După aceea ne-a dus la Giurgeni, la munci agricole, la prășit soia, plantat orez pe acolo, mă rog, diverse munci... Prin septembrie am ajuns și la Grădina de unde am fost eliberat, cum v-am spus, la sfârșitul lui ianuarie 1963...

Cum a fost eliberarea ?

Au fost mai multe decrete atunci... Au mai plecat o parte din noi încă din '62 toamna, după aceea în ianuarie alții, alții în aprilie și ultimii au ieșit în 1964, când s-au eliberat și Zub cu Popescu... Eu trebuia să ies pe 10 ianuarie, dar a fost un viscol mare aici peste tot în țară și Dunărea a fost înghețată. Ne-a ținut acolo într-o cameră, culcați pe niște paie... ca într-un hogaș de porci. Când au venit să ne spună că plecăm, ne-am scuturat și ne-au dus cu un camion la malul Dunării, în dreptul Brăilei, că era drumul acolo... Ne-au pus în mână foaia de eliberare, am trecut pe gheață Dunărea la Brăila și de acolo am luat trenul și m-am dus acasă...

5. Alexandru (Sașa) Ivasiuc (1933-1977), prozator și romancier. A fost arestat în 4 noiembrie 1956 ca student la Facultatea de Medicină din București. A fost condamnat la 5 ani de închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Gherla, Periprava, Stoenestii și Salcia. A fost eliberat la 2 noiembrie 1961, cu domiciliu obligatoriu timp de 2 ani la Rubla, județul Galați. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

Ați avut probleme de integrare în societate după eliberare ?

Daa... După ce m-am întors, mi-am făcut buletin, treburi din acestea și după, în februarie '63, am venit aici la Galați. Am vorbit aici la muzeu cu directorul, care mă cunoștea dinainte de arestare și era de acord să ocup postul care era liber. Am făcut o cerere, el a dus-o pe la ăștia la partid, dar i-au respins-o. Și chiar am ajuns să vorbesc cu Dăscălescu să pot intra la muzeu... O rudă mi-a zis : „Măi, uite, am discutat cazul tău cu o cunoștință care este activist de partid și ăla mi-a spus să faci un memoriu la Dăscălescu”. Dăscălescu era secretar cu probleme organizatorice, adică era primul după primul secretar în ierarhia aceasta nomenclaturistă locală. ăștia aveau puteri mari, erau mai mari ca niște miniștri, că se ocupau de toate problemele, mă rog. Deci m-am dus cu un memoriu la Dăscălescu tot pentru a rezolva problema acceptării mele la muzeu. Mi-a admis audiența, că avea o zi specială de audiențe, la ora cutare, cutare. Am ajuns la el, avea biroul într-o clădire a Universității. Mai este și acum ușa pe unde se cobora lateral, pe o intrare separată... Și acolo în dreapta este o cămăruță cam cât este asta, poate puțin mai mare cu 2 metri, care este sală de seminar astăzi. Mă rog, intru acolo și dau cu ochii de Dăscălescu. „Ce dorești dumneata ?” „Tovarășul secretar, uitați...” așa, așa, așa, îi spun păsul. Eu nu știu dacă citise sau nu ce consemnasem eu în memoriu, dar dintr-odată erupe cu o strigătură : „Dar ce crezi tu, că noi suntem aici papă-lapte ! ? După ce că ai fost dușmanul regimului, acum vrei să profiți de pâine bună de la regim ? Păi, ce crezi, că noi n-avem pe cine pune acolo, oameni de încredere ?”. „Da, dar sunt pregătit în domeniul arheologiei și din punctul acesta de vedere, al profesiei, sunt mai puțini specialiști pregătiți...” „Îi vom pregăti noi, n-ai grijă. Nu avem nevoie de dușmani ai poporului să îi punem la sân...” Domne', de la comportamentul acesta m-a intimidat și pe mine că abia dacă mai respiram. În orice caz, nu știu dacă i-am mai dat „bună ziua” la plecare... Mi-a fost teamă să nu apese pe un buton să vină vreun securist, să mă înhațe din nou și să mă ducă. Nu mi-a mai trebuit nimic...

Și cum ați reușit totuși să ajungeți la muzeu ?

Ce s-a întâmplat ? M-am descurcat cu ajutorul unor colegi din alte județe, de la Bacău și de la Roman, care m-au asociat ca și colaborator extern, în diferite acțiuni care le aveau atunci de efectuat, cum a fost inventarierea monumentelor istorice... Iarăși eram foarte priceput, aveam abilitate... că trebuie să mă și laud, vorba lui Anton Pann : „Cine are vecini răi se laudă singur”. Și am putut să particip la asemenea activități ca zilier... Și, în sfârșit, în 28 august 1963, în urma plecării unei muzeografe evreice în Israel, s-a făcut un post liber la Roman și m-am încadrat acolo. Am stat 2 ani, după care m-am transferat aici, în Galați. Aici nu mi-a mai spus nimeni nimic. Nici Dăscălescu nu și-a mai adus aminte de mine. Dar culmea este alta : când am ajuns profesor și am ținut primul curs de istorie veche a României, l-am ținut exact în camera unde m-am întâlnit cu Dăscălescu...

După eliberare v-ați căsătorit ?

Da, m-am căsătorit în 1965. Eram la Galați, iar soția este prințesă de Dăbâca⁶, unde este cetatea. Eu am fost foarte prudent și după eliberare nu am avut treabă cu Securitatea. Nu am mai dat nici un fel de raport... Din punctul ăsta de vedere, eu sunt „propriul meu turnător”, așa, în ghilimele. Pentru că ce se întâmplă : după ce am luat doctoratul și am

6. Localitate în județul Cluj.

stat la București 3 ani de zile, am fost scos din producție, că așa era regulamentul. După aceea am lucrat cu Plopșor⁷ și am extins oicumena de la Ripiceni până în nordul județului Galați și sudul județului Vaslui. Am găsit un paleolitic târziu, dar paleolitic, și pentru aceasta am primit bursa Academiei. Era Condurache director, că eu i-am apucat pe toți elevii lui Pârvan. Am stat lângă ei 3 ani de zile, cu excepția lui Vasile Christescu⁸, care a murit ca legionar, mai înainte de război. Da' încolo pe toți i-am cunoscut și am învățat de la fiecare ce credeam că pot să iau ca să fiu eu un om complet.

Mai degrabă am putea spune că nu au existat repercusiuni majore asupra dumneavoastră din cauza condamnării...

Din punctul acesta de vedere am fost și foarte atent... Eu am terminat doctoratul la zi, la terminarea stagiului. I-am avut în comisie pe D.M. Pippidi⁹, care a fost președintele comisiei, pe Vladimir Dumitrescu¹⁰ șef conducător, pe Petrescu-Dâmbovița¹¹ și pe Dumitru Berciu¹², cei care predau preistoria, ca membri. A și fost publicată teza mea de către Pippidi într-o colecție a Institutului de Arheologie, care, din păcate, nu a mai evoluat de când a plecat Pippidi.

Însă mi-ați pus o întrebare și acum mi-am dat seama că am făcut, poate, o divagație în plus... Acolo am cunoscut cercetători care veneau la Institut de peste hotare și am avut relații cu ei: mi-au dat lucrări, le-am dat și eu teza care mi-a tipărit-o Institutul. În sfârșit, am ajuns la Galați, căci a trebuit să mă întorc aici... Problema era cum expediam eu afară, că în '73 a apărut legea aceea draconică a securității, care nu a fost publicată, referitoare la relațiile cu străinii, cu tot felul de interdicții. Și nici nu știai de cine și cum să te ferești... dar eu cam simțisem cum este situația și mă duceam la Institutul de Arheologie și le expediam cercetătorilor a căror adresă o aveam lucrările mele și primeam de la ei aici. Și ce se întâmplă? La un moment dat am văzut că, atunci când primeam ceva, erau deschise. „Mă”, zic, „ăștia au controlat, de la Securitate”. Altele erau închise provizoriu cu un șnur acolo, mă rog... Și când m-am uitat de curiozitate, la un moment, mi-am dat seama că un colet sosise cu o lună înainte, dar trebuie întâi să îl vadă ei cam ce conținut are. Și când au văzut că ce conțin... nu prea mă întrebau. Dar am realizat că mă pândeau și bineînțeles că începeau să mă toarne la Securitate chiar cei cu care stăteam cot la cot în birou. Adică toți cei care o făceau pe – cum să spun eu? – pe generoșii, înjurau Partidul, făceau bancuri și cutare. Mă, da' eu îi neutralizam... că

7. Constantin S. Nicolaescu-Plopșor (1900-1968), arheolog, istoric, etnograf, folclorist, antropolog, geograf, membru corespondent al Academiei Române.

8. Vasile Christescu (1902-1939), arheolog și istoric al Antichității, doctor în istorie (1929). Asasinat pentru activitatea sa legionară la 26 ianuarie 1939 de agenții Poliției și Siguranței. N. Hristu, O. Daniel, A. Mircea, *op. cit.*, p. 74.

9. Dionisie M. Pippidi (1905-1993), arheolog, epigrafist, istoric, membru titular al Academiei Române.

10. Vladimir Dumitrescu (1902-1991), fost director al Muzeului Național de Antichități (1935-1945), conferențiar la Universitatea din București, șef de secție la Institutul de Arheologie al Academiei Române, membru al Institutului Italian de Științe Preistorice și Protoistorice din Florența. N. Hristu, O. Daniel, A. Mircea, *op. cit.*, p. 112.

11. Mircea Petrescu-Dâmbovița, născut la 21 mai 1915 în Galați. Istoric, arheolog român, membru titular al Academiei Române.

12. Dumitru Berciu (1907-1998), istoric, arheolog, membru de onoare al Academiei Române.

practic nu le dădeam nici un răspuns. Asta era atitudinea mea : le întorceam spatele și le spuneam : „Grăbiți-vă, mă duc la WC ! ”.

Așadar au existat unele șicane ale Securității, chiar dacă nu directe ?

Cam da. Acuma, ce s-a întâmplat ? M-a sfătuit băiatul lui Plopșor, un om în care m-am încrezut întotdeauna și pe care nu l-am pomenit la ancheta Securității, căci Plopșor m-a ajutat chiar pentru periplu' acela din '56 de la București la Cluj pentru comemorarea lui Ștefan cel Mare. Am discutat cu el și i-am zis : „Uite, domne, așa, așa, așa... Eu trimit astea prin Institutul de Arheologie...”. Era o secretară grecoaică, și ea mi-a dat ideea... Și zice : „Adu-le încoace la mine, că le expediez eu ! ”. Ei îmi trimiteau acasă diferitele pachete, căci eu le-am dat adresa de acasă, nu pe cea de la muzeu, că altfel intrau în biblioteca muzeului... Și atunci, ca să fiu sigur, și mai ales că dacă m-o da afară de la muzeu să mai pot să fiu în corespondență cu ei, mi-am dat adresa de unde locuiam... Mă țineam tot de „goangă”, cum spunea Plopșor, adică de pasiunea aceasta. Și îmi zice : „Uite, în situația asta cum poți să o dregi. Când primești un plic de ăsta, faci un referat și menționezi că l-ai trimis la cutare, cutare, cutare, aceeași lucrătură la Academia slovacă sau ungară...” și așa mai departe. „Faci asta și îl dai la director, dar înregistrat ca el să îl dea la Securitate.” Asta a fost povața și așa am făcut. Am avut puține din Franța, am avut și din Uniunea Sovietică, de la care erau în hâncă, din cei care erau considerați periculoși...

Deci ai găsit o modalitate prin care să eviți controlul Securității...

Deci sub forma asta m-am putut acoperi. De exemplu, în '87 eu nu știam cine este securistul de la noi de la muzeu, de la cultură. Am aflat după, că avea o soră în secția de învățământ, care era în clădirea de lângă noi, care este acum a Casei Corpului Didactic. Pe atunci nu era, a fost recuperată mai târziu ca instituție tradițională a școlii românești, că a fost făcută chiar de învățători, în perioada interbelică. Ei, și acolo asta era pe post de avocată, și ea stătea toată ziua cu secretara muzeului, bot în bot, la cafele, la fumat. Eu nu știam atunci că ea e soră cu securistul care urmărea lumea noastră, din rețeaua culturii, de la muzee, de la teatru, de la Școala Populară de Artă, biblioteci și așa mai departe. Târziu am aflat de treaba asta, dar eu, din punctul acesta de vedere, m-am ferit de toată lumea. Am scris și la ziare... am vreo 200 de articole, mă rog. Scriam cu descoperirile, laudam oamenii, puneam în evidență.

Unde erai în timpul evenimentelor din '89 ?

În '89 țin minte momentul acela faimos, cu ridicarea lui Ceaușescu la cer de pe Palatul Comitetului Central. Eu eram la o coadă la un magazin, la Mazeta, acolo, la „Potcoava de Aur”, încă de cu seară, pentru hoiturile acelea care le-aveam la rație. Luasem un timp liber, că eram în niște zile de recuperare, și am zis că cel puțin de sărbătorile astea să mă pot aproviziona... Am stat de cu noapte și am făcut cu rândul împreună cu niște vecini, pentru că acolo era o batjocură. Dimineața te pomeneai când intrai în magazin că se băgau alții în față cu niște plozi, țigănci de astea. Ele știau să se folosească de dreptul omului, de dreptul copilului, dar ai noștri stăteau la coadă. Până și copiii din școală primară stăteau la rând în locul părinților. Asta era viața în această perioadă a ultimilor ani din vremea lui Ceaușescu. Și pe la 11-11,30 m-am dus să mănânc. Soția era cu ochii pe televizor și o întrebam ce se întâmplă. „Taci din gură ! Taci din gură ! E ceva nemaipomenit în București. Nu te mai duce nicăieri ! Stai aici în casă ! ” „De ce să stau în casă ? ” Nu știam ce să fac ; începuse să pocnească acolo, se crease învălmășeala

aceea... L-am prins pe Mircea Dinescu când a apărut la televizor și mi-am clarificat despre ce este vorba. Am mâncat și la ora 1 m-am dus la muzeu... Nu era timpul prea rece și pe stradă mergeau o droaie de țigani în picioarele goale, pe asfalt, și manifestau : „Jos Ceaușescu ! ”. Strigau tot felul de prostii din acestea, pe care nu le-ai fi auzit de la ei vreodată. Românii noștri nu se încumetau, dar ei făceau treaba asta. Am ajuns la muzeu ; era la intrare un panou, un tablou al lui Ceaușescu, cu un citat. Am chemat lemnaru' și câțiva oameni și l-am dat jos. Țștia de la muzeu, colegii mei, femeile de servicii care mai erau pe acolo stăteau înmărmuriți și nu mai spuneau nimic, nimic. L-am dat jos, am început să-l demontez, că era pus pe o tapiserie. Apoi tapiseria am desfăcut-o și am pus-o separat ca piesă muzeală de artă. Era cu un steag dacic, cu niște compoziții artificiale, făcute de „Decorativa”, o întreprindere de propagandă vizuală a statului, care a organizat și a produs reprezentarea „Epocii de Aur” la muzeele de istorie din țară. Avea ștrasuri, șabloane cu citate aprobate de Comitetul Central, verificate. Mă rog, ce să mai discutăm ? Conducerile muzeelor din județe erau scutite de orice efort... Mai ales ăștia de la epoca contemporană n-aveau ce să facă... Eu la arheologie m-am snopit 10 ani de zile în jumătatea sudică a județului Galați, unde era șantierul de irigație a câmpiei Covurului. Am înregistrat în teritoriul județului Galați 430 de movile, de tumuli.

După '90 ce ați făcut ?

După '90 am mai continuat o campanie de săpături la Bărboși. În '91 s-a pus problema să se înființeze la Universitate o secție de istorie și m-am ocupat și de asta...

Din punctul de vedere al activității politice după '90 ce puteși să-mi spunei ?

Din punct de vedere politic m-am implicat în asociația noastră, a foștilor deținuți politici, AFDPR, a lui Ticu Dumitrescu. Eu nu zic că nu trebuie să se știe ce există în dosare și cine e interesat să meargă să le studieze. Domne, dar nu aceasta este partea importantă din procesul de comunizării noastre. Păi, cine a avut programul distructiv în țara asta ? Nu Partidul ? Securitatea a fost mâna dreaptă a Partidului, și nu turnătorii ăștia care o făcut tot felul de mizerii... Eu nu zic că nu or fi făcut și poate că printre ăștia unii sunt și fictivi, pentru că, de exemplu, securiștii se duceau la doctori și luau relații despre unii. Pe urmă îl puneau pe doctor ca și colaborator al lor, da' el trebuia să le dea informații dacă era întrebat, mai ales de o autoritate cum era Securitatea. Astea s-au dat și în ziare, sunt lucruri publice la ora actuală. Țștia au fost niște escroci care dețineau un potențial de bănet, cum să spun, fără limite. Toți operatorii aceștia, sau cum li se spuneau, ofițerii care preluau informațiile, aveau normele lor. Dar trebuie să pornim din altă parte. Cum facem noi istoria fără să cunoaștem programul distructiv pentru fiecare localitate, pentru fiecare colț de țară ? Domnule, nu se poate în felul aceasta... că până la urmă și turnătorii au fost niște victime din punct de vedere moral, create de sistemul acesta, de sistemul securist...

Vă mulțumesc pentru timpul acordat !

Cu plăcere...

Pr. Alexandru Capotă

S-a născut la 27 ianuarie 1919 în Culdabi, județul Galați. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : Facultatea de Teologie de la Cernăuți. Profesia : preot. A fost arestat la 17 ianuarie 1958 și deținut administrativ până în 1962. A executat pedeapsa în coloniile de muncă Grindu, Periprava, 9 Culmea. La data interviului locuia în Galați. Interviu realizat de Alexandru Matei la 25 mai 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Alexandru Matei, editarea – Constantin Petre. Interviu se află în AIO-IICCR, având cotele 124, 125.

Pentru început v-aș ruga să faceți o scurtă prezentare a familiei dumneavoastră.

Părinții mei se numeau Grigore și Aurelia. Am mai avut un frate, Gheorghe Capotă¹, a fost și el arestat, 3 surori, Cristița, Eleonora și Elisabeta. Încă un frate, Ionică, era student la Academie, dar a murit tuberculos. După el a murit și Gheorghe. În prezent mai suntem doar 2 frați care mai trăim : eu și sora cea mai mică Elisabeta.

Unde ați făcut facultatea ?

La Cernăuți. Sunt licențiat în teologie. La 15 martie 1944, când s-a refugiat facultatea, era împachetată toată arhiva, cursuri nu se mai țineau și am dat licența în sala decanatului. A fost ultima licență dată la Facultatea de Teologie din Cernăuți. Și fiindcă nu s-a putut să îmi dea atuncea diploma de licență, am primit o adresă către episcopia Galați, că sunt licențiat în teologie, și pe baza acelei adrese am fost preotit...

Proprietate funciară ați avut înainte de venirea comuniștilor ?

Înainte de '47 am avut 15 hectare de la tata în județul Galați și 7 hectare de la soție în comuna Pădureni, județu' Vrancea.

Ați avut vreo apartenență politică ?

Am fost în Mișcarea Legionară... În 1937 eram în clasa a VII-a și făceam parte din Frăția de Cruce de la Seminarul Teologic. Am fost frate de cruce 2 ani de zile, în a VII-a și a VIII-a, apoi, ca student, în vremea lui Carol, n-am putut activa, dar din '40, când eram în anul II la facultate, lucrurile s-au schimbat. Am fost șeful de an în 3 rânduri, începând cu anul II. Am uitat să spun că facultatea era la Iași, refugiată de la Chișinău. După aceea am trecut la Cernăuți, pentru că s-a desființat Facultatea de Teologie de la Iași. La Cernăuți în anul IV am fost șeful Mișcării Legionare din oraș, șeful centrului

1. Gheorghe Capotă, născut la 15 aprilie 1925 în Cudalbi, Galați. A fost reținut 5 zile în 1945 la Penitenciarul Galați pentru deținere de armă. A fost internat la 23 august 1952 pentru 24 de luni în coloniile Bicaz, Borzești, Onești și închisoarea Galați. A fost eliberat la 19 aprilie 1954. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

legionar studențesc. Acolo am fost și arestat, judecat și condamnat la 4 ani de zile și dus la închisoarea militară de la Galați. Am făcut recurs la Înalta Curte de Casație care mi-a casat sentința, iar dosarul a fost trimis pentru rejudecare la instanța militară Iași, unde am fost achitat.

Lucrurile acestea se întâmplau în '42-'43. Deci am stat în închisoarea militară Cernăuți, apoi am fost duși la închisoarea de drept comun două zile. De acolo am fost transferat cu duba la închisoarea de la Suceava, unde am mai stat câteva luni până când a venit ordin de la Curtea Marțială că trebuie să ne judece la Iași. De la Suceava am fost duși cu duba până la Focșani, iar de aici am fost trimiși tot cu o dubă la Iași, unde am fost judecați și achitați, prin noiembrie, cam așa ceva.

Am venit acasă, m-am dus la facultate și am dat examenele de anul IV și licența.

Nu ați avut probleme la Galați când v-ați dus să vă faceți preot ?

Nu. Cum am spus, am mers cu adresă către Episcopia de la Galați, prin care se făcea dovada că sunt licențiat în teologie, și pe baza acelei adrese am fost preotit. Când m-am dus la episcop și m-a întrebat : „Unde vrei să te duci ?”, am spus : „Unde vreți să mă dați, nu mă interesează”. Și m-a dat duhovnic la mănăstirea de maici de la Saon, Tulcea. Acolo am stat 1 an și ceva, singur, pentru că soția era învățătoare la Cudalbi², și pe urmă la Pădureni-Putna³. Apoi m-am transferat în eparhia Romanului, în satul unde era soția, pe fosta moșie, din care soția avea acum partea ei de 7 hectare și ceva, iar biserica era pe terenul pe care mi-l dăduse socru-miu, în afară de sat. Și acolo la bisericuța aceea am slujit preot onorific, fără salariu. Filiala se numea Călimănești, dar era un alt Călimănești. Că m-a întrebat cineva : „Colege, unde ești preot ?”. „La Călimănești.” „Aaa, ești la Călimănești...” Dar eram la un sat prăpădit, de 80 de familii. Și acum tot atât are... Acolo am stat vreo 3 ani și de acolo m-am transferat la Școala medie bisericească din Galați, ca secretar și profesor. Aici am mai stat vreo 3 ani, după care am fost transferat administrator la Fabrica de lumânări a Episcopiei Galați și gestionar al materialelor de construcții, deoarece catedrala din Galați era în construcție. Eram gestionar și însărcinat cu toate lucrările ce se executau la catedrală și în fiecare zi trebuia să dau raportul la episcopie despre ce s-a lucrat, ce materiale au intrat, dar și despre materialele de construcții necesare la toate bisericile din eparhie. Și de acolo am fost arestat... în 1957.

Înainte să vorbim de arestare, vă rog să-mi spuneți cum ați perceput venirea comuniștilor la putere ?

În ce privește 23 august '44, eu am socotit că este o trădare a neamului românesc. Cred că era normal și era mai bine să fim ocupați militar, cum e în război, decât să facem această tranzacție politică.

După abdicarea Regelui în '47, ați bănuț ce se va întâmpla ?

Dinainte se cunoștea că Regele nu va mai sta mult și mi-am închipuit că dacă pleacă Regele, regimul are să se înlăsprească. Și, într-adevăr, așa s-a întâmplat...

După consolidarea puterii comuniste, care a fost reacția satului unde erați preot ? Vă mai aduceți aminte ?

Preoții din eparhia aceea au fost chemați la Focșani și s-au făcut înscrieri în Apărarea Patriotică, care era comunistă. Eu nu m-am înscris... Și au fost alegerile din '46. Eu

2. Localitate în județul Galați.

3. Localitate în județul Vrancea.

eram în satul Călimănești, alegerile erau în comuna Pădureni. Și am mers acolo împreună cu toți sătenii mei. Și doar 2 s-au dus de au votat, restu' am plecat înapoi, fiindcă liberalii și țărăniștii au fost bătuți acolo de către comuniști. Și văzând noi bătaia, nu am mai participat la vot... Acolo tot satul, în afară de 2 oameni, erau contra comuniștilor... Nu știu în comuna Pădureni, dar în satul meu toți știau că sunt contra comuniștilor... Ei, pe chestia asta, am avut de suferit în permanență, că de-acuma se știa poziția mea. Pe chestia asta am avut zile grele, deși nu depindeam de episcopie, că nu eram salariat... Și nu mai eram agreat și de asta am și plecat de acolo, deși eu aveam de gând să rămân.

În 1953, când a murit Stalin, erați în libertate...

În 1953 când a murit Stalin, tatăl meu era arestat la Galați. Era condamnat la 13 ani de închisoare, drept chiabur, iar eu i-am dus vestea și după câteva zile sau o săptămână, cam așa ceva, i-au dat drumul... După asta s-a mai îndulcit regimul închisorilor... Adică cei care erau arestați într-un fel politic, chiaburi ca tata, că el era ca și chiabur, li s-a dat drumul acasă. Și tot în timpul ăsta aveam un frate, Gheorghe, care era arestat și el și care a făcut și el 2 ani de zile la Bicaz, la colonia de muncă...

Când au avut loc evenimentele din Ungaria unde erați ?

Îmi aduc aminte că eram în piața Galați când am aflat vestea și toată lumea era foarte bucuroasă și spunea: „Bine. Pleacă de acolo rușii, o să plece și de la noi”.

Se zvonea că vin americanii ?

Nu se zvonea. Pe americani îi aștepta toată lumea de la început, dar eu mi-am dat seama când ascultam Europa Liberă și chestii din astea cum că americani n-au să vie, fiindcă în mintea mea și a altora era că americanii și englezii ne-au trădat, ne-au dat pe mâna rușilor... Așa că eu nu mă așteptam să mai vie americanii, dar așteptam ca și în România să se facă o mișcare ca în Ungaria. Dar când am văzut ce s-a întâmplat acolo și cum l-au arestat pe Imre Nagy, ne-am dat seama că la noi nu are să se mai poată face nimic...

Vă mai aduceți aminte cum s-a desfășurat a doua arestare ?

Da. Era în 17 ianuarie 1958. Locuiam într-o casă la episcopie, lângă catedrala de la Galați, care era gard în gard cu Securitatea. Și au bătut la ușă noaptea: „Cine este?”. „Miliția.” „Ce doriți?” „Deschide!” Am deschis, au intrat 3 inși: unul era îmbrăcat în uniformă și ceilalți 2 erau în civil. Zice: „Cu cine ești în casă?”. „Eu, soția și copiii.” Era cam 1 noaptea... cam așa ceva. Zice: „Câte camere ai?”. „Am două camere, cămara și bucătăria.” Au controlat peste tot și dup-aia zice: „Îmbracă-te!”. M-am îmbrăcat. Apoi: „Mergi cu noi!”. Am crezut că merg să dau o declarație și are să îmi dea drumul. Am ieșit pe poarta episcopiei și am intrat pe poarta Securității. Acolo când am intrat m-au dus într-o cameră mare, unde erau scaune și câțiva oameni cu fața la perete. L-am recunoscut pe un preot din Galați, se numea Portase⁴.

M-au așezat și pe mine pe un scaun cu fața la perete și anchetatorul, care nu știu ce grad avea, m-a chemat la o masă acolo. M-a întrebat cum mă cheamă, cum sunt, astea toate. Diminează, în zori, ne-au scos afară pe toți, ne-au vârat într-o dubă și ne-au dus la penitenciarul din Galați. Acolo m-au pus într-o celulă unde erau încă 4 preoți din

4. David Portase, născut la 9 iunie 1910, în comuna Corni, Galați. Preot. A fost arestat în 17 februarie 1958 și internat administrativ pentru 36 de luni. A executat pedeapsa în închisorile Galați, Jilava, Periprava, 9 Culme. A fost eliberat la 23 februarie 1961. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

județ, da' ne-am stat decît o oră și ceva sau două ore, că ne-a îmbarcat în camioane și am plecat. Ne întrebam : „Unde ne duce ? ”. Noi ziceam că de acum, dacă ne-a arestat pe noi, or fi arestat în toată țara și ziceam că începe război'. Ne bucuram că o să începă război între americani și ruși, că poate scăpăm. Da' n-a fost așa...

Și unde v-au dus ?

Ne-au dus în Dobrogea. Am trecut pe un pod de camioane, da' nu cel de la Cernavodă, care era alături. Ne-a debarcat acolo, iar cineva, care pe urmă am aflat că îl cheamă Dăineanu⁵, a zis : „Suntem la 9 Culme”. El fusese la Canal mai înainte și știa de colonia 9 Culme. Acolo ne-au vîrât într-o cameră... Eram vreo 70. Pe jos era cărămidă și fiecare stătea într-un pat. După un timp au venit să ne dea și mâncare... Dimineața era terci, arpacaș... asta era mîncarea cea mai bună. Pentru mine în toată închisoarea mîncarea cea mai bună a fost terciul și arpacașul. La prînz, ziceam noi, ceai de cartofi, că nu prea găseam cartofi... și un chirpic de mămăligă. Seara ni se dădea o cană cu așa-zisa cafea, care era din orz, căci pe vremea aceea nu prea se găsea cafea, și o felie de pâine de 100 de grame. Asta era mîncarea noastră...

Dar la anchetă nu v-au dus ?

Ancheta am avut-o mai târziu... Și de la 9 Culme am fost îmbarcați într-o noapte într-un tren cu vagon-bou și aduși la Tulcea. Apoi, într-o noapte, am fost îmbarcați mai mulți într-un bac de cărat și am plecat... Am stat pe paiele care erau acolo... Unii au început să se vaite, că dă drumul la o clapă și ne îneacă... Lângă mine era un cetățean din Galați, da' stătea în Oltenia. Era un băiat de vreo 35 de ani și ăla se tot văita.... Și dimineața era cu părul alb. Seara avea părul negru, iar dimineața i s-a albit părul, de frică. El spunea că dă drumul la o trapă și ne îneacă.

De pe bacul ăsta, care era tras de un șlep, căci nu avea propulsie proprie, ne-a debarcat pe malul Dunării, pe un câmp... Ne-a pus „pe 5” și am mers printr-o porumbiște, și după 3-4 kilometri am ajuns în fața unui lagăr. Nu știam ce-i... Ne-a pus să ne așezăm jos fiecare și după vreo oră a venit cineva și a întrebat : „Cum te cheamă pe tine ? Ce ești ? Cum te cheamă ? Ce ești ?”. Pe fiecare ne-a notat și după aceea ne-a dat drumul în lagăr.

Cum se numea lagărul acela ?

Am aflat acolo că e o colonie și se numește Grindul. Și am stat acolo din 14 septembrie, de când am plecat de la 9 Culme, până în ziua de 10 decembrie... În timpul ăsta ne-a dus la lucru la câmp, la cules porumb, la scos sfecla. Era o prăfăraie... Ne-am spălat cămășile, le-am îmbrăcat și a doua zi când mergeam noi în coloană erau negre de praf. Mîncarea tot așa : arpacaș, terci, o zi da, o zi nu. Tot supă de cartof, tot așa 100 de grame de pâine și o cafea neagră seara. Dar probabil pentru că eram tineri, că aveam între 32 și 39 de ani, nu am suferit de foame atunci... Dar erau și oameni mai bătrâni care erau înfometați...

Și în ziua de 10 decembrie, a fost ziua cea mai grea... Picura și era frig și mi-a spus : „Ia-ți bagaju', ieși afară ! ”. Ne-a încolonat și ne-am dus „la Centru”, la colonia Periprava. Acolo toată lumea îi spunea „la Centru”. Drumul ăsta a fost cel mai greu pentru mine...

5. Traian Gh. Dăineanu, născut în 17 octombrie 1922 în satul Turcaia, comuna Măcin, Galați, funcționar. A fost arestat la 6 august 1949 și condamnat la 7 ani de închisoare. A fost eliberat la 4 august 1955 și rearestat la 26 ianuarie 1958. A executat pedeapsa în închisorile Galați, Baia Sprie, Aiud, Poarta Albă, 9 Culme. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

Acolo ne-a vârat într-o baracă, tot așa cu paie pe jos, și după vreo 4 ore ne-a scos și ne-a pus la lucru : căram și încărcam într-un bac arpacaș, zahăr, fasole, cartofi... Și am cărat și am încărcat... până cred că s-a făcut ora 12 sau 1 când am terminat... După ce am terminat de încărcat ne-a pus și pe noi în acest bac și ne-a tras pe Dunăre... Dimineața când ne-am trezit și ne-a scos afară... eram undeva pe malul Dunării... Era stuf pe o parte și pe alta... Între timp, ei au făcut mâncarea, adică terciul sau arpacașul, că nu mai știu care din cele două a fost... Au adus hârdăul cu mâncare acolo, ne-au dat arpacașul ăsta, ne-a numărat din nou și ne-a luat în primire un caraliu, cum îi spuneam noi, și un cordon de ostași, fiindcă paza cu armament o făceau ostași din Securitate. Securitatea avea două feluri de oameni : unii care păzeau jur-împrejur cu arme și caralii, care intrau cu noi în acest cerc și care nu aveau arme...

Nu aveau nici băte ?

Nu, nu erau cu băte, cel puțin acolo la stuf. Și ne-a dat jos la stuf și un civil ne-a arătat cum se taie stuful. Ne-a dat tarpane, un fel de seceră cu coadă lungă cu care se taie stuful, ne-a dat opinci de cauciuc și niște ciurci... Ciurcii sunt un fel de ciorapii cauciucați, care așa se numeau pe limba ucrainenilor de acolo din sat. Am tras în picioare ciorapi ăia cauciucați și după aceea opincile. Ca și la 9 Culme, nici aici nu am găsit opinci pe numărul meu, fiindcă eu avem numărul 45 la picior... De fapt la 9 Culme nu eram cu opinci, eram cu bocanci, dar nu s-au găsit bocanci pe numărul meu și la cizmărie din două perechi de bocanci au făcut niște bocanci special pentru mine, că nu puteam să merg cu picioarele goale la cariera unde lucram...

Aicea nu avea cine să îmi facă din două perechi de opinci o pereche... Dar opincile astea de cauciuc aveau o clapă care se prindeau cu două capse la spate. Am desfăcut capsele alea, am dat drumul la clapă și mi-am făcut un fel de papuc, și așa mergeam... și am fost în apă tot timpul. Ne-a învățat cum se taie stuful și am început...

Era o operațiune dificilă ?

În prima zi a fost ușor, că nu ne-a dat normă, nu nimica... Am învățat să tăiem stuful, am învățat cum se face stuful tip ladă, 60/40, ne-a arătat cum se leagă, la ce distanță de la capătul maldărului se leagă, ne-a învățat cum se face cheia... A doua zi a spus : „Faceți 7 malduri de stuf ! Asta este norma pe azi”. A doua zi, a spus 8 malduri, a treia zi 10 malduri și tot așa până am ajuns la 14 malduri de stuf, pe care trebuia să le tăiem și seara să le scoatem la marginea Dunării... Înaintam cu tăiatul de la marginea Dunării, așa că se mărea distanța pe care trebuia să cărăm maldurile de stuf... Asta n-ar fi fost nimic, că un maldur de ăsta avea 40-45 de kilograme, dar trebuia să îl iei într-un anumit fel, să îl pui pe spate și să ții cu mâna de cheia asta, de legătură, și să nu îl tragi printre miriște... Miriștea de stuf e înaltă de 30-40 cm, după cum se taie, după cum îi apa, că îl tai la firul apei... Într-un loc era mai jos, într-un loc era mai sus. Chinul cel mare era această ducere a maldurului de stuf la mal... Și acolo se număra cât are fiecare și îți trecea norma... Dacă nu aveai norma o zi, două, 3, pe urmă îți lua mâncarea. Dacă în continuare nu îți făceai norma îți mai dădea 3 zile, 5 zile, 7 zile de izolare, la așa-zisa Neagră... Am auzit și de 10 zile.

Dumneavoastră ați fost bătut sau pedepsit vreodată ?

De mai multe ori. Era să fiu o dată bătut de un caraliu care era la baraca noastră... Baraca era formată din două secții. A venit la noi și nu știu ce conflict a avut cu un învățător, că i-a dat un pumn peste gură de i-a dat sângele, și eu am făcut scandal : „Ce

dai, domnule, de ce omori omul?”. M-a luat și m-a dus la el : „Vrei să-ți dau și ție sânge?”. „Domne, poți să mă bați cât vrei, dar să nu curgă sânge, că eu când văd sânge...” Și zice : „Bine. Am să te bat, dar nu acuma. O să te bat cu forme...”. A făcut raport și m-a chemat la comandant. I-am spus comandantului ce s-a întâmplat și a zis : „Du-te, ești liber!”. Nu m-a bătut...

Altă dată eram la 9 Culme. Mergeam în albia canalului și scoteam piatra, o fărâmam și o încărcam în vagoane. Și eram 5 echipe, de 7-8 oameni... nu mai știu câți eram. Și odată, aveam în echipa noastră acolo un preot solid, făceam echipă cu el. El bătea și desfăcea piatra, eu o puneam în vagonet... Dar cât bătea el, eu stăteam mai departe, căci când sare o piatră la picioare îți face rană, că îi ascuțită... Și caraliul m-a văzut și m-a chemat la baracă. „De ce nu lucrezi?” „Păi, domne, uite așa...” „Nu. Trebuie să lucrezi încontinuu...” M-a legat cu mâinile la spate cu sârmă ghimpată și m-a ținut acolo în baracă o oră și ceva. Și am plecat la colonie tot așa legat și m-a ținut în poartă... Și cine rămânea în poartă... știai ce te așteaptă. Pe urmă m-a văzut, m-a dezlegat, m-a vârat la comandant. Era un caraliu acolo, unul Costea. Și zice : „Du-l în camera cealaltă!”. M-a dus în camera cealaltă și a venit comandantul. Și caraliul, care era solid, m-a luat așa de gât și m-a trântit jos cu fața în sus. Mi-a tras pantalonii, da' comandantul zice : „Nu, nu, lasă că dau eu”. Că a vrut să deie el... Avea bastonul ăla de cauciuc, cum îi spunea, pulan. Mi-a dat una... Eu am început să țip : „Aduceți doctorul, că sunt bolnav de inimă! Aduceți doctorul!”. Mi-au dat și a doua. „Aduceți doctorul, că sunt bolnav de inimă!”. Că eu știam că îți dă 10, 15, 25 din astea, după cum se bătea la armată, apoi venea doctorul și te controla. Și strigam : „Aduceți doctorul, că sunt bolnav de inimă!”. Și mi-a dat 3 din astea. Și zice : „Scoală-te și pleacă la baracă...”.

Vă mai aduceți aminte cum îl chema pe comandant ?

Domne, în *România Liberă* de ieri a fost dat numele lui⁶, dar am uitat... A fost comandant acolo și apoi a fost comandant pe la Ialomița. Și i-a dat numele ziarul... Da' îl țin minte pe Costea, care zicea : „Eu sunt Gheorghe Dracul!”. Așa zicea el... Bătea grozav.

Vreau să vă spun că lui Costea i-am făcut și o chestie... Când ne-a transferat de la 9 Culme la Periprava, a tras un tren cu vagoane în linie, în dreptul coloniei, nu în gară. Soldații au înconjurat de jur-împrejur și ne-au dus pe noi să ne vâre în vagoane. Și până când ne vâra așa, spunea : „Cutare, cutare...”. Te chema pe nume... Și Costea ăla era acolo și zicea că o să mă bată... Și a sărit la mine. „Băăă!” Și era un locotenent acolo. Dar eu : „Domnule locotenent, domnul sergent Costea vrea să mă bată!”. Și zice ăsta : „Suie în vagon!”. Și de acolo i-am mai făcut o dată semn lui Costea... Asta a fost singura mea descărcare asupra lui Costea ăsta, care bătea grozav...

Altă dată eram tot la 9 Culme și am avut o altercație cu un caraliu. Și m-a vârat la Neagra... Neagra ce era? Era o cameră care avea geamul spart și un robinet defect din care curgea apă... Și pe jos era apă... Și acolo am stat 7 zile... Și două zile îți dădea apă cu sare, o zi mâncare. Și stăteai în picioare, că nu aveai cum altfel. Seara îți vâra 3 scânduri pe care să dormi. Eee, astea au fost de un chin nemaipomenit pentru mine... Cum stăteam acolo, am avut închipuiri, că am văzut pe geam imaginea lui Ștefan cel

6. Posibil Gheorghe Scarlat, născut la 19 mai 1927 la Caracal, Olt. Lt.-col., comandantul coloniei între anii 1958 și 1960. AANP, Dosar FN 1967-1968, vol. II, dos. inventar nr. 18-1956.

Mare... cum stă și se roagă la un iconostas acolo. Nu știu dacă știți imaginea... Eh, și imaginea asta a durat 2-3 zile și mi-a ușurat această detenție... Era grozav să stai așa, acolo. Dar atunci nu am mai simțit nici un fel de durere... nici trupească și nici sufletească. Ziua asta m-a marcat...

Am mai stat la Neagra și altă dată, 3 zile, da' nu mai știu pentru ce...

Și am mai stat la Neagra și la Grind, o dată, 7 zile, că nu mi-am făcut norma, dar asta era după o lună și ceva de neîndeplinire a normei. Și, în adevăr, când am ieșit de acolo, eram așa de slăbit, încât caraliu' a spus: „Azi nu ieși la stuf, stai în bac”. El și-a dat seama că o să cad pe jos dacă mă duc să tai stuf... Asta era singura mângâiere, că după ce ai făcut acolo izolare, stai o zi și nu lucrezi, că ești prea slab...

Dar cum era Neagra acolo? Fiindcă pe bac nu era celule ca la închisoare, carceră în care să te vâre, neagră, te vâra într-un puț care se găsea la spatele vaporului, la pupa, așa... Acolo era un puț unde erau lanțurile de la ancoră, fiindcă toate bacurile astea se ancorau. Și te vârau acolo și îți dădeau la două zile o cană cu apă cu sare... Noi refuzam, dar medicii noștri spuneau: „Beți apa cu sare, fiindcă înlocuiește sângele, pierderea de sânge...”. Într-adevăr, domne, într-o zi bei apă cu sare, dar nu îți mai era sete... Și două zile beam o cană cu apă cu sare, iar a treia zi ne dădea mâncarea obișnuită...

Și vreau să vă mai spun încă o zi din viața mea de acolo. Era 30 ianuarie, îmi aduc aminte, Trei Ierarhi... Lucram undeva la 4 kilometri de bac, de marginea Dunării, și tăiam la stuf. Apa era cam de două degete și a început să crească... a trecut de glezne, am ajuns până la jumătatea piciorului... Atuncea caraliu' care era cu noi acolo și cu ostașii de jur-împrejur, a trimis la bac, la comandant și a spus: „Crește apa. Ce facem?”. Am aflat pe urmă că venea apa pe un crac al Dunării, de aceea creștea. Până când s-a dus asta, solul, sau cum se cheamă în armată ăla care duce informații, și până când a venit, apa a crescut până la brâu... Și a venit ordinul ca să ne întoarcem. Ne-a încolonat tot așa „pe 5”, să ne țină aproape, că asta era formula, și am plecat...

Trebuie să vă mai spun... Nu știu dacă ați fost în Deltă? Acolo crește stuful, dar sunt și vite care pasc. Și vitele astea fac anumite cărări... Sunt smocuri de stuf mare, pe care îl ocolesc, și între smocurile ăstea mari, mai este așa o cărăruie care face ocol, nu mergi drept. Și mergi... aicișă este liber, aici iar e smoc... Eee, și când veneam într-o zi obișnuită, așa, cotind... nu mai vedeam pe unde se merge și mai dădeam de un smoc, ne suiam pe el, mergeam iarăși și dădeam în apă... Și ne-am umplut de sus până jos de plaghie, că așa se numește toată mizeria aia de la stuf, foi de stuf, tot ce cade, și când vine apa le ridică în sus... Și ne-am făcut de sus până jos... Caralii ne înjurau și noi le răspundeam, că aveam curaj: „Păi, din cauza voastră stăm aici, ca să aveți salariu...”. Ostașii ne înjurau. „Păi, voi nu aveți nici o vină, vă faceți armata... Da, da... Păi, dacă te-a dat la Securitate...” Ostașii mergeau cu armele sus, și ei, tot așa, s-au făcut de sus până jos ca și noi, cu plaghie.

Am ajuns la malul Dunării și au spus: „Vă dezbrăcați!”. Ne-am dezbrăcat în pielea goală și la 30 ianuarie, la malul Dunării, ne-am spălat, am spălat hainele și cu ele în brațe, în pielea goală, am intrat în bac... Noi, în zilele obișnuite când tăiam stuf, seara aduceam câte o legătură, un smoc de stuf ca să facem focul în bac. Fiecare trebuia să aducă, dar unii aduceau, unii nu... Când ajungeam le zvârleam la marginea Dunării și intram în bac, și de acolo plantonul care era dintre noi și cu ostașul de serviciu de pe bac se ducea și luau aceste legături și făceau foc. Eee, și focul îl făcea seara, nu ziua...

Norocul nostru a fost că plantonul nu terminase stuful din ziua anterioară, că atunci în ziua aceea, nu am mai adus. Când am intrat noi în bac mai erau legături și a început să facă focul și ni s-a permis să stăm în pat... Paturile erau pe 6-7 rânduri, aveam păături și cearșaf. Am luat și masa... Ne-am încălzit acolo și a trecut și asta. Eram tânăr, aveam 39 de ani... Asta a fost o zi care m-a impresionat și o țin minte : 30 ianuarie 1959... Am făcut baie în Dunăre în ziua de 30 ianuarie...

Primeați pachet de la părinți sau de la rude ?

Un singur pachet am primit, dar asta nu la stuf, ci după ce am venit de la stuf...

Și ați stat în Delta fără să fiți judecați ?

Păi, nu eram judecați. Toți de acolo nu eram judecați. Ni s-a comunicat, când eram la 9 Culme, după jumătate de an, cum că Ministerul de Interne ne-a dat la unii 24 de luni, la alții 36, 48, 60 de luni. Așa se dădea atunci, de la Ministerul de Interne...

Fără nici un motiv ?

Fără nici un motiv. Absolut fără nici un motiv. Și așa eu am primit 48 de luni : 4 ani. Au fost câțiva care a avut și 60 de luni, din ăștia am fost care au fost arestați la 17 ianuarie... Apoi la colonie începuseră să vină și cei de la închisoare, cum a fost un domn, Dionisie. După ce a făcut 13-14 ani de închisoare, nu îi dădeau drumul acasă, ci îl trimiteau cu domiciliul obligatoriu sau cu administrativ : 2, 3, 4, 5 ani... după cum socoteau ei. Așa că au început să vină la colonie și dintre cei condamnați... Și acum ne-am amestecat, că ne căutam : „Băi, care ești din județul Covrului ? Care sunteți din Galați, să ne cunoaștem ?”. Și așa m-am cunoscut cu domnul Dionisie, care era din Galați. El era venit de la închisoare...

Ați întâlnit acolo personalități ale culturii sau politicii românești ?

Domnule, au fost 2 frați, dintre care unul a fost mare în Mișcarea Legionară, a fost comandant legionar, Bartolomeu Livezeanu⁷. Și fratele lui, care fusese și el comandant legionar, era acum într-un minister, subsecretar de stat... Și noi mergeam alături cu Bartolomeu Livezeanu... Nu știu ce a mai fost el în timpul Mișcării... ministru nu știu dacă a fost, dar în orice caz a fost cineva mare. Am mai stat cu un învățător din Vadu Roșca, așa ceva parcă, sau vizavi de Galați, din Nămolosa, care era văr cu ministru' Gheorghe Apostol care era din Tudor Vladimirescu... Mama lui Gheorghe Apostol și cu mama învățătorului ăștia erau surori... Și s-a dus mama învățătorului la mama lui Gheorghe Apostol, și au mers amândouă la București, s-au dus la Gheorghe Apostol și i-au spus : „Băi, uite, scoate-l pe văru-tu !”. Și i-a spus : „Mătușă, cere-mi să mut Nămolosa de pe malul ăsta pe malul celălalt, dar pe văru' Gheorghe nu îl pot scoate din pușcărie !”. Asta am aflat mai târziu, când am venit acasă...

Ce să spun eu ? Nu știu de ce, dar pe unde am fost, că ne muta dintr-o cameră în alta, totdeauna băieții, că noi așa le ziceam, băieți, mă împingeau pe mine să vorbesc sau să spun necazurile camerei și ale oamenilor. Și pe chestia asta nu stăteam prea bine cu administrația, le trăgeam. Și am observat că și în viața mea, nu am stat bine cu

7. Bartolomeu Livezeanu (1913-1985), avocat, comandant legionar. A fost arestat la 15 aprilie 1952 și internat administrativ. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Bicăz, Onești Baraj, Culmea, Periprava. A fost eliberat la 16 septembrie 1960. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

superiorii... în schimb am stat bine cu inferiorii. M-am purtat bine cu inferiorii, dar cu superiorii nu am stat bine în viața mea. Și acum în biserică, la noi, cu superiorii nu stau bine, dar cu inferiorii stau bine...

Vă mai amintiți când v-au anunțat că o să vă eliberați ?

În '62. După 4 ani. Că am stat din '58 până în '62... Da' noi acolo nu aveam calendar să știm ziua...

Înainte de eliberare am avut un icter grozav și am fost internat la infirmeria coloniei. Acolo singurul avantaj era că nu aveai tineta în cameră. În spatele infirmeriei era o privată și puteai ieși singur... Și într-o noapte am ieșit. Nu mai știu cum... Era iarnă, m-am trezit de frig și cu nisip în gură, că acolo era numai nisip, că era pe o dună de nisip. Și căzusem acolo, așa... Și era un doctor, conferențiar la Cluj, arestat și el. Și mi-a spus pe urmă : „Părinte, am crezut că te pierd, dar ai rezistat...”. Eram unul dintre cei mai tineri de acolo, pe vremea aceea...

Și cum spun, eram în infirmerie când am împlinit cei 4 ani. Când s-au împlinit anii, cei cu 2 ani, cu 3 ani au venit de la București de la Securitate și îi chema pe fiecare. N-am știut ce vorbea fiecare, da' am aflat pe urmă, când mi-a venit rândul. „Te duci acasă, îți vezi de treabă, nu mai vorbești...” nu știu ce. Și lângă mine mai era altcineva, care tot așa se elibera, era de prin Argeș. Și i-a chemat pe toți, și am rămas noiăștia 2 de la infirmerie ultimi. Zic : „Du-te tu întâi !”. Și s-a dus. Dar ăla care făcea ancheta știa că venim de la infirmerie. „Ce boală ai ?” Și i-a spus : „Icter negru. Stai acolo la ușă ! Te duci acasă și îți vezi de treabă. Și spune-i și lui Capotă, alălaltul, să nu mai vie, să își vadă de treabă...”. Așa am fost singurul din colonie care m-am eliberat în anul 1962 și care nu am dat o declarație... Mi se pare că unii dădeau și o declarație scrisă, cam așa ceva... că noi nu ne întrebam între noi ce face fiecare... Fiindcă, în paranteză să vă spun ceva, la închisoare era un lucru... se zicea : „Deținutul politic una spune la anchetă, una spune în cameră când vine și una știe el, care n-o spune”. Așa că noi nu ne întrebam ce ai vorbit, ce ți-a spus... Care era chemat la anchetă, când venea, nu îl întrebam nimic. Așa că am fost singurul din anul ăla care nu am dat o declarație... Nu știu din alți ani... Nu se găsește o declarație scrisă din partea mea la eliberare...

Cum v-ați întors acasă ?

Să vă spun. Eram la infirmerie grav bolnav. Medicul de la infirmerie, am aflat apoi, a făcut raport că trebuie să mă ducă la spital la Tulcea. Când m-au eliberat, a venit caraliul, m-a luat, m-a dus afară la baracă, mi-a dat hainele mele, m-am îmbrăcat, am lăsat hainele de pușcărie și am întrebat : „Unde mă duceți ?”. „La Tulcea, la spital.” Dar m-a vârat din nou în Colonie, ca să îmi deie la mână un document, probabil. M-a chemat „la Poartă”, că așa se numea, „Înalta Poartă”, ca să îmi deie hârtia să mă duc la spital. Și am primit ordin cum că mâine dimineața vine vaporul să îi îmbarce pe cei care pleacă. S-a dat comandă de la București să vie un vapor special la Periprava, că nu veneau vapoarele acolo, la cheiu' de la noi, de la colonie, să îmbarce oamenii...

În timpu' ăsta, când intrau ceilalți cu 4 ani, le spuneam noi : „Bă, a venit ordin să vă eliberați”. Și am plecat eu și cu încă 2 inși aduși de la alt bac, că a fost și un alt bac de deținuți de drept comun, aduși de la Poarta Albă, care se eliberau... Și la poartă ne-au dat drumu' seara, și ne-am dus la Dunăre, că erau 2 kilometri de acolo până la Dunăre... Vaporul a venit mai înainte, darăștia nu erau, și atunci vaporul s-a dus la Chilia, să înnopteze acolo. A doua zi de dimineață a venit înapoi, ne-a luat și pe noi și ne-am dus

seara în Chilia noastră⁸... Chilia Nouă sau Veche, nu mai știu care din ele, că este o Chilie pe malul Dunării românești și o Chilie pe malul Basarabiei. Nu mai știu care e Veche și care e Nouă...

Seara ne-a debarcat, nu ne-a permis să stăm pe vapor. Și ne-am plimbat toată noaptea prin Chilia... Eram 3... Era noapte, nu era nimeni pe stradă. Vaporul de cursă venea dimineața, încărca oamenii de la Chilia, mergea până la Tulcea și de acolo până la Galați...

A doua zi, fiindcă reverenda mea de preot cât a stat acolo fusese strânsă și era boțită, mizerabilă, n-am mai îmbrăcat-o, că mai aveam și un pulover pe mine... Și eram cu puloverul și cu reverenda pe mână... Și am mers cu vaporul până la Galați.

Cum a fost întâlnirea cu familia ?

Când am coborât pe mal, am văzut un tânăr îmbrăcat cu un pardesiu la fel cu pardesiu' meu care îl lăsasem acasă... Era dintr-un material mai gros... M-am uitat la el, el s-a uitat la mine. Am trecut, m-am întors, iar m-am uitat la el... El se uita după mine... Am mai mers vreo 2 pași, m-am întors și l-am întrebat : „Tu ești, Sorin ?”. Era băiatul meu care mă aștepta, fiindcă cei care fuseseră mai înainte, un preot care era văr cu soția mea îi spusese : „În ziua de cutare se eliberează...”, că știa ziua. Și el vreo două zile tot a venit la vapor...

Acuma ne-am îmbrățișat, ne-am sărutat și am mers acasă... Eu când am fost arestat i-am lăsat în casele episcopiei, da' au fost dați afară... I-am găsit la o mansardă pe Strada Bălcescu, lângă Tribunalul Galați...

Când am ajuns acasă, m-am îmbrățișat cu soția, ca a doua zi să îmi spună că ea a dat divorț. Eu nu am știut că a dat divorț... La alții le-a venit acolo înștiințare... În ziua când le-a venit această veste erau distruși... Eu am fost scutit de această experiență, dar am avut-o după eliberare.

Am divorțat, am mai stat împreună așa, o vreme, până când am găsit unde să ne mutăm... Ne-am mutat undeva într-o altă cameră, că aveam doar o singură cameră, și cei 2 băieți erau mari, erau la liceu acuma...

Copiii au avut de suferit de pe urma arestării dumneavoastră ?

Nu au avut de suferit, fiindcă soția a dat divorț și acum băieții purtau alt nume... Așa au putut intra la liceu, fiindcă altfel nu se putea... Da' au avut de suferit când să intre la facultate... Fata care era mai mare a vrut să facă chimie alimentară, aici la Galați, dar nici măcar nu au primit-o la înscriere...

Asta prin ce an era ?

Asta era prin '62, când am venit eu... toamna. Nu a primit-o la înscriere... Și se știa că pe ăștia pe care nu îi primește nimeni îi primește Facultatea de Agronomie din București și s-a dus acolo. A dat examen și a intrat la Agronomie fără opreliști. A stat 1 an de zile și pe urmă s-a transferat la Chimie Alimentară din Galați, a dat diferența și a putut face facultatea... Băiatului nu i s-a dat voie să se înscrie la facultate. Pur și simplu nu i s-a permis. Și atuncea a intrat, cum i se spunea atuncea, în câmpul muncii. A intrat la ICPRONAV-Institutul de Cercetări Navale, unde se ocupa de procurarea de rechizite... Și așa s-a putut înscrie ca muncitor la un Institut Politehnic, dar nu la ingineri, ci la

8. Chilia Veche, localitate în județul Tulcea.

subingineri, că nu l-a primit la ingineri... A absolvit institutu' ăsta de vapoare și a rămas acolo ca subinginer, și este și astăzi subinginer...

După ce v-ați întors v-ați reangajat ? Ați redevenit preot ?

După ce m-am întors am fost judecat de către consistoriul bisericesc pentru lipsă de la parohie... și condamnat 4 ani să nu slujesc. Și eu am zis : „Domne, m-ați condamnat 4 ani să nu slujesc... Păi, eu nu am slujit deja 4 ani, cât am fost la închisoare...”. Și așa, tacit, s-a aprobat... Când am venit de la închisoare am găsit pe un coleg de-al meu de clasă, consilier economic. Am mai găsit pe cineva, un alt preot, cu care ne tutuiam, consilier administrativ. L-am găsit pe vicar, cu care mai înainte discutam așa, ca între prieteni... Și consilierul ăsta administrativ, acu' îmi vorbea cu „preacucernice”, nu îmi mai vorbea cu „tu”. Iar colegul meu de clasă mi-a spus : „Măi, tu știi că am fost colegi, dar aicea nu mai merge... Am înțeles, Ghițescu, am înțeles...”. Și nu i-am mai cerut nici un ajutor, nimic... Și ca dovadă, la 1 an de zile după ce m-au judecat ăștia, am făcut o cerere de parohie. Nu mi-au dat... Am intrat hamal la fabrica de paste făinoase din Galați, „Dunăreana” se numea... Aicea meseria mea era să leg lăzile de macaroane cu sârmă, să le fac stive și apoi să le încarc în vagoane. Și am lucrat din martie sau din aprilie, până în decembrie, când, într-o noapte, m-am îmbolnăvit... Mă ținea aicea la burtă, mă durea și i-am spus la șefa mea, că era o maistoriță : „Uite, nu mai pot...” „Stai dumneata pe o ladă și culcă-te”. M-am lungit pe două lăzi acolo până dimineață când s-a terminat tura, că nu puteam să plec așa. Și m-am dus la spital și mi-a găsit că am apendicită. M-a internat pe loc și a doua zi, fără să mai aștepte analizele, mi-a și făcut operație. La o zi după operație mi s-a umflat piciorul... da' nu numai că s-a umflat, dar s-a și înnegrit. Am stat în spital vreo 40 de zile pe tratament cu heparină. Am ieșit tot cu piciorul umflat și a trebuit să port vreo 3 ani cizmă zincată... După ce am dat-o jos am pus un ciorap medicinal pe care îl port și azi...

Și după ieșirea din spital ce ați făcut, v-ați întors la muncă ?

Când am fost în spital, un cumnat de-al meu s-a dus la episcop. „Domne, ăsta este în spital. Nu are ce face. Dați-i o parohie !” Și mi-au dat o parohie... Se numea Obârșeni⁹, era la marginea regiunii Galați, căci era regiune pe atunci, dincolo de gara și tunelul de la Talasman, pe linia nouă Galați – Bârlad, că este un tunel acolo... Și la vreo 7 km era un sat, Obârșeni...

Și după ce am ieșit din spital, mi s-a comunicat că mi-au dat parohie la Obârșeni... Altfel, dacă nu mă îmbolnăveam, nu știu dacă îmi dădea...

Și acolo cât ați slujit ?

La Obârșeni am stat vreo 2 ani și ceva... Era o filială a parohiei de alături, care se numea Vinderei¹⁰. Și s-a făcut lider parohia Vinderei și atunci m-a dat paroh la parohia Vinderei, și să am grijă de filială...

Ați avut probleme cu activității de partid din comună ?

Nu am avut probleme, vă spun. Șeful de post de la Vinderei, când eram la Obârșeni, mi-a propus că să îmi facă buletin de Vinderei. Am spus : „Nu fac, domne. Plec de aici din sat, renunț la serviciu și mă întorc la Galați ca hamal, dar nu dau buletinul de

9. Localitate în județul Vaslui.

10. Localitate în județul Vaslui.

Galați...". Că eu aveam buletin de Galați, da' în Galați nu se putea intra atunci, cum era pe vremurile alea, în orașele mari... Nu știu dacă știți. Dacă aveai reședința la țară, eeh, greu se mai intra în oraș, prin partid...

Eu nădăjduiam că totuși am să vin preot la Galați... La Obârșeni biserica era de lemn, făcută de un frate al mitropolitului Veniamin Costache¹¹, pe moșie, și alături era CAP-ul, în conacul boierului... Nu am avut probleme. Din contră, președintele CAP-ului a trimis odată pe un consilier: „Spune-i părintelui să facă rugăciuni de ploaie...”. Nu am avut probleme cu oamenii la Obârșeni.

Nici la Vindăreni nu am avut probleme. De acolo m-am transferat preot la Foltești¹², să fiu mai aproape de Galați. Am făcut schimb cu un preot pensionar... A fost greu. Și de la Foltești făceam naveta la Galați. Stăteam sâmbăta și duminica la parohie și celelalte zile stăteam în Galați, și dacă era ceva, dascălul îmi dădea telefon, aveam abonament și mă duceam...

V-ați recăsătorit ?

Târziu, târziu... m-am recăsătorit. M-am întâlnit cu o profesoară din Galați care era acum plecată la Târgu Ocna. Ne-am cunoscut la Ierusalim... Nu mai știu precis anul, dar a fost ultimul an când Ceaușescu a plătit datoriile...

Ați mai fost urmărit de Securitate, să trebuiască să dați raport ?

Nu. Nu. Niciodată... Fiecare episcopie avea un om de la Securitate și unul de la Ministerul de Educație pentru studii... Și ăsta de la noi venea la protoierie, unde acuma eram secretar și contabil la Casa de Ajutor Reciproc al clerului, și ăsta mi-a spus: „Am primit și reclamație și ordin ca să nu îți dau drumul să pleci la Ierusalim. Am comunicat sus că aici nu ai făcut nici un fel de propagandă contra Partidului, nu te-am auzit niciodată și ți-am dat liber să pleci la Ierusalim”. Și acolo am cunoscut-o pe actuala soție...

După eliberare v-ați mai întâlnit cu foști comandanți de închisoare ?

Nu, nu m-am mai întâlnit cu ei... M-am întâlnit, în schimb, cu un sergent, care era din satul Stoicani, de la Foltești. Era fost sergent acolo și acum era scos la pensie... Și era în Stoicani, ca orice cetățean, era credinciosul meu. Și am fost la el cu Crăciunul, cu Boboteaza, dar nu am discutat nimic... Aici în Galați m-am mai întâlnit cu unul din Frumușița¹³, care era un fel de țigan și care mi-a spus: „Domne, pe noi ne-a luat să facem fanfară, domne! Nu ne-a luat ca să păzim, să fim caralii acolo...”. Da' nu am avut nimica cu nici unul din ăștia...

După 1989 v-ați implicat în politică sau în alte forme asociative, ca AFDPR-ul ?

Căpitanul a spus: „Când nu voi mai fi eu, să îl urmați pe Iuliu Maniu”. Astea au fost recomandările Căpitanului, și urmând indicațiile Comandamentului legionar, care a luat legătură cu Partidul Național Țărănesc, după 1989 m-am înscris în Partidul Național Țărănesc. Am fost și președintele CDR-ului la Galați... Am făcut propagandă, am fost și prin comune. Am fost și pe listă pentru Senat, da' nu am fost ales, că nu am avut

11. Veniamin Costache (1768-1846), mitropolit al Moldovei între anii 1803 și 1808 și 1812 și 1842. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, III, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, pp. 8-23.

12. Localitate în județul Galați.

13. Localitate în județul Galați.

destule voturi, doar 43 %. La Brăila a fost un scriitor, tot așa, înscris la CDR, care a avut 51 %, dar nu erau toate... Și atunci se făcea troc de voturi... s-au luat voturile mele și i le-a dat lui, ca să aibă 90 și ceva de voturi, și să fie senator plin. Dar am fost trecut în *Monitorul Oficial* ca senator, chestii din astea... Unii îmi spuneau pe aici „domnule senator”. „Mă, lăsați-mă ! Vreți să moară ăla, să mă duc eu ?” Așadar am activat pe la țărăniști, mi-am luat peste nas de la colegi, de la preoți, și după ce s-a desființat CDR-ul... n-am mai activat nicăieri.

Vă mulțumesc frumos că mi-ați acordat acest interviu.

Constantin Emil Secărescu

S-a născut la 28 septembrie 1924, în orașul Roman, județul Neamț. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : Școala de ofițeri de aviație. Profesia : pilot militar ; topometru. A fost arestat pe 29 aprilie 1949 și condamnat la 6 luni de închisoare pentru „ofensă adusă Armatei Sovietice”. A executat pedeapsa în închisorile Focșani, Galați și Sibiu. A fost eliberat în 1950. A fost rearestat în 14 aprilie 1959 și condamnat la 9 ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Bacău, Galați, Jilava, Periprava și Gherla. A fost eliberat în aprilie 1964. La data interviului locuia în Galați. Interviu realizat de Alexandru Matei în 24 mai 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Alexandru Matei, editarea – Constantin Vasilescu, Cosmin Budeancă. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cotele 119, 120, 121.

Domnule Secărescu, vă rog pentru început să-mi spuneți câteva cuvinte despre familia dumneavoastră...

Sunt fiul lui Constantin și al Hortensiei Secărescu. Tatăl meu a fost funcționar superior în aparatul de stat, mama casnică. Am avut un frate mai mare cu 12 ani, care a fost farmacist și a făcut front în Rusia, la spitalul militar, atașat pe lângă divizia de cavalerie a lui Cornea. Pentru că era rezervist el a făcut front în spatele liniilor noastre, la 1-2 kilometri, dar totuși front, timp de 2 ani de zile. El nu avea bani să plătească cum plăteau ceilalți farmaciști ca să rămână în țară și fiind și necăsătorit l-au ținut acolo. Am avut încă un frate, mai mare cu 8 ani, care a fost ofițer de aviație, promoția '41, care a făcut front în Rusia și în Slovacia. Am mai avut și o soră, funcționară, care nu a făcut nici un fel de politică. Eu am fost cel mai mic copil din familie...

Proveniți dintr-o familie înstărită ?

Avere nu am avut decât o singură casă cu 3 camere, moștenită de la mama mea, pe foaie dotală, că așa se făcea atunci... Eu nu am avut nici un fel de proprietate, nici un fel...

Unde v-ați făcut studiile ?

Am făcut școala primară la Roman, iar liceul la Roman, Focșani și Bacău, pentru că tatăl meu, fiind funcționar de stat, a fost mutat în aceste orașe în interes de serviciu. Am absolvit Liceul „Ferdinand I” din Bacău în 1943, fiind clasificat al șaptelea din 53 de candidați reușiți, dintr-un total de 113. Am intrat în școala de ofițeri de aviație în '43 și am absolvit-o printre primii, în 1945. Din 1945 până în 1948 am funcționat ca ofițer-pilot, până la obținerea brevetului de pilot de război pe care l-am obținut în 1946...

Noi, aviatorii, aveam un regim special, în sensul că după ce eram scoși ofițeri, până la obținerea brevetului de pilot de război sau observator comandant de bord, mai făceam aproximativ 2-3 ani de cursuri și instrucții pe diverse tipuri de avioane, până când ajungeam la situația de a absolvi examenul de sfârșit... Deci am mai fost ofițer-elev încă 2 ani de zile după absolvirea școlii...

Cum ați reușit să vă integrați în armată în contextul creat după 23 august 1944 ?

Păi, asta e... în 1948, la 1 mai, după 3 ani de activitate, am fost scos afară din armată, în ziua în care toți cei din promoția mea au fost făcuți locotenenți ! Doar eu și cu un alt camarad, Popescu Teodor, am fost scoși din armată fără nici o motivație. Dar de fapt de ce am fost scos ? După ce am obținut brevetul de pilot în '47, mi s-a propus să plec ca ofițer-cursant la Academia Militară „Frunze”, în Uniunea Sovietică. Și eu, discutând în mod sincer cu totul naiv, ca să zic așa... le-am spus comandanților : „De ce mă trimiteți dumneavoastră în Uniunea Sovietică, când eu am văzut ce material volant au americanii ? De ce nu mă trimiteți acolo dacă vrem să învățăm meseria asta ca lumea ?”. „Ce, vrei să te duci în America ?” „Vreau.” „Și de ce să te duci ?” „Domne, ăia sunt înainte din punct de vedere tehnic.” „Bine, du-te acasă !” Și răspunsul a fost că m-au dat afară ! În momentu' în care m-au scos afară am scris un memoriu, pe care ei au notat ceva. Ulterior, am aflat și eu ce-au scris : „Ofițer bine pregătit. Are cunoștințe peste gradul pe care îl deține. Intelligent, energic, încăpățânat, a dovedit rea-voință și rea-credință față de regim. Propunem să fie scos din cadrul armatei și să nu fie folosit în civilie decât pentru munci manuale”.

Ce ați făcut după excluderea din cadrul armatei ?

După ce m-au scos afară din armată a fost o perioadă foarte grea... nu aveam din ce să trăiesc. Am ajuns înapoi acasă, la părinți... da' nu puteam să-mi permit să stau să mănânc pe spatele lor, care nici ei nu aveau ce să mănânce... Taică-meu era fără pensie... Fusesse administrator financiar și i-au tăiat pensia, pentru că l-au considerat exploatare... Depusese 35 de ani bani din leafa lui la Casa de Pensie, cum se face și la noi acum... Așa era atunci, nu statul îți dădea bani... tu îți alegeai gradația și depuneai... Voiai mai mult, mai puțin... Și 35 de ani tata depusese din leafa lui pentru pensie și i-au tăiat pensia ! Deși a fost sărac și nu a avut nici o avere... Era o anomalie. De exemplu, un colonel de jandarmi avea pensie, dar tata care fusese administrator financiar, civil, nu avea... În schimb am avut liniște, că nu a fost arestat niciodată... A fost un om cinstit, că altfel îl băga și în pușcărie...

Frate-meu, care era încă ofițer activ, era în altă parte. Farmacistul avea și el o leafă de mizerie, de-abia era căsătorit... Așa că aproape n-avea cine să mă susțină... Atuncea am lucrat pe la unul, pe la altul, pe la vie... Un coleg de-al meu, tot fost ofițer, avea o vie și lucram la el în vie. Ne plătea ca pe oricare și mai scoteam un ban... Într-o vreme am lucrat chiar la demolarea unor cazemate de beton de pe linia Focșani – Nămăloasa – Galați... Sub Carol al II-lea s-a început o linie de rezistență cu niște cazemate... și lucrarea s-a continuat sub Antonescu. Rușii când au intrat în țară au vrut să distrugă aceste cazemate... că aici a vrut Antonescu să îi reție, să îi oprească pe ruși în '44. Și într-o vreme am făcut un contract cu o societate belgiană, care spuneau că vor să recupereze fierul beton din cazemate... dar în realitate rușii voiau să le distrugă, ca să dispară linia asta de apărare...

Și așa, neavând cine să mă susțină, am plecat la București, așa, de unul singur, să mă fac student. Am dat examen de intrare la ASE, fără să am nici un sprijin material... Am trăit pe la colegi... Dormeam la unul, la altul... Am ajuns să lucrez seara în Gara Obor la descărcat vagoane de lemne și cartofi, pentru că în București m-am întâlnit cu alți camarazi, de la alte arme, care, tot așa, erau și ei persecutați și neprimiți nicăieri... Și am făcut o echipă de descărcători și ne câștigam și noi existența. Și fiind oameni organizați, noi lucram foarte rapid și luam angrosistul care aducea cartofii și îi distribuia. Era mulțumit de noi că lucram bine... De exemplu, când luam un tren, știa că îl terminăm în două nopți... și în două nopți îl terminam! Alături de noi aveam drept colegi toți lumpenii din București, care nu aveau nici o calificare... Niște bețivani ordinari... Și ăștia ne-au reclamat la Securitate că „ofițerii ne-au luat pâinea de la gură”. A trebuit să plecăm de acolo, din gara Obor, și să schimbăm... Neavând din ce trăi, eram și noi organizați și ne vindeam ponturile de câștigat o pâine de la unul la altul. Așa am intrat la instalarea de conducte de gaz metan... Spărgeam cu picamerul asfaltul și puneam conducte. Și acolo, fiind oameni cu carte, cu pregătire, am făcut fel de fel de unelte cu care ne ajutam să săltăm țevile. Și ne luam o porțiune, o terminam, luam banii și plecam... Cu banii ăștia ne achitam cheltuielile... Cantină nu aveam, iar în cămin nu ne primea... Stăteau la ușă și când te vedeau îmbrăcat în haine militare, imediat îți cereau legitimație și nu te lăsau să intri... Ne mai strecuram noi, mai scoteam bani și mai puteam mânca și la cantină. Și aveam noroc de bucătărese, că ne cunoșteau că suntem studenți, că am fost militari, și ne mai dădeau prin spate câte o porție de mâncare cu bani sau fără... Și toate astea se întâmplau prin '48-'49...

Și cum de ați ajuns să fiți arestat ?

Ce s-a întâmplat ? Când am venit de la facultate în vacanța Paștelui în 1949, am fost arestat. Pe 29 aprilie 1949... Dar de ce am fost arestat ? Eu, în perioada cât am fost... așa, fără o ocupație, pentru că nu începuseră cursurile la facultate, aveam contact în orașul meu cu niște foști ofițeri scoși din armată. Și eram o ceată de 7-8 inși care ne întâlneam, dar nu știam în ce hal puteau fi organizați bandiții ăștia de comuniști... Încă eram naivi, râdeam în gura mare și ne băteam joc de ei... Să vă dau un exemplu. În mijlocu' orașului Focșani aveau un jurnal de perete... Până atunci nu văzusem un jurnal de perete... Când ne-am uitat noi acolo, era o poză de reclamă în care sergentul ăla rus, urcat pe Reichstag, înfîșea drapelul roșu. Iar acest sergent avea un ceas la mâna stângă și 'unul la mâna dreaptă... și noi râdeam de ne îndoiam. Și erau niște ovreiași, care într-un fel spus erau prieteni cu noi... Și unul, cu care făcusem liceul, întreabă : „Măi, de ce râdeți voi acolo când vă duceți la jurnalul de perete ? ”. „Tu n-ai văzut, mă, că ăla are două ceasuri, bă ! ? ” Și când te gândești că această poză de propagandă a trecut printr-un filtru de comisii care i-a dat aprobarea... Și treaba asta cu râsul a fost înregistrată. După asta, ne-au înregistrat ca gașcă... adică am ieșit în evidență, cam proteste, de fapt... Și am mai avut și alte manifestări. De exemplu, la un bal de la Cercul Militar, au venit rușii cu niște TR-ști de ăștia... De fapt, eu n-am fost nici atunci amestecat... Au fost niște camarazi de-ai mei mai bătrâni, care avuseseră ca subalterni niște sergenți și care acum veniseră din prizonierat și erau ofițeri... Și a avut loc un conflict cu rușii... Și ne-au urmărit pe 4 din noi, foști ofițeri : 2 de geniu, eu și încă unul. Și când am venit în vacanță, în aprilie '49, m-au arestat pe mine și pe ceilalți 2 cu gând să ne facă procesu'. Și ne-au făcut proces pentru „ofensă adusă Armatei Sovietice”. Asta a fost prima condamnare...

Unde ați fost dus după arestare ?

Păi, m-au ținut 3 luni de zile la Focșani fără să mă fi trecut în nici un fel de acte. După aia m-au transferat la Galați, unde era și sediul Tribunalului Militar și unde am stat 3 luni de zile. Am fost arestat în cămașă și în haine și așa am dormit la Galați din august până în octombrie...

Când m-au dus de la Focșani la Galați, mi-aduc aminte că era dimineață... și am ajuns seara. M-au dus într-o celulă... A fost dărmat... Celularul la Galați era făcut sub formă de potcoavă și avea 3 etaje. Celulele erau sub formă de fagure, pătrate... Și m-au dus la celule de-alea, la etajul 2 cred că era, da' nu mi-aduc aminte bine...

La 5 dimineața când s-a făcut deschiderea și a venit caraliu' cu mâncarea, cu terciul, cu el mai era un bandit civil, o namilă de om care duhnea a rachiu amestecat cu tutun prost din ușă... Și m-a întrebat : „Ce e cu tine, mă, aicea ?”. „Ce să fie ? ! Nimic.” „Ce ai făcut ?” „Eu nu am făcut nimic.” „Dar ce ești tu ?” „Student.” „Aaa, student ! Și nu îți convine regimul, banditule ?” Eu, totuși, eram colțos și nu trecusem prin moara lor prea tare, că la Focșani nu m-au ciocănit. Am fost un caz minor față de ce aveau ei... Luaseră atunci „Iotul Paragină”, care activase în Vrancea... și ăia erau primii pentru Securitate. Noi eram niște cazuri minore în comparație cu ei și d-aia ne și vărsa pe noi în pușcărie, la Galați. Și când m-a întrebat dacă nu-mi convine regimul... i-am răspuns cam... I-am zis : „Băi, eu nu sunt bandit... În fond, sunt deținut politic”. Și zice namila, că era un tip voinic așa : „Ce spui tu, bă ? ! Și ce, nu îți convine regimul ? !”. Și pac, îmi trage o labă ! M-a luat prin surprindere. Și când mi-a dat o palmă... m-a bușit sângele... îmi curgea pe cămașă. „Șterge-te !” „Nu mă șterg, să vadă oricine că sunteți niște bandiți !” Ar fi trebuit să tac din gură, da' eram surescitat, așa... Și ăla era domnul maior Goiciu¹, comandantul pușcăriei de la Galați, care a avut un fecior tot milițian... nu știu dacă nu colonel de miliție, aici. Dar nu mă interesează pe mine feciorul, că nu am treabă cu el...

A trecut asta, și când să vie cu terciul propriu-zis, ca să vezi că și între ei erau oameni, vine caraliul cu o gamelă... În gamela aia cică puneau și zahăr... Aiurea ! Era trecut în rețetar zahăr, da' nu puneă nimica, puneă doar mălai încins. Și mi-a dat atunci o gamelă plină, care chiar avea zahăr în ea... adică era dulce și sănătoasă. Și zice : „Futu-ți Dumnezeu' mă-tii ! Te iei în gură cu comandantul ?”. Și după ce m-a înjurat întâi, ca să aibă acoperire, mi-a spus : „Mă, băiatule, tu ești student ?”. „Da !” „Măi, să te păzești de ăsta că ăsta te omoară ! Când vine, să te păzești. Să nu te mai iei în gură cu el...” Când a venit a doua zi, Goiciu a vrut să mă pocnească, dar am stat departe... că făcusem și eu oleacă de box și sport, și am eschivat din cap, așa, și nu m-a mai lovit a doua oară...

Ați întâlnit în penitenciarul de la Galați personalități ale scenei politice românești ?

În perioada aia era în celular la Galați doctor Biriș², fost subsecretar de stat la Interne, legionar cred... Și Iuliu Maniu era într-o celulă aici la Galați. Pe Maniu nu l-am

1. Vezi nota 45, p. 144.

2. Victor Biriș, născut la 16 septembrie 1908 în Micăsasa, Sibiu. Avocat. A fost condamnat la 10 ani pentru rebeliune legionară. A fost arestat la 8 octombrie 1951 și internat administrativ pentru 24 de luni. În 8 octombrie 1953 pedeapsa i-a fost majorată cu alte 60 de luni. A executat pedeapsa în închisorile Galați și Lugoj, Căvnic. Condamnat în 1957 la 25 de ani de muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Constanța, Jilava, Iași, Aiud. A fost eliberat în 16 ianuarie 1963. Informații din fișele matricole penale din AANP.

văzut, da' pe Biriș l-am văzut, că am lărgit cu cuiu' de la plachiu la vizetă... Erau fel de fel de mijloace de a te informa: după zgomote, după oră, după instinct...

Când a avut loc procesul dumneavoastră ?

Procesul ? Prima dată a avut loc... când am avut primul termen am fost la Galați, de aia m-au transportat de la Focșani la Galați... Și cam prin septembrie... Știu că era în ziua în care rușii au experimentat bomba atomică³. Noi nu știam nimica. Și de la pușcărie, eu și încă 2 am mers pe jos, escortați, și ne-au dus la Tribunalu' Militar, unde e baia acuma... Și erau niște debite de tutun și ziare, și puneau reclama de la ziar pe un mic panou, în față... Eu nu știam nimica de aproape 6 luni de zile de ceea ce se petrece afară, decât ce aflasem de la unii și de la alții, da' nu puteai să verifici dacă datele sunt reale sau nu... Și mi-aduc aminte că atuncea am văzut pentru prima dată scris mare: „Uniunea Sovietică a făcut experimentarea bombei atomice”. În ziua aia am fost judecat eu... Dacă aș cauta în arhivă, aș găsi data precisă. Atuncea am văzut eu că rușii au bomba atomică... Am intrat în Tribunalul Militar și acolo mama a vrut să-mi dea un pachetel cu mâncare, cu niște rufe, dar nu i-a dat voie garda. În sfârșit, s-a băgat peste ei și până la urmă mi-a dat...

Puteți să-mi spuneți cum s-a desfășurat procesul ?

Păi, procesul nu s-a judecat în fond... că l-au strămutat la Tribunalul Militar Sibiu pentru suspiciune că unu' dintre denunțatori, un căpitan venit cu „TV-ul”⁴, care fusese la balul ăla în care a fost rebeliunea și în care care am avut incidentul cu rușii, era ofițer politic la Tribunalul Militar Galați. Și magistrații de acolo au trimis să se judece procesul la un alt tribunal militar, chipurile că sunt imparțiali... Nu mai știu cum îl chema pe căpitanu' ăsta... A fost dascăl pe la Câmpulung... Și a trebuit să fiu trimis la judecare la Sibiu. Da' de ce tocmai Sibiu ? Pentru că fratele meu, ofițer de aviație, era acolo... și au vrut să vadă dacă intervine pentru mine, dacă nu cumva e o încrengătură, avem vreo legătură... În sfârșit, în ziua când m-au judecat pe mine, la Sibiu, pe frate-meu l-a trimis în deplasare...

Și ce condamnare ați primit ?

M-au condamnat la 6 luni de zile pentru că era un fapt minor, totuși, și atâta prevedea legea... Și ne-au arestat în instanță, dar eram de data asta pregătit, cu un palton de rezervă, cu un pulover... Și l-au luat și pe celălalt, ofițerul de geniu, Grigoriu... și ne-au depus la Sibiu.

Acolo am stat într-o celulă mare... dormeam pe jos, dar era lux față de Galați, că era podea și gaz metan. Și acolo am dat peste unii care fuseseră în lotul maiorului Dabija, dacă ai auzit de el. Lotul ăsta a fost unu' mare, în care au fost implicați și țărani care i-au ajutat cu alimente pe partizani... A fost o grupă de partizani de vreo 12 inși. Maiorul Dabija fusese decorat de două ori cu „Mihai Viteazul”, o dată în Rusia și o dată în Tatra. Și grupul lui de partizani a luptat pe Muntele Mare. A fost înconjurat pe Muntele Mare de către batalioanele de intervenție, de Securitate. Cu pistolu'-mitralieră de gât a spart încercuirea, prin martie '48 cred eu, nu mai știu precis...⁵ și a scăpat. A tras la o gazdă de-a lui, un morar, și, sfârșit de oboseală, a adormit. Morarul a chemat Securitatea și l-au arestat.

3. Prima bombă atomică sovietică a fost testată la 29 august 1949.

4. Divizia Tudor Vladimirescu, constituită în Uniunea Sovietică și alcătuită din prizonieri de război români.

5. Grupul a fost lichidat în urma încercuirii taberei de pe Muntele Mare în 3/4 martie 1949.

Alții din ceata lui au rezistat până când au fost omorâți sau capturați. De exemplu i-au prins vii pe Bolfea⁶, un țăran, Titus Onea⁷, student în medicină, și încă cineva... Eu nu am stat cu ei, căăștia fuseseră executați, dar am stat cu unii dintre țăranii care îi ajutaseră cu alimente pe partizanii din echipa asta a lui Dabija. Și l-am întrebat pe unu': „Cât ai, bade?”. „Mi-a dat întâi 7 și apoi mi-a dat 14.” „Păi, cum așa?! ” „Păi, să vă povestesc.” Și mi-a povestit cum a fost în instanță. Zice: „M-a întrebat judecătorul: «De ce ai dat grâu, mă, să hrănești bandiții, mă? Când copiii tăi nu au ce mânca... ai 4 copii acasă». «Domn' judecător, nu am avut mai mult, că le dădeam mai mult...» «Cum așa?» «Păi,ăștia luptau contra celor care vor să ne ia religia și pământul.» «Da?! Ești un bandit! Îți dau 14 ani, nu 7! Eii, și acuma dacă ești în pușcărie, ce o să mănânce copiii tăi? Cine le dă de mâncare?» «Dumnezeu o să îi ajute și pe ei să trăiască».”.

Și ca un fapt divers îți spun... Dabija a avut până în ultimele clipe o atitudine, așa, dârză, nu s-a temut de ei... Când ieșea la spălător striga la ei: „Bomflea, mai ai țigări, bă? Mai cântă...”. Și cânta „Mai am un singur dor”, săracul... Și a fost executat în toamna lu' '49, în zorii zilei, la Sibiu, în Dumbravă⁸. Cred că în '49, pentru că eu am ajuns în februarie '50 la pușcărie la Sibiu și erau executați deja... Nu mai pot reconstitui... Și „domnii” de la „Vocea Americii” au anunțat la 3 ore că a fost executat... Au știut că a fost executat. Dar ca să intervie cineva să-l scape, nu. Oricum, a fost un erou cu adevărat de care s-a vorbit foarte puțin... Și atunci am aflat povestea lor...

Și când v-a expirat pedeapsa v-au eliberat ?

Păi, când mi-a expirat pedeapsa? Că mi-au considerat 3 luni de la Galați, 3 luni de la Focșani și am plecat după ce am făcut... au zis ei că 9 luni, da' mi-au considerat în acte 6 luni. Și m-au eliberat, fiind un fapt minor, nu au mai prelungit... Și am avut noroc că nu m-au băgat în loturile de studenți de la Pitești, de exemplu... Dacă eram băgat cu o chestie de asta, de turnătorie, de organizație, era mai rău...

Cum v-ați reluat viața după eliberare ?

Am venit acasă și am stat 3 luni de zile. Am venit dărâmat complet... Dacă m-apuca iarna acolo, cred că mă îmbolnăveam grav, că n-aveam nici îmbrăcăminte, nici cojoc, nici... nimic, nimic. M-au ținut într-o cămașă... mi-am făcut din poale batiste ca să mă șterg. Și, cât am fost peregrinat de colo-colo, și-au mai făcut pomană unii să îmi dea ceva cu care să mă pot șterge pe față... Era o mizerie crasă, ca să ne demoralizeze...

6. Silvestru Bolfea, născut în 1899, țăran din comuna Întregalde, Alba, membru al grupului de rezistență Frontul Apărării Patriei Române, condus de maiorul Nicolae Dabija. A fost arestat în jurul datei de 9 martie 1949, chinuit îngrozitor de Gheorghe Crăciun, comandantul Securității din Sibiu, și condamnat la moarte. A fost împușcat în 28 octombrie 1949 alături de alți 6, după ce și-a săpat singur groapa la marginea cimitirului din Sibiu – Dumbravă. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. A-B*, p. 227.

7. Titus Gh. Onea, născut la 10 ianuarie 1925 în comuna Roșia Montană, Alba. Student în anul VI la Facultatea de Medicină din Cluj. Membru al grupului condus de Nicolae Dabija. A fost prins pe 26 martie 1949 și torturat în timpul anchetei la Securitatea din Turda și Sibiu. A fost condamnat la moarte și executat în 28 octombrie 1949. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. N-O*, p. 207.

8. Nicolae Dabija împreună cu alți 6 partizani au fost condamnați la moarte prin împușcare și executați la 28 octombrie 1949.

În sfârșit, am venit din nou acasă pe la sfârșitul lui aprilie '50. Părinților nu aveau ce să le facă, erau 2 pensionari... Cum v-am spus, tata n-avea pensie și așa a și murit, fără pensie. Mama a căpătat apoi o pensie după tata... În sfârșit...

Ați reușit să vă găsiți de lucru ?

Da, că Ministerul Agriculturii avea nevoie să își creeze niște cadre de topometre în vederea întocmirii registrului cadastral pe țară și avea nevoie de oameni care să aibă pregătire, pentru că atunci nu era ca acum să îți dea datele mură-n-gură... se făcea prin observație, cu calcule trigonometrice, cu table de valori naturale, radicali... Și a făcut 3 școli de-astea de topometrie, a câte 150 de inși, ca să aibă oameni calificați să acopere posturile de la raioane, cât de cât, în vederea acțiunii ăsteia mari de cadastralizare a întregului teritoriu al țării. Și am prins o fereastră de asta și m-au primit la examen. Am reușit să intru și am făcut o școală de un an de zile la Institutul de Agronomie la Cluj. Am căutat apoi o calificare de topometru. Fiind fost deținut politic, nu știu ce și nu știu cum, au știut ei ceva, pentru că m-au dat la cel mai nenorocit raion, Zeletin, în comuna Răchitoasa, la 27 de kilometri de calea ferată, iar „rata” venea la 18 kilometri...

Când vă aflați în libertate a murit Stalin. Cum au reacționat cei din jurul dumneavoastră în acel moment ?

În timpul morții lui Stalin eram în raionul Zeletin, la Podul Turcului. Eram topometru, șeful serviciului măsurători de teren. Au făcut la partid cu tablou... plângeau muieri pe acolo. La noi n-au făcut... Eu nici nu mai știu dacă în momentu' acela eram în raion... cred că eram pe la vreo comună, pe undeva... că nu am participat, dar de la noi nici n-aveau pe cine să cheme... Care erau de la partid și erau oamenii lor veneau din oficiu... Se trăgeau acolo unde îi chema partidul. Eu nu eram membru de partid, nu eram nimic...

Despre evenimentele din Ungaria ce vă amintiți ?

Cu Ungaria... Nici atunci nu m-a întrebat și nu m-a chemat nimeni... Eram atunci planificator la Focșani, la o întreprindere unde a lucrat și Ticu Dumitrescu pe urmă... Plecasem de la Panciu, până să ajung la Onești, și m-am tocmnit la Focșani pentru iarna aia, să am și eu o leafă. Și am făcut și eu acolo pe planificatorul... Da' nu m-a chemat nimeni, că nu mă chemau, da' și io mă păzeam... Cu toate astea, revoluția din Ungaria a avut repercusiuni asupra mea, pentru că al doilea cap de acuzație de la condamnarea de la Onești a fost că am vorbit despre Ungaria... Și am vorbit, da' la Onești, nu la Focșani, unde mă păzeam...

În fine, dar să vă spun pe unde am mai lucrat, să înțelegeți... Din raionul Zeletin mi-am dat demisia din agricultură și m-am dus pe șantier la Onești, tot ca topometru. Eu verificam și predam amplasamentele. Era o muncă de mare răspundere pentru că era cu coordonate locale și toate erau la vedere, împărțite în carioaje... Țștia de la Institutul de Proiectări Rafinării Ploiești, cu care lucram direct, erau acolo și făceau fel de fel de modificări, fără să ne comunice nouă planul general... Și, nu știu dacă știți ce se întâmplă în subsolul unei rafinării, dar este ca într-un corp omenesc : mergeau peste tot fel de fel de conducte, de adus, de dus produse, de sintetizat, de încărcat, de descărcat, canalizare, fluviale, telefoane... În afară că erau construcțiile alea de câte 80-90 de metri, 70 de metri, 30 de metri... Era o mare răspundere.

Când am intrat acolo și am văzut că ăștia încep cu prostiile, nu mai făceam măsurători, voiau să ne trimită să înceapă cu colectivizarea... am plecat și m-am dus la construcții.

Când am intrat acolo, postul era liber. Greșiseră unii înaintea mea o analiză: de exemplu, dăduse cota zero, care era a terenurilor, ca și cotă de radiere. Și jumătate de rezervor era plin cu ciment... Sau greșiseră o stație de pompare și nu se mai racordau conductele din oțel înnobilit, care erau importate din Suedia. Și nu am știut de toate astea... Și ăia fugiseră de frică să nu îi aresteze. Și la Onești, la Grupul Industrial Borzești, că așa se chema, că se construia termocentrala, sonda, rafinăria, Gheorghiu-Dej dăduse ordin: „Domne, nu îi căutați de icre... Dacă știu meserie, i-aduceți de meserie aici și voi îi păziți. Dacă unul mișcă, dați în el, dar dacă nu, lăsați-i să lucreze...”. Și ne-a dat bani frumoși, nu așa... De exemplu, eram pe post de diriginte de șantier și aveam vreo 2.500 de lei.

Prin ce an se petrecea asta ?

Păi, îți spun eu în ce an era... Era din '57 până în '59... că am fost în rafinărie pe post de inginer. Apoi m-am dus din Onești. Când am văzut despre ce este vorba și am început să predau, mi-a fost frică... Am văzut că e treabă de răspundere și am vrut să plec. Mi-a fost frică în primul rând, domne, că nu răspundea nimeni... predam amplasamentul și îl puneam să semneze și dacă se întâmpla ceva spunea: „Domne, dar nu-i semnătura mea”. Așa era... Constructorii ăștia erau fel de fel de șmecheri și furau cât puteau... Așa că am vrut să plec, da' m-a chemat directorul: „Dumneata nu mai pleci de aici. Ai planul general de situație și știi toate coordonatele și amplasamentele. Nu pleci de aici”. „Pentru ce, domne? Ce, sunt obligat să lucrez aici?!” „Nu, nu ești obligat, da' te obligăm să lucrezi!” Și de frică am rămas acolo...

Veneam seara acasă și verificam din nou dacă am făcut calculele bine și dacă am predat cum trebuie. În sfârșit, eram un om serviabil și la locul meu și eram bine văzut. Și acolo eram mai mulți ofițerași de ăștia vechi, veniți acolo: un colonel, Stănescu, care era vecin cu mine la Focșani, un alt cunoscut, maiorul Liviu Bălescu, tot de la geniu... Unul era diriginte la construcții, altul era tot topometru ca mine... Eu, având experiența pușcăriei, nu prea mă exteriorizam, să ne adunăm la vreunu' dintre noi sau așa, însă ghinionul s-a întâmplat totuși...

Nu știu dacă știi, da' în '58 au plecat rușii din țară... și în momentul ăla a început o relaxare în aparatul de stat. Și ce s-a întâmplat? Atunci am primit eu ordin să accept oameni capabili să lucreze unde sunt calificați... să nu mai fie ca înainte, cu prostiile că „ai făcut cutare și cutare”... I-am ținut sub supraveghere, bineînțeles, că aveam destui. Și ce s-a întâmplat? Eram prieten totuși cu unii de la Ploiești, de la Institutul de Proiectări Rafinării, printre care era și doctorul Zaharia, unul din proiectanții principali, care făcuse și o rafinărie din India... Și veneau băieții ăștia de la Ploiești, proiectanții propriu-ziși, și discutam cu ei despre amplasare... a doua zi, a treia zi... Și ne întâlneam seara la un șpriț, la mine, la el, la camera oficială... Și într-o zi am citit în ziare că rușii cumpără o instalație de încărcare catalitică din Canada. Și l-am întrebat eu pe Zaharia: „Domnu' doctor, ia spune-mi și mie, că am văzut că rușii cumpără o încărcare catalitică din Canada. Păi, nu puteam să cumpărăm noi din Canada? Noi luăm de la ei, ei au luat-o de la americani și-i modelul 1924, care-i toată metalică. Vă dați seama că noi cumpărăm niște lucruri vechi și cu banii noștri ei își cumpără lucruri performante?”. „Păi, ai tu curaj să spui lucru' ăsta?” „De ce să nu spun? Spun, domne!” „Hai mă, fii serios, vezi de treabă.”

A doua zi era o ședință cu adjunctul ministrului de la construcții, Cioroiu, și se discuta despre mersul operației, despre construcții, cum merg pe obiectivele... erau

codificate. Nu stau eu liniștit și când vine la diverse, mă ridic și spun : „Tovarășe ministru, vreau să vă pun o întrebare”. Și am spus : „Tovarășe ministru, am citit în *Scânteia* de ieri” – și i-am arătat-o – „că Uniunea Sovietică cumpără o instalație de încărcare catalitică din Canada. După cum am văzut din documentație, instalația de încărcare catalitică pe care am cumpărat-o noi de la sovietici este model 1924... fabricată sau cumpărată în licență de la americani. Păi, nu puteam să cumpărăm noi din Canada o instalație mai nouă, mai performantă, cu banii cu care construim asta?”. O făceam pe prostul : „Nu știu dacă conducerea de partid și de stat cunoaște această chestiune, dar eu vă rog să raportați mai sus, pentru că e păcat de banii noștri, că muncim pentru ei...”. Se uită la mine... și zice : „În privința aceasta nu vă pot răspunde pe loc, dar vă notez și am să expun situația mai sus”. A expus situația mai sus așa de bine că după 3 zile m-au pus sub urmărire. Eu descoperit că mai fusesem clientul lor și pe 28 sau pe 29 aprilie, de data asta în '59, m-au arestat. Așadar, la 10 ani de zile... m-au arestat din nou.

Unde erați când v-au arestat ?

Eram la gară cu băieții, dădeam nu știu ce amplasament, niște traverse... și m-au chemat sus la birou... Înăuntrul erau încă 3 ingineri, care erau prieteni cu mine, și săracii când au văzut că au intrat ăia au înlemnit... Ei au intrat acolo în birou, au dat telefon, m-au chemat pe mine de la 1 kilometru și ceva de unde eram. Când am venit la birou : „Dumneata ești domnul Secărescu?”. „Da.” „Sunteți arestat. Țsta este ordinul de arestare și mergem la percheziție, la dumneavoastră.” „De ce?” „Pentru activitate împotriva ordinii sociale și de stat.” „Cum așa, domne, eu muncesc aici ca un rob...?” „Vrei să discutăm aici? Discutăm acolo, și dacă sunteți nevinovat în 24 de ore vă dăm drumul acasă.” În gândul meu : „Sictir!”. Era un elev, care își făcea practică de ofițer, și un sergent ; în față era șoferul și un maior, un țigan cu grade... Toți erau îmbrăcați militar. M-au arestat demonstrativ, ca să îi sperie pe ăia, așa, ca efect... Și ne-am dus acasă...

Acasă am văzut că știau tot, și cum vine lăcatul, și cutare... Ei fuseseră la mine în percheziție înainte, că eu sămbăta plecam acasă, la Focșani. Atunci mi-am dat seama că treaba îi încurcată. Între timp, eram prieten și cu niște băieți mai tineri. Unu' dintre ei, feciorul unui colonel, stătea vizavi de mine în Focșani și l-am adus acolo să se angajeze, că stătea golan pe la București, nu se ducea pe la serviciu și era încurcat cu o muiere. Și tată-său m-a rugat : „Domn' Emil, ia-l, domne, pe șantier, fă-i rost de un serviciu...”. Eu eram mai bătrăior față de ăilalții și cum eram serviabil... aveam priză, eram simpatizat. Și am vorbit cu unu' și l-a primit pe băiat. Și băiatul fiind prieten cu mine, oarecum, dintre ăștia mai tineri, mi-a spus la un moment dat, înainte de a fi arestat cu vreo lună jumate : „Domne, ne-a chemat să dăm declarații... Dumneavoastră apăreți că ați făcut, că ați dres...”. Dar eu avusesem prevederea să nu mă întâlnesc cu nici unul dintre ăștia adevărații, ai mei, din organizație, cu Sima, cu Liviu Băleanu, Arsenescu... alt Arsenescu, nu partizanul...

Dar până la urmă la Onești ați constituit o organizație ?

Nu, nu am putut. Dimpotrivă, noi am luptat să nu ne facă organizație, că dacă ne făceau organizație, ne dădeau 14 ani ! Era pe baremuri... Ei, și când am ajuns acasă și am văzut că au început să controleze printre lucruri... mi-au luat fotografiile, cărțile, nu știu ce, cutare... I-am văzut că au început să își facă cruce, da' nu am mai stat să mă mai uit la ei. Mi-am dat repede jos pantalonii de pe mine, am luat din cuier o pereche de pantaloni de-ăia groși, care îi aveam pentru șantier, am luat bocancii în picioare, un

pulover... Unu' de colo : „Ce faci, domne ? !”. „Mă dezbrac.” „Dar de ce ? ” „Pentru că mi-e frig.” „Stai, domne, că vii acasă...” „Lasă, domne...” Și când să plecăm, să ieșim pe ușă, mai aveam un palton de rezervă și am pus mâna pe el. Și m-am uitat în urmă la ăla care era acolo și l-am văzut că mi-a făcut semn din ochi, de aprobare. Erau și printre ei oameni, să știi... Am luat paltonul la braț, am ieșit, m-au băgat într-o mașină și m-au dus la Bacău.

La Bacău, la un moment dat, eram vreo 60-70 de inși într-o hală de-asta, mare de vreo 12 metri pe 3, cu câte 3 paturi suprapuse... Cred că aveam vreo 400 de ani de condamnare împreună, că eram o droaie... Printre ei era și un băiețuș, săracul, care noaptea se urina de frică pe el. Făceam plantoane și îl sculam din oră în oră, ca să îl vindecăm cumva. Avea vreo 10-11 ani... și era arestat politic. Îți dau exemple, așa, care țin de absurd... dar care sunt reale.

Dar pentru ce l-au închis, vă mai aduceți aminte ?

Stai că îți spun acuma... Băiețușul ăsta se jucase cu un alt băiețuș, coleg de-al lui. Și văzuse el la filme că nu știi ce și nu știi cum... și a pus într-o sticlută apă și a zis că e explozibil și o îngroapă sub pod și ei trec granița. Și ăla care se juca cu el era feciorul unui securist de la Buhuși. Ăla i-a spus lui ta-su și ta-su, vigilentul deștept, s-a găsit să spuie că fecioru-său a găsit un bandit. Și l-a întrebat securiștii : „Cum voiai să treci tu granița, mă ? ” „Păi, mă jucam cu mingea și când vedeam că venea soldatul, aruncam mingea dincolo și ceream voie să mă duc după minge și ziceam că vin înapoi... și eu mă duceam.” „Dar granița unde-i ? ” „Păi”, zice, „nu știu unde...”. Adică, măi, frizează ridicolul... așa de cretini și de tâmpiți erau ! Și i-o dat 6 ani de zile lu' băiețușul ăsta ! Și era speriat de anchete... Nu îl bătuseră, decât că i-au dat vreo două palme, că mi-a povestit el...

Mai țineți minte cum îl chema pe băiat ?

Mihai... Nu mai țin minte. De ce să spun că ți-u minte, dacă nu mai țin ? ! Asta era prin luna iulie, în '59. Se găsește în registrele de la pușcărie, nu se poate să nu se găsească...

Că să vă spun ceva : în '58, au plecat rușii... da' i-au lăsat cuvânt de ordine lu' domnu' Ghiță Dej : „Băi, noi plecăm, dar țineți frăiele bine pentru că dacă-i scăpați pe ăștia din mână, venim noi peste voi”. Și ca măsură preventivă, Dej a organizat o epocă de miniteroare și a făcut organizații prin licee, prin unități militare... Mai erau acolo niște copii, un lot de elevi de la Roman, un lot de elevi de la Buhuși... De exemplu, m-am întâlnit cu un lot de medici de la Spitalul Militar din Constanța... Ce să mai spun eu ? Și erau loturi improvizate... introduceau pe unii între ei care să afle ce spune „Vocea Americii”, că acasă se asculta asta, și stăteau de vorbă între ei și ăia îi turnau... În sfârșit... cu cei de la Roman m-am avut bine. Eu fiind româșcan i-am cam luat așa, oleacă, sub aripă, și i-am mai încurajat... și pe urmă m-am întâlnit cu ei în Periprava...

În timpul anchetei v-au supus la coerciții ?

O singură dată m-a bătut unul rău de tot și l-am sfidat și i-am spus așa : „Domne, între mine și dumneata, eu nu mai am ce pierde. Cât timp o să trăiesc și o să am o hârtie și un creion în mână, de atâtea ori o să te reclam că m-ai torturat. Mie nu ai ce să mai îmi faci mai mult de atâta...”. Să știi că în pușcărie aveai altă mentalitate... Adică eu am avut-o și afară... Nu mai aveai ce pierde, nu te mai temeai de ei... Da' nu toți erau așa. Unii erau înfricoșați și mureau înfricoșați, dar alții pur și simplu îi sfidau, cădeau pe

partea cealaltă. Le spuneam : „Du-te dracului ! ” Nu îi provocau pe tâmpiții ăștia ca din mizerie să ne facem altă mizerie. Numai cu chestii importante facem frondă sau, în sfârșit, luam atitudine...

Ați spus mai devreme că nu v-a făcut organizație. Voiau să recunoașteți că aveți organizație ?

Nu au putut să ne facă organizație, că nu am înghițit... M-au scos de multe ori la anchetă de pomană. Mă scoteau seara și ei stăteau și făceau nu știu ce cafele acolo și se uitau în niște dosare... Bănuiesc că le plăteau niște ore suplimentare pentru anchetă... Am avut la început unul care m-a bătut, deși aveau ordin să nu bată în perioada aia, dar l-am enervat în așa hal încât nu a mai ținut cont. Și pentru asta am declarat greva foamei 3 zile...

Dar cum l-ați enervat ?

Păi, m-a dus caraliul la anchetă, mi-a luat ochelarii ăia cu tablă și m-a lăsat lângă ușă. Și am rămas în picioare lângă ușă. Țasta, un tâmpit de locotenent-major, cu „D” îl chema, erau 2 frați, da’ nu mai îmi amintesc numele, m-a luat : „Păi, nici nu îmi spui «Bună seara», nu îmi spui nimica ? ! ” „Pentru ce să spun «Bună seara» ? ” „Păi, m-ai găsit aici pe mine...” „Dumneata m-ai adus pe mine, eu nu v-am găsit...” „Văd că ești cam obraznic. Ia stai jos acolo ! ” Era o măsuță lângă ușă și el stătea mai încolo... adică erau niște celule tip. Și a început să mă întrebe cutare, cutare, cutare. Și zice : „De ce ești contra regimului ? ” „Dar eu nu sunt deloc contra regimului, pentru că am lucrat pentru regim... De fapt nu pentru regim am lucrat, ci pentru țara mea, pentru România, de asta am muncit.” „Și ce credeai tu, că vin americanii ? ” „De ce vorbești dumneata cu mine cu «tu» ? Am făcut școala împreună ? Suntem de aceeași vârstă ? Suntem rude ? ” „Mă, banditule, tu vorbești așa cu mine, mă ? ! Iei o bătaie acuma de nu se mai vede om pe om ! ” Zic : „Atâta știți, atâta faceți”. A chemat un gardian, m-a dus și m-a bătut până m-a bușit sângele... Eram tot umflat, îmi curgea borșul pe față și atuncea i-am spus : „Bagă de seamă, între mine și dumneata, dumneata ai de pierdut, eu nu mai am de pierdut nimica. Cât o să am o hârtie și un creion în mână de atâtea ori o să te reclam. Și o să vină vremea când o să răspunzi pentru treaba asta, să știi.” „Lasă că o să te chem eu mâine seară și o să îți răspund...”. M-a dus ăla de-acolo...

Când m-au văzut în celulă, s-au speriat băiețașii ăia, că eram tot umflat. Nu se bătea atunci și nu mai văzuseră așa. Ce se întâmplă ? Ția erau foarte organizați acuma. Eu făceam comparația între ’49 și ’59. De exemplu, în fiecare zi de luni făceau – cum să spun eu ? – o analiză a muncii : cum merge ancheta în lotul cutare sau în dosarul cutare. Și cei care nu se descurcau probabil că stabileau între ei și erau schimbați. Pentru că eu, după 3 zile, am fost chemat de un alt anchetator, un căpitan. Era un băiat deștept ăsta. M-a chemat tot așa, m-a băgat înăuntru și să vezi cum a vorbit cu mine. Mi-a spus : „Bună ziua, bună seara ! Luați loc. Fumați ? ”. Mi-a pus pe masă, așa, un pachet de „Virgine” roșii... Eu asta fumam când eram liber. Știau și ce țigări fumez ! Zic : „Nu fumez”. „Păi, n-ați fumat ? ” „Ba da, am fumat...” „Acuma de ce nu mai fumați ? ” „Pentru că nu am cu ce să îmi cumpăr țigări.” „Păi, vă invit eu...” „Domnule, eu nu fumez țigări fără să știu prețul lor...” S-a așezat acolo jos și zice : „Mă scuzi, că vreau să îmi fac un ceai.” „Poftiți, domne.” După ce vine el cu ceaiul, zice : „Să știi că ai umor. Îmi place cum discuți dumneata. Uite ce este, eu sunt anchetatorul penal” – și mi-a spus, căpitanul cutare – „și să știi că și-n meseria asta care o avem noi sunt oameni care habar n-au pe ce lume trăiesc. Sunt unii care sunt pregătiți și unii care încurcă treburile. Dumneata ai

dat peste unul care nu știe cum îl cheamă și care încurcă treburile. N-a procedat bine cu dumneata. Dumneata ești un tip inteligent, un tip pregătit, eu vreau să discut cu dumneata pe alte baze". „Da' pe ce baze ziceți ? ” „Dacă putem, să fim și prieteni..." „Prieteni nu putem să fim, pentru că suntem pe două poziții diferite." „Eii, și ? ” „Între noi este o prăpastie." „Din ce ordin ? E adâncă tare ? ” „E adâncă pentru că este o prăpastie ideologică." „De ce ? ” „Eu nu pot să fiu comunist..." „De ce nu poți să fii, domnule ? ” (accentuează – n.n.) „Nu pot pentru că în concepția și educația pe care am avut-o eu de mic, am văzut că acest regim nu este în sprijinul ideii de popor, de națiune sau de stat independent." „Ne băgăm în chestii prea complicate, discutăm astea mai târziu." Și spune : „Domne, eu îmi cer scuze pentru cum a procedat ăla înaintea mea. N-o să se mai întâmple chestia asta, dar să știi că cu greva foamei nu faci nimica".

După asta a trecut la ce îl interesa și a început să mă întrebe : „Domne, nu recunoști ? ”. „Nu." „Domne, să știi că noi avem toate datele. Eu stau cu dumneata de vorbă acum în plus pentru că vreau să..." „Ce vrei, domne ? ” „Vreau să mă înțeleg cu dumneata, dacă se poate." „De ce ? ” „Domne, repet, ești un om inteligent, noi suntem puțini și vrem ajutoare..." „Adică vrei să fiu turnător ! ” „Nu turnător în sensul să spui că Popescu l-a înjurat pe Gheorghiu-Dej sau așa... Mie să îmi dai o situație de sinteză, ce vorbește lumea la modul general și ce gândesc în special intelectualii. Asta să îmi spui dumneata mie și pentru asta îți garantez că ai să iei o pedeapsă minimă pentru că nu pot să te scap fără pedeapsă, pentru că să știi că dosarul tău este încheiat..." „Păi știi." „Când am fost chemat aicea era totul pus la punct. Eu degeaba stau cu dumneata de vorbă, că pentru mine ești un caz încheiat." „De ce ? ” „Eu am declarațiile celor care te acuză că ai vorbit." „Și ce am spus, domne ? ” „Păi, ai discutat despre revoluția din Ungaria, că tancurile sovietice au omorât civili pe străzile Budapestei..." cutare și cutare. „Și cu cine am discutat, domne, că eu nu știu." „Pot să îți spun, că știu și eu acum, după declarații..." Și a început să îmi spuie : inginerul cutare, inginerul cutare. „Nu-i adevărat, mint." „Domne, dumneata știi ce au declarat ăștia ? ” „Nu știu, de unde să știu ? ! ” „Îți spun eu acum." Și a început să citească. Culmea era că declarau adevărat, aproape mot-à-mot. Și zice : „Pe cine ții dumneata în brațe, domne ? Pe Comănescu, care te denunță pe dumneata și care e fecior de popă legionar și tată-său e-nchis ? ”. Comănescu stătea în bloc, în apartament lângă mine, la Onești. „Pe Zărnescu... Tată-său este colonel... și dumneata l-ai adus și i-ai dat să mănânce o pâine... Pe ăștia îi ții dumneata în brațe ? Păi, dumneata mori în pușcărie și ăștia mănâncă și beau și se regulează cu nevestele acasă, măi ! E drept ? E bine așa ? ” N-am zis nimic, dar el a continuat : „Și cum, ai vorbit de unul singur ca nebunul, așa, și ăștia nu au spus nimica ? ! ”. „Ei n-au spus nimic, domne." „Da' ei declară contra dumatăle ! ” „Domne, conștiința lor o să îi judece, nu eu." „Da ? ” „Și nici nu știu dacă au declarat ceva..." „Poftim, uite ! ” Și mi-a trântit dosarul... Am văzut semnăturile lor oficiale și asta a fost cea mai grea lovitură pe care am putut s-o primesc vreodată ! Am simțit că mă prăbușesc... Am avut încredere în oamenii ăștia. N-am crezut că o să dea declarații contra mea, am crezut că o să bâlbâie ceva... Și culmea era că spuneau cuvânt cu cuvânt, exact ce am discutat cu ei ! A fost una dintre cele mai urâte, grele zile din viața mea... Eu i-am ocrotit, nu i-am denunțat cu nimic și ei... Adică eu îi apăr pe ei... dar îi apărăm în ideea că dacă recunosc, eu știam că era o capcană întinsă, și ne făcea imediat organizație. Și cred că dacă ne făceau organizație câștigau ceva bani în plus... că descopereau lanțul de reacțiune. Zic și eu, nu știu...

Și mi-a spus : „Pentru că nu vrei să cooperezi, îmi pare rău. Ți-am spus că dacă accepți să cooperezi cu noi, da' nu în sensul prost, că dumneata nu ești om de duzină, te ajutam să scapi din pușcărie foarte repede, te sprijineam să termini studiile și să ocupi o funcție ca lumea. Așa... îmi pare rău. Ești fanatic și să știi că din pușcărie nu scapi”. „Știu... și pot să vă spun și cât îmi dați.” „De unde știi ?” „Păi, dați după tabele. Pentru că sunt singur și că am fost ofițer, mie îmi dați cel puțin 10 ani de zile.” „De unde știi ?” „Păi, ce, credeți că noi nu stăm de vorbă între noi ? Așa cum țineți dumneavoastră ședință luna, așa ținem și noi, și facem schimb de experiență la pușcăria cutare, când ne întâlnim la ailaltă...” Zice : „Nu pot să îți acord circumstanțe atenuante și o să spun să îți dea maximul, să știi... Și nu-mi pare rău pentru dumneata, dar să știi că nu te omorâm noi, comuniștii, ci o să te omoare tot deținuții cu care ești dumneata alături acum.” „De ce ?” „Am să îți spun de ce. O să vă bateți pentru deschis și închis geamul ca să luați niște aer curat... O să vezi cât valorează asta numai. Sau că îți miști picioarele afară, în curte. N-o să vă ajungă mâncarea... O să fie rău și e păcat să mori ca prostul, așa, și ăștia să se îngrășe, pentru că ăștia o să-i toarne și pe alții... Dacă îi băgai acum în pușcărie și pe ei, de abia scăpau alții să nu mai fie denunțați de ei... îți dai seama ? Și degeaba faci greva foamei, că să știi că nu rupi pielea nimănui. Dumneata trebuie să lupți să trăiești, să fii întreg, să fii sănătos dacă vrei să scapi. Și îți spun asta așa, ca om, pentru că deși suntem dușmani, mi-ai fost simpatic”. Și zice : „Poate te mai gândești. Dacă te mai gândești, îi spui la gardian că vrei să vorbești cu mine”. Și i-am răspuns : „Ce să mă gândesc ? Ce am avut, am spus”. Și el : „Da, toată pasărea pe limba ei piere, asta ai făcut dumneata acum...”. Și zice : „Eu am să îți mai spun un proverb pe franțuzește : «La nuit pour conseil». Dacă noaptea asta sau mâine seară te mai gândești, chemi gardianul să vorbești cu mine. La revedere !”. Și a plecat.

Ce s-a întâmplat la proces ? Vi s-au adevărit bănuielele referitoare la sentință ?

Da, într-adevăr, când am ajuns la proces... mi-a dat 9 ani, nu 10 ! Ți-a fost procesul adevărat... Au venit 2 inginerăși din ăia care mă acuzau. Cel care l-am adus în slujbă nu a venit, pentru că îi murise maică-sa. A fost o întâmplare... nu știu... N-a venit, dar avea declarație dată. Și când a fost chestia cu ultimul cuvânt, m-am luat de ei. Am zis : „Domnule președinte...”. El : „Pe scurt ! Pe scurt, că nu avem vreme”. „Domnule președinte, dumneavoastră sunteți jurist. Eu am spus de Ungaria, am spus de Uniunea Sovietică, am spus de tancuri, de nu știu ce și nu știu cum... Dar în ce circumstanțe am spus eu, domnule președinte ?” „Pe mine mă întrebi ? Dumneata trebuie să știi...” „Păi, nu știu, domnule președinte.” „Păi, de ce ?” „Păi, nu ați spus nici data, nici localitatea, nici ora. Eram în avion, eram pe vapor, eram la București, la Sibiu, era ora 12 noaptea, era dimineață la 10 ? Când am vorbit eu contra Uniunii Sovietice și de revoluția din Ungaria ? Cadrul juridic al delictului nu este stabilit, cadrul material... Este un dosar prefabricat, vă dați seama ?” „Futu-ți... ! Îți iau cuvântul !” Și gata.

Mai era cineva cu dumneavoastră în boxă ?

Nu, am fost singur. Nu am mai băgat pe nimeni. Asta a fost lupta mea... și mi-a dat 9 ani...

Nu ați încercat să faceți recurs ?

Era o formalitate în pușcărie să faci cerere de grațiere. Am făcut cerere... și am scris ce i-am spus președintelui : că este un fals, că dosarul este întocmit pe date false, pentru

că nu se stabilește cadrul material al delictului... Și mi-au redus pedeapsa la 7 ani... chipurile. De bășcălie...

Unde ați fost dus după pronunțarea sentinței ?

M-au trimis la Galați. Da' de data asta am trecut și prin Jilava... în trecere, că Jilava era închisoare de trecere. Am trecut prin '59-'60. În ianuarie '60 am fost în pușcărie la Galați. După 10 ani de zile ajunsesem iar la Galați... De exemplu, eu nu eram lot, dar mai erau alții condamnați în mai multe loturi, de la Bacău, unii de la Deva, alții de la Râmnicu Vâlcea... Eram vreo 80-90 care ne-au dus odată. Acolo a și murit un neamț care era într-un lot cu noi... De aici ne-au încărcat la bac și ne-au dus la Periprava. Am ocupat o baracă întreagă. Da' noi nu am fost la legionari, la centru, am fost la Grind, unde erau ăștelalți, mă rog, fel de fel...

Și când am venit pe drum de la Galați, până când să ajungem în colonie, a zis un caraliu către noi : „Măi, băieți, luați baloții ăștia cu paie de la porci și duceți-i acolo, că să nu credeți că vă dăm saltele de puf ! ”. Era un caraliu de treabă. Am luat vreo 4-5 baloți de ăia. Eu fiind ofițer, fiind mai îndrăzneț, le-am spus : „Bă, puneți mâna pe baloți să dormim pe paie, că altfel o încurcăm ! ”. Așa am făcut și când am venit în cala vasului, tot așa, le-am trântit în altă parte și am chemat 2-3 după mine. Și au venit oamenii, și să știi că ascultă, au un instinct să se atașeze de unul care se descurcă... Și am luat 4 baloturi, le-am întins, și cât am stat acolo în cala vasului, până am ajuns la Periprava, am stat boierește, că era cald. Cu noi erau niște nemți de la Sighișoara, un profesor și 2 frați, unul dirijor și unul pastor protestant. Făcuseră o organizație, cu legitimații și regulamente ca să nu se căsătorească cu românce... Bineînțeles că au aflat ăștia și i-au bușit de nu se mai vedeau... Când am ajuns, nemții nu au vrut să pună mâna să ne ajute. S-au dus cu gașca lor, cu cine mai erau într-un dormitor, noi în altul. Am întins paiele pe jos... Legionarii ne-au dat niște pături rupte, că ei erau acolo, la centru, unde ne-au dus și pe noi la început. Da' ei erau organizați. Au venit și ne-au dat și niște mâncare... Ei, deșinuții, că ei administrau acolo...

Și unde ne făcăm nevoile ? La hârdaie. Și acolo erau niște tâmpiți de la Oradea, niște golânași de ăștia, care când scăpa câte.unu' un aer, începeau cu „Sănătate ! ” și cu „Noroc ! ”. Și pentru mine era neplăcut să îi aud... Și era un călugăr ortodox de stil vechi, Florea Dosoftei⁹, foarte erudit și la locul lui. Știa sanscrită, vorbea și ivrit... Și el mi-a spus : „Domnul Emil, faceți ceva cu idioții ăștia, domne. Puneți ceva în față, că sunt inhibat și de 3 zile nu am mai ieșit afară din cauza asta...”. Și am făcut din o pătură ruptă un fel de cortină acolo, pentru un minimum de intimitate... Că ce se întâmplă ? Nu rezistă toți la chestii din astea, morale, psihice... Unele sunt mai rele decât cele fizice... Mă doare un picior, îmi trece, mă doare o măsea, îmi trece sau nu îmi trece... Însă când te șochează mereu atitudinea unora, când tu ai alt caracter, altă educație... în sfârșit.

Descrieți puțin, vă rog, condițiile de trai de la Periprava, de la Grind.

Ce să spun ? În ce condiții trăiam acolo ? Periprava asta este... Păi, când am ajuns la Periprava, să știți că am avut impresia că sunt într-o țară străină. De la floră la climă...

9. Dumitru Dosoftei Florea, născut la 4 decembrie 1910 în satul Giulești, Vâlcea. Arhimandrit, stareț la Mănăstirile Cozia și Ostrov. A fost arestat la 21 aprilie 1958 și condamnat la 9 ani de muncă silnică pentru tănuire de persoane date în urmărire. A executat pedeapsa în închisorile Craiova, Periprava, Salcia, Giurgeni. A fost eliberat la 28 iulie 1964. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. F-G*, p. 53.

totul era străin! Erau niște foste barăci nemțești, care erau din timpul războiului pe lângă aerodromuri, cu niște pereți subțiri de scândură, cu un singur rând de geamuri care nici nu se închideau ca lumea și cu pământ pe jos... În condițiile astea primeam 125 de grame de pâine pe zi și o bucată de mălai, adică de mămăligă, de vreo 200 de grame. Restul mâncării era fudulie... adică din când în când niște cartofi, din când în când niște fasole, varză murată cât cuprinde... N-aș putea să îți explic dumneatale cum am rezistat noi ca oameni... și nu zile, luni de zile! Explicația mea este – cum să spun? – de natură mistică. Numai Dumnezeu ne-a ținut, că altfel, dacă faci socoteala, arpacașul în sine, care era un aliment de bază, în realitate nu avea nici o putere, nici calorică, nici proteică, de nici un fel... Nu era hrănitor arpacașul ăla, și folosit ani de zile ca aliment îți diminua și capacitatea intelectuală. Totul era calculat ca să ne distrugă, să ne termine ca generație și au și izbutit lucrul ăsta... Pentru că dacă noi suntem în situația în care suntem acum și în care am fost în '89, este pentru că cei care au fost în stare să mai facă ceva, oamenii de opinie, erau morți! Asta au izbutit să facă...

Da' să revin... Când am ajuns eu acolo, în ianuarie, voiam mult să știm ce se petrece, că de luni de zile nu aveam nici o informație concretă. La Jilava veneau unii cu dube din altă parte și spuneau ce auziseră, dar nu știam lucruri concrete... Atunci, în ianuarie, ne-au scos afară la corvoade. Făceam pe echipe: la cărat apă, la cărat lemne, la curățat cartofii... care erau niște degerături! Eram în brigada de lucru care făcea corvoadă într-o zi, când ne-au spus: „Să vină brigada de lucru, să aducă niște paturi și saltele pentru infirmerie!”. Am fost scoși în afara gardului de la Periprava, unde erau două blocuri pe care le-am construit noi pentru caralii și pentru trupele de Securitate, pentru batalionul care ne păzea. Și când am pus mâna pe o saltea de aia, să o încarc, am văzut că fâșăie înăuntru... Erau, chipurile, niște saltele cu paie. Îl aveam pe „Costică” cu mine, îl țineam sub manșetă. „Costică” era un plachiu ascuțit, pe care îl foloseam ca și cuțit. L-am luat pe „Costică”, l-am palmat și am tăiat puțin salteaua aia... și când colo, ziar! Am belit niște ochi cât cepele. Domne, eram cu salopeta și cu pufoaica aia veche pe care scria pe spate mare CR, contrarevoluționar... Am desfăcut haina, m-am aplecat și pac, am și băgat ziarul... Un țaran, care știam că era de la Suraia¹⁰, a văzut... Miu îl chema, și era unu' dintre cei 3 Miu, că erau frați sau veri, nu mai știu... Am băgat ziaru' în pufoaică, am luat salteaua și le-am dus acolo... Seara, după ce s-a dat stingerea, l-am desfăcut. Era un ziar întreg. Când m-am uitat la dată... era de vreo săptămână în urmă, din ianuarie '60. Am urcat sus pe unde stăteam eu și s-a nimerit să fie de planton rabinu' Müller¹¹, săracu'. Eu mă împrietenisem cu el... Când a văzut, săracu', că mă urc sus, s-a uitat și a văzut ziarul... și s-a întors cu fața la geam și nu s-a mișcat de acolo până când nu am citit tot ziarul. Și în ziar era trecut, printre alte știri, pe două pagini mari, un comunicat al agenției TASS: „În ziua de cutare, la longitudinea cutare, latitudinea cutare, va avea loc experimentarea unor rachete balistice. Anunțăm, pe această cale, în zona respectivă să nu intre avioane, vapoare pentru că ne asumăm niște răspunderi”. Am citit toată chestia aia. Înțelegi? După ce am citit, l-am rupt în fâșii și cum erau 2 tăciuni

10. Localitate în județul Vrancea.

11. Frederick Müller, născut la 19 decembrie 1919, rabin. A fost arestat la 20 noiembrie 1958 și condamnat la 8 ani de muncă silnică pentru „deținere de publicații”. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Periprava, Salcia și Luciu Giurgeni. A fost eliberat în 6 septembrie 1960. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

acolo într-o sobă, că nu se încălzise nici măcar ușa sobei de la ei, pe la 12 noaptea am ars ziarul. Când a auzit ușa de la soba aia de fier închizându-se, rabinu' s-a așezat, săracu'...

După ce am văzut ce scrie în ziar, m-am consultat cu un maior, comandor, Sima, e mort el, și am judecat și am hotărât să nu spun ce am citit. Toți care erau închiși așteptau să vină americanii și să îi elibereze. Se gândeau că nu se poate să înghită americanii ca rușii să stăpânească Europa, la Berlin, și nu știu câte popoare să fie asuprite, milioane de oameni să fie nenorociți. Și că nu o să lase ei lucrurile așa, că rușii îi amenință și pe ei, și vin americanii și scăpăm... Dacă le-aș fi spus eu că rușii sunt atât de aroganți încât interzic accesul pe o suprafață a Pământului pentru că ei sunt mai tari în lume, unii se spânzurau în noaptea aia! Cădeau moral... Asta cred că a fost o manevră măiastră făcută de Securitate, cu ziarul ăla băgat acolo... Ca să ne demoralizeze, domne. Dacă difuzam această știre, mulți dintre deținuți își pierdeau încrederea, ori pactizau, deveneau turnători pe față, ori se sinucideau... era o prăbușire morală generală...

A doua zi dimineață a venit la mine rabinu' să-ntrebe: „Ce ai citit, băi, nea Emile?”. Era o comunicare mai directă... mă aveam mai bine cu el, că era deja la o lună și ceva de când venisem în Periprava și începusem să ne cunoaștem. Nu i-am spus ce am citit... și n-am spus la nimeni.

După o vreme, după vreo 2-3 luni de zile, mergeam cu rabinul și căram niște chirpici în spinare, fără mâncare, fără nimic. Ne scotea câte 4 kilometri să căram chirpici, da' numai ca să își bată joc de noi. Și pe drum zice: „Să trăiți, domnu' Emil! Și totuși, ce a fost în ziarul ăla?”, „Rabi, nu era de bine... Spunea că rușii sunt mari și tari și interzic și fac experiențe.” „Ai spus la cineva?” „Nu am spus la nimenea.” „Bine ai făcut. Dar știi de ce?” „Da, se demoraliza lumea.” Țsta a fost unul din episoadele pe care am vrut să-l menționez eu...

Cum îl mai chema pe rabinul acesta?

Se numea Frederick Müller, era rabinul de la Deva. Un om foarte de treabă, la locul lui. Nu semnase manifestul pentru pace pe care îl semnaseră toți șefii cultelor... El a refuzat și era condamnat... Și m-am împrietenit cu el, cu toate că era jidănaș, că era un om deosebit și cinstit, și cult, și pregătit, și la locul lui. Nu se compara... Parcă nici nu era jidan, săracul... Așa spunea și el.

Am să îți mai spun acuși un alt episod tot din Periprava, din ăștia 3 ani de zile pe care i-am făcut acolo. Într-o vreme, cam după vreo 2 ani, adică prin '62, ne puneam într-un fel de cutie cu geam, un ziar vechi... Câteodată puneam, câteodată nu puneam... Îți spun, Periprava era Siberia României... Făcuseră un aerodrom mic lângă colonie și nu venea decât la o săptămână, la două, un avion bimotor să aducă niște saci cu zahăr și mai aducea și câte un ziar sau nu știu ce. Încolo era totul vraiste... Nimenea nu știa cine suntem acolo, ce facem acolo. Și ce se întâmplă? Apare odată un ziar în care se spunea că rușii au lansat un om în spațiu, pe Gagarin. Țăranii și oamenii simpli se lipeau de câte un intelectual din ăsta, din regiunea lor... Eu, cum eram de la Roman, îi aveam pe ăia de la Suraia care veneau pe capul meu tot timpul: „Ce mai faceți? Ce mai știți, domnule Emil?”. Și vine într-o noapte un bătrân, era neamț, dar cam prost de felul lui... nu știa bine nici românește, deși era născut în România. Cât de deștept era îți poți închipui, că el căra lemne din pădure cu boii, adică lucra la pădure... Era un țăran, da' era prost. Fusesse și-n SS, îl băgaseră forțat... Și vine la mine: „Domnu' Emil, ați citit ziarul? La noapte mă spânzur”. „De ce?” „Am primit pachet, am 100 de țigări, le fumez pe toate

și mă spânzur.” „De ce?” „Păi, rușii dacă au lansat om în cosmos...” „Taci din gură, mă, că ziarul ăsta e fals tipărit, mă. E tipărit ca să ne ducă pe noi în eroare. Și americanii au avut om trimis.” „Zău, domne?! ” „Da, domne... Du-te și stai liniștit...”

Era un circuit cu dus și întors. Lansau fel de fel de zvonuri ca să vadă cum se propagă între noi... Testau, cu ocazia asta, gradul de stabilitate morală și de perspicacitate și dărzenie, gradul nostru de rezistență. Și, pe de altă parte, lansau și zvonuri adevărate și false. Noi, la rândul nostru, ne organizasem. De ce? Cum am spus, acolo era ca în Siberia... nimenea nu dădea socoteală nimănui. Dacă primeau ordine nenorociții ăștia, într-o noapte puteau să ne omoare pe toți, fără nici o discuție... Puneau mitralierele pe noi... cum s-a întâmplat și când am avut grevă... E, și când am văzut că e chestia așa cu zvonurile, ne-am organizat și noi acolo, dar nu a știut nimeni... Tot printre militari, era un comandor de marină, un comandor de aviație, fostul comandant al batalionului de parașutiști, un căpitan de artilerie și un locotenent de aviație, ungur, de la Sovata. Țștia erau hotărâți că, dacă se întâmplă ceva, să nu murim ca proștii, măcar să le luăm la caralii ăștia pistolu'-mitralieră de la gât și murim cu ei în parte. Ei puteau oricând să ne îmbarce și să ne și înece, pur și simplu, să ne dea drumu' în Dunăre... În sfârșit...

Vă mai amintiți din ce motiv fusese arestat neamțul ?

Ce se întâmplase cu omul ăsta? Este foarte interesant... De ce era arestat el? El a avut o fată care s-a căsătorit la Bacău. El era de la Neamț, dintr-un sat de pe acolo... Băiatul lui fiică-sa, nepotu-său cum ar veni, avea vreo 17-18 ani și era ucenic la Onești, la o stație de pompare, la o aparatură de asta de control. Știa ceva tehnică, oleacă de radio... făcea și radiouri. Și construiau la Săvinești un combinat de ăsta de fire sintetice. Și tâmpitul ăsta de copil a furat vreo două lămpi sau condensatoare, ce-o fi furat el, de la o instalație... Și când să o dea în primire, nu a mai mers, că hoții de nemți nu le-au dat de rezervă... Și trebuia să vină Gheorghe Gheorghiu-Dej... o trebuit să amâne inaugurarea. Când au văzut ăștia că lipsește și nu poa' să pornească: „Sabotaj!”. Și au început să ancheteze, să bată la toți ăia care erau acolo, la ingineri, la maiștri, la muncitori: „Ce s-a făcut? Cine a sabotat?”. Nu au găsit nimic. A venit și rândul puștiului ăsta... Și unul mai deștept dintre ei spune: „Măi, puștiule, eu știu că tu ai luat. Pe mine nu mă interesează ce ai făcut tu, mie îmi spui unde le-ai pus, le iau și le pun eu la loc ca să meargă aparatura și îți dăm drumul acasă și n-ai nimic... Uite, îți dau o hârtie și scrie tu unde le-ai pus”. Și iese afară, se face că fumează... S-a uitat pe gaura cheii, pe undeva s-a uitat. Puștiul ăsta a căzut în capcană și a început să spuie unde sunt alea... Când a văzut că scrie... să cadă cerul pe ăla, pe ofițer... l-a și făcut maior dup-aia. S-a dus cu puștiu' acasă și la bunică-său sub streășină a găsit alea puse într-o cutie. L-a luat și pe moș, de pomană, da' ăsta nici nu știa bine cum îl cheamă... L-au judecat pe băiețașul ăsta și l-au condamnat la moarte. Și unde l-au judecat? În Săvinești, cu muncitorii de față, cu nu știu ce... Domne, scenetă! Și pe băiatul ăsta l-au luat și l-au dus la Jilava, l-au ținut la celula 0, a condamnaților la moarte, până când s-a convenit că a fost o prostie, că a luat alea... de copil și de prost ce era. Și i-au comutat pedeapsa la 20 de ani de închisoare! Țșta este alt caz care ți-l dau, să vezi ce tâmpiți puteau să fie. Își băteau joc de noi...

La ce munci ai fost scos pe parcursul detenției la Periprava ?

Ne scoteau la prășit și ne dădeau normă. Norma de lucru însemna 350 de grame de pâine. Nu-ți dădeau dacă nu o făceai... Acolo era o gospodărie de stat care nu funcționa

bine, că furau. Ne mai scoteau la cărat chirpici, la cărat lemne... Aveau lemne tăiate și luam câte o legătură, două, în spinare, pe umăr, și mergeam 3-4 kilometri și duceam lemnele. Și le ardeau ei, caralii, soldații și bucătăria... Ce să îți mai spun? Își băteau joc de noi...

2 ani de zile eu am fost topometru: am trasat canalele, adâncimea, verificam cu aparatul, cu stadiile... Mă ajutau 2 băieți, dar eu căram toată ziua în spinare și aparatul și trepedul. În sfârșit, așa era... Da' hai să îți povestesc ce am mai pățit acolo cu ăștia... Noi eram 3: eu și cei 2 care mă ajutau și soldații care ne păzeau erau 2. Venea mâncarea pentru soldați cu o căruță specială și venea și pentru noi, ăștia 3, tot specială. Nu ne dădea mai mult, da' ne dădeau porția adevărată, nu furată... Și ce se întâmpla? Eu făceam ce făceam observațiile și după aia mă băgam cu ei în stuf, inclusiv cu garda, și dormeau și mârlandii ăia din gardă, că săracii erau sculați de la ora 4 dimineață și făceau practic pușcărie cu noi. Și ai mei dormeau și ei de rupeau pământul. Eu căram tot timpul în spinare aparatul și trepedul și ei mergeau cu scândura în mână. Ei plecau cu ele în spate, dar eu le luam și le purtam toată ziua. Și pe cutia aia aveam un carnet și creion și făceam și eu socoteli cât scad să sap, puncte, nu știu ce... Și o dată am adormit și eu într-o vreme și am pierdut creionul acolo, în stuf. „Mă, băieți, căutați creionu”, că dacă nu le dau creionu' și caietu' în poartă, ăștia mă bat de mă omoară.” În sfârșit, căutam toți 3 și găsim creionul. Și seara, cum mergeam spre platoul de adunare, l-am auzit pe unu' dintre ei, Popa: „Dă-l în mă-sa, că-i nebun. Prima dată când pierde creionu' și mă pune să i-l caut?!”.

A doua zi dimineață, când se face lista să iese echipa, iau cu mine 2 nemți, care se rugaseră de mine tot timpul să-i iau și pe ei. Ei voiau să aibă niște hârtii, să învețe niște poezii. Mai furam hârtie din caietul ăla și le mai dădeam... În fine, și când să mergem, caraliul zice: „Cu cine ești, topometrul? Cu ăștia 2”. Dar ăia de colo, țărani, zic: „Păi, da' noi suntem!”. „Unde sunteți voi, mă? Cine vă mai ia? Eu? Treceți acasă, mă, futu-vă muma-n cur!” Și mă întreabă mai târziu: „De ce ne-ați dat înapoi și ați luat nemții?”. „Păi, cum, mă, eu vă țin pe voi așa, pe spatele meu, mâncați, de bine de rău, vă odihniți în stuf și eu vă păzesc, și mă înjură Popa pe mine că-s nebun că am pierdut creionu' și că l-am pus să îl caute, mă? Păi, voi sunteți oameni, mă?”. „Domnule, de ce nu îmi spui mie, că îl bat de îl omor diseară.” „Nu mai am nevoie, nu mai discut cu voi...”

În sfârșit. Prin '63, în iarnă, era februarie-martie... liberaseră un lot atunci de vreo 10-12 inși, toți evrei... Și când am văzut că unii pleacă și noi rămânem, parcă ne-a apucat o nebuneală... „Își bat joc de noi. ăștia vor să ne omoare prin foame...” Ne cărau la munci cu bocancii uzi... Aici fac o paranteză... Mie mi-au salvat viața bocancii ăia cu care m-am încălțat la arestare. Îi lăsam la magazie, și când primeam câte o bucată de slănină din aia râncedă dădeam pe ei și-i puneam pe prag la magazie... Cum era toamnă, iar îi luam și mă încălțam cu ei... Asta mi-a salvat viața, că am avut încălțări bune... Și când au scos brigăzile la lucru, la cărat lemne, prin apa aia înghețată, cu pantofi sau cu bocanci din ăia de mușama... dacă am văzut că își bat joc de noi așa, atunci am hotărât să nu mai ieșim la lucru... să facem o grevă.

Fiind o brigadă de intelectuali, mai separată așa, am vorbit între noi și am spus: „Noi nu mai ieșim la muncă, domne. Hai să ne luăm noi de o grevă...”. Și când ne-au dat dimineața adunarea la brigăzi, când să iasă, o brigadă întreagă, asta de care zic că era de intelectuali, a rămas acolo. Țărani nu au venit cu noi, cei din loturile de țărani... Ei erau fricoși. Și unii dintre noi au plecat cu ăia, s-au dus la coloană... Și am rămas acolo

vreo 40-50 de inși... Și vin ăștia : „Voi ce faceți ? ”. „Nu ieșim la lucru.” „Păi, ce, bă, faceți ce vreți voi aicea, băi ? Și ce vreți ? ” „Vrem să discutăm cu comandantul.” S-a dus afară, a raportat, ce a făcut... A venit înapoi : „Ieșiți, futu-vă muma-n cur, că vă omor în bătaie ! ”. „Puteți să dați...” Și a început să dea. Și stăteam toți drepti... „Nu da, mă ! Ho ! ” Și am început să strigăm : „Nu da ! Nu da ! Nu da ! Nu da ! ”. Atunci s-a speriat și a ieșit afară și s-a dus la comandant. Noi : „Să vină comandantul ! Nu vrea să vie la noi, nu ieșim la lucru”. „Nu ieșiți la lucru ? ” „Nu ! ” Atuncea a deschis baraca aia unde fuseseră ăia care plecaseră acasă, că era liberă, și erau niște paturi de fier fără saltele, fără nimic, și ne-au băgat acolo. Și așa am declarat grevă.

Și până la urmă a venit comandantul ?

Stați că vă spun... Pe la ora 10 a venit iar ăsta la noi : „Ce-i cu voi, băi ? ”. „Nu ieșim ! ” Cel mai interesant lucru este cum au putut să-i educe pe caralii ăștia. Domne, jucau 3 roluri : unul era omul legii, adică executa exact regulamentul, unul era ăla bun, apropiat de noi, care venea să stea de vorbă cu noi, și unul era turbat, ne lovea tot timpul. A venit ăla bunul, prieten cu noi : „Băi, nu vă faceți de cap, ieșiți afară, că se pun ăia cu bulanele pe voi și e vai de capul vostru, că sunteți așa slăbiți...”. „Păi, de-aia nu ieșim, că suntem slăbiți și ne scot în fiecare zi la muncă și nu ne dau nici pâine...” „Și ce vreți voi ? ” „Să vină comandantul să stăm de vorbă.” „Nu vrea să vină. Venim cu mâncare acuma și nu mai faceți pe nebunii. Mâncăți și după masă vă scoate și pe voi să aduceți lemne.” Au venit cu hârdaiele cu mâncare, le-au pus acolo... Vreo 2 au mâncat. Când au venit să ia gamelele, au văzut hârdaiele pline... Le-au luat. Au venit seara cu mâncare... iar le-au luat pline. A doua zi de dimineață, iar la fel... Am luat doar cafeaua...

Între timp, căraseră niște tractoare și lemne și cartofi și tot ce vrei dumneata, și pe ceilalți nu îi mai scosese afară din lagăr, dar era o liniște de nu se auzea nimic... Îi închiseseră cu cheia în barăci, să nu ia contact cu noi... Doar ăla care căra apă și care era pe la spălătorie și pe la bucătărie ne mai sufla câte ceva. Noi stăteam pe paturile alea de fier și, ca să nu ne îmbolnăvim stăteam spate în spate, să ne încălzim reciproc. Și circulam prin baracă. O jumătate de oră circulam, un sfert de oră stăteam... Dacă numa' am fi stat pe fiarele alea, muream dracu' acolo... Era iarnă, domne, și geamurile erau deschise. Da' și dacă erau închise, tot aia era, că erau și sparte. Eu stăteam cu părintele Florea Dosoftei alături.

În a doua zi de grevă, la prânz, au venit cu o fasole făcută bine, deasă... și nu știu cum, iarăși au picat vreo 6-7 dintre noi.

Vă momeau cu mâncare mai consistentă...

Da. Îmi aduc aminte de un avocat, Apolzan¹², care s-a rezemat de stâlful care susținea tavanul și se uita la fasolea aia... S-a uitat, iar a mai stat, iar s-a uitat... a luat o gamelă din teancul cu gamele, și-a umplut-o și a mâncat. Și au mai mâncat încă vreo 5-6... A venit caraliul și a văzut : „Care ați mâncat, bă ? Ieșiți afară ! ”. Și au început să spuie : „Fraților, ne iertați ! N-am putut să răbdăm ! ”. N-am spus nimic, am rămas acolo... Între timp a început să scoată dintre noi la anchetă, că veniseră de la București, cu avionul.

12. Nicolae N. Apolzan, născut la 14 august 1910 în Tălișoara, Covasna. Avocat. A fost arestat la 31 octombrie 1957 și condamnat la 7 ani de temniță grea. A executat pedeapsa în închisorile Sibiu, Gherla, Salcia, Giurgeni, Ostrov, Periprava, Jilava. A fost eliberat la 28 iulie 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

Era unul Preda, săracu', care era un machedon crescut pe la azil, „iepură”, frontierist, că îi băgaseră și pe ăștia cu politiciii. Și ăsta era cam nebun și rău, se lua de caralii, îi înjura... și își lua bătaie cât încăpea. Și a doua zi, seara, când a început să ne numere la închidere, nu știu ce a zis Preda ăsta, și un caraliu a pus mâna pe el să îl ia afară la bătut. Deșteptii de dincolo, din cameră, au pus mâna pe el. Caralii trăgeau de o parte, ăștia trăgeau din altă parte, să îl rupă p-ăla-n două! Și le-am spus: „Băi, nu vă jucați...”. Și caraliu a pus cizmele în perete, așa, a tras, și a izbutit să îl tragă pe Preda. L-a dezbrăcat în izmene și în cămașă și l-a închis separat, într-o carceră din asta de beton, care era lângă closet, în fundul lagărului. Toată noaptea a zbierat ăla: „Asasinilor! Ne omorâți! Asasinilor!”. Era liniște și se auzea...

Începusem să strigăm și noi acum: „Asasinilor!”. Dacă au văzut că ne-am opus, că a fost busculada între noi și caralii și că strigăm, imediat a venit trupa de la Securitate care ne păzea și au postat puștile-mitralieră și câinii de jur-împrejur și ne-au somat să ne liniștim. Și ne-a spus unul Pocor, caraliu: „Mă, tăceți din gură dracului, că vă împușcă ăștia”. „Ce vrei, domne?” „Gata, nimic, se duc soldații, dar nu mai zbierați.” Am tăcut din gură, n-am mai zbierat și s-au retras și ăia de acolo. A treia zi era o duminică și vine tot Pocor ăsta și spune: „Măi, voi ați înghețat aicea. Dar o baie caldă nu vreți voi să faceți?”. „Ba da.” „Hai că am vorbit la spălătorie să vă facă un cazan de apă caldă.” Ne-a scos afară și ne-a dus la baie. Și au făcut apa caldă... 3 minute, 5 minute... ne-a lăsat cam o oră și jumătate!

Ați spus și că v-au băgat în anchete. Cum au decurs ele?

Îți spun... Au chemat prima dată pe mai mulți, printre care pe 2 din ei i-am suspiciat că erau informatori. M-au chemat și pe mine... Era un anchetator civil, de la București. Mirosea a parfum, a om curat. Bineînțeles că noi puțeam... „Ce-i cu voi, mă? Faceți grevă, faceți răscoală? Ce e de capul vostru? V-ați îngrășat aici la Periprava? Băi, vă terminăm, măi! Ai văzut aseară că am pus mitralierele pe voi. Dacă dădeam ordin la soldați, treceau gloanțele prin scândurile alea... erați morți toți, mă! Voi nu vă gândiți că aveți părinți, că aveți frați, că aveți femei, că aveți copii?” Am tăcut din gură. „Dar tu cu ce ești băgat aicea?” „Nu știu?!” „Cum mă, nu știi?!” „Păi, nu știu, domne.” „Dar ce știi?” „Știu ce scrie în dosar.” „Mă, tu nu fă pe deșteptul cu mine, mă. Te pun pe bătaie de nu ai luat în viața ta cât ai să iei acumă.” „Domne, atât știți, atâta faceți...” „Mă, da' ție nu ți-e foame?” „Ba da, mi-e foame... de vreo câțiva ani de zile.” „Eii, uite, o să îți dau să mănânci o friptură.” A scos o farfurie cu friptură cu cartofi și murături. „Hai, mănâncă, mă, de aici.” „De ce să mănânc? V-a apucat mila de mine? De ce vreți să îmi dați mie de mâncare?” „Să îmi spui și mie, mă, cine face greva asta, mă. Că tu nu faci, că tu ești intelectual, te văd eu după față, așa. Care vă instigă de vă lăsați prostiți așa, să faceți aicea prostii și ne siliți pe noi să luăm măsuri contra voastră?” „Domne, lasă chestiile astea cu mine, că eu sunt pușcăriaș vechi. Și nici friptura asta nu îmi trebuie...” „De ce nu vrei să mănânci?” „Îmi stă în gât!” „Te bag în mă-ta! Ieși afară că o mănânc eu!” „Domne, mănânci acumă, dar să nu te îmbolnăvești. Să știi că cancerul ăsta cam seceră lumea... n-alege.” „Ieși în pizda mă-tii afară!” Și a tăiat și a mâncat el.

Vin înapoi în baracă și părintele Dosoftei, săracul, mă întreabă: „Ce ai făcut, Emilaș?”. Și i-am spus bietului părinte: „Știți, m-a anchetat și a zis că să fiu turnător, că nu știu ce, că de ce facem pe nebulii, de ce facem grevă...”. „Și tu ce i-ai spus? Nu

ai spus nimic? Cum te cunosc eu pe tine, ai spus ceva, nu ai tăcut din gură!” „I-am spus. M-am luat în câr cu el, așa.” „Și ce i-ai spus?” „I-am spus rău tare la urmă.” „Ce i-ai spus?” „I-am spus că și el o să moară de cancer cu toate că mănâncă friptură și îmi arată mie...” Preotul a început să se închine și îmi spune: „Mă, Emile, mă, este cel mai urât lucru să dorești moartea unui dușman al tău. Lasă, că are cine să îl pedepsească. Tu îți strici charisma, îți strici starea sufletească bună gândindu-te să te răzbuni pe un animal ca ăsta”. Și a început să se roage pentru mine: „Doamne Dumnezeule, robul tău...”. Și am adormit cu el împreună.

Și cât a durat această grevă?

Păi, greva asta de la Periprava a fost de 3 zile. Au mai venit pe la noi între timp să ne întrebe de ce facem grevă și le-am spus: „N-am primit pachete de acasă. Nu știu de 4 ani de zile nimica”. Altul: „Sunt bolnav și nu îmi dă tratament”. Am căutat să nu ieșim nici unul în față, să fie motive diverse, dar care se repetau, pentru că mai mulți au avut parte de aceleași probleme, că nu primiseră pachet sau că fuseseră bolnavi netratați...

A treia zi de dimineață, era într-o duminică, după baie ne-au scos afară să vorbim cu ăia. Ne-au întrebat: „De ce faceți grevă?”. Noi eram înțeleși din ochi să nu mai vorbim. În sfârșit, ne-au luat să ne bage în club, că aveau un club improvizat. Când mergeam spre club am vorbit noi cu doctorul Sebi Munteanu¹³ și cu ăilalți. După baia aia caldă și revenirea de la moarte la viață... nu mai puteam rezista, pur și simplu. Între timp toată rația noastră de pâine o depuseseră la baracă, adică ei, oficial, nu au ținut cont că noi suntem în grevă și când am ajuns la barăci ne-am găsit porțiile noastre de pâine date la șeful de brigadă, cum era acolo, șeful de cameră.

În sfârșit. Când am ajuns la club, a venit comandantul și a început să ne vorbească: „Domnilor, luați loc! Eii, ați făcut o baie, v-ați fandosit?”. „Da.” „Domne, nu vă luați după niște nebuni ca Preda...” Preda era un golănaș, săracul, cine se lua după el?! Nu era el capu' grevei... „Domne, sunteți atâția oameni cu carte și pregătiți aicea, nu faceți prostii, domne. Păi, dacă lăsăm soldații, când ați început să huiduiți, să tragă în voi, era de ajuns să tragă unul, că toți proștii ăia trăgeau.” Și asta era adevărat, că soldații erau cam tâmpiți, aduși din toate părțile... Cei mai analfabeți erau băgați în trupele de Securitate. „Să vă duceți la barăci și vă vedeți de treabă.” Atunci i s-a răspuns: „De ce primim toate oile moarte? De ce primim cartofii degerați? De ce ne puneți să căram lemnele cu spinarea...”. El cică: „Am vorbit la gospodărie. Gospodăria nu e a noastră, noi depindem de ei, colonia... Am cerut și au venit tractoarele și au început să care, nu vă mai scoatem. De câte ori o să vă mai scoatem la lucru o să vă dăm rație...”. Da' ei nu puteau să ne dea rație în plus, pentru că nu erau lucrările puse în plan ca să le facem, nu era săpat sau prășit sau cutare... În sfârșit, am acceptat și am terminat greva. Și sunt convins că a fost raportată sus, pentru că aveau sistemul de așa natură, că un caraliu putea să fie informatorul Bucureștiului, care spunea ce face chiar și comandantul...

Și după grevă s-au îmbunătățit condițiile?

S-au văzut efectele grevei, s-au văzut... Că după greva asta a venit o epidemie de leptospiroză... Asta e un fel de holeră. În colonie, în brigada asta de intelectuali, erau

13. Sebi Munteanu, medic. Arestat și condamnat în 1958. A executat pedeapsa în închisoarea Jilava și în lagărele din bălțile Dunării. A fost eliberat în 1964. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. M*, p. 415.

vreo 3 doctori și ne-au spus : „Este febră tifoidă. Puteți fi purtători și să nu fiți bolnavi, și nu se știe care vine cu microbul...”. Și ne-au trecut la înapoi. Au făcut o triere după fizic.

Și cum s-a ajuns la asta. De la apă. Șobolanii care se duceau la WC se duceau și la fântâna cu apă. Noi o scoteam și o tratam cu var nestins, o filtram ca să o putem consuma... Și de la apă s-au îmbolnăvit cei de pe bacuri și s-a umplut tot spitalul de la Constanța... Au eliberat atunci un pavilion întreg pentru noi, că eram cam 100 și ceva... Asta era o boală de care se interesa organizația de sănătate a ONU și când au văzut chestia asta, au făcut o statistică sau un rencesământ, la care am avut febră tifoidă.

Dar comportamentul gardienilor s-a schimbat ?

Păi, să vă spun... Era un caraliu, un dobitoc de la Focșani, Grădinaru, un tâmpit care a vrut să mă bată de vreo 3 ori și nu a putut, că eu fiind topometru aveam legătură și cu inginerul care controla civil... Și, la un moment dat, când m-a lovit ăla, nu am mai ieșit afară... Și mă cheamă : „De ce nu ieși afară, mă, că stau brigăzile de lucru din cauza ta ? !”. „De ce mă bate pe mine Grădinaru, domne ? De ce m-a lovit Grădinaru pe mine ? Are voie să mă bată ?” „Dar de ce ? Ce ai făcut ?” „Nu am făcut nimica, domne !” „Și tu crezi că stau 300 de oameni pentru că tu nu vrei să ieși la lucru ?” „Da, domne, da.” „Păi, chiar te batem noi acum !” „Păi... puteți să mă bateți !” Și l-a chemat pe golanul ăla și nu știu ce i-a spus, da' l-a mutat de acolo...

Și mi-aduc aminte când au făcut o dată o triere, să trimită la bac și la prășit ultimile loturi... Și m-am uitat și eu, să văd să nu ajung cumva la dig, că eram eu tânăr, că aveam 30 și ceva de ani, dar eram slăbit după atâția ani de pușcărie... Și mă gândeam că dacă mă luau la dig, acolo muream, că nu eram așa solid ca să car roaba cu pământ și s-o urc pe dig...

Și când s-a făcut selecția, era un țigan, un maior, care te lua ca și pe vite, așa... Alături era un doctor, unu' Ionescu, un turnător. De fapt fusese student în anul VI, fiul unui colonel-doctor de la București. El era din partea deținuților și era și unul civil... Și am văzut că ăștia fac 3 loturi... Pe cei schilozi, cei care nu mergeau, nu știu ce, cutare, îi dădeau într-un loc, în stânga. Unii care erau așa și așa, mai bătrânei, îi puneau într-o parte, și pe cei care erau mai voinici, mai tineri, îi puneau în dreapta. Mi-am dat seama imediat că ne triază pentru muncă și m-am făcut că sunt bolnav, că șchioapăt, că am avut și momente când de-abia mă mai târam pe picioare... Dar atunci eram ceva mai bine, că stătusem vara afară, la prășit, și mă tratasem oarecum. Cred că mă ajutase și soarele. Și când am ajuns la doctorul ăla, civilul, i-am spus : „Spondiloză”. Doctorul civil era mai la locul lui, dar tot coadă de topor ! A scris ce i-am spus eu. Maiorul, când a văzut, m-a lăsat. Și eu mă duceam șchiopătând înspre lotul ăla unde erau schilozii. Grădinaru, caraliu' ăla, nu plecase încă. Și cum m-a văzut a început să zbiere : „Dați-l înapoi p-ăla ! Dați-l înapoi p-ăla !”. Dar maiorul îl întreabă : „Dar ce spui tu ? Vino încoace”. „Să trăiți, domn' maior ! ăsta e sănătos, spun eu că-i sănătos ăsta ! Banditul ăsta îi sănătos !” Îl întreabă doctorul : „Uite ce spune, că are spondiloză”. S-a speriat țiganul, că nu știa el ce spune doctorul... Și zice maioru' către el : „Cine triază aicea, mă ? Tu sau eu ? Du-te-n pizda mă-tii de aicea !”. Și eu, șchiopătând, șchiopătând, m-am dus acolo... ăsta a fost unul din incidentele pe care le-am avut...

Și am mai avut un incident chiar când să plecăm. Au văzut ei că le facem scandal mereu, că îi încurcăm, fiindcă eram și din ăia care participasem la grevă... Și ne-au ales

vreo 40 care au avut și febră tifoidă. Ca să ne folosească la muncă era necesar să ne facă veselă aparte, tot. Și au vrut să scape de noi și ne-a pus pe liste ca să ne transfere. Unde ? La Gherla. Și când au venit de au făcut o vizită medicală, aveam vreo 48 de kilograme, la 1,73 înălțime. Arătam rău... Și au dispus atunci să primim vreo 200 de grame de griș pe zi. O lună de zile, de formă, așa... Și după-ai ne-a dus la Gherla.

Cât ați stat la Periprava ați primit ceva știri despre părinți, despre rude ?

Nu, nimic. Până prin '62 când am primit primul pachet... Până atunci nu am primit nimic, nici nu au știut unde sunt !

Am înțeles. Cum a decurs mutarea de la Periprava la Gherla ? Cu ce ați fost transportați ?

Hai să îți povestesc ! Era noaptea... că vaporul pleca dimineață la 5 sau nu știu când pleca, de la Chilia Veche... Ne-au dat hrană rece : 200 de grame de marmeladă, jumătate de pâine și un sfert de kilogram de slănină răncedă cu sare ! La Grind aveam grup electrogen separat și, în momentul când ne încolonom să ajungem la port, pe vase, a fost o pană de curent și s-au stins becurile... Dar dacă a durat un minut, pentru că aveau un al doilea motor de rezervă, și erau întreținute de deținuți, de niște mecanici de meserie. Imediat, în momentu' în care s-au oprit becurile, deși erau cu balalaicile, cu automatele de gât, caralii au strigat : „Culcat !”. Majoritatea ne-am culcat, dar unul dintre noi nu s-a culcat. Este vorba despre doctorul Sebi Munteanu, din București, un băiat înalt, voinic, așa. Îl arestaseră ca medicinist în anul VI, că făcuseră o organizație la facultate. Și nu s-a culcat. L-am întrebat de ce nu s-a culcat și mi-a zis : „Sunt hainele mele, nu vreau să mă culc pe ele !”. Și mă gândeam că dacă suflam în ei, dacă ar fi fost chestie de încăierare pe viață și pe moarte, îi mâncam cu pene.

În fine... De la Periprava am plecat dimineața cu bacul la Tulcea... Acolo ne-am întâlnit cu alții care veneau de la alte colonii, că în Deltă erau multe colonii. Ne-au urcat în vagon și ni s-a întâmplat o chestie foarte interesantă. În dubele astea era o nenorocire... Era, cred, în septembrie, dar era cald... Într-unu' dintre scaune era o gaură în care propriu-zis îți făceai necesitățile... Și unul dintre deținuți, pe care nu îl cunoșteam cine era, că l-am găsit în vagon, avea diaree continuă. Și i-am făcut loc să stea acolo... Dacă se scăpa pe el tot timpul, măcar să stea deasupra găurii... Am ajuns noi la Jilava să ne imbarce în alt tren să ne ducă la Gherla. Trăseseră vagoanele, era cordonul de trupă cu câinii, camioanele trase cu prelate ca să ne imbarce. Și strigau ăștia : „Dați-vă jos, bă, că ați ajuns !”. Când să coborâm, când am pus mâna pe ăsta, săracu' era mort... Pantalonii lăsați, mirosea... Am pus mâna cu încă unu', i-am ridicat pantalonii și l-am legat. Și am întrebat cu glas tare : „Domne, este printre noi un preot ?”. Ei făceau pregătirile să ne debarce... N-a răspuns nimeni. Și atuncia am zis : „Domnilor, vă rog să vă descoperiți”. Și am spus toate rugăciunile pe care le-am știut eu și pe urmă l-am dat p-ăla jos... Și a murit săracu', și nici nu știu cine a fost...

Despre detenția de la Gherla ce puteți să-mi spuneți ?

Când am ajuns la Gherla au început să ne spună : „Bă, băgați de seamă ! Voi sunteți aici la Gherla. Nu vă merge cum v-a mers la Periprava, că știm ce ați făcut voi acolo. Să nu credeți că apucați zilele astea, aicea. Să știți că Gherla nu-i pension”. În sfârșit, ne-au înjurat, ne-au făcut, ne-au dus, ne-au băgat în celule. Când am văzut noi că ne duc într-o cameră cu podea pe jos, am fost încântați destul de bine : „Hăă, dar e lux aici !”.

Acolo am dat de o perioadă mai bună. În lunile ale de urmă, au primit ordin și ne dădeau câte un film la câte o lună de zile... Au adus și aparat cu ultraviolete ca să ne bronzese, să nu mai apărem ca niște cadavre dacă ieșim afară. Și atunci ne-am dat seama că se pregătesc să ne elibereze.

Ce filme vă prezentau, filme de propagandă ?

De-astea, de-ale lor, românești, nu dădeau alte filme. Am văzut cu șantiere, cu aviație civilă... Nu erau cu o tematică. Sau probabil că erau și cu tematică unele, da' nu mi-amintesc. Da' nu erau filme prea bune... la cât erau de proști... Acolo am văzut și asasinarea lui Kennedy¹⁴, că ne-au arătat-o... Ne dădeau și ziarul și îl citeam în celulă. Era *Scânțea*.

La Gherla cât ați mai stat ?

La Gherla n-am mai stat mult. De prin septembrie, cred eu, până în aprilie '64, când ne-a făcut eliberarea. Începuseră să plece de prin martie, dar eu nu am fost în primele loturi... Noi eram toțiăștia de la Periprava puși într-o celulă... Și stăteam de vorbă : „Bă,ăștia nu ne mai eliberează, iar ne lasă pe la anu' !”. Intram în panică... Am văzut că plecau din celula 3, din celula 4... Băteam în perete și aflam tot. Au mai plecat 10, au mai plecat 20, au mai plecat 30... Și când am văzut așa, am refuzat mâncarea. Am invocat motiv „că pute”. Era făcută din picioare de vită, din burtă...

Dar era mai bună decât cea de la Periprava ?

Ce să discutăm, era lux ! Și s-a supărat comandantul și a venit la noi. „Ce-i cu voi ? De ce refuzați ?” „Păi, miroase, domne ! Ce, mîncăm toate stărvurile ? !” „Voi sunteți aia de la Periprava, da ? Eii, lasă...” Și ne-a scos dintre noi vreo 10 și ne-a băgat jos la zarcă, în niște carcere. Dar nu ne-a ținut mult, doar o juma' de zi, demonstrativ, și ne-au adus înapoi.

Înainte să plec de la Gherla, s-a întîmplat o chestie... În celulă cu noi a stat băiatul generalului Pantazie¹⁵, căpitan de cavalerie. Și mai eram, culmea, și cu Lambrino¹⁶, fratele lui Zizi Lambrino, un bătrînel foarte simpatic, amabil, bun de gură. Pentru că era slab și bolnav, am zis să îi dăm din rația noastră câte o bucăică de marmeladă, câte ceva... Și de la 20-30 de inși se adunase... Și îl hrăneam pe moșu'...

În sfârșit, în 14 aprilie mi-a venit rîndul și mie. M-au chemat, am ieșit afară, mi-au dat hainele și trebuiau să-mi facă formele de eliberare. Și cum stăteam pe paltonul ăla pe

14. Președintele american John Fitzgerald Kennedy a fost asasinat la 22 noiembrie 1963. *Larousse...*, 1997, p. 438.

15. Io(a)n Pantazi (1920-1996). Căpitan, fiul generalului Constantin Pantazi. A fost arestat la 1 martie 1946 și condamnat la 5 ani de închisoare corecțională pentru „trecere frauduloasă a frontierei”. Fișa de încarcerare menționează că pe 6 iunie 1953 a evadat de la punctul de lucru în care se afla. A fost eliberat pe 10 octombrie 1955. Rearestat în 1958 și condamnat la 5 ani de închisoare corecțională pentru același delict. A fost eliberat la 1 iunie 1967. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Baia-Sprie, Cavnic, Aiud, Oradea, Constanța și Gherla. Ion Pantazi, *Am trecut prin Iad*, I, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2003 ; fișa matricolă penală din AANP.

16. Ion Lambrino, născut la 24 septembrie 1893, avocat. A fost arestat în 1958 și condamnat la 10 ani de muncă silnică pentru „uneltire contra ordinii sociale”. A executat pedeapsa în închisorile Pitești, Jilava și Gherla. A fost eliberat în 4 august 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

care îl luasem eu din cuier, de acasă, făcusem și o traistă așa, o sarsana... și trece un tip pe lângă mine... Fuma o țigară bună, că mirosea... Cred că era „Kent”. Nu știam eu de „Kent” pe atunci... El parfumat, îmbrăcat în niște haine frumoase... Și trece și un caraliu și îi spune : „Domn’ colonel, să veniți să semnați actele”. Eu, când l-am văzut pe ăla parfumat... și eu eram împruțit tot, să îmi vină damblaua și mai multe nu ! Și trece ăla pe lângă mine, se uită și zice : „Ce faci acum ? ” „Stau.” „Și ce ai de gând să faci ? ” „Păi, nu știu...” „Dar ce ai făcut de ai intrat la pușcărie ? ” „Nu am făcut nimic ! ” Cu asta îi ofticam noi... „Cum adică n-ai făcut ? ! Noi închidem oamenii de pomană ? ” „Da. Ați închis oameni de pomană.” „Dă-mi un exemplu ! ” „Păi, eu, domne, am muncit cu devotament și competență, cu ore în plus într-un șantier, am avut o muncă de mare răspundere și drept recompensă m-ați băgat la pușcărie.” „Chiar așa de pomană ? ” „Da, chiar așa, de pomană.” „Da’ meseria care este ? ” „Sunt topometru acum, dar am fost ofițer de aviație.” „Și când ai să ieși afară ce-ai de gând să faci ? ” „Ce-oi putea.” „Nici dacă ajung eu mitropolit, nu mai ajungi tu pilot ! ” „Domne, eu nu știu dacă mai ajung pilot sau nu, dar dumneata mitropolit nu poți să fii ! ” „Dar de ce zici asta ? ” „Pentru că ești evreu ! ” A belit niște ochi la mine... „Dar de unde știi ? ” „Nu ești din Focșani ? ” „Da.” „Nu ai un frate care-i gazetar la *Scânteia tineretului* ? Nu ești băiatul lui Leibovici care era voiajor comercial cu medicamente ? ” „Eu sunt colonel de Securitate.” „Dar cum te cheamă ? ” „Hai sictir, măi, șmechere ! ” „Păi, serios, cum te cheamă ? Leibovici nu te mai cheamă...” Zice : „Măi, uite ce este, noi am făcut multe greșeli...” Zic eu : „De ce ? Fiindcă nu eram un bandit ca tine, mă.” „Păi dacă tu acum, după ani de pușcărie, nu te temi de mine, păi, ce o să faci când ai să fii liber ? ” „Nimica, aștept să te duc la judecată, pe tine și pe alții care au făcut rău. Cei care nu au făcut, nu avem treabă cu ei. Ai să vezi pe mă-ta ! ” I-am zis și eu : „Pe mă-ta ! ”. Și a plecat. Domnul Leibovici era... că l-am recunoscut după față.

Și cum a fost până la urmă eliberarea ?

Când am ieșit afară m-am întâlnit cu niște țărani de-ai mei de la Răstoaca, veniți și ei de la Periprava. 2 dintre ei fuseseră cei 2 asistenți, care mă ajutau cu aparatura la măsurători. Eh, în sfârșit, când am ajuns să ne elibereze de la Gherla, s-au lipit de mine. Eu aveam în traistă o pijama bună, luată tot de la Onești. Când am ajuns în gară la Gherla, n-aveam bani nici de un covrig... aveam foaie de drum și atâta. Și vine o țigancă : „Ieșiți de la pedeapsă ? ”. Că așa zic țiganii, „de la pedeapsă”. „Da”. Zice : „Dar a lu’ Șpiraclu nu-i acolo, bre ? ”. „E la drept comun ? ” „Da.” „La hoți ? ” „Da.” „Păi, noi suntem politici.” „Dar la hoți nu le dă drumu’ ? ” „S-ar putea să le dea drumu’ și la hoți. Ce știu eu ? ! ” Și îi zic : „Uite, vreau să dau pijamaua asta să îmi iau niște țigări și vreo două cornuri...”. „Ia dă-o-ncoa’.” Și mi-a dat 20 de lei pe ea. Am luat 5 cornuri, că eram cu ăștia 3 de la Răstoaca... Eram mai mulți, da’ atunci, în gară, erau ei 3 și cu mine 4. Am luat și niște țigări... Le-am dat și lor cornuri, țigări... Și ne-am urcat în tren... După ce am plecat, am adormit... am căzut într-un fel de... nu leșin, da’ așa, ca o stare de inconștiență, abrupt, de n-am mai avut contact cu realitatea.

După un timp m-am trezit. Unul dintre ei fuma și părea supărat... Și am zis : „De ce ești supărat, mă, Gheorghe ? ”. „Păi domnu’ Emil, cum să nu fiu supărat ? Eu știu ce oi găsi acasă ? Am un copil, da’ dacă aflu eu că nevasta a fost cu altu’, păi, n-o omor în bătaie ? ! ” „Mă, băiatule, ce diferență este între tine și caralii dacă faci lucru’ ăsta ? Dacă a greșit față de tine, dar a îngrijit copilul și a avut grijă de casă, nu trebuie s-o

judeci... Și în Biblie spune că femeia este un vas mai slab. Nu-i chestie, că ai s-o miroși tu, ai să vezi cum e treaba, că ești om cu experiență acum, ai cunoscut atâta lume... Dacă vezi că-i harnică, muncește lângă tine, te îngrijește, îngrijește copilul, nu te insultă, nu trăiește cu altul, păstrează-o." „O iau la anchetă să spuie adevărul!" „Băi, tu nu ești caraliu, tu ești un om care vine de la necaz... și nici să te apuci cu bătaia cu ea, că cu bătaia și cu țigănia nu faci nimica. Dacă vezi că nu poți să stai cu ea că e nărvită, că a învățat să calce strâmb, du-te și vezi de treabă și caută-ți altă femeie." În timpu' ăsta ceilalți se făceau că dorm, da' auziseră discuția. Și zice unul dintre ei: „Domnu' Emil, matale îți convine, bre, că nu ești om înșurat și n-ai nici copii... dar noi ce facem?". „Faceți așa cum vă spun eu." „Dar dumneavoastră ce faceți, că noi am lucrat cu dumneavoastră și vrem să mai lucrăm." „Adică ce să lucrăm?" „Păi să luați niște canale de astea să le săpăm... Dumneavoastră ne dirijați, noi le săpăm și scoatem un ban..." „Nu știu, bă, că în primul rând nu știu ce slujbă o să mă lase să ocup. Și mă duc la o mamă care are o pensie de 300 de lei... Nu pot să stau pe capul ei." „Haideți cu noi, domnu' Emil. Mergem la IAS, luăm o bucată de pământ și facem treabă acolo... Dumneavoastră măsurați cu socotelile, noi cu munca..." „Și când să mă plătiți, voi o să spuneți «Dă-l în mă-sa!», că m-ați înjurat și pentru un creion... Nu se poate, măi, fiecare să își găsească... Dar eu vă dau adresa..." Și m-au căutat apoi și m-au găsit...

Dar, spuneți-mi, dumneavoastră nu erați căsătorit ?

Eu am fost și căsătorit 2 ani de zile. M-am căsătorit în '56 și am divorțat... Țăsta a fost unul din punctele mele tari, că nu am avut călcăiul lui Ahile. N-am fost căsătorit și nu am avut copii, ca să fiu șantajat cumva, moral sau...

Am înțeles. Și cum a reacționat mama când v-ați întors acasă ?

Când am ajuns acasă, biata mama... i-a venit să plângă. Din ce a avut, din ce n-a avut... a început să îmi dea câte ceva de mâncare. Ceilalți frați nu m-au ajutat cu nimic. Țăla, militarul, 10 ani de zile nu i-am vorbit și nu i-am scris... nu l-am văzut la față. A fost om de treabă, făcuse fronturile și l-au scos cu gradul de maior. Era profesor de tir și bombardament la Școala de ofițeri de aviație, adică ofițer de carieră... și când m-au arestat pe mine în '59... l-au scos afară. Acum era funcționar la Centrofarm, șef de birou, ceva... și avea și pensie. Celălalt frate era farmacist...

După 1964, cum a decurs reintegrarea dumneavoastră în societate ?

Păi, în '64 m-am întors la cadastru, unde lucrasem eu, la topometria mea... Aveam niște băieți pe care eu îi promisem și, fiind mai bătrân și fiind șef de serviciu, îi instruisem... Unii dintre ei erau membri de partid, unii nu... Ei au vrut să mă trimită înapoi pe șantier la Onești, că așa primiseră ordin, să te trimită exact unde ai fost. Asta din două motive: întâi să fii supravegheat, și pe urmă să îi sperii pe alții, că uite că s-a întors ăla care a fost... Ori se face turnător, ori măcar ca element de teroare să fie, ca exemplu... Și băieții ăștia pe care i-am avut eu de la Focșani s-au luptat și m-au încadrat la ei. Era sediul la Galați, dar avea filiale la Tecuci, la Focșani... Și m-am dus la ăștia, mi-au dat de lucru imediat și m-am dus în teritoriu la măsurat, cu aparatu', cu oameni de la CAP. Am început să adun bani și mi-am cumpărat și cămașă, și izmană, și ciorapi, mi-am luat de toate...

Nu ați încercat să vă faceți o familie ?

Ba da. Am cunoscut-o pe nevastă-mea, era ingineră textilistă, aicea la fabrica de textile, de pânză... „Fusul" se chema pe atunci. M-am căsătorit cu ea și am venit la

Galați. Și am mai făcut topometrie încă vreun an și jumătate și după aceea am trecut la o întreprindere de îmbunătățiri funciare care avea o secțiune de proiectare, o filială care ținea de Institutul de Proiectări București aici. În filiala asta erau vreo 40 de ingineri, tehnicieni, topometri, și în sfârșit am reușit să mă transfer la ăștia, ca să nu mai fac teren așa mult, că venisem din închisoare bolnav tare de stomac... aveam o colită rebelă și o rectocolită care de abia am rezolvat-o cumva. Și am făcut la ăștia serviciul 20 de ani pe muchie.

Nu ați mai avut probleme cu Partidul ?

Mi-am văzut de treabă... da' nu tăceam eu din gură. Mă mai luam de ei când mă călcau pe bățatură... De câte ori s-a putut m-am luat de ei la ședințe... De exemplu, când era o ședință cu sindicatu' le-am spus așa : „Domne, dumneavoastră vă bateți capul aici că dați bani pentru fotografii... Vreți să îi ajutați ? Mai bine cumpărați-le niște cărți și dați-le să le aibe la șantier, măcar câteva cărți, că ăștia beau și joacă cărți toată ziua, domne”. Ce față făcea bietul Stan, săracul, care era șeful meu de atelier... Și mă trimitea în delegații : „Domn' Secărescu, ia du-te până la Brăila, că nu am obținut avizul...”.

Era bolnav de inimă săracu' și a murit... Nici n-a apucat să ia o pensie... Tot bandiții ăștia de comuniști l-au omorât... Ce s-a întâmplat ? El a făcut lucrări mari la Insula Mare a Brăilei : 70.000 de hectare de îndiguiri, irigări, desecări, 35.000 de hectare de orezări... A lucrat lucruri serioase, multe. Și era unul Bălan, un nenorocit care fusese securist și atunci era prim-secretar la Brăila și l-au prins cu sute de oi furate. Și cu Lungu, care a ajuns primar pe urmă... Și el a avut un ghinion, că nu știi ce s-a întâmplat acolo și l-au luat pe el, că el era șef de colectiv... Și bietul Stan, cum era bolnav de inimă, i s-a agravat boala. A rămas așa de bolnav încât a mai muncit vreo 5 ani de zile și după ce a ieșit la pensie a murit.

În tot acest timp ați mai fost supravegheat de Securitate ?

Ba cum ? ! Am găsit în dosar note informative până în ultima clipă și copii după scrisorile mele și telefonul ascultat...

Nu au încercat să vă racoleze ca informator ?

Ba da. Îmi aduc aminte că a venit o singură dată un securist. Cam la vreo 3-4 ani după ce m-am angajat la ăia, a venit un securist. Țăla de la cadre zice că vrea să stea de vorbă cu mine. Mă duc și văd că vine un maior : „Domnule Secărescu...”. „Da.” „Ați fost închis ?” „Am fost închis.” „Și cum vă împăcați ?” „Îmi văd de treabă...” „Păi, nu prea vă vedeți, că lumea zice că sunteți cam agresiv, că nu știu ce...” „Domne, care mă calcă pe bățatură, dau în el.” „Păi, de ce ?” „Păi, da' n-am ce pierde, domne ! Să știi că eu am mai fost la pușcărie și nu mă sperii de asta.” A lăsat-o mai moale. „Nu, nu așa, dumneata...” nu știu ce, nu știu cum... Și-i spun : „Domne, în definitiv, de ce m-ai chemat aici ?”. „Domne, uite ce este, vorbim cinstit. Suntem puțini. Vrem să vă recrutăm ca informator.” „Eu nu fac treaba asta.” „De ce ?” „Păi, nu am făcut-o până acuma, la sfârșitul vieții, n-am copil, n-am familie, n-am carieră... Nu fac treaba asta pentru că de ce să o fac ? Pentru că nu am fost comunist și nici nu sunt nici acuma, știți foarte bine... Refuz categoric !” „Domne, să fii atent, că să știi că avem ordin să te supraveghem.” „Domne, supravegheați-mă !” „Vă reabilităm.” „Domne, eu nu am greșit cu nimica, regimu' a greșit față de mine.” „Îmi pare rău, mai stăm de vorbă...” „Mai stăm, dar nu prea avem ce vorbi.” „Tot așa o să mai stăm de vorbă...”

A trecut ce a trecut, s-a întâmplat ce s-a întâmplat... era prin '78 acum... Am văzut că ia Vasile carnet, ia Gheorghe carnet... Hai, mă, să iau și eu o mașină, să mai umblăm. M-am înscris la examen să iau carnet de șofer. M-ă trântit o dată, m-a trântit de două ori, de 3 ori, de 4 ori, de 5 ori... Într-un an de zile m-au trântit de vreo 6 ori! Mă furau la timp, că cică am depășit timpul... Aiurea, că nu era cu cronometru. M-am supărat și am cerut audiență la șeful Securității. Era unu' Zagoneanu¹⁷ care s-a mutat după-aia la Ploiești... Înainte de a intra, mă ia unu' la întrebări. „Domne, ce vrei să vorbești?” „Domne, eu vreau să vorbesc cu comandantul, nu cu dumneata.” Mă primește Zagoneanu. „Cum te cheamă?” „Secărescu.” „Ce s-a întâmplat, domne?” „Păi, ce să se întâmple, nu știu dacă știți, da' eu am făcut cerere pentru carnet...” „Da.” „Mă aveți trecut acolo.” „Văd că ești trecut aici.” „Da.” „Bun.” Și zic: „Știți din dosarul meu că am fost ofițer de aviație și că am fost închis”. „Ce dosar?” „Al meu.” „Care dosar?” „Adică vreți să îmi spuneți mie că nu aveți dosarul meu aicea sau că nu știți despre mine? Uite ce e, domne, cine își bate joc de mine de nu îmi dă voie să conduc mașina? Domne, eu am fost pilot de vânătoare. Domne, aveți șofer. Vă plătesc eu benzina, șoferul și ziua de lucru, să meargă cu mine, să vadă cum conduc mașina. Și dacă șoferul dumneavoastră spune că eu nu știu să conduc, nu știu și gata!” „Dar ce crezi că de aia mi-e șofer, ca să ți-l dau dumatăle...” „Domne, să vă spun cinstit, eu până acum am răbdă. V-ați bătut joc de mine, de vreo 6 ori m-au respins. De acum o să fac altceva.” „Ce ai să faci?” „Păi, mă apuc să scriu și eu. Dacă nu am dreptul în țara asta să trăiesc, dacă toți hoții pot să conducă mașina și eu nu am dreptul să conduc, să mă duc și eu la tratament la Herculane sau așa, o să fac cerere să plec din țara asta! Eu am respectat regulile jocului, nu v-am creat probleme, nu am avut activitate subversivă...” El de colo: „Ai vorbit destul! Dacă știi să conduci, o să îți dea”. La primul examen mi-au dat carnetul.

În decembrie '89 cum ați reacționat?

Să îți spun ce am făcut... dar nu m-am dat rezistent. În '89, eu eram la pensie de 4 ani de zile. M-am uitat la televizor și l-am văzut pe Dinescu, făcea cu mâna și nu știu ce... eu zic: „Mă duc”. Nevastă-mea mă cunoștea... și s-a pus în ușă. „Nu pleci nicăieri!” „Eu mă duc!” „Unde te duci?” „Mă duc la servicii, să văd ce spun băieții.” „Nu te duce, că te iei cu ei și nu știi ce se întâmplă...” „Domne, dacă o fi așa...” „Cum adică? Am trăit atâția ani împreună și acum vreți să mă lași singură?” „Dacă o fi să mor, mor!” Și a ieșit cucoana de alături, o bătrână, și ne-a văzut...

M-am dus la întreprindere, am intrat pe poartă... pot să dovedesc cu martori... și când colo erau adunați toți la televizor în anticamera directorului, la secretară. Eu când am intrat înăuntru, acolo deja se spunea că „armata e cu noi”... Atunci am început să strig eu tare fără să îmi dau seama: „Ieșiți afară! Ieșiți pe străzi! Ce stați aicea?! Că nu o să ne omoare pe toți. Vreți să scăpați de bandiți și comuniști? Ieșiți afară! Să fiți liberi!”. O putoare de muiere care era din Basarabia zice: „Ce țiți la noi așa?” „Ieși, dă-te în mă-ta!”. Am înjurat-o pe aia, dar nu m-a ascultat nici unul. Au rămas acolo.

Ce spun eu e autentic, să știi. M-am dus la prefectură. Când am ajuns, am văzut niște țigani urcați sus, în balcon, și aruncând lucruri...

17. Gheorghe Zagoneanu, colonel-inspector, șef al Inspectoratului județului Galați al Ministerului de Interne din 1972. A fost numit secretar de stat la Ministerul de Interne. *Securitatea. Structuri, cadre, obiective și metode. 1967-1989*, II, Editura Enciclopedică, București, 2006, pp. 177, 223.

A doua zi, pe 23, m-am dus iar acolo. M-a cunoscut un inginer care era băgat în gardă cu ei și m-a băgat înăuntru. Aia făcuseră un comitet cu un maior, Ilie Plătică Vidovici¹⁸, și cu încă un inginer. Când au ieșit afară din ședință am spus: „Domnule, ce se întâmplă? Eu am fost ofițer de aviație, am fost deținut politic, sunt pensionar, am mașină, am apartament, n-am copil să îl pricopsesc, vreau să vă ajut”. „Și cum să ne ajutați?” „Dumneavoastră aveți legătură cu Bucureștiul?” „Avem.” „Spuneți ca neapărat să numească un ministru de Externe.” „Păi, de ce?” „Dacă avem ministru de Externe numit, imediat acest regim este recunoscut de toate țările occidentale. Dacă Ceaușescu vine mâine cu o forță armată și dă guvernul provizoriu jos, acest guvern va fi recunoscut în străinătate dacă avem ministru de Externe.” „Dar dumneata de unde știi?” „Am ascultat comentariul aseară la Europa Liberă care spunea așa: «Dacă România ar avea ministru de Externe numit, în momentul ăsta America, Anglia, Franța ar recunoaște acest guvern ca să sprijine mișcarea de revoltă contra lui Ceaușescu.»” Și zice: „Veniți mâine că mai stăm de vorbă”. „Domne, eu nu am nevoie de dumneavoastră, dacă aveți nevoie de mine, veniți și mă căutați.” Nu m-a mai căutat nimeni... Ei se băteau deja pe ciolan... Aicea a fost greșeala mea, că trebuia să intervin, să mă duc a doua zi și să ocup un post...

E, dar dacă Ceaușescu venea înapoi, eram mort, că eram trecut pe listă, poate că mă împușca acolo ca pe un câine... Am riscat, dar nu m-am dat rezistent...

După '90 v-ați afiliat la vreun partid politic?

În ianuarie '90 am constituit Asociația Foștilor Deținuți Politici, filiala Galați. Am fost membru fondator în comitet, cu părintele Capotă, cu Dionisie și încă vreo 2... După aia ce să fac? Am fost 1 an de zile în partidul lui Tribunalul¹⁹... Mi-am dat seama că erau niște escroci și am ieșit. Am scris și la *România Mare*... Eram în sediu' ziarului și, cum sunt eu cu ochi de KGB-ist sau de FBI-ist, că am avut ochiul format... acum s-a mai ramolit... și văd niște bătrânei că sunt subțiri. Am intrat în vorbă cu ei: „Ce faceți acolo?”. „Lucrăm la un material despre secolul lui Pericle.” Și zic: „Dar pentru cine?”. „Ne-a cerut președintele, că are nevoie de material.” Era „negri”, tocmiți să-i facă lui niște fișe, pe care să le învețe pe de rost seara, să vie a doua zi și să facă pe deșteptul, să spuie pe „sticlă” că și-a adus aminte... când el le tocise cu o seară înainte!

Aveți resentimente față de cei care v-au făcut rău?

O să îți spun niște lucruri foarte interesante... La Periprava ne-am întâlnit de la Deva, de la Sibiu, de la Iași, deținuți arestați din diverse regiuni... Pe atunci, țara era organizată în 18 regiuni și fiecare regiune avea un comandament de Securitate care avea în subordine raioanele regiunii respective; erau 4-5 raioane la o regiune. Când am venit noi și am stat de vorbă, am aflat că cei care conduceau anchetele se numeau șefi de anchetă și erau cu grad de maior sau de locotenent-colonel. Comandantul regiunii nu avea nici o treabă cu șeful anchetei, nici nu avea voie să intre în biroul lui și nici șeful anchetei nu dădea socoteala la șeful regiunii ce face el... Avea organ direct de la București cu care conlucrea... Și serviciul de contrainformații al armatei era tot pe același principiu. Toți securiștii îmbrăcați în artileriști, în infanteriști, în aviatori, care erau din serviciul de informații al lor, raportau ce se întâmplă unui comandant sau locțiitor de comandant pe

18. Ilie Plătică Vidovici, născut la 24 martie 1951. Între anii 1990 și 2004 a fost senator de Galați din partea FSN, FDSN, PDSR, PSD. <http://www.cdep.ro/pls/parlom/structura.mp?idem=898cam=1&leg=2008pag=1&idl=1>, accesat la 1 noiembrie 2008.

19. Se referă la Partidul România Mare, condus de Corneliu Vadim Tudor.

regiment sau pe flotilă, după cum era organizată armata, și se raporta direct la București... nu avea nici o treabă cu Ministerul Apărării. Și când ne-am întâlnit acolo și am stat de vorbă, am văzut următorul lucru : toți șefii anchetelor erau cu nume românesc, dar erau evrei. Ăștia au fost cei care au distrus ultimele rămășițe ale rezistenței românești care mai scăpaseră din pușcării în perioada '58-'63. Ăștia au terminat complet toate generațiile valoroase... au mai rămas câțiva pe hârtie... Și să vă dau un exemplu concret : la Bacău erau unu' Comănescu pe care, de fapt, îl chema Lorenz și era din Oradea. La Galați, șeful anchetei era maiorul Avramescu, care nu mai știu cum se chema, fost croitor, și care când a fost scos afară din Securitate a lucrat cu nevastă-mea la cadre, la „Fusul”. Singurul care și-a păstrat numele de evrei a fost unul Ștrul²⁰, la Ploiești, care se urca pe degetele legionarilor cu cizmele să le sfărâme. Este foarte interesant și deosebit lucru : nici unul dintre aceștia n-a fost judecat, și sunt mai vinovați decât comandanții de pușcării. Țineți minte, dumneavoastră faceți o greșală mare... Ăștia sunt cei care au dirijat, că pe urmă, când ne-au dus la pușcărie, comandantul a spus : „Domne, păi, dacă avea rația de 180 de calorii, atâta i-am dat. N-am făcut-o io...”. Poate să invoce și motivul ăsta. Numai cel care a făcut ca Goiciu sau ca alții, care au făcut din rău mai rău, din proprie inițiativă, ăștia pot fi cu circumstanțe agravante... restul pot să spună că au executat niște ordine. Nu stă în picioare, dar se pot servi de argumentul ăsta, pe când șefii anchetelor sunt cei care au dirijat direct... Ăștia încadrau după nomenclator și spuneau câți ani dă la fiecare cetățean în anchetă... Când veneai în judecată... judecătorul avea tabelu' și știa cât trebuie să îți dea, că se conforma ordinului Securității. Ăștia trebuie judecați întâi, șefii anchetelor... Eu v-am spus 2 pe care îi știu eu, dar dacă vă interesează îi aflați în toate părțile... Cine a fost la Cluj, cine a fost la Mureș, cine a fost la Ploiești, cine a fost la Craiova... îi aflați pe toți. Asta să faceți, dacă vreți... Pentru că ăștia sunt responsabili de distrugerea ultimelor mii de oameni de valoare din țara asta, să știți. Au dat cu „Flit” să omoare ultimii gândaci care mai sunt în viață, care au scăpat... Asta este. Nu știu dacă îți dai seama ce spun eu acum...

Da, înțeleg perfect...

Păi, ce înseamnă ? Că e mai ușor să descoperiți 20 de oameni decât 300. Te duci și întrebi cine a fost șeful anchetei. La Galați a fost Aroneanu, Comănescu a fost la Bacău. Dacă te duci la Iași ai să afli cine a fost... Și nu trebuie să mergi mata personal... Puteți să scrieți la oamenii dumneavoastră : de la Iași, de la Târgu Mureș, de la Craiova... „Spuneți-mi, vă rog, în perioada din 1958 până în '62 cine a fost șeful anchetei ?” Vă spun : comandantul regiunii nu intra în biroul șefului anchetei. Îți dai seama ! ? Șeful serviciului de contrainformații era tot evreu, Ardeleanu. Nu e o acuză directă, că nu mă interesează că e evreu, da' este un fapt concret... Și nici unul nu a fost judecat, nici măcar chemat în judecată sau trecut printr-o formă de justiție... Aroneanu este în Israel, Comănescu a plecat în Israel... Cum au ieșit ăștia afară ? ! Cum au obținut actele ? Spune-mi dumneata mie... Poți ? Nu poți.

Vă mulțumesc frumos pentru interviu.

Să trăiești !

20. Ștrul Mariuciu, născut în 1911 în comuna Sarmos, Mureș. A fost încadrat în Ministerul Afacerilor Interne în anul 1945. Colonel, comandant al Direcției Regionale Galați a Securității Poporului la înființarea acesteia, în 30 august 1948. Una dintre cele mai des invocate figuri de tortionari. Teșu Solomonici, *Securitatea și Evreii*, II, Editura Teșu, București, 2004, p. 601.

Neamț

Mihai Bontea

S-a născut la 4 noiembrie 1941 în comuna Crucea, județul Suceava. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : Facultatea de Industrializare a Lemnului. Profesia : inginer. A fost arestat pe 29 august 1959, pe când era elev, și condamnat la 8 ani de închisoare pentru participarea la o organizație subversivă. După rejudicare i s-a schimbat încadrarea în 2 ani închisoare la drept comun. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Gherla, Piatra Neamț, Peninsula și Nazarcea. A fost eliberat în 25 iunie 1961. La data interviului locuia în Piatra Neamț. Interviu realizat de Alexandru Matei în 7 iunie 2007. Transcrierea și tehnoredactarea – Adrian Boagiu, editarea – Constantin Petre. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cota 165.

Pentru început vă rog să faceți o scurtă prezentare a familiei.

Părinții mei au fost Bontea Petru, tehnician forestier în cadrul economiei forestiere din județele Suceava și Neamț, iar mama a fost casnică. Mai am un singur frate cu 4 ani mai mic, care este în prezent domiciliat în Arad.

Părinții au avut proprietate funciară înainte de 1948 ?

În comuna natală Crucea, județul Suceava, părinții au avut două case de locuit și 14 hectare de teren cu fânaș, din care două de pădure. Aceasta a fost toată proprietatea lor, dar regimul comunist l-a încadrat pe tata în categoria chiaburilor și în 1948 i s-a confiscat pământul... pe care eu l-am revendicat și l-am obținut de-abia în 1992.

Apartenență politică sau simpatii politice ați avut ?

Eu nu am făcut parte din nici un partid politic. Doar după 1989 am fost simpatizant al Partidului Național Țărănesc Creștin-Democrat, pentru care am lucrat în perioada campaniei electorale. Nu m-am înscris în niciunul dintre partide, întrucât mi-am dat seama că sunt infiltrate cu elemente ale fostului regim comunist și n-avea rost să mă mai implic... De fapt, nici n-aveam nevoie de nici o funcție politică sau administrativă, pentru că eram suficient de bine pregătit încât să pot să ocup un post pe baza pregătirii profesionale pe care am avut-o.

Cum ați perceput venirea comuniștilor sau cum a fost, din ce v-au spus părinții ?

În familie, în orice caz, se discuta problema venirii comunismului în România, dar am simțit-o și pe piele proprie, prin persecuțiile la care a fost supus tatăl meu... Am înțeles mai bine ororile comunismului atunci când am fost eu arestat și am văzut că țara este supusă unui regim sovietic. Efectiv în toată perioada asta, dar și după detenție, am

fost un anticomunist, pentru că mi-am dat seama de toate repercusiunile negative ale acestui regim asupra României...

Vă mai amintiți momentul abdicării Regelui Mihai, în 1947 ?

La vremea respectivă eram copil, dar am realizat ulterior că a fost pur și simplu o formă de înlăturare a tot ce a fost național în România, prin impunerea sovietizării ; asta s-a întâmplat și în celelalte țări ale lagărului comunist.

Ați avut de-a face cu comuniștii înainte de arestare... Vă aduceți aminte cum a început colectivizarea ?

Noi ne-am mutat în Piatra Neamț din 1953, încă eram copil, eram la școala primară. În această etapă nu înțelegeam prea multe, pentru că eram prea mic, însă auzeam multe în familie, așa, fără să ne spună părinții, din discuțiile pe care le aveau ei cu cei care veneau în casa noastră. Așa mi-am dat seama, încet-încet, ce înseamnă noul regim. În ceea ce privește colectivizarea am știut despre ce era vorba pentru că în perioada cât am fost în detenție am întâlnit mulți țărani care erau arestați și ținuti în închisoare pentru că se opuneau confiscării pământului...

Vă amintiți când a murit Stalin, în 1953 ?

Bine, eram... în școala elementară... Evenimentul a fost anunțat cu surle și trâmbițe... Am auzit, apoi am văzut despre ce este vorba... În orice caz, pentru cei maturi a fost o eliberare pentru că se cunoștea că Stalin era la originea tuturor relelor din țările vecine... și din România. Ulterior s-a schimbat puțin viața românilor.

În bine ?

Era ceva mai puțină teroare, pentru că se reflectase și în România stilul lui de conducere. Și Securitatea în România, atuncea, a avut cele mai crâncene acțiuni împotriva românilor. După moartea lui, regimul s-a mai relaxat puțin, până după 1956...

După revoluția din Ungaria... S-a accentuat represiunea după 1956 ?

Da. După 1956 a urmat un nou val de arestări, imediat după revoluție... după așa-zisa „contrarevoluție” din Ungaria. În acest context și noi am fost acuzați că, la timpul respectiv, am fi ascultat Europa Liberă și că am fi comentat evenimentele din Ungaria.

Ce vă mai aduceți aminte despre plecarea rușilor din 1958 ?

În orice caz a fost considerat un act de mare diplomație a lui Dej, pentru că a reușit să-i îndepărteze pe ruși. Mi-a aduc aminte că eram copil când am făcut o vizită pe la Focșani, și acolo erau niște garnizoane rusești, dar și cu militari români. Soldații sovietici prezenți în gara din Focșani erau ironizați de cei români și de fapt era o antipatie din partea trupelor române față de cele sovietice din România...

Nu știu care au fost atunci argumentele lui Dej de a putut să-i determine pe sovietici să se retragă. Probabil a reușit să-i convingă că în România era liniște și că nu mai era necesară prezența lor. Bineînțeles, a contat și venirea lui Hrușciov la putere, după moartea lui Stalin...

Pe dumneavoastră cum v-au arestat ?

În momentul arestării eram elev în ultima clasă de liceu, la Liceul „Petru Rareș” din Piatra Neamț. Am făcut parte dintr-un grup de 6 elevi cărora ni s-a intentat un proces pentru organizație subversivă contra ordinii statului.

Și care au fost motivele arestării ?

Această arestare a fost consecința unor evenimente care s-au petrecut pe perioada când eu eram copil, în clasa a VI-a, a VII-a, la școala elementară din Piatra Neamț. Într-o zi, dintr-o joacă, am găsit într-o brutărie părăsită din Piatra Neamț două arme militare. Copii fiind și influențați de filmele sovietice din acea perioadă, cu tot felul de organizații... le-am dus pe un deal, Cârlomanul, unde ne-am jucat cu ele. Da' nu aveam muniție... Ne-am mai făcut și niște carnete, așa, cu funcții militare, și totul a durat până am terminat școala elementară, după care ne-am răspândit...

Unul din grupul nostru s-a dus la Mănăstirea Neamț ca să se călugărească și în ceaslovul lui avea acel carnet din copilărie pe care l-a găsit Securitatea în urma unei percheziții... Pe urmă s-a dat amploare acestui fapt și s-a făcut această organizație. Dar efectiv cred că a fost un proces care avea scopul de a intimida tineretul din zona noastră...

Vă mai aduceți aminte de ziua arestării ?

Da. Cum să nu! ? Era în data de 29 august 1959. Tatăl meu, datorită, tot așa, „originii lui nesănătoase” a fost înlăturat din servicii, din cadrul Ministerului Economiei Forestiere, și s-a angajat ca diriginte de șantier la Mitropolia Moldovei. Lucra pentru construcțiile de biserici de pe Valea Bistriței, după evacuările făcute pentru formarea lacului de la Bicaz. Eu eram cu tatăl meu în acel șantier când a venit șeful Securității din Piatra Neamț, cu care mai târziu, după eliberare, m-am întâlnit, de data asta el fiind șef de cadre la o întreprindere forestieră...

Construcția la care lucram era amplasată pe un pârau, la Izvorul Alb. Aici a venit cu mașina șeful Securității și a cerut să fiu adus până la sediul lor să dau o declarație. Am fost aduși toți din grupul nostru la Securitatea din Piatra Neamț, care era amplasată pe Bulevardul Gării, și acolo a început ancheta.

Cine v-a anchetat, mai știți ?

A fost un temut anchetator al Securității din Bacău, căpitanul Aurel Mihalcea¹. Acest Aurel Mihalcea, pentru „meritele lui deosebite”, a fost promovat ulterior ca șef al Securității din județul Neamț, când s-a înființat mai târziu județul. Ironia sorții face ca astăzi să fiu și vecin de scară cu el... Bineînțeles că după eliberare n-am avut nici o discuție cu el, ne evităm reciproc... Nu pot... nu mă pot răzbuna pe el, că nu am obiceiul de a mă răzbuna, dar nu pot, nu pot efectiv să stau de vorbă cu acest om care ne-a marcat tinerețea și care ne-a chinuit în perioada anchetelor...

Cum s-au desfășurat anchetele ?

Au fost destul de dure, cu bătaii... Ne duceau la anchetă de obicei noaptea, dar uneori și ziua, și ni se anchetau de 2-3 ori pe zi...

Și ce vă întrebau ?

Ne cereau să dăm informații în ceea ce privește modul de organizare al grupului... Ne mințeau așa: „Colegu' tău a declarat și tu nu vrei să declari?”. Atuncea, dacă continuai să spui că nu e adevărat, începea bătaia și depinde cât de agresiv erai și tu în fața anchetatorului. Dar eram niște copii, care nu împlinisem încă 18 când ne-au arestat...

1. Aurel Mihalcea, colonel, șeful Securității județului Neamț. ACNSAS, Fond Documentar, Dosar 1, vol. 9, f. 325. Informații oferite de Nicolae Videnie (IRIR), cercetare pentru „Lista lui Secu”, publicată într-un supliment al săptămânalului *Academia Cajavencu*, în 2006, literele A-B.

Pentru mine bătaia consta în faptul că mă ținea într-un birou de anchetă aproape de un zid, îmi dădea palme și mă lovea cu capul de zid. Stăteam cu partea dreaptă a feței spre zid și de partea astălaltă mă lovea el și atunci mă dădea cu capul de zid... Și mai erau loviturile cu bastonul de cauciuc...

În schimb, alți colegi de-ai mei, așa-ziși cu funcții de răspundere în această organizație, care v-am zis, nu era nimic altceva decât o copilărie, au fost mult mai crunt bătuți... În special colegul meu, Mihai Cristali². El a vrut să-i dea cu scaunul în cap anchetatorului și atuncea au fost aduși 2 securiști de ajutor și i-au tras o bătaie serioasă...

Și ca să vă dați seama de modul în care erau instrumentate aceste dosare... Noi, în activitatea noastră, mă rog, „subversivă”, aveam și un registru de activitate, în care menționam fiecare acțiune a noastră pe acel deal Cârlomanu, aceste copilării... Ei, și acest jurnal a fost preluat la percheziție și apoi a fost făcut dispărut. Întotdeauna am făcut referire la el ca să arătăm care a fost adevărul acestui joc al nostru, dar ca să ne poată acuza atuncea, au făcut dispărut acest jurnal...

Apoi am fost duși la Securitatea din Bacău, până în data de 10 noiembrie, când a avut loc procesul.

Cum s-a desfășurat procesul ?

Procesul penal a fost la Bacău și am fost judecați de un complet de judecată de la Tribunalul Militar Iași. Am fost acuzați de organizație subversivă contra ordinii statului, articolul 209 Cod Penal. În orice caz, pedepsele erau de dinainte stabilite de către organele de anchetă...

A fost un proces cu ușile închise sau a fost cu public ?

Nu, a fost o judecată cu ușile închise, doar părinții și fratele meu au putut să asiste... Dar a fost o parodie, efectiv. În boxa acuzaților eram 5 persoane, dar n-am avut nici un autor moral major, despre care să se poată spune că ne-a coordonat în activitatea noastră. În schimb ca martor a fost adus unul din grupul nostru, Horea Mihai. A fost scos din închisoare cu condiția să fie martor acuzator... Și el a fost instruit de Securitate cum să ne acuze în instanță.

Avocatul apărării, nici nu știu cum îl cheamă, bineînțeles că era pus din oficiu, mai mult ne acuza decât ne apăra, iar procurorul avea sarcina principală să citească rechizitoriul comandat de la partid...

Și câți ani v-au dat ?

Eu am primit 16 ani temniță grea și degradare civică. Dar acceptându-se circumstanțe atenuante pentru că faptele s-au petrecut în 1954-'55, când eram minor, pedeapsa s-a redus la jumătate... adică la 8 ani de temniță grea³. Cea mai mare condamnare a avut-o colegul meu, Botezatu Petru, care a primit 12 ani de temniță grea.

În ce închisoare ați fost transferați după proces ?

După proces, de la Bacău ne-a trimis în închisoarea de triere Jilava, unde am stat o lună de zile, iar de acolo la Gherla... Dar la Gherla am stat, tot așa, o perioadă scurtă...

2. Mihai Cristali, născut la 22 ianuarie 1941 în Piatra Neamț, Neamț. A fost arestat la 29 august 1959 și condamnat inițial la 12 ani închisoare, pedeapsă redusă ulterior la 3 ani drept comun. A executat pedeapsa în închisorile Bacău, Jilava, Gherla, Neamț, Peninsula. A fost eliberat la 8 decembrie 1961. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

3. Potrivit fișei matricole penale a fost condamnat la 8 ani închisoare corecțională.

2 dintre noi am fost selectați și trimiși în fabrica de mobilă din Gherla și am stat până în luna iunie 1960...

În perioada asta, în paralel, s-a derulat și recursul făcut de părinți, și Tribunalul Suprem ne-a casat sentința, pentru că și-a dat seama că era o copilărie și ne-a trimis din nou dosarul spre reanchetare la Bacău... Așa că din nou am fost luați din Gherla, trimiși din nou la Jilava, iar de acolo readuși la Bacău... Aici a venit tot acest anchetator, Aurel Mihalcea, să ne ancheteze din nou, dar toți colegii am refuzat *in corpore* să mai stăm de vorbă cu el. Și la două sau 3 zile ne-au scos din închisoare și ne-au băgat la drept comun, ca pe niște huligani...

Dar v-au schimbat încadrarea ?

Da, ne-au schimbat încadrarea juridică și ne-au dus de la Bacău la Tribunalul Piatra Neamț, unde ne-au judecat din nou și am primit din nou condamnări, de la 1 până la 3 ani... Dar procurorul a făcut recurs pentru majorarea pedepselor, ne-a dus la Bacău și ne-a judecat din nou. Eu am avut inițial 1 an și jumătate, apoi mi-a mărit la 2 ani de zile închisoare. Și în vara lui 1960 ne-au luat din nou și ne-au trimis tot grupul la colonia Peninsula...

Cum vi s-a părut în colonie la Peninsula ?

Acolo era o colonie mare, de circa 5.000 de deținuți, selectați pe două grupuri : cei proveniți de la drept comun, care erau majoritatea, și era o baracă cu cei care fuseseră deținuți politici și li se schimbaseră încadrarea la drept comun, dar tot cu aceleași acuzații... Eram separați, atât în barăcile în care locuiam, cât și în activitățile pe care le desfășuram...

Acolo exista un așa-zis club al deținuților, unde majoritatea erau oameni proveniți dintre cei cu acuzații inițiale de deținuți politici, oameni cu pregătire superioară, și primul care a fost selectat acolo, în acel grup, a fost acest Petru Botezatu, care era pictor. Nu era pictor consacrat, dar se cunoștea că are calități artistice, și i se aducea în închisoare să facă picturi pentru teatrul din Constanța... Prin intermediul lui am fost selectați și 2 din grupul nostru și aduși în bibliotecă, să reparăm cărțile... Pe urmă ne lipeam și noi pe unde puteam, pe la echipele care plecau la muncă în jurul Constanței, și în special la curățenie și la lucrări de întreținere prin stațiunea Mamaia... Apoi a fost înființată o colonie de muncă la Nazarecea⁴, pe malul canalului vechi, într-o colonie părăsită... Acolo ne-a dus la munci agricole. Și acolo a fost un regim destul de greu întrucât munceam foarte mult și eram slab alimentați. Nu putem spune că mai eram atât de persecutați, pentru că înșiși milițienii erau și ei ca niște deținuți, însă cu un regim mai bun ca al nostru. Dar și ei stăteau în soarele ăla, și ei mâncau din mâncarea de la cazan... Și de acolo m-am eliberat în iunie 1961.

Mai povestiți puțin despre celelalte închisori prin care ați trecut. Cum a fost la Jilava ?

La Jilava noi efectiv n-am suportat anchete, doar regimul de carceră... Am fost băgați în niște catacombe din astea, unde eram câte 80 de deținuți. Dormeam pe jos... Se aruncau câteva rogojini și care apuca, bine, care nu, pe beton... Mișunau șobolanii printre noi, noaptea se auzeau țipetele celor care erau supuși anchetei... Nu am avut timp să ne dăm seama prea bine ce se întâmplă pentru că perioada a fost destul de scurtă...

La Gherla, în schimb, era, într-adevăr, un regim de persecuție permanentă. Acolo am stat circa o lună de zile pe celular, după care ne-a selectat pentru fabrica de mobilă...

4. Localitate în județul Constanța.

Alimentația pe celular era mult mai săracă, în schimb, pentru cei care lucrau în fabrica de mobilă, era puțin mai consistentă. În Gherla în fabrică am fost repartizat la un sector de finisare a mobilei... Erau niște norme obligatorii și dacă nu te încadrai luai bătaie de la ofițerii care răspundeau de producție. Dar eu am avut norocul să întâlnesc o persoană din Piatra Neamț care era de vreo jumătate de an în acel sector și el îmi mai ceda unul sau două panouri finisate ca să pot să mă încadrez în normă... Masa o luam în curtea închisorii, iar când ne băgau la cameră stăteau de o parte și de alta a ușii milițieni cu ciomege în mână și ne loveau... Era o întregă învălmășeală la ușă care să intre mai repede, ca să nu primească lovitură.

Totuși se înmuiașe puțin regimul la Gherla, întrucât cu câteva luni de zile înainte avusesse loc o grevă a deținuților și n-am mai prins perioade atât de drastice... Cu toate acestea, în perioada din noiembrie 1959 până în februarie 1960, când ne-a trimis la Jilava, ne-a ținut numai în ciorbă de gogonele murate... Dimineața un ceai și o felie de pâine străvezie... Ș-asta era regimul nostru alimentar...

Vă aduceți aminte cum a decurs ziua eliberării ?

Da, da. Am fost anunțat cu o săptămână înainte că voi fi eliberat, așa că știam. Și am fost instruiți să nu declarăm nimic în libertate despre ceea ce s-a întâmplat în perioada detenției. Când am știut despre eliberare am dat mai totul de pe mine la cei care rămăneau acolo în închisoare și am plecat îmbrăcat cu un pantalon de doc și un tricou ciuruit, iar în picioare cu o pereche de teniși... Și mama mea mi-a adus în Constanța, la o cunoștință, alte haine...

Și ați fost singur eliberat sau împreună cu alți colegi ?

M-am eliberat împreună cu mai mulți oameni... Unu' era din zona Rădăușului și cu un grup de 8 țărani care se opuseseră colectivizării, din Bucovina... Da' e de reținut că cei 8 țărani bucovineni, în momentul în care au ieșit de pe poarta închisorii, au luat-o la fugă și se mai uitau din când în când înapoi... Le era frică nu cumva să-i aresteze din nou...

Am plecat spre Constanța cu un marinar care m-a luat la „ia-mă, nene”. Apoi, cu bilete de tren date de ei am călătorit toată noaptea și am ajuns dimineața la ora 5 acasă, la Piatra Neamț. Eram bronzat, că făcusem „plajă” la munci agricole... Familia mă aștepta... A fost apoi un pelerinaj din partea tuturor rudelor, să mă vadă după cele petrecute...

Aveți o zi specială care v-a marcat în timpul detenției ?

Da, în timpul detenției la Bacău, în ianuarie 1960, după ce fusesem condamnat, colegul nostru Botezatu Petru s-a îmbolnăvit de dizenterie și era pe cale să își piardă viața... Era în ultima stare... L-am dus să-l spăl la lighean și aveam în mână un pahar cu apă. Bineînțeles datorită bolii era deshidratat și permanent îi era sete. Și mi-a cerut să-i dau apă să bea și i-am spus : „Măi, nu pot să-ți dau, pentru că ți-ar face rău”. Și o zis : „Tu știi prea bine că eu tot mor... Măcar lasă-mă să mor sătul de apă...”. Acest moment l-am ținut minte tot timpul. Bineînțeles că nu i-am dat, dar a avut norocul că și-a revenit în închisoare la Jilava datorită regimului alimentar pe care i l-am administrat noi, dându-i numai brânză telemea din pachetele noastre pe care le obținusem pe timpul transportului... și altceva nimic. Fiind tânăr... și-a revenit. Bine, momente grele au fost mult mai multe. Dar prin faptul că acest coleg mi-era și bun prieten, acest episod m-a marcat foarte puternic...

În timpul condamnării dumneavoastră, părinții și fratele au avut de suferit ?

Bine, tata deja era el persecutat pentru că fusese chiabur și a fost dat afară din serviciu, însă pentru că era un bun profesionist și-a găsit de lucru tot în cadrul acestei activități, dar nu în Piatra Neamț, ci pe la întreprinderi din afara orașului...

Și după eliberare ce ați făcut ? V-ați continuat studiile ?

Da, preocuparea mea a fost să îmi termin liceul, dar am vrut mai întâi să mă angajez în câmpul muncii... Atunci se dezvoltă Centrul Industrial de la Săvinești și am vrut să mă duc acolo... Însă mi s-a spus de la bun început de la cadre că nu au nevoie de oameni de genul meu. Am vrut să mă înscriu la o școală de șoferi, nici acolo nu m-au primit. Atunci tatăl meu și-a luat inima în dinți și a plecat la București la Ministerul Învățământului și a obținut reîncadrarea mea în ultima clasă de liceu, în clasa a XI-a. Am vrut să termin școala la Piatra Neamț, dar nu mi s-a aprobat și atunci m-am înscris la un liceu nou înființat în comuna Borca din județul Neamț. După două trimestre am fost din nou exmatriculat, pentru că directorul școlii era securist. Pe urmă mi-am dat seama că el știa tot despre mine... A devenit până la urmă ofițer la Securitatea din Bacău. Luca era numele lui... Era profesor de istorie sau de limba română... nu mai știu exact.

Ați mai fost urmărit după eliberare ?

Da, eram urmărit. Am două dosare de urmărire... Încă n-am reușit să le văd la CNSAS, dar, în orice caz, am fost permanent în vizorul lor. Atunci am venit din nou în Piatra Neamț. Tatăl meu m-a angajat ca muncitor la o echipă pentru colecții forestiere în zona Piatra Neamț. M-au găsit, m-au dat afară și de aici, de la această întreprindere. În perioada aia se construia Combinatul de Îngrășăminte Chimice de la Ișalnița, Craiova, și erau anunțuri în ziarul local de angajare de muncitori și specialiști pentru combinat. Și așa mi-am luat un rucsac cu câteva lucruri personale și am plecat să mă angajez ca muncitor la Combinatul de la Ișalnița. Am fost repartizat într-o echipă de sudori. De acolo, pentru că și-au dat seama că am ceva școală, am fost selectat la un laborator de gamatoscopie pentru studiul sudurilor. M-am înscris la seral la Școala Medie 3 Craiova, unde erau foarte multe clase de liceu... Am terminat liceul acolo, și bineînțeles că n-am mai declarat nimic în autobiografia mea, că altfel... Dar cred că datorită aglomerației care era în acel combinat, nu au avut posibilitatea să mă găsească...

Ironia sorții a făcut ca în ultimele luni de liceu să facă o selecție de absolvenți de liceu pentru școli de ofițeri, iar eu, pentru că aveam rezultate bune la școală, am fost selectat ca să merg la școala de ofițeri de Securitate. Încăpuiți-vă că a trebuit să îi duc cu vorba o perioadă destul de lungă, după care le-am spus să-mi dea pace că eu vreau să devin inginer. M-au amenințat că o să suport consecințele... Norocul meu a fost că am reușit la facultate și atunci am scăpat de ei, dar am fost urmărit și în perioada studenției...

La ce facultate ați reușit să vă înscrieți ?

Deci m-am înscris la Facultatea de Industrializare a Lemnului din Brașov în 1963, pe care am absolvit-o în 1968. Am fost considerat unul dintre studenții buni, că altfel aș fi fost exmatriculat din nou, pentru că prin anul III decanul facultății m-a chemat la un așa-zis interviu în care a început să îmi facă reproșuri... Cum am reușit eu să intru în rândul lor ? El era inginer mecanic de profesie, dar lucrase la Uzina de Armament de la Cugir și bineînțeles că avea și sarcini și obiective date de Securitate. I-am spus că n-are nici un motiv să mă dea afară din facultate, întrucât nu le-am făcut probleme. În autobiografia de la înscriere am declarat absolut tot ce s-a întâmplat și atunci m-a lăsat în pace și mi-am terminat cu bine facultatea în 1968.

Și după terminarea facultății ați mai avut probleme cu serviciul ?

După terminarea facultății am fost repartizat la Combinatul de Prelucrare a Lemnului din Bacău, unde am stat 8 ani de zile. Se știa despre mine că am fost închis politic pentru că soția secretarului de partid pe combinat era vecină cu mine în Piatra Neamț, stătea pe stradă cu mine...

Nu au încercat să vă racoleze ?

Ba da, o singură dată s-a încercat, în Bacău. Eu m-am remarcat acolo ca bun profesionist și am fost promovat până la funcția de șef de producție pe combinat și imediat a venit securistul care răspundea de combinat... N-am promis nimic, n-am dat nici o declarație. Bineînțeles nu le-am dat un răspuns ferm că n-am să colaborez cu ei.

Fiind necăsătorit, stăteam într-o locuință cu un economist evreu cu care eram bun prieten, și atunci el m-am sfătuit așa : „Ce te costă dacă spui că da, dar nu faci nimic ?”. Și într-adevăr le-am promis că dacă va apărea ceva... Că ei cereau să le dau informații în ceea ce privește activitatea din combinat și, mai ales, despre cadrele de conducere... M-au mai sunat de câteva ori, au văzut că nu dau curs și atunci m-au lăsat în pace. Dar n-am putut să plec în străinătate, n-am putut să promovez în funcții mai înalte... Chiar am fost propus de cei de la centrală ca director al unei fabrici de mobilă din Vaslui... neștiind care este situația mea. Directorul din combinat mi-a propus să fiu mai înțelegător cu organele de Securitate, dar le-am spus de la bun început că nu pot să fac... un asemenea pas.

În perioada cât am stat la Bacău m-am căsătorit. Soția a născut prima fiică și atunci au început problemele cu copilul, și de aceea m-am hotărât să vin la Piatra Neamț, că se construia un nou combinat de prelucrare a lemnului. Am fost în audiență la ministrul de resort și mi s-a aprobat să vin. Am ajuns mai întâi la un centru de perfecționare a cadrelor, ca profesor, apoi la întreprinderea forestieră, și în momentul în care s-a dat drumul la fabrica de mobilă de artă din Piatra Neamț, am fost chemat ca șef de fabrică la Combinatul de Prelucrare a Lemnului din oraș.

Și alte probleme ați mai avut, dumneavoastră, fiica, soția ?

Cel mai mult de suferit am avut după detenție, când permanent trebuia să fiu atent să nu vorbesc necuviincios la adresa regimului. Nici nu eram un om care să linguesc oficialitățile, nici la nivel de întreprindere, nici pe cele politice. Efectiv din 1961 și până în 1989 am fost tot timpul un proscris, n-am putut să promovez, și am fost urmărit și amenințat în permanență. Eram și o fire mai recalcitrantă, nu participam la ședințele de învățământ politic decât foarte rar, dar am avut noroc de colegi care m-au înțeles și m-au acoperit. Dar știam că sunt și informatori ai Securității printre ei, în special la întreprinderea forestieră, care dădeau declarații despre mine, însă știam să mă abțin, să nu depășesc prea mult baremul admis de către comuniști, și remarcile mele erau limitate...

Copiii mei au avut de suferit, pentru că nu am putut să le ofer prea mult, neavând posibilități materiale, neocupând funcții de conducere, trebuia să mă limitez la o funcție de execuție care era plătită... așa cum erau plătiți inginerii înainte de 1989.

În schimb soția mea, da, a avut probleme. Ea a provenit dintr-o familie în care tatăl ei a fost deținut politic. A fost membru al Partidului Național Țărănesc din Vlașca și șeful unei organizații locale. A fost arestat în două rânduri și bineînțeles că soția mea a suportat un regim dur în copilărie... Ea e marcată și acum de perioada când tatăl ei a fost arestat, apoi a stat ascuns vreo 4 ani de zile într-o groapă din apropierea casei... A făcut și închisoare... A fost eliberat în 1964, când a fost acea grațiere generală.

Cum se numea tatăl dumneaei ?

Ionescu Ioan⁵, din comuna Gălăţeni, judeţul Teleorman. Venea Securitatea noaptea ca să-l găsească şi atunci mama sa o lua într-o pătură, că era copil, şi se băga cu ea sub magazie... Ea şi acum este speriată şi nu uită aceste momente...

Cu ceilalţi colegi de lot ce s-a mai întâmplat ?

Din grupul nostru, 3 colegi au făcut studii superioare : Petrică Botezatu a devenit pictor... A plecat înainte de 1989 în Austria. A fugit. A reuşit să obţină o aprobare pentru o excursie în Iugoslavia şi apoi a plecat în Austria şi după aceea a ajuns în America. A revenit ulterior în România şi s-a stabilit la Zalău şi este pictor de biserici... un remarcabil pictor de biserici. Lucrează şi în prezent la două catedrale din Zalău. Un al doilea coleg, Mihai Cristale, a făcut facultatea la Timişoara şi a devenit inginer mecanic. A fost foarte mult timp pe şantierele de construcţie al hidrocentralelor de pe Dunăre. Acum este pensionar şi este stabilit în Timişoara. Un alt coleg, Dumitru Necula⁶, este la Iaşi, pensionar şi el, se ocupă de afacerile copiilor...

Cum aţi trăit evenimentele din decembrie 1989 ?

În acel moment eram inginer proiectant la Întreprinderea Forestieră din Piatra Neamţ şi mă ocupam cu producţia şi proiectarea de case prefabricate. La poartă urmăreau la televizor manifestaţia şi mi-au spus ce s-a întâmplat... Bineînţeles că am plecat imediat în oraş la Consiliul Judeţean, care deja era ocupat de către manifestanţi. Se aruncau pe ferestrele clădirii documente, portretele lui Ceauşescu şi așa mai departe.

După 1990 cum a evoluat viaţa dumneavoastră ?

Am fost promovat pe linie profesională ca director al unei fabrici de mobilă din Piatra Neamţ, timp de 10 ani de zile. După care... pentru că se ştia că eram un susţinător al PNTCD-ului, mi s-a înscenat şi aicea un complot, să fiu destituit din funcţia de director al acestei întreprinderi. Eu nu m-am înscris în nici un partid politic. N-am vrut, efectiv. Aveam de acum „origine sănătoasă” în noul regim, dar mi-am dat seama ulterior cum sunt tot ceilalţi şi atunci n-am vrut să mă implic nici într-o funcţie politică pe plan local... M-am abţinut şi am rămas în domeniul meu de specialitate.

După ce am ieşit la pensie, în februarie 2000, în urma neînţelegerilor pe care le-am avut acolo la întreprindere, m-am retras şi mi-am înfiinţat o societate proprie, de mic producător de mobilier.

În Asociaţia Foştilor Deţinuţi Politici când aţi intrat ?

Am fost de la bun început înscris în asociaţie. Domnul Alexandru Lăzărescu⁷, care m-a ajutat pe mine în închisoare, în fabrica de mobilă de la Gherla, a înfiinţat Asociaţia

5. Ion Ionescu, născut la 15 iulie 1900 în Gălăţeni, Teleorman. A fost arestat la 25 ianuarie 1962 şi condamnat la 3 ani închisoare corecţională. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Botoşani. A fost eliberat la 14 aprilie 1964. Informaţii din fişa matricolă penală din AANP.
6. Dumitru Necula, născut la 10 august 1941 în Piatra Neamţ. A fost arestat la 29 august 1959 şi condamnat la 10 ani pentru uneltire. La rejudecare, pedeapsa i s-a redus la 2 ani. A executat pedeapsa în închisorile Bacău, Jilava, Gherla, Piatra Neamţ şi Peninsula. A fost eliberat la 2 iunie 1961. Informaţii din fişa matricolă penală din AANP.
7. Alexandru Lăzărescu, născut la 19 august 1920 în Bucureşti. Inginer zootehnist în Piatra Neamţ. A fost arestat în 5 mai 1959 în urma unei înscenări a Securităţii şi condamnat la 16 ani de muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Bacău, Jilava, Gherla, Periprava, Galaţi. A fost eliberat în 14 mai 1964. Cicerone Ioniţoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicţionar. H, I, J, K, L*, p. 324; fişa matricolă penală din AANP.

Foștilor Deținuți Politici în Județul Neamț. Am fost printre primii membri înscriși, apoi am fost tot timpul alături. El a ajuns la o vârstă destul de înaintată și de anul trecut este și bolnav. Chiar acum mă zbat pentru el să-l pot interna într-un sanatoriu, pentru că are grave probleme de sănătate. De anul trecut, după ce el a cedat această funcție, am fost numit eu ca președinte. La nivel de județ sunt acum 1.200 de membri beneficiari ai Legii 118 și mai sunt încă 1.200 de membri cu Legea 189, din care fac parte alte categorii de persecutați politic. Ce pot să spun? Că sunt foarte mulți oameni în suferință și nu putem să-i ajutăm.

La începutul interviului mi-ați spus că v-ați cerut drepturile, proprietatea confiscată...

Da, proprietățile confiscate părinților în comuna Crucea le-am obținut, să zic așa, destul de ușor, pentru că de abia începuse acțiunea... Acolo mă cunoștea toată comuna ca fiu al lui taică-miu, care era un bun gospodar. Dar am avut mai mult de furcă cu localnicii care primeau acest pământ de la primărie pe baza relațiilor cu primarul și toți considerau că trebuie să-l primească pentru exploatare în mod gratuit. Am reușit până la urmă să îl reabilitez, din punct de vedere al productivității cu acești chiriași, sau mai bine zis arendași cărora le-am dat pământul. Nu aceeași situație a fost, în schimb, cu pământul soției, în județele Teleorman și Giurgiu, unde m-am lovit tot timpul de secretarii de primării, care făceau legea acolo, pe plan local, și mi-au pus piedici în a obține acele terenuri. Până la urmă am reușit și acolo...

Ați mai întâlnit după 1989 alți securiști sau ofițeri dintre cei care v-au anchetat?

Nu, din cei care m-au anchetat numai cu Aurel Mihalcea m-am întâlnit, că el a fost promovat ca șef al Securității Neamț în 1961 sau '62. Ce pot să spun? M-am întâlnit și cu acel șef al Securității care m-a arestat... La Întreprinderea Forestieră unde eram angajat, el era șef de cadre. Și chiar am avut o discuție cu el în biroul directorului, care a vrut să afle mai multe despre mine. Și chiar directorul l-a trimis la Bacău să scoată o copie după hotărârea judecătorească în care am fost condamnat și din care directorul și-a dat seama că a fost, pur și simplu, o parodie.

Ce să spun despre ofițerii de securitate, milițieni și așa mai departe? Pe toți cei care erau în organele represive îi băgăm într-o oală, pentru că erau efectiv niște marionete... Dar mulți dintre ei au făcut exces de zel, așa cum a fost acest anchetator, Aurel Mihalcea, care a instrumentat nu numai procesul nostru, ci foarte multe procese în anchetele penale la Securitatea din Bacău, și a dăruit, cred, mii de ani de închisoare deținuților politici din fosta regiune Bacău... Acesta în momentul de față este liber, director la o societate de asigurări din Piatra Neamț... Și-a construit o vilă în zona limitrofă orașului Piatra Neamț și probabil că n-are nimic pe conștiință, deși ar putea fi cercetat în legătură cu anchetele de atunci...

Eu vă mulțumesc frumos pentru interviu.

Și eu vă mulțumesc.

Pintilie Iacob

S-a născut la 18 iunie 1928, în satul Pilipăuți, fostul județ Dorohoi. Religia : ortodoxă. Studii : liceale. Profesia : merceolog. A fost arestat pe 15 mai 1948 pentru apartenență la Frățiile de Cruce. A fost condamnat la 4 ani de închisoare corecțională și a primit ulterior încă 2 ani „administrativ”. A executat pedeapsa în închisorile Suceava, Văcărești, Târgșor, Canal (Poarta Albă, Peninsula, Capul Midia, Kilometrul 31 – Castelu, Eforie Nord, Coasta Galeș), Onești și Borzești. A fost eliberat pe 27 iunie 1954 și trimis pentru 2 ani în domiciliu obligatoriu. A fost rearestat pe 13 ianuarie 1959 și condamnat la 20 de ani de muncă silnică pentru crimă de „uneltire contra orânduirii sociale”. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Aiud și Balta Brăilei (Grădina, Salcia, Strâmba, Luciu-Giurgeni). A fost eliberat la 31 iulie 1964. La data interviului locuia în Piatra Neamț. Interviu realizat de Alexandru Matei la 6 iunie 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Alexandru Matei, editarea – Constantin Vasilescu, Cosmin Budeancă. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cotele 165, 166.

Domnule Iacob, spuneți-mi câteva cuvinte despre familia dumneavoastră.

Domne, sunt fiul lui Haralambie și al Haritinei Iacob și am un frate... Am mai avut 2 frați, dar ăia au murit înainte de a mă naște io... și nu i-am cunoscut. Părinții mei au avut pământ vreo șapte hectare, acolo, în sat la mine. Eu am dincoace... mi-o rămas dincoace de frontiera actuală. Am 1 hectar de pădure pe care îl moștenesc la ora asta și am un titlu de proprietate asupra lui dat de primăria de acolo. Păi eu, din România, văd casa mea din Rusia... din Ucraina sau, cum se spune acolo, din fosta plasă Herța, din fostul ținut Herța, cum i se spune acum...

Tatăl meu o fost împușcat la graniță de ruși fiindcă o încercat să treacă clandestin frontiera ca să meargă acasă după un carnet de CEC pe care-l avea, să avem cu ce trăi și noi aicea, în România. Un frate o fost deportat la Onega¹, aproape de granița Finlandei...

Care a fost prima dumneavoastră impresie când ați luat contact cu trupele sovietice, cu comuniștii ?

Da, să vă spun. Au fost mai mulți ruși la mine în sat, dar am plecat, n-am stat sub ruși nici o zi! Am plecat a doua zi, pentru că satul Oroftiana, care e satul alături de mine, e în România, și am plecat acolo că aveam niște rude. Au venit și părinții după aceea și am stat până în 1940 în satul ăla... În 1941 a început războiul și am plecat înapoi acasă, dar în 1944 am plecat din nou și a fost... definitiv. N-am mai fost în sat la mine

1. Onega, lac în nord-vestul Rusiei, în apropierea graniței cu Finlanda.

decât... după 25 de ani. Acum locuiesc în Piatra Neamț, dar pe cei de aici eu nu i-am prea cunoscut. Eram cam străin... Eram elev de liceu, că făceam liceul aici, la Piatra Neamț.

Ce îmi puteși spune despre alegerile din 1946 ?

În 1946 eram la Pomârla, la liceu. S-au făcut alegeri (râde – n.n). Eu n-aveam voie să votez atuncea... Aveam 18 ani, da' n-aveam dreptul la vot, și am văzut și am ascultat ce povesteau cei care au fost la alegeri. Cum să spun, au furat voturile în 19 noiembrie '46, atuncea, le-au dus la Dorohoi și de acolo au comunicat cifrele date de ei. Aici toți o fost... nu s-o mai recunoscut adevărul. Că voturile au fost așa cum au fost...

Cum ați perceput abdicarea Regelui Mihai în 1947 ?

Eram elev... În '47, pe 30 decembrie... Eram în vacanța de Crăciun într-un sat, unde eram eu cu mama, aproape la vreo 10 kilometri de Pomârla. Am aflat a doua zi pentru că n-aveam aparat de radio, eram foarte săraci eu și mama... Mama muncea cu ziua pe unde putea ca să câștige o bucată de pâine și eu eram la internatul liceului, elev acolo, pe motiv de bursă...

Când și în ce împrejurări ați fost arestat prima oară ?

Păi, am fost arestat pe 15 mai 1948. Eram în clasa a VIII-a de liceu când am fost arestat. N-am terminat ultima clasă din cauza arestării... După ce am făcut primii 6 ani de pușcărie am terminat-o aici, la Piatra Neamț, la seral.

Eu eram la ora 7 dimineața în spălătorul liceului, unde ne pregăteam de scolare... și vine directorul liceului cu anchetatorul-șef... Nu era securist, pentru că în 15 mai 1948 încă era Siguranța, că Securitatea s-a înființat prin august 1949², parcă... Așa... Și cetățeanul ăsta, care era de la Siguranța Dorohoiului, o venit la director ca să mă recunoască, probabil... Nu putea să vină la școală așa, că nu putea să intre direct, nici nu mă cunoștea... O ajuns acolo, directorul m-a chemat afară, că eu, cum vă spun, eram în spălător, mă pregăteam de ieșit afară din dormitor... Și m-o chemat și m-o luat în primire securistul, ca să-i zic așa, deși trebuie să precizez că era încă Siguranța. Și m-a luat și mi-a făcut percheziție... la ce a găsit el pe acolo... M-o dus la sala de meditație unde aveam eu cărțile, s-o uitat prin cărțile mele, la ce aveam eu pe acolo, n-or găsit nimic suspect, ceva ce-i interesa pe ei... Și m-a luat și m-a dus la Dorohoi, la Siguranță. Acolo am stat vreo 10 zile și după aceea m-au dus la Suceava, unde am fost concentrați toți cei arestați în nordul Moldovei.

Dar pe ce motiv ați fost ridicat ?

Eu am căzut la închisoare cu Frățiile de Cruce... Știți ce sunt Frățiile de Cruce? Organizația de tineret legionară, care ne-a pregătit pentru a face față comunismului... Eu am făcut parte din Frățiile de Cruce și ei aflaseră asta... 3 colegi de-ai mei fuseseră arestați înainte cu 1 an, în '47, și eu am scăpat atuncea nearestat sau poate le-am scăpat din vedere... sau cum să spun? Nu or avut date mai precise, așa...

Și la Dorohoi v-au anchetat ?

Da, dar la Dorohoi am stat puțin, 10 zile. Am intrat în anchete și la Dorohoi și la Suceava. Dom'le, Carol Hudescu³, fost Carol Segal, a fost anchetatorul... Era un evreu

2. Direcția Generală a Securității Poporului a fost înființată în 30 august 1948.

3. Carol Hudescu (Karl Segal), căpitan la Direcția Regională a Securității Suceava în anii 1950 și 1951. Adrian Brișcă, *Rezistența armată din Bucovina*, II, 1950-1952, INST, București, 2000, pp. 36, 41.

din Dorohoi... S-a purtat corect cu mine, de ce să spun... M-a luat la întrebări. Lucrurile erau cunoscute acum, că eu eram arestat, că ei mă aveau în vizor... Și ancheta a continuat la Suceava... A mea a durat mai puțin, vreo două săptămâni... Mă mai chema din când în când, acolo, anchetatorul. Mă duceau cam o dată, de două ori pe zi...

Au exercitat coerciții fizice asupra dumneavoastră ? V-au bătut ?

Nu, n-aveau de ce să... N-aveau motive ca să mă oblighe. Domne, a fost corect anchetatorul, Hudescu... Am asistat și la alte anchete... Atunci tot nordul Moldovei era dus acolo și era Pompilian⁴, anchetatorul de la Iași, care era șeful anchetelor... Țsta a fost o bestie. Urla lumea acolo la anchetă și bățiile care se făceau acolo le auzea toată lumea din închisoare... Fiecare județ avea anchetatorul lui la Suceava... că închisoarea Suceava a fost loc de detenție și de anchetă pentru tot nordul Moldovei... Toate județele din nordul Moldovei : Botoșaniul, Dorohoiul (că era împărțirea de atunci), Neamțul... toți erau acolo. Și în '48 prin august s-a terminat ancheta la tot nordul Moldovei, la toată închisoarea Suceava.

După anchetă a urmat procesul ?

A urmat procesul... În jur de 10-12 martie '49... nu mai știu, cam așa ceva. Atunci a fost procesul. Nu a fost proces cu public... Noi eram atunci, în boxă, toți elevii de la Dorohoi, de la Pomârla... Am fost vreo 15-20. Am avut un avocat pus din oficiu de ei, iar pe procuror mi se pare că îl chema Pușoru⁵. Am impresia că era frate cu un fost coleg de-al meu de prin Vârful Câmpului, din județul Dorohoi. Bineînțeles că era procuror la Iași și el ne-o acuzat... Zicea la proces : „Bandă legionară care a vrut să răstoarne regimul democrației populare...”. Era placa de totdeauna care s-o spus atunci...

Ce sentință ați primit ?

Mie mi-au dat 4 ani de închisoare din care am executat... 6 ! Motivul ? Așa o gândit Ministerul de Interne ! După cei 4 ani mi-au dat administrativ în continuare 2 ani și apoi mi-au mai dat și 2 domiciliu obligatoriu în Bărgan.

Care a fost traseul pe care l-ați urmat după pronunțarea sentinței ?

De la Suceava în aprilie '49 m-au trimis tocmai la Târgșor.

Ce părere v-a făcut Târgșorul ?

Aș putea spune că, dintre închisorile comuniste, Târgșor a fost o închisoare mai normală, mai apropiată de normalitatea unei închisori. A fost, după mine, una din închisorile cele n-ai bune sub regimul comunist... și din cele prin care am trecut eu. Se corespundea cu familia, era un regim mai omenesc. Cum să spun eu ? Aveam milițieni de pe timpul burgheziei, ei conduceau, și nu suportau toate mizeriile... Atunci scopul închisorii era să te izoleze de societate, să nu existe legătură cu ceilalți, nu cum o fost, mai târziu Piteștiul, cum o fost Aiudul, ca să te omoare cu foamea sau cu bătaia și așa mai departe... În Târgșor eram toți elevi, dar mai era alături și o secție pentru polițiști...

4. Pompilian C. Alexandru, născut în 31 august 1909 la Bacău, comisar-șef în Direcția Generală a Siguranței, îndepărtat odată cu înființarea Securității. A fost ulterior arestat și condamnat la 25 de ani de închisoare. I. Ciupea, V. Tărașu, F. Olteanu, A. Dobeș, R. Fürtös, C. Budeancă, *op. cit.*

5. Ioan Pușor, în 1950 căpitan. *Cu unanimitate de voturi*, Editura Fundației Academia Civică, București, 1997, p. 134.

Ei nu erau cu noi la aceeași secție. Îi vedeam când îi aduceau să ia alimente... Magazia de alimente era în secția noastră și când îi aducea milițianul pe polițiștii deținuți ca să ia alimente, îi vedeam, dar n-aveam voie să vorbim cu ei... Știu că l-am huiduit pe Pompilian, anchetatorul de la Suceava, că și el o fost arestat ca și noi și o ajuns inamicul comunismului !

Alimentația la Târgșor era bună ?

Ei, bună ! Nu erai niciodată sătul, vorba-ceia...

Și cât ați stat acolo ?

Când s-o terminat cu Târgșorul, pe 20 sau pe 21 noiembrie '50, ne-a dus la Canal.

Și mai exact unde ați fost dus la Canal ?

Păi, am făcut tot Canalul : Peninsula, Poarta Albă, Kilometrul 31 sau Castelu, Midia, Galeș și așa mai departe... Am fost duși ca să muncim la Canal, ca să nu ne țină statul degeaba acolo...

Ce puteși să-mi spunei despre condițiile de la Canal ?

Eh... la Canal o fost groaznic, dom'le. Alimentația proastă, mizerie multă, lipsă de îmbrăcăminte... Îți dădea pușcăria ce avea, zeghe foarte proastă... Aici ne-am întâlnit cu toți elevii, că ne-au dus cu ăia mai mari. Da' era strictețe mare... La Canal era o brigadă specială de preoți, dar n-aveam voie să luăm legătura cu ei... Era... Cum să spun ? O strictețe extraordinară. N-aveam voie să ies din baracă decât până la WC, acolo, în curte... Oricum, când veneam frânți de oboseală de la muncă, nu-ți mai venea nici să mergi să te mai întâlnești cu cineva... Așa, mai pe șest, ne mai duceam, ne mai întâlneam cu careva de pe acolo, mai stăteam de vorbă, mai aflam ce se mai întâmplă. Mai transmiteam „bombe”, cum le ziceam noi în pușcărie... ce mai știm, ce se mai aude, ce se mai speră, ce se mai crede...

Erați la Canal în martie 1953, când a murit Stalin ?

Când a murit Stalin... eram la Eforie... Acolo s-a făcut o brigadă de muncitori... Fiindcă era o solidaritate între noi, deținuții... eram într-o situație bună. Pe mine m-or ajutat niște cetățeni ingineri și m-o trimis meseriaș, deși eu habar n-aveam de meserie, că eram elev de liceu când m-or arestat... Și acolo, ca muncitor la brigada aia de dulgheri, am intrat și eu la meserie, și atunci am dus-o mai bine, fiindcă în partea cealaltă milițianu' te supraveghea, stătea cu bâta după tine să lovească dacă nu lucreai... Ei, dar când băteam cuie, nu știau câte cuie îs bătute sau că le bat încet... Știau că interesul meseriașului este să fie mai puțin presat, ca să facă treabă... Mă rog, practica lor, ca să zic așa... Și când o murit Stalin acolo eram. Două evenimente mari s-au petrecut în 1953. Primul o fost moartea lui Stalin și al doilea oprirea lucrărilor pe Canal... În martie o murit Stalin și s-a schimbat atmosfera... era altceva, nu mai stăteau cu parul pe noi. Și în august s-or oprit lucrările pe Canal⁶.

Unde a fost cel mai greu regim dintre coloniile prin care ați trecut ?

Dom'le, după mine cea mai grea colonie o fost Midia. Era comandant Liviu Borcea⁷. Aici, bătaie... Se bătea pentru orice... Era un sergent-major, Oancea, care nu știa decât să fie cu parul în mână. Acolo, în șantierele-ecluză, unde se lucra la Canal, el supraveghea

6. Prin HCM nr. 2404 din 17 iulie 1953 se decreta închiderea șantierelor Canalului. Andrei Muraru, *op. cit.*, p. 210.

7. Vezi nota 15, p. 21.

deținuții... La Midia lucram în ecluză, că era Canalul la cota de jos... aproape că nu era pământ acolo, era piatră, domne. Cu târnăcopul trebuia să dai și să încarci apoi vagonul, vagonetul... Și numai cu târnăcopul, că piatra aia care se desprindea de jos nu mergea să o iei cu cazmaua, cu hârlețul sau cu altceva, că nu intra. Acolo nu era pământ, era piatră !

Și puteți aprecia că a existat și o colonie cu un regim mai ușor ?

La Eforie. Acuma îmi amintesc de un inginer macedonean, Tegu, care cunoștea situația mea... Știa că n-aveam pachete, că n-avea cine să-mi trimită de acasă, că mama n-avea posibilitate, că n-avea de unde... Ea muncea cu ziua, cu prășitul sau cu ce mai putea, ca să câștige o bucată de pâine... Și Tegu știa că eu trăiam doar pe mâncarea pușcăriei, care era total insuficientă... Nu mai vorbesc de muncă și de oboseala care era acolo... Și atuncea el m-a trecut la meseriași și de acolo am mers la Eforie. Acolo am dus-o bine, pentru că, fiind meseriaș lucram, da' lucram mai ușor...

După ce s-a închis Canal ce a urmat ?

După ce în '53 s-o oprit Canalul și nu mai aveai ce să lucrezi acolo, în august '53 ne-o dus la Onești, tot la lucru. Apoi am fost dus în Bărăgan cu domiciliu obligatoriu, în satele alea unde au fost bănățenii. Și am mai stat 2 ani acolo, în Bărăgan...

Puteți reamemora puțin cum a fost în Bărăgan ?

Domne, în Bărăgan eu m-am acomodat, vorba aceea... Eram copil de la țară care lucram și m-am obișnuit. Ne-au dat o casă la 4 deținuți, care eram în satele ălea din Bărăgan. Am fost 4 inși acolo într-o casă și am crescut și un porc de vreo 60 de kilograme, în timpul cât am stat acolo. Era un cetățean lângă noi, un învățător care n-avea un picior, mergea cu cârja... Își pierduse piciorul pe front, la Stalingrad, de la un cartuș dum-dum... Și a stat acolo cu noi, că i-au dat și lui domiciliu obligatoriu... Și munceam, munceam și mai și râdeam : „Dacă e să împuște toți meseriașii, ne împușcă degeaba...”. Eu în închisoare învățasem ceva dulgherie... Băteam noi niște cuie, mai făceam câte ceva... Și chiar am învățat meserie, că în Bărăgan am făcut saivane de oi, că lucram la IAS, acolo. Și cu asta ne-am întreținut, de am câștigat un ban.

Ce a urmat după cei 2 ani din Bărăgan ?

Din Bărăgan am mers la mama... Era... era într-o comună lângă Dorohoi. M-am dus la ea, da' n-am stat mult acolo, o lună sau două, și, printr-un prieten care era de pe la Bicaz, mi-am găsit servicii. Am stat după aceea 7 ani de zile în Piatra Neamț și am făcut serviciu. Eram gestionar și contabil de cantină, conțopist acolo, ca să am și eu o slujbă. Mi-am continuat și studiile, ultima clasă de liceu, că am fost în clasa a opta de liceu, deci în ultimul an, în '48, când m-o arestat prima dată.

În intervalul dintre cele două arestări ați fost supravegheat de Securitate ?

M-au mai chemat la Securitate să mă mai întrebe ce fac, cu ce mă ocup, ce gânduri mai am și mi se propunea să colaborez cu ei. Da' nu am acceptat...

Cum a fost a doua arestare ?

A doua oară am fost luat fără motiv, doar pentru că aveam antecedentele vechi... Am fost rearestat în ianuarie '59. În '58 au reînceput arestările, iar eu am fost arestat printre ultimii, în ultima serie din lotul ăsta de arestări făcute ulterior plecării rușilor.

Și cum a decurs ancheta în '59 ?

Păi, cum să decurgă ? După ce am fost arestat m-au dus la Securitatea de la Rahova ! Am luat câteva bătăi, câteva bune peste cap, că nu recunoșteam că în Bărăgan eu cu

ceilalți am purtat discuții dușmănoase împotriva Partidului Comunist. „Domnule, am fost acolo, da’ nu m-am dus eu, nu l-am căutat eu pe celălalt sau m-a căutat el pe mine. Acolo ne-ați trimis dumneavoastră ! ” „Lasă, mă, că voi sunteți bandiți ! ” Cred că o durat ceva ancheta asta... de prin ianuarie '59 până prin... aprilie.

Cum îl chema pe anchetator ?

Vintilă Romeo. Cred că trăiește, că era tânăr, era un om în toată puterea. Și voia să mă pârască, ca să spun cum zice el...

De data asta procesul cum a fost ?

O mascaradă. La proces or venit surorile unui prieten din București, Carol Papanace⁸ îi spunea... El era arestat cu mine, că am stat împreună în domiciliu obligatoriu și am fost și în aceeași echipă de dulgheri. Din partea mea n-o fost nimeni. Cine să vină ? ! Mama ? Nici nu știa să umble cu trenul... Mama era o femeie care nu știa carte...

Când s-a desfășurat procesul ?

Procesul a avut loc în martie '59... și am fost tot lotul care am fost acolo, în Bărăgan. Eram vreo 7 inși... de care-mi aduc eu aminte. Era Carol Papanace, un macedonean, prieten bun, de aceeași vârstă. Când eram în Bărăgan lucram împreună și mai beam o bere la Călărași, că aveam voie să ne mișcăm pe o rază de 15 kilometri. Cine mai era pe acolo ? Mai era un cizmar de prin Mureș, un țaran, Mureșanu îi spunea...

Avocatul apărării... a fost o formalitate. Absolut nici o diferență nu era între el și procuror. Ne acuza : „Grupul de bandiți...” și nu știu ce.

Câți ani de pedeapsă v-au dat ?

Se schimbaseră legile și mi-au dat 20 de ani a doua oară și am executat din '59 până în '64, când s-o dat decretul... Motivul a fost organizarea și purtarea de discuții dușmănoase împotriva regimului democrat popular, cât am stat eu acolo, în Bărăgan. Au fost acuzații absurde... „Că de ce am stat în Bărăgan cu ceilalți deținuți, că noi acolo am dus o politică împotriva statului și a Partidului Comunist...” Astea erau acuzațiile...

Eh, și după pronunțarea sentinței m-au dus la Aiud unde am stat 2 ani, după care m-au trimis în Balta Brăilei, la Salcia...

În ce condiții ați fost deținut la Aiud ?

Era un regim sever de tot. Era foamea veșnică ! Că doar astea îs armele comunismului : foamea și bătaia... Astea sunt marile descoperiri ale lor. Am stat numai la regim celular. Domnule, era regim foarte strict... Cum am spus, scopul închisorii este să te izoleze, să nu ai legătură cu cei de afară, dar acolo scopul era și să te chinuiască... Trebuia să stai la marginea patului, nu așa, ca să poți să iei legătură cu cineva... La Aiud eu am fost pedepsit de 3 ori cu izolare, pentru că o dată m-au prins la perete vorbind cu cei din celula de alături. Mai comunicam noi și se auzea. Se întâmpla ceva... noi aflam vestea după

8. Carol Papanace, născut la 17 aprilie 1925 în comuna Verria, Grecia. A absolvit Facultatea de Drept-Filozofie și a fost contabil la Banca de Stat. A fost arestat în 28 iulie 1951 și reținut în închisoarea Jilava până la 29 august 1951, când a fost preluat de Securitatea București. La 30 august 1951 a primit o condamnare administrativă de 12 luni, prelungită ulterior cu încă 36 de luni. A executat pedeapsa în coloniile Bicaz și Onești. A fost eliberat la 28 iunie 1954. A fost rearestat la 20 septembrie 1958 și condamnat la 25 de ani de muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Aiud. A fost eliberat la 1 august 1964. Informații din fișele matricole penale din AANP.

jumătate de an. Spre exemplu, alegerile din America. „Băi, a ieșit Eisenhower, la alegeri, în America !” La Jilava se plimbau deținuții, treceau pe acolo și atunci, prin Morse, se bătea și aflam... La Aiud, cum auzeau ei că am vorbit la perete, ne pedepseau cu izolarea. Izolarea era cruntă. Într-o săptămână de izolare mâncai mai puțin decât într-o zi la regimul normal de celulă. Nu îți mai dădeau nimic, decât o ciorbă la 3 zile o dată...

Am mai fost băgat la izolare pentru că or găsit urme la perete, că m-or găsit vorbind cu celălalt vecin... Nu am fost vigilent... Milițianul avea păslari, că ei umblau cu păslari ca să ne prindă, ca să ne găsească cât mai ușor în flagrant... Și pe chestia asta m-au băgat la izolare. Noroc că era în plină vară, prin august, și nu era așa frig... Eram doar cu pantaloni scurți și cu haina pe noi, haină de doc, din asta, că acolo, la închisoare, vara ne țineau în pantaloni scurți și cu izmene lungi, că nu se dădeau chiloți... Și la izolare stăteam pe cimentul gol. A fost groaznic acolo... Seara ne dădeau o pătură ruptă pe care o întorceam pe șolduri, o puneam în 4-5, ca să nu fie șoldul chiar pe ciment, și așa și trebuia să dormim, și cu capul pe pragul ușii de la celulă... Asta a fost una din situațiile cele mai groaznice acolo și de acolo mi se trage și acum cu reumatismul și alte trebur...

De la Aiud ai spus că v-au dus în Balta Brăilei ?

Da, am plecat în Balta Brăilei, la Salcia. Prin '61, prin iunie, așa ceva, parcă...

Acolo la ce munci v-au dus ?

Acolo am muncit la agricultură... prășeam porumb, nu știu ce... Dar și aicea am avut noroc... Mă cunoșteau... Acuma eram considerat pușcăriaș vechi, mai făcusem o dată pușcărie, și aveam, să zic așa, niște relații între noi, deținuții, pentru că inginerii care erau acolo la brigăzile de construcții erau tot deținuți de-ai noștri, și ei m-au ajutat și m-au luat la brigada de construcții. Și în brigada aia m-am descurcat mai ușor.

Alimentația era mai bună decât la Aiud ? S-au schimbat condițiile ?

Păi, da, că altfel nu puteai să faci față... Eram la muncă aici. La Aiud era sfertul de pâine pe toată ziua, pentru 24 de ore. În Balta Brăilei era ciorba pe care ți-o dădeau... Da' cine era la muncă primea mâncare pentru regim de muncă. Nu era mâncare pe săturate niciodată, că era mâncare de pușcărie...

Puteți face o comparație între prima perioadă de detenție, cea de la Canal și cea din Balta Brăilei ?

Prima a fost mai groaznică... A doua a fost mai suportabilă, să zicem așa...

Cum a fost ziua eliberării ? Vă aduceți aminte ?

Da, cum să nu ? ! M-au eliberat în '64... Eram la Salcia. Știam că ne eliberează, se aflate... De fapt știam de la civilii care lucrau acolo, lucrau cu noi, că așa mai aflam ce se întâmpla. Ei ne-or adus și am citit ziarul cu decretul care s-o dat în '64, cu eliberarea... Și am citit ziarul atuncea când s-o dat decretul, așa că știam.

Ce ai făcut după această a doua eliberare ?

Păi ce să fac ? Eu fusesem arestat din Piatra Neamț, n-aveam unde să plec acum, că între timp, cât am fost eu închis, mama o murit și o înmormântat-o un coleg de-al meu de liceu... Săraca, nu știa ce-i cu mine... și o murit așa, cam nelămurită... I-o spus că m-am accidentat cu bicicleta la Bacău și că sunt internat la spital. Nu știu cât o crezut ea din toată treaba asta...

Pe 31 iulie am fost eliberat și am venit totuși în Piatra Neamț... Am ajuns pe 2 august...

Și ai încercat să vă găsiți un serviciu ?

Da, mi-am căutat servicii... eram deja prieten cu viitoarea soție. Ea o fost colegă cu mine la seral la Piatra Neamț, așa că după ce am venit ne-am căsătorit. Apoi m-am angajat ca gestionar... și în toată această perioadă, din 1964 până în 1989, am lucrat ca gestionar. Am fost puțin și impegat de mișcare, dădeam foi de parcurs la șoferi, înainte de '89. Și în '90 m-am pensionat. Acum sunt pensionar... și am și un băiat care e profesor la „Petru Rareș”.

El a avut de suferit din cauza condamnării dumneavoastră ?

A avut, că o făcut armata la muncă. Soția o avut o colegă care nu și-o ținut gura, că i-o plăcut să facă chestia asta... În liceu, cu un an înainte de a veni timpul să meargă la armată, îi chema la comisariat sau cum se numea și îi întreba ce preferă și îi lua în evidență. Și el o spus atunci că i-ar plăcea să meargă la aviație. Și-i zice : „Băi, da' ție o să-ți iasă capul din carlingă !”. Era mai înălțior... Și când o venit timpul să-l recruteze l-o întrebat : „Tu tot la aviație ?”. „Da !”. Și l-o repartizat la București... el o fost fericit. A doua zi, soția s-o dus la birou și a povestit că băiatul îi fericit... și peste două zile l-au chemat la comisariat. Colega ei, pe care o știa că mai făcuse niște chestii din ăstea, i-a zis : „De ce l-o chemat ? Nu știu, să vină acuși să ne povestească...”. Și când o venit i-o spus : „Mamă, de ce mi se întâmplă mie chestia asta ?”. „Ce s-o întâmplat ?” „Păi, nu mă mai poate trimite la București, mă trimite le Galați, la Siderurgica...” Și acolo și-o făcut armata... În fine, a făcut facultatea și e profesor de geografie...

În toată această perioadă, până în '89, ai mai fost șicanat de Securitate ?

Am fost urmărit de Securitate și or vrut să mă racoleze. Eram cam necăjit pe chestia asta... Mă așteptau la birou, pe stradă, când veneam spre casă... Mă luau frumos la braț : „Domnu' Iacob...”. Era unu', Asaftei, l-am văzut recent... Dar s-a purtat civilizat totuși. Mi-a propus să colaborez. Și i-am zis : „Dom'le, eu nu fac așa ceva !”. După 12 ani de pușcărie... experiența, dom'le, discutam cu ei altfel. „Domnule, dacă vrei să colaborezi cu noi...” „Nu colaborez cu dumneavoastră. La capitolul ăsta nu stăm de vorbă !” Eram om liber, vorba aceea... Ne-or mai necăjit și cu locuința, că nu ne-au dat locuință...

Cum ai perceput căderea comunismului în '89 ?

Domne, începusem să cred că nu se mai termină cu comunismul...

După 1990 v-ați înscris în vreun partid politic, ai încercat să faceți politică ?

Da, m-am înscris în Partidul Pentru Patrie. M-am înscris atunci, după '90...

Aici, în Piatra Neamț, după 1990, v-ați mai întâlnit cu foști milițieni, cu foști securiști ?

Nu, nu. Îmi pare rău că nu îl mai cunosc decât pe Asaftei, ăla care mă chema la el...

Vă mulțumesc frumos pentru amabilitate.

Ei, nu am fost chiar la înălțime...

Nu, a fost bine. Eu vă mulțumesc frumos pentru că ai acceptat să stăm de vorbă.

Neculai Popa

S-a născut la 19 martie 1925 în Dragomirești, județul Neamț. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : liceale. Profesia : planificator. A fost arestat pe 29 mai 1948 și condamnat la 10 ani de muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Suceava, Pitești, Gherla, Târgu Ocna, Aiud. A fost eliberat la 17 iulie 1957 și trimis cu domiciliul obligatoriu la Bumbăcari. A fost rearestat în 1958 și a primit o condamnare de 3 ani administrativ. A executat pedeapsa în coloniile 9 Culme și Periprava. La data interviului locuia în Piatra Neamț. Interviu realizat de Alexandru Matei pe 7 iunie 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Alexandru Matei, editarea – Alin Mureșan. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cotele 166, 167.

Ce puteți să-mi spuneți despre familia dumneavoastră ?

Părinții mei, Neculai și Catinca, erau țărani mijlocași, aveau 3 hectare de pământ în regiune de deal... și 7 copii, 5 frați și două surori.

Înainte de 1947 aveți simpatii politice ?

Eu am activat în Frățiile de Cruce. Eram simpatizant și am fost considerat legionar, deși gradul ăsta nu mi s-a putut acorda oficial, pentru că nu s-a mai activat... Activasem din '45, când eram elev, și până m-au arestat. În '46-'47 m-am ocupat de grupul FDC Neamț, Roman, Bacău.

Care a fost prima dumneavoastră percepție a pericolului comunist ?

Din fericire sau din nenorocire, i-am cunoscut la 23 august (1944 – n.n.), pentru că localitatea mea era aproape de front. Și am văzut cum au venit ca niște hoarde sălbatice, care nu știau decât să fure, să se ia de copii, să violeze și toate ororile pe care le făceau. Or, toate astea m-a făcut pur și simplu să-i urăsc, deși încă din timpul lui Antonescu circulau diverse broșuri pe care le citeam și știam ce înseamnă comunismul...

Cum ați văzut momentul abdicării Regelui Mihai în 1947 ?

Personal am fost un adept al monarhiei, dar pe Carol al II-lea și pe Regele Mihai îi consider niște trădători ai neamului: un rege care și-a vândut propria armată și toți conducătorii săi nu poate fi decât un trădător ; nu aveam nici un respect pentru el...

Care a fost motivul arestării dumneavoastră ?

Pe mine m-au arestat în noaptea de 14 spre 15 mai 1948¹. Eram student în anul II. Cum v-am spus, am activat în Frățiile de Cruce, iar din '49 o parte dintre noi, care eram studenți, hotărâsem să luăm măsuri și să ne retragem în munți să facem lupte de

1. Potrivit fișei matricole penale din AANP, a fost arestat la 29 mai 1948.

partizani, dacă începe un război. Ne-am luat obligația ca în caz de război să ocupăm regiunea Troțușului, pentru a împiedica trecerea trupelor rusești spre Apus sau retragerea lor. Pentru aceasta am făcut un bunker la Solonț², unde am avut armament, și acolo trebuia să fie centru de comandă. Dar am fost vânduți...

Cine v-a vândut ?

Costică Doina³ din Roman, care fusese arestat sub Antonescu și acceptase să fie omul Securității. În ultimul timp am auzit că avea gradul de colonel de Securitate...

Vă aduceți aminte ziua arestării ?

Eu fugisem de la Iași, că mi-am dat seama că eram urmărit, și, ca să îmi pierd urma, am înființat împreună cu alți câțiva un gimnaziu unic în comuna Războieni⁴, unde eu am fost profesor. Seara când am venit acasă, m-am culcat, iar noaptea am auzit bătăi în ușă. Au venit 3 comisari, șefu' de post care ne-a ascuns și niște cetățeni care i-au condus unde stăteam și care cunoșteau casa... Și când am plecat, câinii din jur lătrau la alții care erau ascunși în jur, ca să nu fug...

Unde v-au dus în anchetă ?

M-a dus prima dată la Piatra Neamț, la Securitate, iar de acolo am fost duși la Suceava, unde am fost anchetați și judecați.

Cât ați stat la Piatra Neamț ?

Exact două săptămâni. Am stat câteva zile la Securitate, pe urmă în arestul din Piatra Neamț, unde-am fost însoțit de un turnător, de un om al Securității, pe nume Domeniu Nicolae, care a fost mutat într-aceeași cameră cu mine tot timpul cât am stat la Piatra, până când s-a eliberat el...

Ați fost anchetat și la Neamț sau numai la Suceava ?

Ancheta propriu-zisă s-a ținut la Suceava. La Piatra Neamț am avut norocul că șeful Securității sau Siguranței⁵, cum era atuncea, îl cunoștea pe un frate de-al meu. Și nu m-a bătut ; m-a spânzurat cu picioarele în sus, m-a amenințat, însă nu m-a bătut...

Și cum a fost ancheta la Suceava ?

Cum am ajuns, în prima zi, m-au dus la un birou la parter unde era Ciupagea⁶, nu știu ce grad era, dar se ocupa de anchetele din România. Mi-a pus unele întrebări mai mult pentru a-și da seama ce relații și ce cunoscuți am. Bineînțeles că am negat că îi cunosc pe ăia de care mă întreba, deși eu îi cunoșteam pe toți. M-a ținut un sfert de oră, mi-a dat drumul și am fost chemat de altcineva, un cetățean mai în vârstă, îi spunea Panaiteșcu⁷, care spunea că se ocupă cu problema legionară pe țară. Aceleași întrebări, aceleași răspunsuri și după aceea m-a trimis la celulă. După vreo 2-3 zile a început ancheta propriu-zisă.

2. Localitate în județul Bacău.

3. Constantin Doina, student, devine agent al Securității și participă în 1948 la o serie de înscenări soldate cu arestări, la Roman, București și Timișoara. Costin Merișca, *Tărâmul Gheenei*, Editura Porto Franco, Galați, 1993, p. 43.

4. Localitate în județul Neamț.

5. Vezi nota 2, p. 302.

6. Unul dintre principalii anchetatori din închisoarea Suceava. Totuși, el nu se ocupa de anchetele pe țară, așa cum susține Neculai Popa, ci doar cu cele conduse în cadrul penitenciarului. A avut un rol destul de important și în pregătirea „reeducării” la Suceava. Doina Jela, *op. cit.*, pp. 75-76.

7. Este cunoscut un colonel de Securitate Tudor Panaiteșcu, care lucra la București și ar putea coincide cu cel menționat de Popa, dar nu există indicii în acest sens. Doina Jela, *op. cit.*, p. 211.

În ce consta ancheta ?

Avea o metodă foarte bolșevică... Întâi spunea așa : „Să spui tot ce știi ! ”. Dacă spuneai că nu știi, te lua la bătaie cu picioarele și cu ciomegele. Sistemu' era așa : erau două mese, te descălța, te lega de picioare, te lega de mâini, îți puneau genunchii între mâini și băga un par sub genunchi. Te puneau pe mese în așa fel încât veneai cu capul în jos. Și te bătea la picioare cu ciomegele. Apoi te dădea jos, te puneau să fugi prin cameră și iarăși te lua la bătaie...

Eu am luat atitudinea pe care am considerat-o cea mai bună : să nu recunosc nimic până când am fost pus în situația confruntării, fiindcă în felul ăsta recunoșteam doar ce au spus alții. Asta pentru că aveam multe lucruri despre care nu știam dacă s-a vorbit deja sau nu și, într-adevăr, am reușit să scap multă lume...

De câte ori vă scoteau la interogatoriu ?

Ne scotea 3-4 nopți la rând... Te lăsa o perioadă până adunau ei probe, iarăși te căuta. Ancheta mea a ținut până la sfârșitul lui august...

Și procesul când s-a desfășurat ?

Procesul a început prin 19-20 martie, cam așa ceva... și s-a ținut în închisoare la Suceava. S-a deplasat Tribunalul Militar (Iași – n.n.) acolo și judeca în 3 ture...

Era public în sală ?

Fără public, absolut.

Câte persoane ați fost în boxa acuzaților ?

Întreg lotul. Cred că am fost în jur de 30, cam așa, nu mai rețin... Îi am eu într-o carte⁸ trecuți aproape pe toți.

Avocatul apărării cum s-a purtat ?

Am avut avocați din oficiu care mai mult ne-a acuzat și a cerut condamnări ca să fie de exemplu pentru alții. Atunci să dădea maximum 15 ani pentru activitate... Mie mi-a dat 10 ani... Am avut noroc că a fost un prieten bun de al meu, profesor de filozofie (un cetățean foarte capabil de la Cernăuți), și l-a băgat în rând cu noi. El era prieten cu mine, n-avea unde să stea în țară, și vara mai venea pe la mine 2-3 săptămâni. Și pe el l-a pus șef de lot... Gheorghe Pivin⁹.

Mai țineți minte numele președintelui Tribunalului și al procurorului ?

Președinte a fost generalul Gheorghe¹⁰. Nu mai țin minte, dar mai știu că din completul de judecată făcea parte un căpitan sau locotenent Bucșă¹¹, de prin Botoșani, care după judecarea fiecărui lot transmitea condamnările la Paris. A fost prins și arestat și el.

8. Neculai Popa, *Coborârea în iad. Amintiri din închisorile României comuniste*, Editura Vremea, București, 1999.

9. Gheorghe Pivin, născut la 1 noiembrie 1922 în comuna Horecea, URSS. Student la Cernăuți. Refugiat în 1940 la Roman și apoi la Iași. Arestat în 15 mai 1948 în lotul membrilor Centrului Studențesc Legionar din Iași, a fost condamnat la 15 ani de muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Baia Sprie, Nistru, Aiud, Gherla. A fost eliberat la 11 mai 1963. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. P-Q*, p. 420 ; fișa matricolă penală din AANP.

10. Probabil, Constantin Gheorghe, colonel magistrat la Tribunalul Militar Iași. A judecat grupul de partizani condus de Vladimir Macoveciuc în 6 iunie 1950, apoi grupul lui Constantin Cenușă și Vasile Motrescu. A pronunțat numeroase condamnări la moarte. Doina Jela, *Această dragoste care ne leagă. Reconstituirea unui asasinat*, Editura Humanitas, București, 1998, p. 126.

11. Teodor Bucșă, în 1949 căpitan, magistrat la Suceava. *Cu unanimitate de voturi...*, p. 76.

Și care a fost acuzația care vi s-a adus ?

Crima de uneltire contra ordinii sociale... Articolul 209.

Părinții dumneavoastră au avut probleme de pe urma acestui proces ?

Au fost persecutați... Am avut un frate magistrat, l-a dat afară din magistratură, n-a mai avut unde să lucreze. Un alt frate, țăran, dar care făcuse armata la regimentul de gardă, jandarmi pedestri, și fusese pe front în Cehoslovacia, și-a dat seama de ce urmează... A vrut să rămână ca jandarm, a făcut școala de subofițeri de jandarmi, dar l-a dat și pe el afară. Din contră, a ajuns să fie judecat și condamnat cu suspendare...

Avea v-a fost confiscată ?

Eu nu am avut nici o avere. A obligat părinții să plătească cheltuieli de judecată, dar la un moment dat au făcut ei o plângere la tribunal și s-au redus. N-a plătit decât jumate de cheltuieli...

Și de la Suceava, după proces, unde v-au trimis ?

De la Suceava am trecut prin Pitești, unde am stat din 15 august '49 până în 15-16 august '51, când ne-au dus la Gherla...

Ați ajuns la Pitești în perioada cea mai dură. Care a fost contactul dumneavoastră cu „experimentul” ?

Și noi, cei care am trecut pe acolo, ne întrebăm : „Cum s-a putut întâmpla așa ceva ?”. Când am ajuns la Pitești mi-aduc aminte că am fost primit de Țurcanu. În perioada de carantină am stat la camera 4-Spital, unde am întâlnit exact turnătorii pe care îi știam de la Suceava. M-a băgat într-aceiași celulă cu Domeniu Nicolae, informatorul Securității din Piatra Neamț, și cu Negură¹², care era informatorul la Suceava. Mi-am dat seama ce se întâmplă și m-am retras într-un colț. Am stat două săptămâni, pe urmă m-au mutat pe celular într-o cameră cu alți 5 inși, între care am avut „noroc” să fie iarăși informatori...

Cum arăta Țurcanu ?

Îl cunoșteam de la Iași, ca student. Avea cam 1 metru și 77-78, un tip robust, inteligent, însă foarte răutăcios. Avea și momente de duioșie, așa, când parcă îți era milă de el...

A făcut parte din Mișcarea Legionară ?

În 1940 el avea vreo 13-14 ani. Atunci s-a recrutat așa-zișii frățiori, cum ar fi fost pionierii la UTC. Și a stat câteva luni, că după rebeliune s-a oprit activitatea... Același lucru l-am pățit și eu : în '40 am fost încadrat ca frățior, iar după ianuarie '41 n-am mai activat. Ei, și Țurcanu s-a întâlnit în '45 la Suceava cu o veche cunoștință de-a lui, cu Bogdanovici, și au discutat dacă mai vrea să mai activeze. A refuzat și îmi aduc aminte că în '45 el și cu un consătean de al meu, Juncu Gheorghe¹³, au fost eliminați definitiv din Mișcarea Legionară, pentru că trecuseră de partea comuniștilor și nici nu duceau o viață așa cum se cerea, o viață morală...

12. Ion Negură, unul dintre primii apropiați ai lui Eugen Țurcanu în acțiunea de „reeducare” de la Suceava. A acționat ca informator atât în Suceava, cât și în Pitești. Se pare că a fost coleg cu Țurcanu și ar fi beneficiat de un tratament special din partea acestuia, fiind scutit, cel puțin în câteva ocazii, de obligația de a tortura. Alin Mureșan, *op. cit.*, *passim*.

13. Probabil Gheorghe Juncu, născut la 27 septembrie 1922, în comuna Drăgănești, Neamț, avocat. Arestat la 8 februarie 1949 și condamnat la 15 ani de muncă silnică. Pedepsa i-a fost redusă la 3 ani și ulterior a mai primit încă 2. A executat pedeapsa în închisorile Ploiești, Iași, Baia Sprie, Câmpulung Moldovenesc. A fost eliberat la 21 aprilie 1953. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

Când au început bătăile la Pitești, de Sfântul Nicolae ?

Așa a fost pregătit... Eu am intrat în demascări pe 6 decembrie '50¹⁴, în ziua de Sfântul Nicolaie, la camera 3-subsol. A venit Țurcanu în cameră, că el avea cheile, și ne-a pus problema reeducării... Noi aproape toți i-am întors spatele : și cei care nu trecuserăm prin torturi, dar și cei care trecuseră prin asta, oamenii lui, ca să nu se dea de gol... A chemat câțiva cetățeni la el și-au discutat ceva, da' nu știam ce. Pe urmă a plecat și a zis că o să se întoarcă peste vreo două ore. Și, într-adevăr, după vreo două ore s-a întors și ne-a întrebat din nou dacă acceptăm reeducarea. Noi am procedat la fel : mi-aduc aminte că eu m-am întors cu spatele la el și vorbeam cu cineva, când deodată am auzit : „Pe ei ! ”. Un vacarm... Nu știai cine lovește, nu știai de cine să te aperi, pe cine să ajuți, nu știai care-i victima și care-i călăul, ca să spun așa... Bătaia a durat vreo jumătate de oră, după aceea a venit masa și după asta a început demascarea propriu-zisă.

Nu știu cum să spun, da' părerea mea personală e că ni s-a pus ceva droguri prin mâncare, că nu a fost o reacție din partea noastră, așa cum ar fi trebuit... Sau poate că mulți trecuseră deja prin reeducare și știau ce se întâmplă, și doar noi ceilalți nu mai înțelegeam nimic... Oricum ar fi, așa a început...

În seara aceea, după ce o venit masa, ne-au pus în rând pe cei care nu eram reeducați, în genunchi, să facem curățenie. Și trebuia să frecăm cimentul în 4 labe, dar să nu atingem podeaua cu genunchii. Mergeam în rând prin camere (rotește mâna, arătând direcția cum mergeau – n.n.), iar ei ședeau printre priciuri cu ciomege sau pe priciuri și ne băteau cu călcăiele... După masă, la închidere, același lucru...

Îmi amintesc că după masă, cred că în prima zi, după ce ne-au bătut rău și ne-au pus să ștergem cimentul, eram în spatele lui Romulus Proistosescu¹⁵ din Pitești. În urma lui curgea sângele, că avea capu' spart... Io luasem o căciulă sau niște ciorapi, nu îmi mai amintesc, și frecam, și-am avut un șoc psihic... Domne, am început să râd... Și cum lustruiam cimentul de sânge, mi-am zis în sinea mea : „Domne, legionar ți-o trebuit să fii, freacă, băiete, înainte ! ”. Și zâmbeam... Și unul dintre ei a observat că zâmbesc : „Uite, ăștia nici nu-i pasă, râde ! ”. Ce-a urmat, vai de capul meu...

La un moment dat rămăsesem 3 care nu cedasem. Boala puse stăpânire pe mine, mi-am dat seama că nu mai pot rezista... M-am hotărât atunci să cedez, dar noaptea mi-am făcut un plan : să le spun că în pădure, în sat la mine, am un depozit de arme. Știam că mă vor crede, că fusesem implicat la depozitul din Bacău. Și speram : „Mă duc acolo, scăp de stat la Securitate, scăp de ei sau încerc o evadare, să mă împuște, orice, dar să scăp ! ”. Și am dat declarația asta, însă am pus nume care nu existau în sat, deci nu am spus nimic adevărat... După câteva zile probabil Securitatea s-a interesat și-o văzut că-s minciuni, că a venit Țurcanu și a spus să mă îmbrac să mă duc, că mă cheamă Securitatea. Eram distrus, abia mă urcam... M-a îmbrăcat el și mi-a pus o căciulă ca să

14. Primele bătăi din cadrul „experimentului Pitești” au avut loc de Sfântul Nicolae, 1949, însă Neculai Popa a fost torturat într-o serie ulterioară, începând cu aceeași zi a anului 1950.

15. Romulus Proistosescu, născut la 20 ianuarie 1917. Student la Politehnica din București. A fost arestat la 15 mai 1948 și condamnat la 10 ani de muncă silnică. Primește ulterior încă 7 ani de închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Pitești, Gherla, Aiud, Constanța, Culmea, Periprava. A trecut prin reeducare. A fost eliberat la 17 februarie 1959. În 1957 i se stabilise și domiciliu obligatoriu pentru 48 de luni la Lătești. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. P-Q*, p. 469 ; fișele matricole penale din AANP.

nu se vadă urmele bății. Nenorocirea a fost că în toată camera nu era o pereche de bocanci în care să îmi încapă picioarele, atât erau de umflate. Până la urmă s-o găsit o pereche mai mare și m-am încălțat călcând pe ștaif, numai cu labelle picioarelor în ei. M-a luat la braț și m-a dus, dar m-a prevenit să nu vorbesc, să nu spun ce se întâmplă aici...

În timpul asta, mi-am făcut un plan, cam ce să vorbesc. Și cum mi-a dat drumul, imediat am rupt sfoara cu care îmi legase căciula și-am dat-o peste cap ca să se vadă cum îs desfigurată. Măinile le-am pus în față ca să se vadă că palmele erau negre... (plânge – n.n.) Mi-aduc aminte cu groază... Am intrat târând picioarele, ca să vadă că io nu-s încălțat... (vorbește plângând – n.n.) S-o uitat la mine, mi-a luat ceva date și m-a întrebat dacă sunt bolnav. Zic : „Îs răcit puțin...”. Mi-a spus : „Am vrut doar să te cunosc”. Și m-a trimis la cameră... (își șterge lacrimile – n.n.) Ajuns la cameră, a venit Țurcanu și a spus că nu mai am voie să stau întins pe pat, că trebuie să stau în anumită poziție... Îmi spunea să nu mai țin mâna pe genunchi, dar eu pe genunchi mă sprijineam ca să pot sta în poziție... A venit mai târziu și a spus să mă mut pe alt prici, să mă găsească închiderea sub pătură.

Ați văzut acolo și episoade care să vă fi rămas puternic întipărite în memorie ?

Înainte cu două zile să mă scoată la audierea asta, asistasem când studentul teolog Aurel Pandurescu¹⁶ a fost pus să își mănânce fecalele. A fost bătut îngrozitor. După ce le-a mâncat, l-a pus să stea 24 de ore într-un picior pe hârdău cu mâinile sus, iar alții îl păzeau să nu-și pună piciorul jos. Până a doua zi a căzut în nesimțire, pe hârdău, și l-a dus la locul lui. Și a doua sau a treia zi când a adus hârdău' cu mâncare, s-a repezit și s-a aruncat cu capul în hârdău' cu ciorbă să se opărească... Și îmi aduc aminte, că memoria vizuală mi-a mai rămas... că l-au scos, 2 îl țineau la braț și mergea cu fasolili curgând pe fața lui... Iar în ziua când m-o pus Țurcanu să mă găsească acolo sub pătură, am asistat cum l-au omorât pe Ionel Pintlilie¹⁷ din Tecuci. L-au bătut până a înnebunit. Cauza ? Cineva a spus că are ascunsă în căciulă o poezie. Era o poezie care n-avea nimic politic, da' pentru că ținea la poezia lui – nu mi-a aduc aminte dacă era făcută de el sau nu – l-o bătut până l-au omorât...

Noaptea m-au dus la infirmerie, m-au ținut într-o celulă la camera corecție și acolo m-a băgat cu vestitul torționar Titus Leonida¹⁸. Cum a venit asta, a început să mă

16. Aurel Pandurescu, născut la 16 aprilie 1920 în Jadani, Timiș. Student în anul III la Teologie, fost șef de sector legionar, a fost condamnat în 1944 la 20 de ani pentru activitate subversivă, pedeapsă redusă la 15 ani. A executat pedeapsa în închisorile Pitești, Gherla, Jilava, Timișoara. A fost crunt torturat în camera 3-subsol din Pitești începând din decembrie 1950. A încercat să se sinucidă în ianuarie 1951, însă fără rezultat. A fost eliberat la 18 august 1955. A fost rearestat la 19 iulie 1958 și condamnat la 8 ani. A executat pedeapsa în închisorile Timișoara, Aiud, Oradea. A fost eliberat la 1 august 1964. Informații din fișele matricole penale din AANP. Alin Mureșan, *op. cit.*, pp. 163-164.

17. Ion Pintlilie, născut la 30 decembrie 1926 la Tecuci, Galați. A fost arestat în mai 1948 pe când era student la Facultatea de Medicină din Iași și condamnat la 7 ani de închisoare. A fost unul dintre cei mai chinuiți și batjocoriți studenți. A murit în ianuarie 1951 într-o stare de alienare mintală. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar P-Q*, pp. 236-237.

18. Titus Leonida, născut la 26 septembrie 1928 în comuna Dofteana, Bacău. A fost arestat în 17 aprilie 1949 ca student la Politehnica Iași pentru că înființase o organizație anticomunistă și condamnat la 8 ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Gherla, Pitești, Culmea, Jilava, Dej. Susține că în urma anchetelor de la Iași și Galata a înnebunit. Începând cu vara lui 1950 a fost folosit în Pitești ca agresor al loturilor de studenți. A fost eliberat în mai 1956. Alin Mureșan, *op. cit.*, pp. 145-146; fișa matricolă penală din AANP.

iscodească. Nu știam ce să fac, să fiu sincer sau să îl mint, așa că m-am făcut că dorm și în cele din urmă chiar am dormit. Nu știu câte zile am dormit, pentru că m-am trezit în altă cameră când un deținut alături întreba: „Mai trăiește?”. Și sanitarul spune: „Mai trăiește. Are 39 cu 5”. Deținutul de alături era Puiu Chivulescu¹⁹ din Târgoviște, venit din prizonierat, care avea mâna ruptă din bătăi... L-am întrebat unde sunt: „La infirmerie. Io am venit acum 4 zile și te-am găsit aici”. Deci eu am stat în comă nu știu cât timp... Știu că îmi căzuse părul, căciula din cap îmi putrezise, sub mine paiele din saltea ardeau... în sfârșit. Și am scăpat când mi s-o spart pungile de puroi la picior... După aceea am făcut otită, mi s-a spart timpanul. Ooo, sunt multe chestii...

Când s-au terminat demascările, cel puțin pentru dumneavoastră ?

Eu am avut noroc atunci, pe la jumătatea lui ianuarie, când m-am îmbolnăvit rău și m-a trimis la infirmerie. De ce m-am îmbolnăvit? Am fost bătut groaznic și pus să mănânc rahat... Am reușit, totuși, să mi-l vărs din gamelă, da' numai eu știu cum am plătit chestia asta... Oricum am mâncat fasole cu rahatul pe gamelă, că fecalele erau moi și jumătate au rămas pe gamelă. Nu mi-e rușine să spun... Probabil că eram foarte slăbit și bătut... Și după Bobotează am fost dezbrăcat în pielea goală în WC, care n-avea geamuri, iar ușa au lăsat-o deschisă... Și până cei 30 și ceva și-au făcut necesitățile și au spălat hârdaiele, io am fost ținut sub un duș rece cu geamul deschis. Nu știam pentru ce, dar în '54 la Gherla l-am întrebat pe Ioniță Sârbu, care era în cameră cu mine, că eram tot tumefiat și umflat... Și de la dușul ăla am făcut o pleurezie sau congestie pulmonară, m-a ascultat un doctor și a spus că îs bolnav și așa am ajuns la infirmerie și apoi ne-o trimis la Gherla...

Dar după ce v-ați mai întremat v-au trimis la Gherla ?

Da. Și am stat 7 luni în infirmerie, timp în care nu m-au scos deloc afară, pentru că scuiam mereu sânge... Adevărul este că doctorii îmi spuneau să nu mă forțez, dar eu mă forțam când tușeam, tocmai ca să curgă sânge, și mă gândeam: „Mai bine mort decât să ajung iar acolo”. La Gherla, după ce m-am făcut mai bine, m-o repartizat într-o cameră de izolare, vizavi de camera 99, unde se făcea reeducarea... Acolo o venit Țurcanu, ne-o dat instrucțiuni cum să ne comportăm și a început să ne scoată la lucru... Pe mine nu m-au scos, eu dormeam... Mereu aveam o sticlură în care scuiam sânge și pe care o țineam la vedere... Și în timp ce mă ștergeam cu prosopul pe ochi, urmăream cum se comportă ceilalți: mă degustau grozav. La un moment dat m-au luat din cameră și m-au băgat într-o celulă din nou pentru reeducare. Și m-o ținut acolo aproape o lună de zile, nu mai știu exact, dar știu că a venit ordin și s-a oprit bătăile, așa că am scăpat, n-am mai intrat în reeducare și la Gherla.

Ce s-a întâmplat la Gherla după încetarea bătăilor ?

M-a scos și pe mine la lucru. A venit un ordin ca cei cu condamnări mari să fie trimiși la mină. M-am înscris și eu la mină, pen' că voiam să mă întâlnesc cu șeful meu de lot, cu Ghiță Pevin, ca să îi spun ce s-a întâmplat la Pitești și că dacă se întâmplă la mină așa ceva să nu cumva să vorbească despre oamenii pe care nu-i spusese eu. Dar

19. Nicolae Chivulescu, născut la 23 ianuarie 1925 în Târgoviște. A fost arestat pe 17 aprilie 1949, când era student în anul II la Facultatea de Matematică. A fost condamnat la 15 ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile de la Pitești, Gherla, Aiud, Jilava și Ploiești. A fost eliberat la 12 aprilie 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

chiar când eram în baie cu bagajul pregătit să plecăm, intră Țurcanu și îmi strigă : „Nu scăpi de mine ! ”. Și nu a vrut să îmi dea voie să mă duc la mină... după cum și când eram la Pitești și au vrut să mă trimită la Văcărești, s-a opus tot el. Când l-am întrebat pe doctorul Ionescu de ce m-a chemat să îmi fac bagajul, dacă n-am plecat, a zis : „Nu ți-a dat voie domnul Țurcanu”. Astea sunt cuvintele lui...

Și dacă nu ați mai ajuns la mină ce ați făcut ?

Am lucrat vreo 2 ani acolo, pe urmă m-am îmbolnăvit din nou și am făcut un TBC la picior... Asta a fost, ca să spun așa, salvarea mea. Și am stat 9 luni de zile nemișcat în pat... Se cunosc și acum cicatricile aici.

Dar să știți că pe tot timpul pușcăriei, în perioadele cele mai grele, parcă am simțit o mână nevăzută că mă salvează... De exemplu, întrucât stătusem 9 luni de zile nemișcat și cu regim TBC, mă mutaseră într-o cameră cunoscută ca și camera mortuară, unde erau trimiși cei grav bolnavi. M-o trimis la pansat deasupra genunchiului și aveam 5 fistule. Și mi-a băgat 4 meșe, dar nu reușea să o bage pe a cincea. Doctoru' era tot deținut, Virgil Runceanu... curgea transpirația de pe el. Îmi spunea cineva că io îngălbenisem de când așteptam, deși io mă uitam ce face acolo, nu eram fricos... Și când se necăjea ăsta, se deschide o ușă și se aude : „Ce faceți aici ? Țineți ședințe legionare ? ”. „Da, domne, uite ce ședință ! ” Când s-a uitat, a văzut că era un doctor cu niște securiști. „Ce are ? ” Și i-o spus că am tuberculoză osoasă și cavernă pulmonară... Au plecat. Cum o ieșit doctorii, cum o intrat meșă, parcă automat... De asta spun eu, parcă Dumnezeu m-a salvat...

După ce-am ajuns în cameră, vine milițianul cu un tabel în care eram trecut și eu, să ne facem bagajul, că o să fim trimiși la Târgu Ocna. Și așa am scăpat, că dacă nu mă vedea când mă pansa, sigur nu mă trimitea.

La Târgu Ocna cât ați stat ?

La Târgu Ocna am stat vreo 5 luni și după-aia m-a trimis la Aiud. Dar de la Gherla parcă o fost o minune că am plecat... Dumnezeu a vrut să mă salveze... Am avut un conflict cu un evreu pe care noi l-am ajutat, i-am dat din medicamentele noastre și l-am salvat, iar el ne turna.

Cum îl chema ?

Beno Grunstein²⁰. Și a fost o greșală a mea poate, dar am făcut-o mai mult în glumă și intenționat, ca să ne scăpăm de el. Cei mai sănătoși curățaseră un WC și, după ce au terminat, se adunaseră toți și m-or chemat și pe mine când cântau „imnul vidanjorilor”. Imnul ăsta avea un vers care zicea : „și cui nu i-o place să sărute unde știm”. Râdeau toți, inclusiv gardienii... Se oprea lumea pe stradă și asculta cântecul nostru. Ei, și stăteam de vorbă cu cineva, Beno tot vine și trage cu urechea. Și eu, ca să scăp de el, zic : „Băi, Beno, ție și-așa îți place să mânânci căcat când te duci la ofițeru' politic. Pe tine ar trebui să te băgăm cu capul aici, să mânânci și să te saturi, ca să nu te mai duci la ofițerul

20. Beno Grunstein, născut la 15 octombrie 1925 în Piatra Neamț. Comunist ilegalist, făcuse parte din UTC și UTM și avusese o condamnare la 15 ani de muncă silnică în 1943 pentru crimă de uneltire, executată la Caransebeș până la 23 august 1944. A fost arestat în 5 noiembrie 1949, pe când era student la Politehnică. A fost condamnat în 1951 la 5 ani de închisoare pentru crimă împotriva umanității. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Poarta Albă, Valea Neagră, Gherla, Târgu Ocna și Neamț. Informații din fișa matricolă penală din AANP; interviul cu Gheorghe Marian, AIO-IICCR, cota 398.

politic...” O dispărut și imediat am fost chemat la ofițerul politic, că-s antisemit. Și i-am zis: „Nu, domne, nu sunt antisemit, dar îi turnător și eu de la Pitești nu suport turnătorii”. „Da’ ce o fost la Pitești?” „Și i-am povestit. „Dai scris?” I-am dat scris...”

Însă ce e și mai interesant că după câteva zile Beno Grunstein se eliberează și vine la mine și spune: „Popicule, noi aici nu ne înțelegem, da’ la Piatra când ne-om întâlni o să fim prieteni”. „Măi, eu nu am nimic cu tine. Mie îmi pare rău că noi îți vrem bine și tu ne torni.” Și ne-am despărțit. Beno, cum a ajuns acasă, s-o dus la o rudă de-a mea. Fie că l-a trimis Securitatea, fie că s-a dus din proprie inițiativă, da’ a spus că io-s foarte bolnav și că dacă nu îmi trimit streptomycină nu mă mai văd. Pentru că eu nu am vrut să scriu după medicamente, că să nu îi pun la cheltuială. Când a auzit mama, a vândut ce avea prin casă, covoare, fân, și a cumpărat. Și a avut noroc că cineva i-a recomandat o profesoară bătrână care avea un băiat în Olanda și care îi trimitea medicamente... S-a dus mama și i-a povestit situația mea și i-a dat 25 de grame de streptomycină... (plânge – n.n.) Și într-o zi mă cheamă la poartă și mă pune să semnez. Și întreb: „Dar pentru ce?”. „Du-te în pizda mă-tii! Semnează!” „Nu semnez până nu știu.” „Niște medicamente.” Am semnat. Și când mergeam spre cameră, un gardian umbla cu un tabel și striga nume. Și eram și eu pe tabelu’ ăla pentru Aiud... Și pachetul m-a însoțit la Aiud, fără ca ei să-l desfacă...

Când ați ajuns la Aiud ?

Prin noiembrie '54. În august '54 am plecat de la Gherla la Târgu Ocna, iar prin noiembrie spre Aiud.

Și la Aiud unde ați stat ?

La Aiud s-a înființat o secție de TBC special. Dar acolo era mizerie, nu ne scotea la aer decât poate o dată la 6 luni. Din cauza asta am și avut un conflict cu un gardian. A trebuit să intrăm în greva foamei și am fost ținuți în cămașa de forță vreo 10-11 zile.

Acolo pe secția TBC era și profesorul Gheorghe Gheorghiu, profesor universitar de biologie la Iași. Și ăsta a reușit să îmi scoată medicamentele și să îmi facă tratament. Așa am fost salvat, pentru o chestie de câteva ore... De asta eu consider că Dumnezeu o vrut asta...

Cum ați simțit în închisoare revoluția din Ungaria din 1956 ?

Ne-am bucurat atuncea și am reușit să primim niște informații de la doctorul Gheorghiu, care mai afla una-alta de la deținuții de drept comun pe care îi trata. Ne-am bucurat că se mișcă ceva și când am auzit ce s-o petrecut la Timișoara ne-a ridicat moralul...

La Aiud cât ați stat ?

Din noiembrie '54 până în iulie '57. Pe 17 iulie '57 m-a trimis cu domiciliul obligatoriu la Bumbăcari²¹, că eram bolnav grav și a vrut, probabil, să scăpe de noi.

Ce vă mai amintiți despre cum a fost la Bumbăcari ?

Domne, când am ajuns la Bumbăcari ne-o luat în primire un milițian de la raion. Ne-a dus în prima seară să dormim la niște cetățeni care aveau și ei domiciliul obligatoriu. Îmi aduc aminte că am venit atunci 3 legionari : io, unul Ghiță Reus²² de la Rădăuți și preotul

21. Localitate în județul Brăila.

22. Gheorghe Reus, condamnat la începutul anului 1949 în același lot cu inițiatorii „reeducării” de la Suceava, probabil pentru activitate în cadrul Centrului Studențesc Legionar Iași. Alin Mureșan, *op. cit.*, p. 202.

Zosim Oancea²³. Pe Zosim Oancea l-a trimis să doarmă la Nicu Carandino²⁴, iar pe mine și pe Reus la un fost deținut politic din Prahova: Mihăiescu. Ne-a primit foarte frumos, cum a putut și el, că era năcăjit. A doua zi ne-a dus să ne alegem câte o casă. Erau case pustii, fără geamuri, fără uși, fără nimic...

Erau case făcute de bănățeni ?

Da, case făcute din chirpici de când au fost bănățenii duși acolo... Că au fost descărcați în mijlocu' câmpului unde era semănat grâu, li s-a dat niște lemn să își facă ei case... Ei, întâi și-au făcut bordeie, după 'ceea și-au făcut case din chirpici. O casă de-asta avea o cameră, o bucătărie și un fel de cămară, și era acoperită cu paie. Eu cu Ghiță Reus am luat o cameră.

Ne-am dus apoi la primărie. Ei mai adunaseră acolo uși și ferestre, așa că le-am cerut și noi o ușă și un geam. Apoi ne-am dus la Gostat și-am cerut câteva brațe de paie pe care le-am pus pe jos, ca să nu dormim pe pământul ud. Și încetul cu încetul ne-am chivernisit. În al doilea an am luat o casă mai bună, ne-am făcut o grădină, cât ca să ne întreținem singuri și să nu fim o povară. Lucram la împrăștiat gunoiul, la gospodării... Eu am fost și paznic de noapte la niște coșare, dar ne puneau paznic mai mult ca să aibă un motiv să ne plătească. Și ne dădea vreo 300 de lei pe lună, dar erau buni și ăia.

De aici îmi aduc aminte de-un gest frumos. Era în luna august. Dimineața, când ne sculam, găseam la ușă câte 3-4 pepeni și ne tot întrebam cine ni-i aduce? Și am văzut că era un vecin învățător... Când nu-l vedea nimenea, ni-i-aducea... După ce ne-am dat seama cine îi aduce i-am mulțumit frumos și i-am atras atenția să nu ne mai aducă, pentru că riscă să fie considerat ajutor legionar și să intre în pușcărie. Dar ne-a bucurat foarte mult că încă erau oameni așa cum îi știam noi...

Și în '58 am fost arestat din nou... și mi s-a dat 3 ani administrativ.

Care a fost motivul celei de-a doua arestări ?

Fără nici un motiv... Atunci apăruse conflictul ăla prin Liban, după câte mi-aduc aminte, și ca o contramăsură față de represiunea pe care o făceau americanii în Liban, ne-a arestat pe noi... Și mai e și-altceva important... Acuma-mi dau seama! Atunci căutau să termine cu colectivizarea... și trebuia să instaureze din nou teroarea în țară. Că atunci, după ce ne-o arestat pe noi, o arestat și câteva mii de țărani care s-au opus colectivizării...

Unde ați fost dus după arestare ?

M-au trimis la Culme și pe urmă la Periprava.

23. Pr. Zosim Oancea (1911-2005). A absolvit Facultatea de Teologie din București în 1935. Preot la Catedrala din Sibiu și duhovnic al Universității din Cluj. A fost arestat în 1948 pentru că ajutase familiile unor deținuți politici și condamnat la 9 ani. A executat cea mai mare parte din pedeapsă la Canal și Aiud. După eliberare a primit domiciliu obligatoriu în Bărăgan. Din 1964 până în 2005 a fost preot paroh în Sibiu. Răzvan Codrescu, „Icoana Părintelui Zosim”, *Rost*, nr. 29, iulie 2005, pp. 10-13.

24. Nicolae Carandino (1905-1996), scriitor și gazetar, fost director al ziarului *Dreptatea* între anii 1944 și 1947. A fost arestat pe 14 iulie 1947 în urma înscenării de la Tămădău și condamnat la 6 ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Sighet, Galați. http://ro.wikipedia.org/wiki/Nicolae_Carandino, accesat la 5 iunie 2008; fișele matricole penale din AANP.

Cum a fost în colonie la Culme ?

La 9 Culme o fost un regim foarte dur, a fost foarte greu. Era în jur de 80 de oameni într-un salon cu geamurile văruițe... Și era un ochi pe care gardianul îl deschidea când voia. Aveam două hârdaie pentru necesități, care se umpleau, fermentau... curgea pe jos. Cine dormea acolo lângă pat, venea pe sub el... În felul ăsta ne ținea luni de zile. Și n-aveam voie să stăm în pat, trebuia să stăm tot timpul în picioare... Acolo mi s-o părut parcă cea mai grea perioadă... E drept că venisem din libertate, eram iarăși slăbit, însă am avut ghinionul ca încă din prima zi să fiu bătut groaznic. Am fost bătut tare rău...

Mai țineți minte cum îl chema pe cel care v-a bătut ?

Costea îl chema. Ei căutau să ne umilească... Când ne făcea percheziția a început să facă niște glume prostești despre femei, chestii de astea. Zic: „Domne, fă glume din astea cu tovarășii dumneatale, că nu accept aceste lucruri”. Nu a zis nimic ofițerul, dar am văzut că mă urmărește... Și am reușit, totuși, la percheziție să îi păcălesc și să introduc o cămașă flanelată în plus. Acolo aveam niște haine de doc cu care-am făcut toată iarna și cămașa... Atât! Și cămașa aceea de piele am cusut-o pe sub alta, ca să-mi țină mai cald...

Și într-o seară, după ce-a venit masa, mă plimbam. Când am ajuns la ușă, gardianul mi-o deschide: „Nu te superi, scoate hârdău' afară!”. Că se băga hârdău' înăuntru. Am avut o ezitare la început, dar pe urmă zic: „Nu mă mai iau cu dânsii, îl scot”. „Hai să îl ducem până afară amândoi.” Când m-a scos de pe ușă mi-am dat seama că am căzut în plasa lor, da' era prea târziu. M-au băgat într-o baracă veche în care era spălătorul și unde mă așteptau încă 3 cetățeni cu ciomege. Și m-au bătut groaznic...

Și am făcut imprudența să le spun: „Domne, nu dați în piept, că-s bolnav de tuberculoză”. Și abia atunci au început să dea în piept... mai ales că m-am aplecat să mă bag sub chiuveță, numai să nu mă lovească, să mă ghiontească... dar nu mai judecai în momentele alea. După ce m-a bătut bine, m-au adus înapoi. Când am ajuns în cameră, le-am spus: „Măi, băieți, fiți atenți, că au de gând să ne distrugă”.

Că veni vorba de bății... mi-aduc aminte o scenă hazlie: au luat un student medicinist în anul VI și când au început să îl bată, ăsta a început să țipe. El a scăpat ușor, că era o baracă de drept comun... Și apoi a venit la mine: „Vezi că oltenii sunt mai deștepți decât moldovenii? Tu ai făcut pe eroul, nu ai țipat, dar ai tras-o. Eu am început să țip și am scăpat!” (râde – n.n.).

Ei, și după bătaia asta, nu exagerez, da' o lună jumătate s-au cunoscut vânățiile pe mine. Mi-aduc aminte că după vreo două săptămâni, când ne-am dus la baie, niște bătrâni țărani plângeau când m-au văzut cât eram de vânat... Tot spatele până la genunchi era negru. Și cu ocazia asta mi-a recidivat boala, hemoptizia... Am avut și-aici un noroc, că o arestat un doctor fiziolog care fusese cu domiciliul obligatoriu în Bărăgan. Eu i-am fost pacient și știa că sunt bolnav, că am făcut cavernă, că făceam pneumotorax. Și când a venit i-am spus să mă scoată de-acolo... M-a luat doctorul și, când m-a văzut cum eram de vânat, și-a dat demisia și n-o mai venit... Așa am rămas fără doctor... Dar s-a făcut dup-aia o infirmerie și m-a internat acolo. Și cât am stat la Culmea, am stat tot în infirmerie...

Și de la Culme spuneți că v-au dus la Periprava ?

Da, mi s-o agravat boala și-n '61 am fost trimis în Deltă, la Periprava.

Acolo cât ați stat ?

Păi, la Periprava, după ce o expirat primii 3 ani, mi-o mai dat încă 3 ani de administrativ. Și când așteptam să vină a treia condamnare... a venit decretul de grațiere. Deci am fost privat de libertate de la 14 mai 1948 până la 6 mai 1964... 16 ani fără o săptămână.

Și cât timp ați stat la Periprava ce-ați făcut ?

Nu am lucrat pentru stuf, că eram bolnav. La început am stat la inapți, la TBC-iști stabilizați, dar o recidivat boala și m-am internat... așa că m-a eliberat din infirmerie de la Periprava.

Cum era alimentația la Periprava ?

La Periprava era mai bună... De exemplu, la 9 Culme mâncarea o fost foarte proastă. De exemplu, până s-a adaptat organismul, ieșeam afară o dată la două săptămâni... Dar și atunci dacă aveam așa... ca 3 măsline mici... Mâncarea era foarte proastă, mâncăruri de ăstea de zarzavaturi, murături ferte, mai dădea arpacaș, fasole, dar puțin, slab de tot.

La Periprava când m-am dus am găsit un regim mai bun. Se dădea carne multă, deși era carne de cal... N-o mânca nimeni, doar eu am mâncat, ba chiar am mâncat și de la alții care nu o doreau, mai ales bătrâni... Și asta până am văzut în ce fel o taie... Odată adusesse cai ca să îi taie acolo. Aveau 300-400 de cai aduși special pentru sacrificiu. Într-o zi cel care ieșea cu caii la păscut s-a îmbolnăvit și, prin anumite cunoștințe, ăla a fost scutit 3 zile, așa că am ieșit eu cu caii la păscut, să văd cum arată lumea liberă... Numai doctorul deținut știa de asta. Și când am văzut ce-i cu caii... Noi aveam obligația să ridicăm caii în picioare, să nu rămână pe câmp... Mai cădeau în noroi și noi îi ridicam, dar unii nici nu puteau să se țină pe picioare... Pe ăștia îi tăia și îi dădea la consum... Și când am văzut ce fel de carne mâncăm noi... n-am mai putut.

Da' când ne-am dus la Periprava parcă ne-am eliberat... Când am văzut noi că nu mai sunt geamuri vopsite și putem chiar să le deschidem... În cameră erau paturi, aveau saltele, pe jos era nisip... Curățenia se făcea greblând nisipul, prilej ca să urce prafu', dar nouă, prin comparație, ni se părea că suntem la un hotel... Și în ultimul timp ne dădea voie să ieșim... se vedea o destindere.

De exemplu, după o lună de ședere la inapți, într-o zonă cu un gard de sârmă, unde nu avea voie să intre nimeni, am prins un gardian că nu o încuiat poarta, am ieșit și-am fugit la o baracă să mai aflu noutăți... Și spre surprinderea mea o venit gardianul exact când mă întorceam. Îl chema Bonciulică și fusese foarte sever. Dar când m-o văzut că vin, s-o făcut că intră în baracă și m-o lăsat să intru... Hei, după aceea mi-am dat seama că s-a schimbat, și când era de servicii, el știa că mă duc, și eu eram sigur că nu se întâmplă nimic...

Îmi puteți spune o zi specială din anii de detenție, o zi care v-a marcat ?

Îs multe de-astea, da' am să vă dau un caz care vă interesează... Înainte de eliberare cu vreo lună de zile, o parte lucrau la grădină, printre care și un doctor, Jula²⁵, cam de 30 de ani, de o moralitate ieșită din comun. El la 30 de ani nu cunoscuse femeia, așa verticalitate avea. În cameră era un băiat bolnav și îl cheamă : „Doctore, vino pân' la

25. Victor Jula, născut la 21 august 1915 la Budapesta, Ungaria. A fost arestat la 12 mai 1955 și condamnat la 8 ani de temniță grea, pedeapsă redusă ulterior la 5 ani și 6 luni de închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Cluj, Gherla, Aiud, Jilava, Galați, Periprava. A decedat la Periprava în 21 aprilie 1963. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

mine". „Da' ce mai ai, Mitică?" „Vreau să te rog ceva." „Dar ce ai păţit?" „Nu te mai duce la lucru." „De ce?" „Măi, eu am visat că tu ai să mori. Vezi să nu te împuşte soldaţii sau să facă ceva." El râdea: „Nu mor caii când vor căinii". Şi totuşi s-a dus la lucru... La ora 4 sau 5, vine de la câmp... Un cetăţean găsisese o minge de cauciuc şi o băgase sub zeghe. Până la masă au jucat volei. Era printre ei marele fotbalist şi antrenor Fane Cârjan²⁶, care era cunoscut în lumea fotbalului. Am ieşit şi eu pe poartă să mă întâlnesc cu ei, că mai aflam una-alta, că la grădină mai găseau câte o bucată de ziar. Eu eram împreună cu Aristide Lefa²⁷. Cum juca ei, vine mingea odată spre noi. Doctoru' Jula şedea pe vine în faţa noastră, se scoală şi le dă mingea, după care se aşază la loc. La un moment dat, eu îl simt că se lasă pe picioarele mele... Mă uit la dânsul, avea salivă în colţul gurii şi strig: „Mă, Aristică, ce are doctorul nostru? Moare". Şi a murit... aşa cum i-a spus Mitică Neagu: „Am visat că mori astăzi...". A murit pe genunchii mei... Ei, chestia asta m-a impresionat.

Aţi spus că v-aţi eliberat de la Periprava? Cum a fost ziua eliberării?

Domne, într-o dimineaţă, când toată lumea se aştepta să meargă la lucru, vedem că nu ne mai scoate... Şi am auzit un zgomot de avion şi am văzut o maşină. Linişte. Eu a mai ieşit nimeni la lucru... La un moment dat am văzut că se căra nişte bagaje. Ne-am închipuit că ne transferă în altă parte. Nu ne aşteptam să ne elibereze, deşi se îmbunătăţise regimul...

După ce au dus bagaje, au început să strige nişte liste cu cetăţeni. Nu ştiam dacă plecăm acasă sau ne duce în altă parte... Când am văzut că ne dă bagajul şi nu ne mai face percheziţie, ne-am dat seama că plecăm acasă... Noi eram atunci vreo 7-800 şi s-a plecat în două seri... Şi eu m-am nimerit să plec în prima serie...

Ne-am dus cu un vapor şi ne-a dat voie să stăm deasupra să vedem, că 'nainte ne băga înăuntru... Am ajuns la Galaţi, unde ni s-a spus să mergem direct la gară şi să plecăm în locul unde ne-am ales să ne stabilim. Eu m-am dus să mă întâlnesc cu nişte nepoţi de-ai mei şi pe urmă am venit acasă. Nepoţii mei au dat telefon acasă, mi-au dat nişte haine de-a lor de îmbrăcat şi apoi am venit. Şi familia m-a aşteptat la gară...

După eliberare ce-aţi făcut?

M-am internat puţin în spital. Apoi, ca să nu stau pe cheltuiala părinţilor, am căutat să lucrez şi am intrat ca muncitor necalificat la un şantier de construcţii. Am lucrat tot ca necalificat în mai multe locuri. În primul rând că nu mă primea nicăieri şi de unde lucram mă tot dădeau afară... Până în '67 a fost aşa. Apoi m-am hotărât să plec în Delta

26. Ştefan Cârjan, născut la 10 mai 1909 în Bucureşti. A fost arestat la 24 decembrie 1948 şi condamnat la 10 ani de temniţă grea. A executat pedeapsa în închisorile Aiud, Jilava, Culmea. A fost eliberat la 21 decembrie 1958. Informaţii din fişele matricole penale din AANP Jilava. Probabil a mai fost arestat şi ulterior, însă nu avem alte informaţii în acest sens.

27. Aristide Lefa, născut la 17 februarie 1923/20 ianuarie 1923 în Cârja, Vaslui. Student la Facultatea de Medicină. A fost arestat la 1 iunie 1948, ca intern în Spitalul Militar din Bucureşti. A fost condamnat la 8 ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Piteşti, Târgu Ocna, Jilava şi Gherla. A fost eliberat la 29 mai 1956. După eliberare i s-a fixat domiciliu obligatoriu la Rubla. În 12 septembrie 1958 a fost internat administrativ şi a primit două pedepse succesive de câte 36 de luni. A executat pedepsele la Culmea şi Periprava. A fost eliberat la 9 mai 1964. Cicerone Ioniţoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicţionar. H, I, J, K, L*, pp. 334-335; fişele matricole penale din AANP.

la tăiat stuf. Când au auzit, ai mei au început să plângă : „Nu, că te ținem noi”. M-am dus la județ, la partid, cum era atunci. Și, domne, Dumnezeu a vrut să dau peste un cetățean, Constantin. Erau 2 acolo : unul al dracu’ și unul bun. Și am intrat la el în audiență : „Uite, domne, sunt așa, am făcut așa, așa... N-am cu ce trăi. Aș vrea să muncesc. M-o repartizat la Săvinești²⁸, nu mă primește, în cutare loc nu mă primește. Ori îmi dați voie să muncesc, să câștig o coajă de pâine, ori, dacă nu, îmi dați voie să plec din țară”. S-a uitat la mine și în clipa aceea vine unu’ de la oficiu’ de muncă pe care-l întreabă : „Ia spune ce posturi libere ai pentru un cetățean care are bacalaureatul?”. Nu mai conta că aveam 2 ani de facultate... Îmi spune : „Avem un post de planificator”. Apoi către celălalt : „Îl duci și îl încadrezi”. Și așa am intrat la DCA, la Direcția de Colectare a Deșeurilor ca planificator... Și acolo am lucrat până în ’68, când s-au desființat regiunile și s-au format județele. Și-atunci șeful DCA-ului, un jidan, care era șeful Securității în ’48...

Cum îl chema ?

Zelter²⁹. Ăsta fusese șeful Securității la Bacău, da’ s-a purtat frumos cu mine. Și când am venit, m-a chemat la el : „Uite ce, băi. DCA-ul se mută la Roman : dacă vrei, te trimit acolo și rămâi pe post, dacă nu, îți dau 3 luni de zile concediu fără plată și ai să găsești altceva”. Eu n-am vrut să mă duc la Roman, că mă căsătorisem, iar soția era salariată aici... Și am făcut greșea că nu am stat nici o zi liberă și m-am angajat în locul unuia care a plecat în altă parte, tot fost deținut politic. Am intrat în cooperatie în locul lui, dar mi-am blestemat zilele că am acceptat chestia asta... Trebuia să fi stat 3 luni de zile și îmi găseam alt loc, dar așa a fost să fie...

De acolo v-ați pensionat ?

Da, de acolo m-am și pensionat în ’86. Cu 3 luni înainte de a împlini 60 de ani, m-am internat la sanatoriu’ Bisericiani³⁰ și am hotărât să nu mai plec din sanatoriu până când nu mă pot pensiona legal. Și m-am pensionat de boală, pentru că mă simțeam foarte prost la locul de muncă... Cât am stat acolo n-am luat nici o gradație. Nu că mă laud, dar eram considerat un salariat foarte bun. La sindicat luam întotdeauna calificativul „foarte bine”, dar nu mi-au dat nici o gradație. Odată am fost operat de urgență și mi-a spus doamnele că s-o simțit lipsa mea o lună de zile, că toată munca eu o duceam. Și ce mă durea și mai rău era că la un moment dat mă ocupam de toată planificarea, că eram singurul planificator. Până la urmă au mai adus vreo 5, inclusiv o ingineră care avea pile și se ocupa de export. Dar eu făceam darea de seamă în juma de oră, ea se ocupa o lună de zile și tot prost o făcea, încât Bucureștiul tot mie mi-o cerea până la urmă. Și avea salariu dublu, deși toate lucrările le făcea prost, iar eu trebuia să le refac... Și mă simțeam foarte rău, așa că m-am hotărât să mă pensionezez când împlinesc 60 de ani, ca să nu mă mai cheme ăștia. Și m-am pensionat.

Ați mai fost urmărit după eliberare ?

Cred c-am fost. Cred c-am fost...

Nu au încercat să vă racoleze ca informator ?

Nu pot să mă plâng că m-a deranjat Securitatea. Îmi dau seama că am ieșit destul de încondeiat, dar la Securitate nu m-a chemat decât de două ori. Atât. Prima dată m-au

28. Localitate în județul Neamț.

29. Vezi nota 3, p. 16.

30. Localitate în județul Neamț.

chemat când l-au arestat din nou pe Caraza³¹, prin '67 sau... nu mai ştiu când. În sfârşit, când a fost a treia oară arestat el³². M-a chemat şi m-a întrebat ce discut cu dânsul. Până la urmă, când mi-a văzut atitudinea, mi-a spus: „Domne, nu mai discutăm. Te duci acasă şi te gândeşti. Sâmbăta dai declaraţie ce spune el ori vii cu bagajul, că mergi alături de el”. Sâmbăta nu m-am prezentat şi nu m-o mai chemat nici astăzi. Culmea a fost că era un colonel Ilaşcu din Sibiu, despre care unii spun că era om cumsecade. Dumnezeu să îl ierte, că la o lună de zile după ce m-o chemat a murit într-un accident de maşină.

A doua oară m-o chemat în '85 locotenentul Asaftei³³. Caraza scrie despre el... Domne, n-aş putea să spun că m-a terorizat. M-a chemat o dată şi mi-a arătat o declaraţie despre mine a unui bătrân care o făcut 15 ani de puşcărie. Şi, ca să mă convingă, vine şi îmi pune dosarul în faţă: „Îi cunoşti semnătura?”. Am recunoscut scrisul... Spunea că mă întâlnesc cu el şi critic regimul. Zic: „Domne, dumneavoastră terorizaţi un om de 85 de ani? Pentru asta mă deranjaţi?”. M-a lăsat în pace. Eu am considerat că punându-mi dosarul în faţă doar mă atenţionează că sunt urmărit... M-a întâlnit de vreo două ori: „Domne, matale ai pensia asta mică, îţi facem noi să iei pensie mai mare”. „N-am nevoie, mi-a ajuns atât.” Deci asta a fost toată treaba mea cu Securitatea...

Cum aţi trăit evenimentele din decembrie 1989 ?

În 16 decembrie la 5 dimineaţa am primit un telefon de la o cunoscută care lucra la telefoane: „Dă drumul la radio!”. Şi a închis. O ştiam, că discutam cu dânsa, era o fată foarte bună. Am dat drumul imediat să ascult Europa Liberă, că ascultam absolut toate posturile. Prin deam şi Brazilia şi China, că aveam un aparat foarte bun. Atunci am aflat de mişcările de la Timişoara. Dar în momentul când a apărut Iliescu la televizor, mi-am dat seama de cacialmauă... M-am dus la prefectură când o căzut Ceauşescu, dar m-a dezgustat ce era acolo... Nu îţi dădea voie să intri înăuntru. Am intrat prin altă uşă şi m-a îngrozit ce am văzut: se aruncau cărţi pe geam. Apoi, vorbea exact cei mai mari ticăloşi care susţineră comunismul: unul era colonel de Securitate, unul era un artist care spunea că tat-su o fost arestat, dar el era mare comunist, la toate manifestările ieşea în faţă...

Într-o cameră am auzit scandal. Intru şi văd nişte puştani şi o doamnă speriată, Eleonora Leuştean, tremura săraca toată, că doreau să o arunce pe geam: Zic: „Ce faci, bă?”. „Păi, e prima secretară.” „Şi ce dacă? Mă, eu am făcut 16 ani de puşcărie. Eu n-aş atinge-o c-un fir de păr. Dacă îi vinovată, să o judece justiţia. Căraţi-vă!” Şi i-am spus: „Doamnă, plecaţi acasă!”. Şi i-am întrebat: „De ce aruncaţi cărţile pe geam?”. „Păi, nu vedeţi... coperti roşii.” „Şi ce dacă-s coperti roşii?” Erau reviste economice, cărţi de valoare. Pe sală era un economist cu capu' umflat, tumefiat. Îl bătea că era stagiar şi-l numise la prefectură. Am vrut să intru unde ţineau ei şedinţă şi zic: „Domne, dumneavoastră sunteţi reprezentatul deţinuturilor de drept comun. Da' politiciii?”. „Nu-s legionari?” „Şi ce dacă-s legionari?” „Ăia-s militari. Nu mai e loc, că Săndulescu a fost ofiţer...” Scuze din astea. Mi-am dat seama de ce se întâmplă... M-a dezgustat...

31. Vezi nota 33, p. 30.

32. Caraza a fost arestat pentru a treia oară în 1970.

33. Vasile Asaftei, căpitan de Securitate la Piatra Neamţ în 1970. În anii 1977-1980 este cunoscut ca ocupându-se cu urmăriri şi anchetări dure. Grigore Caraza a fost şi el şicanat de Asaftei în anii 1979-1980. Doina Jela, *Lexiconul negru...*, p. 34; Grigore Caraza, *op. cit.*, *passim*.

După 1990 v-ați înscris în vreun partid politic ?

Domne, prima dată am întâlnit niște tineri de aici și am fost printre inițiatorii formării Alianței Civice, da' m-am rupt după vreo juma' de an, fiindcă mi-am dat seama că masoneria a pus mâna pe ea. Am mers la București, am vrut să mă înscriu la „Pentru Patrie”, dar n-am găsit oameni așa cum îi visam eu și m-am retras. Eu nu înțeleg să fac compromisuri...

V-ați mai întâlnit cu foștii torționari ?

Cel mai mult m-a chinuit pe mine Costache Păvăloaie³⁴. Îl cunoșteam dinainte, activasem mult cu dânsul. La Pitești s-a purtat... Dar săracul trecuse prin chinuri groaznice... L-am întâlnit la Iași, unde ne adunasem la un parastas. Venise și el să ne spioneze, după cum spuneau alții... Când o venit la mine, l-am îmbrățișat, l-am sărutat. De atunci mi-am descărcat lumea, pentru că în cartea mea am scris de el și îmi părea rău că l-am acuzat... Așa am văzut eu lucrurile. După aceea, când am mai citit cărțile de memorialistică și am văzut prin câte o trecut și el... Da' a căzut... Unii s-au ridicat, alții nici astăzi nu își revin... Ce să îi faci ?

Activați acum în Asociația Foștilor Deținuți Politici Anticomuniști ?

M-am înscris printre primii în asociație. N-am vrut să am nici un post de răspundere ce mi s-o propus, pentru că am văzut cine era acolo. AFDPR-u' din Piatra Neamț a fost înființat de 3 informatori ai Securității : Juncu, Covale și Lăzărescu. După ce am văzut cum e acolo, ne-am rupt și am înființat Asociația Independentă a Foștilor Deținuți Politici. Deci nu aparținem nici de unii, nici de alții, dar avem relații foarte bune cu AFDPRLA³⁵.

Eu vă mulțumesc frumos pentru interviu.

N-aveți de ce. Îmi pare rău doar că nu am mai avut cursivitate...

34. Constantin „Costache” Păvăloaie a trecut și el prin „experimentul Pitești”, fiind torturat până la desfigurare, la începutul anului 1950. În urma schingiuirilor a cedat și a devenit informator al Securității, inclusiv după eliberare. Alin Mureșan, *op. cit.*, p. 114 ; ACNSAS, dosar Fond Informativ, nr. 155109, vol. 2, f. 349.

35. Probabil se referă la FRFDPLA (Federația Română a Foștilor Deținuți Politici și Luptători Anticomuniști).

Vaslui

Toader Botez

S-a născut la 29 februarie 1932 în satul Poiana Alexe, comuna Pușcașu, județul Vaslui. Naționalitatea : română. Studii : liceale. Profesia : mecanic. A fost arestat la 11 iulie 1955 și condamnat la 15 ani de detenție. A executat pedeapsa în închisorile Uranus, Rahova, Jilava, Gherla, Stoenеști, Periprava, Grind, Strâmba, Văcărești, Salcia, Grădina, Luciu-Giurgeni. A fost eliberat în 4 octombrie 1964. A fost rearestat în 5 decembrie 1969 și condamnat la 20 de ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Galați, Rahova, Văcărești și Aiud. A fost eliberat în 21 iulie 1977. La data interviului locuia în Vaslui. Interviu realizat de Alexandru Matei în 30 mai 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Alexandru Matei, editarea – Alexandru Matei, Cosmin Budeancă. Interviu se află în AIO-IICCR, având cotele 137, 138.

Povestiți-mi pentru început puțin despre familia dumneavoastră.

Noi am fost 8 copii, 4 băieți și 4 fete, și cu 2 părinți, 10. Taică-miu o avut în jur de 8 hectare proprietate funciară și pentru asta l-au făcut țaran înstărit și i l-au luat. Taică-miu a fost în vremea lui țărănist, dar după război n-a mai fost după apartenență politică.

Cum ați perceput apariția Partidului Comunist în viața comunității, în viața satului ?

A fost un dezastru. Partidul Comunist... nu ca partid, da' ca și concepție... a fost un dezastru național, un dezastru mare. Pentru că, dacă ne uităm la toate dictaturile, au lichidarea oponenților și să ajungi să bați din palme, și să spui : „Ce bine e ! ”. Atunci e un dezastru. Deci, comuniștii, dacă e să fie condamnați pentru ceva, nu pentru dezastru economic, ci pentru dezastru uman, pentru depersonificarea individului și inițierea fricii... Deci el l-a luat pe cetățeanul, i-a luat demnitatea, l-a dezgolit și a rămas ceva pe care poți să îl modifici, să îi spui ce vrei. Așa. Și, când o fost războiul, numai cuvântul de comunist, cum îl auzeam de la militari, îmi inspira așa ideea că nu îi bine... E, în momentul când au venit am văzut și eu...

În '47, când a abdicat Regele ?

Atunci eram în București, lucram. Eram la regimentul 2... copil de trupă. Și sigur că ei cântau, că erau bucuroși. Eu nu sunt un regalist, dar, de exemplu, în Gara de Nord vedeai oameni care plângeau, pentru că, pentru ei Regele era ultimul stâlp, ca să zic așa... „Regele și țara”, cum am fost educați. Nu mai vorbesc înainte de astea, pe 7 noiembrie, când s-o dus de ziua lui, când studenți au fost în piață și au venit muncitori cu mașinile, le-au dat bătaie cu lanțuri, arestări... Oamenii și-au dat seama spre ce se merge... Și la abdicare o zis : „Domne, de aici am terminat povestea...”. Și așa o și fost.

Bine, nu că Regele ar fi făcut mai mult dacă stătea, pentru că știți povestea cu Churchill și Stalin, cu 95 % influență rusă.

Cum ați ajuns să vă manifestați împotriva comunismului ?

Eu am lucrat la SMT-Vaslui, până în '52 când m-a luat în armată, și eram la curent cu ordinele comuniștilor, cu cotele, că să îi pui muzică să îi cânte în față și să îi spuie că o duce bine, bunăvoie și fericire... Și în octombrie '52 m-o încorporat în armată, la brigada de tancuri Târgoviște, acolo unde a fost dus și Neculai Ceaușescu, iar în '53 am început să fac o organizație.

O organizație anticomunistă ?

Anticomunistă, sigur că da. Printre alți, am avut și ofițeri : locotenent-major Marin Vlădoiu, de la compania de cercetare unde eram eu, și locotenent Gheorghe Chivu¹ de la infanterie. Noi fiind într-un pavilion, două companii, că așa se proceda. Și am început să vorbesc cu unul, cu altul... De exemplu cu sergentul Peceneagă, din Ardeal, cu un sergent Aurel Mârlan de la Bârlad, altul Stan din Girov, Piatra Neamț, unul Alexandru din Vaslui, care o murit, da' o ajuns stareț pe la o mănăstire din Moldova Veche, și cu mai mulți... În '53, cam după moartea lui Stalin, am făcut organizația asta și am început noi să ne întâlnim, să discutăm.

În ce constau aceste discuții ?

Arătam cum e viața la țară, problemele... Noi, ca militari, luam pâine pentru cetățeni din Târgoviște, că ei nu aveau voie să ia, că nu aveau buletin de oraș. Că odată am întrebat un cetățean de ce n-o luat pâine. „Păi, nu ne dă.” „Păi, de ce nu vă dă ?” „Nu avem buletin de oraș.” Și atuncia am mai intrat încă o dată, cum eram îmbrăcat militar, și am mai luat încă 2-3 pâini... Era deci o chestie, cum adică ăsta muncește și nu are pâine ? În fine...

Și în '54, toamna, eu fiind șeful gărzii, și în gardă aveam și din cei care erau în organizație, am sustras muniție din lada de muniție care era sigilată. Că noi o preluam cu proces-verbal sigilată. Eu am desfăcut sigiliul ușor, am scos de acolo muniție și l-am strâns la loc...

Dar ce voiăți să faceți cu muniția ?

Păi, pe considerentul că în vară să plecăm în munți, să ne aliem cu alte grupuri care le găsim și să începem o luptă de rezistență. Deci, plecând în munți, trebuia să iei legătura cu cineva, să îi găsești... Dar primăvara eu am avut un accident de motocicletă, cu fractură de bază de craniu. Atunci i-am predat muniția mea și armamentul locotenentului Gheorghe Chivu, să plece el cu ai lui înainte, și după aceea, după ce mă restabilesc, să luăm legătura cumva... Ghinionul o făcut că unul din lotul lui știa de mine și în noapte, când să plece în munți, s-o dus și ne-o denunțat.

Vă mai amintiți cum îl chema pe cel care v-a denunțat ?

Răusățeanu, din Valul lui Traian. După aceea l-o și eliberat, că era un articol 209, că cei care denunță să fie eliberați. Și așa ne-o arestat. Pe ăștia i-o arestat din brigadă, pe mine din tabără.

1. Gheorghe I. Chivu, născut la 20 iulie 1933 în Târgu Ocna, Bacău. A fost arestat la 10 iulie 1955 și condamnat la 18 ani de muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Aiud, Gherla, Periprava. A fost eliberat la 28 iulie 1964. Informații din fișa matricolă penală din AANP.

Detaliați puțin momentul când ați fost arestat.

Păi, pe ăia din unitate o venit Securitatea și i-o luat. Pe mine... o venit un ofițer până la unitate... Și când am ajuns în Târgoviște, când am coborât în gară, mi-am dat seama că e ceva, că am văzut mulți ofițeri care veneau pe bulevard. Și am luat-o spre unitate și când am trecut pe lângă Securitate, a zis: „Hai să mergem pe aici”. Când am ajuns acolo, pe mine m-a lăsat într-o cameră și un militar a început: „Dumneavoastră sunteți cu cei de aseară?”. Atuncea mi-am dat seama că i-au arestat... În fine, a doua zi de dimineață ne-o pus într-o dubă, cu ochelari la ochi, și am ajuns la Uranus. Aici percheziții, chestii, și m-a băgat în celulă. Până la urmă, când s-o dat ochelari, văzând că sunt singur, mi-am dat seama că nu mai am încotro... Și au început cercetările...

Ancheta a fost acolo la Uranus ?

Da. Și ce am avut noroc, că eu am fost luat de sub supraveghere medicală, deci cu fractura de bază la craniu, și nu aveau voie să mă lovească. Mai mult, mi-am dat seama că ei avea interesul să scoată cât mai multe, nu să bată...

Cum s-a desfășurat, în aceste condiții, ancheta ?

Ancheta în ceea ce mă privea pe mine era non-stop, zi și noapte. Când nu mai puteam, că eu eram obosit și cu lovitura de la craniu... atuncea mă ducea în celulă. Stăteam 2-3 ore și începea iar... Practic ei aflaseră tot, numai cu cine mai aveam eu legătură nu știau. De exemplu, Mărlan se eliberase, sergentul Peceneagă se eliberase și ei nu îi știau pe ăia, îi știam eu și câțiva alții. Până la urmă unul din lotul meu o spus și despre ei și i-o arestat. Și m-au confruntat cu Peceneagă și cu locotenent-major Vârdău. Când am intrat, Peceneagă zice: „Băi, am făcut tot ce am putut... Hai să recunoaștem! Gata, ce mai”. Când m-am văzut cu locotenent-major Vârdău, la fel: „Botez, am făcut-o”. „Bine.”

Procesul cum s-a desfășurat ?

Pe 10 decembrie am avut procesul. O venit seara un supraveghetor să se uite la mine. Eu eram în cizme, cu pantaloni... numai în maieu, că rubașca mi-o luaseră... A doua zi ne-a băgat în dubă și ne-a dus la Tribunalul Teritorial, la Rahova. Acolo a început rechizitoriul procurorului „dușmani ai poporului...” În fine, avocați nici n-aveam... Nu tu ultimul cuvânt, nimic...

Câți erați în boxă ?

Păi, eram vreo 16. În boxă eram noi, în sală, anchetatorii. Și au adus vreo 5 martori ai acuzării din unitatea militară: plutonierul și niște ofițeri.

Cum îl chema pe președinte, vă mai amintiți ?

Nu mai țin minte nici pe președintele tribunalului, nici pe procuror. Am sentința pe undeva... La urmă am să mă uit, că nu-i dosarul la asociație. Și o intrat curtea în deliberare și o ieșit grefierul și l-o chemat în sala de deliberare. Intră și procurorul acolo și vine înapoi: „Băi, a fost un decret și ăia cu pedeapsă până la 5 ani scapă...”. „Domne, om fim noi tineri, dar nici copii... Cine dracu' mai scapă când te arestează comuniști?” „Da' știți că dumneavoastră nu aveați voie să intrați în sala în care s-a deliberat?” „Ee, lasă, că ce?” „N-aveți voie, domne, când a intrat completul de judecată, și ar trebui să fie fără influență. Dumneavoastră sunteți parte a acuzării...” În fine.

Ce pedepse ați primit ?

Eu 15 ani, Vârdău Marin 15 ani muncă silnică... Chivu Gheorghe o luat 18, că o avut atentat, că l-o așteptat pe locțiitorul politic al brigăzii și a vrut să îl împuște, da' ăla n-o

venit. Deci crimă săvârșită, dar neizbutită. Și pentru asta i-a dat 18 ani. 3 ani în plus, circumstanțe agravante...

De la Rahova ne-o dus înapoi la Uranus și a doua zi ne-o dus la Jilava.

Cum a fost la Jilava ?

Jilava... Nu știu dacă cunoașteți Jilava... Pușcăria vine cam așa, în formă de U (arată - n.n.). Pe aici se intra prin spate, la Reduit, unde e... un fel de fort. Cum să vă spun? Toată Jilava este un fort. Are înălțimea de 1 metru și restul e sub pământ... deasupra nu vezi nimic, doar turele, și în rest nimic. Acolo ne-o dus la camera 14, la... carantină. După aia ne-o băgat pe secția 2, la camera 28, unde ne-am așteptat și recursul, care a fost respins. După asta ne-a dus în Reduit, la camera 36, 38, unde l-am întâlnit și pe [Corneliu] Coposu. Și am stat acolo până în octombrie '56, când ne-a dus la Gherla.

Ce ați discutat cu Coposu ?

Domne, era un om... Cum să spun? Lucid, după atâția ani... Se ocupa foarte mult de cei care veneau noi... „Lasă, domne, pușcărie, parcă afară e mai liber.” Povestea mult despre situația politică dintre cele două războaie. De exemplu, a povestit cum a fost cu venirea lui Carol, după aceea cum s-o întâmplat diverse, chestii de istorie... Acolo l-am întâlnit și pe Ovidiu Vlădescu², fost ministru la Româнизare. Avea 8 ani condamnare. O plecat în '56, s-a eliberat înainte de a pleca eu la Gherla.

Când au avut loc evenimentele din Ungaria vă aflați în Jilava ?

Da, eram la Jilava. Noi am ajuns în octombrie la Gherla și când am ajuns acolo am auzit ce s-a întâmplat prin TFF, când băteam noi ori cu cana la perete, ori prin țeava de la calorifer... Și acolo ne-a băgat, prima dată, tot într-un fel de carantină, la etajul I, camera 14. După aceea ne-o împărțit. Am ajuns în octombrie '56 și în '57, primăvara, ne-o împărțit în toate camerele. Și începând din '57 s-au înăsprit condițiile.

În ce a constat această înrăutățire ?

În faptul că pe noi, cei cu pedepsele mari, ne-o băgat în celulele din nord, unde era cam îngrămădeală. Ar fi stat 4 oameni lejer într-o celulă, dar noi am ajuns să stăm până la 30-40. Și o pus paturi suprapuse până la 3 și dormeam câte 3-4 în două paturi. Alimentația era foarte slabă... Cum să spun eu? S-aduceau un fel de subproduse, buze de vacă, oase, și le spăla cu furtunul...

Nu se dădea pachete, nu se permiteau legături cu familia. La geam era pus oblon, gură de lup... Deci aveai aer cam 20 pe 40 centimetri. Și venea oblonul cu jaluzele și vedeai numai în sus, așa. Bine, că îl mai răsuceam noi oleacă... Și n-aveai voie să stai pe pat... De dimineața de la deșteptare până seara...

Despre revolta din Gherla ce ați putea să povestiți ?

Păi de-aia, din cauza condițiilor, s-o și făcut un fel de grevă... În 14 iunie [1958] o fost un fel de grevă... S-o blocat ușile... Practic o fost de la camera 85, unde erau cei cu frontiera. Era o cameră mare, ușor intrau 200-270. S-o aruncat obloanele de la geam... O intervenit un procuror, o adus armată, s-o forțat ușile, s-o intrat înăuntru și s-o luat oameni. Când s-o dat alarma, trebuia să stai pe burtă sau jos, unde erai. Eu am stat jos,

2. Ovidiu Al. Vlădescu, subsecretar de Stat la Președinția Consiliului de Miniștri pentru Româнизare, Colonizare și Inventar (6 noiembrie 1943 - 23 august 1944). Stelian Neagoe, *Istoria guvernelor României de la începuturi - 1859, până în zilele noastre - 1995*, Editura Machiavelli, București, 1995, p. 148.

fiindcă dădusem jos oblonul, și nu aveam chef să vâre pe altul... Când o venit și m-o luat de jos să mă tragă afară, era un sergent, Ciobanu, din Veneția de Sus, mi-o dat una cu ciocanul cu care bătea în gratii în fiecare dimineață și seara. Este un ciocan de lemn cu o coadă lungă, cu care se bătea în gratii să vadă dacă nu sunt tăiete... Și mi-o dat una drept aici în arcadă și mi-o rupt arcada... Și m-o dus jos după-aia... Bine că o venit seara și mi-o cârpit pleoapa, mi-o prins-o în copci... A doua zi de dimineață o ales numai frontieriști, că nu o protestat ceilalți, doar frontieriști... și pe noi ne-o dus sus... Bine, înainte de asta ne-o dat câteva lovituri la fund, 10-15, și ne-o pus în lanțuri.

Care au fost consecințele acestei greve ?

Din perioada aia, în fiecare duminică nu se auzea decât strigăte. Era câte un etaj care se scotea la bătaie... Era locotenentul³ major Istrate³, locotenentul⁴ Tudoran⁴... Pe Tudoran l-am întâlnit a doua oară la Aiud, era maior. Și în fiecare duminică ne băteau... Fie că ai stat pe pat, fie că te-ai uitat pe geam, fie că te-ai uitat urât... primeai 10 zile de izolare sau bătaie. Pe mine m-o luat o dată... că am stat la marginea patului. Când o venit mâncare am stat pe marginea patului, că unde să stai ? Și unul Cărciu, plutonier de secție, a deschis ușa : „Ce faci ?”. „Stau în pat.” Mi-o făcut raport de 10 zile la izolare... Într-o dimineață, s-o dat deșteptarea, m-o scos afară, mi-o luat zeghea și m-o dus la izolare : 10 zile fiindcă am stat pe pat. Deci asta a fost perioada... Aha ! În timpu' ăsta, în iarna lui '58-'59, o apărut și o gripă spaniolă. Nu ni s-o dat nici o pastilă... Când s-o agravat chestia asta, caralii, cum le spunem noi, când făceau schimbul, dimineața și seara, nici nu mai intrau în celulă. Deschidea vizeta de jos, se uita și cu botnița la gură număra oameni, să vadă dacă o murit oameni...

Cum a fost la izolare ?

La izolare te ducea jos din celulă... Era un pat de ăsta de fier, fără saltea pe el, fără rogojină, și îți dădea la stingere o pătură. Și făceai 10 zile acolo... În fiecare zi îți dădea 100 de grame de pâine și apă și a treia zi trebuia să îți dea mâncare caldă. Ei se mai făcea că uită și, ca deținut politic, nu îmi permiteam să bat în ușă să cer mâncare... Și s-o mers așa până în august '59, când o venit ordin să se facă loturi pentru muncă.

Ați fost și dumneavoastră trimis la muncă ?

Da. O format loturi din cei care erau cu pedepse până la 15 ani și am fost trimiși în Balta Brăilei Mari, la Stoenеști. Deci, cum s-o procedat când am plecat de la Gherla : seara ne-o strigat... Pe care l-o strigat, o trecut acolo. O făcut loturi de 40, ne-o dat o pâine, marmeladă și o bucată de slănină sărată și ne-o băgat într-un bou-vagon. L-o sigilat, la geamuri o bătut o scândură și o format o garnitură de 940 de inși. Și după vreo două zile am ajuns în Balta Brăilei Mari.

Cum era la Stoenеști comparativ cu Gherla ?

Cald. Când am ajuns acolo... noi eram verzi, te uitai prin urechi, cum am stat la Gherla fără aer, fără mâncare... „Domne, unde v-o ținut ?” Erau acolo două barăci care nu aveau plafon, pereți erau din stuf și deasupra era carton... Și am stat vreo săptămână în colonii și după aceea ne-o scos la dig. La început o fost munca mai lejeră, dar după aceea o venit un căpitan de la interne, nu îi știu numele, că nu s-o recomandat, și o zis :

3. Constantin Istrate, fost învățător, locotenent-major de Securitate, adjunct al comandantului de la Gherla în 1958. Era șeful grupei care executa condamnările la moarte. Doina Jela, *Lexiconul negru...*, p. 148.

4. Tudoran, gardian la Gherla în 1958. Era fiu de preot, originar de lângă Dej. Doina Jela, *Lexiconul negru...*, p. 286.

„Domne, digul ! Nu v-am adus să vă facem sat... V-am adus aicea la muncă. Cât îs bune mâinile și picioarele, cât nu... la agauă”. La gaura cimitirului de la Stoenеști, oleacă mai încolo, la agauă. Că așa îi zicea la cimitir. Și să știți că n-o greșit, că foarte mulți dintre noi n-o mai rezistat la normă.

Dar care era norma ?

Norma era 3 metri și 200. Trebuia să îl sapi, să îl încarci în roabă și să îl duci pe dig. Și se săpa la 10 de metri de la baza digului. La început era cum era, dar digul se înălța până la 1 metru, cu o lățime de 50 de metri la bază și până la 8 metri în partea de sus. Deci te duceai 50 de metri de la baza digului, săpai, încărcai, apoi o luai așa în diagonală pe o scândură și mergeai până la capăt să răstorni roaba. Deci făceai cam 200 de metri la o roabă. Nu conta când s-o ajuns, nu mai conta că trăiești sau nu... Ploua și puneau 2 la roabă... tu țineai din spate și celălalt, cu o sârmă pusă peste umăr, trăgea roaba. Deci era limpede că nu îi interesa digul, ci să scadă numărul cât mai mult.

Acolo unde lucram noi era cam la 1 kilometru în aval față de colonie, de Stoenеști. La coada vacii îi spuneam, un timp... Și o adus mâncare în niște butoaie de astea de lemn în care se pun murături... Și dădeau acolo cu lopata... Și un țăran zice : „Domne, ați greșit, ați adus numai felul întâi aici...”. Se suie unul din gardă și spune : „Domne, nu primiți și felul doi”. Și care fusese garda de servicii în brigadă, dând prin butoaiele alea cu lopata, au ieșit câteva boabe de fasole la suprafață și a zis : „Domne, felul doi este fasole”. Țla era și felul doi. Dar trebuia să faci norma... În fine.

Cum v-ați descurcați cu clima de acolo ?

Cum să vă spun ? În Dobrogea sunt doar două vânturi : unul care începe toamna și se termină primăvara și unul care începe primăvara și se termină toamna. Acum... vara mai e cum mai e, dar toamna... Mai bătea vântul și mai venea și oleacă de ger... îți îngheța haina pe tine. Cum să spun ? Iernile nu sunt așa grele, îs scurte... dar vântul este cel care te seacă. Și noi am ajuns toamna... Și am avut ocazii, nu o dată, când ne-am dus până la colonie, s-o schimbat garda, dar noi am rămas afară la poartă... Și dimineața s-o schimbat iar garda și o venit cu noi înapoi să lucrăm. Așa s-a lucrat la Stoenеști...

Și câteodată și duminica ne-o scos la treabă, să se facă norma... Și ajung acolo și n-am făcut norma... Și seara ne-o scos o echipă și câte 10 la fund la fiecare că nu ne-am făcut norma. M-o pus să număr. „Nu știu să număr...” Mi-o dat 15 și am ieșit afară. A doua zi ne-a scos la treabă. Gata ! Norma ! Și o venit un sergent, Tărtăcuță i se spunea, era un om mai bun... Și o zis : „Domne, hai, dați de la echipele astea la echipa care a luat bătaie, să treacă și ei norma...”. „Domne, nu. Că după aceea o să vadă că se poate face norma. Dacă o să mai luăm bătaie o zi, două, o să vadă că nu se poate face norma.” Bineînțeles că nu ne-o mai luat seara.

Ah, și nu v-am spus când ne-o făcut selecția din colonie de la Stoenеști... care merge la stuf și care să meargă la Grind... Era un vânt că îți lua ciorba din castron. Să vă dați seama de vânt, într-o noapte o rupt odgoanele de la bac și ne-o dus spre Vâlcov... Și atunci o venit un colonel, s-o urcat sus pe bac, cu căciula trasă, cu șubă, cu pâslari, și noi trecem prin fața lui. Și el făcea așa cu mâna spre stânga și spre dreapta... (arată cu mâna – n.n.). Și așa s-o ales 540 de oameni de pe bacul Gironde. Nu vă spun că pe noi când am plecat la stuf, ne-o ales pe cei bolnavi... Eu aveam mâinile umflate... Noi ziceam că mergem la țară și ne-o dus la stuf. În fine. Și din 540 ne-am întors pe 20 martie doar 320. Așa...

Cum era pe bac ?

Păi, în bac cum să fie ? Nu era căpтуșit. Deci bacul, practic, era un șlep, da' i se spunea bac. Bacul 4, Gironde. Avea nume francez... Intrai într-o cală de aer cald, coborai acolo și după aceea venea și puneai capacele de fier deasupra. „Buna ziua ! ” Se dădea stingerea. Deasupra se plimba garda și se-auzea, că era tablă. Și când intram noi acolo gândiți-vă că se făcea un condens și curgea apa pe tine... Și am stat din 10 decembrie până pe 20 martie, când ne-am dus de-acolo. Și când am plecat nu o mai scos de-acolo saltele, o scos niște cârpe mucedu și paie ude. Bine, că am ajuns că aveam păduchi, că nu ne-am spălat deloc în tot timpul ăsta... Și erau niște șobolani de apă, pe acolo, care veneau pe bac...

Existau gardieni care își depășeau atribuțiile ?

Deci din anumiți tortionari... sunt frații Căpățână de la Bârlad... unul din ei, ăl mai tinerel, era la Strâmba... și brigada care nu făcea norma... o băga la izolare. În seara aia nu mânca. Și izolarea era, cum v-am spus, mică, și 40 de oameni erau așa, aliniați acolo. Și a doua zi dimineața te scotea pe poartă, fără mâncare, mă rog. Mai era un caporal, Stan, care l-a pus pe un bătrân să smulgă cu dinții pălămida care a găsit-o el... Și care era doar comandantul gărzii, deci nu avea nici o calitate.

În general, care erau relațiile între deținuții politici ?

Păi, ajutorul... Dacă era unul la izolare, trebuia să faci orice ca să-i dai ceva. Dacă era unul bolnav... luai fiecare din porția ta, cât era de amărâtă, și îi dădeai... Oricum, câteva linguri în plus, chiar dacă era doar supă caldă, tot era bună... Deci era o solidaritate, nu exista partide, nu exista separatisme...

La stuf aveai normă de lucru ?

Norma la stuf ? Norma era 18 maldăre și așa era un maldăr de mare (arată cât – n.n.). Aveam niște tarpane, cum ar fi seceriile, dar fără zimții ăia, și cu o coadă așa. La început a fost mai lejer, că era maistru civil, ne-a arătat cum se taie, cum se leagă, da' după aceea : „Normă, domne, 18 maldăre”. Noi am fost la Ostrovul Babele, cam la vreo 11 kilometri de la Periprava și, cu cât te îndepărtaai mai mult, cu atât era mai greu, că trebuia să îl cari. Și tot stuful ăsta mergea la export. Se tăia vârful, se curăța și rămânea numai stuf curat. Iar se lega în maldăr, se încărca pe șleपुरi și era trimis în străinătate.

Și bineînțeles că obielele care le dădeau ei și ciulcele, adică un fel de ciorapi din cauciuc, s-o spart după 2-3 zile, fiindcă atunci când tai cu tarpanu' rămânea miriștea aia de la stuf. Și n-o fost apa mai mică de genunchi... Și s-o tăiat stuf și așa. Ajungeai ud, plecai ud.

În fine, eu am avut un tarpan bun și s-a nimerit să fac norma mai bună și făceam și pentru altcineva. Că se luase obiceiul și acolo că dacă nu făceam norma luam bătaie sau nu ne dădea de mâncare.

Dar cum era mâncarea ?

Nu vă spun că mâncarea și acolo era dezastruoasă... Fasolea și pasta făinoasă era material strategic, nu avea ce căuta pe la noi... Varză ! Și când se aducea varză nici nu mai ajungea la cazan, o luam și mâncam așa.

Dormeam 2 în pat... Și seara, după ce mâncai, te acoperi cu păturile, ca să nu curgă apa pe tine... Și acolo am dormit în pat cu un mort, cu unul Gorgan⁵ din Suceava. Era

5. Probabil Teodor Gorban, născut la 28 februarie 1916 în URSS, domiciliat în satul Brodina, comuna Izvoarele Sucevei, Suceava. A murit de meningită la 24 februarie 1960. Informație din certificatul de deces din arhiva primăriei C.A. Rosetti, județul Tulcea.

bolnav... și-o murit omul, era țeapăn... „Domne, o murit un om ! ” Nu l-o mai scos, că s-a dat stingerea. Și am dormit cu el în pat. Dimineața pe noi ne-o scos la treabă și pe el l-a scos pe covertă. Când am venit noi era acolo și o așteptat să mai moară câțiva și i-o dus dup-aia cu spatele la Periprava, 11 kilometri, cei care rămăseseră scutiți medical la bac, de n-au ieșit la muncă.

În fine, pe la sfârșitul lui februarie s-o liniștit treburile, am început și noi să cam terminăm cu stuful și cam atunci o luat foc ostrovul, de la caralii, care o făcut focul. Ei așa dădeau foc după ce luau stufu', ca în al doilea an să iese stuf curat. Și o venit un vânt și o luat o pală și, cum era stuful uscat, o făcut prăpăd. Până atunci ne păzea armata și nu știau altceva decât „banditul”. Fiindcă așa le spusese ăia din gardă... Erau soldați veniți atunci de prin Ardeal... și au aflat că „ăștia sunt bandiți”. Ei bine, era strict, nu trebuia să discuți toată ziua cu altul de la brigadă, cu toate că era ceva absurd... că doar seara intrai în cală, intrai 4-5 brigăzi, 270 de oameni. Ei, și când o luat foc acolo... nu s-a mai ținut cont de brigadă, că am fugit care încotro. Cărasem stuf și făcusem o grămadă sau gluga de stuf din 500 de maldăre. Și reușisem să cărăm 90% de stuf, să îl aducem pe malul cracului Dunării, că după noi venea dreptul comun și-l sortau, că v-am spus că mergea la export... În fine, după ce o reușit să stingă focul, ajunseseam pe la vreo 8-9 seara. Era întuneric și o început să strige: „Aici brigada cutare! Aici brigada cutare! Aici brigada cutare!”. ăia din escortă stăteau și ei și, până la urmă, nu ne-o băgat bine, că nici nu aveai unde acolo...

Și am mai stat acolo vreo 10 zile... De astfel, nici nu mai aveam unde să mai tăiem, că tot câmpul era negru, și stăteam mai lejer (râde – n.n.). Și pe 20 martie ne-a dat jos cu bacul în ponton la Periprava... Când ne-o scos din bac... erau bucăți de saltele, paie mucegăite și atât... Noi eram plini de păduchi... Toate hainele le-am dat jos și le-au băgat la etuvă. Deci asta a fost în martie '60. Și de acolo ne-au dus pe jos până la Grind, unde am stat până toamna, când ne-a întors din nou la Strâmba, la Stoenеști. Și acolo s-o propagat o epidemie de leptospiroză și febră tifoidă...

Ce simptome aveau cei care erau bolnavi ?

Cu febra tifoidă... cum să vă spun eu ? Făceai temperatură... Purtați microbul, dar nu era așa periculoasă... Ei ziceau că îi febră tifoidă și nu știau de leptospiroză și spuneau că numai în '913 au fost niște cazuri de febră tifoidă... Dar ce era la leptospiroză ? Declanșa temperatură mare și hemoragie internă... Și de-asta o murit un cetățean. Murind cetățeanul, ei o spus : „Domne, stai puțin, că nu e bine”. Și o adus cobai și o injectat și o murit și cobaiul... La analiză... o ieșit leptospiroză. Și o început să ne aducă la spital.

V-au dus și pe dumneavoastră la spital ?

Da, la Constanța la spital. Ajunseseam vreo 300 acolo, cu febră tifoidă și leptospiroză. O pus gratii la geamuri. În fine. Când ne-am dus acolo la spital, unul o luat cu el din colonie o bucată de mămligă. Mămliga era... cum să vă spun eu ? Neagră. Nu știu cu ce dracu' să asemăn eu mămliga aia, da' era neagră. Cam din mei cred că o făceau, dacă rețin eu bine. Și când ajungem la spital... vădăștia mămliga și într-o jumatate de oră mămliga aia a făcut ocolul spitalului. Ei au zis că din cauză că o venit șobolani și o mâncat din mămligă ne-am îmbolnăvit. Bine, că noi mâncasem mămligă de-aia până atuncea... „Mergem să vedem și noi unde stați și cum s-o luat boala...” Eram sub supravegherea penitenciarului de la Constanța și o venit comisii de doctori de la spitalul

unde eram noi internați și din Direcția Generală a Penitenciarelor. Și ne întreba : „Dumneata de unde ești ?”. „Păi, din pavilionul 1.” „Din pavilionul 2.” Pavilionul 1 și 2 erau niște barăci fără acoperiș. Iarna bătea vântul pe sus, pe acolo de înghețai... Când intrai nu te descălțai, fiindcă înăuntru era ca și afară. Ca să vă dați seama cum era în colonie, vă spun... Deci, un tractor cu șenile, cu un car unde erau puse niște butoaie cu mâncare pentru cei de la câmp, s-a împotmolit în poartă. Deci, pur și simplu, cu șenile cu tot, și nu s-a mai putut mișca... O luat niște căruțe și s-o încărcat mâncare să o ducă la câmp. Și când o venit medicii și o văzut ce pavilioane sunt acolo... Când s-o dus la bucătărie și o văzut ce era acolo, când o luat-o șobolani la fugă printre ei... o rămas trăzniți. Și o venit înapoi. „Domne, acolo ați stat ?” „Păi, unde în altă parte ?” Deci astea au fost în '60, toamna, când s-o declanșat chestia asta... Și după ce am venit de la spital, ne-o făcut un fel de baracă separată, unde stăteam noi, ăștia cu leptospiroză și cu febră tifoidă. Ei, da' o început cei cu leptospiroză să își piardă vederea și atunci ne-o dus la Văcărești, la spital. Boala revenea și atunci s-o constatat că de la un medicament care s-o dat, nu îmi vine acuma în minte numele lui, s-o considerat că ăla e de vină și a fost retras.

Și am stat la Văcărești până în '61, când am venit înapoi în Balta Brăilei. Și am fost pe la Strâmba, Stoenеști, Salcia, Grădina. În '62 ne-o dus iar la stuf pe bacul 4 de la Periprava. Și acolo m-am întâlnit cu unu', Titi Moldovache, din Hanul lui Conache⁶. Și ăsta zice către mine că să evadăm. Zis și făcut. Am evadat...

Când ați evadat ?

Am evadat pe 19 iulie '62. Să vă spun cum... Ei trebuia să facă un șanț pe lângă dig pe la Periprava, Vâlcov. Veneția românească... Așa. Noi eram o echipă care tăiam stuf înainte și ei trebuia să vină să facă șanțul de secăt. Noi avem decât un gard în spate și în față era câmp liber și stuf... Era Balta Șfistoaca. Și am făcut niște intrânduri așa prin stuf, cum ar fi, un fel de bucle așa. Eh, la 5 se încheia lucrările, da' noi la 16.30 dădeam încetarea. Militari fumau o țigară, mai stăteau de vorbă. Noi ne întindeam, scoteam obielele să stea să se usuce oleacă. Și în timpul ăsta noi discutăm : „Măi, Titi, noi trebuie să ieșim din cordon, da' când ei o să dea adunarea, o să ne vadă lipsă și trage racheta”. De acolo, de la noi, la centru' Periprava era cam 1 kilometru. „Deci trebuie să vină ăia de acolo, să-i ia pe ăștia să îi ducă și după aceea să încercuiască zona din care or să creadă ei că noi n-am reușit să ieșim.” Noi eram bacul 4 aici, era bacul intelectualilor ceva mai încolo... Ei, ne-am încălțat și am luat-o frumos pe un șanț, prin stuf, și am ieșit într-un lan de porumb. Când să ajungem la digul de la Șfistoaca... iacătă brigada cealaltă, de intelectuali, dar norocul nostru o fost că tocmai făcea cotul. Am mai stat oleacă și am trecut în balta Șfistoaca. Când am ajuns acolo am mai mers puțin... când am văzut racheta trasă... I-am zis lui Titi : „Fii atent, să ocolim acuma comuna C.A. Rosetti și să intrăm spre pădurea Letea”. Pădurea Letea este monument natural, că e de stejar, și nu s-a mai văzut stejar în Deltă... Și, domne, ne-am cam rătăcit noi... Da, da' am reușit să ieșim mult-mult de unde o scotocit ei. Și noaptea ei o lăsat posturi fixe...

Dar cum v-ați ghidat ?

Luna și cu soarele... Ei, și apăi știam noi că de pe dig vedeam comuna și știam cât ar trebui să mergem... Și zic : „Fii atent ! Ei trebuie să fumeze, că sunt în țarc, și stăm să vedem că cred că o să se întâlnească să mai stea de vorbă”. Și într-adevăr, nu am stat

6. Localitate în județul Galați.

un sfert de oră și numa' vedem un chibrit... A aprins țigara celălalt, s-o întâlnit, s-o dus înapoi spre posturi și noi am trecut printre ei... Și am ajuns la o comună, da' nu mai îi rețin numele... Și noi am evadat joi seara și ei ne-au prins luni... Și am avut noroc că ne-au prins grănicerii, pentru că cracul Sulina era navigabil și acolo făceau grănicerii... Deci ieșisem mult din zona lor, căci seara, când trăgeau rachetele de retragere, vedeam unde suntem noi și unde sunt ei...

Dar cum v-au reperat grănicerii ?

Ah, ce s-a întâmplat... Vă spun. Noi ne-am dezbrăcat, că trebuia să trecem cracul Sulina, și luasem și niște indispensabili noi. Îi uzi, le legi aicea la picioare și le iei așa cu deschizătura pe tine, și îi trântea în apă și se umfla craci aici ca un colac. Și pui un crac la o subsuoară și unul la o subsuoară și aici pui deschizători... Eram noi obosiți, da' știam că nu îi greu să treci... Primisem un pachet atunci, în '62, și nu am luat cu noi decât bomboane. Domne, și când am ajuns eram epuizați, că numai în apă am stat... Și am ajuns dimineața într-un câmp liber și am intrat într-un stuf. Prinseam seara o găscă, îi scosesem ficatul la o gură de foc și l-am mâncat gol. Și am luat o bomboană, ne-am scos hainele, le-am pus la uscat și am dat peste un fel de bordei de săteni. Am intrat acolo și am găsit două pere. Niciodată n-am să pot să spun... și nu există cuvinte care să spuie cât de dulci erau. Eu o pară, el o pară... Și o apărut un civil cu coasa și un băiat. Ei erau anunțați că suntem evadați și o vrut să vie spre noi. Eu m-am îmbrăcat, am băgat mâinile în buzunare și am zis : „Dacă vrei să îți steie bine, stai cuminte”. Ei s-o întors și o luat-o spre comună. Și am zis : „Măi, Titi, până când o ajunge el în comună, hai noi să o luăm pe drum și după aceea să intrăm în baltă”. Așa am făcut. Și nu vă spun că am dat peste un canal și odată o trecut o barcă pe lângă noi... Ne-am băgat sub apă și nu ne-o văzut, o trecut. Domne, da' era niște lipitori verzi, nu mai groase decât țigara... da' iuți ca mama focului. Și când venea... dacă nu băgai degetele imediat s-o prinzi se lipea... Și cât am stat acolo s-o lipit dracului și după aceea ne-a rupt... Ne-a rupt, că nu s-a mai dezlipit, și la cât eram de slăbiți atât ne mai trebuia, să ne mai ia și sângele... În fine. Când am luat-o noi prin canal, ne tot uitam să vedem unde e ăla, cât e de departe și cât putem noi să mergem. Și cum ne-am uitat, am văzut un punct trigonometric, înainte de a ajunge spre cracul Sulina... Și acolo era un om care se uita cu un binoclu și ne-o văzut. Și am zis : „Băi, Titi, hai să intrăm în baltă, dar fii atent, dacă te somează... te întorci cu fața, pentru că altfel te împușcă în spate”. Că așa era dat ordinul, să ne împuște dacă ne găseau. Domne, și n-am mers 50 de metri și am auzit : „Stai !”. Ne-am întors. 2 grăniceri. Ne-o scos afară, ne-o legat și o anunțat că ne-o prins. Am stat vreo două ore și o venit de la colonie locotenentul-major Ianițiki⁷, ajutor de comandant, iar comandant era atunci Fecior⁸. El o vrut să ne ia, da' un căpitan de grăniceri a spus : „Nu, nu. Vi-i predăm la colonie”. Ne-o pus într-o remorcă și ne-o dus.

-
7. Ianițiki, locotenent-major de Securitate, adjunct al comandantului lagărului de la Periprava. Un ins „fioros”, care venea de la Salcia, unde fusese supus unei anchete fiindcă omorâse deținuți. Doina Jela, *op. cit.*, p. 141.
8. Ion Fecioru, născut în 1928 în Cucerdea, Mureș. Comandant la Poarta Albă (iunie 1953 – ianuarie 1955); formațiunea Borzești (1956), formațiunea 0830 Periprava (octombrie 1960 – septembrie 1963), formațiunea 0319 Giurgeni (ianuarie-aprilie 1967). Doina Jela, *op. cit.*, p. 116; AANP, dosar FN, 1967-1968, vol. I-II; dosar 312 A; dosar Inv. nr. 25-1956.

Ați fost pedepsit pentru evadare ?

Da. Am ajuns la colonie, după care... izolare. Celula era 2 metri pe 3 și în fiecare seară ni se turna câte un hârdău de 50 de kile cu apă. Era pământ pe jos, da' când turnau apa aia... Și seara îți dădea o pătură... Noroc că era cald, că era iulie-august. Da' ce era rău că ne-o pus lanțuri la picioare și numai cu două verigi... și mi-au agățat de ele o greutate cam de 7-8 kilograme. Și după 20 de zile o venit și ne-o tăiat lanțurile, pentru că se infectase... Deci nu mai ieșea bocancul din picioare... Și când mi-o tăiat lanțurile... s-o luat cu totul de la picior...

Ce vă dădeau de mâncare cât ați stat la izolare ?

Păi, în primele 10 zile am mâncat așa : 100 de grame de pâine, jumătate de turtoi... tot din mămăligă făcut, așa, o cană de o zis că îi cafea, da' era un fel de surogat, și apă că aveam și jos. Deci asta am mâncat în primele 10 zile. Și, după 20 de zile, când mi-o tăiat lanțurile, m-am prins de un perete, că mi se părea că sunt prea ușor... Și doctorul a avut curiozitatea să mă cântărească. Am avut atunci 38 de kilograme. Așa. După aceea nu mi-o mai pus lanțurile, m-o bandajat și el acolo la picioare cât s-o putut... Și după vreo două zile, ne-o băgat pat în celulă, dar tot venea să toarne apă pe jos. „Măi”, zic, „ăștia nu s-au lăsat de obicei”. Și am început să bat în ușă și zbieram. „Ce-i, domne?” „Păi, îi praf și nu am cum să mă plimb.” „Băi, ăsta o luat-o razna.”

Ce să vă mai zic ? După izolare ne scotea să ducem vintrele (cu sensul de excremente – n.n.) afară... Cei care erau la capătul izolării erau inapți... și nu mai mâncau nici turtoiul ăla. Și când ieșeam afară era un car cu niște boi acolo, cu care duceau turtoiul și cărau apă, și mai luam noi câte o bucată de aia de turtoi, o băgam sub zeghe și apoi o mâncam. Și câte o gamelă de arpacaș, și domne, în două luni am ajuns la 87 de kilograme, îmbrăcat. Îi auzeam : „Dă-l dracului ! ăsta moare, tu nu vezi ce umflat e ăsta ? Se duce naibii”. Ajunsese la colonie, la Grind, că Botez gata, s-a dus. Așa.

Dar nu v-au judecat pentru evadare ?

Ba da. Deci am trecut de aia, m-am vindecat și ne-o dus la proces la Tulcea pentru evadare. Prima dată a spus președintele : „V-ați dat seama că creați probleme la gărzi ?”. „Nu i se poate imputa la gărzi, că ei era în spate ori în față, aveam tot câmpul de stof. Deci nu i se poate imputa.” „Bine, dar de ce ați evadat ?” „Păi, domnule președinte, după 7 ani, nici o scrisoare, nici un concediu... e prea mult.” Au început să rădă ăia. „Ei, câte 3 luni de zile.” Ne-a mai dat 3 luni în plus la pedeapsă... 3 luni la 15 ani...

În '63 s-o făcut un fel de verificare a dosarului și striga : „Botez !”. Și tu spuneai : „Botez Toader, baraca... mama, tata... nu știu ce, atâția ani condamabili. 15 ani și 3 luni.” „Nu mai ai 3 luni, că s-au grațiat. E, nu mai sunt, nu mai sunt...”

Tot în '63 ne-o dus la colonia Luciu-Giurgeni și, de acolo, în aprilie '64, ne-a adus la Strâmba. Atunci, în aprilie '64 o fost un lot mare de eliberări... cam 14.000. Adică am aflat din *Scânteia*, când s-o dat decretul 411, că spunea : „Practic, până la 23 august, toți deținuții politici vor fi eliberați”. Noi până atuncea eram delicvenți... „Până acum s-au eliberat...” și spunea căți ieșiseră, și se eliberaseră vreo 14.000 și nu știu cât...

Pe noi ne-au strâns la Salcia 970 de inși care mai rămăsesem în Balta Brăilei Mari. Eu pe 21 iulie trebuia să mă eliberez. Eram în penultimul lot. Deci după mine mai era un lot de 70 și ceva...

Și trebuia să mă eliberez, și la vreo două zile mă chemă unul Biscăreanu, procuror. Și când veneau civili, noi spuneam : „Liniște, că o venit domnul inspector”. Spun :

„Domne inspector, eu nu am făcut cerere de revizuire, de grațiere, eu am de făcut cam 15 ani...”. „Nu ai să faci 15 ani, dar n-ai să ieși afară...” „Păi, care îi motivul?” „Păi, ai 3 luni...” „Dar, domnu’ inspector, mi s-o spus că ălea s-o grațiat.” „Nu, că am întrebat la Tribunalul de la Tulcea și nu e nimic în dosar...” În fine. Și am rămas singur în colonia Salcia și am mai stat cu dreptul comun până pe 4 octombrie...

Cum a fost în cele 3 luni cu deținuții de drept comun ?

Domne, nu te poți acomoda cu ei... Îs vulgari. Dar eu, fiind fost deținut politic... aveau un respect, așa...

Vă mai amintiți momentul eliberării ?

Păi, pe 4 octombrie '64. Mi-o dat bani de tren... 3 lei 50 era cursa până la Brăila. Ce să fac ? Am scos bilet și am luat un pachet de țigări Carpați, că nu aveam altceva... Când o venit controlorul... te cunoștea... cu părul tuns, după haine. „Biletul.” Dau biletul. „Domne, de ce ați mai scos ?” S-o dus el în oraș și s-o întors înapoi. M-a chemat afară, că avea el un compartiment. „Haideți să bem.” „Domnu’, nu vă supărați, eu n-am băut 7 ani... nici n-am văzut. Nu merge...” „Dar un pahar de bere ?” „Păi, un pahar de bere poate merge, dar restul nu merge.”

Cum v-a întâmpinat familia când ați ajuns ?

Bine... Am ajuns acasă. Ei nu știau că vin. Știau că am evadat, că fusese unul Mocănașu din Vaslui, are o moară pe aici la vale... Și m-am întâlnit cu un băiat de-al lui, Mitică Mocănașu, acum îi pe la Iași, avocat... și el i-o spus la un frate că Titi s-ar putea să vină mai târziu, că o evadat și bine că o evadat... Și s-o dus vestea pe la rudele mele, pe acasă... Mă rog, dar eu nu eram tâmpit să mă duc atunci când am evadat acasă, că granița, casa și rudele erau primele care erau suspectate... În fine.

Ați reușit să vă găsiți un loc de muncă ?

Da, m-am angajat în servicii la SMT și am plecat în '68, că am intrat la școala agricolă ca maistru control practic. Și în '69, toamna, m-am dus la Galați, la Combinatul Siderurgic Galați. Și acolo m-am dus din nou să formez o organizație, da' de data asta nu m-au mai băgat la organizație... Deci eu am fost condamnat cu articolul 209, partea a doua, „crimă de uneltire contra orânduirii sociale de stat”. Era pedeapsa 15 ani, 25 cu circumstanțe agravante și puteam merge și la moarte. Ei, da' acum m-a băgat la complot...

Și cu cine ați organizat de data asta ?

Păi, de data o fost vreo 3 maiștri de la Galați, din Bălteni⁹.

Și cum ați fost descoperiți ?

Păi, un văr de-al meu, Niculae Butnaru, era secretar de partid la primăria din Bălteni. Și eu m-am dus acolo să văd cum se prezintă muniția și armamentul gărzilor patriotice... Și și-a dat seama... I s-a părut lui dubios că am stat vreo 2 sau 3 zile prin Bălteni. Și luasem legătura cu Ropceanu, care fusese fugar, cu Vasilică, care fusese și el împotriva regimului...

Văru' ăsta ne-a spus și așa a început Securitatea să intre pe fir, la Bălteni, la Galați, și au început să îi adune... Când m-o arestat pe mine, marea majoritate erau deja arestați. Pe 5 decembrie '69 ne-o arestat pe mine, pe frate-miu, Ilie, și pe un văr de-al meu...

Cum s-a realizat ancheta ?

Am făcut ancheta de pe 5 decembrie '69 până în mai '70, când ne-o dus la București, la Rahova. Anchetatorul era colonel Dumitrescu, dar era civil. În fine. O început ancheta... că am vrut să aruncăm combinatul în aer. „Domne, dumneavoastră ați fost vreodată în combinat? Combinatul nu aparține de comunism? L-o făcut oameni ăștia, ei o muncit acolo... Și știți cum muncesc? Duceți-vă cu 3-4 zile înainte de salariu și vedeți că mănă cartofi și stă la forjă, domnule colonel. La forjă! În față la forjă, în chiloți... Și mănă cartofi!” Bine, la un moment o început să îmi facă o socoteală, că eu aveam 1.600 și 1 leu salariu, că eram în siderurgie, iar construcția de mașini avea 1.100 și 1 leu... Și eu spuneam că nu îmi ajung bani... „Păi, cum?” „Faceți dumneavoastră socoteala.” „Ieși tu?” „Da, domne, o dată pe săptămână, ies cu soția la o bere.” „La un film?” „Da.” „Bun.” „Puneți acolo. Cât îi?” O făcut socoteala. La două săptămâni n-o mai avut bani.

Care era diferența dintre anchetele din '54 și cele din '69 ?

Era distanță mare. Se purtau civilizat. Ei, cei noi ne mai amenința, dar la mine nu ținea... Într-o zi m-o făcut porc. Și i-am zis: „Domnule colonel, știți cum facem ancheta... Eu pot refuza să vorbesc, dar nu merită ca un colonel, cu atâta stagiu în anchetă, să vă refuz. Dar poate să stea avocatul aici la masa asta în colț și eu dincolo, da' nu cred că îi frumos. Aia e. Bun”. Și o durat ancheta până în mai '70.

Vă ancheta zilnic ?

Zilnic. Dar i-am spus odată: „Domnule colonel, n-am furat ceva și îmi puneți în cărcă mai multe. Sunt împotriva comunismului și am și scris. De ce? Ce-i comunismul? Ce-o dărâmat? Ce o depersonalizat? Tot, tot”. De multe ori zicea: „Las-o mai pe ocolite”. „Domne, ce dracu', crezi că îmi dă mai puțin?” Am pus pariu cu el pe 50 de țigări. El spunea că îmi dă 15, eu ziceam că îmi dă 20, cifră rotundă. „Domne inspector, v-am spus, problema e cât îți dă și cât faci. Când faci jumătate din ce îți dă, nu-i așa mult... Ei, și cum trec anii... Primi 5 și ultimi 5 nu îi socotesc... cei la mijloc... vedem noi cum o fi.”

Și într-o zi, după ce am terminat ancheta la Galați, ne-o dus la Rahova. Acolo, într-o zi, era unul în civil... o ajuns el directorul general al anchetelor pe țară. Vasile¹⁰ și nu mai știu cum îi mai spune... Apare în „Memorialul durerii” și spune ce vrea el... Și Dumitrescu mi-a spus: „Vezi că vine directorul general al anchetelor pe țară. Să discuți cu el cum ai discutat și cu mine”. În fine, mergem la proces.

Procesul a fost cu public ?

Public, dar tot majoritate, dar cu cei invitați dintre primi. Că ei mergeau pe chestia asta. Pedepsele sunt pedepse, dar dacă în fața instanței ai spus că ai greșit, chestii și nu știu ce... e bine... Și de-aia mie mi-au dat ultimul cuvântu', că o fi zis: „Dacă ăsta e primul, după aceea ăștia ce o să zică”. În fine...

Vă mai amintiți numele procurorului, al președintelui ?

Ooo, procurori au fost 2. Nu le mai țin minte numele, da' sunt trecuți în acte... Da' pe președintele tribunalului l-o chemat Sitaru¹¹.

10. Vasile Gheorghe, șeful Direcției Cercetări Penale în Departamentul Securității Statului. Șef al Direcției a VI-a cercetări penale. Lucia Hossu-Longin, *Memorialul Durerii. O istorie care nu se învață la școală*, Editura Humanitas, București, 2007, p. 395.

11. Este posibil să fie vorba despre colonelul Valeriu Sitaru, care a funcționat la Tribunalul Militar București în anii '80.

În boxă câți erați ?

Vreo 16.

Și câți martori au fost ?

Au chemat vreo 42 de martori, majoritatea dintre foștii deținuți. O chemat din foștii deținuți că voiau să dea impresia că eu am pus la cale organizația încă din timpul pușcăriei. Cum m-au întrebat : „Ce ai discutat cu cutare ?”. „Eu am discutat cu mulți, dar nu le știu numele. Ne-am manifestat tot timpul împotriva comunismului, nu îi ceva secret. Și dumneavoastră vă spun și acuma...” „Da, da’ cu mine nu faci politică, propagandă.” „Păi, nu.” În fine. Și o fost martor al acuzării, văru’ ăsta, Niculae Butnaru. La Brodoca are casa... Și un frate de-al lui o fost martor... „O zis că vrea să dărâme comunismul.” „Domnule, dar nu e nici o problemă. Și acuma aș vrea, dar cu ce ? Dați-mi baza materială.” „Bine, vreo întrebare ?” „Întrebați-l cât timp am stat de vorbă ?” Răspunde vărul ăsta : „Cam 1 minut în fața unei brutării”. „Și în timpul ăsta am spus toate astea ? Eu nu contest”, zic, „am spus-o și o spun oricând”. În fine, o plecat...

Un episod interesant în cadrul procesului... A venit unu’ nou, ca martor, i-am uitat numele, da’ avea pașaport... A intrat, a salutat boxa și s-a dus la masă. Îl întreabă avocatul : „Dumneavoastră ați declarat că domnul Botez este un om intratabil ?”. „Domnule președinte, vă rog să mă iertați, am spus că îi incoruptibil, nu intratabil.” La plecare o venit iar lângă boxă, o salutat și a plecat. A fost un gest de mult curaj...

Cum a reacționat publicul ?

Nu se manifestau zgomotos în tribunalele populare, mai ales că erau și părinți, și frați, și toți.

Cât a ținut procesul ?

O ținut vreo 3 zile. Bineînțeles că rechizitoriul’ o fost un dezastru. Dușmani înrăiți... Mai ales eu eram cel mai înrăit... Bine, eu nu am protestat.

Ce pedepse au primit cei din lot și ce pedeapsă ați primit dumneavoastră ?

Eram în Rahova când ne-a anunțat pedepsele. La unu’ i-o făcut injecții... când o auzit 18 ani. Eu am luat 20 de ani, frate-miu a luat 16, unu’ 8 sau 9, au luat mai mulți 8 ani... Erau bătrâni și așa, trecuți de 70 de ani, făceau o treime din pedeapsă și ajungea.

Vine colonelu’ Dumitrescu. Zic : „O venit pedeapsa... 20 de ani. Cifră rotundă. Luați față ce facem cu pariul ? Pariu de onoare...”. Ei, da’ parcă le dădea de la el. Tot din rație... Și a zis că îmi dă 10 țigări pe zi. Și am spus : „Domnu’ colonel, eu nu iau 10 țigări”. „Dar cum ?” „Un șef de stat nu fumează 10 țigări.” Mai ales că venea ei să îți aprindă... De altfel, nu fumam prea mult, dar le strângeam, că știam că atunci când te duci la penitenciar, țigările valută forte era, deși, nu făceam noi schimb pe pâine sau saltele, că era, cum să spun, jenant să faci chestia asta. Dădeai, fumai mai puțin. Și 20. 20. Bun. Ajungem la... „Dar declari că îi e în regulă.” „Nu declar.” Avocatul din oficiu declara recurs. Când ne-am dus la recurs, la recurs era președinte un gheeneral. Și spuneai domnule președinte. „Acceptați recursul ăsta ?” „Îl accept.” Procurorul era unul din cei 2. Și am zis : „Domne președinte, ar fi un motiv să recuz, fiindcă domnul procuror o fost și în instanță de fond și de aia problema asta”. N-o avut de lucru să îmi spună cum ne-am permis să luptăm împotriva țării, țărișoarei mele. „Domnule președinte, vă rog să mă iertați, dar nu i-am făcut țărișoarei. Eu o știu de țară mare. N-am făcut eu declarație că avem probleme de frontiere.” Făcuse Ceaușescu puțin înainte, că n-aveam,

exact cum o făcut și domnul Constantinescu pactul cu Ucraina. Și, domne, am plecat prin decembrie. Deci procesul o fost în mai, 20 și ceva mai. S-o amânat din cauza inundațiilor din Moldova și n-au putut să aducă martori și am început în iulie. Nu mai rețin data. Ei, mi-o anunțat pedeapsa. Și am mai stat la Văcărești după recurs până prin decembrie.

Cum erau condițiile la Văcărești ?

La Văcărești era celule obișnuite. Tot aglomerate. După aceea o fost Văcărești tranzit și trecea mai mulți. Apoi la Aiud. La Aiud am stat ceva în carantină. Ne-a băgat pe Zarcă.

Cum arăta Zarca ?

Zarca... Cum să spun ? Este o închisoare. Zarca este un cuvânt cred că turc, care înseamnă „umed”¹². Jos avea un subsol care era plin cu apă și nu mai era locuibil. Era celule la parter și la un etaj. Erau celule în care se punea 4 paturi, două la perete aici și două la perete. Acolo se lucra la lădițe pentru zaruri, biscuiți și la elastă. Elasta era un fel de dormeze. Noi împlTEAM niște arcuiri, de diferite dimensiuni, care se capsă. Și am lucrat acolo... Și am făcut și la Aiud izolare destulă.

Din ce motiv ați făcut izolare ?

Păi, motivul... Să vă dau un caz. Eu eram șef detașament și, ca dracu', n-aveai voie să treci de la o masă la alta. Și venea deținuții noi și trebuia să le arăți cum se leagă, cum se bagă un arc, cum se scoate un arc, cum se capsează. Și un prost de caraliu de acolo mi-o făcut raportul... 10 zile izolare.

Eu în perioada asta aveam drept la un pachet la 3 luni și la cumpărături din 10% din ce ne dădeau ei, adică 100 de lei la 3 luni. La pachet nu prea scriam eu, că știam acasă care era situația, părinții bătrâni, și eram 2 acum, și eu și fratele... Să trimită pachet la 2 era greu. Dar, într-o zi vine și îmi spune că mi-a venit pachetul. În timpul ăsta îmi face raport și mă duce la șefu' de secție, unu', Bolduro, un locotenent care avea un ginere caraliu, dar nu pe Zarcă cu noi, ci aici la fabrică. Și eu nu voiam să returneze pachetul, că după aia de acasă credeau că evadasem iar și de acolo... Cu 3 zile înainte de a ieși din izolare vine ăla care era cu pachetele : „Botez, cui să îi dăm pachetul ? Dați lui frati-miu !”.

Dar să vă spun cum m-am întâlnit iar cu Tudoran... Într-o zi eram la izolare, tot aici la Zarcă, dar, cum se spunea, era o perioadă de deconectare... Mă plimbam prin celulă. Eram cu un machedon, unul Mitrea... Și deschide ușa. Era ajutorul de comandant Tudoran și în spatele lui un maior, o gloabă cât ușa aia... Și care era tâmpenia ? Când treceai la izolare, îți lua echipamentul tău și îți dădea echipamentul care îl purta toți. Și dacă aveai bocanci, talpa era luată, toate alea era de lemn, cuiele erau în talpă... Și îi reproșez : „Domnule comandant, bine că ne-ați luat hainele, bocancii ăștia... Da' scrie în regulament că trebui să am și cuie în talpă ?”. Se uită la mine. Maiorul : „Domne, dumneata nu ai mai făcut pușcărie ?”. Zic : „Ba da”. „N-ai fost la Gherla ?” „Da, domne.” „Dumneavoastră sunteți eroul... Cum dracu' de nu v-a omorât nimeni până acum ?” A șuiert și a plecat... În altă zi, ne scosese la percheziție. Dar percheziția cum era... Zarca asta era un hol lung, celule pe o parte și aici peretele... Și trebuia să stai cu

12. Conform DEX, cuvântul *zarcă* provine din limba maghiară, *zárca* = „carceră”.

fața la perete și înăuntru să vină să facă percheziție. Apare Tudoran. Îl făcuseră locotenent-colonel. „Hăă, tu, Dumnezeu!” Eu mă întorc și spun: „Domnule colonel, de ce nu puneți mâna pe ciomag ca la Gherla și să omorâți oameni, domne?” Domne, s-o dus ca din pușcă. Astea două întâlniri l-am avut cu fostul locotenent Tudoran de la Gherla, care acum era ajutor de comandant, maior și apoi colonel la Aiud. Cred că o ieșit la pensie locotenent-colonel...

Cum a fost alimentația în această a doua perioadă ?

Acceptabilă. Păi, de pildă, erau și paste. Arpacașul era nelipsit, mai era fasole, cartofii... mai curați, ca să zic așa. Carne ne dădeau rar. Mâncarea se mai compensa cu suta de lei pe care o făceai. Eu o făceam la 3 luni, că eram recidivist. Față de prima perioadă era mai bine. Mai erau puțini și din ăia vechi, care fusesem atunci, și când povesteam cum o făcusem noi... Frati-miu avea obiceiul să spună: „Aicea e grădiniță față de cum ați făcut-o voi”. Am avut dreptul și la vorbitor... O fost o dată taică-miu, o dată o sora de-a mea.

În martie 1977 v-a prins cutremurul ?

Da, desigur. Eram în spital. Bine când s-o dat cutremurul... o întins-o caraliu' care era acolo. După ce s-o terminat, ei s-o dus repede să deschidă celulele... Și a doua sau a treia zi, o venit și ne-o dat o carte poștală să scrie fiecare acasă că îi sănătos. Deci a fost un gest uman. La comanda închisorii venise un colonel Traian Moldovan¹³, care nu era din cadrele Securității și probabil că nu era învățat cu chestii din astea.

Când v-ați eliberat ?

În 21 iulie '77. O început cu eliberările cam din '74, și prin '76 mai rămăsesem 34 de deținuți... În 20 iulie, ne-o scos să ne ducă la masă și nu ne-am mai dus înapoi. O spus: „Domne, mergeți și vă luați ce aveți acolo jos, da' lăsați acolo sulurile, capsatoarele, ce mai aveți acolo”. Ne-a chemat a doua zi de dimineață, ne-au îmbrăcat civil... Toți au trebuit să treacă pe la ofițerul politic, un maior Lazăr, da' mulți, cum se grăbeau, n-au mai ajuns pe la Lazăr. Și ți-au dat ce ai avut, și mi-o dat și banii, din cei 10%. Eu am venit după vreo 7 ani lucrați cu vreo 8.300 de lei.

Apoi ne-o scos câte 5-6 pentru că venea un milițian de la postul de miliție, care trebuia să ne ia să ne ducă acasă. Frati-miu avusese 12 recăderi în hepatită și era dus la spitalul Văcărești. Și, până să ajungă milițianul care o fost trimis de la Laza¹⁴ să ne ia pe noi, o venit cel de la Galați și m-o luat el. Tot cel de la Galați l-o luat și pe frati-miu și ne-o dus pe amândoi la Galați. Și în Gara de Nord ne-am întâlnit și cu ăla de la Laza. În fine. Ajungem la Galați, a doua zi ne pune într-o mașină cu milițianul de la Laza și ne-o dus la Securitate la Vaslui. Acolo am dormit o noapte, la „Lunca”, aici, unde acuma e „Europa”, că au făcut un restaurant. Aici, lângă biserica Sfântul Iosif. M-am întâlnit și cu un căpitan de pe vremea aia, Lițoiu, care era din Valea Târgului¹⁵, de aici... Și a doua zi ne-o dus acasă colonelu' Coman. Și mergând pe drum: „Vezi, că... dacă se mai întâmplă ceva... acum trecem cu mașina...”. Și am zis: „Domnule colonel, stați puțin !

13. Traian Moldovan, colonel, comandantul Penitenciarului Aiud în perioada 1973-1978. Andrei Muraru, *op. cit.*, p. 102.

14. Localitate în județul Vaslui.

15. Localitate în județul Vaslui.

Eu am garsoniera la Aiud... Eu nu am făcut cerere nici de grațiere, nici de nimic. Am pedepsa pe care o am. Să nu vă așteptați că am să vin cu tava de angajament...". În fine. Ne-o dus acasă.

Ați reușit să vă angajați din nou ?

M-au încadrat la IMI, la Întreprinderea de Materiale Izolatoare Vaslui. Asta o fost sâmbăta, când am ajuns, luni m-am dus la directorul comercial Ignat Ștefan. „Sunt cutare, domne, eu am făcut pușcărie.” „Și mă tem că nu politic?” „Ba politic am făcut-o. Am vrut să împușc republica, dar nu a mers. Asta este situația, dar eu nu fac politică aici. Eu vin să am un salariu și să muncesc pentru el. Restul ce trece de fabrică e altă poveste.” Și am stat până în '87 acolo, până s-o restructurat posturile.

Erați supravegheat ?

Da, fără discuții. Eram supravegheat tot timpul. Și veneau și mă chemau. Cum veneam de la servicii mă duceam la Securitate. Și m-o chemat până în '89, până la un moment dat când am zis : „Domnule, nu se mai poate. Știți ce ? Dați-mi un mandat de arestare pe o lună, terminăm ori o prelungim și o dăm naibii. Că eu nu am două servicii. Eu o mint pe soția, ba că vin că nu știu ce s-o întâmplat, ba că nu știu ce...”. Nu mai vorbesc, de pildă, că era secretarul de partid, Gheorghiu, și venea și îmi spunea : „Băi, nea Titi, aseară am fost la cutare sau la cutare. Întreba ce mai faci”. „Ce să fac, domne, lucrez.” „Da, domne, da' ei zic de mata că faci...” „Domne, spui mata așa, dar când ieși afară eu știu ce faci?” Sigur că am avut de aici informatori... Și am modificat puțin în casă, că aici a fost dormitor, și holul unde am fost prima dată era bucătăria. Și când am modificat, am spart ușa de acolo, și când am reparat, un băiat de aicea o dat jos sub calorifer o găsit două fire... Eu nu am mai mers să văd unde se duceau. Când o venit să repare siguranța în sufragerie, unde am vrut să băgăm priza, au zis : „Păi, aicea sunt două fire, bre, agățate de aicea...”. „Păi, lasă-le așa și vezi de treabă.” Bine, când veneam suna telefonul : „Am ajuns acasă”.

La 23 august, când o venit Ceaușescu, veneau și se interesau, să nu plec singur... De multe ori venea maistru Eftenie : „Mergi ? Mai stai puțin și mergi cu mine cu mașina !”. Nu știam de ce, da' mai târziu mi-o spus : „Păi, matale știi de ce te luam ?”. „Păi de ce ?” „Că venea Pascu și spunea să nu te lăsăm să pleci singur...” În fine. Și o mers chestia asta până în '89, când s-o terminat cu bălciul...

Copiii sau frații dumneavoastră au avut și ei de suferit ?

Pe fosta soție o obligat-o să dea divorț, pentru că, dacă purta numele meu, nu putea să facă nimic... Frați-miu a avut de suferit prima dată de aici, când o vrut să se ducă la școala de maiștri și ucenici, și nu l-o primit până când o zis directorul : „Uite, băi, îți dau dosarul. Du-te tu la Târgoviște la școala de maiștri”. S-o dus și o făcut școala de maiștri sondori. Frații... bine, ei erau la meserie, unu' era șofer, cel mai mare, celălalt era tractorist...

Unde erați în timpul evenimentelor din decembrie 1989 ?

Eram la fabrică... și mi-o spus că l-o prins pe Ceaușescu. L-o prins, l-o prins... Dar când mi-o spus că l-o împușcat... eram tot la servicii și am spus că nu se poate. Măi, băiete, dă-o naibii ! Declari stat de drept și să împuști un om fără drept de apărare. Măi, când am văzut procesul... domnu', nu îmi vine să îl apăr pe Ceaușescu, dar o fost simulacru, domne... Și mai mult decât atât, am atras o pată, domne. Deci dărâmi un

regim totalitar, vii și te instalezi și faci un proces la care vine avocatul și îl face bâlbâit, că nu poate să spuie muncim sau ceva de genul acesta ? Și trebuia să declare recurs așa cum a declarat avocatul din oficiu și după aceea să întrebe dacă acceptă sau nu recursu'. Da' el nu și-o dat seama că dacă accepta recursul se mai lungea oleacă...

După 1990 v-ați înscris în vreun partid politic ?

Am fost la țărăniști, cred că 1 an și ceva. Având în vedere că am stat cu Coposu... Am fost la București și m-am întâlnit cu el. În fine. Și am avut o chestie care m-o deranjat, pentru că n-o fost o chestie loială... Deci, când s-o făcut discuțiile pentru alegerile din 2003 (*sic !*), am făcut aici adunarea generală, prin voturi, care să candideze... ca până la urmă să aducă pe cineva de la București. Și ne ducem acolo cu doctorul Ionisie, care era președinte, iar eu eram vicepreședinte... După moartea lui Coposu venise Diaconescu, care a fost un dezastru pentru Partidul Național Țărănesc. Și îmi spune : „Domne, dar sunteți mândri că vine cineva de la București”. Zic : „Domne, vă rog să mă iertați, eu am mai auzit chestia asta, cu mândrețea de la centru... Da' dacă nu știți, Vaslui nu mai participă la alegeri”. E, până la urmă doctoru' o insistat, că să nu fie discuții și așa și o pus pe cineva de la București. Ca până la urmă să iei de-ajuns voturi pentru Senat, iar ăia de la București să vină cu altu'. Și atunci am spus : „Domne, am crezut că este un partid drept... îmi dau demisia”. S-o și publicat în ziar. Mi-am dat demisia și am terminat povestea cu partidele. Am rămas președinte la Asociația Foștilor Deținuți Politici din România, filiala Vaslui.

Și acuma... atâta că mai stau pe-acolo, că mai vin cetățeni... De pildă, moare titularul, rămâne urmașa, soția, și trebuie să îi faci dosar, să umble... M-am dus prin sate, că mulți nici nu au știut... De pildă, una de la Bârlad, îi moare soțul în '91, și ea nu o știut ce drepturi are, că nu i-o spus nimeni. Și noi, la cei care nu aveau grefele de eliberare sau copii de sentință, făceam o cerere la Pitești, că acolo sunt toate dosarele prizonierilor, foștilor deținuți, deportați, la Unitatea Militară Pitești. Și acolo îi spunea și acolo se găsea : „de la data de... până la data de... prizonier în URSS”. Deci automat trebuie să spui : „Mergeți să vă faceți dosarele!”. Nu i-o făcut. Și o pierdut femeia indemnizația aia din '92 până acuma, 15 ani.

Vă mulțumesc frumos.

Și eu vă mulțumesc.

Petru Drăgan

S-a născut la 29 august 1929 în Sinaia, județul Prahova. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : gimnaziu. Profesia : muncitor calificat. A fost arestat în 28 decembrie 1949 pe când era în armată și condamnat la 13 ani pentru că „a dat pistoale la niște spioni”¹. A executat pedeapsa în închisorile Aiud, Jilava, Ocnele Mari. A fost eliberat la 22 decembrie 1962. La data interviului locuia în Vaslui. Interviu realizat de Alexandru Matei la 1 iunie 2007. Transcrierea, tehnoredactarea și editarea interviului – Alexandru Matei. Interviu se află în AIO-IICCR, având cotele 147, 148.

Puteți să-mi spuneți pentru început câteva cuvinte despre familia dumneavoastră ?

Părinții mei... tata, Constantin, și Maria, mama. Frați am unul pe nume Drăgan Ilie. Al doilea a fost Drăgan Costică, da' a murit la revoluție în Timișoara și a ars în crematorii atunci cu evenimentele... Mai am unul Vasile, care e în Banat, și 3 surori, una căsătorită la București, una căsătorită la Tulcea și una de 83 de ani, care e în Bârlad și care a fost și moașă la spital acolo, da' acum e pensionară.

Părinții ce proprietate funciară aveau ?

Tatăl meu n-a avut nimica. A fost copil de trupă, că bunicul murit în 1877, rămânând orfan, ei, tata a intrat copil de trupă. Și a crescut în regiment, copil de trupă. A ajuns până la grad de plutonier-major. A făcut războiul din 1916 ca voluntar. În 1944 a plecat pe front și nu s-a mai întors. Nu am avut nici casă, nici masă, vorba bănățeanului, „decât țoalele după mine”. Înțelegi? Așa că n-am avut nimic de pierdut, după cum spunea și bou' ăla de Lenin, „decât lanțurile”... lanțul sclaviei.

Înainte de venirea comuniștilor ați avut vreo simpatie față de vreun partid politic ?

Eu am avut simpatii politice liberale. În 1946, când au fost alegerile atuncea, am fost în tineretul liberal... Pe timpul ăla activam, ca tânăr, vorba aia, că fiecare aveam diferite înclinații... Atuncea am avut și primele contacte cu comuniștii... așa fizic, nu mai vorbesc verbal, căci verbal erau o mulțime... În perioada de alegeri atuncea, mă rog, când era cu lipirea afișelor, mai erau și băți pe străzi... Umblam cu o gamelă cu cocă în ea și cu o bidinea și dădeam pe gard și puneam afișe. De multe ori mă prindeau și îmi puneau găleata aia cu cocă în cap și veneam acasă mânjit tot de cocă. Mama se tot văicărea și îmi spunea că nu mă mai astâmpăr... Și, într-adevăr, a avut dreptate, că la urmă am ajuns unde am ajuns...

1. Conform fișei matricole penale din AANP.

Care a fost reacția dumneavoastră în momentul în care ați aflat de abdicarea Regelui Mihai ?

Când a abdicat Regele Mihai eram în orașul Căracal. Îmi aduc aminte... în 1947, în iarnă. Era în ianuarie, și era un afiș mare pus pe o vitrină în care era anunțată abdicarea. Într-adevăr, atunci am fost deprimat complet... M-am întâlnit cu câțiva cunoscuți care erau uteciști din ăștia, care, de bucurie, zbiera, mă rog, aplaudau... și am avut niște discuții foarte tari cu ei. „Voi ați nenorocit țara asta și poporul ăsta. Niște lichele sunteți !” Mă rog, i-am insultat foarte grav. Atuncea am avut primele contacte și cu anumiți din poliție, care era pe timpul acela de partea UTC-ului, de partea Partidului Comunist. Era Siguranța veche, că încă nu se desființase, dar printre ei era și un politruc băgat, cum se spune. Înțelegeți ? Și el îi coordona pe toți și îi stăpânea... Și am fost chemat la ei și, într-adevăr, m-au audiat, m-au întrebat... Pe o parte am negat, că n-ar fi, că o fi. Nu s-au luat chiar atunci imediat măsuri asupra mea...

A fost o deziluzie destul de profundă în momentul când am auzit de abdicarea monarhiei datorită faptului că am fost educat în privința monarhiei, să știți. Era atunci, cum vă spun, curentul ăsta naționalist, curentul patriotic, și în Țara Românească toate evenimentele erau legate de monarhie. La timp^u ăla nu cunoșteam mai în profunzime situația reală a monarhiei... După aceea, încetul cu încetul, pe parcursul anilor, mi-am dat seama și am ajuns la concluzia că, într-adevăr, monarhia a fost bună pentru țara asta, dar până la un moment... A fost bună când a apărut Carol I, Ferdinand, 2 oameni care trebuie stimați și care au rămas în istoria României ca făuritori și întemeietori ai statului român. Dar în schimb celălalt Carol... După mine... e greu să mă exprim, da' rămâne pe alții să spună mai mult...

Aveați, așadar, o atitudine anticomunistă încă de atunci...

Da. Eu nu m-am ridicat contra comunismului că am avut averi, moșii, funcții și nu m-am ridicat pentru o bucată de pâine... m-am ridicat pentru libertate, pentru dreptate. Fiindcă, în concepția mea, această odioasă organizare comunistă nu-i decât... un cancer al omenirii, care s-a instalat în popoarele ăstea datorită împrejurărilor și situației care a venit peste noi și a trebuit să ne sacrificăm ca să rezistăm. Asta este după mine lupta care ne mai rămăsese, pentru dreptate, adevăr și credința populației române. Adică nu m-a îndemnat cineva să mă ridic ca să recuperez ceva, că nu aveam nimic de recuperat, decât dreptatea, libertatea și credința. Fiindcă bunicul și tata au luptat în 3 războaie pentru cine ? Pentru neamul românesc, pentru întregirea neamului. 3 generații care ne sacrificăm... și nu pentru moșie sau pentru funcții, ci pentru dreptate și pentru libertatea acestui popor.

Și cum s-a întâmplat când ați fost arestat ?

Era în 1949², la Constanța. Eram militar în termen când am fost arestat.

Dar care a fost motivul arestării ?

Motivul ? Că aș fi vândut planul de apărare a portului Constanța și că am fi dat anumite informații despre flota maritimă militară rusească de acolo, de la Constanța, că era la dana „0”. Erau, într-adevăr, acolo niște torpiloare, vedete... Așa. Și, printre altele, am manifestări contra regimului și fac propagandă anticomunistă. Înțelegeți ? Și pentru asta m-a băgat la articolul cu „înalță trădare”. Mi s-a invocat și că am vrut să fug din

2. În 28 decembrie 1949, conform fișei matricole penale din AANP.

țară... trecere de frontieră și multe altele. Normal, dacă era după ei, dacă aș fi făcut faptele de care mă învinuiam, ar fi trebuit să fi fost împușcat. Și pentru că nu avea probe materiale, am fost ținut în anchetă 6 luni de zile, bătut zi de zi, în condițiile cele mai critice... Adică... știe toată lumea cum se petrecea ancheta la Securitate. În Constanța, Securitatea era în clădirea fostei Bănci Naționale... Acuma se găsește acolo o plăcuță care spune: „Această clădire a fost cuibul securiștilor care au terorizat poporul și au chinuit poporul român”. Pe acolo a trecut și grupul din Babadag, al lui Gogu Puiu³, partizanii aceia, majoritatea macedoneni, care au luptat... și care mulți și-au găsit sfârșitul acolo, în beciurile Securității. Acolo în fiecare noapte se auzeau văicăituri, urlete și țipete.

Cum arăta mai exact acest loc, din ce ați putut să vedeți ?

Se făcuseră în catacomba aia de acolo de jos vreo 12 celule de jur-împrejur. La mijloc era un bec care lumina prin fereștriuca de sus de la ușă și intra oleacă de lumină în celulă. Celula avea 2 metri pe 1 metru, cu ciment pe jos. O perioadă te ținea fără pat, fără hârdău de făcut nevoi... Astea erau condițiile...

Cum se desfășura ancheta ?

Ancheta, v-am spus, a durat 6 luni de zile... A început din momentul arestării, din toamnă, și a durat până în vară... Noaptea, pe la 10-11, te scotea cu ochelarii pe ochi și știu că urcam niște scări până ieșeam din subsolul ăla și ajungeam în biroul anchetatorului. Mă pune în fața unui bec puternic, îmi lua ochelari de la ochi, și el ședea în spatele meu și mă interoga. Adică, spunea ce voia el să spună și eu trebuia să recunosc. Bineînțeles că eu nu am recunoscut și pentru asta am fost maltratat... „Vrei să spui, măi, banditul ? Lasă că o să spui tu.” Și bătea din palme și în momentul ăla apăreau 2 gealați din altă parte, dintr-o ușă de vizavi, echipați. Adică cu ce echipați ? Cu bastoane, cu frânghii... Mă legau de mâini, îmi băgau un fier printre picioare, pe aicea, și legat așa mă pune pe un birou și mă învârtea... și mă bătea la tălpi, peste cap, până când leșinam. De multe ori mă trezeam supt chiuvea de apă... Pot să vă arăt... uitați aicea (arată - n.n.) un gol de la o coastă ruptă... cum mi s-a dat cu cizma... Și, după aceea, până la urmă, când vedea că nu reușește să mă facă să confirm una sau alta, mă lua și mă ducea înapoi la celulă și mă ținea acolo.

Cum era mâncarea în timpul anchetei ?

Mâncarea era totdeauna... Dacă găseam ceva în gamelă poate îmi dădeam seama ce era, dar altfel nu știam de ce era... în schimb era sărată ca saramura. Ideea lor cred că era să ne dea mâncare din asta sărată ca să putem cere apă, știind că apă nu aveam de unde. Și asta ca să te terorizeze... Și nu de multe ori renunțam... luam puțin și restul nu mai mâncam. Și răbdam ca un câine, că ajunsesem de aproape că nu mă mai puteam ridica pe picioare de slab ce eram... Ei, după un timp oarecare, m-a scos de acolo din

3. Gogu Puiu (1918-1948). Fiul preotului paroh al comunei Mihail Kogălniceanu, Constanța, legionar. A fost arestat la 4 aprilie 1947 și condamnat la 1 an de închisoare corecțională pentru crimă de înaltă trădare. A fost eliberat în iunie 1948. În aprilie 1949 a pus bazele rezistenței anticomuniste din Dobrogea și a dus o luptă de gherilă cu Securitatea. La 18 iulie 1949, la Cobadin, ca să nu fie prins de către trupele de Securitate, s-a sinucis aruncându-se pe o grenadă. Constantin Ionașcu, *Rezistența anticomunistă din Dobrogea*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2000, p. 48.

celula aia și m-a băgat în alta. Acolo aveam un pat de două scânduri și un hârdău mic, o tinetă mică, acolo la cap, în care îmi făceam nevoile. Era ceva... adică avansasem. Era un favor pentru mine că mă luaseră de acolo, din celula aia simplă, în care de multe ori era apă pe jos și sedeam ghemuit într-un colț și dormeam, ca să mă odihnesc... Și nici nu puteam să adorm bine, că auzeam că se deschidea ușa și : „Hai ! ”. Așa. Ei, când mă aduceau de acolo eram distrus complet... Și tot așa, așteptam în colțul ăla. În fine, trecând de la faza aia la faza cealaltă... era ceva, un favor, că mai speram că poate... Da' nu a fost nimic, că a urmat procesul...

Cum s-a desfășurat ?

Procesul a fost în vară, pe data de 29 iunie 1950. Am fost dus la Tribunalul Militar, de unul singur, fără nimeni altcineva, că n-a avut pe cine. Și a vrut să îmi facă ei o organizație, dar fiindcă am fost militar, nu putea să aresteze dintre ei ca să facă o organizație... Dacă eram civil poate băga și pe alții lângă mine... Dar cum nu a avut pe altcineva, am fost condamnat singur, invocând că am fost în legătură cu spioni anglo-americani.

Vă mai amintiți care era numele procurorului sau al președintelui de tribunal ?

Drept să vă spun, nu știu. Nu îmi aduc aminte cum îi chema... Și îmi pare rău că eu când mi-am scos documentația să depun actele și să îmi capăt drepturile din decretul 118, prin comisia asta care a fost la noi, a trebuit să aduc niște documente... Și am cerut la Tribunalul Militar Constanța să mi se dea copie după sentința de condamnare. Și mi s-a trimis și, într-adevăr, acolo era completul de judecată tot, cu numele fiecăruia și semnătura, da' am dat originalul la dosar. Înțelegeți ? Și până la urmă am ajuns la București să îmi capăt drepturile, cu Ticu Dumitrescu, cu Popa, cu Dan, că aicea la Vaslui nu am reușit. Și de asta vă spun că nu îi mai țin minte, că nu e 1 an, 2... Din 1950 până în 2007... sunt atâția ani de zile.

Ați avut avocat care să vă apere ?

Avocatul apărării a fost ori procuror, ori avocatul tău, tot aia era. În loc să mă apere, mă acuza mai tare. Printre altele, am negat și am spus că pentru toate acuzațiile care mi se aduc nu sunt probe și sunt înscenări ale Securității, și vor să se răzbune pe un biet om care nu are nici o apărare. Și mi s-a spus : „Nu, banditule, toate aceste sunt probe reale. Noi când aducem o probă, știm pe ce bază o aducem”. Și atunci am spus : „Arătați-mi baza, adică proba materială”. „Eu nu am dreptul să îți arăt ție baza.” Eh, și anchetatorul care era lângă mine mi-a spus : „Dacă nu ai să te mulțumești cu cât îți dăm noi acum, ai să te duci înapoi și când ai să vii a doua oară, atunci ai să recunoști. N-ai luat nimic bătaie până acum, dar dacă mergi înapoi cred că n-ai să mai ajungi aicea. Mulțumește-te și nu mai nega și nu spune că noi te-am maltratat și te-am bătut”. Și atunci am zis : „Domnilor, dacă totuși vreți să mă condamnați, gândiți-vă la mine că sunt tânăr și am și eu o viață de trăit și nu sunt vinovat de faptele care le-am făcut... Dați-mi măcar cât pot să suport...”. Și atunci a zis procurorul sau președintele, nu mai știu : „Îți dăm 13 ani”. „Bun. Mulțumesc ! ” Atâta a fost discuția.

Ce a urmat după proces ?

După aceea Bolțescu m-a dus, m-a băgat într-o cameră unde eram mai mulți, după aceea ne-a luat și ne-a transferat la Jilava, cu vagonul-dubă al CFR-ului de atunci. Nu știu dacă mai sunt vagoanele alea, dar atunci era...

La Jilava ne-a primit Maromet⁴ cu ciomegele. La intrare, îmi aduc aminte, era un fel de gang, așa ceva... Și pe o parte, și pe alta gardieni cu ciomegi, și când am coborât din dubă, ne-a luat la bătaie pe fiecare... Am încasat cât am putut și unul și altul, până ne-a băgat pe toți înăuntru acolo. Pe mine m-a băgat într-o cameră... țin minte că pe dreapta, într-un culoar, și vizavi, mai jos puțin, era camera „0”, camera morții, cum i se spunea în Jilava. Eh, acolo erau condamnații la moarte. Majoritatea din ei fuseseră partizani în munți sau colaboratori cu partizanii... Erau oameni simpli de la țară, ciobani. Unul pentru o bucată de pâine, altul pentru o bucată de caș care i-o dăduse unui trecător care i-a cerut... Și pentru asta îi băgase la colaboratori... Înțelegi?

Cât ați stat în Jilava ?

Acolo în Jilava am stat... (se gândește – n.n.) dacă m-a judecat în 29 iunie... am stat din iunie... toată vara, toamna și abia spre primăvară am fost transferat la Aiud.

Povestiți puțin despre condițiile de la Jilava !

Condițiile de la Jilava... le-a scris foarte mulți... și le vor mai scrie și le vor mai spune și alții... Era o cameră în care eram cam vreo 30-40 de oameni... Cam așa ceva. Și erau 3 rânduri de paturi din astea de lemn, care se numeau priciuri... și jos de tot, sub ele, pe ciment, și acolo încăpea oameni. Era atât de aglomerat că eram ca sardelele. Vă dați seama cât de aglomerat era dacă și jos pe cimentul ăla se ședea... Și, pe măsură ce scotea și transfera la alte închisori, se mai făcea câte un loc mai sus, și ăia de jos să urcau pe prici. Dar prima dată trebuia să o iei de jos... Erau unii care erau mai de mult, care împliniseră ani acolo...

Eh, și mi-aduc aminte că vara aceea mi-am petrecut-o la Jilava... Era foarte cald și n-aveam aer, că la geam era puse jaluzeră (sic !). Venea foarte puțin aer pe acolo și cum la ușă era o crăpătură, făceam cu rândul să tragem câte o gură de aer. Făceam un cerc, așa, și ne duceam cu rândul. Trăgeam o gură de aer, venea altul. Și cu hainele care le aveam, cu zdrențele alea, făceam mereu ventilație în cameră acolo. Și aveam un hârdău mare pentru nevoi, care n-avea capac, n-avea nici apărătoare, nimica, și fiecare se ducea acolo și își făcea nevoile când îi venea...

Pe lângă chinul ăsta mai veneau și orele de masă. Atuncea ne băga un hârdău cu ciorbă înăuntru și ne dădea un braț de gamele. Erau sparte, lipite cu săpun, cu dopuri de cârpă, ca să nu curgă zeama aia... Cam asta era vesela noastră... Majoritatea nu avem nici linguri... Mâncam, sorbeam de acolo din gamelă... mâncam ca porcii. Și pâinea trebuia să o împărțim tot noi. Ne organizasem pe grupe și fiecare luam câte o pâine dintr-aia, o tăiam felii și fiecare lua câte o felie. Și cel care tăia pâinea o împărțea, dădea la toți, și ultima felie care rămânea o lua el. Și astăzi tăiam eu pâinea, mâine tăia altul și tot așa prin rotație, ca să nu avem discuții între noi. Și, când era rândul meu, ca să nu aibă ceilalți suspiciunea că îmi iau pâinea cea mai mare, o tăiam și îi lăsam pe fiecare să își ia porția, și porția care mai rămânea o luam eu. Că era mai mică, că era una sau alta... aia era. Și dacă tăiam, tot eu aveam dreptul să iau și firmiturile care rămâneau după tăierea porțiilor. Cam asta era condițiile de acolo de la Jilava...

De la Jilava ați spus că ați fost transferat la Aiud...

Da. La Aiud am ajuns în 1950 prin primăvară, așa. Ne-a dat jos din duba CFR, ne-a pus lanțuri la picioare, ne-a încolonat și ne-a dus pe jos din gară până la închisoare. Un

4. Vezi nota 29, p. 139.

convoi de 30 de oameni, cu lanțuri la picioare... Câte o boccea în mână, fiecare cu ce avea... Se uita lumea de pe stradă la noi... iar gardienii de jur-împrejur cu puști, pistoale-mitralieră... și așa ne-a dus până la închisoare. Primirea care ne-a făcut-o acolo a fost destul de groaznică. Ne-a spus că „acolo intrăm vii, da' nu mai ieșim decât morți”. Bun. Ne-a repartizat la celule și după aceea ne-a tăiat lanțurile. Celula, de 2 metri pe 1 metru și jumătate, era așa cum sunt și cele de azi de la Aiud, de pe celular. Nu s-a modificat nimic acolo... Când am intrat... nu aveam pat, nu aveam nimic, decât dușumeaua. În schimb, pe lângă nenorocirea aia erau ploșnițe. Acum sângele care mai rămăsese în noi îl sugeau ploșnițele, nu mai îl sugea comunismul... Eh, și ne-a ținut așa până în o mie nouă sute... când a murit Stalin.

În martie '53. S-a schimbat situația din închisoare după moartea lui ?

Ce țin minte e că după moartea lui Stalin s-a îmblânzit situația în închisori... Adică nu mai eram terorizați, mâncarea începuse să fie ceva mai consistentă, ne băgase în celule niște pături și niște saltele, de formă, umplute mai mult cu pleavă... Era într-adevăr o... îmbunătățire a situației. Și eram bucuroși că aveam lucrurile astea, că aveam o pătură cu care să mă învelesc, că aveam o saltea și nu mai eram nevoit, ca înainte, să dorm pe dușumea goală și să fiu atent unde erau nodurile de la lemn ca să le evit, să nu dorm pe ele, așa. Până atuncia erau pereții de la celulă ca la măcelărie, că omoram ploșnițele, și alea cum erau pline de sânge, toți pereții erau mânjiți de sânge. În fine, atuncia, după moartea lui Stalin, a venit să ne facă deparazitarea, a început să ne dea DDT, să mai văruiască celule... și gardienii nu mai erau așa zbiri. Adică erau derutați și ei în perioada aia...

Începuseră atunci cu declarațiile politice în exterior, în afară. După aceea, încetul cu încetul, s-a îmbunătățit situația și am ajuns ca până la urmă să ne bage pături de fier în celulă, să ne pună lenjerie, saltele, mă rog, câte o pătură... ne mai schimba echipamentul, ne mai dădea zeghe nouă. Era ceva pentru mine, mă rog... Adică îmi dăduse o haină, o zeghe mai ca lumea și era mai bine. Se îmbunătățise situația. Înțelegeți ? Cam asta era.

Cât ați stat la Aiud ?

Am stat la Aiud până în... 1959 (sic !)⁵, cam așa ceva. Că după aceea ne-a luat și ne-a dus la închisoarea de la Ocnele Mari.

Asta înseamnă că în timpul revoluției din Ungaria erați încă la Aiud. Ce vă mai amintiți despre acest moment ?

Da, tot în Aiud eram⁶. Se auzea atuncia, într-adevăr, zvonuri mai multe... Se spunea că era o unitate de tancuri în apropiere, la Dej, și că o să se răscoale și o să vină să ne elibereze din închisori. Știi ? Și așteptam fiecare... Atuncia gardienii erau foarte... – cum să spun ? – retrași... Adică nu mai erau tot timpul cu ochii pe vizor să vadă dacă m-am uitat afară prin crăpătura de la jaluzele, să mă bage la carceră sau la Neagra. Numai dacă dormeam în timpul zilei mă băga la carceră... Adică ne lăsaseră mai liberi... Și așteptam... Îmi aduc aminte că atuncia eram la etajul 3 în celular și aveam o celulă pe nord. Și de sus se vedea un deal, iar pe el niște copăcei... Și cum eram în celulă mă

5. În 24 decembrie 1954 este transferat la Jilava pentru Ocnele Mari.

6. Martorul face o confuzie. Potrivit fișei matricole aflate în AANP, în perioada revoluției din Ungaria se afla la Ocnele Mari. În acest caz, percepția asupra revoluției poate să fie din perioada de după reîntoarcerea la Aiud (10 decembrie 1957).

uitam pe o crăpătură de la jaluzeaua aia și îmi închipuiam eu : „De acolo cred că o să ne vină nouă salvarea, eliberarea”. Adică trăiam cu iluzii... Înțelegeți ? Că era o iluzie, nu era o realitate... Cam asta a fost:

S-a schimbat tratamentul după 1956, după înfrângerea revoluției ?

Într-adevăr, după revoluția din Ungaria s-a mai schimbat situația. Fiindcă... ce se întâmplă ? Până în revoluție ne scotea la 12 noaptea pe culoar, cu fața la perete, cu mâinile la spate, ne dezbrăca în pielea goală, ne perchezitiona toate hainele și le arunca în celulă. Saltelele alea care aveau mai mult pleavă în ele, le rupea și le scotea și le scutura peste haine. După aceea ne băga în celule și ne stingea și lumina, cum era acolo, un bec într-o firidă deasupra ușii... Și ne lăsa pe întuneric până dimineața ca să ne căutăm fiecare hainele... Asta era o tortură, o bătaie de joc... Nu mai spun pe urmă de Neagra, de care spun mulți în multe cărți și în multe discuții.

Cum ați descrie dumneavoastră „Neagra” ?

Mi-a aduc aminte că la fiecare etaj, pe celularul care e în formă de „T”, „Neagra” era pe coada „T”-ului, la capăt. La parter, la etajul 1, la 2 și la 3. E o cameră mică de 2 metri pe 1 metru, cam așa, care n-are geam, n-are ferestre, n-are nimic și o ușă care se închide ermetic. În celula de la parter, în peretele de jos era o gaură cu gratii și pe acolo intra fum de la subsol... Jos la subsol, în celular, era o cameră în care făceau focul, cu ardei, cu cârpe, cu dracu’... nu mai știu cu ce. Și te băga la Neagra acolo. Și dădea fum pe golu’ ăla acolo înăuntru până când te sufocai... Când vedea că nu mai rezisti, deschidea ușa și te scotea afară... Și iar te mai băga. Asta era Neagra. Înțelegeți ? Celularul Aidului nu îi făcut de români, e făcut de austro-ungari și e făcut pentru ardeleni... Așa că jos la subsol, în celular, se vede camera de tortură de pe timpul austro-ungarilor... Nu știu dacă s-a mai folosit și acuma, da’ era acolo lanțurile în perete, și care era legat de gât cu o verigă. Și alte verigi, două lanțuri jos care erau puse de picioare. Și erau legați acolo jos... Dar nu știu dacă le-a mai folosit în timpul regimului comunist... Nu știu precis... Poate o fi fost alții care o fi trecut și pe acolo... Eu nu am trecut... Atât că am trecut prin Neagra, am trecut prin carceră... Carcerele erau la parter, un dulap pătrat, de 40 de centimetri, așa, și cam pe o jumătate de metru. Te băga acolo și închidea ușa. De multe ori te băga în izmene și în cămașă, dacă îți mai lăsa și cămașa. Că era iarna, că era vara, te ținea acolo o zi, 2-3 sau cât era pedeapsa... Și îți dădea un sfert de pâine pe zi și o cană de apă. Și în momentul când deschidea ușa, pentru că-ți amorțea picioarele, cădeai jos ca bolovanul... Asta era carcera. Și motivele pentru care ajungeai acolo erau pentru că te-ai uitat pe geam printr-o crăpătură dintr-aia să vezi și tu lumina de afară sau pentru că aveai asupra ta un ac...

Descrieți cum reușeați să faceți un ac în condițiile din penitenciar.

Cum se făcea un ac la noi ? Din întâmplare poate găseam o bucată de sârmă. O turteam într-o parte și cu o sticlă frecam acolo până pătrundeam și așa îi făceam urechile... Ei, ată luam din pături, din saltele și ne mai cârpeam zdrențele care le-aveam pe noi. Și n-aveai voie... Iar dacă te prindea cu acul ăla... era carceră.

O altă situație când puteai să ajungi la carceră era când te prindea că scrii. Aveam gamela în cameră și ca să ne treacă timpul o dădeam cu săpun pe fund, răzuim de pe perete tencuiala și scriam și acolo pe ea. Și oameni care erau mai pregătiți ne predau limba engleză, franceză...

Ați întâlnit personalități în închisoare ?

Personalități am întâlnit. Am întâlnit pe părintele Mitoiu⁷ care a trecut prin Aiud. L-am întâlnit pe doctorul Uță, care îi știe pe aceștia. L-am întâlnit pe unul Roșca... pe unul Aramă⁸, care e inginer naval, pe comandorul Boldur⁹. Cu generalul Panaitiu¹⁰ am stat în celulă când m-am îmbolnăvit... că am făcut apă la plămâni. Înțelegeți? Și m-am vindecat datorită faptului că el m-a îngrijit foarte mult, că transpiram foarte tare, și el îmi dădea cămașa lui să mă schimb. Înțelegeți? Generalul ăsta era o bunădată. Și îmi aduc aminte că dimineața, când ne aducea terciu' de mămligă, păsatul ăla care ni-l dădea cu un polonic... cum eu eram bolnav și nu aveam apă și nu puteam să mănânc altceva, Panaitiu, dar și ceilalți, renunța la porțiile lui și mi le dădea mie. Înțelegeți? Iar Uță, când ieșea la plimbare și trecea prin fața celei mele, se trăgea din coloană și intra la mine în celulă și mă examina și îmi aducea câteva pastile. Cum le procura el, cum le aducea... nu știu. El era condamnat din '43, de Antonescu, și de-atuncea cred că avea legătură cu gardieni mai vechi, că încă mai erau câțiva gardieni care mai rămaseră din ăia vechi.

Și tot aicea să vă mai spun de un eveniment care e foarte interesant. Erau Campus¹¹ și Basa. Dacă ați auzit de Loteria de Stat din București... Galerile LaFayette din București erau ale evreului ăsta... Ei 2, fiindcă erau evrei sioniști, au fost arestați și au ajuns la Aiud în celulă cu mine. Dar nu au stat mult, că după aceea au fost scoși și cred că au fost eliberați, tot de evreii lor... Dar îmi amintesc de Basa, care era gras, și slăbise în așa fel că avea pielea de aicea de la burtă ca șorțul... O ridica așa în sus și se spăla și o lăsa în

7. Dumitru Mitoiu, născut la 6 octombrie 1916, în Dărmănești, Argeș, preot în Băcești, Vaslui. A fost arestat la 14 mai 1948 și condamnat la 10 ani. A executat pedeapsa în închisorile Suceava, Aiud. A fost eliberat la 27 aprilie 1957 cu domiciliu obligatoriu în Schei-Călmățui, Galați. A fost rearestat în 12 septembrie 1958 și internat pentru 48 de luni la Culmea și Periprava. A fost eliberat la 12 septembrie 1962 cu domiciliu obligatoriu la Dărmănești, Argeș. Informații din fișele matricole penale din AANP.
8. Vasile Aramă, născut la 25 septembrie 1908 în Tichilești, Brăila. A fost arestat la 18 septembrie 1948 și condamnat la 4 ani de închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisoarea Aiud. La 16 septembrie primește și o condamnare administrativă de 24 de luni, pe care o execută în coloniile Galeșu și Onești. Este eliberat la 13 mai 1954. Rearestat la 30 iulie 1958 și condamnat la 25 de ani de muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Galați, Aiud și Jilava. A fost eliberat la 27 iunie 1964. Informații din fișele matricole penale din AANP.
9. Constantin Voinescu Boldur, născut la 2 iulie 1904 la București, comandor de aviație, ofițer de Stat Major. A fost arestat la 30 mai 1950 și condamnat la 7 ani pentru spionaj și participare la organizație subversivă. A executat pedeapsa în închisorile Jilava, Aiud, Poarta Albă. A fost eliberat la 27 iunie 1956. ACNSAS, Fond Documentar, Dosar 8860/3, f. 240; fișa matricolă penală din AANP.
10. Constantin Panaitiu (1888-1958), comandant al diviziei 9 și 1 Infanterie și general de divizie în retragere în 1943. A fost arestat la 15 august 1949 și condamnat la 8 ani de muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Aiud, Poarta Albă, Jilava, Gherla. A fost eliberat la 16 iulie 1957 cu domiciliu obligatoriu la Rubla-Călmățui, Galați. I. Ciupea, V. Țărău, F. Olteanu, A. Dobeș, R. Fürtös, C. Budeancă, *op. cit.*; informații din fișele matricole penale din AANP.
11. Posibil Elias Campus, născut la 6 iulie 1891 în București. A fost arestat la 21 mai 1950 și condamnat la 3 ani de închisoare corecțională, pedeapsă redusă ulterior la 2 ani. A executat-o în închisorile Aiud, Rahova, Jilava. În 18 mai 1952 a fost internat administrativ pentru 12 luni în colonia Castelu. A fost eliberat la 26 aprilie 1953. Informații din fișele matricole penale din AANP.

jos... Știi? Atâta de tare slăbise. Basa era mai înalt, Campus era mai mititel, așa cam de statura dumitale... Și Campus slăbise și avea pielea ca pe hipopotam, așa, plăci lăsate în jos... Și mi-a aduc aminte cum Uță ăsta, legionarul, se strecura de multe ori la noi în celulă și le aducea mâncare, domne, le aducea rații de pâine de la camarazii lui. Adică legionarii îi ajutau să se hrănească pe evreii ăștia 2 care erau slăbiți... Da. De asta îți spun, că acumă îmi pare rău că acești oameni îi acuză pe legionari că ar fi fost criminalii lor... Nu-i adevărat! I-au ajutat. Dacă mai trăiește și poate să aducă mărturie acești 2 oameni... Dar nu cred că mai trăiesc... Dar rudele lor ar putea să spună. Înțelegeți?

Astea sunt momentele în care într-adevăr îți dai seama de situația în care ești, că te leagă ceva... Adică numitorul comun al tuturor care eram acolo nu era altceva decât același dușman... comunismul. Și indiferent că erau țărâniști, liberali sau legionari, indiferent ce gândire aveau, că era maghiar sau era de altă naționalitate, toți aveam același țel, toți aveam, vorba 'ceea, aceeași luptă... contra acestui sistem diabolic. Înțelegeți? Nu era ceva să ne fi despărțit. Acum eram în comun, toți într-un front continuu... Mă miră astăzi de ce acolo ne-am înțeles? De ce acolo am fost uniți? Săream și eram toți unul pentru altul. De ce? Că mai erau și între noi... cum să le spunem? Trădători... Au fost, da' puțini față de cei mulți care eram. Că și Hristos a avut 12 ucenici și unul dintre ei a fost Iuda... dar din noi câți eram acolo, atâția mii de oameni... Într-adevăr, au fost oameni care și-au vândut sufletul, demnitatea, onoarea, credința... pentru un blid de mâncare... Asta era.

De la Aiud spuneai că ai fost mutat la Ocnele Mari...

Da, în '59 am fost duși la Ocnele Mari.

Acolo cât ai stat?

Acolo nu am stat mult, un an și ceva¹², că a vrut să se bage în mină la sare, că aveam temniță grea, muncă silnică. Știi? Era încă mentalitatea aia că trebuia să lucrezi ca în ocină. Trebuia sare... Eu cred că aveam contract cu export, nu știu, da' până la urmă nu ne-a mai băgat în mină, datorită faptului că se auzise că galeriile ar fi fost inundate și era pericol de surpare...

Cum erau condițiile la Ocnele Mari?

Acolo erau camere mari, comune, nu erau celule... Intrau 15-20 oameni în cameră. La Ocnele Mari îmi aduc aminte că l-am văzut pe anchetatorul meu: Botea îl chema. Țăsta fusese în Siguranța veche, fusese implicat într-un proces cu unu', Roaită, care a fost omorât în Constanța, și Botea¹³, fiind agent în poliția burgheză, ar fi contribuit la turnarea ăluia, la deconspirarea organizației și l-au folosit ăștia... Și după aceea, așa zicea el, că a găsit motivul să-l aresteze și pe el, dar cred că era adevărul... Și a fost condamnat la 25 de ani pentru „crimă contra umanității” și a fost adus la Ocnele Mari. Eu l-am recunoscut pe fereastră, că m-am uitat în țarcul unde se plimba el și alții. Dar

12. De la 7 ianuarie 1955 până la 1 decembrie 1957.

13. Ioan Botea, născut la 28 septembrie 1913/1914. A fost arestat la 6 noiembrie 1950 și deținut în arestul Tribunalului Cluj până la 31 martie 1951. Rearestat la 14 februarie 1952 și condamnat la 10 ani de muncă silnică pentru „crimă de război – 1940-1941 s-a pus în slujba serviciului de spionaj și a denunțat doi activiști de partid”. A executat pedeapsa în închisorile Cluj, Lugoj, Cavnic, Satu Mare, Jilava, Ocnele Mari. Nu avem informații despre data eliberării. Informații din fișele matricole penale din AANP.

nu numai eu l-am recunoscut, și macedonenii care trecuseră prin asta... Și știu că nu îi mai scoătea ziua, îi scotea la plimbare noaptea, fiindcă ceilalți urlau din înăuntru, din cameră: „Uău, criminalule!” Toți zbierau pe fereastră. Și atunci, într-adevăr, se dusese vorba de la om la om: „Uite pe Botea, a ajuns aicea”. Știi? Eh, că după aceea a fost dat un decret, tot de bandiți, tot de ei, și i-a scos din pușcărie pe toți.

Pe ei i-a arestat în perioada când a fost cu Țurcanu, când a fost procesul ăla cu directorii de la Canal, cu torționarii, cu brigadierii care au torționat și omorât oameni acolo. Adică a vrut să facă un proces, să arate omenirii că, într-adevăr, ei nu sunt vinovați și sunt vinovați ăștia. Metodele comuniste...

De la Ocnele Mari unde ați fost transferat ?

Ne-a dus înapoi la Aiud și după ce m-am întors la Aiud, am lucrat în fabrică. La Aiud e o fabricuță în care se făcea mobilă. Era o turnătorie mică, din astea de neferoase, și m-au scos și lucram acolo la sudură. Făceam paturi din fier... Și, într-adevăr, aveam condiții mai bune. Adică aveam o mâncare mai bună... Da' și acolo dacă nu îți făceai norma erai pedepsit: nu îți dădea rația de mâncare. Da' chiar dacă aveai normă, totuși era mai libertate.

Eeh, acolo a fost ceva interesant, da' nu mi-aduc aminte precis perioada, nu mai știu dacă înainte de a pleca sau după ce am venit de la Ocnele Mari, a fost o evadare din Aiud. Unul Spulbatu și cu încă unul, un avocat, un amic¹⁴. Hei, atuncea ne-a băgat în lanțuri și așa ne ducea și ne aducea de la muncă. Atunci era acolo un administrator, Mariș îi spuneam... era cel mai mare călău. Țsta te bătea din senin... Îi cășuna și venea și te pune jos și te călca în picioare. Și i-am mai apucat în Aiud și pe frații Maier, gardienii, pe gardianul Căldăraru...

Unde erați încarcerat la Aiud ?

Eu am stat la etaj, pe stânga, penultima celulă... Acolo am stat aproape 11 luni...

În timpul detenției ați avut vreo legătură cu familia ?

Da' de unde legătură cu familia. Pachet, scrisoare?! Numai cei care plecau la muncă, săracii, vorba aia... Și ăia care făceau norma și care credea politrucul de cuviință că merită să îi deie permisiunea, care nu...

Când v-au eliberat ?

În '62, iarna, în decembrie¹⁵.

Vă aduceți aminte ziua eliberării ?

Ei, da! Când mi s-au împlinit 13 ani am fost chemat în poartă. Era directorul și 2 civili. Printre altele îmi spune: „Domne, ai ispășit pedeapsa, te-ai reeducat, de acum îți dăm drumul. Dar înainte de a pleca, semnezi aici o hârtie...”. Era o hârtie că nu voi spune ce am văzut, pe unde am trecut și pe cine am cunoscut. Înțelegi? „Iar dacă vine cineva la mata și spune ceva contra regimului, dumneata să vii la noi să ne anunți!” Atuncea, în perioada aia, după atâția ani de zile, v-am spus că eram „aclimatizat”... Și

14. Potrivit lui Grigore Caraza, la evadare ar fi participat trei persoane: Spulbatu – ziarist, Șirianu – din Șiria Aradului și Greceanu – pilot-aviator. <http://www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/gcaraza/aiud/docs/cap4.htm>, accesat la 23 iulie 2008. Pentru detalii a se vedea și interviul cu Gheorghe Basturea, în AIO-IICCR, cotele 46, 47.

15. Conform fișei matricole penale din AANP, a fost eliberat în 22 decembrie 1962.

stăteam în dubiu și nu știam ce să spun... Mă gândeam : „Băi, să ies afară sau să nu ies afară din pușcărie ? ”. Începuse frigul, era iarnă... Și atunci, în momentele acelea, nu că aș fi avut chiar atâta curaj, vorba aia, că aș fi dat libertatea pe închisoare... Eram dezorientat complet... Dar în momentele acelea, mi-a venit în cap și am zis : „Bine, domne, îmi dai drumul afară dintr-o închisoare mică în una mare ? ! ”. Cam așa le-am spus. Înțelegi ? Și atunci au sărit în sus, arși ca de fier roșu, și au zis : „Ia uite banditul, după atâția ani de zile, spune că țara noastră este o închisoare mare ! ? Du-l înapoi, măi ! ”. Și m-a luat și m-a băgat în zarcă. Și acolo am mai stat până în toamna lui '62. Mi-au dat atunci un rând de boarfe de alea, din vechituri, făcute la croitorie acolo, din vestoane vechi, de toate culorile, cusute acolo, o haină și un pantalon... De data asta nu mi-a mai dat să semnez nimic, mi-a dat biletul de eliberare în mână, niște bani... și m-a dat pe poartă afară... Eh, și printre altele, m-a întrebat : „Unde te duci ? ”. Și eu i-am spus că în București. „Ce cauți în București ? Pe cine ai tu în București ? ” Păi, că, păi, mâr... „Păi, uite așa.” „Du-te, băi, în Bârlad. Acolo ai un frate, lucrează la Rulmentul. Nu te duce în București, că nu ai pe nimeni.” Și atunci am plecat în Bârlad la frate-miu...

Cum a decurs drumul de la Aiud la Bârlad ?

Păi, se uita lumea ca la dracu'... parcă eram urs. Se cunoștea că veneam din pușcărie. Și eu mă uitam la ei speriat... și ei se uitau la mine. Da' nu știu cine era mai speriat, ei sau eu... Păi, închipuiți-vă, la 19 ani am intrat și aveam 34 de ani... Eram de etatea dumatilă, cred... Și problema este că după un timp oarecare, trăind tot în același loc, te adaptezi locului ăla, te animalizezi... Atât de mult mă aclimatizasem acolo, mă adaptasem mediului de acolo, că în libertate mi se păreau toate pe dos dincoace... Nu știu cum să vă spun... Vedeam cum treceau pe lângă mine femei, copii, bătrâni... și mă uitam la ei ca speriat. Cred că dacă mă fotografia cineva și mi-ar fi arătat fotografia, nu credeam că sunt eu...

Cum ați fost întâmpinat la Bârlad ?

Eh, la Bârlad, dacă mi-au spus unde lucrează frate-miu, m-am dus și am întrebat. Domne, uite așa, așa. Și a venit frate-miu. Ne-am întâlnit și m-am dus acasă la el...

V-ați angajat ?

După aceea m-am dus să îmi fac buletin, că era doamna Săndulescu șefă la cadre, și a zis să mă duc la Miliție să îmi facă buletin, că nu avem. Bărbatu-său a fost colonel la comisariat. Și ăia de la Miliție de acolo, m-a întrebat unde locuiesc. Le-am spus situația, le-am arătat biletul de eliberare... Cred că aveau ordine, dispoziție, să ni se dea acte, să mi se facă buletin. Și mi-a făcut buletin. Și m-am dus în Bârlad și m-am angajat ca muncitor necalificat la șantierul de construcții.

Ați mai fost supravegheat ? Vă duceați să dați raport săptămânal ?

Dar ce vorbești ? Păi, înainte de revoluție nu am fost chemat la Securitate și interogat ? ! Că zicea că a fost o organizație, aici în Aiud, care a avut legătură cu mine. De unde dracu' ? Eu nu aveam legătură cu nimeni. Că eu am fost judecat și condamnat de Tribunalul Militar Constanța, n-aveam nici o legătură cu Aiudul.

Și ce ați făcut din momentul eliberării până în 1989 ?

Între '62 și '89 am lucrat pe șantier fiindcă făcusem liceul industrial, cunoșteam meseria, și m-am adaptat repede la instalații de încălzire centrală. Am lucrat și la centrale termice la Bârlad... După aia am venit prin transfer la Vaslui. În fine, cu chiu, cu vai... m-am căsătorit. A venit băiatul între timp. Am stat pe la spălătorie, prin bloc, pe aicea... După aceea, cu greu, am căpătat un apartament.

'89 m-a prins în servici, dar imediat după revoluție am băgat cererea de pensionare că împlinisem 60 de ani. Am plecat la cerere, n-am mai stat, că mă săturasem de slugărit la comuniști. Înțelege?

Băiatul dumneavoastră a avut de suferit din cauza dosarului dumneavoastră ?

După urma detenției mele, da... În 1988 s-a dus la Galați și a dat examen la Facultatea Navală și a fost respins pe motiv că „nu a îndeplinit media”. Dar un binevoitor de acolo, un profesor care era în comisie, m-a chemat deoparte și mi-a spus : „Nu mai încercați, degeaba mai faceți contestație sau mai interveniți. Dumneata ai fost condamnat politic. Băiatul dumitale nu poate să intre la facultate la zi. Singurul lucru care poate să îl facă e să se ducă să intre în producție și să se înscrie la seral”. Bineînțeles că deprimarea a fost mare atât a mea, cât și a lui. Eh, și după aceea a intrat în producție, a dat examenele la Iași, la facultate, la TCM, și a reușit cu 8 și ceva. Și a urmat facultatea la seral și a terminat-o.

Cam astea au fost persecuțiile... Dar pe mine nu mă putea persecuta, fiindcă eram la cea mai de jos muncă... Lucram la centrala termică, la cazane, fochist. Am avut conflicte cu ei și când lucram aicea. Că, de exemplu, venea la mine unu' Petre, care a fost șofer la Securitate, și mă înjura : „Băi, banditul, băi, criminalule, de ce nu îmi dai căldură? De ce nu îmi dai apă?”. Și eu dădeam în raport de program, nu dădeam de capul meu. Am fost chemat, anchetat, am ajuns până la primul-secretar, Stănescu, care ședea la blocuri acolo. Și cu ăla am avut conflicte la fel. Că ședea cu masca pe radiatoare în casă și cu flori pe masă și zbiera că nu are căldură... Și veneau alții, lumea din bloc, și spunea : „Bă, oprește căldura că îmi trosnește mobila în casa”. Mergea centrala zi și noapte, turul și returul cu 80%, nu puteai ține mâna pe calorifere că te ardea. Și uite așa, aveam șicane, dar altfel n-am fost persecutat, dat afară... că nu avea pe cine să bage în locul meu, că pe timpul ăla, '63, '64, '65, când începuse să construiască blocuri, să facă centrale termice, nu cunoștea mulți meseria de fochist. Înțelege? Și de asta nu avea de ce să mă persecute. Că îmi făcea șicane, da, într-adevăr.

Când era cantina, m-am dus odată la doamna de acolo, că o cunoșteam, că am lucrat la un hotel ca fochist și ea fusese la bucătărie. Și am zis : „Doamna Lemnea, dați-mi și mie niște cașcaval, niște unt de aicea”. „Dacă nu ești membru de partid, nu îți dau.” Păi, spune în felul următor la Scriptură : „Cine va avea semnătura lui Satana va putea cumpăra și vinde. Și cine nu va avea semnătura Satanei nu va vinde și nu va cumpăra”. Și așa era. Nu aveam carnet de membru de pecerist în buzunar, nu puteam să cumpăr de la ei, decât membrii de partid. Asta era.

Cum ați reacționat când ați aflat că au început evenimentele de la Timișoara din 1989 ?

Știam de chestia cu Timișoara când s-a întâmplat... că înainte ascultam Europa Liberă. Eram acasă și am auzit că se anunță un mare comunicat la radio. Și atunci mi-am dat seama, că în 1944 tot așa a început. Înțelege? Am vrut să plec și eu, dar nu m-a lăsat nevasta și aveam, mă rog, și copilul la facultate... Eh, și am plecat în centru. Aicea erau încă gărzile patriotice. Și cum eram eu atât de revoltat, le-am spus : „Băi, mergeți acasă, nu mai păziți bandiții și criminalii ăștia !”. Atuncea milițianul de acolo a pus mâna pe tocul la pistol. În timpul ăla vine o mașină de la Poliție (sic!). Era comandantul Poliției (sic!), și vine și stă de vorbă cu milițianul și cu garda patriotică, și îi ia de acolo. În timpul ăla, se strâng ceva tineri cu drapele și ne-am urcat pe Ștefan cel Mare să cântăm „Deșteaptă-te, române !”, dar nu aveam nici glas atunci. Iar lumea

ședea toată împrăștiată de jur-împrejur pe trotuar și în fața hotelului... Ca martor îl am pe băiatul lui frate-miu, pe nepotu-miu, care era la facultate în Vaslui, student. Era cu încă un prieten și am spus : „Dane, du-te mai lângă zid încolo, nu mai veni încoace lângă noi, că nu se știe ce se va întâmpla !”. Așteptam să pună mitraliera pe noi. Am pus drapelul pe Ștefan cel Mare și cântam. Și unul strigă : „Dați drapelul jos și rupeți stema de acolo, că aia e stema comunistă !”.

După aceea s-a instalat un megafon pe scările Casei de Cultură. Am strigat la niște oameni de acolo : „Dați-mi un tablou de-al lui Ceaușescu dinăuntru !”. Mi-a adus tabloul și l-am luat și l-am spart și am strigat în gura mare : „A căzut un bandit ! Au căzut criminalii ! Veniți, fraților, încoace !”. Și l-am aruncat jos, acolo, în fața scării, și au sărit niște copii cu picioarele pe el.

Lumea a prins curaj și a început să se apropie : „Hai să intrăm în prefectură !”. Și am intrat și acolo s-a făcut comitetul provizoriu. La două zile s-a făcut alt comitet... E o poveste lungă cu revoluția...

După 1990 v-ați înscris într-un partid politic ?

După '89 am zis : „Domne, comunismul trebuie dărâmat”. Da' noi nu putem să-l dărâmăm cum au dărâmat ei... Trebuie să-l dărâmăm prin altă metodă. Și care era asta ? Partidele. Domne, să fiu sincer, am fost la țărâniști prima dată, pe urmă am trecut la liberali. Am înființat partide, am adunat oameni... Credeam și noi că se strâng oameni de bună credință, să facem, să dărâmăm comunismul ăsta, că pentru asta ne-am dus acolo, nu să le luăm averile... Înțelege ? Am fost printre primii oameni din partidele de opoziție, atât la țărâniști, cât și la liberali. Și am vrut să vină oameni competenți în partidele astea. Din punct de vedere democratic să îi convingem pe ceilalți să vină alături de noi, și așa vom putea dărâma societatea asta comunistă...

Acum mai activați ?

Numai formal. Sunt în continuare membru al Partidului Național-Liberal, dar nu cu liberalii ăștia... nici cu Stolojan, dar nici cu Tăriceanu. Sunt cu liberali mei... care nu mai sunt. Asta e ! „Unde sunt cei care nu mai sunt ?”

Sunteți membru la Asociația Foștilor Deținuți Politici ?

Sunt un simplu cetățean la care îi pare rău că la ai noștri, care am chinuit și am suferit, nu ne-a dat ceea ce le-a dat la alții, care nu au suferit și nu au chinuit alături de noi. Că putea să ne dea ei, cei care au suferit cu noi, că au fost la guvernare, au avut frâiele în mână, au avut pâinea și cuțitul și nu a putut să ne taie și nouă o felie... și a trebuit să vină alții să ne taie o felie că să avem și noi până la sfârșitul vieții ceea ce avem... Asta e. La etatea de 78 de ani... ce mai vrei ?

Vă mulțumesc frumos !

Cam ăsta este tratamentul din închisorile comuniste și sunt multe, multe altele. Dacă vrea cineva să creadă, să creadă. Dacă nu, să se roage lui Dumnezeu să nu mai ajungă nimeni în situația în care am fost noi. Și cred că nu vom mai ajunge... Asta e, dacă am fi fost numai noi... dar au fost mii ca noi...

Petre Rotaru

S-a născut la 24 iunie 1925 în Vaslui. Naționalitatea : română. Religia : ortodoxă. Studii : Facultatea de Agronomie. Profesie : inginer agronom. A fost arestat în 29 iunie 1948 și condamnat la 6 ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Suceava, Pitești, Poarta Albă, Peninsula, Gherla. A fost eliberat la 29 iunie 1954. La data interviului locuiau în Vaslui. Interviu realizat de Alexandru Matei la 31 mai 2007. Transcrierea și tehnoredactarea interviului – Alexandru Matei, editarea – Andrei Lascu, Cosmin Budeancă. Interviuul se află în AIO-IICCR, având cotele 143, 144, 145.

Vă rog, pentru început, să-mi spuneți câteva cuvinte despre familia dumneavoastră...

Am avut o familie împovărată, eu fiind al șaptelea în rândul celor 14 frați, din care astăzi 3 s-au dus și au mai rămas 11, care ne ducem mai departe...

Părinții ce proprietate funciară au avut ?

Acasă la părinți, în toată zestrea familială, n-am avut decât două hectare și jumătate de pământ, din care bineînțeles, prin muncă continuă și cu mult efort, am reușit într-un fel ca să răzbatem în viață și primii dintre noi, cei mai mari, crescând, ajungând mai mari, i-am ajutat pe cei mai mici... În felul ăsta am trecut cu toții cu bine și prin școală și prin meserii...

Aveați vreo simpatie sau vreo apartenență politică ?

Eu nu am aparținut nici unui partid politic. În 1946, când s-au făcut alegerile, s-au creat cele două mari blocuri : Blocul Democraților, numit BPD, în care a intrat Partidul Național-Țărănesc, Partidul Liberal și Partidul Social-Democrat, al lui Titel Petrescu, și un alt bloc, Blocul Comuniștilor, Frontul Național Democratic, parcă așa se chema... după cât îmi amintesc, format din Frontul Plugarilor, Partidul Comunist și o aripă, mi se pare, a social-democraților, condusă, pare-mi-se, de Ștefan Voitec.

Cu această ocazie, pentru că eram tânăr student și animat de dorințe de bine pentru neamul românesc și pentru că fiind primele alegeri la care aveam dreptul să particip și eu ca major, am votat alături de Blocul Partidelor Democratice, în ideea că vom reuși în țară să instalăm un guvern cu adevărat democratic. Și e adevărat că alegerile au fost atunci câștigate de partidele BPD-ului, dar la insistențele și la intervenția lui Vișinski, au fost măsluite și, până la urmă, cei care au ajuns la conducerea statului au fost comuniștii, sub mască de... democrați, populari, mă rog, nu mai știu cum le mai spunea. Și am ajuns mai departe să avem guvern și toate puterile locale să fie pătrunse de elemente dubioase, elemente oportuniste... și mai departe de aici să înceapă necazurile și tragedia poporului român pentru următorii aproape 50 de ani.

Vă aduceți aminte când au venit rușii în țară ?

Dacă îmi amintesc ? Păi în Vaslui rușii au ajuns... în orice caz la 23 august nu erau. Încă erau prin zona Iașilor, încă se ținea rezistență la Iași... Dar la noi aicea așa, parcă prin luna septembrie așa, după cât îmi amintesc... Exact nu mai pot preciza, că e timpul și memoria care... vorba aceea, ne mai părăsește.

Și care a fost prima dumneavoastră reacție când au venit comuniști ?

Care a fost prima reacție ? O reacție de groază... nu de frică, o reacție de parcă... dacă așa fi avut o putere, nesăbuită, o putere prin care să pot răzbate și să-i pot înlătura, așa fi făcut-o... Curajul era atunci exact cum ar trebui să fie astăzi curajul tinerilor...

Cum ați perceput abdicarea Regelui Mihai ?

Abdicarea Regelui Mihai la 31 (sic!) decembrie 1947 am privit-o ca un act bine cugetat, că nu exista altă ieșire decât abdicarea. Pentru că atâta vreme cât țara era împresurată de la un capăt la altul, de la o margine la alta, de formațiile armatei rusești, sovietice, nu se putea face altceva și nu se putea nădăjdui altceva. Drept dovadă că după aceea a urmat adevăratul calvar, așa cum l-au prezis alții încă din '27, '28, '29. În '47, știm prea bine că a fost procesul celor de la Tămădău, care n-a fost decât o înscenare crasă. După aceea a urmat și arestarea lui Guță Tătărăscu, care părăsindu-i pe liberali și lipindu-se de comuniști a crezut că va fi salvatorul țării, dar s-a înșelat amarnic... Și ceea ce i-au prezis alții s-a adevărit, pentru că a fost și el arestat și întemnițat la Sighet unde și-a lăsat osemintele. Și cât a mai fost în viață, la prima întâlnire pe care a avut-o cu Brătianu, acesta i-a spus : „Hei, Guță, ce ai făcut, dacă ne-ai trădat ? Îți mai amintești de vorbele noastre ?”. Și aici, bineînțeles, l-a lăsat în reflexie...

Dumneavoastră ați fost arestat când erați student ?

Da. Am făcut întâi Liceul Teoretic „Mihail Kogălniceanu”, pe care l-am absolvit în 1946, după care am plecat la facultate în lumea ieșeană. În toamna aceea am început facultatea, studiile universitare, care nu au fost de lungă durată, întrucât în anul 1948, pe 29 iunie, a fost o zi nefastă care a pus capăt tuturor vrierilor și năzuințelor mele.

Unde erați când ați fost arestat ?

M-au luat de la proprietatea noastră care am avut-o în Buștea¹. A venit un agent de la Siguranța județului, unul Delfer, un evreu. Mi-a vorbit, să spun așa, în termeni de comunicare omenoși. A intrat direct în subiect, fără ocolișuri, fără menajamente, dar nu brutal. S-a adresat părinților cu o invitație pentru mine : „Fiul dumneavoastră, începând din acest moment, trebuie să mă urmeze până la Siguranță să dea o declarație”. Și bineînțeles că și tatăl n-a putut să spuie „nu” sau să facă opoziție la o asemenea solicitare. Am plecat cum eram așa în pantaloni de vară, într-o cămășuță, și l-am urmat pe acest agent. Bineînțeles că din urmă a venit și tatăl meu. Eh, la Siguranță m-a ținut câteva zile, ca după aceea să mă transporte tot el, sub escortă, dar în civil. Nu dădea nimic de bănuț. Mergeam ca 2 cetățeni obișnuiți, pe stradă, până la gară. În tren dacă ne-am urcat, fiecare și-a luat locul cum i-a convenit, eu într-o parte, el în alta.

Așa am ajuns la Iași. El având ceva rude în Iași, s-a scuzat și m-a lăsat liber. A zis : „Uite ce, ne întâlnim peste câteva ceasuri, că mă duc să îmi văd rudele...”. Eu, de bună credință, știam cam ce urmează, știam de arestările ce începuseră încă din mai, și de

1. Localitatea în județul Vaslui.

acuma Suceava era burdujită de arestați. Și mi-am dat seama că n-avea nici un sens, nici o logică, să mă sustrag, să fug. Adică am mers tot în aceeași notă de disciplină și ascultare, chiar dacă era, să spun așa, adversarul sau dușmanul meu, mă rog. Seara, când a venit, m-a găsit pe peronul gării. Ne-am urcat în trenul de Cluj-Suceava și ne-am coborât în gară la Suceava, de unde, pe jos, am mers până la închisoare unde m-a predat. S-a făcut încarcerarea și pe el nu l-am mai văzut...

Dar care era motivul arestării ?

Apartență la Frățiile de Cruce. Și așa am ajuns în Penitenciarul Suceava. Acolo primele zile le-am petrecut la Neagra. Ce era Neagra asta ? Era un subsol, pe mijlocul căruia, pe pardoseală, care era cu dale din astea de beton, trecea un... pârlăiaș, să spun așa, că era o scurgere de canale, că era apa unui izvor... că nu avea nici miros. Însă era o cameră umedă, întunecoasă... Avea un bec, dar mai mult stins stătea, că numai pe timp de noapte se aprindea, iar ziua stătea stins... Și băntuiai pe acolo prin interiorul ăla...

Aici, tot odată cu mine, a mai adus un farmacist din Piatra Neamț, pe nume Clement. Îl văd și acuma : un om înalt, cu o figură senină, un bărbat distins. Eu tăcut, el tăcut... Până la urmă, am aflat după aceea, în celular, cine era el, că fusese arestat tot cu Mișcarea Legionară.

Și m-a ținut la Neagra asta, mă rog, 2 sau 3 zile, ca după aceea să mă transfere la celular. Pe celular am stat la celula 41, cu încă 4 colegi, dintre care un student de la filozofie de la Iași, Pivin Gheorghe². Terminase anul IV și urma să își dea licența, era în pregătirea ei. E, a apucat evenimentele astea și o pus cruce la toate... Un altul era un dascăl, cântăreț bisericesc, Stoica Teodor, de la Piatra Neamț, arestat tot cu Mișcarea Legionară. Un altul era Panduru Dumitru³, un muncitor din Corpul Muncitoresc Legionar, tot de la Piatra Neamț, și un altul era un student medicinist, Mihai Moise sau Moisiu... Era tânăr ca și mine, tot cu aceleași speranță de bine că nu peste mult timp ne vom elibera și ne vom putea urma mai departe destinul... Eh, da' n-a fost să fie așa...

Ați fost anchetat ?

Am fost anchetat, bineînțeles ! Păi, să vă spun. Am stat așa o zi întreagă în această atmosferă de celulă și n-am scos o vorbă... Atât cât mi se auzea respirația noaptea, încolo... nimic. După o zi, Pivin Gheorghe, care era un om, să spun așa, cam de 1 metru 90 sau poate mai mult... că te uitai la el așa ca la un brad, dar era tânăr, cu multă inițiativă, cu mult curaj și multă prevedere, la un moment dat începe și mă provoacă la o scurtă discuție. „Ia spune, pentru ce ești arestat ?” Sigur, primele vorbe nu puteau fi altfel decât : „Nu știu !”. „Hai, nu mai ocoli, nu mai avea reținere. Ești cu Mișcarea Legionară, nu ?” N-am zis nici da, nici nu. Da' așa prin aplecare de cap, am dat a înțelege un semnal afirmativ. „Uite ce, dacă ești cu Mișcarea Legionară, să știi că nu mai durează mult, că vei fi chemat la anchetă. Îți spun dinainte, nu are rost să ai vreo

2. Vezi nota 9, p. 311.

3. Dumitru Panduru, născut la 29 decembrie 1922 în Băilești, Argeș, tinichigiu din Piatra Neamț. A fost arestat la 18 iunie 1948 și condamnat la 6 ani de închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisoarea Suceava și Gherla. A fost eliberat la 3 decembrie 1951. Potrivit lui Cicerone Ionițoiu ar fi trecut și prin Pitești. Apropiindu-i-se eliberarea, pe 25 noiembrie 1951 a vorbit la Gherla, alături de comandantul Petre Goiciu și de Țurcanu, în favoarea acțiunii de demascare a legionarilor. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. P-Q*, p. 42 ; fișa matricolă penală din AANP.

reținere, pentru că toate sunt cunoscute. Toate formațiile, toate grupurile au căzut și se știe despre întreaga Moldova. Toată Moldova a căzut.” Și când se vorbea de Moldova, se înțelegea inclusiv Brăila și Buzău... Am ascultat tot la fel, fără a exprima ceva, dar mi-a fost un sprijin pentru momentul în care m-a chemat la anchetă, că, într-adevăr, după câteva zile, a venit gardianul. „Cine e Rotaru? Ieși afară!” Și m-a condus la camera de anchetă, unde m-am confruntat cu comisarul Aramă. Țsta a fost un zbîr, de o cruzime extraordinară, în timpul anchetei, la fel ca și Blehan și ca și un altul, da' îmi scapă acum numele (se gîndește – n.n.)... Nu îmi amintesc.

Și, domne, spre surprinderea mea, a fost așa cum mi-a fost descris în celulă. „Vezi că cutare e așa, cutare e așa. Dacă o să ajungi la cutare, vezi ce întrebări îți spune și, în funcție de întrebări, nu căuta să te eschivezi, că imediat te bagă în suplicii, în chinuri și n-ai să suporti...”

Aramă nu s-a prezentat, dar l-am recunoscut după fizionomie, cum mi-o fost descris în celulă: un tip înalt, blond, cu părul într-un fel lins. „Eh, zic, ăsta e.” S-o fiit el pe acolo, dar tot în tăcere. Apoi mi-o pus niște foi de hîrtie în față: „Scrie!”. „Dar ce să scriu?” „Declarați de grupul FDC, numărul 46, Vaslui.” Când am auzit că îi știe și numărul, eram de-acuma convins că are toate datele. Lui îi trebuia decît un document de dosar... o filă acolo, să fie în plus. Atunci, bineînțeles, mi-am făcut așa... nu proces de conștiință, că nu era cazul de așa ceva, mai ales că știam din celulă din sfaturile date de Pivin, dar am stat și m-am gîndit. Măi, da' nu-mi aduceam aminte de dînșii care erau și cum... Ei, și într-un fel șovăielnic mă tot gîndeam... da' și aici funcționa principiu' acoperirii și nu ne cunoșteam toți unii cu alții... Și am început, încet, încet, câte-oleacă, câte-oleacă, să-mi aduc aminte, și de care mi-am adus aminte i-am trecut pe hîrtie. Dacă ar fi fost să dau toată declarația, asta ar fi necesitat cel puțin vreo 20 de file, dar el s-a mărginit cu o simplă filă. Am dat declarația și m-a întreat: „Mai aveți ceva de adăugat?”. „Nu.” „Semnați! Puneți data!” Am semnat. A strigat gardianul. O luat foaia fără nici măcar să se uite, să o citească, să vadă dacă apar elemente noi, dacă îi completă sau nu. A luat-o de parcă ar fi fost un... bilet de adio (râde – n.n.).

După aceea, venind la celulă, m-o întreat Pivin: „Cum o fost?”. „Păi, domne, pentru mine o fost o mare surprindere. De unde știam că este un tip fioros, s-o comportat așa...” „Eh, e plictisit și el, nu mai poate nici el bate, nu mai are putere.” Într-adevăr, că o fost spre sfârșitul anchetei, și poate că și ăsta o fost un noroc al meu.

Procesul când a avut loc ?

Procesul a avut loc în luna martie '49, chiar în incinta închisorii, și nu a fost un proces public. Președintele completului de judecată, după cît îmi amintesc, parcă Ștefănescu se chema, după cît îmi aduc aminte, și era de la procuratura militară Iași. Ei s-au deplasat la Suceava... că multe procese așa s-au perindat...

Câți erați în boxă ?

În boxă... Păi, ca să vă spun așa, unde a fost procesul parcă era o sală de clasă... Probabil că era clubul închisorii Suceava, cam așa ceva, pentru că era un spațiu destul de încăpător... Era masa completului de judecată și dincoace eram noi în picioare, așezați în linie, așa. Nu mai mi-aduc aminte... parcă vreo 18 am fost. 18-19, parcă așa ceva.

Avocat care să vă apere ați avut ?

Avocat a fost din oficiu... Dar avocatul nu a făcut o pledoarie de apărare, a vorbit ca un teribil procuror, domne. Ne-a acuzat... Din „bestii”, „bandiți” și „trădători” nu ne-o mai scos. Țsta o fost tot cuvîntul lui de la un capăt pînă la altul...

Și procurorul ce mai spunea dacă avocatul vă acuza ?

Nimic. Nici n-am simțit care din dâșii o fost procuror, că toți erau la masă îmbrăcați în robele alea... Toți stăteau pe scaune... Mi-am dat seama care e președintele pentru că el a început, a avut cuvântul de început și de încheiere...

De ce erați acuzat ?

Că am participat în '46 la o tabără legionară în Munții Neamțului, unde am stat aproape o săptămână sau cam așa ceva... A fost o tabără de instruire și am ridicat acolo o cruce... Da' n-a arătat nici un fel de documente. Și s-a terminat rechizitoriu', pentru propagandă dușmănoasă împotriva poporului...

Sentința care a fost ?

Tot atunci ni s-a dat și sentința. Ni s-au citit condamnările și așa am dedus că ele erau dinainte stabilite... Din lotul nostru, șeful de lot a luat 7 ani, eu și cu un altul din grup am luat 6 ani.

După ce ne-au condamnat ne-au dat un termen de 3 zile pentru recurs. Dar recursul s-a lămurit tot acolo, pentru că toți am refuzat. „Nu fac recurs. Nu fac recurs.” De la un capăt la celălalt... N-avea nici un sens. Ne-am dat seama că nu are rost, că nu era, să spun așa, o influență între noi, ceva discuții sau consultări...

Și după ce s-a terminat procesul nu ne-a mai dus la camera, la celula de unde am plecat, ci la o cameră mai mare, care nu mai era celulă, la parter. Camera 9 parter, așa îi spunea. Acolo eram vreo 50 de inși... cam așa ceva. Ei, și acolo am stat până... în... (se gândește - n.n.) nu mai îmi amintesc exact, da' parcă prin luna aprilie 1949, când ne-au îmbarcat în direcția Pitești.

Care a fost prima impresie când ați ajuns la Pitești ?

La Pitești? După ce ne-a făcut încarcerarea, am fost repartizat la camera 4-spital. Asta era o cameră mare, că eram acolo cam vreo 80-90 de deținuți, cam așa ceva, studenți. Era o cameră, să spun așa, de vreo 20 de metri lungime. Mare, domne. Și era acolo un grupuleț de 4 inși care erau din partea PNT-ului... Era unul Angelescu⁴, de la Medicină de la Timișoara, care a murit în băătăi, la Pitești. Era un altul, coleg de-al lui, Ion Soare, tot medicinist de la Timișoara, prin anul IV-V, cam așa ceva, spre sfârșitul facultății. Soare era de locul lui din Sinaia, că îmi amintesc că într-un concediu, parcă prin '75, pe care l-am făcut la Sinaia, am auzit de numele Soare și am întrebat: „Dar cine e Soarele ăsta? Cine e Soarele ăsta?”. „Un medic.” „Dacă nu vă supărați, pot să îl cunosc și eu?” „Dar cine îl caută?” „O cunoștință de-a dumnealui.” „Păi, este plecat acuma, dar putem să vă dăm adresa, că stă înspre cabana Furnica.” Domne, mi-au dat adresa și m-am dus după toate indiciile alea și am nimerit exact la casa lui, chiar la atelierul de lemnărie, de mobilă, unde lucra... că el până și-o terminat studiile și l-o

4. Ion Angelescu, născut la 3 iulie 1922, în Slatina, Olt. Student la Facultatea de Medicină din Timișoara. Considerat șef de lot în procesul Organizației Național-Creștine care activa în Banat și avea legături inclusiv cu luptătorii din munți. A fost arestat la 18 martie 1949 și condamnat la 8 ani de închisoare. A făcut parte din primul mare lot torturat în camera 4-spital. I-a înfruntat pe agresori în mai multe rânduri în ciuda bățăilor primite. A fost transferat la Gherla, se pare, în iunie 1950. Potrivit fișei matricole penale din AANP a fost închis la Constanța și Valea Neagră. S-a îmbolnăvit de TBC și a murit la 21 aprilie 1951. Alin Mureșan, *op. cit.*, p. 103; fișa matricolă penală din AANP.

primit în servicii o trebuit să își asigure existența și o învățat tâmplărie. Da, tâmplărie din asta de lux, mobilă, că făcea niște lucruri de artă... Când l-am văzut... era neschimbat. Când m-a văzut: „Petrică, tu ești?”. „Eu sunt, Ionică.” Ne-am îmbrățișat, dar fără să avem reținere... Eram amândoi trecuți prin Pitești și de acolo am plecat cu consemn că nu spunem nimănui ce s-a petrecut și așa mai departe. De unde? Ne-am simțit așa, ca 2 frați...

Cum era alimentația în închisoarea de la Pitești ?

Domne, în afară de terciul de dimineață, era un polonic de zeamă. Și când era fasole, dacă găseai, știu eu, 5-6 boabe de fasole, dacă îți pica în gamelă, erai norocos...

În Pitești ați primit bătaie de la gardieni ?

Da, asta era la ordinea zilei și la ordinea momentului. O mică greșeală dacă făceai, dacă o deschis vizeta și lui i s-o părut ceva sau chiar dacă nu i se părea, intra în celulă cu halaracul în mână și te pocnea, și nu aveai nici un fel de apărare, de sprijin...

Mi-ați spus că ați trecut prin camera 4-spital unde s-a făcut și reeducare. Ați putea detalia puțin despre ce se întâmpla în acea cameră ?

Această cameră cu spațiile ei, cu efectivul de deținuți pe care-l avea, s-o pretat cel mai bine pentru declanșarea adevăratei terori, organizată începând cu 6 decembrie, când a fost primul asalt al tortionarilor, care au fost, bineînțeles, însoțiți de toată masa de gardieni, care erau pregătiți și stăteau la uși.

În Pitești, închisoarea era o închisoare-spital, o închisoare nouă, construită se pare că de Antonescu, și spațiile erau altfel proiectate... administrate. Și, domne, cum au început bătăile, incidentele? De la un simplu motiv. În cameră s-a introdus cu vreo 3 zile înainte un grup de noi deținuți, în frunte cu Eugen Țurcanu, pentru care s-au pregătit niște paturi aparte, suprapuse, din astea de campanie, militare, de fier. Două câte două, suprapuse. Și la moment dat, a doua zi dimineață sau a treia zi, cam așa ceva, nu mai știu exact, dar în orice caz după instalare, începe ăla: „Domnilor, noi suntem un grup care ne-am decis să facem reeducare. Sunteți de acord cu reeducarea?”. La care nu a primit nici un răspuns... Ca la un moment dat să înceapă cu niște zbierete și niște ieșiri din astea zgomotoase, din cale afară, pline de irascibilitate, mă rog, nervul la masă... „Cum? Sunteți împotriva reeducării bandiților?” Domne, și la semnalul ăsta, că ăsta probabil c-o fost semnalul, toți care erau pe paturi, cum erau ele așa două câte două, au sărit de parcă au fost declanșați de un resort, de ceva mecanic. Și cu băte în mână au început să dea... Cum era sărbătoare, toți eram întinși... Camera era în formă dreptunghiulară și pe latura lungă era un prici, adică niște capre de lemn pe care erau puse scânduri, iar pe ele niște rogojini improvizate, dar care jumate erau, jumate nu erau, pentru că... să spun așa, care mai de care când se duceau la WC mai rupea o coajă de acolo, ca să aibă pentru necesități.

Și cum spun, fiind sărbătoare, stăteam întinși, liniștiți, toți îmbrăcați chipurile într-o cămășuță mai curată, în condițiile de acolo, cum le-aveam noi. Și când s-o năpustit peste noi, domne, ne-o făcut... dintr-odată priciul ăla s-a-nroșit. Am căzut toți pe jos și, grămadă cum eram, o început să bată în noi cum bate ciobanul la stână, când își poartă stâna pe călduri și se strâng oile și nu mai pleacă, și bate acolo în nodul ăla ca să le despartă. Așa bătea în noi, domne... Bine, da' ciobanul nu bătea oile cum au bătut ăia în noi... Buimăciți care mai de care, ne sculam de colo și fugeam în celălalt capăt. Și tot așa, vânzoleală din asta, cum erau două tinete acolo, s-o răsturnat una și s-o făcut... de în pantofi dacă erai, îți trecea peste pantof mizeria... Și ne-am umplut, vorba aceea, de urină,

de rahat, mai și scăpați pe noi... Și la un moment dat, după ce ne-o bătut bine, ne-o pisat bine, ciocănește în ușă la gardieni : „Domnu’ șef de secție, domnu’ șef de secție, uitați-vă, noi am vrut să facem reeducare și bandiții au sărit la noi”. Domne, când s-o deschis ușile alea... (râde – n.n.). Da’ nu o mai apăsât pe clanță, că o sărit și clanță și tot, și-o intrat buluc o armată întreagă de gardieni. Și-apăi alte bătai... Domne, nu mai spun ce-o fost...

În timpul ăsta o venit și directorul închisorii, pe nume Dumitrescu⁵. „Ah, bandiților, ați făcut aicea debandadă ! ?” Și nu știu cum naiba o spus pe acolo, în închisoare... „revoltă”. Domne, și o început și ăsta să ne lovească, dar de unul singur... însă noi eram deja, de la un capăt la altul, o masă informă de carne, care nu se mai cunoștea...

Și după aia îl întreabă directorul pe Țurcanu. „Cum s-o întâmplat ?” „Păi, uitați așa : am vrut să începem un proces de reeducare și bandiții au sărit la noi.” Domne, și atunci, ne-o dat pe toți într-o parte și ne-o luat unul câte unul... Ne pune jos, 3 milițeni ne ținea, unul de o mână, unul de o mână și altul de picioare, și alți 2 cu ciomegile de o parte și de alta ne băteau cum bate gospodarul vara la fasole...

Eram bătuți și plini de sânge, mâini, picioare rupte, fețe însângerate, capuri sparte, ce să mai spun... Un spectacol cât se putea de odios... Cred că la un film, dacă s-ar putea înscena așa ceva, dacă s-ar putea realiza o scenă din asta, cred că puțini s-ar putea uita la ea...

Ei, și după ce am trecut toți, rând pe rând, câte unul prin bătaie, am ajuns în capătul celălalt de cameră... și directorul o ieșit. Da’ înainte de asta ne-o zis : „Să vă băgați mințile în cap, bandiților, că dacă nu, nu știu ce o să se întâmple cu voi !”. Și o ieșit. O ieșit și gardieni și ne-o lăsat pe mâna lui Țurcanu și a lui Bogdanovici⁶.

Ei, și după asta, l-o luat Țurcanu pe ăsta, domne, pe Bogdanovici, cât era el de înalt... da’ era și Țurcanu înalt... bine, oleacă mai înalt ca mine, să spun așa, cam c-o palmă... Dar ăla era ca o prăjină, și scheletic, slab, numai piele și os. Și zice : „Și cum, tu, banditule, ai vrut să sari la mine ?”. I-o pus mâna în pept, dar el fiind mai jos, așa se uita la el de jos în sus și trebuia să facă un efort ca să ajungă la peptul lui. Și, domne, cu o mână îl ținea de pept, cum l-o înfășcat, că era voinic, și cu cealaltă mână, cu dreapta, îi împingea aici. Și ăstalalt, parcă era Iisus între tâlhari. Și atât o spus : „Nu mai da, Eugene, că mă omori ! Nu mai da, Eugene, că mă omori !”. Domne, am fost pur și simplu îngroziți... nu știu cum de n-am înnebunit. Dar bine, că au fost și care au înnebunit acolo, în incinta aceea.

Și, domne, după bătaile astea, a doua sau a treia zi, Bogdanovici ăsta o decedat...

Ați putea să le faceți un portret celor 2 ? Lui Țurcanu și lui Bogdanovici ?

Cum arăta Țurcanu ? Domne, era un tip athletic, de statură mijlocie către înaltă, dar voinic. O față osoasă, o privire cruntă, plină de duritate, de răutate, de tot ce îi mai rău în om. Un tip sadic.

Bogdanovici era un om cam de un metru nouăzeci, așa... El era absolvent al Facultății de Drept de la Iași. Era feciorul fostului prefect de Iași, Bogdanovici. Tată-său în timpul acela era prefect, dar după aceea, auzisem că l-o schimbat, l-o demis, mă rog.

După 6 decembrie ce s-a mai întâmplat ?

Domne, după aceea, o început să ne aducă diverse cărți din astea, marxist-leniniste, literatură din asta, proastă. Ne-o împărțit pe grupe și fiecare grupuleț din ăsta avea câte-un

5. Alexandru Dumitrescu, locotenent-major, director al penitenciarului Pitești între anii 1949 și 1951. Andrei Muraru, *op. cit.*, p. 434.

6. Vezi nota 12, p. 37.

șef. Și citea de acolo un capitol sau cât citea și pe urmă se comenta. Ei, ce voiam să mai spun, în grupul ăsta au fost numai legionari, domne. Singurii care au fost țărâniști, 3 sau 4, erau Angelescu, Soare și încă vreo 2 de la Timișoara, încolo toți erau legionari.

Vă mai amintiți și alte nume ?

O fost și Costache Opreșan⁷, șefu' Frățiilor pe țară... dacă ați auzit de el. Țăsta era, nu știu, în ultimul an sau terminase filozofia la Cluj. O fost un student eminent. Domne, dar ăsta de-acum... nu mai avea în el, să spun așa, trăsătură de ființă omenească. Tot timpul stătea întins pe prici culcat... După aceea o ajuns în Fortul 13 Jilava, o murit acolo și cadavrul i-a fost scos afară într-un careu. Și când o trecut pe acolo un cadru milițienesc, o găsit o floare pusă pe el, și tot întreba : „De unde această floare ! ? Cine a pus această floare ! ?”. Ei, și odată în Fortul 13, cu el o stat și Calciu-Dumitreasa. Și Calciu-Dumitreasa o trecut prin Pitești și o fost și el un timp torționar, dar și-o dat seama și la un moment dat și-o revenit, și în momentul când s-o făcut procesul torționarilor de la Pitești, așa, cu grupele cu reeducare, o fost și el în grupul ăla, și o fost să fie condamnat la moarte și o făcut recurs și i s-a aprobat. El a fost ca martor al acuzării și o spus acolo tot, absolut tot ce s-a întâmplat la Pitești. El, cum să spun, prin spovedania care și-o făcut-o, s-o spălat, să spun așa, cu agheazmă, de toate păcatele făcute... Și după aceea o fost, știți prea bine, profesor la Seminarul Teologic din București, și prin conferințele care le-o ținut mereu o avut atacuri din astea foarte virulente la adresa puterii, și asta era prin '75-'80, când încă erau tari. Așa. Ca până la urmă, cum știți, i-au dat o condamnare de vreo 10 ani, și la intervenția lui Nixon și a lui, asta... „Doamnei de fier”...

Margaret Thatcher.

Așa, Margaret Thatcher, i s-o acceptat să plece în America unde o ajuns preot la o biserică din asta ortodoxă. Și bineînțeles în '89 o ieșit la lumină și în '90 o venit în țară...

Să revenim la Pitești. Ce s-a mai întâmplat cu dumneavoastră după prima bătaie ?

Atunci am avut un moment de frică, de panică... După ce ne-o bătut și ne-o schingiuit, la câteva zile după aceea, în plină zăpadă, în puterea nopții, ne-o scos afară din camera 4-spital. Și am zis : „Băi, ce înseamnă asta ?”. Cum eram noi în izmenețe și cămășuțe... și desculți în zăpadă, n-am simțit frigul. Hei, și ce am observat atunci ? Când au ajuns jos, în perimetrul ăla al curții, toți își făceau cruce. Și după ce o trecut momentul... Și am crezut că ne împușcă, de asta ne-o scos... În puterea nopții, dezbrăcați, pe zăpadă, desculți... Hei, atunci am tras o spaimă...

După treaba asta, la câteva zile de la așa-zisa începere a reeducării, ne-o mutat la parter, la camera 1 sau 3 parter... parcă așa îmi amintesc. Era o cameră sub 4-spital, dar îngustă și lungă... Ei, și aici iarăși la fel, ah... Cu noi era un grup care avea sarcina continuării reeducării. Șef era unul Prisăcaru⁸, iarăși o fire foarte violentă și dură, sălbatică, plină de răutăți... Mi-amintesc că l-o supus comitetului de reeducare pe un

7. Vezi nota 8, p. 17.

8. Adrian Prisăcaru, născut la 26 august 1927 în Dorohoi. Student la Facultatea de Agronomie din Iași. A fost arestat la 7 decembrie 1948 și condamnat la 6 ani de închisoare corecțională. A executat pedeapsa în închisorile Suceava, Pitești, Brașov, Poarta Albă, Valea Neagră, Gherla. S-a alăturat mișcării de reeducare din închisoarea Suceava. A acționat ca informator și agresor în închisorile Pitești, Brașov, Canal. Alin Mureșan, *op. cit.*, *passim*; Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. P-Q*, p. 458; fișa matricolă penală din AANP.

student de la Iași, medicinist în anul IV, pare-mi-se, pe care l-au adus din altă celulă. Goga Parizianu⁹ parcă îi zicea... Țsta mi se pare că o apucat după '90, o murit încoace... Păi, veneau și din alte celule, alți indivizi care îi aduce, și erau cazați în camera respectivă și trebuia să își facă demascarea.

Și, cum s-ar spune, azi l-o adus pe ăsta și a doua zi l-o băgat în reeducare. Și cum era la camera asta lungă, nu erau pricriuri, erau paturi de fier de campanie suprapuse, așa. Pe mijloc era culoarul, iar la marginea patului stăteau ăștia din grupul de reeducare. Și când l-o băgat pe ăla, i-o spus să își facă demascarea. Țla : „Păi, ce demascare să fac ? Că ce am știut, ce am avut de spus, am spus la anchetă...”. Țsta era macedonean, macedo-român... Domne, și când o început să sară ăia la dânsul și să îl bată... L-o trântit jos și l-o bătut... La un moment dat, după ce l-o lăsat să se scoale în picioare, l-o pus să alerge pas alergător pe linia dintre paturi. Și cum fugea așa în trap, că nu putea fugi astfel, dacă o văzut că nu mai poate scăpa din bățai, că toți îl otânjau, domne, la un moment dat, cum era și o firi voinică așa, numai odată o făcut un salt în sus și și-o dat drumul în cap. Și cum era ciment jos am zis : „Băi, la ăsta i-o crăpat capul. Îi mort”. Da' n-o murit, atât că o leșinat și după ce și-o revenit, nu mai știu ce s-o-ntâmplat, pentru că iarăși o fost o mișcare din asta, între camere, între celule, și s-o organizat, chipurile, transportu' primului eșalon pentru Canal.

Când se întâmpla asta, vă mai amintiți ?

Cam prin primăvara lui '50, prin februarie-martie, cam așa ceva... Atunci s-o organizat un lot pentru Canal și m-am trezit nominalizat în lotul ăla. Ne-o deplasat la Canal, cu destinația Poarta Albă. Am ajuns acolo, ne-o cazăt, da' n-am stat decât o noapte, pentru că după ce am ajuns am intrat la vizita medicală. Doctorul când ne-a luat pe toți la palpat, și-a dat seama imediat ce e cu noi și o spus : „Ce să fac, domne, cu figurile astea scheletice la Canal ?”. Atât am auzit. A doua zi dimineața s-a organizat returul și întoarcerea la Pitești. Eh, am mai stat o lună de zile în Pitești, da' în luna aia ne-au pus pe o mîncărică mai bună, ceva mai consistent, cu ceva calorii.

Și după o lună unde v-au dus ?

Ne-au trimis iarăși pe Canal. Da' a doua oară când ne-o trimis la Canal, prin martie sau aprilie... am ajuns la Peninsula. Eh, acum ce să povestesc din cadrul Peninsulei ?

Cum era lagărul de la Peninsula ?

Peninsula era o colonie formată numai din deținuți politici. Nu aș putea chiar spune chiar precis, dar cred că erau la 3-4.000 de oameni acolo, pentru că erau vreo 50-60 de brigăzi, cam așa ceva.

Și ce făceați acolo în cadrul coloniei ?

Dimineața la ora 5 era deșteptarea și masa, iar la ora 6 ieșam cu brigada pe platou în poartă și luam direcția șantierului... Și șantierul fie era la spart de piatră, la instalat căi

9. Gheorghe (Gioga) Parizianu. Născut în 25 septembrie 1925 în comuna Gornadjunia, Bulgaria. În 1940 s-a stabilit la Moinești. A fost arestat la 15 mai 1948, pe când era student în anul II, și condamnat la 18 ani de muncă silnică. A executat pedeapsa în închisorile Pitești, Gherla, Baia Sprie, Căvnic, Bacău, Iași, Aiud, Ostrov. A trecut prin reeducare, fiind bătut de foștii colegi din lotul în care fusese condamnat. A fost eliberat la 23 iunie 1964. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. P-Q...*, p. 63 ; fișa matricolă penală din AANP.

ferate, la săpături... cum era la Taşaul. Erau fel de fel de treburi, dar era o muncă titanică. De exemplu, primele ieşiri au fost la 9 Culmea. Aici ce făceam? Încărcam vagoane cu roci, pentru... SDV-uri... nu ştiu cum naiba le spunea, concasoare... nişte instalaţii. Erau două puncte şi acolo erau instalaţiile astea unde băga arocamentul, adică nişte bolovani mari de piatră, pe care îi manevram cu răngi, câte 2-3, umăr la umăr. Şi bolovanii ăştia, prin transport CFR, ajungeau la concasoarele astea unde erau măcinaţi şi din ei ieşea piatră pentru cale ferată, pentru drumuri... chestii din astea. Pe urmă un alt şantier la care m-a dus, pentru că ne schimba, nu aveam continuitate, a fost la sfărâmat de piatră. Ce operaţiuni făceam acolo: era tot la fel arocament din ăsta, de diferite dimensiuni, pe care îl făceam din ce în ce mai mic. Aşa. Şi pe urmă, cu ciocănelul, îl făceam piatră concasată, din asta de pus pe drumuri, la calea ferată...

Pe urmă la săpături la Taşaul. Ei, acolo o fost efortul cel mai mare. De ce? Domne, aveam normă 4 metri cubi de pământ: să-i sapi, să-i încarci la roabă, să-l duci la 20-30 de metri distanţă, să-l deplasezi... Asta o fost la început, că pe urmă s-o instalat linii din ăstea, trasee de cale ferată cu vagoane, şi încărcam la vagoane. Dar să vă spun ce era cu pământul ăsta, de unde era... Taşaulu' ăsta era un fel de deal mare care s-o tăiat şi s-o spart pe unde o trecut de s-o instalat canalul... şi o rămas pe de-o parte o coastă, iar pe de altă parte cealaltă coastă... Ei, canalu' ăsta trebuia lărgit... Şi noi ce-am făcut? Am săpat întâi de ne-am făcut o terasă cam la înălţimea vagonului, o terasă de încărcare, şi pe urmă, prin abataje pe care le făceam şi cu ajutorul răngilor bătute sus, deasupra, doboram pământul ăsta, malul ăsta-n jos... Şi el când ajungea pe platforma de încărcare se pulveriza... După aceea îl încărcam la vagoane. Intra garnitura şi o încărcam.

E, da' nu ştiu dacă ştiţi cum era abataju', că nu e acelaşi lucru ca în minierit... Domne, malul era drept, vertical, nouăzeci de grade. Dacă ai fi pus firul de plumb, aşa îţi arăta. Ei, la nivelul platformei de încărcare, ce era cam de 1 metru, noi cu târnăcoapele băteam în perete, ne săpam o mică rigolă. Pe urmă, tot cu târnăcoapele, da' cu partea cealaltă a târnăcopului, făceam un taluz, da' un taluz cu căderea în interior, aşa de o formă trapezoidală, şi când dădeam pământul acela la o parte rămânea un gol de forma unei prisme trapezoidale culcate. O latură era latura platformei, două laturi erau pereţii malului, iar altă latură era deshiderea, care era goală şi în care ne-am introdus noi cu târnăcoapele. Dar săpătura asta care o făceam noi în mal era adâncă... avea cam de la 45-50 de centimetri în sus şi 50-60 obişnuit în adâncime. Deci te puteai băga acolo fără nici un fel de grijă dacă te plouă sau mai ştiu eu ce...

Şi abatajul să spun că era aici, aşa, o secţiune. Eu făceam o altă secţiune în dreapta şi o alta secţiune în stânga. Hei, şi când era gata abatajul ăsta, pe urmă intram sus şi făceam tăietura malului pe verticală. Ne urcam la 12 metri, că aşa de înaltă era colina. Şi puteam merge fără griji, că santinelele erau pe o rază mare şi nu trebuia să cerem voie. Şi ne urcam acolo şi băgam răngile de la marginea malului cam la 80 de centimetri în adâncime. Şi când băteam răngile alea din loc în loc, se crea o fisură a malului. Ş-ăla era un semn că malul începe să se rupă. Şi atunci, cei care aveau experienţă, de exemplu, ştiau foarte bine când să dea semnalul de împingere a răngilor. Şi la un semnal al şefului de echipă, care era tot un deţinut: „Împingeţi!“. Şi când vedeai acest semnal, odată toţi împingeau şi vedeai malul că se rupe. Domne, când cădea malul era un spectacol! Un adevărat spectacol! Se prăbuşea cum se prăbuşesc gheţarii...

Ei, şi la chestii din astea eram expert, că eram conştiincios, nu puteam să trag chiulul... Şi dacă m-a repartizat acolo, m-am instruit, m-am format şi m-am socotit cam

cum ar trebui dăruit malul. Că tot noi am găsit și metoda asta. Se și speriau civilii de noi. „Domne, ăștia sunt adevărați draci!” Ninge odată, în ianuarie-februarie, viscolul era mare și noi eram până la jumătate dezbrăcați la piele și așa lucram... Ei, da' ce voiam să spun... A fost un episod printre altele, dar de data asta neplăcut. Când am dăruit o dată un mal din asta, coechipierii mei nu au fost atenți la semnal... Eu mă urcam printr-o extremă a malului, că erau niște scări aproape pe verticală, făcute din săpătură. Și din treaptă în treaptă urcai sus. Și le-am strigat: „Hei, fiți atenți, nu dați drumu' că vin acum!” Ei când mi-o văzut capul, că am apărut pe linia lor, o zis că am dat semnalul de împingere a răngilor, dar eu nu am ajuns încă sus. Și o împins răngile înainte de a da eu semnalul... Domne, și cum eram pe marginea malului, m-o prins malul și am căzut cu tot cu el. Și până am ajuns jos, de două ori, conștient, am văzut lumina zilei, ca și cum s-ar aprinde becul, se stinge, iar se aprinde, iar se stinge... și după aceea n-am mai văzut nimic. Am căzut într-o stare de nesimțire, de rece, și când am ajuns pe platformă eram complet acoperit de pământ... Norocul meu că platforma a fost goală și pământul s-a răsfirat și nu a venit prea mult pământ deasupra mea... Echipa vecină, de alături, când o văzut, o sărit toți cu lopețile. Și era un doctor de la Iași, Niki Tudose, care a ajuns apoi la Timișoara, mare medic, și asta spunea: „Aici o căzut! Aici o căzut!”. Și încercau să deie pământul, să scociorască cu lopețile. Eu auzeam... Domne, și numai o dată am zvâcnit și am ieșit din țărână, în picioare, așa, nevătămat... Mă rog, decât cu o ruptură la mâna stângă, la carpenele astea, sau cum se mai cheamă... Se cunoaște aici (arată - n.n.) că sunt oleacă stâlcite... Și cum m-am ridicat am și căzut imediat jos în nesimțire. N-am mai știut ce-i cu mine și m-am trezit după un timp la colonie. S-o dat telefon, o venit Salvarea, m-o dus la Peninsula, și acolo la infirmerie mi-o pus mâna într-o plasă de sârmă, cu vată și bandaj, nu în gips, și am stat așa vreo 10 zile acolo în infirmerie. După aceea am ieșit iar pe șantier, dar nu mai eram la muncă grea, eram la munci din astea ușoare, la burat de căi ferate, la uns pe la ace, la nu știu ce alte chestii... (râde - n.n.)

Am avut un mare noroc atunci. După ce m-am trezit am reflectat mult... Cum nici un firisor de țărână nu mi-a intrat pe nările nasului... M-a mirat mult treaba asta... Că am stat niște secunde acolo... Și acum când mă gândesc... Oare cum o fost posibil? Prin câte am trecut, băi, și tot nu m-am învățat minte... Cum naiba, măi? Asta era...

Cât erați la Canal ați primit vești de la părinți, de la rude?

Nimic. Adică nu. În 6 ani de zile un singur pachet am primit la Peninsula și un singur vorbitor. De ce? După eliberare, când am ajuns acasă m-au întrebat: „Băi, de ce nu vă ajungeau pachetele, că lunar vă trimiteam?”. Fie le returnau, fie le opreau ei și luau altă destinație. Nu știu exact...

De ce alți colegi vă mai amintiți de la Canal?

Erau și din ăștia mai în vârstă. Îmi amintesc de 2 aviatori: unul Ceaușu și unul Cara, amândoi comandori din București. Domne, când i-o arestat erau în echipamentele alea de carlingă, și așa și-o petrecut și Canalul... Ei, și pe ăștia îi vedeai tot timpul că erau conservatori, prudenți... Și, fiind mai în vârstă, îi trimitea la treburi mai ușoare, de exemplu la burat o cale ferată. Ce era burajul ăsta? Se ridica cale ferată și pe dedesubt se băga cu lopata sau cu târnăcoapele piatră din asta concasată. Deci era ridicată ceva mai sus și se făceau corecții din astea la calea ferată. Și ei cu lopețile ciocăneau pe acolo, așa, ca să vadă gardianul care umbla printre deținuți că fac treabă și sunt activi (râde - n.n.).

Tot de la Peninsula, un episod important... Domne, s-o întâmpnat o evadare, dar să îmi amintesc cine o fost... (se gândește – n.n.) Hăi, Doamne, că doar îmi era în minte... și o fugit. O fost un deținut care era localnic de acolo, din zonă, din Constanța, din Babadag sau din Murighiol, dar în orice caz, din zona aceea a Dobrogei, și prin comportamentul lui o câștigat încrederea administrației și o ajuns să aibă regimul ăla de semilibertate... El ieșea singur din închisoare, din colonie, să ducea pentru achiziționarea diferitelor materiale, că în construcții lucram mai mult... Așa. Mergea și în alte județe, probabil că ajunsese și în București și venea înapoi, se întorcea... Și când venea dădea raportul tot, la activități. Și la un moment dat ăsta nu s-a mai întors. O intrat în alertă toată administrația... Știu că director la Peninsula era un căpitan evreu, Lazăr¹⁰, da' îl făcuse maior de acum... Și, domne, până la urmă l-o prins pe ăsta... Măi, dar îmi scapă numele... și îi important pentru alții care l-o cunoscut... Avea un nume de fotbalist de-al nostru, dar dintr-o generație mai veche... Și, domne, după ce l-au prins, l-o legat în mijlocul coloniei, unde ni strângeam noi, când se făcea careul brigăzilor. Că dimineața ieșeau brigăzile pe platou și se făcea numărătoarea. Ei, și pe acolo trecea echipa din administrație, milițeni și ce mai erau ei, și făceau numărătoarea... Hei, și în mijlocul platoului s-o instalat un stâlp din ăsta telegrafic, și după ce l-o prins pe ăsta, l-o legat la stâlpul ăla și i-o spus „stâlpul infamiei” și „așa pățesc trădătorii”. L-o ținut acolo... nu mai știu cât l-o mai ținut, o zi, două, dar în orice caz, în prima zi toate brigăzile care veneau de la lucru sau plecau la lucru treceau pe la stâlpul ăsta și aveau ordin să îl scuipe. Bineînțeles, care erau netoți și netrebniți îl mai scuipau, dar majoritatea treceau cu capurile aplecate și își vedeau de marș mai departe... Domne, după ce l-o dezlegat de la stâlpul ăsta, într-o noapte l-o băgat într-un beci... că erau beciuri din ăstea, depozite de cartofi, unde erau cartofi la păstrare, însilozati. Și l-o băgat într-un beci din ăsta și ajutorul de prim-brigadier l-o bătut... Peste șefii de brigadă, tot dintre ei era ales unul, ajutor de prim-brigadier... Și ajutorul ăsta prim-brigadier cine era? Unu' Madan, fost profesor de limbă franceză, pe care eu l-am avut pontator la brigada 21, când îl aveam brigadier pe Marinovici. Și Madan ăsta, fecior de preot din Basarabia, l-o bătut până aproape și-o dat sufletul...¹¹ Dup-ăia l-o scos de acolo și l-o dus la sârme. Unii bănuiesc că l-o dus mort la sârme și acolo, la sârme, tot el l-o împușcat, bineînțeles cu avizul, cu aprobarea administrației, dar în exces de zel, să arate că este devotat, mă rog. Și până la urmă și el o fost condamnat, că o avut proces la Jilava, când o fost procesul cazului Simionescu. Și o fost condamnat la moarte și executat. El a mai avut un frate, Madan, care a fost avocat aici în Vaslui...

Despre brigăzile 13 și 14 de la Canal știți ceva ?

Da, o funcționat ca două brigăzi de studenți. Brigada 13 și 14... Una era condusă de un medic, Dorneanu parcă îmi amintesc eu că îl chema, de la Cluj, și alta tot de un student medicinist de la București... îmi scapă acuma numele, dar nu mai are importanță.

10. Vezi nota 25, p. 41.

11. Ion Dumitrache, născut în 11 septembrie 1916 în Pucioasa-Dâmbovița. Subofițer. A fost condamnat în 1949. A încercat să evadeze din lagărul de la Peninsula, dar a fost prins și legat cu lanțuri de picioare de stâlpul din mijlocul platoului. În noaptea de 4 aprilie 1951 a fost împușcat de Ion Bogdănescu și Ion Madan cu pistolul dat de ofițerul politic Chirion. Pentru justificarea crimei a fost târât lângă sârmă și au susținut că a vrut să evadeze, dar au uitat să îi desfacă lanțurile. Cicerone Ionițoiu, *Victimele terorii comuniste. Dicționar. D-E*, p. 166.

Și care era activitatea, rolul acestor două brigăzi? Ziua erau pe șantier și lucrau la construcții. Aveau munci de un grad mai civilizat și cu un efort mai redus. Oarecum, într-un fel, era ca o recompensă pentru ceea ce făceau... După ce veneau de pe șantier, seara, în amurg, sau la îngânarea întinericului cu ziua, ei aveau filați anumiți indivizi și știau precis în care brigăzi sunt. Ei, și la momentele alea se îndreptau spre brigăzile respective, întotdeauna în grup de 2-3, îl pândeau pe individ când ieșea fie la spălător sau afară, îl înfășcau pe sus, îi puneau călușul la gură și îl transportau la sediul brigăzii lor, fie 13 sau 14. Aici, în timpul nopții, îl supunea la fel de fel de cazne... la tot felul de bățai și chinuri, ca să se demaște, să spuie ce n-o spus la anchetă... Și printre cei duși și torturați la brigăzile acestea o fost și doctorul Simionescu, o mare figură medicală a timpului...

Dumneavoastră ați fost torturat de către cei din cele două brigăzi?

Nu, nu, nu. Dar probabil că firea mea m-o ferit... Unu, că eram o fire slăbănoagă... Pe urmă eu la muncă eram... nu că mă împingea cineva, dar asta îmi era ritmul și, mă rog, nu aveam nimic, nu simțeam dureri, nu oboseală... Că se mirau toți... Aveam un brigadier, la brigada la care am fost prima dată dus, unul Marinovici, fost plutonier de jandarmi. Zicea el când trecea pe lângă frontul de lucru în dreptul meu (îngroașă vocea - n.n.): „Mă, Rotarule, dă mai încet... pușcăria e grea, e lungă”. Dar pe șoptite. Îi era milă și aproape mereu mă chema la supliment. Or, la supliment nu mă prea duceam pentru că era mâncare din asta... cum naiba îi spunea? Verdeață din asta care se obișnuiește primăvara... prima verdeață... și bucureștenii se omoară după ea... ah, sparanghel! Domne, și era din asta, stufat. Eh, când îți puneai câte un polonic din ăla de stufat și vedeai șerpi cum se prelingeau prin afara polonicului... Îți umplea gamela, domne, da' nu puteai mânca. Ce să mănânci? Că era ca niște lături, așa. O lăsași și te duceai la muncă...

Noi aveam noroc că mai era un bufet și mai aveam ceva bani care îi încasam pentru muncă... atunci când ne dădea ei chipurile ca un salariu. Aveam un ban de buzunar și cumpăram de la bufet: biscuiți, rahat, chestii din astea, și ne suplimentam rația, ca să putem rezista.

Ei, și acum să revin. Unul din cei care au fost chinuți și maltratați pe la 13-14 a fost acel doctor Simionescu. Era dintr-o familie de mari oameni de cultură, un mare cărturar, domne, care o lăsat ceva pentru țara asta... Și, la un moment dat, n-o mai putut suporta, pentru că noaptea îl ducea acolo și ziua era la muncă... Și într-o seară, cum o scăpat din vârtejul celor care îl țineau, s-o dus drept în gardul de sârme. Sentinela de sus, când l-o văzut din postul de observație, l-o somat: „Stai că trag!” ăsta nu s-o oprit. Se spune că sentinela ar fi tras un foc de avertisment, cum spune legea, da' nu știu. Și ăsta când o ajuns la capul sârmei... o ajuns și cu cartușul în cap. Și o murit acolo... Hei, și de la asta o început scandalul internațional... Soția sa fiind din București venea săptămânal la vorbitor. Așa. Și când îi dădea vorbitor, când nu îi dădea vorbitor... Și atunci când o venit în duminica aia, alții de alături, care erau la vorbitor, care erau din brigada aia și știau cazul, i-au spus: „Doamnă, întoarceți-vă acasă că el nu mai este. L-o omorât, l-o împușcat la rețele”. Aia alarmată s-o dus pe la administrație și, mă rog, întoarsă în București, o luat contactul cu relațiile lor sociale, cunoștințe, și s-a ajuns, domne, în felul ăsta, de s-o alertat ambasada americană. O fost atunci un protest internațional din partea americanilor față de ororile și grozăviile care se petrec în lagărul de muncă de la

Peninsula... Așa. Șiăștia au cerut condamnarea celor vinovați. Și în felul ăsta s-o stârnit procesul capilor reeducării.

Dumneavoastră unde erați când a murit Stalin ?

Când a murit Stalin, în '53... eram la Gherla. Nu mai îmi amintesc luna... În acel an, în iunie-iulie¹², s-au sistat și toate lucrările pe Canal... N-au mai rămas decât civili și echipe de întreținere...

Stalin a murit în martie '53.

No. Stați așa ! Stalin a murit în martie, în '53... Deci în iunie sau în iulie '52, cam așa, de la Canal ne-o repartizat pe închisori... Eu am fost într-un eșalon din ăsta cu destinația Gherla. Și am fost la Gherla până în '54. Atunci mi-a fost frică într-un fel... M-am gândit : „Măi,ăștia sunt acumă supărați...”.

La Gherla v-ați mai întâlnit cu cei care au trecut prin reeducare la Pitești ?

Domne... (se gândește – n.n.) în primul rând, când am ajuns la Gherla, era un alt grup de reeducare și cu alte crime la activ, un grup condus de Popa Alexandru¹³, Popa Tanu, cum îi spunea lui. ăsta avea un fizic bicisnic, însă era foarte inteligent, dar de-o răutate diabolică și de-o cruzime fără margini. Nu era firea care să ridice tonul. Folosea numai vorbe scurte, șoptite, dar când îl azeai știai că atunci începe prăpădul... Și mai avea o serie de ajutoare printre care unul din Iași, fost student la drept, Mihai Livinschi¹⁴, care după aceea o ajuns în lotul condamnaților de la Jilava, în frunte cu Turcanu, și a fost și el condamnat la moarte și executat. În tot lotul o fost vreo 24-25, nu mai știu exact... În orice caz, în *Memorialul ororii*¹⁵ aveți destule date. Dar să știți că și *Memorialul ororii* trebuie să știți să-l citești, pentru că ăla este scris sau editat tot sub patronajul Securității, deși a apărut în '90 sau în '91...

La Gherla când ați ajuns mai era reeducare ?

Când am ajuns, în '52, era liniște peste tot... Eu când am ajuns și am auzit ce s-a întâmplat... Că vorbeam, domne, noaptea pe sub pătură, așa... (face palmele pâlnie și

-
12. Prin HCM nr. 2404 din 17 iulie 1953 au fost închise șantierele Canalului. Andrei Muraru, *op. cit.*, p. 210.
 13. Alexandru Popa „Tanu”, născut la 13 noiembrie 1924 în Prașila, Basarabia. A fost arestat în iunie 1948, ca student la Facultatea de Agronomie din Iași, și condamnat la 6 ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Suceava, Pitești, Jilava, Gherla și Aiud. S-a alăturat „reeducării” la Suceava, iar în Pitești a fost mâna dreaptă a lui Eugen Turcanu. A condus „reeducarea” la Gherla în perioada septembrie 1950 – noiembrie 1951. A fost condamnat la moarte în procesul reeducatorilor din 1954, pedeapsă comutată ulterior în muncă silnică pe viață. A fost implicat ca martor al acuzării în al doilea proces al „reeducărilor” din 1957. A trecut și prin reeducarea de la Aiud (1962-1964). După eliberarea din 1964 a fost folosit ca informator în Sibiu. A murit după 1990 fără să vorbească despre destinul său. Alin Mureșan, *op. cit.*, pp. 174-178.
 14. Mihai Livinschi, născut la 26 iunie 1926 în Bucium, Iași. Student la Drept, a fost condamnat la 7 ani de închisoare. A executat pedeapsa în închisorile Suceava, Pitești, Gherla. S-a alăturat „reeducării” la Suceava și a continuat „reeducarea” la Pitești și Gherla. A fost condamnat la moarte în procesul reeducatorilor din 1954 și executat la 17 decembrie 1954 în Jilava. Alin Mureșan, *op. cit.*, pp. 147-148.
 15. *Memorialul ororii. Documente ale procesului reeducării din închisorile Pitești, Gherla*, Editura Vremea, București, 1995.

arată cum – n.n.). Dar nu vorbeam din prima... numa' după un timp, după ce ai verificat foarte bine și te-ai convins de vecinul atât din dreapta, cât și din stânga. Și când am auzit că s-a oprit reeducarea și c-o fost chemat Avădanei¹⁶, locotenentul care era cu reeducarea, sau cu ce naiba mai erau el acolo, și alți oficiali din ăștia și o fost anchetați și nu știu ce... e, abia atunci m-am mai liniștit. Dar până atunci am trăit cu o groază, cu o spaimă... continuu. Și după aceea, de la Gherla, o ridicat și o plecat loturile Livinschi, cu Popa Țanu... Da' înainte de asta a venit și Țurcanu la Gherla, numai că o căzut în perioada când se terminase cu reeducarea...

Și când i-o luat... l-o luat pe Țurcanu și o continuat cu Popa Alexandru zis Țanu și cu tot grupul... Și bineînțeles că o fost o perioadă mai îndelungată până i-o adunat, nu știu ce, și ultima destinație a fost Jilava. Ce vă spun acuma nu îi mărturie proprie, este dintr-o informație care ni s-a făcut din partea unui preot, fost deținut, care o fost în celula în care o căzut și Țurcanu. Ei, și spunea preotul ăsta, tot timpul cât a stat acolo în celulă, Țurcanu era neliniștit, mereu în mișcare, mereu cu frământări. Probabil avea procese de conștiință... zic, că până la urmă și criminali, domne, au și ei psihologia lor... Și la un moment dat l-o întrebat acest preot : „Fiule, de ce ești neliniștit ? Ai ceva pe suflet ?”. Și ăsta atunci, care față de preoți, mă rog, față de cler, avea conceptele lui, în loc să îi răspundă la întrebare, i-a răspuns cu altă întrebare : „Părinte, dacă ai făcut crime în lumea aceasta, pe pământul acesta, te mai iartă Dumnezeu ?”. Și atunci preotul i-o spus : „Fiule, după o îndelungată căință și pocăință, cu adevărat sinceră și trăită, și Dumnezeu este atotbucurător...”. Și nu o trecut mult și l-o luat de acolo și l-o dus la camera Zero. De acuma se știa, aia era camera celor condamnați la moarte.

Domne, și multă vreme s-o crezut că să nu fi făcut și aici un scenariu : pe o parte să spuie că i-o condamnat și i-o executat și pe altă parte să îi fi eliberat... Însă o apărut mărturii care au dovedit c-au fost executați cu adevărat. Și mărturiile de unde sunt ? Sunt din grupul celor 4 sau 5 care o făcut recurs, că din ăia 24 sau 25 care au intrat în procesul ăsta, 4 sau 5, nu mai îmi amintesc exact, o făcut recurs... Și în urma recursului li s-o comutat pedeapsa de la moarte prin executare la muncă silnică pe viață...¹⁷

Să revenim la Gherla ? Ați lucrat în fabrică ?

Da. Acolo la Gherla n-am stat mult la cameră, că ne-o scos la atelierul de jucării... la secția jucării, cam așa. Dar nu știam să fac nimica, și erau niște norme mari... Niciodată nu puteai face norma pentru că jucăriile erau foarte pretențioase și multe se rebutau la recepție... Ția care le cumpărau sau le valorificau erau foarte pretențioși și de multe ori aveai pâinea tăiată că nu ți-ai făcut norma...

De la Gherla v-ați și eliberat ?

Da. Eliberarea s-o petrecut pe 29 iunie '54. Momentul eliberării a fost foarte simplu și neobișnuit... Neașteptat... Noi nu mai speram că ieșim când ne expiră termenul de condamnare. Ziceam : „Domne, suntem la cheremul lor, ne țin cât vor și ne vor elibera tot când vor...”. Or, în data de 29 iunie, pe la orele 10, vine un gardian, deschide ușa. „Care ești, mă, Rotarule ?” Nu vorbea bine românește... „Eu.” „Hai ! Ia-ți bagajul și trage piciorul !” Am apreciat imediat cum a vorbit și m-am gândit : „Uite băi, încă un pic de

16. Vezi nota 32, p. 43.

17. Cei care nu au fost împușcați erau : Alexandru Popa, Octavian Voinea, Aristotel Popescu, Paftenie Pătrășcanu și Dan Dumitrescu. Alin Mureșan, *op. cit.*, p. 95.

suflet... Nu sunt toți haini". Că mulți dintre ei ne-o și lovit... Domne, da' ardelenii au fost mai sufletești... Că la Pitești cine o fost răutățile ? Păi, erau numai olteni, munteni, din ăștia, așa... zbiri din ăștia, anume aleși, selectați, luați...

M-o dus la grefă, mi-au luat iarăși semnalmamente... Apoi m-au întrebat : „Îți recunoști bagajul ? ”. „Da.” „Verifică ! ” „N-am nevoie.” Nici nu m-o mai interesat... Și când am ieșit am avut un cufăr cu care tata o făcut armata, războiul. Da' nu cu el am plecat în închisoare, el mi-o fost trimis ca ambalaj pentru un pachet. Și apăi cu cufăru' ăsta am venit. Și m-am gândit : „Măi, fie ce-o fi, dar ăsta e lucrul tati și trebuie să îl vadă înapoi”.

M-o scos apoi pe poarta închisorii, așa, și m-o lăsat pe partea cealaltă. O închis poarta, o încuiet-o și am rămas singur... Domne, am avut... știu eu, poate 20-30 de secunde de înțepenire, așa. Domne, mă uitam încolo și ziceam că să plec, da' mă temeam : „Băi, dacă vin după mine ? Băi, oare nu cumva stau gata-gata să îmi suprim zilele ? ”. Aveam așa, ca un fel de coșmar din ăsta, domne. Nu avem încă puterea de a mă reculege, de a lua o inițiativă... Și, la un moment dat, după un minut sau cât o fi fost, mi-am revenit, domne, și am luat-o așa încet... Bine, dar abia mergeam și că eram de-acuma numai piele și os... Și mi-o dat un cec și mi-am scos bilet din gara Gherla... direcția Vaslui.

Aici eu am ceva de zis... În mai '64 o fost o grațiere, n-o fost amnistie... Mulți zic că o fost amnistie... Domne, numai proștii, inculții sau ignoranții pot spune așa ceva... Amnistia e că te-a iertat, ți-o șters cazierul, te-o repus în drepturi, te-o achitat, ți-o făcut niște despăgubiri materiale, onorifice, mă rog... adică cu totul altceva, pe când grațierea... atât că ți-o șters restul de pedeapsă, dar cazierul ți-o rămas și toate celălalte păcate...

Cum a fost călătoria până acasă ?

Pe tren... nu am vorbit absolut cu nimeni. Am schimbat trenurile, nu mai știu pe unde am schimbat, parcă la Cluj... nu mai știu. Am intrat în altă garnitură... tot la fel : mut. N-am reușit să mă duc nici măcar la WC până am ajuns acasă... câte ore o durat călătoria, nu mai știu, vreo 10 ore...

Hei, și când am ajuns la Vaslui în gară am coborât. Norocul meu a fost că atunci când am ajuns, era o încrucișare de trenuri... Și din personalul cu care făcuse cruce, o coborât sora mea cea mai mare. Eu nu am recunoscut-o... dar ea a rămas uimită. Și zice : „Petre, tu ești ? ”. Nu îi venea să creadă... Am ieșit de pe peron și zice : „Hai să luăm o trăsură”. Și ea fiind cu bani, am luat o trăsură, și în felul ăsta m-o ajutat de ani scurtat... La vremea aceea era încă trăsuri în Vaslui, birje din ăstea...

După arestare familia a avut probleme cu autoritățile ?

Ah, după arestarea mea ? Păi, da. Că mi-o povestit după aceea... Percheziții nenumărate, din timp în timp. Și după percheziție era o răvășeală, și trebuia să umble pe urmă să caute lucrurile dintr-un capăt în celălalt, și care le găseau, care nu le găseau, mă rog...

Frații iar au avut de suferit... Cum se făcea atunci avansarea pe bază de biografie scrisă, autobiografie, în care trebuiau să spună tot... nu au avut drept de avansare... Am un frate mai mare ca mine cu 4 ani... a fost învățător emerit și n-a reușit să promoveze, pentru că era fratele banditului... Dar nu numai atât, am avut frate preot care o fost la fel, muștruluit, umilit, mă rog, purtat noaptea, arestat. A fost luat din Vaslui și îl ducea cu mașina pe la Mărășeni sau mai știu prin ce fund din județ, îl dădeau jos și îi spuneau : „Acuma descurcă-te ! Ești liber”. Și în puterea nopții să vie om în toată firea plângând și oftând acasă... Deci au fost neazuri... Am avut și un frate care, mă rog, a avut o altă

relație, un alt comportament și altă fire... Vorba românului, „s-o dat pe după păr”, cum s-ar spune... Eh... Fiecare cu caracterul, apucăturile, năravul și obiceiurile...

Și când ați ajuns acasă cum ați fost primit ?

Domne, bucurie, desigur, fără discuții... Bucurie cu lacrimi... Și am avut un timp de odihnă, de refacere, și după aceea am început la treburile din astea, ușoare prin vie. Nu m-am dus să intru în vizorul lumii, că mă gândeam : „Măi, intru undeva, io știu ce mă așteaptă aici ? Dacă e o capcană ?”. Și nu am simțit nevoia... după cât îmi dau seama acum. Ei, și după o perioadă am început să îmi pun problemele existenței și mi-am zis : „Domne, ce fac ? Măine, poimăine, încotro o apuc ?”. Și mi-am zis : „Am fost o dată dat afară din facultate ? Tot la facultate trebuie să merg...”. Și m-am decis să nu mai merg la Drept, deși la Iași eram un student extraordinar. La Cluj eu dădusem examenul la Medicină, dar nu am mai făcut nimic apoi...

Într-o bună zi, m-am dus la Institutul Medico-Farmaceutic și am întrebat dacă mi se poate echivala examenul de admitere pe care l-am dat și mi-au spus că trebuie să mă prezint din nou la concurs. Și atunci mi-am zis : „Ce am vrut să fac odată și n-am reușit, a doua oară nu mai pot face...”. Mi-am luat actele de acolo și am venit la Iași. Și, nu știu cum, m-am gândit : „Băi, să dau examen de admitere tot la mediciniști”. M-am întâlnit cu un coleg, care și el era în aceeași situație, tot în același lot, și el să deie la facultate. Și zice : „Băi, ce te mai necăjești tu cu medicina ? Lasă, băi, medicina. Hai, măi, la Agronomie !” „Măi, merg la Agronomie, numai dacă are Facultate de Agricultură, de Horticultură.” Și într-adevăr, m-am dus la Institutul Agronomic, care funcționa, mi se pare, cu 3 facultăți : o facultate de agricultură generală, una de horticultură și una de zootehnie. Și m-am dus la horticultură. Am dat examen de admitere și în urma promovării lui am intrat cu bursă de stat. După primul semestru, dacă era foarte bine, îți dădea și bursă de merit. Și cum rezultatele au fost bune, am câpătat și bursa de merit. Și aveam de acum existența deja asigurată din amândouă bursele, că făceau împreună 450 de lei, cam cât un salariu bun la vremea aceea.

După ce v-ați înscris la facultate ați mai fost urmărit ?

Da, tot timpul. Deși în facultate, la început, m-a pus... nu mai știu cum se chema funcția aia, domne... responsabilul sindicalistilor pe Facultatea de Agricultură. Habar n-aveam, domne, ce însemna asta... Nu știam în ce constă o ședință, nu știam ce înseamnă. Dar niciodată nu am ținut ședință... și din anul I până în anul IV, nici n-am avut schimbări de funcție sau demiteri. Nu mi s-o spus niciodată nimic, atât că figuram acolo... (râde - n.n.)

Evenimentele din Ungaria v-au prins la facultate ?

Da, m-au prins la facultate. Și după evenimentele din Ungaria s-o asprit și comportamentul în general, și al corpului didactic și chiar al colegiilor, care îmi erau buni prieteni. Le spuneam : „Eu pot să vă dau o povață dacă sunt în stare, să vă învăț ceva de bine, dar altceva nu pot să fac. Sunt și eu student și nimic altceva. N-am alte calități”. Și deși buni prieteni atunci, după aceea o început așa o atmosferă de răceală, de îndepărtare, un fel de punere la colț, cum s-ar spune, însă pe mine nu m-o lezat cu nimic și nu m-o afectat asemenea atitudini, pentru că eu fiind căsătorit, abia așteptam să termin cursurile...

Când v-ați căsătorit ?

Pe 1 octombrie '55 m-am căsătorit. După primul an de facultate, când am intrat în anul II m-am căsătorit.

Soția nu a avut de suferit ?

Domne, o avut de suferit... Dar ce s-a întâmplat ? Ea era basarabeancă. Părinții ei au fost urmăriți pentru repatriere. În '40, când s-a predat Basarabia, socrul a fost în trenul de deportați și a pândit un moment de neatenție a santinelei și o evadat. Era o fire voinică și, cum era tânăr, a scăpat cu fuga din vagonul de repatriere... Și fugind de acolo, o stat ascuns cât o stat, până la nu știu cât iulie, când o ajuns armatele române, și atunci a ieșit din ascunzătoare. Iar în '44 când s-o făcut refugierea, era diriginte de poștă la Pământeni-Bălți și o fost printre ultimii care s-o refugiat, că avea un furgon din ăla militar. Și o încărcat arhiva, bănetul, tezaurul poștei, ce s-o putut, și o venit, o trecut Prutul. În felul ăsta o scăpat...

În ce an ați terminat facultatea ?

Păi, stați să vedeți... În '58, nu mai țin minte, parcă pe 22 ianuarie, ne-a chemat la rectoratul Institutului și ne-o dat decizia de exmatriculare... Motivul ? Pentru că am avut o condamnare pentru delict de uneltire împotriva ordinii sociale... După aceea am făcut memorii peste memorii, în fiecare lună, în fiecare an, până în '66. Și de-abia în '66 mi s-a aprobat reînmatricularea la Institutul Agronomic „Nicolae Bălcescu” de la București. Și în februarie '67 am avut examenul de stat.

Până în 1989 unde ați lucrat ?

Numai în agricultura de stat și fără nici o întrerupere, fără nici un transfer. Am lucrat în Vaslui până în '87 când am ieșit la pensie.

În perioada în care ați lucrat v-au mai supravegheat ?

Cum să nu ? Mereu. Până în '64-'65, cam așa, aveam un gard de plasă și o poartă, mă rog, eram la început de gospodărie... și săreau peste poarta aceea și veneau în puterea nopții și băteau în geam... copilu' mic... Și : „Hai, deschide ! Deschide !” „Dar cine îi acolo, domne ?”. „Dar nu știi cine îi ?” Era Securitatea. Nu știu cum îi chema, că nu se legitimau. Domne, pe ăștia care au venit noaptea niciodată nu i-am mai văzut... Veneau și te anunțau : „La ora cutare ești la camera cutare !”. Și plecau... Mă duceam. Acolo mă aștepta anchetatorul. Mă întreba : „N-ai mai trecut pe la noi ?”. „N-am avut pentru ce să trec, domne”.

Cine era anchetatorul ?

Anchetator l-am avut pe unul Ionescu. Era o fire mai liniștită, mai calmă. Un fizic așa mai de mijloc... N-am avut probleme cu el. Adică el n-o încercat pe parcursul anchetei să mă hărțuiască, să mă sucească, să mă învârtă, să îmi reproșeze că mint sau să-mi spună că : „Tot bandit ai rămas”. Că așa făceau, domne, așa făceau alții... Am avut de exemplu pe un altu', Toma... îi mort. Pe urmă, comandantul Securității de aici, unul Vlad. Venea în timpul anchetei... Era un țișănoi înalt, bine hrănit, și numai când venea în costumația aia ofițerească și îngalonat, în cizme, luxos... Și se plimba prin camera aia și asculta întrebările care mi se puneau. Eu răspundeam, dar nu a intervenit niciodată... Dar cum am auzit de la alții, cică o fost un zbir neîntrecut... Nu știu, eu nu am avut de a face cu el, de ce să zic... Eh, au mai fost și alții... unul Bălan, care și acum trăiește și care îi ditamai colonelul... Cred că are o pensie... să nu exagerez, da' cât cel puțin 4 pensii de-a mele, cred eu.

Unde erați în '89, la revoluție ?

În Vaslui. Domne, în 22 decembrie eu mergeam în oraș... Și, deodată, gărzile milițenești din grădina publică : „Hai, pas alergător !”. Eu atunci am întrebat : „Domne,

de ce fugiți așa ? Nu puteți să mergeți normal, că nu v-am văzut niciodată alergând ? ”. Dar eu nu știam că în București este mare agitație... Când ajung în oraș... lume multă, foială. Dar nu erau demonstrații din astea de stradă, erau din curiozitate, să vadă ce se întâmplă. După aceea, în 23, era mai multă lume adunată, și m-am plimbat printre ei... Am întâlnit și niște membri de partid, din ăștia... Ziceau răutăți. Și i-am întrebat : „Hei, băi, cum e acuma ? Vă place ? Mai este bun comunismul, băi ? ”. Muți, muți așa, țineau capul plecat toți. „Sunteți alții acuma, băi. V-ați născut peste noapte, ce îi cu voi ? ” Plecam pe urmă, îmi vedeam mai departe de drum...

După '90 v-ați înscris în vreun partid politic ?

Nu. Imediat m-am făcut membru al Asociației Foștilor Deținuți Politici. M-am dus la București, m-am legitimat, sunt membru activ, cotizant... Am început o serie de acțiuni, de marșuri de protest în București. Am adunat din țară, am făcut o coroață, ne-am dus în fața ambasadei ruse și am manifestat pentru grupul lui Ilașcu. Eh, nu o ieșit nimeni, n-o răspuns nimeni. Tăcere, mormânt. Pe urmă mi-o produs într-un fel multă dezamăgire din partea seriei de foști deținuți politici, pentru că au fost și din cei care au căzut la Pitești, dar și-au revenit, dar totuși...

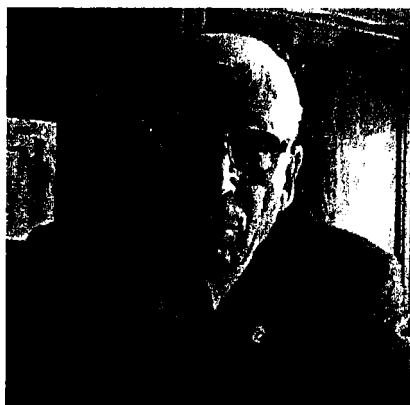
Vă mai gândiți la experiențele din închisoare, din Pitești ?

Domnule... nu știu cum de nu m-am ales cu sechele... O fost ziua aia în care s-a declanșat acea ambuscadă nebună, plină de zgomote, de ură, de venin, de răutăți de tot felul... mă rog. Au fost chinuri de neimaginat... Să vezi om spânzurat cu capul în jos, trăgându-i-se cu cleștele unghiile de la mâini... Să vezi o noapte de tortură și a doua zi fără somn, fără nimic, să te pună să sari ca broasca... până la leșin. Eh, da' mai bine să nu mai vorbim despre asta...

Vă mulțumesc frumos pentru timpul acordat.

Eh, am obosit un pic... N-am fost prea ordonat, să vă spun o povestire așa inedită...

Fotografii

Petre Baci

Eugen Bălașa

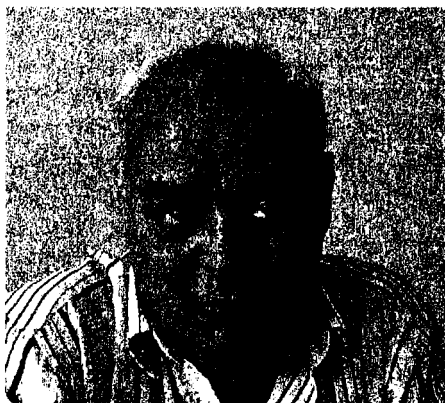
Silviu Bălănescu

Matei Boilă

Mihai Bontea

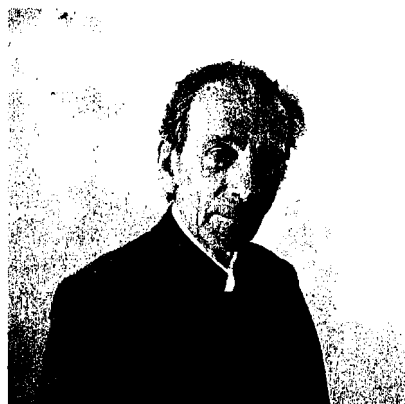
Atilla Bordasz

Toader Botez

Costică Brudu

Alexandru Capotă

Ilie Cotoi

István Csobotar

Artemie Diaconescu

Petru Drăgan

Petre Grigorescu

Tertulian Langa

Nicolae Păduraru

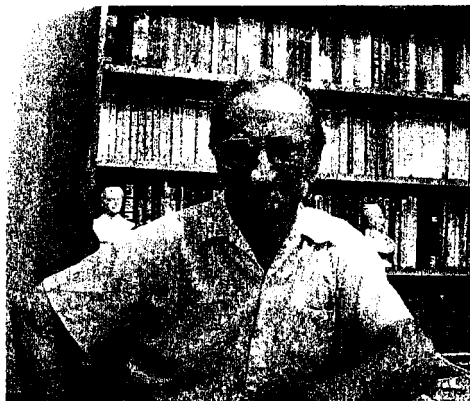
Mihai Păvăluță

Pintilie Iacob

Neculai Popa

Petru Rotaru

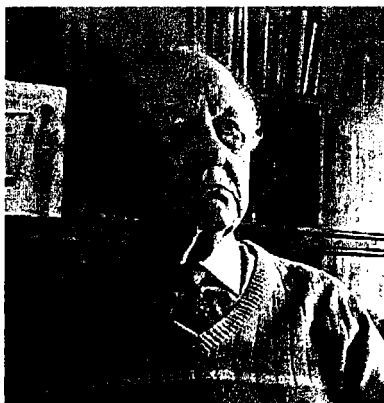
Stelian Săvulescu

Emil Secărescu

József Török

Petru Velescu

Raul Volcinski

Anexe

PENITENCIARUL

Brasova

Nr. MATRICOL

336

Anul 1949 luna Februarie

ziua 4

FIȘA MATRICOLĂ PENALĂ

1. NUMELE

Bălăneșcu

Pronumele

Silviu

Porecla

Născut în anul

1926 luna Oct.

ziua 6 în Comuna

Brasova

Raionul

Brasova

Regiunea

Sol.

3. Fiu al

George

și al

Elisaveta

4. Domiciliul în Comuna

Barca

str.

Lenin

Nr. 2

Raionul

Brasova

Regiunea

Sol.

5. Ocupația, în prezent

Student

în trecut

Student

6. Avea deținut în prezent

nu are avere

în trecut

nu a avut avere

7. Ocupația sot. - în prezent

în trecut

8. Avea sot. - în prezent

în trecut

9. Ocupația părinților, în prezent

pensionar

în trecut

Ofiter activ

10. Avea părinților, în prezent

nu are avere

în trecut

nu au avut avere

11. Origina socială

lăcom rădă

12. Căminul

Roman

studii

Facultate

13. Starea civilă

ne căsătorit

numele sot.

copii

0

14. Serviciul militar

ctg. 184

gradul

-

unitatea careia aparține

reședință

15. Apartenența politică a deținutului

în prezent

nu face politică

în trecut

Part. Național Liberat.

16. Starea sănătății (ce defecte fizice și psihice are)

sănătos fără defecți

lipsă

SEMNALMENTE: înălțimea 170 m. fruntea lată nasul foarte gura foarte bărbia oarec

fața unde ochii cap părul n sprâncenele conturi barba rădă

urechea meie mustața Arde semne particulare alunite pe față

SITUAȚIA JURIDICĂ:

a) ANTECEDENTELE PENALE

Dacă este infractor din obicei

PREVENIT, depus de

cu mandatul de arestare

Nr.

195

pentru fapt

art.

Descrierea pe scurt a faptului

Primă condamnare definitivă Nr.

195

emisa de

ținută sub stare de arest până la terminarea judecării.

INTERNAȚI, de către

cu ordinul Nr.

Se mai menține ca

cu

N-rele

Ești provizoriu

reprimat din eseri provizoriu

Pe deosebi disciplinare

Partea

Cum a muncit

Part. definitivă

Inscrisul nr. 36/449

d) CONdamnAT inmatricolat in ziua de 4 februarie 1950 primit dela

Nume si prenume domiciliu si po- stanta care la- centra	Scara si data ratiilor publicato- rii si instanta care a pro- mulgato	Data condia- mantei, codul si nr. deza in care se afla deza	Durata si felul pedepsei	Comutari, reduceri, gratieri, adlegiri, comutari, contopiri	Data inceperii pedepsei			Data expirarii pedepsei		
					Anul	Luna	Zua	Anul	Luna	Zua
80/1950 P.M.B. G.V.	-109/1950 Trib. Mil. G.V.	Mucel Cant. de S. S. G.V.	3 ani Carcer							
Descrierea pe scurt a faptului:					1949	Sept.	10	1952	Sept.	8
Descrierea pe scurt a faptului:										
Descrierea pe scurt a faptului:										
Descrierea pe scurt a faptului:										
Descrierea pe scurt a faptului:										
Descrierea pe scurt a faptului:										

Observații: *La 2-5-50 1949/1950*

Eșiri provizorii (transferări în afaceri judiciare, spitale, cvadani)

Reprimiri din eșiri provizorii

Transferări definitive

Cum a muncit și meseria înșușită

Premii, evidențieri

Scoli urmate în penitenciar

Pedepse disciplinare

Purtarea

Readaptat sau nu

Eșiri definitive

Plasat în câmp muncii

Impresiunea degetului
arabesc 10403

Semnatura deținut

Fișa a fost înlocuită de

Verificat și pus în conformitate cu actele de deț-
nere în dosar.

Secretariatul Orșe.

CATEGORIA PENALA

Nr. MATRICOL.

(units)

PENITENCIARUL

FISA MATRICOLA PENALA

LOCUL SI DATA TRANSFERĂRII

Numele JALAJA prenumele ...

porecla

Născut, în anul 1929 luna iunie ziua 8

comuna Chioria raionul Chioria reg. Chioria

si a lui si al

Domiciliul în com. Orașul strada de la Păcurari

nr. 28 raionul Cyclova regiunea Călărași

Ocupatia la data arestării: profesor

Ocupatia in trecut.....

U lănuł loc de muncă..... T. R. C.

Localitatea Te. Iva.

Averea la data arestării

Average in trecut la a depozit

Ocupatia parintilor in prezent data 11.05.2011

Ocupatia parintilor in trecut agricari

Originea socială CHIABUR catea socială

Studii & de specialitate

Cetățenia YOUR^{1st} naționalitatea YOUR^{1st}

Storea civilă Căminuș numele sotului

Canji: hăeti fete

Apartenența politică la data arest. Membru P.M.R.

Apartenența politică în trecut 124 a Treia

Serviciul militar: ctg. 129 gradul. 2012

Unitatea căruia aparține

ANTECEDENTE PENALE

Semnătura de înțelesul și amprenta

Arestat de

Fişa întocmită de:

La data de

Comandante
(a) (a) (a)

Derce sa: Cond la data:

Set Gr. evidence

[illegible]

PENITENCIARUL

Nr. MATRICOL

Anul 1957 luna

ziua

FIȘA MATRICOLĂ PENALĂ

1. NUMELE diaconescu Prenumele Artemie
Porecla _____
2. Născut în anul 1924 luna decembrie ziua 24 în Comuna Brănești
Raionul Gheorghe Regiunea Buzău
3. Fiul lui Gheorghe + și al Juliana
4. Domiciliat în Comuna Brănești Str. _____ Nr. _____
Raionul Telești Regiunea Buzău
5. Ocupațiunea, în prezent agricult în trecut _____
6. Averea deținut _____ în prezent 3 Ha. în trecut _____
7. Ocupația soț _____ în prezent olărește în trecut _____
8. Averea soț _____ în prezent 15 Ha. în trecut _____
9. Ocupația părinților în prezent agricultor. în trecut _____
10. Averea părinților, în prezent 10 Ha. în trecut _____
11. Originea socială trăitor
12. Cetățenia română studii 22. secundare
13. Starea civilă văduv numele soț olărește copii 4
14. Serviciul militar: ctg. 1946 gradul serg unitatea căreia aparține U.T. Buzău
15. Apartenența politică a deținut _____ în prezent nu în trecut _____
16. Starea sănătății (ce defecte fizice și psihice are) _____

SEMNALMENTE: înălțimea 1,72 m. fruntea mare nasul rect gura puș bărbia o
fața puș ochii negri părul negru sprâncenele roșii barba năde
urechea _____ mustașa moale semne particulare nu are

SITUAȚIA JURIDICĂ:

a) ANTECEDENTELE PENALE

Dacă este infractor din obicei

b) PREVENIT, după de _____ cu mandatul de arestare

Nr. _____ /1957 pentru fapt _____ art. _____

Descrierea pe scurt a faptului _____

Prin ordonanța definitivă Nr. _____ /1957 emisă de _____

ramas sub stare de arest până la terminarea judecării.

c) INTERNAT de către Sec. P. Brănești cu ordinul Nr. 4428/1957

Se mai menține ca _____ provenit _____ cu _____ mandat _____ N-rele _____

Este provizoriu _____

Reprimă din esuri provizorii _____

Pedepse disciplinare _____

Punerea _____ Cum a născut _____

Este definitiv _____

d) CONdamnAT _____ imatricolat în ziua de _____ primit dela _____

Numărul mand- atului și in- stanța care l-a emis	Numărul hotă- rârii jud. căto- rești și instanța care a pro- munit-o	Fi pe comisă, articole, codul sau legea în care se înca- drează	Durata și felul pedepsei	Comutări, reduceri, grațieri, achiziții, comutări, contopiri	Data începerii pedepsei			Data expirării pedepsei		
					Anul	Luna	Ziua	Anul	Luna	Ziua
Descrierea pe scurt a faptului:										
Descrierea pe scurt a faptului:										
Descrierea pe scurt a faptului:										
Descrieri pe scurt a faptului:										
Descrieri pe scurt a faptului:										

Observațiuni _____

Eșiri provizorii (transferări în afaceri judiciare, spitale, evadări) _____

Reprimiri din eșiri provizorii _____

Transferări definitive _____

Cum a muncit și meseria însoșită _____

Premii, evidențieri _____

Școli urmate în penitenciar _____

Pedepse disciplinare _____

Purtarea _____

Readaptat sau nu _____

Eșiri definitive _____

Plasat în câmpul muncii _____

Impresiunea deosebită
arătătorului _____

Semnătura de înțelegere

Fișa a fost întocmită de M. Gatu
Verificat și găsit în conformitatea cu actele de deținere la dosarul M. Gatu

DIRECTOR

Secretar de greșă,

DOSAR ÎNTOCMIT DE:

CATEGORIA PENALĂ

C. R.

Nr. MATRICOL

142/960

(unitatea)

PENITENCIARUL

P. C. C. D.

FIȘA MATRICOLA PENALĂ

LOCUL ȘI DATA TRANSFERĂRII

Arrestat la: 5.01.961
 Ostarat la: 01.01.961

Numele DIACONESCU pronumele ARTEMIE

porcela

Născut în anul 1924 luna decembrie ziua 26
 comuna Brăjești raionul Cișinău reg. Ploști
 fi. ul. lui Ion Drăghici și al. Polizei

Domiciliat în com. Brăjești strada
 nr. — raionul Cișinău regiunea Ploști

Ocupația la data arestării agricultorOcupația în trecut —Ultimul loc de muncă —Localitatea —Averea la data arestării 1 cor. n. 7 lă. pământAverea în trecut 14 lă. pământ n. cor.Ocupația părinților în prezent severăOcupația părinților în trecut aparcu lăciOriginea socială Chibuc categ. socială —Studii 4 cl. primară specialitatea —Cetățenia România naționalitatea RomâniaStarea civilă casătorit numele soț ChibucCopil: băieți — fete 2Apartenența politică la data arest. partidulApartenența politică în trecut legionarServiciul militar: ctg. 1964 gradul caporalUnitatea căruia aparține C. R. Cișinău

ANTECEDENTE PENALE

1951 - 1952. intervenț. adun. str. n.Semnătura de lautulul
și amprentă

Arestat de:

U. 4. 0379/11.

La data de:

26.11.969

Depus ca:

Prev. la data:

20 aug. 1960

Fișa întocmită de:

Cătălina Victoria

Comandant

(semnătura)

Set Gr. evidență

Tip. M. A. I. - c. 01340

CONDAMNAT		IMATRICULAT ÎN ZIUA DE:		PRIMIT DE LA:					
Nr. mand. și instanța care i-a emis	Nr. hotărârii judecăt. și instanța care a pronunțat-o	Fepta comis. art. codul sau legea în care se încadrează	Durata și felul pedepsei	Comutări, reduceri, grațieri, adăugiri, comutări și contopiri	Data începerii pedepsei	Data expirării pedepsei			
Anul	LUNA	ZIUA	Anul	LUNA	ZIUA	Anul	LUNA	ZIUA	
712/960	352,60	scutit	1 an	Decret 4774/60 T.M. Pone	1959	11	1960	11	24
Tr. def. înve.	208-p.								
Descrierea pe scurt a faptelor:									
Descrierea pe scurt a faptelor:									
Descrierea pe scurt a faptelor:									
Descrierea pe scurt a faptelor:									
OBSERVAȚII				607. 43766/24.12.960 ord. Traut. Rina					
Prevenit pe baza mand. de arestare nr. 1074 din 27-XI-1959 emis de: U. 16.03796									
Pentru faptul de: U. 1074 art. 109 descrierea pe scurt a faptului									
trimis în judecată la data de:									
Trecuți la condamnări în ziua de:				cu mandatul nr.					
IEȘIRI PROVIZORII									
Ridicat de:				Reprimit:					
Ridicat de:				Reprimit:					
Ridicat de:				Reprimit:					
Ridicat de:				Reprimit:					
Evidat la data de:				Prins din evadare la:					
IEȘIRI DEFINITIVE 27.06.1964 grata 319/964 scut de condamnare									

INVENTARIUL SĂRII

Nr. dosarului parohial

1. AIDU R 28/553

Anul 1955 luna 11 ziua 27

FIȘA MATRICOLĂ PENALĂ

1. Numele PADURARU Prenumele I. NICOLAE
 Porecla
 2. Născut în anul 1924 luna Marți ziua 8 în Comuna Barie Roșie
 Raionul Baracu Regiunea Baracu
 3. Fiul lui Ioan și al Luța
 4. Domiciliul în Comuna Barie Roșie Str. Rev. Republicii Nr. 53
 Raionul Baracu Regiunea Baracu
 5. Ocupațiunea la data arestării Lucăș Nec. în trecut ac. nec.
 6. Avea deținut în la data arestării 2 ho. parant în trecut 2 ho. parant
 7. Ocupația soției în prezent Carmă în trecut colan
 8. Avea soție în prezent pare arene în trecut iden
 9. Ocupația părinților în prezent deceaf în trecut meștr C.F.R. camie
 10. Avea părinți în prezent deceaf în trecut 4 ho. parant
 11. Origina socială Teorani Nic. nec. Studii 3 cl. int.
 12. Cetățenia Română (dacă este cetățean străin se va menționa dacă posedă pașaport)
 13. Starea civilă casătorit numele soției Alina Purascu copii baleți
 14. Serviciul militar: ctg. 1943 gradul serg. unitatea căreia aparține 4. cel. min.
 15. Apartenența politică a deținutului la data arestării deprun în trecut iden
 16. Starea sănătății (Ce defecte fizice și psihice are)

SEMNALMENTE: Talia 1,82 m. fruntea ingusta nasul patru gura patru bărbia grasă
 fața ovala ochii mar părul in sprâncenele curtate barba redă
 urechea mijl mustața rode semne particulare mar

SITUAȚIA JURIDICĂ:

a) Antecedente penale

Dacă este infractor din obicei

b) Prevenit, depus la data de de către cu mandat de arestare

Nr. /195 pentru fapți art.

Descrierea pe scurt a faptului

Prin ordonanța definitivă Nr. /195 emisă de

rămas sub stare de arest până la terminarea judecării

c) Internat, de către cu ord. Nr.

Se mai menține ca prevenit cu mandat internat cu ord. Nr.

Ieșiri provizorii

Reprimiri din ieșiri provizorii

Pedepse disciplinare

Purtarea Cum se muncă

Ieșiri definitive

d) CONDAMNAT 111 înmatriculat în ziua de 14.10.1949 primit dela 7.1.1950

Numărul mandatulului și instanța care l-a emis	Numărul hotărârii judecătorești și instanța care a pronunțat-o	Fapta comisă articolul, codul sau legea în care se încadrează	Durata și felul pedepsei	Comutări, reduceri, grațieri, adăugiri, computări, contopiri	DATA ÎNCEPERII PEDEPSEI			DATA EXPIRĂRII PEDEPSEI		
					Anul	Luna	Ziua	Anul	Luna	Ziua
<u>1.1.1949</u> <u>I.T.M. Sani</u>	<u>388</u> <u>30.10.1949</u> <u>T.M. Sani</u>	<u>11.10.1949</u> <u>209 c.p.</u>	<u>7 ani</u> <u>10.1</u>		<u>1949</u>	<u>Mai</u>	<u>31</u>	<u>1953</u>	<u>Mai</u>	<u>29</u>
Descrierea pe scurt a faptului: <u>peste 100 kg. de materii plastice</u>										
Descrierea pe scurt a faptului: <u> </u>										
Descrierea pe scurt a faptului: <u> </u>										

Observațiuni:

leșiri (transferări în afaceri judiciare, spital, muncă, evadări, ridicat, cercetări, etc.)

1. 1.1.1949 peste 100 kg. de materii plastice
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

Reprimiri din leșiri (af. judic. spital, evadări, readus, cercetări, etc.)

1.
2.
3.
4.

Cum a muncit și meseria însoțită

Primit, evidențieri

Școli urmate în penitenciar

Pedepse disciplinare

Purtarea

Impreslunea degetului
arătător stâng

Semnătura deținut

Mecanizator

Readaptat sau nu

leșiri definitive 2.9.05.055 elib. exp. pe oțel

Plasat în câmpul muncii

Fișa întocmită de 2.9.05.055

Verificat și pus în conformitate cu actele de deținere
dela 2.9.05.055

DIRECTOR

Secretar de grafă

D 138/52-546 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100

PENITENCIARUL Gherla Nr. MATRICOL 1202/39 Anul 1949 luna Septembrie ziua 14

FISA MATRICOLĂ PENALĂ

1. NUMELE Păduraru Pronumele Nicolae
2. Născut în anul 1921 luna Martie ziua 8 în Comuna Ule Roșite
Raionul Bacău Regiunea Bacău
3. Fiul Loan și al Safta
4. Domiciliat în Comuna Ule Roșite str. Bili Republicii Nr. 53
Raionul Bacău Regiunea Bacău
5. Ocupațiunea, în prezent lăcătuș mecanic în trecut lăcătuș mecanic
6. Averea deținută în prezent fără avere
în trecut fără avere
7. Ocupația soției în prezent casnică în trecut casnică
8. Averea soției în prezent 3500 ani ferm, cas
în trecut fără avere
9. Ocupația părinților, în prezent decedați
în trecut casnică
10. Averea părinților, în prezent decedați
în trecut fără avere
11. Originea socială muncitor masă
12. Cătătenia România studii 31. mediu
13. Starea civilă casat numele soției Maria Paraschiv copii 1
14. Serviciul militar: ctg. 1943 gradul gola unitatea căreia aparține reg. 1 Cavalerie
15. Apartenența politică a deținutului în prezent fără partid
în trecut fără partid
16. Starea sănătății (ce defecte fizice și psihice are)

SEMNALMENTE: talia 1.80 m. fruncea rotund nasul rect gura rotund bărbia ov
fața rotundă ochii albastri parul negru sprâncenele cast. barba roșie
urechea normală mustața normală semne particulare poartă ochelari

SITUAȚIA JURIDICĂ:

a) ANTECEDENTELE PENALE

Dacă este infractor din obicei

- b) PREVENIT, depus de _____ cu mandatul de arestare
Nr. _____ /195_____ pentru fapt _____ art. _____
Descrierea pe scurt a faptului _____

Prin ordonanța definitivă Nr. _____ /195_____ emisă de _____
rămas sub stare de arest până la terminarea judecății.

- c) INTERNAT, de către _____ cu ordinul Nr. _____

Se mai menține ca prezent cu _____ N-rele _____

Escări provizorii _____

Reprimări din escări provizorii _____

Pedepse disciplinare _____

Purtarea _____

Escări definitive _____

Cum a muncit _____

d) CONDAMNAT _____ întrucoloat în ziua de 14.12.1948

primit de la

17.12.1948

Numărul instanței și instanța care a pronunțat-o	Numărul hotărârii judecătorești și instanța care a pronunțat-o	Papa conștientă, aceluși, condamnarea în legea în care se facea	Durata și felul pedepsei	Contutări, reduceri, grațieri, adaugiri, computări, contopiri	Data începerii pedepsei			Data expirării pedepsei		
					Anul	Luna	Zila	Anul	Luna	Zila
7181/49 P.M. Jom	319/49 P.M. Jom	ameliu 2090 p.	7 ani 4.5		1948	12	14	1955	12	14
Descrierea pe scurt a faptului: În 1948 a activat în org. Legimna Bacau.										
Descrierea pe scurt a faptului:										
Descrierea pe scurt a faptului:										
Descrierea pe scurt a faptului:										
Cu 34628/57 1955 dat ordin co la data expirării pedepsei										
Descrierea pe scurt a faptului: 1955 1955										

Observații:

Eșiri provizorii (transferări în afaceri judiciale, spitale, evadări)

Reprimiri din eșiri provizorii 705-53, data 7.35.13/13

Transferări definitive

Cum a muncit și meseria înșușită

Premii, evidențieri

Scoli urmate în penitenciar

Pedepse disciplinare

Purtarea

Readaptat sau

Eșiri definitive

Plasat în câmpul muncii

Fișa a fost întocmită de

Verificat și găsit în conformitate cu actele de dosar.

DIRECTOR,

Secretar de Grefă

Prezentarea autorilor

Cosmin Budeancă, absolvent al Facultății de Istorie și Filozofie, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca (1997), și al studiilor aprofundate de istorie orală în cadrul aceleiași facultăți (1998). Doctor în istorie la Universitatea „Babeș-Bolyai” (2008). A coordonat mai multe proiecte de istorie orală, dintre care amintim: „Imaginea celuilalt în comunitățile mixte româno-germane din județele Hunedoara, Alba și Sibiu”; „Amintiri pentru viitor. Expo – România”; „Rezistența anticomunistă în Țara Făgărașului”. Este membru în colegiul de redacție al *Anuarului Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România* și al *AIO – Anuarul Institutului de Istorie Orală*. A publicat: „*Suferința nu se dă la frați*”. *Mărturia Lucreției Jurj despre rezistența anticomunistă din Munții Apuseni (1948-1958)* (coautor, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002), *Rezistența armată anticomunistă din România. Grupul „Teodor Șușman” (1948-1958). Mărturii* (editor, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2004), *Mișcarea de rezistență anticomunistă din România. Grupul „Cruce și Spadă”*. *Mărturii* (editor, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2005), *Rezistența anticomunistă din România. Grupul „Capotă-Dejeu” (1947-1957). Mărturii* (editor, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2006), *Rezistența anticomunistă. Cercetare științifică și valorificare muzeală, I-II* (editor, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2006), *Experiențe carcerale în România comunistă, I* (coord., Editura Polirom, Iași, 2007), *Forme de represiune în regimurile comuniste* (editor, Editura Polirom, Iași, 2008). Este șeful Serviciului Muzeu-Memorie din cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România.

Andrei Lascu, absolvent al Facultății de Științe Politice, Universitatea București, specializarea engleză (2007). A colaborat la realizarea volumelor *Cei cinci care au speriat Estul* (Editura Polirom, Iași, 2003); *Ghid de istorie contemporană – România* (Leipzig Kreis, Berlin-București, 2004). A publicat: *Experiențe carcerale în România comunistă, I* (editor, Editura Polirom, Iași, 2007). Este expert al Serviciului Muzeu-Memorie din cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România.

Alexandru Matei, absolvent al Facultății de Istorie, Universitatea București, și al masteratului Istoria ideilor și mentalităților în cadrul aceleiași facultăți. A publicat: *Experiențe carcerale în România comunistă, I* (editor, Editura Polirom, Iași, 2007). Este colaborator al Serviciului Muzeu-Memorie din cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România.

Alin Mureșan, absolvent al Facultății de Științe Politice și Administrative, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, secția Jurnalism (2006). A colaborat la revistele *Memoria*, *Tribuna*, *Steaua*. A publicat: *Pitești. Cronica unei sinucideri asistate* (autor, Editura Polirom, Iași, 2007), *Experiențe carcerale în România comunistă, I* (editor, Editura Polirom, Iași, 2007). Este expert al Serviciului Muzeu-Memorie din cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România.

Constantin Petre, absolvent al Facultății de Istorie, Universitatea București (1997). Doctorand în filozofie la Facultatea de Filozofie, Universitatea București. A publicat: studii și articole de istorie și antropologie, *Experiențe carcerale în România comunistă, I* (editor, Editura Polirom, Iași, 2007). Este expert al Serviciului Muzee-Memorie din cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România.

Adrian Sandu, absolvent al Facultății de Științe Politice, Universitatea București (2005), și al masteratului Politică europeană și românească din cadrul aceleiași facultăți (2007). A publicat: *Experiențe carcerale în România comunistă, I* (editor, Editura Polirom, Iași, 2007). Este colaborator al Serviciului Muzee-Memorie din cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România.

Constantin Vasilescu, absolvent al Facultății de Istorie, Universitatea București (2005), și al masteratului România în secolul XX din cadrul aceleiași facultăți (2007). A publicat: *Experiențe carcerale în România comunistă, I* (editor, Editura Polirom, Iași, 2007). Este expert al Serviciului Muzee-Memorie din cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România.

Index de persoane

A

Aftenie, Vasile 147-148
 Alaric 126
 Albu, Ionel 75
 Aleichem, Shalom 239
 Alexandrescu, Dumitru (maior) 172
 Alexandru (stareț) 328
 Amza (deținut) 230
 Anculia, Moise 117
 Andreescu 39, 44
 Angelescu, Ion 362, 365
 Antonescu 40, 144
 Antonescu, G.G. 129, 131
 Antonescu, Ion (mareșal) 13-14, 18, 23-24, 52, 84, 130, 166, 238, 260, 309-310, 352, 363
 Antoniu, Maria 235
 Apostol, Gheorghe 236, 253
 Aramă 352
 Aramă (comisar) 361
 Ardeleanu 288
 Arhip 57
 Arnăutu, Jean 17
 Aroneanu 288
 Arsenescu – nu partizanul 267
 Asaftei 308
 Asaftei (locotenent) 323
 Aslan (avocat) 214
 Atanasiu, Puiu 22
 Auschnitt, Max 133
 Avădanei, Constantin (ofițer) 43, 189, 372
 Avramescu 288

B

Baciu, Petru 13, 15, 35, 37-39
 Baciu, Vasile 16
 Badiu (doctor) 37

Balotă, Nicolae 115-117
 Balthaiser, Hans 148
 Banu (inginer) 201
 Barbeș, Gheorghe 71
 Basa 352
 Baumann 114
 Bazavan 92
 Bălan (colonel) 375
 Bălan (securist) 285
 Bălașa, Eugeniu 201
 Bălănescu, George Silviu 208, 221
 Băleanu, Liviu 267
 Bălescu, Liviu (maior) 266
 Belecciu, Constatin 38-39
 Benedict (Benedek – la Gherla) 45
 Berbecea 50
 Berciu, Dumitru (arheolog) 243
 Beria, Lavrenti 116
 Bierza (preot) 37
 Biriș (doctor) 262
 Biriș, Victor 262
 Bíró, Carol 78
 Biscăreanu (procuror) 337
 Blaga, Lucian 128
 Blehan 361
 Boagiu, Adrian 161, 177, 186, 291
 Boborodea 35
 Bogdan Vodă 151
 Bogdanovici, (Alexandru) 20, 37, 312, 364
 Boilă, Matei (preot) 107, 111, 115, 117, 119-120
 Boilă, Zaharia 80, 107-108
 Boldur (comandor) 352
 Bolduro (locotenent) 341
 Bolfea, Silvestru 264
 Bolintineanu, Dimitrie 240
 Bolțescu 348

Bonciulică (gardian) 320
 Bontea, Mihai 291
 Bontea, Petru 291
 Borcea, Liviu (comandant) 21, 304
 Bordasz, Attila 161, 174
 Botea 354
 Boteanu (colonel) 54
 Botez, Costică 40
 Botez, Toader 327, 329, 337, 340-341
 Botezatu, Petru 294-296, 299
 Bradea, Costachi 182-183
 Bratu, Mihai 189
 Brăileanu (inginer) 89
 Brătianu 80, 84
 Brătianu 84
 Brătianu, Bebe 130
 Brătianu, Constantin Dinu 133
 Brătulescu (preot) 76
 Brânzaru 134, 138
 Brudu, Agripina 235
 Brudu, Haralambie 235
 Brudu, Mihalache 235, 237
 Bucșă (locotenent) 311
 Budeancă, Cosmin 13, 38, 69-70, 73, 163, 186, 201, 208, 225, 259, 301, 303, 327, 352, 358
 Buhuși 59, 268
 Bujoiu, Ion 142
 Bujor 127
 Bunea 29
 Burnel, Nicolae 87
 Butnaru, Nicolae 338, 340

C

Calciu-Dumitreasa, Gheorghe (preot) 365
 Campus 352
 Capotă 254
 Capotă, Alexandru (preot) 246, 287

Capotă, Gheorghe (deținut) 246
 Cara (comandor) 368
 Caracostea, (Dumitru) 128
 Carandino, Nicolae (Nicu) 318
 Caraza 323
 Caraza, Grigore 30, 323, 354
 Carol I 165, 346
 Carol al II-lea 46, 260, 309
 Cartoian, (Nicolae) 128
 Cazan (procuror) 164
 Căldăraru (gardian) 354
 Căpățână (frați) 333
 Căpitanul 14, 257
 Câmpeanu, Radu 130
 Cărciu (plutonier) 331
 Cârjan, Fane 321
 Ceaușescu, Nicolae 29-32, 50, 57-59, 66, 81, 123, 193, 244-245, 257, 287, 299, 323, 328, 341, 343, 356
 Ceaușu (comandor) 368
 Cernat 62
 Chindiiș (frații) 173
 Chindriș, Ștefan 171
 Chindriș, Vasile 174
 Chinezu, Tit Liviu 133
 Chirilă (maior) 145
 Chiriță (gardian) 238
 Chirnoagă (general) 34
 Chiru, Vasile 237
 Chivu, Gheorghe (locotenent) 328-329
 Chivulescu, Puiu 315
 Christescu, Vasile (istoric) 243
 Churchill 328
 Ciobanu (sergent) 331
 Cioc, Constantin (deținut) 202
 Ciorbea, (Victor) 123
 Cioroiu (ministru) 266
 Ciortin, (Horațiu) 109
 Ciuciuc, Roxana 69, 225
 Ciufudeanu, Traian 181
 Ciupagea 310
 Clark, Archibald 108
 Clement 360
 Cochinescu 60
 Codreanu, Cătălin 27
 Codreanu, Decebal 27
 Cojocaru 16
 Colenicu 54
 Colojară, Silviu 182
 Coman (colonel) 342
 Comănescu 270, 288
 Comănici 25
 Comănicu, Horațiu 122, 138

Comșa, Gheorghe 137
 Condurache 243
 Constantin 321
 Constantin, Gheorghe 311
 Constantinescu, Emil 341
 Constantinescu, Mac (avocat, deținut) 216, 223
 Constantinescu, Marin (colonel) 193
 Constantinescu, Miron 236
 Coposu, Corneliu 50, 97, 117, 123, 130, 330, 344
 Cornea 259
 Costea (gardian) 251
 Costea (sergent-major) 319
 Costică (gardian) 172
 Cotoi, Ilie 225
 Cotruș, Ovidiu Sabin 107, 110-111, 113
 Covala 324
 Cozma (profesor universitar) 57
 Cozma, Miron 202
 Cozma, Vasile 57
 Crainic, Nichifor 56, 142
 Craioveanu (comandant) 205
 Crăciun (comandant)
 Crăciunescu 63, 66
 Crețu (maior) 78
 Crețulescu, Pompiliu 75-76
 Crinu, Horia 42
 Cristale, Mihai 294, 299
 Cristescu 61
 Croitoru, Ioan 71
 Csatlós, Eugen 189
 Csobotar, István 177, 192
 Cuza, A.C. 130, 216
 Czeller (Zeller), Ludovic (colonel) 142-143

D

Dabija (maior) 263-264
 Danilevici 38
 Dăineanu, Traian (deținut) 249
 Dăscălescu, Constantin 242
 Delfer 359
 Diaconescu
 Diaconescu, Artemie 69-70, 76, 78, 81, 102
 Diaconescu, Ion 123, 344
 Dimitriu, Adrian 138
 Dinescu, Mircea 245, 286
 Dionisie 287
 Doina 14
 Doina, Costică 310

Domeniu, Nicolae 310, 312
 Done (căpitan) 81
 Dora (ofițer de Securitate) 119
 Dorobanțu, Ion Mihai (Nicolae) 142
 Dors, Traian 48
 Dosoftei, Florea (arhimandrit) 272, 278
 Dragomir, Ioan (episcop) 121,
 Drăgan, Ilie 345
 Drăgan, Constantin 345
 Drăgan, Costică 345
 Drăgan, Maria 345
 Drăgan, Petru 345
 Drăgan, Vasile 345
 Drăghici, Alexandru 58, 91, 161, 164, 168
 Dulgheru (Dullberger), Mișu 14, 140
 Dumitrache, Ion 369
 Dumitrescu (colonel) 71, 339-340
 Dumitrescu (general) 21
 Dumitrescu (secretar PNT) 30
 Dumitrescu, Alexandru (director)
 Dumitrescu, Constantin Ticu 245, 265, 348
 Dumitrescu, Dan 18, 23-24, 372
 Dumitrescu, Grigore 152
 Dumitrescu, Nelu 86, 97
 Dumitrescu, Vladimir (arheolog) 243

E

Eftenie 343
 Eisenhower 306
 Eliade, Mircea 129
 Eminescu, Mihai 240
 Enache, Ion (profesor) 239
 Eschinazi 20

F

Faina, Liciniu 118
 Faur (sculptor) 240
 Fărcaș, Vasile 122
 Fecior 336
 Ferdinand 346
 Fieraru (căpitan) 226
 Florian, Mircea 127
 Fotino 15
 Furnărache 138

G

Gábor Gábor (Keszi Gábor, plutonier-major) 170

Gagarin, Iuri Alekseevici 78, 274
 Gal, Francisc 116
 Gandhi, Indira 207
 Gavrilesco, Puiu 17
 Găină, Ovidiu 36
 Găvăjină 42
 Georgescu, Teohari 15, 148
 Gheorghe (profesor) 317
 Gheorghe Chivu (locotenent) 328-329
 Gheorghe, Vasile 339
 Gheorghiu 44
 Gheorghiu 317
 Gheorghiu 343
 Gheorghiu-Dej, Gheorghe 15, 66, 148, 165, 171, 174, 207, 225, 236, 266, 270, 275
 Gherase (Aurel) 38
 Ghica (print) 99
 Ghișoia (deținut) 206
 Ghiuș, Benedict 146
 Gibson, Mel 135
 Goga, (Octavian) 130
 Goian, Cosmin 151
 Goiciu (comandant) 144, 172, 262, 288, 360
 Gorgan 333
 Grădinaru (gardian) 280
 Grigorescu, Petre 83, 86-87
 Grigoriu (deținut) 263
 Grimetal, Titi 16
 Groza, Petru 148
 Grunstein, Beno 316-317
 Gyr, Radu 26, 56, 141, 167, 203

H

Hanariu 54
 Haralambie 57
 Harriman 108
 Hațieganu 108
 Horea 127
 Horea, Mihai 294
 Hrușciiov 22, 77, 225, 292
 Hudescu, Carol 302-303
 Hudiță, Ioan 214

I

Iacob, Cornel 29
 Iacob, Haralambie 301
 Iacob, Haritina 301
 Iacob, Pintilie 301
 Iacobeau 54
 Ianișiki (locotenent-major) 336

Ianolide, Ioan 55
 Iencica, Radu 107-108, 110
 Ignat, Ștefan 343
 Ilașcu 376
 Ilașcu (colonel) 323
 Iliescu, Ion 32, 58-59, 65-66, 120, 124-125, 323
 Ilieș (ministru) 30
 Indreica 27
 Ioan Z. Ioan (general) 137
 Ionescu (anchetator) 375
 Ionescu (deținut) 221
 Ionescu, Gigi 42, 117
 Ionescu, Ioan 299
 Ionescu, Nae 129
 Ionisie 344
 Iovan, Ioan (preot) 112
 Istrate (locotenent-major) 331
 Istrate, Constantin (ofițer) 172
 Ivasiuc, Alexandru 241

J

Jebag 37
 Juberianu (Juberian Constantin) 46
 Juga 39
 Jula (doctor) 320-321
 Juncu 324
 Juncu, Gheorghe 312
 Jurubuțovi 36

K

Kálmán, Imre 171
 Kelimeș, Ladislau 179
 Kémenes, Laszlo 192
 Kennedy, John Fitzgerald 282
 Koller 142

L

Lacordaire 135
 Lambrino (deținut) 282
 Langa, Tertulian (preot) III, 126, 142
 Lascu, Andrei 83, 95, 161, 177, 186, 358
 Latiș 40
 Lazăr (colonel) 31
 Lazăr (director) 41
 Lazăr (locotenent-major) 181
 Lazăr (ofițer) 194
 Lazăr (țigan) 31
 Lazăr, Iosif Tiberiu 41
 Lăcătușu, Dumitru 69-70
 Lăzărescu (Dan Amedeo) 118-119, 121

Lăzărescu, Alexandru 299
 Lebensohn 37
 Lefa, Aristide 321
 Lehan 38
 Leibovici 283
 Lemnea 356
 Lenin, Vladimir Ilici 153, 345
 Leonida, Titus 314
 Leuștean, Eleonora 323
 Libiczei, Gyula 192
 Liiceanu (Gabriel) 109
 Lipan 38
 Lișoiu (căpitan) 342
 Livezeanu, Bartolomeu (deținut) 253
 Livinschi, Mihai 371-372
 Livizeanu, frații 16
 Lorenz 288
 lotul maiorului Dabija 263
 „lotul Paragină” 262
 Luca 297
 Luca (Vasile) 15, 140
 Lugoșianu, Ion 141
 Lungu 285
 Lungu, Marin (instructor) 228
 Lupu 40

M

Macskási 164
 Madan 369
 Mahalu 64
 Mahalu, Avram 16
 Maier (frați) 354
 Măier, Puiu (Alexandru) 163
 Maniu 23, 262
 Maniu, Iuliu 25, 74, 80, 107-109, 129-130, 133, 152, 257
 Manolescu 70
 Manu, George 136
 Marcu (gardian) 195
 Marcu, Alexandru 128, 142
 Maria Tereza 54, 78
 Marici 39
 Marin 34
 Marin (locotenent-major) 328
 Marina, Justinian 148
 Marinescu, Nicolae 36
 Marinovici 369-370
 Mariș (administrator) 354
 Mariuciu, Ștrul (colonel) 288
 Maromet 349
 Maromete, Nicolae 139-140
 Martin, Fabian 189
 Martinuzzi 154
 Martuny, Flaviu (căpitan) 180

Marx, Karl 137, 153
 Mateescu, Dumitru 71
 Matei, Alexandru 13, 34, 51, 61, 235, 246, 259, 291, 301, 309, 327, 345, 358
 Mavrocordat, Nicolă 143
 Maxim (profesor) 27
 Măgirescu (avocat) 40
 Măgureanu, Virgil 115
 Măndreanu 24
 Mărgineanu, Nicolae 136-137
 Mărlan, Aurel (sergent) 328
 Merlan 329
 Micescu, Istrate 128
 Mihai I 292, 302, 309, 346, 359
 Mihalache, Ion 71
 Mihalcea (locotenent-major) 45
 Mihalcea, Aurel 293, 295, 300
 Mihăiescu 318
 Mihăilescu, Traian (doctor) 20
 Mireasa (ofițer) 170
 Mirică 72
 Mironovici, Radu 129
 Mitoiu (preot) 352
 Mitrea 341
 Miu (deținut) 273
 Mocănașu 338
 Mocănașu, Mitică 338
 Mociulski, Leonard 73, 80
 Moise, Mihai 360
 Moisiu 360
 Moldovache, Titi 335
 Moldovan, Traian (colonel) 195, 342
 Moldovan, Val 92
 Monseniorul Ghika 111-113, 128-129, 131-133, 136, 138, 147
 Motăș, Constantin 141
 Moța, (Ionel) 34, 83
 Moței, Mircea 39
 Müller, Frederich (rabin) 273-274
 Munteanu, Năstase 41
 Munteanu, Sebi (deținut) 279, 281
 Mureșan, Alin 83, 95, 107, 126, 151, 309
 Mureșanu 306

N

Nacu, Iuliu (brigadier) 204
 Nagy, Imre 52, 248
 Neacșu, Ion 71, 75
 Neagu, Mitică 321
 Necula, Dumitru 299

Nedelescu 46
 Nedici, Vida 114
 Negru (avocat) 239
 Negulescu, Vică (Valeriu) 17, 23, 25
 Nicola, Nicolae 15, 18
 Nicolaescu-Plopșor, Constantin 243
 Nicolau (preot) 52
 Nicolschi, Alexandru 14, 143
 Niculescu 30
 Niculescu (deținut) 230
 Niculescu-Mizil, Paul 152
 Nițescu, Traian 144
 Nițu, Ion (deținut) 211
 Nixon, Richard 365
 Noica, Constantin 129
 Noveanu, Vasile (doctor) 182, 193
 Nürnberg 35, 65

O

O'Hara, Gerald Patrick 132-133
 Oancea (sergent major) 304
 Oancea, Zosim (preot) 318
 Obru (profesor) 49
 Olaru (director) 203
 Onea, Titus 264
 Oprișan, Constantin 17, 25-26
 Oprișan, Costache 365
 Oprișan, Ioan 17
 Orsz, Vlaziu 177

P

Paleologu (Alexandru) 118-119, 121
 Panaitescu (avocat) 118, 121
 Panaitescu, Tudor 310
 Panaitiu (general) 352
 Pană 40
 Pandurescu, Aurel 314
 Panduru, Dumitru 360
 Pann, Anton 242
 Pantazi, Ion (căpitan, deținut) 282
 Papanace, Carol 306
 Parizianu, Gheorghe (Gioga) 366
 Pascu 343
 Pauker, Ana 15, 140
 Păduraru, Nicolae 34, 41, 44, 47, 49
 Pătrașcu, Gheorghe 16
 Pătrașcu, Nicolae 23
 Pătrășcanu, Lucrețiu 63
 Pătru, Adrian (deținut) 208-209
 Păvăloaie (colonel) 324

Păvăluță, Aurelian 51
 Păvăluță, Mihai 51
 Păclișan, Zenovie (preot) 116
 Pârvan 243
 Peceneagă (sergent) 328-329
 Penescu, Nicolae 214
 Petițoiu (deținut) 230
 Petre 356
 Petre, Constantin 177, 186, 246, 291
 Petrescu 25
 Petrescu Dâmbovița 239, 243
 Petrovicescu Dâmbovița (profesor) 236
 Petrovici (Emil) 127
 Petru, Virgil 137
 Pintilie, Ion 17, 314
 Pintilie, Ionel 314
 Pința 42
 Pippidi, D.M. (arheolog) 243
 Pivin, Gheorghe 311, 360-361
 Pocor (gardian) 278
 Podeanu 84
 Pompilian 38
 Pompilian, C. Alexandru 303-304
 Pop (Boilă), Clara 107
 Pop, Cornel 74, 80
 Pop, Ionel 113
 Pop, Ionel (unchiul pr. Boilă Matei) 108
 Pop, Iosif 147
 Popa (avocat) 36
 Popa (comandant) 200
 Popa (deținut) 276
 Popa „Țanu”, Alexandru 44, 371-372
 Popa, Catinca 309
 Popa, Neculai 309-311, 313
 Popa, Virgil 36
 Popescu 64
 Popescu 92, 183, 221, 270
 Popescu, Alfred 63
 Popescu, Aurelian (deținut) 237, 239-241
 Popescu, Silviu 182-183
 Popescu, Teodor 260
 Popp, Alexandru 133, 136-137
 Portase, David (preot, deținut) 248
 Preda (deținut) 278-279
 Prisăcaru, Adrian 365-366
 Proistosescu, Romulus 313
 Pușoru, Ioan 303
 Puiu, Gogu 347
 Pușcașu 44

R

Radoveanu, Radu (inginer) 137
 Raicovici, Teli 75
 Rădescu 24, 214
 Reus, Gheorghe 317-318
 Roaită, Vasile 34, 353
 Robovici Mircea 157
 Roja, Sandor 154-155
 Romniceanu 108
 Ropceanu 338
 Rosetti (Alexandru) 128,
 Roșca 352
 Rotaru, Petre 358, 361
 Rugină (doctor) 239
 Runceanu, Virgil 316
 Rusu, Alexandru 144

S

Sandu, Adrian 13, 34, 51, 161, 235
 Sari, Ahile (doctor) 20
 Săndulescu 323
 Săndulescu 355
 Sărăcuțu 39-40
 Săvulescu, Stelian 70-72, 95
 Secărescu, Constantin 259
 Secărescu, Constantin Emil 259,
 267, 285
 Secărescu, Hortensia 259
 Segal, Carol 302
 Selyem, Béla 178
 Sima (maior) 274
 Sima, Horia 14, 23, 36
 Simcaș 65
 Simionescu 369
 Simionescu (doctor) 20, 370
 Simionescu, Nicolae 14-15
 Sitaru, Valeriu (colonel) 339
 Sitaru, Valeriu (colonel-magistrat)
 191
 Soare, Ion 362, 365
 Socaci (gardian) 196
 Spulbatu 354
 Stalin, Iosif Visarionovici 21-22,
 45, 52, 113, 116, 248, 265,
 292, 304, 328, 350, 371
 Stan 285, 328
 Stan (plutonier-major) 196
 Stănciungel 19
 Stănescu 48
 Stănescu (colonel) 266
 Stănescu, Paul 141
 Stănilă, Gheorghe 71
 Stârcea, Dumitra 151

Stoian (profesor) 22-23, 35
 Stoica, Chivu 102
 Stoica, Teodor 360
 Stoicescu 84
 Stolojan, Theodor 357
 Stuparu 45
 Suci, Ioan (episcop) 130-132,
 137, 147
 Szabó 164
 Szalai, Attila 163

Ș

Șerb (general) 58
 Șloimovici, Abraham 79
 Șomlea 155-157, 170
 Ștefan 80
 Ștefan cel Mare 151, 237, 240,
 244, 251-252, 356
 Ștefănescu (magistrat) 361
 Ștefănescu (procuror) 139
 Ștrul 77

T

Tarase 77
 Tănase, Cezar 14
 Tăriceanu, Călin Popescu 357
 Tărtăcuță (sergent) 332
 Tătărăscu, Guță 359
 Tănăreanu 181
 Tegu (inginer) 305
 Thatcher, Margaret 365
 Titel Petrescu, Constantin 129-130,
 133, 137-138, 141, 208, 358
 Tito, Iosip Broz 95, 114, 172
 Toma 375
 Toma, Mihai 40
 Toma Popescu 202
 Tomescu, Petre 143
 Tomuți (Tomuța Octavian) 46
 Török, József 184, 186, 188, 191
 Trifan, Constantin 79
 Tudoran (ajutor comandant) 341-
 342
 Tudoran (locotenent) 331
 Tudose, Niki 368
 Tull 179
 Turdeanu, Zeno 124

Ț

Țăranu 42
 Țurcanu, Eugen 17-18, 21, 25,
 44, 63, 312-316, 354, 360,
 364, 366, 371-372

U

Ungurașu, Gheorghe 14-15
 Ungureanu 109
 Ursu 14
 Ursu, Nicola 127
 Uță (doctor) 352

V

Vaida-Voevod 121
 Vasilescu, Constantin 13, 51, 61,
 126, 201, 208, 259, 301
 Vasilescu, Emilian 141
 Vasilescu, Petre (avocat) 141-142
 Vasiliu 58
 Văcariu, Dumitru 237
 Vărdău (locotenent-major) Marin
 329
 Velescu, Petre 61, 65
 Veniamin, Costache (mitropolit)
 257
 Vianu (Tudor) 128
 Vidovici, Ilie Plătică 287
 Vintilă, Romeo 306
 Vișinski (Andrei Ianuarevici)
 108, 358
 Vlad 375
 Vladimirescu (colonel) 52
 Vladimirescu Tudor (colonel) 57
 Vlădescu, Ovidiu 330
 Vlădoiu 328
 Voin, Ion 42
 Voitec, Ștefan 358
 Volcescu 38-39
 Volcescu, Iorgu 16, 38, 195
 Volcinschi, Raul 107, 151
 Vulcănescu, Ion 154
 Vulcănescu, Mircea 129, 154

W

Wurmbrand (Richard) 56

Z

Zagoneanu, Gheorghe 286
 Zaharia (doctor) 266
 Zărnescu 270
 Zelea Codreanu, Corneliu (Căpi-
 tanul) 83, 97, 130, 133
 Zeltzer (Zeltăr), Paul 37
 Zub, Alexandru 237-241

Index de locuri

A

Aghireș 121-122

Aiud 13, 17, 20, 23-27, 30-31, 33-35, 37, 39-43, 46-47, 56, 69, 74-76, 78-79, 83, 91-92, 117-118, 126-128, 136-138, 141-144, 146, 161, 165-168, 171, 173, 176-177, 180-182, 184, 186, 189, 191-192, 194-196, 208, 215, 217-222, 224, 249, 262, 282, 301, 306-307, 309, 314-318, 327, 331, 341-343, 345, 349-350, 352-355, 371

Alba Iulia 23-24, 183, 254

Arad 193, 291

B

Bacău 8, 11, 13, 16, 18, 21-23, 25, 28-31, 33-35, 37-41, 48, 51-54, 56-57, 59-62, 64, 238, 242, 259, 268, 272, 275, 288, 293-300, 303, 307, 309, 313-314, 322

Bahnhof 35

Baia 13

Baia de Aramă 43

Baia Mare 144, 171

Baia Sprie 37, 137-138, 143, 157, 166, 171, 249, 282, 312

Balta Brăilei 92, 107, 117, 145-146, 241, 301, 306-307, 331, 335, 337

Barboși 101

Bădăcin 107, 116

Bălănești 76, 100

Băneasa (comună) 235-236

Bărăgan 16, 34, 47-49, 110, 138, 161, 207, 303, 305-306, 318-319

Bărlad 256, 328, 333, 344-345, 355

Beclean 174

Berca 87, 89

Berlin 65, 274

Blaj 107, 116, 126, 129, 131, 133, 144, 147

Boian 151

Bonn 126

Borzești 13, 75, 90, 266, 301, 336

Borzești-Onești 22

Botoșani 17, 37, 43, 51, 71, 75, 80, 107, 117-119, 138, 143, 204, 237, 303, 311

Bozioru 71, 75

Brașov 61-62, 79, 92, 137, 156, 174, 297, 365

Brazi 94

Brăești 69, 71, 75

Brăila 117, 146, 241, 258, 285, 338

Brătilești 102

Breaza 95

Buchenwald 17, 26, 36, 63, 65

București 13-15, 19-20, 23, 25, 29-30, 34, 43, 46-47, 49, 53, 57-58, 64, 69, 71, 73, 75, 79-80, 83-84, 92-99, 107-108, 111, 113, 116-117, 121, 127-132, 136-138, 140-141, 143, 145, 148, 152-153, 163, 165-167, 174, 177, 180, 182, 184, 186, 188-193, 208-209, 211, 215, 222, 224, 228, 230, 237-238, 240-241, 243-244, 253-255, 261, 267, 271, 278-282, 285, 287-288, 297, 299, 306, 308, 310, 313, 318, 321-322, 324, 327, 339, 344-345, 348, 352, 354-355, 365, 368-371, 375-376

Budapesta 41, 147, 187

Buftenă 99-100

Buhuși 60, 268

Buzău 8, 67, 69-71, 73, 75-76, 79-81, 83-89, 95, 98-102, 157, 175, 361

C

Cahul 236

Calafat 222

Canal 16, 19-21, 25, 42-44, 73, 79, 99-100, 107-110, 113, 193, 217-218, 246, 249, 301, 304-305, 307, 318-319, 353, 365-366, 368, 370-371

Capul Midia 13, 20-23, 27, 35, 69, 74-75, 110, 171, 301

Caransebeș 40, 83, 89, 139, 182, 316

Călimănești (sat) 248

Câmpulung 40

Câmpulung Muscel 99, 263

Cândești 86

Cernavodă 75, 249

Cernăuți 34-35, 246-247, 311

Chilia 206, 254-255

Chilia Veche 139, 255, 281

Chișinău 60, 246

Cioroiul Nou 201

Ciulnița 47

Ciuta 86

Cleja 16

Cluj-Napoca 107, 109-110, 126, 151, 153

Codlea 24, 79

Cojasca 86

Constanța 20, 45, 49, 262, 268, 280, 282, 295-296, 334, 346-348, 353, 355, 362, 369

Craiova 20, 42, 128, 156, 201-204, 206-219, 221, 223-225, 227-231, 237, 239, 288, 297

Cudalbi 247
Cugir 47, 297
Culme 249-251, 253, 309, 318-320

D

Dăbâca 242
Dăbuleni 201
Deva 24, 154, 272, 274, 287
Domnești 42
Drobeta Turnu Severin 92, 170, 216
Dropia 34, 47

F

Faraoani 16
Făgăraș 38, 41, 115, 126-127, 153, 166, 211
Fântânele 178
Fidental 36
Fierbinți 38
Filipeni 51
Filipești 53, 65
Focșani 22, 101, 247, 259-267, 280, 283-284, 292
Foltești 257
Frumușița 257
Frunze 58, 260

G

Galați 13, 16, 23, 25, 27, 35, 40, 51, 53, 71, 98-99, 101, 117-118, 126, 138-139, 165, 233, 235-236, 242-243, 246-249, 253, 255-257, 259-260, 262-264, 272, 284-285, 287-288, 299, 308, 318, 321, 327, 338-339, 342, 355
Gălăuțas 186, 190
Ghencea 69, 71, 73, 75, 80, 95, 98-100
Gheorghieni 177-178, 185, 192
Gherla 17, 25, 27, 34, 37-46, 51, 53-56, 78, 107, 110, 115, 117, 126, 136-137, 142-144, 151, 154-155, 157, 161, 163, 166, 168-169, 171-173, 176, 181-182, 202, 216, 235, 240-241, 259, 281-283, 291, 294-296, 299, 309, 312, 314-317, 321, 327, 330-331, 341-342, 352, 358, 360, 362, 366, 371-373

Ghidfalău 161
Goidești 102
Grădina 79, 126, 235, 241, 301, 327, 335
Grăjdana 91
Grindu 13, 26, 204-205, 246
Grivița 14, 102, 353

H

Haimanale, I.L. Caragiale 228
Herculane 286
Huedin 24, 170-171

I

Ianca 101
Iași 13-15, 17-19, 21, 23-25, 27, 29, 35, 37-41, 44, 49, 51-53, 57, 61, 84, 141, 148, 163, 171, 182, 216, 235-241, 246-247, 262, 287-288, 294, 299, 303, 310-312, 314, 317, 324, 338, 356, 359-361, 364-366, 368, 371, 374
Iernut 178
Ierusalim 257
Ilieni 185
Insula Mare a Brăilei 92-93, 164, 168, 285
Ișalnița 225-226, 297
Izvorul Mureșului 179

J

Jilava (Fortul 13) 13, 17-18, 20-21, 23-25, 27, 29-30, 35, 37, 40, 42-43, 46, 71, 74-76, 80, 83, 91, 107, 110-111, 113, 115-118, 120, 126, 128, 136-143, 146, 151, 154, 157, 161, 164-165, 181-182, 201-204, 208, 215-219, 225, 228, 240-241, 253, 259, 262, 272-273, 275, 279, 281-282, 291, 294-296, 299, 301, 306-307, 309, 313-316, 321, 327, 329-330, 345, 348-350, 352, 365-366, 369, 371-372
Jimbolia 165

K

Karaganda (lagăr) 236
Korneuburg 36

L

Letea 38, 241, 335

Liov 151-152
Luduș 178
Lugoj 117, 126, 144-145, 182

M

Malmaison 110, 132, 136, 188
Măgura 86
Mărgineni 27, 225, 228-231
Mediaș 78-79
Ministerul de Interne 14, 26, 97-99, 108, 110, 128, 134, 144-145, 147-148, 157, 253, 286, 303
Mogoșoaia 75
Moinești 39, 41, 89, 366
Moldova Veche 179, 328
Moscova 21, 32, 54-55, 59, 108, 237
Mureșul 196

N

Nămoloasa 253
Nănești 101
Neamț 30, 275, 289, 291, 293, 297, 299-300, 309-310, 312, 316, 321-322
Nicula 155

O

Oancea 236
Obârșeni 256-257
Ochiuri 108, 110-111, 115-116, 122
Ocnele Mari 23, 27, 35, 43, 161, 165, 168, 173, 345, 350, 353-354
Ocnița 165-166
Onești 22, 41, 75, 93, 253, 265-267, 270, 275, 283-284, 301, 305-306
Oradea (Mare) 76, 80
Ostrov (Salcia) 69, 78, 118, 182, 272

P

Panciu 265
Paris 15, 40, 115, 135, 138, 145, 311
Pașcani 239
Pădureni 246-248
Pădureni-Putna 247
Pârscov 76, 102
Pătărlagele 80, 82, 85, 102
Peninsula 13, 20-21, 27, 41-42, 80, 118, 137, 182, 291, 295,

- 299, 301, 304, 358, 366, 368-369, 371
 Periprava 13, 24-27, 40, 42, 201-202, 204, 206, 241, 246, 248-249, 251, 253-254, 259, 268, 272-274, 276, 278-279, 281-283, 287, 299, 309, 318, 320-321, 327, 333-336, 352
 Piatra Frecăței 80
 Piatra Neamț 38, 301
 Piatra Olt 221-222
 Pitești 13, 16-20, 23, 25-26, 37, 39-43, 46, 61-64, 80, 110, 113, 115, 126, 136, 138, 141-143, 166, 205, 225, 228, 231, 239, 264, 282, 303, 309, 312-317, 321, 324, 344, 358, 360, 362-363, 365-366, 371, 373, 376
 Pleșcoi 83-84, 88-89
 Ploiești 30, 69, 71, 75-77, 86, 89, 95, 142, 182, 265-266, 286, 288, 312, 315
 Poarta Albă 13, 17, 19-20, 40, 71, 75, 80, 137, 182, 249, 301, 304, 316, 336, 352, 358, 366
 Podari 203
 Podul Turcului 265
 Poiana Mare 203
 Predeal 33, 130
 Prunaru 99
 Puiestii 76
 Putna 152, 237, 240
- R**
- Rahova 13, 29, 80, 305, 327, 330, 339-340
 Răchitoasa 24, 265
 Răstoaca 283
 Râmnicu Sărat 16-17, 33, 69, 71-73, 95, 97-98, 117, 141, 218
 Râmnicu Vâlcea 165-166, 186, 272
 Remetea 196
 Reșița 133, 136-137
 Ripiceni 243
 Roma 141, 145
 Roman 14, 51, 57, 63, 152, 242, 259, 268, 274, 309-311
 Rosetti 235, 241
 Rostock 36
 Roșietu 102
 Ruginoasa 13
 Rupholding 148
- S**
- Salcia 37, 69, 75-76, 78-80, 83, 92-93, 126, 146
 Salcia 1 172
 Salcia 2 172
 Saon 247
 Săscut 28
 Satu Mare 171, 182, 192
 Satul Băneasa 236
 Sărmaș 186
 Severin 216
 Sfântu Gheorghe 161-162, 164, 174-175, 177, 185-186
 Sibiu 23-24, 51, 57, 109, 127-129, 136, 259, 263-264, 271, 287, 318, 323, 371
 Sighetu-Marmației 44, 80, 128, 133, 165
 Sinaia 13, 147, 345, 362
 Soloc 13
 Sopron 152
 Sovata 275
 Stoenesti 211, 241, 327, 331-332, 334-335
 Stoicani 257
 Strâmba 69, 79, 301, 327, 333-335, 337
 Suceava 13, 15-18, 20, 32, 34, 36-41, 44, 247, 291, 301-304, 309-312, 317, 333, 352, 358, 360-361, 365-366, 371
 Suraiia 274
- Ș**
- Șomcuta 152
- T**
- Talasman 256
 Târgoviște 107-108, 110-111, 315, 329, 343
 Târgșor 16, 33, 39, 301, 303-304
 Târgu Jiu 201-202
 Târgu Mureș 78, 126-128, 131, 147, 161-164, 168, 172, 179, 186, 188-191, 288
 Târgu Ocna 17, 30, 40, 83, 89, 211, 218, 257, 309, 316-317, 321
 Târgu Secuiesc 175
 Târlele Filiului 101
 Tecuci 17, 41, 284, 314
 Teregoia 117
 Timișoara 42-43, 110, 114, 117, 153-154, 163, 166, 182, 189, 214, 228, 299, 310, 314, 317, 323, 345, 356, 362, 365, 368
- Toporu 75
 Traian 61
 Tudor Vladimirescu (localitate) 253
 Tulcea 247, 249, 254-255, 281, 333, 337-338, 345
 Turda 114, 165, 264
- T**
- Țicleni 94
- U**
- Ungureni 17
 Unguriu 86
 Utirea 13
- V**
- Vadu Roșca 253
 Vârșovia 237
 Vasile Roaită 34
 Văcărești 17, 23-24, 27, 30, 35, 40, 42, 57-58, 80, 118, 126-128, 139, 141, 143, 147, 166, 193, 214, 230, 301, 327, 335, 341-342
 Vânu Mare 222
 Vernești 86
 Viena 23, 34-36
 Vinderei 256
 Vișeu de Sus 171
 Vorkuta (lagăr) 236
- W**
- Washington 153
- Z**
- Zeletin 265

Experiențe carcerale în România comunistă își propune să completeze imaginea sistemului penitenciar comunist românesc printr-o serie de interviuri cu persoane care nu și-au făcut cunoscute experiențele de detenție până în prezent. Al doilea volum, eterogen din prisma etniei, studiilor, dar și a apartenenței politice înainte de arestare ale celor intervievați, conține 25 de interviuri realizate în județele Bacău, Buzău, Cluj, Covasna, Dolj, Galați, Neamț și Vaslui. Toate transcrierile sunt adnotate cu informații din lucrări de specialitate și din fișele matricole penale ale foștilor deținuți politici, suplinind răspunsurile lacunare sau corectând datele necorespunzătoare adevărului istoric.

Institutul de Investigare
a Crimelor Comunismului în România

EDITURA POLIROM

ISBN I-V 978-973-46-0930-7

ISBN 978-973-46-1243-7

www.polirom.ro